BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
35 M B
31

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

INDEX SCRIPTORVM TACITI.

ANNALIVM, ab exceſſu Auguſti, Libri XVI.

HISTORIARVM, ab exceſſu Neronis, Libri V.

DE MORIBVS Germanorum, Liber I.

DE VITA Iulij Agricolæ, Liber I.

DIALOGVS, de cauſſis corruptæ eloquentiæ ambigui ſcriptoris.

6.35.B.31

Ill.mo ac Generoſiſs.mo D. D.

PETRO FVSCARENO

q. Raynerij Filio,

Summæ apud Sereniſſimam Rempublicam Venetam expectationis Adoleſcenti.

ECce tibi, Illuſtriſſime Adoleſcens, Tacitus, qui poſt ſui ortum toties replicatum, nunc iterum naſcitur è meis typis. Nec mireris, magnum hunc Hiſtoricum, non ſemel in lucem edi. Nam cum ſit vel Hiſtoriæ, vel politiæ Phęnix, Phęnicis quoque obtinet prærogatiuum. Nempe non vnum, ſed plures ſortitur natales dies, vt inter noſtratia hæc, caduca, & fluxa, pluries rena-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſcendo, Nominis, quam promeretur, ſortiatur immortalitatem. Hunc igitur Phęnicem è meo pręlo recèns emergentem tibi nuncupo, tuæq. commendo clientelæ: excipies illum nouis, ac nitidis pennis inſignitum, quas ei noſtræ ætatis gemini Dedali, hoc eſt, Boxhornius, & Grotius addidere. Nimirum candidis tuis Muſis non dico Tacitum ſordidum, inopem, ac nudum, ſed politicis tantorum virorum notis excultum, ac locupletatum, meaque conquiſitiſſima induſtria expurgatum. Vtraq; (obſecro) manu munuſculum hoc meum vltro arripias. Etenim, cum ſis natus ad contrectandum Reipub. ſceptrum, cum ſis natus ad populorum regimen, ſi tibi præluceat cum ſuis oculis hic Principum Argus, ſi tibi hic politiæ Genius

aſſiſtat,

aſſiſtat, ſi denique ab hac prudentiæ Anima mouearis, proculdubio non erraueris per arduas, atque aſperas politicæ gubernationis ſemitas. Habes profectò, (non diffiteor) innumeros ex inclyta Stirpe tua prudentiſſimos Heroes Belli, Paciſque artibus inſtructiſſimos Anteſignanos, quos potes proponere ad imitandum; præſertim verò Auguſtiſſimum tui Auum Petrum Fuſcarenum Senatorem Ampliſſimum nuper à Prudentiſſimo Venetorum Senatu ſummo cum applauſu ad Innocentium X. Pontificem Opt. Max. Oratorem renunciatum, ad cuius exemplar, ſi te ipſum, moreſque tuos perinde conformaueris, ac nomen, mirum quantum erit in Venetæ Reipublicæ Sereniſſimo Cælo tuum iubar! mirum quantum te cuncti ſuſpicient! Nam

quis Auo tuo in loquendo ſuauior? Quis in componendis Ciuium iurgijs præſtantior? Quis in cunctis vel grauiſſimis negotijs pertractandis, expediendiſque dexterior? Ad te prouoco, immanis Turcici Imperij Porta, quæ non ſemel abs te barbaram eliminaſti feritatem, præſente hoc Hercule, cuius ex ore aureis eloquentiæ catenis prodeuntibus, captus etiam ſæpe eſt, ac deuinctus truculentus ille Cerberus. Ad te prouoco, Bizantina Ciuitas, quæ toties mirata es in ipſa feritate reſerata clementiæ flumina, atque inter funeſtos iræ boatus obſeruaſti ab hoc Sole extincta fulmina ſæuitatis. Hercle, ſi Sol hic tibi illuceſcat, techнas politicis callibus ſparſim abſconditas incolumis euades: ſi comitem habeas hunc Herculem,

horrida

horrida monſtra, quæ in politiæ Africa paſſim oriuntur validiſſime mactabis. At at ſi huic Soli, vel Herculi noſtrum ſociaueris Tacitum, pro quantum in re politica proficies! Nam Tacitus, veluti quoddam Politiæ Oraculum, & Secretioris Sapientiæ Dictator, dum Tyberij, aliorumque Tyrannorum occultas reuoluit fraudes, dum vulpinos reuelat aſtus, dum peſſimi illius ſeculi horrenda recludit vitia, pro quam benè erudit poſteros Rerumpub. adminiſtratores, quorum in albo recenſeberis quoque tu, ad vitanda ſcelerum monſtra! pro quam opportunè eoſdem reddit oculatos, ne latum quidem vnguem à virtutis cynoſura diuertant! Nemo enim ſcelera facilius declinat, quam, qui in alijs iam vidit. Et nemo tutius vir-

quis Auo tuo in loquendo ſuauior? Quis in componendis Ciuium iurgÿs præſtantior? Quis in cunctis vel grauiſſimis negotÿs pertractandis, expediendiſque dexterior? Ad te prouoco, immanis Turcici Imperÿ Porta, quæ non ſemel abs te barbaram eliminaſti feritatem, præſente hoc Hercule, cuius ex ore aureis eloquentiæ catenis prodeuntibus, captus etiam ſæpe eſt, ac deuinctus truculentus ille Cerberus. Ad te prouoco, Bizantina Ciuitas, quæ toties mirata es in ipſa feritate reſerata clementiæ flumina, atque inter funeſtos iræ boatus obſeruaſti ab hoc Sole extincta fulmina ſæuitatis. Hercle, ſi Sol hic tibi illuceſcat, technas politicis callibus ſparſim abſconditas incolumis euades: ſi comitem habeas hunc Herculem,

horrida

horrida monſtra, quæ in politiæ Africa paſſim oriuntur validiſſime mactabis. At at ſi huic Soli, vel Herculi noſtrum ſociaueris Tacitum, pro quantum in re politica proficies! Nam Tacitus, veluti quoddam Politiæ Oraculum, & Secretioris Sapientiæ Dictator, dum Tyberij, aliorumque Tyrannorum occultas reuoluit fraudes, dum vulpinos reuelat aſtus, dum peſsimi illius ſeculi horrenda recludit vitia, pro quam benè erudit poſteros Rerumpub. adminiſtratores, quorum in albo recenſeberis quoque tu, ad vitanda ſcelerum monſtra! pro quam opportunè eoſdem reddit oculatos, ne latum quidem vnguem à virtutis cynoſura diuertant! Nemo enim ſcelera facilius declinat, quam, qui in alijs iam vidit. Et nemo tutius vir-

tutis percalcat iter, quam, qui aliorum dignoſcit à virtutis ſemitis errores. Age, Macte virtute, adnitere hoc Tripode, adeas hunc Pythiam, & non verebor, vt non euadas Petri Fuſcareni Senatoris Auguſtiſsimi verum, ac viuum ſimulacrum. Aequi igitur boniq; ducito, inclyte Adoleſcens, conſilium hoc meum, atque enixe oro, vt Taciti à me impreſsi, meique arripias patrocinium, vt ſimus ambo inſtar Cęſarianæ Ceruæ, quæ Auguſti nomen fronte gerens tuta vbique manebat: Sic Nos fulgentiſsimo tui nominis Clypeo communiti inuidos Blateronum ictus cachinantes eludamus.

Venetijs Menſe Decemb. 1644.

Generoſitatis tuæ Illuſtriſsimæ

Seruus Deuinctiſsimus

Franciſcus Baba.

C. CORNELII TACITI

Vita, honores & ſcripta.

CAIVS CORNELIVS TACITVS, *cui vulgo P. prænomen faciunt, non illa patricia Cornelia gente, ſed alia minus illuſtri natus eſt, extremis, vt opinio mea fert, Ti. Claudij Imp. temporibus. Pater auuſque honores geſſerint, & ad Remp. acceſſerint, necne, vt re vetuſta & incerta nihil adfirmem: propius à vero abeſt, ipſum primum ius imaginis & honores in familiam non nimis illuſtrem intuliſſe. initium dignitatis illi ſub Veſpaſiano fuit, à quo, Plinio auctore, procurator datus Galliæ Belgicæ, rationes Principis adminiſtrauit. quæ dignitas equeſtri ordini diu peculiaris fuit. Reuerſus, à Tito, vt opinor, Quæſturam accepit: certe dignitatem ſuam quam Veſpaſianus inchoauerat, auctam & adiutam eſſe à Tito, ipſe in Hiſtorijs profitetur: nec aliud ſuſpicari eſt quam Quæſturam, aut ſi forte Ædilitatem, quia Prætura* XIV *demum conſulatu Domitiani auctus eſt. In quo erroris manifeſtus eſt eruditus vir, qui Domitiano* IX, *& Verginio Rufo* II. COSS. *Prætorem Tacitum conſtituit. Nam Tacitus quidem ipſe in Annal.* XI.

XI. *diſerte ait, ſe* XV. *virum* S. F. *ac tum prætorem ludis ſæcularibus Domitiani cum cura adfuiſſe. Atqui ludos ſæculares à Domitiano editos* A. V. C. DCCC XLI. *id eſt, quinquennio ipſo poſterius quam Vertranio placuit, ex monumentis antiquis liquida veritatis eſt. Exſtant nummi non pauci cum his notis*, IMP. CÆS. FLAV. DOMITIANVS AVG. GERM. PONT. MAX. TR. POTEST. VIII. COS. XIV. LVD. SÆC. FEC. *Ad conſulatum deinde ſatis longo interuallo imperante Nerua peruenit* A. V. C. DCCCL. *ſuffectus in locum demortui T. Verginij Rufi, illius qui delatum à Germanicis legionibus imperium conſtanter ſpreuerat. quem & defunctum pro roſtris Tacitus laudauit. Exſulaſſe eum ſub Domitiano quidam tradiderunt; magis tamen, vt opinor, pro more vulgi, qui magnis viris inſignes caſus adfingere amat, quam quod eius rei certus auctor ſit. Ego legendo non aliud comperio, quam adfuiſſe eum aliquot annis ab vrbe, idque eo ipſo tempore quo Iulius Agricola ſocer eius mortem obierit* COSS. *Pompeio Conlega, & Cor. Priſco, non tam exſilij neceſſitate, vt arbitror, quam tædio temporum & cupidine otij. Nam quod ijdem, vt omni ex parte tam anxia diligentia conſtet, decennium in exſilio egiſſe ſcribunt, ac demum exorato Domitiano reſtitutum, Latine vt loquar, inanis fabula eſt, ac credo eos homines, cum hoc ſcriberent, indormijſſe bello Troiano, & illinc decennia ſua ſumſiſſe.*

ſiſſe. Conſtat enim apud vigilantes & ſobrios, Domitianum à ludis ſuis ſæcularibus, quibus certe Tacitus Prætor Romæ adfuit, VIII. *duntaxat annos vixiſſe, octauo conſpiratione ſuorum occiſum: Hæc fere in republ. in priuata eius vita iſta ſunt. Vxorem duxit* A. V. C. DCCCXXX. *Veſpaſiano* IIX, *&* C. *Iulio Agricola* COSS. *Agricolæ filiam, idq; illi ad extremam ætatem concors & tranquillum matrimonium fuit. Liberos haut dubie reliquit, & ex ijs, niſi coniectura fallor, longo interuallo nepotem M. Claudium Tacitum, qui poſtea Imper. appellatus eſt (ſic enim eum Imperatorem nummi appellant, non vt vulgus, P. Annium Tacitum) qui, vt Fl. Vopiſcus refert, parentem ſuum appellare hunc Tacitum ſolet. Hiſtoriæ ſcribendæ ſenex demum vacauit, cum reliquum ætatis in foro & cauſſis orandis egiſſet. Ex Plinij epiſtolis & Tacitum in principibus oratoribus fuiſſe, & orationes aliquot edidiſſe intelligimus. Æquales habuit, Fab. Quinctilianum, vtrumque Plinium, Iulium Florum, Secundum Maternum, M. Aprum, Eprium Marcellum, Vipſanium Meſſallam. Scripſit primum omnium, vti poſt docebo, Hiſtoriarum libros ab exceſſu Neronis ad imperium Neruæ. Deinde Annales ab Auguſti exceſſu ad finem Neronis, quorum omnium quanta iactura & quibus locis facta ſit, in tempore memorabo. Nominantur & eius Facetiarum libri à Fulgentio, cum hoc fragmento,* Cæli itaque

morum eclogio in filijs relicto. *Mortis eius tempus non exprimo: natalem tamen annum propemodum inueni. Odoratus ſum ex Plinij Nepotis epiſtola, quæ libro* VII. *Nam ait diſerte propemodum ætate æqualem ſe Tacito. At Plinius incendio Veſuuini montis, quo auunculus perijt, agebat, vt ipſe ait, duodeuiceſimum annum. Natus ergo Plinius (nam incendium illud ſecundo anno Titi) non dubie anno vrbis conditæ,* DCCCXVI. *Memmio Regulo & Verginio Rufo* COSS. *At Tacitus paullo maior natu, quod eadem illa epiſtola teſtatum reliquit Plinius. Ergo natus extremo imperio Claudij, vel potius, initio Neronis: vixeritq́ue, opinor, vel ad imperium Hadriani. Hiſtoriam quidem exorſus eſt ſcribere poſt mortem Neruæ, clarum, quoniam principio* I. *Hiſtor. vocat Diuum Neruam; qui honos non habetur, niſi principi mortuo.*

VETE-

VETERVM SCRIPTORVM de Tacito teſtimonia vel eiuſdem fragmenta.

Plin. lib. VII. *Nat. hiſt. cap.* XVI.

IPſi nos pridem vidimus eadem omnia in filio Corn. Taciti equitis R. Galliæ Belgicæ rationes procurantis.

Plinius Nepos lib. II. *Epiſt.* I.

Laudatus eſt Verginius à conſule Cornelio Tacito. Nam hic felicitati eius ſupremus cumulus acceſſit, laudator eloquentiſſimus.

Eodem libro, Epiſt. XI.

Reſpondit Cornelius Tacitus eloquentiſſime, & quod eximium orationi eius ineſt, σεμνῶς.

Libro IV. *Epiſt.* XV.

Idem Cornelium Tacitum, ſcis quem virum arcta familiaritate complexus eſt.

Libro VI. *Epiſt.* XVI.

Petis auunculi mei exitum tibi ſcribam, quo verius tradere poſteris poſſis. Gratias ago. nam video morti eius, ſi celebretur à te, immortalem gloriam eſſe propoſitam.

Libro VII. *ad Tacitum.*

Erit rarum & inſigne duos homines ætate propemodum æquales, nonnullius in litteris nominis, alterum alterius ſtudia fouiſſe. Equidem adoleſcentulus, cum iam tua fama gloriaque floreret,

teret,te ſequi, tibi longo, ſed proximus, interuallo,& eſſe & haberi concupiſcebam.

Libro ix.

Nec ipſe tibi plaudis: & ego nihil magis ex fide, quam de te ſcribo. Poſteris an aliqua cura, neſcio: nos certe meremur, vt ſit aliqua: non dico ingenio (id enim ſuperbum) ſed ſtudio, ſed labore, & reuerentia poſterum.

Oroſius de Domit. loquens.

Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorum regis cum Fuſco duce prœlia, quantæque Rom. clades, longo contextu euoluerem, niſi Corn. Tacitus qui hanc hiſtoriam diligentiſſime contexuit, de reticendo interfectorum numero, & Salluſtium Criſpum,& alios auctores quam plurimos ſanxiſſe, & ſeipſum idem potiſſimum elegiſſe dixiſſet.

Idem.

Deinde vt verbis Corn. Taciti vtar, Sene Auguſto Ianus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos nouæ gentes ſæpe ex vſu & aliquando cum damno quæruntur, vſque ad Veſpaſiani durauit imperium.

Flauius Vopiſcus in Probo.

Et mihi quidem id animi fuit, non vt Salluſtios,Liuios,Tacitos, Trogos,atque omnes diſertiſſimos imitarer viros, ſed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, &c.

Idem in Tacito.

Corn. Tacitum ſcriptorem hiſtoriæ Auguſtæ,

quod

quod parentem ſuum eundem diceret, in omnibus Bibliothecis collocari iuſſit.

Sidonius Epiſtol. Libr. IV. *ad Polemium.*

Caius Tacitus è maioribus vnus tuis Vlpianorum temporum conſularis, ſub verbis cuiuſdam Germanici ducis in Hiſtoria ſua rettulit, &c.

Idem in Panegyrico ad Anthemium.

Qua Criſpus breuitate placet, quo pondere Varro,
Quo Genio Plautus, quo flumine Quinctilianus;
Qua pompa Tacitus nunquam ſine laude loquendus.

Idem in Epigram.

Et te qui breuitate Criſpe polles,
Et qui pro ingenio fluente nulli
Corneli Tacite es tacendus ori.

POSTRE-

POSTREMVM IVSTI LIPSII

iam ſenis de Tacito iudicium.

NON eſt in Græcis aut Latinis, & fidenter dicam, non erit, qui prudentiæ omnigenæ laude huic ſe comparet: adeo non veremur, ne quis anteponat. Singulæ paginæ, quid paginæ? ſingulæ lineæ, dogmata, conſilia, monita ſunt: ſed breuia ſæpe aut occulta, & opus ſagace quadam mente ad odorandum & aſſequendum. Sicut non omnes canes feram, non item lectores virtutes huius doteſque aut indagent, aut captent. Viris opus eſt, & cum ingenij quadam ſubtilitate, iudicij rectitudine: & vt verbo dicam, naturæ bonitate. Qui non habet, me audiat, & res alias agat.

CONSVLES.

AD

QVORVM MAGISTRATVS

ANNALES ORDINAVIT

TACITVS.

SEXTVS POMPEIVS
ET
SEXTVS APVLEIVS.

NERO CLAVDIVS DRVSVS CÆSAR
ET
CAIVS NORBANVS.

STATILIVS SISENNA TAVRVS
ET
L. SCRIBONIVS LIBO.

C. CÆCILIVS RVFVS
ET
L. POMPONIVS FLACCVS.

TIBERIVS CÆSAR AVGVSTVS
ET
GERMANICVS CÆSAR.

M. IVNIVS SILANVS.
ET
C. NORBANVVS FLACCVS.

M. VALERIVS.
ET
M. AVRELIVS.

TIBERIVS IMP.
ET
DRVSVS NERO.

C. SVL-

C. SVLPITITIVS
ET
D. HATERIVS.

C. ASINIVS
ET
C. ANTISTIVS.

CORNLEIVS CETHEGVS
ET
VISELLIVS VARRO.

COSSVS LENTVLVS
ET
ASINIVS AGRIPPA.

CN. LENTVLVS GÆTVL.
ET
C. CALVISIVS.

M. LICINIVS CRASSVS
ET
L. CALPVRNIVS PISO.

AP. IVNIVS SILANVS
ET
P. SILIVS NERVA.

M. RVBELLIVS GEMINVS
ET
C. FVFIVS GEMINVS.

M. VINVCIVS QVARTINVS
ET
C. CASSIVS LONGINVS.

TIBERIVS CÆSAR.
ET
L. ÆLIVS SEIANVS.

GN. DOMITIVS
ET
M. FVRIVS CAMILLVS.

SER.

SER. SVLPICIVS GALBA
ET
L. CORNELIVS SVLLA.

PAVLVS FABIVS PERSICVS
ET
L. VITELLIVS.

C. SESTIVS GALLVS.
ET
M. SERVILIVS RVFVS.

Q. PLAVTIVS
ET
SEXTVS PAPINIVS.

CN. ACERONIVS
ET
C. PONTIVS.

C. VALERIVS ASIATICVS
ET
M. VALERIVS MESSALA.

AVLVS VITELLIVS
ET
L. VIPSANIVS.

C. POMPEIVS
ET
Q. VERANIVS.

C. ANTISTIVS
ET
M. SVILIVS RVFVS.

TI. CLAVDIVS
ET
CORNELIVS ORTITVS.

P. CORNELIVS SVLLA
ET
L. SALVIVS OTHO.

D. IV-

D. IVNIVS SILANVS
ET
Q. HATERIVS.

M ASINIVS MARCELLVS
ET
M. ACILIVS AVIOLA.

IMP. CLAVDIVS NERO
ET
L. ANTISTIVS VETVS.

Q. VOLVSIVS
ET
P CORNELIVS SCIPIO.

IMP. CLAVDIVS NERO
ET
L CALPVRNIVS PISO.

IMP. CLAVDIVS NERO
ET
VALERIVS MESSALA.

C. VIPSANIVS
ET
L. FONTEIVS CAPITO.

IMP. NERO
ET
COSSVS CORNELIVS LENTVLVS.

C. CÆSONIVS PÆTVS
ET
C. PETRONIVS TVRPILIANVS.

P. MARIVS CELSVS
ET
L. ASINIVS GALLVS.

C. MEMMIVS REGVLVS
ET
VERGINIVS RVFVS.

C. LE.

C. LECANIVS BASSVS
ET
M. LICINIVS CRASSVS.

P. SILIVS NERVA
ET
C. IVLIVS ATTICVS VESTINVS.

C. SVETONIVS
ET
L. PONTIVS TELESINVS.

CONSVLES
AD
QVOS ANNI HISTORIÆ
ORDINANTVR.

IMP. SERGIVS GALBA
ET
T. VINIVS.

IMP. VESPASIANVS
ET
TITVS FILIVS.

AMI-

AMICO LECTORI.

AMice lector, Vt in exigua hac forma, ſine ambitione conſulamus tibi, viſum fuit emendationes, partim Iuſti Lipſii, partim quas ex manu exaratis libris ipſe prompſerat (ſine quibus fieri vix poteſt, vt in textu Taciti pede inoffenſo pergas, quia in corruptis locis ſenſum ſuum maximo ſcriptori, reddunt) in librorum ſingulorum finem è marginibus editionum quæ maioris formæ ſunt, reijcere. Vt in mole hac exigua, nullum ſentias incommodum. Et præſertim ab hac ipſa: quam non vna ratione gratam tibi fore exiſtimamus. Minor enim eſt, ni fallor, quam vt eſſe poſſit oneri: maior autem, quam vt oculos offendat. quod ab illa ſolet fieri, quæ potius exilis eſt quam commoda. Vale, & induſtriæ huic noſtræ faue.

IN-

C. CORNELII
TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM
LIBER I.

Breuiarium Libri I.

Rei Rom. ſtatus ante Auguſtum. Eius artes & via ad Imperium. Varij, quos ſucceſſores deſtinauit Auguſtus. Status rerum & affectus ciuium ſub Aug. Iudicia de ſucceſſoribus. Morbus Aug. Mors eius celata. Reuocatus ad ſucceſſionem Tiberius. Cædes Agrippæ. Roma prona in ſeruitutem. Iuratum in nouum Princip. Tiberij callida tergi verſatio. Teſtamentum Auguſti. Honores eximij in funere eius. De Aug. iudicia in vtramque partem. De Auguſto iudicia ſequiora. Tiberius imperium à ſe ſubdole reijcit. At Senatus vrget. Rationarium Imperij. Aſinio & Arruntio iratus Tiber. Haterij & Scauri commiſſum in Tiberium. Senatus adulatio in Liuiam, à Tib. temperata. Ratio comitiorum. Ludi Auguſtales. Seditio in Pannonia. fax eius Percennius. Percennij ſeditioſa oratio. Furit miles. Quem ſiſtere & moderari conatur Blæſus. Legatio ad princip. Recrudeſcit ſeditio. Blæſus fruſtra obnititur; Vibuleni fallaci facinore pæne oppreſſus. Tribuni mil. pulſi. Lucillius cæſus. Druſus ſeditioni ſedandæ miſſus à Tiber. Druſus literas Tib. recitat: militum poſtulata differt. hinc tumultus. Lentuli

periculum. Lunæ defectio ſeditioſos terret. nec deeſt occaſioni Druſus. Miles ponit ferociam. Capita tumultus cæſa. Legiones hibernis ſuis redditæ Grauior alia ſeditio legion. Germanicar. Sæuitia in centuriones. Chæreæ facinus. Germanicus Cæſ. ad legiones è Gallia properat: quas ad fidem hortatur. Eæ querelas promunt: pars imperium offerunt, acriter abnuenti. Remedia quæſita. Oblata miſſio & pecunia. Vexillarij turbant: quos fortiter reprimit Mennius. Denuo legion. inſaniunt. Cæſari vim, Planco mortem intentant. Germanicus, filio & vxore dimiſſis, militi pœnitentiam inijcit, quem facunda oratione alloquitur. Mutati, vltro pœnas in ſe poſcunt: noxios ipſi puniunt. Centuriones noui ſuffecti. In turbidos adhuc, vis paratur. Tiberius cur non ipſe occurrat. Tib. iter ſimulat. Germanici minæ. Turbidi ſuos turbatores ipſi cædunt. Auidi in hoſtem eunt. Marſi oppreſsi. Tanſanæ templum dirutum. Inſidiæ in reditu. Inſidiæ hoſt. irritæ. Tiber. laudat Germanicum, & inuidet. Iuliæ mors & mores. Gracchus cæſus. Sodales Auguſtal. inſtit. Hiſtrioniæ turbæ. In Cattos excurſus. Arminius. Segeſtes. Catti improuiſo oppreſſi. Mattium incenſum. Segeſtem obſeſſum liberat Germanicus. Vxor Arminij capta. Segeſtis oratio. Segeſtes cum ſuis benigne habitus. Arminius in eum & Roman. inuehitur. Cheruſci &c. rebellant. Bructeri fuſi. Teutoburgienſis ſaltus. Vari caſtra. Reliquiæ Varianæ cladis tumulatæ. Pugna cum Armin. dubia. Cæcinam loco iniquo aggreditur Arminius intrepidum. Milites conſternati. Cæcinæ ſomnium infauſtum. Cæſi pæne Romani. Panicus terror vt repreſſus. Conſilium Cæcinæ. Felix eruptio. Germanor. clades. Agrippinæ viriles curæ Tiberium offendunt. Legiones æſtu maris periclitatæ. Segimerus in deditionem acceptus. Tiberij ficta modeſtia. Lex maieſtatis reducta,

&

& in minimis exercita. Marcellus maieſtatis poſtulatus. in eum ira Tiberij incauta. Tiberij liberalitas. Tiberis inundatio. Druſi munus. Theatri licentia coercita. Templum Auguſti. Centeſima. An aqua Tiberi ſubducendæ. Tiberius cur præſides raro mutarit. Comitiorum confuſa ratio.

VRbem Romam à principio reges habuere. Libertatem & Conſulatum L. Brutus inſtituit. Dictaturæ ad tempus ſumebantur: neque Decemuiralis poteſtas vltra biennium, neque Tribunorum militum conſulare ius diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio: & Pompeij Craſſique potentia cito in Cæſarem; Lepidi, atque Antonij arma, in Auguſtum ceſſere, qui cuncta diſcordijs ciuilibus feſſa, nomine *Principis* ſub imperium accepit. Sed veteris populi Rom. proſpera vel aduerſa, claris ſcriptoribus memorata ſunt: temporibuſque Auguſti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliſcente adulatione deterrerentur. Tiberij, Caijque, & Claudij, ac Neronis res, florentibus ipſis, ob metum falſæ; poſtquam occiderant, recentibus odijs compoſitæ ſunt. Inde conſilium mihi, pauca de Auguſto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cetera, ſine ira & ſtudio, quorum cauſſas procul habeo. Poſtquam Bruto & Caſſio cæſis, nulla iam publica arma; Pompeius apud Siciliam oppreſſus; exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus niſi Cæſar dux reliquus: poſito *Triumuiri* nomine, Conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem Tribunicio iure contentum: vbi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit, inſurgere paulatim, munia Senatus, magiſtratuum, legum in ſe trahere, nullo auerſante, cum ferociſſimi per acies aut

periculum. Lunæ defectio ſeditioſos terret. nec deeſt occaſioni Druſus. Miles ponit ferociam. Capita tumultus cæſa. Legiones hibernis ſuis redditæ Grauior alia ſeditio legion. Germanicar. Sæuitia in centuriones. Chareæ facinus. Germanicus Cæſ. ad legiones è Gallia properat: quas ad fidem hortatur. Eæ querelas promunt: pars imperium offerunt, acriter abnuenti. Remedia quæſita. Oblata miſſio & pecunia. Vexillarij turbant: quos fortiter reprimit Mennius. Denuo legion. inaniunt. Cæſari vim, Planco mortem intentant. Germanicus, filio & vxore dimiſſis, militi pænitentiam inijcit, quem facunda oratione alloquitur. Mutati, vltro pænas in ſe poſcunt: noxios ipſi puniunt. Centuriones noui ſuffecti. In turbidos adhuc, vis paratur. Tiberius cur non ipſe occurrat. Tib. iter ſimulat. Germanici minæ. Turbidi ſuos turbatores ipſi cædunt. Auidi in hoſtem eunt. Marſi oppreſſi. Tanſanæ templum dirutum. Inſidiæ in reditu. Inſidiæ hoſt. irritæ. Tiber. laudat Germanicum, & inuidet. Iuliæ mors & mores. Gracchus cæſus. Sodales Auguſtal. inſtit. Hiſtrioniæ turbæ. In Cattos excurſus. Arminius. Segeſtes. Catti improuiſo oppreſſi. Mattium incenſum. Segeſtem obſeſſum liberat Germanicus. Vxor Arminij capta. Segeſtis oratio. Segeſtes cum ſuis benigne habitus. Arminius in eum & Roman. inuehitur. Cheruſci &c. rebellant. Bructeri fuſi. Teutoburgienſis ſaltus. Vari caſtra. Reliquiæ Varianæ cladis tumulatæ. Pugna cum Armin. dubia. Cæcinam loco iniquo aggreditur Arminius intrepidum. Milites conſternati. Cæcinæ ſomnium infauſtum. Cæſi pæne Romani. Panicus terror vt repreſſus. Conſilium Cæcinæ. Felix eruptio. Germanor. clades. Agrippinæ viriles curæ Tiberium offendunt. Legiones æſtu maris periclitatæ. Segimerus in deditionem acceptus. Tiberij ficta modeſtia. Lex maieſtatis reducta,

& in minimis exercita. Marcellus maieſtatis poſtulatus. in eum ira Tiberij incauta. Tiberij liberalitas. Tiberis inundatio. Druſi munus. Theatri licentia coercita. Templum Auguſti. Centeſima. An aquæ Tiberi ſubducendæ. Tiberius cur præſides raro mutarit. Comitiorum confuſa ratio.

VRbem Romam à principio reges habuere. Libertatem & Conſulatum L. Brutus inſtituit. Dictaturæ ad tempus ſumebantur: neque Decemuiralis poteſtas vltra biennium, neque Tribunorum militum conſulare ius diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio: & Pompeij Craſſique potentia cito in Cæſarem; Lepidi, atque Antonij arma, in Auguſtum ceſſere, qui cuncta diſcordijs ciuilibus feſſa, nomine *Principis* ſub imperium accepit. Sed veteris populi Rom. proſpera vel aduerſa, claris ſcriptoribus memorata ſunt: temporibuſque Auguſti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliſcente adulatione deterrerentur. Tiberij, Caijque, & Claudij, ac Neronis res, florentibus ipſis, ob metum falſæ; poſtquam occiderant, recentibus odijs compoſitæ ſunt. Inde conſilium mihi, pauca de Auguſto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cetera, ſine ira & ſtudio, quorum cauſſas procul habeo. Poſtquam Bruto & Caſſio cæſis, nulla iam publica arma; Pompeius apud Siciliam oppreſſus; exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus niſi Cæſar dux reliquus: poſito *Triumuiri* nomine, Conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem Tribunicio iure contentum: vbi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit, inſurgere paulatim, munia Senatus, magiſtratuum, legum in ſe trahere, nullo auerſante, cum ferociſſimi per acies aut

proſcriptione cecidiſſent: ceteri nobilium, quanto quis ſeruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur: ac nouis ex rebus aucti, tuta & præſentia, quam vetera & periculoſa mallent. Neque prouinciæ illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto Senatus populiq; imperio ob certamina potentium, & auaritiam magiſtratuum: inualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, poſtremo pecunia turbabantur. Ceterum Auguſtus ſubſidia dominationi Claudium Marcellum, ſororis filium admodum adoleſcentem, Pontificatu & curuli Ædilitate; M. Agrippam ignobilem loco, bonum militia, & victoriæ ſocium, geminatis conſulatibus extulit: mox defuncto Marcello, generum ſumpſit: Tiberium Neronem & Claudiū Druſum priuignos, imperatorijs nominibus auxit, integra etiamdum domo ſua nam genitos Agrippa Caium ac Lucium in familiam Cæſarū induxerat; necdum poſita puerili pretexta. *Principes iuuentutis* appellari, deſtinare conſules, ſpecie recuſantis flagrantiſſime cupiuerat. Vt Agrippa vita cōceſſit; L. Cæſarem euntē ad Hiſpanienſes exercitus, Caium remeātem Armenia, & vulnere inualidum, mors fato propera, vel nouercæ Liuię dolus abſtulit: Druſoq; pridē extincto, Nero ſolus è priuignis erat: illuc cuncta vergere: filius, collega imperij, cōſors Tribuniciæ poteſtatis adſumitur, omniſq; per exercitus oſtētatur: non obſcuris, vt antea, matris artibus, ſed palam hortatu. nam ſenem Auguſtū deuinxerat adeo, vti nepotem vnicū Agrippā Poſtumum in inſulā Planaſiam proijceret: rudem ſane bonarū artiū, & robore corporis ſtolidè ferocē, nullius tamē flagitij compertū. At hercule Germanicū Druſo ortum, octo apud Rhenum legionibus impoſuit, adſciriq; per adoptionē à Tiberio iuſſit, quāquā eſſet in domo Tiberij filius iuuenis: ſed quo pluribus munimentis inſiſteret. Bellum ea tēpeſtate nullū, niſi aduerſus Germanos ſupererat: abolēdę magis infamiæ ob amiſſum cū Quinctilio Varo

exer-

exercitum; quam cupidine proferendi imperij, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ. eadem magiſtratuum vocabula. iuniores poſt Actiacam victoriam, etiã ſenes pleriq; inter bella ciuium nati. quotuſquiſque reliquus, qui remp. vidiſſet? Igitur verſo ciuitatis ſtatu, nihil vſquam priſci & integri moris: omnis exuta æqualitate iuſſa principis aſpectare. nulla in præſens formidine, dum Auguſtus ætate validus, ſeque & domũ & pacem ſuſtentauit. Poſtquam prouecta iam ſenectus ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis, & ſpes nouæ: pauci bona libertatis in caſſum diſſerere; plures bellum paueſcere; alij cupere; pars multo maxima imminentis dominos varijs rumoribus differebant: *trucem Agrippam, & ignominia accen ſum, non ætate, neq; rerum experientia tantæ moli parem. Tiberium Neronem maturum annis, ſpectatum bello: ſed vetere atq; inſita Claudia familia ſuperbia; multaq; indicia ſæuitiæ, quamquam premantur, erumpere. Hunc & prima ab infantia eductum in domo regnatrice: congeſtos iuueni cõſulatus, triumphos: ne ijs quidem annis, quibus Rhodi ſpecie ſucceſſus exulem egerit, aliquid quam iram, & ſimulationem, & ſecretas libidines meditatum, accedere matrem muliebri impotentia: ſeruiendum femina, duobuſque inſuper adoleſcentibus, qui remp. interim premant, quandoq; diſtrahant.* Hæc atq; talia agitantibus, graueſcere valetudo Auguſti. & quidam ſcelus vxoris ſuſpectabant: Quippe rumor inceſſerat paucos ante menſes, Auguſtũ electis conſcijs, & comite vno Fabio Maximo Planaſiam vectum, ad viſendum Agrippam. multas illic vtrimque lacrymas, & ſigna caritatis, ſpemque ex eo, fore vt iuuenis penatibus aui redderetur. Quod Maximum vxori Martiæ aperuiſſe: illam Liuiæ. Gnarum id Cæſari. neque multo poſt, extincto Maximo (dubium an quæſita morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus ſemet incuſantis, *quod cauſſa exitij marito fuiſſet.* Vtcunq; ſe ea res habuit, vixdum ingreſſus Illyricum Tibe-

rius, properis matris litteris accitur. neque ſatis compertum eſt, ſpirantem adhuc Auguſtum apud vrbem Nolam, an exanimem repererit. acribus namq; cuſtodijs domum, & vias ſepſerat Liuia: lætiq; interdum nuntij vulgabantur, donec prouiſis quæ tempus monebat, ſimul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit, Poſtumi Agrippæ cædes: quem ignarum inermumque, quamuis firmatus animo centurio, ægre cõfecit. Nihil de ea re Tiberius apud ſenatum diſſeruit. patris iuſſa ſimulabat, quibus præſcripſiſſet Tribuno cuſtodiæ appoſito, *ne cunctaretur Agrippam morte adficere, quandocunq; ipſe ſupremum diem expleuiſſet*. Multa ſine dubio ſæuaque Auguſtus de moribus adoleſcentis queſtus, vt exſilium eius Senatus conſulto ſanciretur, perfecerat: ceterum in nullius vnquam ſuorum necem durauit, neque mortem nepoti pro ſecuritate priuigni inlatam, credibile erat. propius vero, Tiberium ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odijs, ſuſpecti & inuiſi iuuenis cædem feſtinauiſſe. Nuncianti centurioni, vt mos militiæ, *factum eſſe quod imperaſſet, neq; imperaſſe ſeſe, & rationem facti reddendam apud ſenatum*, reſpondit. Quod poſtquam Salluſtius Criſpus particeps ſecretorum (is ad Tribunum miſerat codicillos) comperit: metuens ne reus ſubderetur, iuxta periculoſo ficta ſeu vera promeret, monuit Liuiam, *ne arcana domus, ne conſilia amicorum, miniſteria militum vulgarentur: neve Tiberius vim principatus reſolueret, cuncta ad ſenatum vocando, eam conditionem eſſe imperandi, vt non aliter ratio conſtet, quam ſi vni reddatur.* At Romæ ruere in ſeruitium Conſules, Patres, Eques. quanto quis inluſtrior, tanto magis falſi ac feſtinantes vultuq; compoſito, ne læti exceſſu Principis, neu triſtiores primordio, lacrymas, gaudium, queſtus, adulatione miſcebant Sex. Pompeius & Sex. Apuleius COSS. primi in verba Tiberij Cæſaris iurauere: apudque eos Seius Strabo, & C.

Turranius, ille prætoriarum cohortium præfe-ctus, hic annonę. Mox ſenatus, mileſque & popu-lus. nam Tiberius cuncta per Conſules incipiebat, tanquam vetere Rep. & ambiguus imperandi, ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, niſi Tribuniciæ poteſtatis præſcriptione poſuit ſub Auguſto acceptæ. verba edicti fuere pauca, & ſenſu permodeſto: *de honoribus parentis conſultu-rum: neq; adſcedere à corpore: idq; vnum ex publicis muneribus vſurpare.* Sed defuncto Auguſto, ſignũ prætorijs cohortibus, vt Imperator dederat. ex-cubiæ, arma, cetera aulæ. miles in forum, miles in curiam comitabatur. literas ad exercitus, tanquã adepto principatu miſit: nuſquam cunctabundus, niſi cum in ſenatu loqueretur. Cauſſa præcipua ex formidine, ne Germanicus, in cuius manu tot legiones, immenſa ſociorum auxilia, mirus apud populum fauor, habere imperium, quam exſpe-ctare mallet. Dabat & famæ, vt vocatus electuſ-que potius à Rep. videretur, quam per vxorium ambitum, & ſenili adoptione inrepſiſſe. Poſtea cognitum eſt, ad introſpiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem: nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat. Nihil primo ſenatus die agi paſſus, niſi de ſupremis Au-guſti. cuius teſtamentum inlatum per virgines Veſtæ, Tiberium & Liuiam heredes habuit. Li-uia in familiam Iuliam nomenq; Auguſtæ adſu-mebatur. In ſpem ſecundam, nepotes pronepo-teſque: tertio gradu primores ciuitatis ſcripſerat: pleroſque inuiſos ſibi, ſed iactantia gloriaq; ad poſteros. Legata non vltra ciuilem modum, niſi quod populo & plebi CCCCXXXV. prætoriarum cohortium militibus ſingula nummum millia; le-gionarijs autem cohortibus ciuium Romanorũ, treecenos nummos viritim dedit. Tum conſultatũ de honoribus. ex quis maxime inſignes viſi: *vt porta triumphali duceretur funus*, Gallus Aſinius; *vt legum latarum tituli, victarum ab eo gentiũ vocabu-la anteferrentur*, L. Arruntius cenſuere. addebat

 Meſſa-

Meſſala Valerius, *renouandum per annos ſacramentum in nomen Tiberij*. interrogatuſque à Tiberio, *num ſe mandante eam ſententiam promiſiſſet?* *ſponte dixiſſe*, reſpondit; *neque in iis quæ ad Rempublic. pertinerent, conſilio niſi ſuo vſurum, vel cum periculo offenſionis*. ea ſola ſpecies adulandi ſupererat. Conclamant patres, *corpus ad rogum humeris ſenatorum ferendum*. Remiſit Cæſar adroganti moderatione: populumque edicto monuit, *ne, vt quondam nimijs ſtudijs funus diui Iulij turbaſſent; ita Auguſtum in foro potius, quam in campo Martis ſede deſtinata cremari vellent*. Die funeris, milites velut præſidio ſtetere, multum irridentibus, qui ipſi viderant, quique à parentibus acceperant diem illum crudi adhuc ſeruitij, & libertatis improſperè repetitæ, cum occiſus dictator Cæſar, alijs peſſimum, alijs pulcerrimum facinus videretur. *nunc ſenem principem, longa potentia, prouiſis etiam heredum in Rempublic. opibus, auxilio ſcilicet militari tuendum, vt ſepultura eius quieta foret*. Multus hinc ipſo de Auguſto ſermo, pleriſque vana mirantibus: *quod idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ ſupremus. quod Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater eius Octauius, vitam finiuiſſet. numerus etiam conſulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum & C. Marium ſimul æquauerat: continuata per ſeptem & triginta annos Tribunicia poteſtas: nomen Imperatoris ſemel atque vicies partum: aliaque honorum multiplicata, aut noua*. At apud prudentes vita eius variè extollebatur, arguebaturue. Hi *pietate erga parentem, & neceſſitudine Reipubl. in qua nullus tunc legibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neque parari poſſent, neque haberi per bonas artes. multa Antonio, dum interfectores patris vlciſceretur, multa Lepido conceſsiſſe. poſtquam hic ſocordia ſenuerit, ille per libidines peſſum datus ſit, non aliud diſcordantis patriæ remedium fuiſſe, quam vt ab vno regeretur. Non regno tamen,*

men, neque dictatura, ſed Principis nomine conſtitutam Rempub. mari Oceano, aut amnibus longinquis ſeptum imperium: legiones, prouincias, claſſes, cuncta inter ſe connexa: ius apud ciues, modeſtiam apud ſocios: vrbem ipſam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quo ceteris quies eſſet. Dicebatur contra, *pietatem erga parentem, & tempora Reipublicæ, obtentui ſumpta. ceterum cupidine dominandi concitos per largitiones veteranos, paratum ab adoleſcente priuato exercitum, corruptas conſulis legiones, ſimulatam Pompeianarum gratiam partium, mox vbi decreto patrum, faſces & ius prætoris inuaſerit, cæſis Hircio & Panſa (ſiue hoſtis illos, ſeu Panſam venenum vulneri adfuſum, ſui milites Hircium, & machinator doli Cæſar abſtulerant) vtriuſque copias occupauiſſe. extortum inuito ſenatu conſulatum, armaque quæ in Antonium acceperit, contra Rempublicam verſa proſcriptionem ciuium, diuiſiones agrorum, ne ipſis quidem qui fecere laudatas. Sane Caſſij, & Brutorum exitus paternis inimicitijs datos (quamquam fas ſit priuata odia publicis vtilitatibus remittere). ſed Pompeium imagine pacis, ſed Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos. poſt Antonium Tarentino Brundiſinoque fœdere, & nuptijs ſororis inlectum, ſubdolæ adfinitatis pœnas morte exſoluiſſe. pacem ſine dubio poſt hæc, verum cruentam. Lollianas, Varianaſque clades: interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulos.* Nec domeſticis abſtinebatur. *abducta Neroni vxor: & conſulti per ludibrium pontifices, an concepto, necdum edito partu rite nuberet. qui Atedij & Vedij Pollionis luxus: poſtremo Liuia grauis in Rempubl. mater, grauior domui Cæſarum nouerca, nihil deorum honoribus relictum, cum ſe templis & effigie numinum, per flamines & ſacerdotes coli vellet. ne Tiberium quidem caritate, aut Republic. cura ſucceſſorem adſcitum: ſed quoniam adrogantiam ſæuitiamque eius introſpexerit, comparatione deterrima ſibi gloriam quæſiuiſſe.* Etenim Auguſtus, paucis ante annis, cum

Tiberio Tribuniciam poteſtatem à patribus rurſum poſtularet, quamquam honora oratione, quædam de habitu cultuq; & inſtitutis eius iecerat, quæ velut excuſando exprobraret. Ceterum ſepultura more perfecta, templum & cæleſtes religiones decernuntur. Verſæ inde ad Tiberium preces, & ille variè diſſerebat, de magnitudine imperij, ſua modeſtia, *ſolam diui Auguſti mentem tantæ molis capacem: ſe in partem curarũ ab illo vocatum, experiendo didiciſſe, quam arduum, quam ſubiectum fortunæ regendi cuncta onus. proinde in ciuitate tot inluſtribus viris ſubnixa, non ad vnum omnia deferrent; plures facilius munia Reip. ſociatis laboribus exſecuturos*. Plus in oratione tali dignitatis, quam fidei erat: Tiberioque etiam in rebus quas non occuleret, ſeu natura, ſiue adſuetudine, ſuſpenſa ſemper & obſcura verba: tunc vero, nitenti vt ſenſus ſuos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus vnus metus, ſi intelligere viderentur, in queſtus, lacrymas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Auguſti, ad genua ipſius manus tendere: cum proferri libellum recitariq; iuſſit. Opes publicæ continebantur. quantum ciuium, ſociorumque in armis: quot claſſes, regna, prouinciæ, tributa, aut vectigalia, & neceſſitates ac largitiones. quæ cuncta ſua manu perſcripſerat Auguſtus: addideratque conſilium coercendi intra terminos imperij. incertum metu, an per inuidiam. inter quæ ſenatu ad infimas obteſtationes procumbente, dixit forte Tiberius, *ſe, vt non toti Reip. parem, ita quæcunque pars ſibi mandaretur, eius tutelam ſuſcepturum*. Tum Aſinius Gallus, *interrogo*, inquit, *Cæſar, quam partem Reipublic. mandari tibi velis?* Perculſus improuiſa interrogatione, paulum reticuit: dein collecto animo reſpondit: *Nequaquam decorum pudori ſuo, legere aliquid aut euitare ex eo, cui in vniuerſum excuſari mallet*. Rurſus Gallus (etenim vultu offenſionem coniectauerat) *non idcirco interrogatum* ait, *vt diuideret*

quæ

quæ ſeparari nequirent: ſed vt ſua confeßione argueretur, vnum eſſe Reipublic. corpus, atque vnius animo regendum. addidit laudem de Auguſto, Tiberiumque ipſum victoriarum ſuarum, quæque in toga per tot annos egregie feciſſet, admonuit. Nec ideo iram eius leniuit, pridem inuiſus, tanquam ducta in matrimonium Vipſania M. Agrippæ filia, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, pluſquam ciuilia agitaret, Pollioniſque Aſinij patris ferociam retineret. Poſt quæ L. Arruntius haud multum diſcrepans à Galli oratione, perinde offendit. quamquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira: ſed diuitem, promptum, artibus egregijs, & pari fama publice ſuſpectabat. Quippe Auguſtus ſupremis ſermonibus cum tractaret, quinam adipiſci principem locum ſuffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel ijdem poſſent cuperentque: *Manium Lepidum* dixerat *capacem, ſed aſpernantem: Gallum Aſinium auidum, & minorem: L. Arruntium non indignum, & ſi caſus daretur, auſurum.* De prioribus conſentitur. pro Arruntio quidam Cn. Piſonem tradidere: omneſque præter Lepidum, varijs mox criminibus, ſtruente Tiberio, circumuenti ſunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus, ſuſpicacem animum perſtrinxere. Haterius cum dixiſſet, *Quouſque patieris Cæſar non adeſſe capu Reipulic.?* Scaurus quia dixerat, *ſpem eſſe ex eo non irritas fore Senatus preces, quod relationi conſulum iure Tribunitiæ poteſtatis non interceßiſſet.* In Haterium ſtatim inuectus eſt; Scaurum, cui implacabilius iraſcebatur, ſilentio tramiſit. feſſuſque clamore omnium, expoſtulatione ſingulorum, flexit paulatim, non vt fateretur ſuſcipi à ſe imperium, ſed vt negare & rogari deſineret. Conſtat Haterium, cum deprecandi cauſſa palatium introiſſet, ambulantiſque Tiberij genua aduolueretur, prope à militibus interfectum, quia Tiberius caſu, an manibus eius impeditus, procide-

ciderat. neque tamen periculo talis viri mitigatus eſt, donec Haterius Auguſtam oraret, eiuſque curatiſſimis precibus protegeretur. Multa patrum & in Auguſtam adulatio. alij *parentem*, alij *matrem patriæ* appellandam; plerique vt nomini Cæſaris adſcriberetur, *Iuliæ filius*, cenſebant. ille *moderandos feminarum honores* dictitans, *eademque ſe temperantia vſurum in his quæ ſibi tribuerentur*; ceterum anxius inuidia, & muliebre faſtigium in deminutionem ſui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni paſſus eſt: aramque adoptionis, & alia huiuſcemodi prohibuit. At Germanico Cæſari pro conſulare imperium petiuit, miſſique legati qui deferrent, ſimul mæſtitiam eius ob exceſſum Auguſti ſolarentur. quo minus idem pro Druſo poſtularetur, ea cauſſa, quod deſignatus conſul Druſus, præſenſque erat. Candidatos præturæ duodecim nominauit, numerum ab Auguſto traditum: & hortante ſenatu vt augeret, iureiurando obſtrinxit, ſe non exceſſurum. Tum primum è campo comitia ad patres tranſlata ſunt. nam ad eam diem, etſi potiſſima arbitrio Principis, quædam tamen ſtudijs tribuum fiebant. neque populus ademptum ius queſtus eſt, niſi inani rumore: & ſenatus largitionibus ac precibus ſordidis exſolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quam quatuor candidatos commendaret, ſine repulſa & ambitu deſignandos. Inter quæ Tribuni plebei petiuere, vt proprio ſumptu ederent ludos, qui de nomine Auguſti faſtis additi *Auguſtales* vocarentur. ſed decreta pecunia ex ærario, vtque per Circum triumphali veſte vterentur. curru vehi haud permiſſum. mox celebratio annua ad prætorem tranſlata, cui inter ciues & peregrinos iuriſdictio eueniſſet. Hic rerum vrbanarum ſtatus erat, cum Pannonicas legiones ſeditio inceſſit: nullis nouis cauſſis, niſi quod mutatus princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello ſpem præmiorum oſtendebat. Caſtris

æſtiuis

æſtiuis tres ſimul legiones habebantur, præſidente Iunio Blæſo: qui fine Auguſti, & initijs Tiberij auditis, ob iuſtitium aut gaudium, intermiſerat ſolita munia. Eo principio, laſciuire miles. diſcordare, peſſimi cuiuſque ſermonibus præbere aures, denique luxum & otium cupere, diſciplinam & laborem aſpernari. Erat in caſtris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio doctus. Is imperitos animos, & quænam poſt Auguſtum militiæ conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis conloquijs, aut flexo in veſperam die, & dilapſis melioribus, deterrimum quemque congregare. Poſtremo promptis iam & alijs ſeditionis miniſtris, velut concionabundus interrogabat. *Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, in modum ſeruorum obedirent? quando auſuros expoſcere remedia, niſi nouum & nutantem, adhuc principem precibus, vel armis adirent? ſatis per tot annos ignauia peccatum, quod tricena aut quadragena ſtipendia ſenes, & plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerent. ne dimiſſis quidem finem eſſe militiæ, ſed apud vexillum retentos, alio vocabulo. eoſdem labores perferre ac ſiquis tot caſus vita ſuperauerit; trahi adhuc diuerſas in terras, vbi per nomen agrorum, vligines paludum, vel inculta montium accipiant. Enim vero militiam ipſam grauem, infructuoſam: denis in diem aſsibus animam & corpus æſtimari. hinc veſtem, arma, tentoria, hinc ſæuitiam centurionum, & vacationes munerum redimi. at hercule verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas æſtates, bellum atrox, aut ſterilẽ pacem, ſempiterna. nec aliud leuamentũ, quam ſi certis ſub legibus militia iniretur, vt ſingulos denarios mererent; ſextus decimus ſtipendij annus finem adferret; ne vltra ſub vexillis tenerentur, ſed iiſdem in caſtris præmium pecunia ſolueretur. An prætorias cohortes, quæ binos denarios acciperet: quæ poſt ſexdecim annos penatib. ſuis reddantur, plus periculorũ ſuſcipere?*

re? Non obtrectari a ſe vrbanas excubias: ſibi tamen apud horridas gentes è contubernijs hoſtem aſpici. Adſtrepebat vulgus diuerſis incitamentis. hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrantes. Poſtremo eo furoris venere, vt tres legiones miſcere in vnam agitauerint. depulſi æmulatione, quia ſuæ quiſque legioni eum honorem quærebant, alio vertunt, atque vna tres aquilas & ſigna cohortium locant: ſimul congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal, quo magis conſpicua ſedes foret. Properantibus Blæſus aduenit, increpabatq; ac retinebat ſingulos, clamitans, *Mea potius cæde imbuite manus. leuiore flagitio legatum interficietis, quam ab imperatore deſciſcitis. aut incolumis fidem legionum retinebo: aut iugulatus pœnitentiam adcelerabo*. Aggerebatur nihilominus ceſpes, iamque pectori vſque adcreuerat, cum tandem peruicacia victi inceptum omiſere. Blæſus multa dicendi arte, *Non per ſeditionem & turbas deſideria militum ad Cæſarem ferenda*, ait. *neque veteres ab imperatoribus priſcis, neque ipſos à diuo Auguſto tam noua petiuiſſe, & parum in tempore incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuilium quidem bellorum victores expoſtulauerint; cur contra morem obſequij, contra fas diſciplinæ, vim meditentur? decernerent legatos, ſeque coram mandata darent*. Adclamauere, *vt filius Blæſi tribunus legatione ea fungeretur, peteretq; militibus miſsionem ab ſexdecim annis. cetera mandaturos, vbi prima proueniſſent*. Profecto iuuene, modicum otium: ſed ſuperbire miles, quod filius legati orator publicæ cauſſæ, ſatis oſtenderet, neceſſitate expreſſa, quæ per modeſtiam non obtinuiſſent. Interea manipuli ante cœptam ſeditionem Nauportum miſſi, ob itinera & pontes, & alios vſus, poſtquam turbatum in caſtris accepere, vexilla conuellunt: direptiſque proximis vicis, ipſoque Nauporto, quod municipij inſtar erat, retinentis centuriones inriſu & contumelijs, poſtremo

mo

mo verberibus inſectantur: præcipua in Aufidienum Rufum præfectum caſtrorum ira, quem dereptum vehiculo,ſarcinis grauant,aguntq; primo in agmine, per ludibrium rogitantes, *an tam immenſa onera,tam longa itinera libenter ferret?* Quippe Rufus diu manipularis,dein centurio,mox caſtris præfectus,antiquam duramq; militiam reuocabat, vetus operis ac laboris, & eo immitior quia tolerauerat. Horum aduentu redintegratur ſeditio,& vagi circumiecta populabantur. Blæſus paucos maxime præda onuſtos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere iubet. nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoq; manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus,prenſare circumſtantium genua, ciere modo nomina ſingulorum,modo centuriam quiſque cuius manipularis erat,cohortem, legionem, *eadem omnibus imminere* clamitantes: ſimul probra in Legatum cumulant,cælum ac deos obteſtantur. nihil reliqui faciunt, quo minus inuidiam, miſericordiam, metum, & iras permouerent. Adcurritur ab vniuerſis,& carcere effracto, ſoluunt vincula: deſertoreſque ac rerum capitalium damnatos ſibi iam miſcent. Flagrantior inde vis, plures ſeditioni duces. & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæſi adleuatus circumſtantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos: *Vos quidem*,inquit,*his innocentibus & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis: ſed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima iugulauit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum habet atque armat. Reſponde Blæſe, vbi cadauer abieceris? ne hoſtes quidem ſepulturæ inuident. cum oſculis, cum lacrimis dolorem meum impleuero, me quoque trucidari iube; dum interfectos nullum ob ſcelus, ſed quia vtilitati legionum conſulebamus, hi ſepeliant:* Incendebat hæc fletu, & pectus atque os manibus verberans: mox disiectis quorum per

hu-

humeros ſuſtinebatur, præceps & ſingulorum pedibus aduolutus, tantum conſternationis inuidiæque conciuit, vt pars militum, gladiatores qui è ſeruitio Blæſi erant, pars ceteram eiuſdem familiam vincirent, alij ad quærendum corpus effunderētur ac ni propere, neq; corpus vllū reperiri, & ſeruos adhibitis cruciatibus abnuere cædem, neque illi fuiſſe vnquam fratrem pernotuiſſet, haud multum ab exitio Legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum caſtrorum extruſere. ſarcinæ fugientium direptæ. & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetijs vocabulum, *Cedo alteram*, indiderant; quia fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rurſus aliam poſcebat. ceteros latebræ texere, vno retento Clemēte Iulio, qui perferendis militum mādatis habebatur idoneus ob promptum ingenium. Quin ipſæ inter ſe legiones Octaua & Quinta decuma ferrum parabant: dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti depoſcit, Quintadecumani tuentur: ni miles Nonanus preces, & aduerſum aſpernantis minas interieciſſet. Hæc audita, quamquam abſtruſum, & triſtiſſima quæque maxime occultantem Tiberium perpulere, vt Druſum filium cum primoribus ciuitatis, duabuſque prætorijs cohortibus mitteret, nullis ſatis certis mandatis, ex re conſulturum. & cohortes delecto milite ſupra ſolitum firmatæ. additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum cuſtodes imperatori aderant: ſimul prætorij præfectus Ælius Seianus, collega Straboni patri ſuo datus, magna apud Tiberium autoritate, rector iuueni, & ceteris periculorum præmiorumq; oſtentator. Druſo propinquanti, quaſi per officium obuiæ fuere legiones, non lætæ, vt adſolet, neq; inſignibus fulgentes, ſed inluuie deformi, & vultu, quamquam mæſtitiam imitarentur, contumaciæ propiores. Poſtquam vallum introijt, portas ſtationibus firmant, globos armatorum ceris caſtrorum locis opperiri iubent. ceteri tribunal ingenti

agmi-

agmine circumueniunt. Stabat Druſus ſilentium manu poſcens. illi quotiens oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis ſtrepere; rurſum viſo Cæſare, trepidare. murmur incertum, atrox clamor, & repente quies. diuerſis animorum motibus, pauebant, terrebantque. Tandem interrupto tumultu litteras patris recitat. in quis perſcriptum erat, *præcipuam ipſi fortiſsimarum legionum curam, quibuſcum plurima bella tolerauiſſet; vbi primum à luctu requieſſet animus, acturum apud patres de poſtulatis eorum. miſiſſe interim filium, vt ſine cunctatione concederet quæ ſtatim tribui poſſent: cetera Senatui ſeruanda, quem neque gratiæ, neque ſeueritatis expertem haberi par eſſet.* Reſponſum eſt à concione, *mandata Clementi centurioni quæ perferret.* Is orditur *de miſsione à ſexdecim annis: de præmijs finitæ militiæ: vt denarius diurnum ſtipendium foret: ne veterani ſub vexillo haberentur.* Ad ea Druſus, cum arbitrium ſenatus & patris obtenderet, clamore turbatur. *Cur veniſſet, neque augendis militum ſtipendijs, neque adleuandis laboribus, denique nulla benefaciendi licentia? at hercule verbera & necum cunctis permittit. Tiberium olim nomine Auguſti deſideria legionum fruſtrari ſolitum: eaſdem artes Druſum retuliſſe. numquamne ad ſe niſi filios familiarum venturos? nouum id plane, quod imperator ſola militis commoda ad ſenatum reijciat. eundem ergo ſenatum conſulendum, quotiens ſupplicia aut prœlia indicantur. an præmia ſub dominis, pœnas ſine arbitro eſſe?* Poſtremo deſerunt tribunal, vt quis prætorianorum militum amicorumue Cæſaris accurreret, manus intentantes, cauſſam diſcordiæ, & initium armorum, maxime infenſi Cn. Lentulo, quod is ante alios ætate & gloria belli, firmare Druſum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aſpernari. Nec multo poſt, digredientem cum Cæſare, ac prouiſu periculi hiberna caſtra repetentem,

cir-

circumſiſtunt,rogitantes, *quo pergeret? ad imperatorem, an ad patres? vt illic quoq; commodis legionũ aduerſaretur?* ſimul ingruunt,ſaxa iaciunt.iamque lapidis ictu cruentus,& exitij certus,adcurſu multitudinis, quæ cum Druſo aduenerat, protectus eſt.Noctem minacem,& in ſcelus erupturam fors leniuit. nam Luna claro repente cælo viſa lãgueſcere. Id miles rationis ignarus omen præſentium accepit, ac ſuis laboribus defectionem ſideris adſimilans, *proſpereque ceſſura quæ pergerent, ſi fulgor & claritudo deæ redderetur.*Igitur æris ſono, tubarum cornuumque concentu ſtrepere: prout ſplendidior, obſcuriorue, lætari, aut mœrere. & poſtquam ortæ nubes offecere viſui, creditumq; conditam tenebris; vt ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel mentes, *ſibi æternum laborem portendi, ſua facinora auerſari deos* lamentantur. Vtendum inclinatione ea Cæſar, & quæ caſus obtulerat in ſapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria iubet.Accitur centurio Clemens, & ſi alij bonis artibus grati in vulgus: ij vigilijs, ſtationibus, cuſtodijs portarum ſe inſerunt, ſpem offerunt, metum intendunt. *Quouſque filium imperatoris obſidebimus? quis certaminum finis? Percennio ne & Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis largientur? deniq; pro Neronibus & Druſis, imperium populi Rom. capeſſent? quin potius vt nouiſsimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam ſumus? Tarda ſunt quæ in commune expoſtulantur: priuatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias.* Commotis per hęc mentibus,& inter ſe ſuſpectis,tironem à veterano, legionem à legione diſſociant. Tum redire paulatim amor obſequij: omittunt portas, ſigna vnum in locum principio ſeditionis congregata,ſuas in ſedes referunt. Druſus orto die,& vocata concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenita, incuſat priora, probat præſentia: negat *ſe terrore & minis vinci: flexos ad modeſtiam ſi videat, ſi ſupplices audiat, ſcripturum*

patri

patri vt placatus legionum preces exciperet. orantibus, rurſum idem Blæſus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Druſi, Iuſtuſque Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde ſententijs, cum alij *opperiendos legatos, atq; interim comitate permulcendum militem* cenſerent; alij *fortioribus remedijs agendum. nihil in vulgo modicum: terrere, ni paueant: vbi pertimuerint, impune contemni. dum ſuperſtitio vrgeat, adijciendos ex duce metus, ſublatis ſeditionis auctoribus*. Promptũ ad aſperiora ingenium Druſo erat. vocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt pleriq; intra tabernaculum ducis obrutos; alij corpora extra vallum abiecta oſtentui. Tum vt quiſque præcipuus turbator, conquiſiti, & pars extra caſtra palantes à centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæſi: quoſdam ipſi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas præmatura hiems. imbribus continuis, adeoque ſæuis, vt non egredi tentoria, congregari inter ſe, vix tutari ſigna poſſent, quæ turbine atq; vnda raptabantur. durabat & formido cæleſtis iræ, *nec fruſtra aduerſus impios hebeſcere ſidera, ruere tempeſtates. non aliud malorum leuamentum, quam ſi linquerent caſtra infauſta temerataque, & ſoluti piaculo ſuis quiſque hibernis redderentur*. primum octaua, dein quinta decuma legio rediere. Nonanus *opperiendas Tiberij epiſtolas* clamitauerat. mox deſolatus aliorum diſceſſione, imminentem neceſſitatem ſponte præuenit. & Druſus non exſpectato legatorum regreſſu, quia præſentia ſatis conſederant, in vrbem redijt. Iiſdem ferme diebus, ijſdem cauſſis, Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tanto violentius: & magna ſpe, fore vt Germanicus Cæſar imperium alterius pati nequiret, daretque ſe legionibus, vi ſua cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen ſuperiori, ſub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat, Regimen ſummæ rei penes Germanicum,

agendo

agendo Galliarum cenſui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua fortunam ſeditionis alienæ ſpeculabantur: inferioris exercitus miles in rabiem prolapſus eſt, orto ab vnetviceſimanis quintaniſque initio, & tractis prima quoq; ac viceſima legionibus. nam iiſdem æſtiuis in finibus Vbiorum habebantur, per otiũ, aut leuia munia. Igitur audito fine Augusti, vernacula multitudo, nuper acto in vrbe delectu, laſciuiæ ſueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos. *Veniſſe tempus quo veterani maturam miſsionem, iuuenes largiora ſtipendia, cuncti modum miſeriarum expoſcerent, ſæuitiamque centurionum vlciſcerentur.* Non vnus hæc, vt Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus reſpicientium, ſed multa ſeditionis ora voceſque: *ſua in manu ſitam rem Romanam, ſuis victorijs augeri Remp. in ſuum cognomentum adſciſci imperatores.* Nec Legatus obuiam ibat quippe plurium vecordia conſtantiam exemerat repente lymphati, diſtrictis gladijs in centuriones inuadunt. ea vetuſtiſſima militaribus odijs materies, & ſæuiendi principium. proſtratos verberibus mulcant, ſexageni ſingulos, vt numerum centurionum adęquarent. Tum conuulſos laniatoſq; & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proijciunt. Septimius cum perfugiſſet ad tribunal, pedibuſque Cæcinæ aduolueretur, eo vſque flagitatus eſt, donec ad exitium dederetur. Caſſius Chęrea, mox cæde C. Cæſaris memoriam apud poſteros adeptus, tum adoleſcens, & animi ferox, inter obſtantes & armatos ferro viam patefecit. Nõ tribunus vltra, nõ caſtrorum præfectus ius obtinuit: vigilias, ſtationes, & ſi qua alia præſens vſus indixerat, ipſi partiębantur. Id militares animos altius coniectantibus præcipuum indicium magni atq; implacabilis motus, quod neq; diſiecti, vel paucorum inſtinctu, ſed pariter ardeſcerent, pariter ſilerent; tanta æqualitate & conſtantia, vt regi crede-

crederes. Interea Germanico per Gallias, vt diximus. cenſus accipienti, *exceciſſe Auguſtum* adfertur. Neptem eius Agrippinam in matrimonio, pluresque ex ea liberos habebat. Ipſe Druſo fratre Tiberij genitus, Auguſtæ nepos: ſed anxius occultis in ſe patrui auięque odijs, quorum cauſſę acriores, quia iniquæ. quippe Druſi magna apud populum Rom. memoria, credebaturque ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus. vnde in Germanicum fauor, & ſpes eadem. Nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuerſa à Tiberij ſermone, vultu, adrogantibus & obſcuris. Accedebant muliebres offenſiones, nouercalibus Liuiæ in Agrippinam ſtimulis: atque ipſa Agrippina paulo commotior, niſi quod caſtitate, & mariti amore, quamuis indomitum animum in bonum vertebat. Sed Germanicus quanto ſummæ ſpei propior, tanto impenſius pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum ciuitates in verba eius adigit. Dehinc audito legionum tumultu raptim profectus, obuias extra caſtra habuit, deiectis in terram oculis velut pœnitentia. Poſtquam vallum inijt, diſſoni queſtus audiri cœpere. & quidam prenſa manu eius per ſpeciem oſculandi, inſeruerunt digitos, vt vacua dentibus ora contingeret: alij curuata ſenio membra oſtēdebant. Adſiſtentem concionem, quia permixta videbatur, *diſcedere in manipulos* iubet, *ſic melius audituros reſponſum: vexilla præferri, vt id ſaltem diſcerneret cohortes.* tarde obtemperauere. Tunc *à veneratione Auguſti* orſus, flexit ad *victorias triumphoſque Tiberij*, præcipuis laudibus celebrans, *quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima feciſſet. Italiæ* inde *conſenſum, Galliarum fidem* extollit, *nil vſquam turbidum aut diſcors.* Silentio hæc, vel murmure modico audita ſunt. vt ſeditionem attigit, *vbi modeſtia militaris? vbi veteris diſciplinæ decus? quonam tribunos? quo centuriones exegiſſent?* rogitans; nudant vniuerſi corpora, *cicatrices ex vulneri-*

bus,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

bus, verberum notas exprobrant. mox indiſcretis vocibus *pretia vacationum, anguſtias ſtipendij, duritiam operum,* ac proprijs nominibus incuſant, *vallum, foſſas; pabuli, materiæ, lignorum adgeſtus, & ſi* qua alia ex neceſſitate, aut aduerſus otium caſtrorum quæruntur. Atrociſſimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut ſupra ſtipendia numerantes, *mederetur feſsis, neu mortem in ijſdem laboribus, ſed finem tam exercitæ militiæ, neq; inopem requiem,* orabant. fuere etiam qui legatam à diuo Auguſto pecuniam repoſcerent, fauſtis in Germanicum ominibus; & ſi vellet imperium, promptos oſtentauere. Tum vero quaſi ſcelere contaminaretur, præceps tribunali deſiluit. oppoſuerũt abeunti arma, minitantes ni regrederetur. At ille *moriturum potius quam fidem exueret* clamitans, ferrum à latere diripuit, elatumq; deferebat in pectus, ni proximi prenſam dextram vi attinuiſſent. extrema & conglobata inter ſe pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam ſinguli propius incedentes, *feriret,* hortabantur; & miles nomine Caluſidius, ſtrictum obtulit gladium, addito, *Acutiorem eſſe.* Sæuum id, maliq; moris, etiam furentibus viſum; ac ſpatium fuit quo Cæſar ab amicis in tabernaculum raperetur. Conſultatum ibi de remedio. etenim nuntiabatur *parari legatos, qui ſuperiorem exercitum ad cauſſam eandem traherent: deſtinatum excidio Vbiorum opidum: imbutaſque præda manus. in direptionem Galliarum erupturas.* Augebat metum gnarus Romanæ ſeditionis, & ſi omitteretur ripa, inuaſurus hoſtis: ac ſi auxilia & ſocij aduerſum abſcedentis legiones armarentur, ciuile bellum ſuſcipi: periculoſa ſeueritas; flagitioſa largitio: ſeu nihil militi, ſeu omnia concederentur, in ancipiti Reſp. Igitur volutatis inter ſe rationibus, placitum vt epiſtolæ nomine principis ſcriberentur: *miſsionem dari vicena ſtipendia meritis, exauctorari qui ſenadena feciſſent, ac retineri ſub vexillo, ceterorum immunes, niſi propulſandi hoſtis: legata quæ petiuerant exſolui duplicarique.*

Sen-

BIBLIOTHECA ... ROY...

Senſit miles in tempus conficta, ſtatimq; flagitauit. miſſio per tribunos maturatur: largitio differebatur in hiberna cuiuſque. Non abſceſſere quintani vnetviceſimanique, donec iiſdem in æſtiuis contracta ex viatico amicorum ipſiuſque Cæſaris pecunia perſolueretur. Primam ac viceſimam legiones Cęcina legatus in ciuitatem Vbiorum reduxit, turpi agmine, cum fiſci de imperatore rapti inter ſigna interq; aquilas veherentur. Germanicus ſuperiorem ad exercitum profectus, ſecundam & tertiam decumam, & ſextam decumam legiones nihil cunctatas ſacramento adigit. Quarta-decumani paulum dubitauerant. pecunia & miſſio, quamuis non flagitantibus oblata eſt. At in Chaucis cœptauere ſeditionem præſidium agitantes vexillarij diſcordium legionum, & præſenti duorum militum ſupplicio paulum repreſſi ſunt. Iuſſerat id Mennius caſtrorum præfectus, bono magis exemplo, quam conceſſo iure. deinde intumeſcente motu profugus repertuſque, poſtquam intutæ latebræ, præſidium ab audacia mutuatur: *Non præfectum ab iis, ſed Germanicum ducem, ſed Tiberium imperatorem violari*, ſimul exterritis qui obſtiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, & *ſi quis agmine deceſſiſſet, pro deſertore fore* clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil auſos. Interea legati ab ſenatu regreſſum iam apud aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones prima atq; viceſima, veteraniq; nuper miſſi ſub vexillo hiemabant. Pauidos & conſcientia vecordes intrat metus, veniſſe patrũ iuſſu, qui irrita facerent, quæ per ſeditionem expreſſerant. vtq; mos vulgo, quamuis falſis reum ſubdere. Munatium Plancum conſulatu functum, principem legationis, auctorem ſenatuſconſulti incuſant: & nocte concubia vexillum in domo Germanici ſitum flagitare occipiunt concurſuque ad ianuam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæſarem tradere vexillum intento mortis metu ſubigunt. mox vagi per vias, obuios habuere

buere legatos, audita conſternatione ad Germanicum tendentes, ingerunt contumelias; cædem parant. Planco maxime, quem dignitas fuga impediuerat. neque aliud periclitanti ſubſidium, quam caſtra primæ legionis, illic ſigna & aquilam amplexus, religione ſeſe tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, legatus populi Romani, Romanis in caſtris, ſanguine ſuo altaria deum commaculauiſſet. Luce demum, poſtquam dux, & miles, & facta noſcebantur, ingreſſus caſtra Germanicus, perduci ad ſe Plancum imperat, recipitq; in tribunal. Tum *fatalem* increpans *rabiē, neq; militum, ſed deum ira reſurgere*, cur venerint legati aperit: *ius legationis, atq; ipſius Planci grauem & immeritum caſum, ſimul quantum dedecoris adierit legio*, facundè miſeratur. attonitaque magis, quam quieta concione, legatos præſidio auxiliarium equitum dimittit. Eo in metu arguere Germanicum omnes, *quod non ad ſuperiorem exercitum pergeret, vbi obſequia, & contra rebellis auxilium. Satis ſuperq; miſſione & pecunia, & mollibus conſultis peccatum: vel ſi vilis ipſi ſalus, cur filium paruulum, cur grauidam coniugem, inter furentes, & omnis humani iuris violatores haberet? illos ſaltem auo & Reip. redderet*. Diu cunctatus, aſpernantem vxorem, cum *ſe diuo Auguſto ortam, neque degenerem ad pericula* teſtaretur, poſtremo vterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, vt abiret perpulit. Incedebat muliebre & miſerabile agmen, profuga ducis vxor paruulum ſinu filium gerens; lamentantes circum amicorum coniuges, quæ ſimul trahebantur; nec minus triſtes qui manebāt. Non florenteis Cæſaris, neque ſuis in caſtris, ſed velut in vrbe victa facies, gemituſque ad planctus, etiam militum aures oraque aduertere. Progrediuntur contubernijs: *quis ille flebilis ſonus? quod tam triſte? feminas inluſtres non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ vxo-*

ris, aut comitatus ſoliti, pergere ad Treueros, & externæ fidei. Pudor inde & miſeratio, & patris Agrippæ, Auguſti aui memoria, ſocer Druſus; ipſa inſigni fecunditate, præclara pudicitia: iam infans in caſtris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo *Caligulam* appellabant, qui plerumque ad concilianda vulgi ſtudia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æque flexit, quam inuidia in Treueros, orant, obſiſtunt, *rediret, maneret:* pars Agrippinæ occurſantes, plurimi ad Germanicum regreſſi, iſque vt erat recens dolore & ira, apud circumfuſos ita cœpit. *Non mihi vxor, aut filius, patre & Rep. cariores ſunt: ſed illum quidem ſua maieſtas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent: coniugem, & liberos meos, quos pro gloria veſtra libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus ſummoueo, vt quidquid iſtuc ſceleris imminet, meo tantum ſanguine pietur; neue occiſus Auguſti pronepos, interfecta Tiberij nurus, nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies inauſum, intemeratumue vobis? Quod nomen huic cœtui dabo?* milites *ne appellem? qui filium imperatoris veſtri vallo & armis circumſediſtis. An* ciues? *quibus tam proiecta ſenatus auctoritas. hoſtium quoque ius, & ſacra legationis, & fas gentium rupiſtis. Diuus Iulius ſeditionem exercitus verbo vno compeſcuit,* Quirites *vocando, qui ſacramentum eius detrectabant. Diuus Auguſtus vultu & aſpectu Actiacas legiones exterruit. nos, vt nondum eoſdem, ita ex illis ortos, ſi Hiſpaniæ Syriæue miles aſpernaretur, tamen mirum & indignum erat: primane, & viceſima legiones, illa ſignis a Tiberio acceptis, tu tot præliorum ſocia, tot præmijs aucta, egregiam duci veſtro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, læta omnia alijs è prouincijs audienti, feram? ipſius tirones, ipſius veteranos, non miſſione, non pecunia ſatiatos: hic tantum interfici centuriones, eijci tribunos, includi legatos: infecta ſanguine caſtra, flumina: meque precariam animam inter infenſos trahere?*

Cur enim primo concionis die ferrum illud quod pectori meo infigere parabam detraxiſtis? O improuidi amici! melius & amantius ille qui gladium offerebat: cecidiſſem certe nondum tot flagitiorum exercitui meo conſcius: legiſſetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam ſineret, Vari tamen & trium legionum vlciſceretur. Neque enim dij ſinant vt Belgarum, quamquam offerentium, decus iſtud & claritudo ſit, ſubueniſſe Romano nomini, compreſsiſſe Germaniæ populos. Tua diue Auguſte cælo recepta mens, tua pater Druſe imago, tui memoria, ijſdem iſtis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, iraſque ciuiles in exitium hoſtibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, ſi legatos ſenatui, obſequium imperatori, ſi mihi coniugem ac filium redditis, diſcedite à contactu, ac diuidite turbidos. id ſtabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit. Supplices ad hæc, & vera exprobrari fatentes, orabant, *puniret noxios, ignoſceret lapſis, & duceret in hoſtem, reuocaretur coniunx, rediret legionum alumnus, neue obſes Gallis traderetur.* Reditum Agrippinæ excuſauit ob imminentem partum, & hiemem: *venturum filium: cetera ipſi exſequerentur.* Diſcurrunt mutati, & ſeditioſiſſimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primæ C. Cetronium, qui iudicium & pœnas de ſingulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones diſtrictis gladijs: reus in ſuggeſtu per tribunum oſtendebatur: ſi *nocentem* adclamauerant, præceps datus trucidabatur, & gaudebat cædibus miles, tanquam ſemet abſolueret: nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius iuſſu, penes eoſdem ſæuitia facti & inuidia erat. ſecuti exemplum veterani, haud multo poſt in Rhætiam mittuntur, ſpecie defendendæ prouinciæ ob imminentis Sueuos; ceterum vt auellerentur caſtris, trucibus adhuc, non minus aſperitate remedij, quam ſceleris memoria. Centurionatum inde egit. citatus ab imperatore nomen, ordi-

ordinem, patriam, numerum ſtipendiorum, quæ ſtrenue in prœlijs feciſſet, & cui erant donaria militaria, edebat. ſi tribuni, ſi legio, induſtriam innocentiamque adprobauerant, retinebat ordines: vbi auaritiam, aut crudelitatem conſenſu obiectauiſſent, ſoluebatur militia. Sic compoſitis præſentibus haud minor moles ſupererat, ob ferociam quintæ, & vnetuiceſimæ legionum, ſexageſimum apud lapidem (loco *Vetera* nomen eſt) hibernantium. nam primi ſeditionem cœptauerant: atrociſſimum quodque facinus horum manibus patratum: nec pœna commilitonum exterriti, nec pœnitentia conuerſi, iras retinebant. Igitur Cæſar arma, claſſem, ſocios demittere Rheno parat, ſi imperium detrectetur, bello certaturus. At Romæ nondum cognito qui fuiſſet exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito, trepida ciuitas incuſare Tiberium; *quod dum patres & plebem, inualida & inermia, cunctatione ficta ludificetur, diſſideat interim miles, neque duorum adoleſcentium nondum adulta auctoritate comprimi queat: ire ipſum, & opponere maieſtatem imperatoriam debuiſſe, ceſſuris, vbi principem longa experientia, eundemque ſeueritatis & munificentiæ ſummum, vidiſſent. An Auguſtum feſſa ætate totiens in Germanias commeare potuiſſe; Tiberium vigentem annis ſedere in ſenatu verba patrum cauillantem? ſatis proſpectum vrbanæ ſeruituti: militaribus animis adhibenda fomenta vt ferre pacem velint.* Immotum aduerſus eos ſermones fixumq; Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque ſe remque publicam in caſum dare. Multa quippe & diuerſa angebant: *Validior per Germaniam exercitus; propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus ſubnixus, hic Italiæ imminens: quos igitur anteferret? ac, ne poſtpoſiti contumelia incenderentur. At per filios pariter adiri, maieſtate ſalua, cui maior è longinquo reuerentia ſimul adoleſcentibus excuſatum quædam ad patrem reijcere: reſiſtentiſque Germanico, aut Druſo, poſſe à ſe mitigari*

gari vel infringi: quod aliud ſubſidium ſi imperatorem ſpreuiſſent? Ceterum vt iam iamque iturus legit comites, conquiſiuit impedimenta, adornauit naues: mox hiemem, aut negotia varie cauſſatus, primo prudentes, dein vulgum, diutiſſime prouincias fefellit. At Germanicus quamquam contracto exercitu, & parata in defectores vltione, dandum adhuc ſpatium ratus, ſi recenti exemplo ſibi ipſi conſulerent, præmittit litteras ad Cęcinam, *venire ſe valida manu, ac ni ſupplicium in malos præſumant, vſurum promiſcua cæde.* Eas Cæcina aquiliferis ſigniferiſque, & quod maxime caſtrorum ſincerum erat, occulte recitat; *vtque cunctos infamiæ, ſeipſos morti eximant* hortatur. *nam in pace cauſſas & merita ſpectari: vbi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxta cadere.* Illi, tentatis quos idoneos rebantur, poſtquam maiorem legionum partem in officio vident; de ſententia legati ſtatuunt tempus, quo fœdiſſimum quemque & ſeditioni promptum ferro inuadant. Tunc ſigno inter ſe dato irrumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, niſi conſcijs, noſcente quod cædis initium, quis finis. Diuerſa omnium, quæ vnquam accidere, ciuilium armorum facies. non prœlio, non aduerſis è caſtris, ſed ijſdem è cubilibus, quos ſimul veſcentis dies, ſimul quietos nox habuerat, diſcedunt in partes, ingerunt tela. clamor, vulnera, ſanguis palam; cauſſa in occulto: cetera fors regit: & quidam bonorum cæſi, poſtquam, intellecto in quos ſæuiretur, peſſimi quoq; arma rapuerant. neq; legatus, aut tribunus moderator adfuit; permiſſa vulgo licentia atq; vltio & ſatietas. Mox ingreſſus caſtra Germanicus, *non medicinam illud* plurimis cum lacrymis, *ſed cladem* adpellans, *cremari corpora* iubet. Truces etiam tum animos cupido inuolat eundi in hoſtem, piaculum furoris. nec aliter poſſe placari commilitonum manes, quam ſi pectoribus impijs honeſta vulnera accepiſſent. Sequitur ardorem militum Cæſar, iunctoque ponte

tra-

tramittit duodecim millia è legionibus, ſex & viginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum ea ſeditione intemerata modeſtia fuit. Læti neque procul Germani agitabant, dum iuſtitia ob amiſſum Auguſtum, poſt diſcordijs attinemur. At Romanus agmine propero ſiluam Cæſiam, limitemque à Tiberio cœptum ſcindit: caſtra in limite locat: frontem ac tergum vallo; latera, concædibus munitus. Inde ſaltus obſcuros permeat, conſultatque *ex duobus, breue & ſolitum ſequatur; an impeditius & intentatum, eoque hoſtibus incautum*. Delecta longiore via, cetera adcelerantur. etenim attulerant exploratores *feſtam eam Germanis noctem, ac ſolemnibus epulis ludicram*. Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obſtantia ſiluarum amoliri iubetur: legiones modico interuallo ſequuntur. Iuuit nox ſideribus inluſtris. ventumque ad vicos Marſorum, & circumdatæ ſtationes, ſtratis etiam tum per cubilia, propterque menſas, nullo metu, non antepoſitis vigilijs. adeo cuncta incuria disiecta erant: neque belli timor; ac ne pax quidem, niſi languida & ſoluta inter temulentos. Cæſar auidas legiones, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos diſpertit: quinquaginta millium ſpatium ferro flammiſque peruaſtat: non ſexus, non ætas miſerationem attulit; profana ſimul & ſacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod *Tanfanæ* vocabant, ſolo æquantur. ſine vulnere milites, qui ſemiſomnos, inermos, aut palantis ceciderant. Exciuit ea cædes Bructeros, Tubantes, Vſipetes, ſaltuſque, per quos exercitui regreſſus, inſedere: quod gnarum duci inceſſitque itineri & prœlio pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant; mox prima legio: & medijs impedimentis, ſiniſtrum latus vnetuiceſimani, dextrum quintani clauſere: viceſima legio terga firmauit, poſt ceteri ſociorum. Sed hoſtes, donec agmen per ſaltus porrigeretur immoti; dein latera, & frontem modice adſul-

tantes, tota vi nouiſſimos incurrere: turbabanturque denſis Germanorum cateruis leues cohortes, cum Cæſar aduectus ad viceſimanos, voce magna, *hoc illud tempus oblitterandæ ſeditionis* clamitabat: *pergerent, properarent culpam in decus vertere*. Exarſere animis, vnoque impetu perruptum hoſtem redigunt in aperta, cæduntque: ſimul primi agminis copiæ euaſere ſiluas, caſtraq; communiuere. Quietum inde iter, fidenſque recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur. Nunciata ea Tiberium lętitia curaque adfecere; gaudebat oppreſſam ſeditionem; ſed quod largiendis pecunijs, & miſſione feſtinata fauorem militum quæſiuiſſet, bellica quoque Germanici gloria angebatur. Rettulit tamen ad ſenatum de rebus geſtis, multaq; de virtute eius memorauit, magis in ſpeciem verbis adornata, quam vt penitus ſentire crederetur. Paucioribus Druſum & finem Illyrici motus laudauit, ſed intentior, & fida oratione. cunctaque quæ Germanicus indulſerat, ſeruauit etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno Iulia ſupremum diem obijt, ob impudicitiam olim à patre Auguſto Pandateria inſula, mox opido Rheginorum qui Siculum fretum accolunt, clauſa. Fuerat in matrimonio Tiberij florentibus Caio & Lucia Cæſaribus, ſpreueratq; vt imparem, nec alia tam intima Tiberio cauſſa, cur Rhodum abſcederet: imperium adeptus, extorrem, infamem, & poſt interfectum Poſtumum Agrippam, omnis ſpei egenam, inopia ac tabe longa peremit, obſcuram fore necem longinquitate exſilij ratus. Par cauſſa ſæuitiæ in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, ſollers ingenio, & praue facundus eamdem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temerauerat, nec is libidini finis, traditam Tiberio, peruicax adulter contumacia & odijs in maritum accendebat, litteræq; quas Iulia patri Auguſto cum inſectatione Tiberij ſcripſit, à Graccho compoſitæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi

maris

maris inſulam, quatuordecim annis exſilium tolerauit. Tunc milites ad cædem miſſi inuenere in prominenti littoris nihil lætum opperientem. quorum aduentu *breue tempus* petiuit, *vt ſuprema mandata vxori Alliariæ per litteras daret*: ceruicemq; percuſſoribus obtulit. conſtantia mortis haud indignus Sempronio nomine; vita, degenerauerat. quidam non Roma eos milites, ſed ab L. Aſprenate proconſule Africæ miſſos tradidere, auctore Tiberio, qui famam cædis poſſe in Aſprenatem verti, fruſtra ſperauerat. Idem annus nouas cærimonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio: vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris ſodales Titios inſtituerat. ſorte ducti è primoribus ciuitatis vnus & viginti. Tiberius, Druſuſque, & Claudius, & Germanicus adijciuntur. Ludos Auguſtales tunc primum cœpta turbauit diſcordia, ex certamine hiſtrionum. Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mæcenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli: neque ipſe abhorrebat talibus ſtudijs, & ciuile rebatur miſceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morum via: ſed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere. Druſo Cæſare, C. Norbana Coſſ. decernitur Germanico triumphus manente bello; quod quamquam in æſtatem ſumma ope parabat, initio veris & repentino in Cattos excurſu præcepit. nam ſpes inceſſerat diſſidere hoſtem in Arminium ac Segeſtem, inſignem vtrumq; perfidia in nos, aut fide: Arminius turbator Germaniæ, Segeſtes *parari rebellionem* ſæpe alias, & ſupremo conuiuio poſt quod in arma itum, aperuit: ſuaſitque Varo *vt ſe, & Arminium, & ceteros proceres vinciret, nihil auſuram plebem principibus amotis, atque ipſi tempus fore quo crimina, & innoxios diſcerneret.* ſed Varus fato, & vi Arminij cecidit. Segeſtes quamquam conſenſu gentis in bellum tractus, diſcors manebat, auctis priuatim odijs, quod Arminius filiam eius alijs pactam rapuerat. gener inuiſus,

inimici ſoceri; quæque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud inſenſos erant. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, *&* tumultuarias cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem ſociorum numerum ipſe ducit: poſitoque caſtello ſuper veſtigia paterni præſidij in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit; L. Apronio ad munitiones viarum, & fluminum relicto. nam, rarum illi cælo, ſiccitate, & amnibus modicis inoffenſum iter properauerat; imbreſque & fluminum auctus regredienti metuebantur. Sed Cattis adeo improuiſus aduenit, vt quod imbecillum ætate ac ſexu, ſtatim captum, aut trucidatum ſit: iuuentus flumen Adranam nando tramiſerat, Romanoſque pontem cœptantis arcebant. dein tormentis ſagittiſque pulſi, tentatis fruſtra conditionibus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui omiſſis pagis viciſque in ſiluas diſperguntur. Cęſar incenſo Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non auſo hoſte terga abeuntium laceſſere, quod illi moris, quotiens aſtu magis, quam per formidinem ceſſit. Fuerat animus Cheruſcis iuuare Cattos, ſed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma: & Marſos congredi auſos proſpero prœlio cohibuit. Neque multo poſt legati à Segeſte venerunt, auxilium orantes aduerſus vim popularium, à quis circumſedebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum ſuadebat. Nam barbaris, quanto quis audacia promptus; tãto magis fidus, rebuſq; motis potior habetur. Addiderat Segeſtes legatis filium, nomine Segimundum, ſed iuuenis conſcientia cunctabatur. quippe anno quo Germaniæ deſciuere, ſacerdos apud Aram Vbiorũ creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in ſpem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benigneque exceptus, cum præſidio Gallicam in ripam miſſus eſt.

Ger-

Germanico pretium fuit, conuertere agmen: pugnatumq; in obſidentis, & ereptus Segeſtes magna cum propinquorum & clientium manu. Inerant feminæ nobiles, inter quas vxor Arminij, eademque filia Segeſtis, mariti magis quam parentis animo, neque victa in lacrymas, neque voce ſupplex, compreſſis intra ſinum manibus, grauidum vterum intuens. Ferebantur & ſpolia Varianæ cladis, pleriſque eorum qui tum in deditionem veniebant prædę data. Simul Segeſtes ipſe ingens viſu, & memoria bonæ ſocietatis impauidus. verba eius in hunc modum fuere: *Non hic mihi primus erga populum Rom. fidei & conſtantiæ dies: ex quo à diuo Auguſto ciuitate donatus ſum, amicos inimicoſque ex veſtris vtilitatibus delegi: neque odio patriæ (quippe proditores, etiam ijs quos anteponunt, inuiſi ſunt) verum quia Romanis Germaniſque idem conducere; & pacem, quam bellum probabam. ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis veſtri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præſidebat, reum feci. dilatus ſegnitia ducis, quia parum præſidij in legibus erat; vt me & Arminium, & conſcios vinciret, flagitaui. teſtis illa nox, mihi vtinam potius nouiſſima! quæ ſecuta ſunt deſleri magis, quam defendi poſſunt. ceterum & inieci catenas Arminio, & à factione eius iniectas perpeſſus ſum. Atque vbi primum tui copia; vetera nouis, & quieta turbidis antehabeo: neque ob præmium, ſed vt me perfidia exſoluam: ſimul genti Germanorum idoneus conciliator, ſi pœnitentiam quam perniciem maluerit. Pro iuuenta & errore filij veniam precor: filiam neceſſitate huc adductam fateor. tuum erit conſultare, vtrum præualeat, quod ex Arminio concepit; an quod ex me genita eſt.* Cæſar, clementi reſponſo, liberis propinquiſque eius incolumitatem, ipſi ſedem vetere in prouincia pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque *Imperatoris* auctore Tiberio accepit. Arminij vxor virilis ſexus ſtirpem edidit: educatus Rauennæ puer quo mox ludibrio con-

flictatus ſit,in tempore memorabo . Fama dedi-
ti benigneque excepti Segeſtis vulgata , vt qui-
buſque bellum inuitis aut cupientibus erat , ſpe
vel dolore accipitur . Arminium ſuper inſitam
violentiam, rapta vxor, ſubiectus ſeruitio vxoris
vterus, vecordem agebant: volitabatq; per Che-
ruſcos, arma in Segeſtem, arma in Cæſarem po-
ſcens. neque probris temperabat : *egregium pa-
trem ! magnum imperatorem ! fortem exercitum !
quorum tot manus vnam mulierculam auexerint. Si-
bi tres legiones , totidem legatos procubuiſſe . Non e-
nim ſe proditione neque aduerſus feminas grauidas,
ſed palam aduerſus armatos bellum tractare . cerni
adhuc Germanorum in lucis ſigna Romana , quæ dijs
patrijs ſuſpenderit. coleret Segeſtes victam ripam ;
redderet filio ſacerdotium: hominem Germanos nun-
quam ſatis excuſaturos , quod inter Albim & Rhe-
num virgas, & ſecures, & togam viderint, alijs gen-
tibus , ignorantia imperij Romani , inexpertia eſſe
ſupplicia , neſcia tributa : quæ quando exuerint , in-
rituſque diſſerit ille inter numina dicatus Auguſtus,
ille delectus Tiberius , ne imperitum adoleſcentulum,
ne ſeditioſum exercitum paueſcerent . Si patriam,
parentes , antiqua mallent , quam dominos , & colo-
nias nouas , Arminium potius gloriæ ac libertatis,
quam Segeſtem flagitioſæ ſeruitutis ducem ſeque-
rentur .* Conciti per hęc non modo Cheruſci,ſed
conterminæ gentes : tractuſque in partis Inguio-
merus Arminij patruus , veteri apud Romanos
auctoritate . vnde maior Cæſari metus : & ne
bellum mole vna ingrueret , Cæcinam cum qua-
draginta cohortibus Romanis , diſtrahendo ho-
ſti , per Bructeros ad flumen Amiſiam mittit. e-
quitem Pedo præfectus finibus Friſiorum ducit.
ipſe impoſitas nauibus quatuor legiones per la-
cus vexit : ſimulque pedes , eques , claſſis , apud
prædictum amnem conuenere . Chauci cum au-
xilia pollicerentur , in commilitium adſciti ſunt .
Bructeros ſua vrenteis , expedita cum manu L.
Stertinius , miſſu Germanici fudit ; interque cæ-
dem

dem & prædam repperit vndeuiceſimæ legionis aquilam cum Varo amiſſam. Ductum inde agmen ad vltimos Bructerorum: quantumque Amiſiam & Luppiam amnes inter, vaſtatum: haud procul Teutoburgienſi ſaltu, in quo reliquiæ Vari legionumque inſepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæſarem inuadit ſoluendi ſuprema militibus, ducique; permoto ad miſerationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob caſus bellorum, & ſortem hominum, præmiſſo Cæcina vt occulta ſaltuum ſcrutaretur, pontesque & aggeres humido paludum, & fallacibus campis imponeret, incedunt mœſtos locos, viſuque ac memoria deformes. Prima Vari caſtra lato ambitu, & dimenſis principijs, trium legionum manus oſtentabant: dein ſemiruto vallo, humili foſſa, acciſæ iam reliquiæ conſediſſe intelligebantur: medio campi albentia oſſa, vt fugerant, vt reſtiterant, disiecta vel aggerata, adiacebant fragmina telorum, equorumque artus, ſimul trūcis arborum antefixa ora, lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius ſuperſtites pugnam aut vincula elapſi, referebant, *hic cecidiſſe legatos, illic raptas aquilas, primum vbi vulnus Varo adactum, vbi infelici dextra, & ſuo ictu mortem inuenerit; quo tribunali concionatus Arminius; quot patibula captiuis, quæ ſcrobes, vtque ſignis & aquilis per ſuperbiam inluſerit*. Igitur Romanus qui aderat exercitus, ſextum poſt cladis annum, trium legionum oſſa, nullo noſcente alienas reliquias, an ſuorum humo tegeret, omnes vt coniunctos, vt conſanguineos, aucta in hoſtem ira, mœſti ſimul & infenſi condebant. Primum extruendo tumulo ceſpitem Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos, & præſentibus doloris ſocius. Quod Tiberio haud probatum, ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti; ſiue exercitum imagine cæſorum inſepultorumq; tardatum ad pręlia, & formido-

loſiorem hoſtium credebat: *neque imperatorem auguratu & vetuſtiſſimis cærimonijs prædictum, attrectare feralia debuiſſe.* Sed Germanicus cedentem in auia Arminium ſecutus, vbi primum copia fuit, euehi equites, campumque quem hoſtis inſederat, eripi iubet. Arminius colligi ſuos, & propinquare ſiluis monitos vertit repente: mox ſignum prorumpendi dedit ijs, quos per ſaltus occultauerat. Tunc noua acie turbatus eques, miſſæq; ſubſidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulſæ auxerant conſternationem; trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam neſcijs, ni Cæſar productas legiones inſtruxiſſet: inde hoſtibus terror, fiducia militi: & manibus ęquis abceſſum. Mox reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe, vt aduexerat reportat: pars equitum litore Oceani petere Rhenum iuſſa: Cæcina qui ſuum militem ducebat monitus, quamquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quam maturrime ſuperare. Anguſtus is trames, vaſtas inter paludes, & quondam à L. Domitio aggeratus: cetera limoſa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant, circum ſiluæ paulatim adcliues: quas tum Arminius impleuit, compendijs viarum, & cito agmine, onuſtum ſarcinis armiſque militem cum anteueniſſet. Cæcinæ dubitanti quonam modo ruptos vetuſtate pontes reponeret, ſimulq; propulſaret hoſtem, caſtrametari in loco placuit; vt opus, & alij prœlium inciperent. Barbari perfringere ſtationes, ſeque inferre munitoribus niſi, laceſſunt, circumgrediuntur, occurſant: miſcetur operantium bellantiumque clamor; & cuncta pariter Romanis aduerſa; locus vligine profunda, idem ad gradum inſtabilis, procedentibus lubricus; corpora grauia loricis; neq; librare pila inter vndas poterant. Contra Cheruſcis ſueta apud paludes prœlia; procera membra, haſtæ ingentes ad vulnera facienda, quamuis procul. nox demum inclinantis tum legiones aduerſæ pugnæ exemit, Germani ob proſpera,

indefeſſi,ne tum quidem ſumpta quiete,quantum aquarum circumſurgentibus iugis oritur, vertere in ſubiecta: merſaq; humo, & obruto quod effectum operis,duplicatus militi labor. Quadrageſimum id ſtipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat: ſecundarum ambiguarumque rerum ſciens,eoq; interritus. Igitur futura voluens, non aliud repperit,quam vt hoſtem ſiluis coerceret, donec ſaucij, quantumq; grauioris agminis, anteirent.nam medio montium & paludum porrigebatur planities,quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri; vnetviceſima in læuum; primani ducendum ad agmen; viceſimanus aduerſum ſecuturos. Nox per diuerſa inquies: cum barbari feſtis epulis, læto cantu, aut truci ſonore ſubiecta vallium ac reſultantis ſaltus complerent;apud Romanos inualidi ignes, interruptæ voces, atq; ipſi paſſim adiacerent vallo, oberrarent tentorijs, inſomnes magis quam peruigiles. ducemq; terruit dira quies nam Quinctilium Varum ſanguine oblitum,& paludibus emerſum, cernere & audire viſus eſt velut vocantem, non tamen obſecutus, & manum intendentis reppuliſſe. Cœpta luce miſſæ in latera legiones metu,an contumacia,locum deſeruere; capto propere campo, humentia vltra. Neq; tamen Arminius, quanquam libero incurſu, ſtatim prorupit: ſed vt hæſere cœno foſſisque impedimenta, turbati circum milites; incertus ſignorum ordo; vtque tali in tempore, ſibi quiſque properus, & lentæ aduerſum imperia aures; irrumpere Germanos iubet, clamitans, *En Varus, & eodem iterum fato victæ legiones!* Simul hæc, & cum delectis ſcindit agmen,equiſque maxime vulnera ingerit: illi ſanguine ſuo & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus, disijcere obuios, proterere iacentes: plurimus circa aquilas labor, quæ neque aduerſum ferri ingruentia tela, neque figi limoſa humo poterant. Cæcina dum ſuſtentat aciem, ſuffoſo equo delapſus circum-

circumueniebatur, ni prima legio ſeſe oppoſuiſſet. Iuuit hoſtium auiditas, omiſſa cæde prædam ſectantium: eniſæque legiones, veſperaſcente die, in aperta & ſolida. neque is miſeriarum finis. ſtruendum vallum, petendus agger: amiſſa magna ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur ceſpes: non tentoria manipulis, non fomenta saucijs: infectos cœno aut cruore cibos diuidentes, funeſtas tenebras, & tot hominum millibus vnum iam reliquum diem lamentabantur. Forte equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quoſdam occurrentium obturbauit tanta inde conſternatio, irrupiſſe Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas, quarum Decumana maxime petebatur, auerſa hoſti, & fugientibus tutior. Cæcina comperto vanam eſſe formidinem, cum tamen neq; auctoritate, neq; precibus, ne manu quidem obſiſtere, aut retinere militem quiret; proiectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clauſit viam: ſimul tribuni & centuriones falſum pauorem docuerunt. Tunc contractos in principia, iuſſoſque dicta cum ſilentio accipere, temporis ac neceſſitatis monet: *Vnam in armis ſalutem, ſed ea conſilio temperanda; manendumq; intra vallum, donec expugnandi hoſtes ſpe, propius ſuccederent: mox vndiq; erumpendum. illa eruptione ad Rhenum perueniri. quod ſi fugerent, pluris ſiluas, profundas magis paludes, ſæuitiam hoſtium ſupereſſe: at victoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in caſtris honeſta*, memorat: reticuit de aduerſis. Equos dehinc, orſus à ſuis, legatorum tribunorumq; nulla ambitione, fortiſſimo cuiq; bellatori tradit, vt hi, mox pedes, in hoſtem inuaderent. Haud minus inquies Germanus ſpe, cupidine, & diuerſis ducum ſententijs agebat: Arminio, *ſinerent egredi, egreſſoſq; rurſum per humida & impedita circumuenirent*, ſuadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, *vt vallum armis ambirent promptam expugnationem, plures captiuos, incorruptam*

præ-

prædam fore. Igitur orta die, proruunt foſſas, inijciunt crates, ſumma valli prenſant, raro ſuper milite, & quaſi ob metum defixo, poſtquam hæſere munimentis, datur cohortibus ſignum, cornuaq; ac tubæ concinuere. exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfundũtur, exprobrantes, *non hic ſiluas, nec paludes, ſed æquis locis æquos deos.* Hoſti, facile excidium, & paucos ac ſemermos cogitanti, ſonus tubarum, fulgor armorum, quantum inopina, tanto maiora offundũtur: cadebantq; vt rebus ſecundis auidi, ita aduerſis incauti. Arminius integer, Inguiomerus poſt graue vulnus, pugnam deſeruere: vulgus trucidatum eſt, donec ira & dies permanſit. Nocte demum reuerſæ legiones, quamuis plus vulnerum, eadem ciborũ egeſtas fatigaret; vim, ſanitatem, copias, cuncta in victoria habuere. Peruaſerat interim *circumuenti exercitus* fama, & *infeſto Germanorum agmine Gallias peti:* ac ni Agrippina impoſitum Rheno pontem ſolui prohibuiſſet, erant qui id flagitium formidine auderent. ſed femina ingens animi munia ducis per eos dies induit, militibuſque vt quis inops, aut ſaucius, veſtem & fomenta dilargita eſt. Tradit C. Plinius Germanicorum bellorum ſcriptor, ſtetiſſe apud principium pontis, laudes & grates reuerſis legionibus habentem. Id Tiberi animum altius penetrauit. *non enim ſimplices eas curas; nec aduerſus externos militem quæri. nihil relictum imperatoribus, vbi femina manipulos interuiſat, ſigna adeat, largitionem tentet, tanquam parum ambitioſe filium ducis gregali habitu circumferat.* Cæſaremq; Caligulam *appellari velit. Potiorem iam apud exercitus Agrippinam, quam legatos, quam duces: compreſſam à muliere ſeditionem cui nomen principis obſiſtere non quiuerit.* Accendebat hæc, onerabatque Seianus, peritia morum Tiberij odia in longum iaciens, quæ reconderet, auctaque promeret. At Germanicus legionum quas nauibus vexerat, ſecundam, & quartam decimam itinere terreſtri P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior

uior claſſis vadoſo mari innaret, vel recipoco ſideret. Vitellius primum iter ſicca humo, aut modice adlabente æſtu, quietum habuit: mox impulſu aquilonis, ſimul ſidere æquinoctij, quo maxime tumeſcit Oceanus, rapi agique agmen, & opplebantur terræ: eadem freto, litori, campis facies; neque diſcerni poterant incerta ab ſolidis, breui à profundis. ſternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: iumenta, ſarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occurſant. permiſcentur inter ſe manipuli, modo pectore, modo ore tenus exſtantes, aliquando ſubtracto ſolo disiecti aut obruti. non vox, & mutui hortatus iuuabant, aduerſante vnda: nihil ſtrenuus ab ignauo, ſapiẽs à prudenti, conſilia à caſu differre: cuncta pari violentia inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora eniſus, eodem agmen ſubduxit. pernoctauere ſine vtenſilibus, ſine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore; haud minus miſerabiles, quam quos hoſtis circumſidet. quippe illis etiam honeſtæ mortis vſus: his inglorium exitium, lux reddidit terram; penetratumq; ad amnem Viſurgim; quo Cæſar claſſe contenderat. impoſitæ deinde legiones, vagante fama ſubmerſas. nec fides ſalutis, antequam Cæſarem exercitumq; reducem videre. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segeſtis præmiſſus, ipſum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat. data vtriq; venia; facile Segimero, cunctantius filio: quia Quinctilij Vari corpus inluſiſſe dicebatur. Ceterum ad ſupplenda exercitus damna certauere Galliæ, Hiſpaniæ, Italia: quod cuique promptum, arma, equos, aurum, offerentes. quorum laudato ſtudio Germanicus, armis modo & equis ad bellum ſumptis, propria pecunia militem iuuit. vtq; cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire ſaucios; facta ſingulorum extollere; vulnera intuens, alium ſpe, alium gloria; cunctos alloquio & cura, ſibiq; & prœlio firmabat. Decreta eo anno triumphalia inſignia A.

Cæci-

Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico geſtas. Nomen *patris patriæ* Tiberius à populo ſæpius ingeſtum, repudiauit: neq; in acta ſua iurari, quamquam cenſente ſenatu, permiſit: *cuncta mortalium incerta, quantoq; plus adeptus foret, tanto ſe magis in lubrico* dictans. non tamen ideo faciebat fidem ciuilis animi. nam legem maieſtatis reduxerat; cui nomen apud veteres idem, ſed alia in iudicium veniebant: ſi quis proditione exercitum, aut plebem ſeditionibus, deniq; male geſta Rep. maieſtatem populi Romani minuiſſet. facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Auguſtus cognitionem de famoſis libellis ſpecie legis eius tractauit, commotus Caſſij Seueri libidine, qua viros feminaſq; illuſtres procacibus ſcriptis diffamauerat. mox Tiberius, conſultante Pompeio Macro prætore, *an iudicia maieſtatis redderentur? exercendas leges eſſe* reſpondit. Hunc quoq; aſperauere carmina, incertis auctoribus vulgata, in ſæuitiam ſuperbiamq; eius, & diſcordem cum matre animum. Haud pigebit referre in Falanio, & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina: vt, quibus initijs, quanta Tiberij arte, grauiſſimum exitium irrepſerit, dein repreſſum ſit, poſtremo arſerit, cunctaq; corripuerit, noſcatur. Falanio obijciebat accuſator, *quod inter cultores Auguſti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Caßium quendam mimum corpore infamem adſciuiſſet: quodque venditis hortis, ſtatuam Auguſti ſimul mancipaſſet.* Rubrio crimini dabatur *violatum periurio nomen Auguſti.* Quę vbi Tiberio notuere, ſcripſit conſulibus; *Non ideo decretum patri ſuo cælum, vt in perniciem ciuium is honor verteretur. Caßium histrionem ſolitum inter alios eiuſdem artis intereſſe ludis, quos mater ſua in memoriam Auguſti ſacraſſet. Nec contra religiones fieri, quod effigies eius, vt alia numinum ſimulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant. Iusiurandum perinde æſtimandum, quam ſi Iouem fefelliſſet. deorum iniurias*

rias dijs curæ. Nec multo poſt Granium Marcellum prætorem Bithyniæ Quæſtor ipſius Cæpio Criſpinus maieſtatis poſtulauit, ſubſcribente Romano Hiſpone. qui formam vitæ inijt, quam poſtea celebrem miſeriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt. nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis ſæuitiæ principis adrepit, mox clariſſimo cuique periculum faceſſit; potentiam apud vnum odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod ſecuti, ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi, perniciem alijs, ac poſtremum ſibi inuenere. Sed Marcellum inſimulabat *ſiniſtros de Tiberio ſermones habuiſſe.* ineuitabile crimen, cum ex moribus principis fœdiſſima quęque deligeret accuſator, obiectaretque reo. nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hiſpo, *ſtatuam Marcelli altius quam Cæſarum ſitam: & alia in ſtatua, amputato capite Auguſti, effigiem Tiberij inditam.* ad quod exarſit adeo, vt rupta taciturnitate proclamaret, *ſe quoq; in ea cauſſa laturum ſententiam palam & iuratum, quo ceteris eadem neceſſitas fieret.* Manebant etiam tum veſtigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piſo, *Quo,* inquit, *loco cenſebis Cæſar? ſi primus, habebo quod ſequar: ſi poſt omnes, vereor ne imprudens diſſentiam.* permotus his, quantoq; incautius efferbuerat, pœnitentia patiens, tulit abſolui reum criminibus maieſtatis. de pecunijs repetundis ad reciperatores itum eſt. Nec patrum cognitionibus ſatiatus iudicijs adſidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret; multaq; eo coram, aduerſus ambitum & potentium preces conſtituta. ſed dum veritati conſulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius ſenator, queſtus *mole publicæ viæ, ductuque aquarum, labefactas ædis ſuas,* auxilium patrum inuocabat. reſiſtentibus ærarij prætoribus, ſubuenit Cæſar, pretiumque ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honeſta pecuniæ cupiens: quam virtutem diu retinuit, cum ceteras exueret. Propertio Celeri prætorio, ve-

niam ordinis ob paupertatem petenti, decies ſeſtertium largitus eſt, ſatis comperto paternas ei anguſtias eſſe. tentantes eadem alios, probare cauſſam ſenatui iuſſit; cupidine ſeueritatis in his etiam quæ rite faceret, acerbus. vnde ceteri ſilentium & paupertatem confeſſioni & beneficio præpoſuere. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis plana vrbis ſtagnauerat: relabentem ſecuta eſt ædificiorum & hominum ſtrages. Igitur cenſuit Aſinius Gallus, *vt libri Sibyllini adirentur.* renuit Tiberius, perinde diuina humanaque obtegens. Sed remedium coercendi fluminis Ateio Capitoni,& L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantis, leuari in præſens pro conſulari imperio, tradique Cæſari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris ac ſuo nomine obtulerat, Druſus præſedit,quanquam vili ſanguine nimis gaudens: quod vulgus formidoloſum, & pater arguiſſe dicebatur, cur abſtinuerit ſpectaculo ipſe, varie trahebant: alij tædio cœtus,quidam triſtitia ingenij, & metu comparationis, quia Auguſtus comiter interfuiſſet. Non crediderim ad oſtentandam ſæuitiam, mouendaſque populi offenſiones conceſſam filio materiem: quamquam id quoque dictum eſt. At Theatri licentia proximo priore anno cœpta, grauius tum erupit, occiſis non modo è plebe, ſed militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magiſtratus & diſſenſionem vulgi prohibent. Actum de ea ſeditione apud patres, dicebanturq; ſententiæ, *vt prætoribus ius virgarum in hiſtriones eſſet.* interceſſit Haterius Agrippa tribunus plebei,increpituſq; eſt Aſinij Galli oratione, ſilente Tiberio, qui ea ſimulacra libertatis ſenatui præbebat. valuit tamen interceſſio; quia diuus Auguſtus *immunes verberum hiſtriones* quōdam reſponderat,neq; fas Tiberio infringere dicta eius. De modo lucaris, & aduerſus laſciuiam fautorum, multa decernuntur; ex quis maxime

inſi-

inſignia: *Ne domos Pantomimorũ ſenator introiret; ne egredientis in publicum equites Romani cingerent: aut alibi quam in theatro ſpectarentur: & ſpectantium immodeſtiam exſilio multandi poteſtas prætoribus fieret*. Templum vt in colonia Tarraconenſi ſtrueretur Auguſto, petentibus Hiſpanis permiſſum; datumque in omnes prouincias exemplum. Centeſimam rerum venalium poſt bella ciuilia inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius *militare ærarium eo ſubſidio niti: ſimul imparem oneri Remp. niſi viceſimo militiæ anno veterani dimitterentur*. ita proximæ ſeditionis male conſulta, quibus ſexdecim ſtipendiorum finem expreſſerant, abolita in poſterum. Actum deinde in ſenatu ab Arruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augeſcit. Auditæque municipiorum & coloniarum legationes; orantibus Florentinis, *ne Clanis ſolito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, idque ipſis perniciem adferret*. Congruentia his Interamnates diſſeruere; *peſſum ituros fæcundiſſimos Italiæ campos, ſi amnis Nar* (id enim parabatur) *in riuos diductus ſuperſtagnauiſſet*. Nec Reatini ſilebant. Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obſtrui recuſantes; *quippe in adiacentia erupturum. optume rebus mortalium conſuluiſſe naturam, quæ ſua ora fluminibus, ſuos curſus, vtque originem, ita fines dederit. ſpectandas etiam religiones ſociorum, qui ſacra, & lucos, & aras patrijs amnibus dicauerint. quin ipſum Tiberim nolle prorſus accolis fluuijs orbatum minore gloria fluere*. Seu preces coloniarum, ſeu difficultas operum, ſiue ſuperſtitio, valuit vt in ſententiam Piſonis concederetur, qui nil mutandum cenſuerat. Prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœſia, additis Achaia & Macedonia. Id quoque morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac pleroſque ad finem vitę in ijſdem exercitibus, aut iuriſdictionibus habere. Cauſſæ variæ traduntur: alij *tædio nouæ curæ, ſemel placita pro æternis*

ternis ſeruauiſſe : quidam *inuidia, ne plures fruerentur.* ſunt qui exiſtiment, vt callidum eius ingenium, ita anxium iudicium. neque enim eminentis virtutes ſectabatur, & rurſum vitia oderat: ex optimis periculum ſibi, à peſſimis dedecus publicum metuebat. qua hæſitatione poſtremo eo prouectus eſt, vt mandauerit quibuſdam prouincias, quos egredi vrbe non erat paſſurus. De comitijs conſularibus quæ tum primum illo principe, ac deinceps fuere, vix quidquam firmare auſim; adeo diuerſa non modo apud auctores, ſed in ipſius orationibus reperiuntur. Modo ſubtractis candidatorum nominibus, originem cuiuſque, & vitam, & ſtipendia deſcripſit, vt qui forent intelligeretur: aliquando ea quoque ſignificatione ſubtracta, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, ſuam ad id curam pollicitus eſt plerumque *eos tantum apud ſe profeſſos* diſſeruit, *quorum nomina conſulibus edidiſſet; poſſe & alios profiteri, ſi gratiæ aut meritis confiderent.* ſpecioſa verbis, re inania, aut ſubdola: quantoque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto erruptura ad infenſius ſeruitium.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER II.

Breuiarium Libri II.

Initia Parthici belli. Phrahates. Vonones popularibus ingratus. Vonones ab Artabano pulſus. In Armenia mutatio regum. Germanicus à Tib. auocatus, Germanos prius mari aggreditur. Claſsis eius. Rhenus. Irruptio in Cattos. Ara Druſi. Foſſa Druſiana. Amiſia. Angriuarij rebelles cæſi. Arminij cum Flauio colloquium. Viſurgim Rom. tranſeunt. Batauorum diſcrimen. Carioualda cæſus. Germanorum militum animos explorat. Transfugij præmium pronunciatum. Caſtris adſultatum. Germanici ſomnium. Eius & Arminij ad ſuos oratio. Locus pugnæ. Acierum diſpoſitio. Augurium felix. Fuga Germanorum, & clades. Iidem tropheo Romanorum accenſi pugnam iterant. Germani ægre victi. Monumentum & titulus rerum magnificus. Milites claſſe reducti. Clades & pæne exitium ex tempeſtate. Naufragi recollecti. Cæſar erectos ea clade Germanos cædit. Germanicus à Tib. per inuidiam auocatus. Libo Druſus ab amico delatus. Accuſatus in Senatu, non tam ſceleris quam vecordiæ conuincitur. Torti in dominum ſerui. Libo ſe conficit. Vates decreto pulſi. Luxus publicus leuiter coercitus. quem defendit Aſin. Piſonis libertas. Vrgulaniæ potentia. De rebus agendis certamen. Aſinij ſententia ſuper comitijs. Tiberius eam reijcit. Hortali, ſubſidium poſcentis oratio, aſpere excepta à Tiber. Dat tamen aliquid, in poſterum negat. Clementis ſerui facinus. Is Agrippam

pam

pam ſe mentitus, res Romanas turbat. dolo Salluſtij captus occiditur. Germanici triumphus. Archelaus Cappadocum R. in Vrbem accitus. Oriens concuſſus Germanico permittitur: Piſoni Syria, cum occultis in eum mandatis. Druſus in Illyr. miſſus. Germani inter ſe diſcordes, parantur ad pugnam. Arminij ad ſuos oratio, Marobodui ad ſuos, Acris pugna. Maroboduus pro victo. Terræmotus in Aſia. Eo preſſos ſubleuat Tib. in alios quoque liberalis. Ædes dedicatæ. Varilia maieſtatis poſtulata. De prætore ſubſtitit contentio. Tacfarinatem & Mazippam, bellum in Africa mouentes fundit. ei triumphal. decreta. Germanici diuerſa itinera. Conſulit in reditu Clarium Apoll. Oraculi ratio. Piſo cum vxore Plancina Germanicum inſectatur: caſtra corrumpit. Germanicus Armenios adit: Zenonem ijs regem imponit, &c. Germanici & Piſonis ſimultates. Von. Syria demotus. Germanic. Ægyptum petit, incuſante Tiberio. Canopus. Thebæ veteres. Memn. ſtatua. Pyramides. In Germania diſcordia, aſtu Druſi. Maroboduus vi Catualdæ pulſus, ad Rom. confugit. Idem Catualdæ mox caſus. Rheſcuporis Cotye fratre per dolum oppreſſo, Thracia omni potitur. Idem in vincla datus, Romam perductus occiſus. Vonones fugam tentat: deprenſus occiditur. Germanicus ægrotat ſcelere Piſonis, cui amicitiam renunc. Mandata amicis vltione, datiſque coniugi monitis, obit. Cum Alex. compar. Sentius Syriæ fit præſes. Agrippina Romam properat. Piſoni reditum in Syr. diſſuadet filius, ſuadent alij, & perſuadent. Piſo vim parat in Sentium: obuiat Agrippina: caſtellum occupat: aciem ſtruit: pellitur a Sentio: dimittitur Romam. Ibi magnus ob morbum & mortem Germanici luctus. Honores mortuo decreti. Clypeus inter oratores. Liuia gemellos parit. Scita in mulierum libid. Pulſa ſacra ext. Capta Veſtal. Frumenti pretium. Tib. titulos auerſatur. Arminij cædes, & elogium.

Si-

Siſenna Statilio Tauro, L. Libone COSS. mota Orientis regna, prouinciæq; Romanæ; initio apud Parthos orto, qui petitum Roma acceptumq; regem, quamuis gentis Arſacidarum, vt externum aſpernabantur. Is fuit Vonones, obſes Auguſto datus à Phrahate. Nam Phrahates quamquam depuliſſet exercitus, duceſque Romanos, cuncta venerantium officia ad Auguſtum verterat, partemq; prolis firmandæ amicitiæ miſerat: haud perinde noſtri metu, quam fidei popularium diffiſus. Poſt finem Phrahatis & ſequentium regum, ob internas cædes, venere in vrbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem vetuſtiſſimum liberorum eius accirent. Magnificum id ſibi credidit Cæſar auxitq; opibus. Et accepere barbari lætantes, vt ferme ad noua imperia. Mox ſubit pudor, *degenerauiſſe Parthos, petitum alio ex orbe regem hoſtium artibus infectum: iam inter prouincias Romanas ſolium Arſacidarum haberi, dariq;. Vbi illam gloriam trucidantium Craſſum, exturbantium Antonium; ſi mancipium Cæſaris, tot per annos ſeruitutem perpeſſum, Parthis imperitet?* Accendebat dedignantes & ipſe, diuerſus à maiorum inſtitutis, raro venatu, ſegni equorum cura; quotiens per vrbes incederet, lecticæ geſtamine, faſtuque erga patrias epulas. inridebantur & Græci comites, ac viliſſima vtenſilium anulo clauſa: ſed prompti aditus, obuia comitas ignotæ Parthis virtutes, noua vitia; & quia ipſorum moribus aliena, perinde odium prauis & honeſtis. Igitur Artabanus Arſacidarum è ſanguine apud Dahas adultus excitur, primoq; congreſſu fuſus reparat vires, regnoq; potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit. vacua tunc, interq; Parthorum & Romanas opes infida, ob ſcelus Antonij, qui Artauaſdem regem Armeniorum ſpecie amicitię inlectum, dein catenis oneratũ, poſtremo interfecerat. Eius filius Artaxias memoria patris nobis infenſus, Arſacidarũ vi ſeque regnumq; tu-

tatus

ratus eſt. occiſo Artaxia per dolum propinquorum, datus à Cæſare Armenijs Tigranes, deductuſq; in regnum à Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis eius, quamquam ſociatis more externo in matrimonium regnumq;. Dein iuſſu Auguſti impoſitus Artauaſdes, & non ſine clade noſtra deiectus. Tum C. Cæſar componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanem origine Medum, ob inſignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armenijs præfecit. Ariobarzane morte fortuita abſumpto, ſtirpem eius haud tolerauere: tentatoq; feminę imperio, cui nomen Erato, eaq; breui pulſa; incerti ſolutiq;, & magis ſine domino, quam in libertate; profugum Vononem in regnum accipiunt. Sed vbi minitari Artabanus, & parum ſubſidij in Armenis, vel ſi noſtra vi defenderetur, bellum aduerſus Parthos ſumendum erat; rector Syriæ Creticus Silanus excitum cuſtodia circumdat, manente luxu & regio nomine. quod ludibrium vt effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus. Ceterum Tiberio haut ingratum accidit turbari res Orientis, vt ea ſpecie Germanicum ſuetis legionibus abſtraheret; nouiſque prouincijs impoſitum, dolo ſimul & caſibus obiectaret. At ille quanto acriora in eum ſtudia militum, & auerſa patrui voluntas, celerandæ victoriæ intentior, tractare prœliorum vias, & quæ ſibi tertium iam annum belligerãti ſæua vel proſpera eueniſſent. *fundi Germanos acie, & iuſtis locis: iuuari ſiluis, paludibus, breui æſtate, & præmatura hieme: ſuum militem haud perinde vulneribus, quam ſpatijs itinerum, damno armorum adfici: feſſas Gallias miniſtrandis equis: longum impedimentorum agmen, oportunum ad inſidias, defenſantibus iniquum. at ſi mare intretur, promptam ipſis poſſeſſionem, & hoſtibus ignotam; ſimul bellum maturius incipi, legioneſque & commeatus pariter vehi; integrum equitem, equoſque, per ora & alueos fluminum media in Germania fore.* Igitur huc intendit:

miſſis ad cenſus Galliarum, P. Vitellio & Cantio; Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ claſſi pręponuntur. Mille naues ſufficere viſæ, properatęque: aliæ breues, anguſta puppi proraque, & lato vtero, quo facilius fluctus tolerarent: quædam planæ carinis, vt ſine noxa ſiderent: plures appoſitis vtrimq; gubernaculis, conuerſo vt repente remigio, hinc vel illinc adpellerent. multæ pontibus ſtratæ ſuper quas tormenta veherentur, ſimul aptę ferendis equis, aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in ſpeciem ac terrorem. Inſula Batauorum in quam conuenirent prædicta, ob faciles adpulſus; accipiendiſq; copijs, & tranſmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus vno alueo continuus, aut modicas inſulas circumueniens, apud principium agri Bataui velut in duos amnes diuiditur: ſeruatq; nomen, & violentiam curſus, qua Germaniam præuehitur, donec Oceano miſceatur; ad Gallicā ripam latior & placidior adfluens, verſo cognomento *Vahalem* accolæ dicunt: mox id quoq; vocabulum mutat *Moſa* flumine, eiuſq; immenſo ore eundem in Oceanum effunditur. Sed Cæſar, dum adiguntur naues, Silium legatum cum expedita manu inruptionem in Cattos facere iubet: ipſe, audito caſtellum Luppiæ flumini adpoſitum obſideri, ſex legiones eo duxit. Neq; Silio ob ſubitos imbres aliud actum, quam vt modicam prædam, & Arpi principis Cattorum coniugem filiamq; raperet: neq; Cæſari copiam pugnæ obſeſſores fecere, ad famam aduentus eius dilapſi. Tumulum tamen nuper Varianis legionibus ſtructum, & veterem arā Druſo ſitam disiecerant. reſtituit aram; honorique patris princeps ipſe cum legionibus decucurrit: tumulum iterare haud viſum, & cuncta inter caſtellū, Aliſonem, ac Rhenum, nouis limitibus, aggeribuſq; permunita. Iamq; claſſis aduenerat, cum præmiſſo commeatu, & diſtributis in legiones ac ſocios nauibus, foſſam cui *Druſianæ* nomen, ingreſſus, precatuſq;

Druſum

Druſum patrem, *vt ſe eadem auſum, libens placatuſq; exemplo ac memoria conſiliorum atque operum iuuaret*; lacus inde, & Oceanum vſque ad Amiſiam flumen, ſecunda nauigatione peruehitur: claſſis Amiſiæ relicta, læuo amne; erratumq; in eo, quod non ſubuexit: tranſpoſuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus abſumpti. Et eques quidem ac legiones prima æſtuaria, nondum adcreſcente vnda, intrepidi tranſiere, poſtremum auxiliorum agmen, Batauiq; in parte ea, dum inſultant aquis, artemque nandi oſtentant, turbati, & quidam hauſti ſunt. Metanti caſtra Cæſari Angriuariorum defectio à tergo nuntiatur. miſſus illico Stertinius cum equite, & armatura leui, igne & cædibus perfidiam vltus eſt Flumen Viſurgis Romanos Cheruſcoſq; interfluebat. eius in ripa cum ceteris primoribus Arminius adſtitit, quæſitoq; *an Cæſar veniſſet?* poſtquam *adeſſe* reſponſum eſt; *vt liceret cum fratre conloqui* orauit. Erat is in exercitu cognomento Flauius, inſignis fide, & amiſſo per vultus oculo paucis ante annis, duce Tiberio. tum permiſſum, progreſſuſque ſalutatur ab Arminio. qui amotis ſtipatoribus, *vt ſagittarij noſtra pro ripa diſpoſiti abſcederent.* poſtulat; & poſtquam digreſſi, *vnde ea deformitas oris?* interrogat fratrem: illo locum, & prœlium referente; *quodnam præmium recepiſſet?* exquirit. Flauius *aucta ſtipendia, torquem, & coronam, aliaq; militaria dona* memorat, irridente Arminio vilia ſeruitij pretia. Exin diuerſi ordiuntur: hic *magnitudinem Romanam, opes Cæſaris, & victis graues pœnas; in deditionem venienti paratam clementiam; neq; coniugem & filium eius hoſtiliter haberi.* Ille *fas patriæ, libertatem auitam, penetralis Germaniæ deos, matrem precum ſociam; ne propinquorum, & adfinium, deniq; gentis ſuæ deſertor & proditor, quam imperator eſſe mallet.* Paulatim inde ad iurgia prolapſi, quo minus pugnam conſererent, ne flumine quidem interiecto cohibebantur: ni Stertinius adcurrens, plenum iræ,

armaque & equum poſcentem Flauium attinuiſſet, cernebatur contra minitabundus Arminius prœliumq; denuntians. nam pleraq; Latino ſermone interiaciebat, vt qui Romanis in caſtris ductor popularium meruiſſet. Poſtero die Germanorum acies trans Viſurgim ſtetit. Cæſar, niſi pontibus præſidijſque impoſitis, dare in diſcrimen legiones haud imperatorium ratus, equitem vado tramittit. præfuere. Stertinius, & è numero primipilarium Æmilius, diſtantibus locis inuecti, vt hoſtem diducerent. qua celerrimus amnis, Carioualda dux Batauorum erupit; eum Cheruſci fugam ſimulantes in planitiem ſaltibus circumiectam traxere: dein coorti, & vndiq; effuſi trudunt aduerſos, inſtant cedentibus, collectoſq; in orbem, pars congreſſi, quidam eminus proturbant. Carioualda diu ſuſtentata hoſtium ſæuitia, hortatus ſuos vt ingruentes cateruas globo frangerent; atq; ipſe in denſiſſimos inrumpens, congeſtis telis & ſuffoſſo equo labitur, ac multi nobilium circa: ceteros vis ſua, aut equites cum Stertinio Æmilioq; ſubuenientes, periculo exemere. Cæſar tranſgreſſus Viſurgim indicio perfugæ cognoſcit, *delectum ab Arminio locum pugnæ: conueniſſe et alias nationes in ſiluam Herculi ſacram, auſuroſque nocturnam caſtrorum oppugnationem.* habita indici fides, & cernebantur ignes; ſuggreſſiq; propius ſpeculatores, *audiri fremitum equorum, immenſiq; & inconditi agminis murmur,* attulere. Igitur propinquo ſummæ rei diſcrimine, explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret, ſecum agitabat. *Tribunos & centuriones læta ſæpius quam comperta nuntiare; libertorum ſeruilia ingenia; amicis ineſſe adulationem: ſi concio vocetur, illic quoq;, quæ pauci incipiant, reliquos adſtrepere. penitus noſcendas mentes, cum ſecreti & incuſtoditi, inter militaris cibos, ſpem aut metum proferrent.* Nocte cœpta egreſſus augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite vno, contectus humeros ferina pelle, adit caſtrorum vias,

adſi-

adſiſtit tabernaculis, fruiturq; fama ſui: cum hic *nobilitatem ducis, decorem* alius plurimi *patientiam, comitatem, per ſeria per iocos eundem animum,* laudibus ferrent, *reddendamq; gratiam in acie* faterentur; ſimul *perfidos & ruptores pacis, vltioni & gloriæ mactandos*. Inter quæ vnus hoſtium Latinæ linguæ ſciens, acto ad vallum equo, voce magna, *coniuges, & agros, & ſtipendij indies, donec bellaretur, ſeſtertios centenos, ſi quis transfugiſſet*, Arminij nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras: *veniret dies, daretur pugna: ſumpturum militem Germanorum agros, tracturum coniuges; accipere omen, & matrimonia ac pecunias hoſtium prædæ deſtinare*. Tertia ferme vigilia adſultatum eſt caſtris, ſine coniectu teli; poſtquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remiſſum ſenſere. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, viditq; ſe operatum, & ſanguine ſacro reſperſa prætexta, pulchriorem aliam manibus auiæ Auguſtæ accepiſſe. Auctus omine, addicentibus auſpicijs, vocat concionem, & quæ ſapientia præuiſa aptaq; imminenti pugnæ diſſerit: *Non campos modo militi Remano ad prælium bonos, ſed ſi ratio adſit, ſiluas & ſaltus. nec enim immenſa barbarorum ſcuta, enormis haſtas, inter truncos arborum, & enata humo virgulta perinde haberi quam pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina. denſarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam; ne ſcuta quidem ferro, neruo ve firmata, ſed viminum textus, vel tenuis & fucatas colore tabulas: primam vtcunque aciem haſtatam; ceteris, præuſta aut breuia tela, iam corpus vt viſa toruum, & ad breuem impetum validum; ſic nulla vulnerum patientia: ſine pudore flagitij, ſine cura ducum, abire, fugere; pauidos aduerſis, inter ſecunda, non diuini, non humani iuris memores. Si tædio viarum ac maris finem cupiant; hac acie parari: propiorem iam Albim, quam Rhenum; neque bellum vltra, modo ſe patris patruique veſtigia prementem ijſdem in terris victorem ſiſterent.* Orationem ducis

ſecutus militum ardor: ſignumq; pugnæ datum. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant ſuos quiſque teſtari: *Hos eſſe Romanos Variani exercitus fugaciſſimos, qui ne bellum tolerarent, ſeditionem induerint: quorum pars onuſta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infenſis rurſum hoſtibus, aduerſis dijs obijciant, nulla boni ſpe. claſſem quippe, & auia Oceani quæſita; ne quis venientibus occurreret; ne pulſos premeret: ſed vbi miſcuerint manus, inane victis ventorum remorumue ſubſidium. meminiſſent modo auaritiæ, crudelitatis, ſuperbiæ; aliud ſibi reliquum quam tenere libertatem aut mori ante ſeruitium?* Sic accenſos, & prœlium poſcentes in campum, cui *Idiſtauiſo* nomen, deducunt: is medius inter Viſurgim & colles, vt ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium reſiſtunt, inæqualiter ſinuatur. pone tergum inſurgebat ſilua, editis in altum ramis, & pura humo inter arborum truncos. Campum & prima ſiluarum barbara acies tenuit: ſoli Cheruſci iuga inſedere, vt prœliantibus Romanis deſuper incurrerent. Noſter exercitus ſic inceſſit: auxiliares Galli, Germanique in fronte: poſt quos pedites ſagittarij: dein quatuor legiones, & cum duabus prætorijs cohortibus, ac delecto equite Cæſar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum equite ſagittario, ceteræque ſociorum cohortes. Intentus paratuſque miles, vt ordo agminis, in aciem adſiſteret. Viſis Cheruſcorum cateruis, quæ per ferociam proruperant, validiſſimos equitum incurrere latus, Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergaque inuadere iubet, ipſe in tempore adfuturus. interea pulcherrimum augurium octo aquilæ petere ſiluas & intrare viſæ. Imperatorem aduertere. exclamat, *Irent, ſequerentur Romanas aues, propria legionum numina.* ſimul pedeſtris acies infertur, & præmiſſus eques, poſtremos ad latera impulit: mirumque dictu, duo hoſtium agmina diuerſa fuga, qui ſiluam tenuerant in aperta, qui campis adſti-

terant

terant in ſiluam ruebant. medij inter hos Cheruſci collibus detrudebãtur; inter quos inſignis Arminius manu, voce, vulnere, ſuſtentabat pugnam: Incubueratq; ſagittarijs: illa rupturus, ni Rhætorum Vindelicorumq;, & Gallicæ cohortes ſigna obieciſſent. niſu tamen corporis, & impetu equi peruaſit, oblitus faciem ſuo cruore, ne noſceretur. quidam *agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus emiſſumq;* tradiderunt. Virtus ſeu fraus eadem Inguiomero effugium dedit; ceteri paſſim trucidati. & pleroſque tranare Viſurgim conantes, iniecta tela, aut vis fluminis, poſtremo moles ruentium, & incidentes ripæ, operuere. quidam turpi fuga in ſumma arborum niſi, ramiſque ſe occultantes, admotis ſagittarijs per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixere. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit. Quinta ab hora diei ad noctem cæſi hoſtes decem millia paſſuum cadaueribus atq; armis oppleuere; repertis inter ſpolia eorum catenis, quas in Romanos, vt non dubio euentu, portauerant. Miles in loco prœlij Tiberium *imperatorem* ſalutauit, ſtruxitq; aggerem, & in modum trophæorum arma, ſubſcriptis victarum gentium nominibus, impoſuit. Haud perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quam ea ſpecies dolore & ira adfecit. qui modo abire ſedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt; plebes, primores, iuuentus, ſenes, agmen Romanum repente incurſant, turbant. poſtremo deligunt locum, flumine & ſiluis clauſum, arta intus planitie, & humida; ſiluas quoq; profunda palus ambibat, niſi quod latus vnum Angriuarij lato aggere extulerant, quo à Cheruſcis dirimerentur. hìc pedes adſtitit: equitẽ propinquis lucis texere, vt ingreſſis ſiluam legionibus à tergo foret. Nihil ex ijs Cæſari incognitũ: conſilia, locos, prompta, occulta nouerat, aſtuſq; hoſtium in perniciẽ ipſis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem, campumq; peditum aciem ita inſtruxit, vt pars æquo

in ſiluam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur. quod arduum, ſibi; cetera legatis permiſit. quibus plana euenerant, facile inrupere: quis impugnandus agger, vt ſi murum ſuccederent grauibus ſuperne ictibus conflictabantur. Senſit dux imparem cominus pugnam, remotiſq; paulum legionibus, funditores libratoreſq; excutere tela, & proturbare hoſtem iubet. miſſę è tormentis haſtæ, quantoq; conſpicui magis propugnatores, tanto pluribus vulneribus deiecti. Primus Cæſar cum prætorijs cohortibus, capto vallo, dedit impetum in ſiluas: conlato illic gradu certatum: hoſtem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant: vtriſq; neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoria. Nec minor Germanis animus; ſed genere pugnæ & armorum ſuperabantur: cum ingens multitudo, artis locis, prælongas haſtas non protenderet, non colligeret: neque adſultibus & velocitate corporum vteretur, coacta ſtabile ad prœlium: contra miles cui ſcutum pectori adpreſſum, & inſidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque ſtrage hoſtium aperiret: imprompto iam Arminio, ob continua pericula, ſiue illum recens acceptum vulnus tardauerat. Quin & Inguiomerum tota volitantem acie, fortuna magis quam virtus deſerebat. & Germanicus quo magis adgnoſceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatq; *inſiſterent cædibus, nil opus captiuis, ſolam internecionem gentis finem bello fore.* Iamque ſero diei ſubducit ex acie legionem faciendis caſtris: ceteræ ad noctem cruore hoſtium ſatiatæ ſunt. equites ambigue certauere. Laudatis pro concione victoribus, Cæſar congeriem armorum ſtruxit, ſuperbo cum titulo: DEBELLATIS INTER RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS EXERCITVM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET IOVI ET AVGVSTO SACRAVISSE. de ſe nihil addidit, metu inuidiæ, an

ratus

ratus conſcientiam facti ſatis eſſe. Mox bellum in Angriuarios Stertinio mandat, ni deditionem properauiſſent. atq; illi ſupplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepere. Sed æſtate iam adulta legionum aliæ itinere terreſtri in hibernacula remiſſæ: plures Cęſar claſſi impoſitas per flumen Amiſiam Oceano inuexit. Ac primo placidum ęquor mille nauium remis ſtrepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo effuſa grando, ſimul varijs vndiq; procellis incerti fluctus proſpectum adimere, regimen impedire: mileſq; pauidus, & caſuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempeſtiue iuuat, officia prudentiū corrumpebat. omne dehinc cælum, & mare omne in auſtrum ceſſit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenſo nubium tractu validus, & rigore vicini ſeptemtrionis horridior, rapuit disiecitq; naues in aperta Oceani, aut inſulas ſaxis abruptis, vel per occulta vada infeſtas. quibus paulum ægreq; vitatis, poſtquam mutabat æſtus, eodemq; quo ventus ferebat; non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentis vndas poterant: equi, iumenta, ſarcinæ, etiā arma præcipitantur, quo leuarētur aluei manātes per latera, & fluctu ſuperurgente. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentia cæli præſtat Germania, tantū illa clades nouitate & magnitudine exceſſit, hoſtilibus circū litoribus, aut ita vaſto & profundo, vt credatur nouiſſimū ac ſine terris mare. pars nauium hauſtæ ſunt; plures, apud inſulas longius ſitas eiectæ: mileſq; nullo illic hominum cultu, fame abſumptus, niſi quos corpora equorum eodem eliſa tolerauerant. ſola Germanici triremis Chaucorū terram adpulit, quem per omnes illos dies nocteſq; apud ſcopulos & prominentis oras, cum *ſe tanti exitij reum* clamitaret, vix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandē relabente æſtu, & ſecundante vento, claudæ naues raro remigio, aut intentis veſtibus, & quædā à validiorib. tractæ, reuertere: quas raptim

refectas miſit, vt ſcrutarentur inſulas. collecti ea cura pleriquе: multos Angriuarij nuper in fidem accepti redemptos ab interioribus reddidere: quidam in Britanniam rapti, & remiſſi à regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat. *miracula* narrabant, *vim turbinum, & inauditas volucres, monſtra maris, ambiguas hominum & beluarum formas*, viſa, ſiue ex metu credita. Sed fama claſſis amiſſæ, vt Germanos ad ſpem belli, ita Cæſarem ad coercendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos imperat: ipſe maioribus copijs Marſos inrumpit: quorum dux Malouendus nuper in deditionem acceptus, *propinquo luco defoſſam Varianæ legionis aquilam modico præſidio ſeruari* indicat. Miſſa extemplo manus, quæ hoſtem à fronte eliceret; alij qui terga circumgreſſi recluderent humum: & vtriſque adfuit fortuna. eo promptior Cæſar pergit introrſus, populatur, exſcindit non auſum congredi hoſtem; aut ſicubi reſtiterat, ſtatim pulſum: nec vnquam magis, vt ex captiuis cognitum eſt, pauentem. Quippe *inuictos & nullis caſibus ſuperabiles Romanos* prædicabant, *qui perdita claſſe, amiſſis armis, poſt conſtrata equorum virorumq; corporibus litora, eadem virtute, pari ferocia, & veluti aucti numero inrupiſſent*. Reductus inde in hiberna miles, lætus animi, quod aduerſa maris expeditione proſpera penſauiſſet. addidit munificentiam Cæſar, quantum quis damni profeſſus erat exſoluendo. Nec dubium habebatur labare hoſtes, petendæq; pacis conſilia ſumere, & ſi proxima æſtas adijceretur, poſſe bellum patrari; ſed crebris epiſtolis Tiberius monebat; *rediret ad decretũ triumphum, ſatis iam euentuum, ſatis caſuum: proſpera illi & magna prælia: eorum quoq; meminiſſet, quæ venti & fluctus, nulla ducis culpa, grauia tamen & ſæua damna intuliſſent. ſe nouies à diuo Auguſto in Germaniam miſſum, plura conſilio quam vi perfeciſſe. ſic Sugambros in deditionem acceptos, ſic Sueuos, regemque Maroboduum pace obſtrictum, poſſe & Cheruſcos,*

cete-

ceteraſq; rebellium gentes, quando Romanæ vltioni conſultum eſt, internis diſcordijs relinqui. Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acrius modeſtiam eius adgreditur, alterum conſulatum offerendo, cuius munia præſens obiret. ſimul adnectebat, *ſi foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Druſi fratris gloriæ, qui nullo tum alio hoſte, non niſi apud Germanias adſequi* nomen imperatorium, *& deportare lauream poſſet*. Haud cunctatus eſt vltra Germanicus, quamquam fingi ea, ſeque per inuidiam parto iam decori abſtrahi intelligeret. Sub idem tempus è familia Scriboniorum Libo Druſus defertur moliri res nouas. Eius negotij initium, ordinem, finem curatius diſſeram; quia tum primum reperta ſunt, quæ per tot annos Remp. exedere. Firmius Catus Senator ex intima Libonis amicitia, iuuenem improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promiſſa, Magorum ſacra, ſomniorum etiam interpretes impulit: dum *proauum Pompeium, amitam Scriboniam, quæ quondam Auguſti coniunx fuerat, conſobrinos Cæſares, plenam imaginibus domum* oſtentat: hortaturq; ad luxum & æs alienum, ſocius libidinum & neceſſitatum. quo pluribus indicijs inligaret. Vt ſatis teſtium, & qui ſerui eadem noſcerent, reperit, aditum ad principem poſtulat; demonſtrato crimine & reo per Flaccum Veſcularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio vſus erat. Cæſar indicium haud aſpernatus, congreſſus abnuit. *poſſe enim eodem Flacco internuntio, ſermones commeare.* Atq; interim Libonem ornat prætura, conuictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeo iram condiderat) cunctaq; eius dicta factaq; cum prohibere poſſet, ſcire malebat: donec Iunius quidam tentatus vt infernas vmbras carminibus eliceret, ad Fulciniū Trionem indicium detulit. celebre inter accuſatores Trionis ingenium erat, auidumq; famæ malæ. Statim corripit reum, adit conſules, ſenatus cognitionem poſcit: & vocantur patres, addito,

conſultandum ſuper re magna & atroci. Libo interim veſte mutata, cum primoribus feminis circumire domos, orare adfines, vocem aduerſum pericula poſcere: abnuentibus cunctis, cum diuerſa prætenderent, eadem formidine. die ſenatus metu & ægritudine feſſus, ſiue, vt tradidere quidam, ſimulato morbo lectica delatus ad fores curiæ, inniſuſque fratri, & manus ac ſupplices voces ad Tiberium tendens, immoto eius vultu excipitur. mox libellos & auctores recitat Cæſar, ita moderans, ne lenire, neue aſperare crimina videretur. Acceſſerant præter Trionem & Catum accuſatores, Fonteius Agrippa, & C. Liuius, certabantq; cui ius perorandi in reum daretur: donec Liuius, quia nec ipſi inter ſe concederent, & Libo ſine patrono introiſſet, ſingillatim ſe crimina obiecturum profeſſus, protulit libellos vecordes adeo, vt conſultauerit Libo, *an habiturus foret opes, quis viam Appiam Brundiſium vſq; pecunia operiret.* inerant & alia huiuſcemodi, ſtolida, vana; ſi mollius acciperes, miſeranda. Vni tamen libello manu Libonis, nominibus Cæſarum aut ſenatorum, additas atroces vel occultas notas, accuſator arguebat. Negante reo, adgnoſcentes ſeruos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere ſenatuſconſulto quæſtio in caput domini prohibebatur, callidus & noui iuris repertor Tiberius mancipari ſingulos actori publico iubet: ſcilicet vt in Libonem ex ſeruis ſaluo ſenatuſconſulto quæreretur. Ob quæ poſterum diem reus petiuit. domumq; digreſſus, extremas preces P. Quirinio propinquo ſuo ad principem mandauit. reſponſum eſt, *vt ſenatum rogaret.* cingebatur interim milite domus, ſtrepebant etiam in veſtibulo, vt audiri, vt aſpici poſſent: cum Libo, ipſis, quas in nouiſſimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percuſſorem, prenſare ſeruorum dextras, inſerere gladium, atq; illis, dum trepidãt, dum refugiunt, euertentibus adpoſitum menſa lumen, feralibus iam ſibi tenebris duos ictus in viſce-

viſcera direxit. Ad gemitum conlabentis, adcurrere liberti, & cæde viſa miles abſtitit. Accuſatio tamen apud patres adſeueratione eadē peracta, iurauitq; Tiberius, *petiturum ſe vitam quamuis nocenti, niſi voluntariam mortem properauiſſet*. Bona inter accuſatores diuiduntur: & præturæ extra ordinem datæ, his qui ſenatorij ordinis erant. Tunc Cotta Meſſallinus, *ne imago Libonis exequias poſterorum comitaretur*, cenſuit: Cn. Lentulus; *ne quis Scribonius cognomentum Druſi adſumeret: ſupplicationem dies* Pomponij Flacci ſententia conſtituti, *vt dona Ioui, Marti, Concordiæ, vtq; Iduum Septembrium dies quo ſe Libo interfecerat, dies feſtus haberetur*. L. P. & Gallus Aſinius & Papius Mutilus, & L. Apronius decreuere: quorum auctoritates, adulationeſq; retuli, vt ſciretur vetus id in Republ. malum. Facta & de Mathematicis Magiſq; Italia pellendis ſenatus conſulta; quorum è numero, L. Pituanius ſaxo deiectus eſt. In P. Martium conſules extra portam Exquilinam, cum claſſicum canere iuſſiſſent, more priſco aduertere. Proximo ſenatus die multa in luxum ciuitatis dicta, à Q. Haterio conſulari, Octauio Frontone prætura functo: decretumq; *ne vaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent; ne veſtis ſerica viros fœdaret*. Exceſſit Fronto, ac poſtulauit *modum argento, ſupellectili, familiæ*. Erat quippe adhuc frequens ſenatoribus, ſi quid è Republic. crederent, loco ſententiæ promere. Contra Gallus Aſinius diſſeruit: *Auctu imperij adoleuiſſe etiam priuatas opes; idq; non nouum, ſed è vetuſtiſſimis moribus. aliam apud Fabricios, aliā apud Scipiones pecuniam; & cuncta ad Rempubl. referri: qua tenui, anguſtas ciuium domos; poſtquam eo magnificentiæ venerit, gliſcere ſingulos. neq; in familia & argento, quaque ad vſum parentur, nimium aliquid, aut modicum, niſi ex fortuna poßidentis. diſtinctos ſenatus & equitum cenſus, non quia diuerſi natura, ſed vt locis, ordinibus, dignationibus antiſtent, taleſque ad requiem animi, aut ſalubritatem corporum*

rum parentur. niſi forte clariſſimo cuique plures curas, maiora pericula ſubeunda; delinimentis curarum & periculorum carendum eſſe. Facilem adſenſum Gallo, ſub nominibus honeſtis, confeſſio vitiorum, & ſimilitudo audientium dedit. Adiecerat & Tiberius, *non id tempus cenſuræ; nec ſi quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem.* Inter quæ L. Piſo *ambitum fori, corrupta iudicia, ſæuitiam oratorum, accuſationes minitantium* increpans, *abire ſe & cedere vrbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure* teſtabatur: ſimul curiam relinquebat. Commotus eſt Tiberius, & quamquam mitibus verbis Piſonem permulſiſſet, propinquos quoque eius impulit, vt abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piſo mox dedit, vocata in ius Vrgulania quam ſupra leges amicitia Auguſtæ extulerat. nec aut Vrgulania obtemperauit, in domum Cæſaris ſpreto Piſone vecta; aut ille abſtitit, quamquam Auguſta *ſe violari & imminui* quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, vt *ſe iturum ad prætoris tribunal, adfuturum Vrgulaniæ* diceret, proceſſit palatio, procul ſequi iuſſis militibus. ſpectabatur occurſante populo, compoſitus ore, & ſermonibus varijs tempus atque iter ducens, donec propinquis Piſonem fruſtra coercentibus, deferri Auguſta pecuniam quæ petebatur iuberet. Iſque finis rei, ex qua neque Piſo inglorius, & Cæſar maiore fama fuit. Ceterum Vrgulaniæ potentia adeo nimia ciuitati erat, vt teſtis in cauſa quadam quæ apud ſenatum tractabatur, venire dedignaretur; miſſus eſt prætor, qui domi interrogaret: cum virgines Veſtales in foro & iudicio audiri, quotiens teſtimonium dicerent, vetus mos fuerit. Res eo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret, Cn. Piſonis & Aſinij Galli ſuper eo negotio diuerſas ſententias noſcere. Piſo, *quamquam abfuturum ſe dixerat Cæſar, ob id magis agendum* cenſebat, *vt abſente principe, ſenatus & equites poſ-*

poſſent ſua munia ſuſtinere. decorum Reip. fore. Gallus, quia ſpeciem libertatis Piſo præceperat, *nihil ſatis inluſtre, aut ex dignitate populi Romani, niſi coram & ſub oculis Cæſaris: eoque conuentum Italiæ, & adfluentis prouincias, præſentia eius ſeruanda* dicebat. Audiente hæc Tiberio ac ſilente, magnis vtrinque contentionibus acta; ſed res dilatæ. Et certamen Gallo aduerſus Cæſarem exortum eſt. nam cenſuit *in quinquennium magiſtratuum comitia habenda: vtq; legionum legati, qui ante præturam ea militia fungebantur, iam tum prætores deſtinarentur: princeps duodecim candidatos, in annos ſingulos nominaret*. Haud dubium erat, eam ſententiam altius penetrare & arcana imperij tentari. Tiberius tamen quaſi augeretur poteſtas eius, diſſeruit: *Graue moderationi ſuæ, tot eligere, tot differre, vix per ſingulos annos offenſiones vitari, quamuis repulſam propinqua ſpes ſoletur: quantum odij fore ab his qui vltra quinquennium proijciantur! vnde proſpici poſſe quæ cuiq; tam longo temporis ſpacio mens, domus, fortuna? ſuperbire homines etiam annua deſignatione: quid ſi honorem per quinquennium agitent? quinquiplicari prorſus magiſtratus, ſubuerti leges, quæ ſua ſpacia exercendæ candidatorum induſtriæ, quærendiſque aut potiundis honoribus ſtatuerint*. Fauorabili in ſpeciem oratione vim imperij tenuit, cenſuſq; quorundam ſenatorum iuuit. quo magis mirum fuit, quod preces M. Hortali nobilis iuuenis, in paupertate manifeſta, ſuperbius accepiſſet. Nepos erat oratoris Hortenſii, inlectus à diuo Auguſto liberalitate decies ſeſtertium ducere vxorem, ſuſcipere liberos, ne clariſſima familia exſtingueretur. Igitur quatuor filijs ante limen curiæ adſtantibus, loco ſententiæ, quum in palatio ſenatus haberetur, modo Hortenſij inter oratores ſitam imaginem, modo Auguſti intuens, ad hunc modum cœpit: *Patres conſcripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, non ſponte ſuſtuli, ſed quia princeps monebat: ſimul maiores mei meruerant,*

rant, vt poſteros haberent. nam ego qui non pecuniam, non ſtudia populi, neque eloquentiam gentile domus noſtræ bonum varietate temporum accipere vel parare potuiſſem, ſatis habebam, ſi tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. iuſſus ab imperatore, vxorem duxi. En ſtirps & progenies tot conſulum, tot dictatorum. nec ad inuidiam iſta, ſed conciliandæ miſericordiæ refero. adſequentur florente te Cæſar quos dederis honores, interim Q. Hortenſii pronepotes, diui Auguſti alumnos, ab inopia defende. Inclinatio ſenatus incitamentum Tiberio fuit, quo promptius aduerſaretur, his ferme verbis vſus: *Si quantum pauperum eſt, venire huc, & liberis ſuis petere pecunias cœperint, ſinguli nunquam exſatiabuntur, Reſp. deficiet. nec ſane ideo à maioribus conceſſum eſt egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat loco ſententiæ proferre, vt priuata negotia, res familiares noſtras hic augeamus, cum inuidia ſenatus & principum, ſiue indulſerint largitionem, ſiue abnuerint. non enim preces ſunt iſtuc, ſed efflagitatio intempeſtiua quidem & improuiſa, cum aliis de rebus conuenerint patres, conſurgere, & numero atque ætate liberum ſuorum vrgere modeſtiam ſenatus, eandem vim in me tranſmittere, ac velut perfringere ærarium: quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. dedit tibi Hortale diuus Auguſtus pecuniam, ſed non compellatus, nec ea lege vt ſemper daretur. langueſcet alioqui induſtria, intendetur ſocordia, ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes; & ſecuri omnes aliena ſubſidia exſpectabunt, ſibi ignaui, nobis graues.* Hæc atque talia, quamquam cum adſenſu audita ab his, quibus omnia principum honeſta atq; inhoneſta laudare mos eſt, plures per ſilentium aut occultum murmur excepere. ſenſitque Tiberius. & cum paulum reticuiſſet, *Hortalo ſe reſpondiſſe* ait; *ceterum ſi patribus videretur, daturum liberis eius ducena ſeſtertia ſingulis, qui ſexus virilis eſſent.* egere alii grates; ſiluit Hortalius, pauore, an auitæ nobili-

tatis etiam inter anguſtias fortunæ retinens. neque miſeratus eſt poſthac Tiberius, quamuis domus Hortenſii pudendam ad inopiam dilaberetur. Eodem anno mancipij vnius audacia, ni mature ſubuentum foret, diſcordijs armiſque ciuilibus Rempublic. perculiſſet. Poſtumi Agrippæ ſeruus nomine *Clemens*, comperto fine Auguſti, pergere in inſulam Planaſiam, & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non ſeruili animo concepit. auſa eius impediuit tarditas onerariæ nauis: atque interim patrata cæde, ad maiora & magis præcipitia conuerſus, furatur cineres, vectuſque Coſam Ethrurię promontorium, ignotis locis ſeſe abdit, donec crinem barbamq; promitteret. nam ætate & forma haud diſſimili in dominum erat. tum per idoneos & ſecreti eius ſocios, crebreſcit *viuere Agrippam*, occultis primum ſermonibus, vt vetita ſolent; mox vago rumore apud imperitiſſimi cuiuſque promptas aures, aut rurſum apud turbidos, eoque noua cupientes. atque ipſe adire municipia obſcuro diei, neque propalam adſpici, neque diutius ijſdem locis. ſed quia veritas viſu & mora; falſa feſtinatione & incertis valeſcunt, relinquebat famam, aut præueniebat. Vulgabatur interim per Italiam *ſeruatum munere deum Agrippam*; credebatur Romę: iamq; Hoſtiam inuectum multitudo ingens, iam in vrbe clandeſtini cœtus celebrabant: cum Tiberium anceps cura diſtrahere, vi ne militum ſeruum coerceret, an inanem credulitatem tēpore ipſo vaneſcere fineret. modo nihil ſpernendum, modo non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. poſtremo dat negotium Salluſtio Criſpo: ille è clientibus duos (quidam milites fuiſſe tradunt) deligit, atq; hortatur, ſimulata conſcientia adeant, offerant pecuniam, fidem, atq; pericula polliceantur. Exſequūtur vt iuſsū erat. dein ſpeculati noctē incuſtoditā, accepta idonea manu, vinctū clauſo ore in palatiū traxere. percunctanti Tiberio, *Quomodo*

modo

modo Agrippa factus eſſet? reſpondiſſe fertur, *Quomodo tu Cæſar?* Vt ederet ſocios, ſubigi non potuit. nec Tiberius pœnam eius palam auſus, in ſecreta palatij parte interfici iuſſit, corpuſque clam auferri. & quamquam multi è domo principis, equiteſque ac ſenatores, ſuſtentaſſe opibus, iuuiſſe conſilijs dicerentur, haud quæſitum. Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta ſigna cum Varo amiſſa, ductu Germanici, auſpicijs Tiberij; & ædes Fortis fortunæ Tiberim iuxta in hortis, quos Cæſar dictator populo Romano legauerat; ſacrarium genti Iuliæ, effigieſque diuo Auguſto apud Bouillas, dicantur. C. Cęlio L. Pomponio COSS. Germanicus Cæſar A. D. VII. Calendas Iunias triumphauit de Cheruſcis Cattiſque & Angriuarijs, quæque aliæ nationes vſque ad Albim colunt: vecta ſpolia, captiui, ſimulacra montium, fluminum, prælioruin: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. augebat intuentium viſus eximia ipſius ſpecies, curruſque quinque liberis onuſtus. ſed ſuberat occulta formido reputantibus, *haud proſperum in Druſo patre eius fauorem vulgi: auunculum eiuſdem Marcellum flagrantibus plebis ſtudijs intra iuuentam ereptum: breues & infauſtos populi Romani amores.* Ceterum Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi ſeſtertios viritim dedit, ſeque collegam conſulatui eius deſtinauit. nec ideo ſinceræ caritatis fidem adſecutus, amoliri iuuenem ſpecie honoris ſtatuit, ſtruxitque cauſſas, aut forte oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquageſimum annum Cappadocia potiebatur, inuiſus Tiberio, quod eum Rhodi agentem nullo officio coluiſſet. nec id Archelaus per ſuperbiam omiſerat, ſed ab intimis Auguſti monitus; quia florente C. Cæſare, miſſoque ad res Orientis, intuta Tiberij amicitia credebatur. Vt verſa Cæſarum ſobole, imperium adeptus eſt; elicit Archelaum matris litteris, quæ non diſſimulatis filij offenſionibus, clementiam offe-

re-

rebat, ſi ad precandum veniret. ille ignarus doli, vel ſi intelligere crederetur, vim metuens, in vrbem properat: exceptuſque immiti à principe, & mox accuſatus in ſenatu; non ob crimina quæ fingebantur, ſed angore, ſimul feſſus ſenio, & quia regibus æqua nedum infima inſolita ſunt, finem vitæ, ſponte, an fato impleuit. Regnum in prouinciam redactum eſt. *fructibuſque eius leuari poſſe centeſimæ vectigal* profeſſus Cæſar, ducenteſimam in poſterum ſtatuit. Per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, pleriſque Romanum, alijs regium imperium cupientibus: & prouinciæ Syria atque Iudæa, feſſæ oneribus, deminutionem tributi orabant. Igitur hæc, & de Armenia quæ ſupra memoraui apud patres diſſeruit; *nec poſſe motum Orientem niſi Germanici ſapientia componi. nam ſuam ætatem vergere, Druſi nondum ſatis adoleuiſſe*. Tunc decreto patrum permiſſæ Germanico prouinciæ quæ mari diuiduntur, maiuſque imperium quoquo adiſſet, quam his qui ſorte aut miſſu principis obtinerent. Sed Tiberius demouerat Syria Creticum Silanum per adfinitatem connexum Germanico; quia Silani filia Neroni vetuſtiſſimo liberorum eius pacta erat: præfeceratque Cn. Piſonem ingenio violentum, & obſequij ignarum, inſita ferocia à patre Piſone, qui ciuili bello reſurgentes in Africa partes acerrimo miniſterio aduerſus Cæſarem iuuit: mox Brutum & Caſſium ſecutus, conceſſo reditu, petitione honorum abſtinuit, donec vltro ambiretur delatum ab Auguſto conſulatum accipere. Sed præter paternos ſpiritus, vxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur. vix Tiberio concedere; liberos eius vt multum infra deſpectare: nec dubium habebat, ſe delectum, qui Syriæ imponeretur, ad ſpes Germanici coercendas. credidere quidam data & à Tiberio occulta mandata, & Plancinam haud dubiè Auguſta monuit

mu-

muliebri æmulatione Agrippinam inſectandi. diuiſa namque & diſcors aula erat, tacitis in Druſum, aut Germanicum ſtudijs. Tiberius vt proprium & ſui ſanguinis Druſum fouebat: Germanico alienatio patrui amorem apud ceteros auxerat, & quia claritudine materni generis anteibat, auum M. Antonium, auunculum Auguſtum ferens. contra Druſo proauus eques Rom. Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines videbatur. & coniunx Germanici Agrippina, fecunditate ac fama Liuiam vxorem Druſi præcellebat. ſed fratres egregie concordes, & proximorum certaminibus incōcuſſi. Nec multo poſt Druſus in Illyricum miſſus eſt, vt ſueſceret militiæ, ſtudiaq; exercitus pararet; ſimul iuuenē vrbano luxu laſciuientem melius in caſtris haberi Tiberius, ſeque tutiorem rebatur, vtroque filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur auxilium aduerſus Cheruſcos orantes. nam diſceſſu Romanorum ac vacui externo metu, gentis adſuetudine, & tum æmulatione gloriæ, arma in ſe verterant. vis nationum, virtus ducum in æquo: ſed Maroboduum regis nomen inuiſum apud populares; Arminium pro libertate bellantem fauor habebat. Igitur non modo Cheruſci ſocijq; eorum, vetus Arminij miles, ſumpſere bellum: ſed è regno etiam Marobodui Sueuę gentes Semnones, ac Langobardi, defecere ad eum. quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cū manu clientum ad Maroboduū perfugiſſet; nō aliam ob causā, quā quia fratris filio iuueni, patruus ſenex parere dedignabatur. Dirigūtur acies pari vtrimque ſpe, nec, vt olim apud Germanos, vagis incurſibus, aut disiectas per cateruas: quippe longa aduerſus nos militia inſueuerant ſequi ſigna, ſubſidijs firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conluſtrans cuncta, vt quoſq; aduectus erat: *Recuperatam libertatem, trucidatas legiones, ſpolia adhuc & tela Romanis direpta in manibus multorum,* oſtentabat. *contra fugacem Maro-*

boduum

boduum appellans, *prœliorum expertem, Hercyniæ latebris defenſum, ac mox per dona & legationes petiuiſſe fœdus, proditorem patriæ, ſatellitem Cæſaris, haud minus infenſis animis exturbandum, quam Varum Quinctilium interfecerint. meminiſſent modo tot prœliorum, quorum euentu, & ad poſtremum eiectis Romanis, ſatis probatum, penes vtros ſumma belli fuerit.* Neq; Maroboduus iactantia ſui, aut probris in hoſtem abſtinebat: ſed Inguiomerum tenens, *Illo in corpore decus omne Cheruſcorum, illius conſilijs geſta quæ proſpere ceciderint,* teſtabatur. *vecordem Arminium, & rerum neſcium, alienam gloriam in ſe trahere, quoniam tres vacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidia deceperit; magna cum clade Germaniæ, et ignominia ſua, cum coniunx, cum filius eius ſeruitium adhuc tolerent. At ſe duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatã Germanorum gloriam ſeruauiſſe. mox conditionibus æquis diſceſſum: neq; pœnitere quod ipſorum in manu ſit, integrum aduerſus Romanos bellum, an pacem incruentam malint.* His vocibus inſtinctos exercitus propriȩ quoq; cauſſæ ſtimulabant. cum à Cheruſcis, Langobardiſq; pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contra, augendæ dominationi certaretur. Non alias maiore mole concurſum, neq; ambiguo magis euentu, fuſis vtrimque dextris cornibus. Sperabaturq; rurſum pugna, ni Maroboduus caſtra in colles ſubduxiſſet. Id ſignum perculſi fuit: & transfugis paulatim nudatus, in Marcomannos conceſſit, miſitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Reſponſum eſt, *non iure eum aduerſus Cheruſcos arma Romana inuocare, qui pugnantis in eundem hoſtem Romanos nulla ope iuuiſſet.* Miſſus tamen Druſus, vt retulimus, pacis firmator. Eodem anno duodecim celebres Aſiæ vrbes conlapſæ nocturno motu terræ, quo improuiſior grauiorque peſtis fuit. neque ſolitum in tali caſu effugium ſubueniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. *Sediſſe immenſos montes, viſa in arduo quæ*

plana fuerint, effulſiſſe inter ruinam ignes memorant. Aſperrima in Sardianos lues plurimum in eoſdem miſericordiæ traxit. nam centies ſeſtertium pollicitus Cæſar, & quantum ærario, aut fiſco pendebant, in quinquennium remiſit. Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Ægeatas, Appollonienſes, quique Moſceni aut Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæſaream, Myrinam, Cymen, Tmolum leuari idem in tempus tributis, mittique ex ſenatu placuit, qui præſentia ſpectaret, refoueretque. delectus eſt M. Aletus è prætorijs, ne conſulari obtinente Aſiam, æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæſar haud minus grata liberalitate. quod bona Æmiliæ Muſæ locupletis inteſtatæ petita in fiſcum, Æmilio Lepido, cuius è domo videbatur, & Patulei diuitis equitis Romani hereditatem (quamquam ipſe heres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio, quem prioribus neque ſuſpectis tabulis ſcriptum compererat, *nobilitatem vtriuſque pecunia iuuandam* præfatus. Neque hereditatem cuiuſquam adijt, niſi cum amicitia meruiſſet. ignotos & alijs infenſos, eoque principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterum vt honeſtam innocentium paupertatem leuauit, ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium mouit ſenatu, aut ſponte cedere paſſus eſt. Iiſdem temporibus Deum ædes vetuſtate aut igni abolitas cœptaſque ab Auguſto, dedicauit: Libero Liberæque & Cereri iuxta Circum maximum, quam A. Poſtumius dictator vouerat; eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publicijs ædilibus conſtitutam: & Iano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius ſtruxerat, qui primus rem Romanam proſpere mari geſſit, triumphumque naualem de Pœnis meruit. Spei ædes à Germanico ſacra-

cratur: hanc Atilius vouerat eodem bello. Adoleſcebat interea lex maieſtatis. & Apuleiam Variliam ſororis Auguſti neptem, quia probroſis ſermonibus diuum Auguſtum, ac Tiberium, & matrem eius inluſiſſet, Cæſarique connexa adulterio teneretur, maieſtatis delator arceſſebat. *De adulterio ſatis caueri lege Iulia* viſum: *maieſtatis crimen diſtingui* Cæſar poſtulauit: *damnarique ſi qua de Auguſto inreligioſe dixiſſet: In ſe iacta nolle ad cognitionem vocari*. Interrogatus à conſule *quid de his cenſeret, quæ de matre eius locuta ſecus argueretur*, reticuit: dein proximo ſenatus die, illius quoque nomine orauit, *ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent*. liberauitque Apuleiam lege maieſtatis; adulterij grauiorem pœnam deprecatus, *vt exemplo maiorum propinquis ſuis vltra ducenteſimum lapidem remoueretur* ſuaſit. Adultero Manlio Italia atque Africa interdictum eſt. De prætore in locum Vipſanij Galli, quem mors abſtulerat, ſubrogando, certamen inceſſit. Germanicus atque Druſus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fouebant: contra plerique nitebantur, vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. lætabatur Tiberius cum inter filios eius & leges ſenatus diſceptaret. victa eſt ſine dubio lex, ſed neque ſtatim, & paucis ſuffragijs: quomodo, etiam cum valerent, leges vincebantur. Eodem anno ceptum in Africa bellum, duce hoſtium Tacfarinate. is natione Numida, in caſtris Romanis auxiliarijs ſtipendia meritus, mox deſertor, vagos primum, & latrocinijs ſuetos ad prædam & raptus congregare; dein more militiæ per vexilla, & turmas componere; poſtremo non inconditæ turbæ, ſed Muſulanorum dux haberi. valida ea gens, & ſolitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum vrbium cultu, cepit arma, Mauroſque accolas in bellum traxit. dux & his Mazippa. diuiſſ-

uiſuſque exercitus: vt Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos caſtris attineret, diſciplina & imperijs ſueſceret; Mazippa leui cum copia incendia, & cædes, terrorem circumferret. compulerantque Cinithios haud ſpernendam nationem in eadem; cum Furius Camillus proconſul Africæ, legionem & quod ſub ſignis ſociorum, in vnum conductos ad hoſtem duxit. modicam manum, ſi multitudinem Numidarum atque Maurorum ſpectares: ſed nihil æque cauebatur, quam ne bellum metu eluderent. ſpe victoriæ inducti ſunt, vt vincerentur. Igitur legio medio, leues cohortes, duæque alæ in cornibus locantur, nec Tacfarinas pugnam detrectauit, fuſi Numidæ, multoſque poſt annos Furio nomini partum decus militiæ. nam poſt illum reciperatorem vrbis, filiumque eius Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memorauimus, bellorum expers habebatur. eo pronior Tiberius res geſtas apud Senatum celebrauit: & decreuere patres triumphalia inſignia. quod Camillo ob modeſtiam vitæ impune fuit. Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterum conſules habuit. ſed eum honorem Germanicus inijt apud vrbem Achaiæ Nicopolim, quo venerat per Illyricam oram viſo fratre Druſo in Dalmatia agente, Hadriatici ac mox Ionij maris aduerſam nauigationem perpeſſus. igitur paucos dies inſumpſit reficiendæ claſſi: ſimul ſinus Actiaca victoria inclitos, & ſacratas ab Auguſto manubias, caſtraque Antonij cum recordatione maiorum ſuorum adijt. namque ei, vt memoraui, auunculus Auguſtus, auus Antonius erant, magnaque illic imago triſtium lætorumque. Hinc ventum Athenas, fœderique ſociæ & vetuſtæ vrbis datum, vt vno lictore vteretur. Excepere Græci quæſitiſſimis honoribus, vetera ſuorum facta dictaque præferentes, quo plus dignationis adulatio haberet. Petita inde Eubœa, tramiſit Leſbum

bum, vbi Agrippina nouiſſimo partu Iuliam edidit. tum extrema Aſiæ, Perinthumque ac Byzantium Thracias vrbes, mox Propontidis anguſtias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos, & fama celebratos noſcendi; pariterque prouincias internis certaminibus, aut magiſtratuum iniurijs feſſas refouebat. atque illum in regreſſu ſacra Samothracum viſere nitentem, obuij aquilones depulere. Igitur alio * quæque ibi varietate fortunæ, & noſtri origine veneranda, relegit Aſiam, appellitque Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur. Non femina illic, vt apud Delphos, ſed certis è familijs, & ferme Mileto accitus ſacerdos, numerum modo conſultantium & nomina audit: tum in ſpecum degreſſus, hauſta fontis arcani aqua, ignarus plerumq; litterarum & carminum, edit reſponſa verſibus, compoſitis ſuper rebus quas quis mente concepit, & ferebatur Germanico per ambages, vt mos oraculis, *maturum exitium* ceciniſſe At. Cn. Piſo quo properantius deſtinata inciperet, ciuitatem Athenienſium turbido inceſſu exterritam oratione ſæua increpat; oblique Germanicũ perſtringens, *quod contra decus Romani nominis non Athenienſes tot cladibus extinctos, ſed colluuiem illam nationum comitate nimia coluiſſet. hos enim eſſe Mithridatis aduerſus Sullam, Antonij aduerſus diuum Auguſtum ſocios.* etiam vetera obiectabat, quæ in Macedones improſpere, violenter in ſuos feciſſent: offenſus vrbi propria quoq; ira; quia Theophilũ quendam Areo iudicio falſi damnatum, precibus ſuis nõ concederent. Exin nauigatione celeri per Cycladas, & compẽdia maris adſequitur Germanicum apud inſulam Rhodum, haud neſcium quibus inſectationibus petitus foret: ſed tanta manſuetudine agebat, vt cum orta tempeſtas raperet in abrupta, poſſetq; interitus inimici ad caſum referri, miſerit triremes, quarum ſubſidio diſcrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piſo, & vix diei moram perpeſſus, linquit Germanicum,

præuenitq; . & poſtquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium iuuando, cum veteres centuriones, ſeueros tribunos demoueret, locaq; eorum clientibus ſuis, vel deterrimo cuiq; attribueret, deſidiam in caſtris, licentiam in vrbibus, vagum ac laſciuientem per agros militem ſineret, eo vſque corruptionis prouectus eſt, vt ſermone vulgi, *parens legionum* haberetur. Nec Plancina ſe intra decora feminis tenebat; ſed exercitio equitum, decurſibus cohortium intereſſe: in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere: quibuſdam etiam bonorum militum ad mala obſequia promptis, quod *haud inuito imperatore ea fieri* occultus rumor incedebat. Nota hæc Germanico; ſed præuerti ad Armenios inſtantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, hominum ingenijs, & ſitu terrarum, quo noſtris prouincijs late prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximiſq; imperijs interiecti, & ſæpius diſcordes ſunt, aduerſus Romanos odio, & in Parthum inuidia. Regem illa tempeſtate non habebant amoto Vonone: ſed fauor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quod is prima ab infantia inſtituta & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemq; iuxta deuinxerat. Igitur Germanicus in vrbe Artaxata, adprobantibus nobilibus, circumfuſa multitudine, inſigne regium capiti eius impoſuit. ceteri venerantes regem, *Artaxiam* conſalutauere, quod illi vocabulum indiderant ex nomine vrbis. At Cappadoces in formam prouinciæ redacti Q. Veranium legatum accepere: & quædam ex regijs tributis deminuta, quo mitius Romanum imperium ſperaretur. Comagenis Q. Seruæus præponitur tum primum ad ius prætoris tranſlatis. Cunctaque ſocialia proſpere compoſita non ideo lætum Germanicum habebant, ob ſuperbiam Piſonis, qui iuſſus partem legionum ipſe, aut per filium in Armeniam ducere,

vtrum-

vtrumq; neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decumę legionis conuenere, firmato vultu, Piſo aduerſus metum, Germanicus ne minari crederetur: & erat, vt retuli, clementior. ſed amici accendendis offenſionibus callidi, intendere vera, adgerere falſa, ipſumq; & Plancinam, & filios varijs modis criminari. poſtremo paucis familiarium adhibitis ſermo cœptus à Cæſare qualem ira & diſſimulatio gignit: reſponſum à Piſone precibus contumacibus, diſceſſeruntq; opertis odijs. poſtq; rarus in tribunali Cæſaris Piſo; & ſi quando adſideret, atrox, ac diſſentire manifeſtus. vox quoq; eius audita eſt in cōuiuio, cum apud Regem Nabatæorum coronę aureæ magno pondere Cæſari & Agrippinæ, leues Piſoni & ceteris offerrentur; *principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari*: abiecitq; ſimul coronam, & multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen. Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati venere: miſerat *amicitiam ac fœdus* memoraturos, *& cupere renouari dextras, daturumq; honori Germanici, vt ripam Euphratis accederet: petere interim, ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntijs ad diſcordias traheret*. Ad ea Germanicus, de ſocietate Romanorum Parthorumq; magnifice; de aduentu regis & cultu ſui, cum decore ac modeſtia reſpondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ maritimam vrbem amotus eſt. datum id non modo precibus Artabani ſed contumelię Piſonis, cui gratiſſimus erat, ob plurima officia & dona, quibus Plancinam deuinxerat. M. Silano L. Norbano COSS. Germanicus Aegyptum proficiſcitur cognoſcendæ antiquitatis. ſed cura prouinciæ prætendebatur, leuauitq; apertis horreis pretia frugum: multaq; in vulgus grata vſurpauit, ſine milite incedere pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitauiſſe apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus.

Tiberius cultu habituque eius lenibus verbis perſtricto, acerrime increpuit, quod contra inſtituta Auguſti, non ſponte principis Alexandriam introiſſet. nam Auguſtus inter alia dominationis arcana, vetitis, niſi permiſſu, ingredi ſenatoribus, aut equitibus Romanis inluſtribus, ſepoſuit Aegyptum: ne fame vrgeret Italiam, quiſquis eam prouinciam, clauſtraque terræ ac maris, quamuis leui præſidio aduerſum ingentes exercitus inſediſſet. Sed Germanicus nondum comperto profectionem eam incuſari, Nilo ſubuehebatur, orſus opido à Canopo. Condidere id Spartani ob ſepultum illic rectorem nauis Canopum; qua tempeſtate Menelaus Græciam repetens, diuerſum ad mare terramque Libiam delatus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud ſe & antiquiſſimum perhibent, eoſque qui poſtea pari virtute fuerint, in cognomentum eius adſcitos. Mox viſit veterum Thebarum magna veſtigia. & manebant ſtructis molibus litteræ Aegyptiæ, priorem opulentiam complexæ: iuſſuſq; e ſenioribus ſacerdotum patrium ſermonem interpretari, referebat *habitaſſe quondam ſeptingenta millia ætate militari: atque eo cum exercitu regem Rhamſen Libya, AEthiopia, Mediſq; & Perſis, & Bactriano, ac Scytha potitum; quaſque terras Suri Armeniique & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuiſſe*. legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumque, & dona templis ebur, atque odores; quaſque copias frumenti & omnium vtenſilium quæque natio penderet, haud minus magnifica, quam nunc vi Parthorum, aut potentia Romana iubentur. Ceterum Germanicus alijs quoque miraculis intendit animum, quorum præcipua fuere Memnonis ſaxea effigies vbi radijs ſolis icta eſt vocalem ſonum reddens: disiectaſque inter & vix perulas arenas inſtar montium eductæ Pyramides; certamine & opibus regum;

gum: lacuſq; effoſſa humo, ſuperfluentis Nili receptacula. atque alibi anguſtiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentium ſpatijs penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, clauſtra olim Romani imperij; quod nunc rubrum ad mare pateſcit. Dum ea æſtas Germanico plures per prouincias tranſigitur, haud leue decus Druſus quæſiuit inliciens Germanos ad diſcordias; vtque fracto iam Marobod o vſque in exitium inſiſteretur. Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tunc, dubijs rebus eius, vltionem auſus. Is valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptiſque primoribus ad ſocietatem, inrumpit regiam, caſtellumq; iuxta ſitum, veteres illic Sueuorum prædæ, & noſtris è prouincijs lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, poſtremum obliuio patriæ, ſuis quemq; ab ſedibus hoſtilem in agrum tranſtulit. Maroboduo vndique deſerto non aliud ſubſidium quam miſericordia Cæſaris fuit. tranſgreſſus Danubium qua Noricam prouinciam præfluit, ſcripſit Tiberio, non vt profugus aut ſupplex, ſed ex memoria prioris fortunæ. *nam multis nationibus clariſſimum quondam regem ad ſe vocantibus, Romanam amicitiam prætuliſſe*. Reſponſum à Cæſare, *tutam ei honoratamque ſedem in Italia fore, ſi maneret: ſin rebus eius aliud conduceret, abiturum fide qua veniſſet*. ceterum apud ſenatum diſſeruit, *non Philippum Athenienſibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuiſſe*. Exſtat oratio, qua *magnitudinem viri, violentiam ſubiectarum ei gentium, & quam propinquus Italiæ hoſtis, ſuaque in deſtruendo eo conſilia* extulit. Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, ſi quando inſoleſcerent Sueui, quaſi rediturus in regnum oſtentabatur. ſed non exceſſit Italia per duodeuiginti annos; conſenuitque multum imminuta claritate ob nimiam viuendi cupidinem. Idem Catualdæ

caſus, neq; aliud perfugium. pulſus haud multo poſt Hermundurorum opibus,& Vibilio duce, receptuſque, forum Iulium Narbonenſis Galliæ coloniam mittitur. Barbari vtrumq; comitati ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltra inter flumina Marum & Cuſum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum. Simul nunciato *regem Artaxiam, Armenijs à Germanico datum,* decreuere patres *vt Germanicus atq; Druſus ouantes vrbem introirent.* ſtructi & arcus circum latera templi Martis Vltoris, cum effigie Cæſarum: lætiore Tiberio, quia pacem ſapientia firmauerat, quam ſi bellum per acies confeciſſet. Igitur Rheſcuporim quoq; Thraciæ regem aſtu adgreditur. Omnem eam nationem Ahœmetalces tenuerat: quo defuncto Auguſtus partem Thracum Rheſcuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permiſit. In ea diuiſione arua,& vrbes,& vicina Græcis, Cotyi; quod incultum, ferox, adnexum hoſtibus, Rheſcuporidi ceſſit; ipſorumq; regum ingenia, illi mite & amœnum, huic atrox, auidum, & ſocietatis impatiens erat. Sed primo ſubdola concordia egere. mox Rheſcuporis egredi fines, vertere in ſe Cotyi data, & reſiſtenti vim facere; cunctanter ſub Auguſto, quem auctorem vtriuſq; regni, ſi ſperneretur, vindicem metuebat. enimuero audita mutatione principis, immittere latronum globos, exſcindere caſtella, cauſſas bello. Nihil æque Tiberium anxium habebat, quam ne compoſita turbarentur. deligit centurionem qui nuntiaret regibus *ne armis diſceptarent:* ſtatimq; à Cotye dimiſſa ſunt, quæ parauerat, auxilia. Rheſcuporis ficta modeſtia, poſtulat *eundem in locum coiretur, poſſe de controuerſiis colloquio tranſigi.* nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cum alter facilitate, alter fraude cuncta inter ſe concederent, acciperentq;. Rheſcuporis ſanciendo, vt dictitabat, fœderi, conuiuium adijcit, tractaque in multam noctem lætitia, per epulas ac vinolentiam incautum

Cotyn, & poſtquam dolum intellexerat, *ſacra regni, eiuſdem familiæ deos, & hoſpitalis menſas* obteſtantem, catenis onerat. Thraciaque omni potitus, ſcripſit ad Tiberium, *ſtructas ſibi inſidias, præuentum inſidiatorem:* ſimul bellum aduerſus Baſternas, Scythaſq; prætendens, nouis peditum & equitum copijs ſeſe firmabat. Molliter reſcriptum, *ſi fraus abeſſet, poſſe eum innocentiæ fidere: ceterum neq; ſe, neq; ſenatum, niſi cognita cauſſa, ius & iniuriam diſcreturos. proinde tradito Coty veniret, transferretq; inuidiam criminis.* Eas litteras Latinius Pandus proprætor Mœſiæ, cum militibus quis Cotys traderetur, in Thraciam miſit. Rheſcuporis inter metum & iram cunctatus, maluit patrati, quam incepti facinoris reus eſſe: *occidi Cotyn* iubet, *mortemq; ſponte ſumptam* ementitur. Nec tamen Cęſar placitas ſemel artes mutauit, ſed defuncto Pando, quem ſibi infenſum Rheſcuporis arguebat, Pomponium Flaccum veterem ſtipendijs, & arta cum rege amicitia, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maxime Mœſię pręfecit. Flaccus in Thraciam, tranſgreſſus, per ingentia promiſſa quamuis ambiguum & ſcelera ſua reputantem, perpulit, vt præſidia Romana intraret. circumdata hinc regi ſpecie honoris valida manus, tribuniq;, & centuriones, monendo, ſuadendo, & quanto longius abſcedebatur apertiore cuſtodia; poſtremo gnarum neceſſitatis in vrbem traxere. Accuſatus in ſenatu ab vxore Cotyis, damnatur, vt procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis conſilijs aduerſatum conſtabat, inque liberos Cotyis diuiditur: ijſque nondum adultis Trebellienus Rufus prætura functus datur, qui regnum interim tractaret: exemplo quo maiores, Marcum Lepidum Ptolemæi liberis tutorem, in Aegyptum miſerant. Rheſcuporis Alexandriam deuectus, atq; illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur. Per idem tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoraui, corruptis

cuſtodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochoſque, & conſanguineum ſibi regem Scytharum conatus eſt. ſpecie venandi, omiſſis maritimis locis, auia ſaltuum petijt: mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes accolæ ruperant audita regis fuga; neq; vado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis, à Vibio Frontone præfecto equitum vincitur. mox Remmius Euocatus priori cuſtodiæ regis adpoſitus, quaſi per iram gladio eum transfigit: vnde maior fides, conſcientia ſceleris, & metu indicij, mortem Vononi inlatam. At Germanicus Aegypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut vrbes iuſſerat, abolita, vel in contrarium verſa cognoſcit: hinc graues in Piſonem contumeliæ, nec minus acerba quæ ab illo in Cæſarem tentabantur. Dein Piſo abire Suria ſtatuit; mox aduerſa Germanici valetudine detentus, vbi recreatum accepit, votaque pro incolumitate ſoluebantur, admotas hoſtias, ſacrificalem apparatum, feſtam Antiochenſium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam digreditur, opperiens ægritudinem, quæ rurſum Germanico acciderat. ſæuam vim morbi augebat perſuaſio veneni à Piſone accepti: & reperiebantur ſolo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis inſculptum, ſemuſti cineres, ac tabe obliti, aliaq; maleficia, quis creditur animas numinibus infernis ſacrari. ſimul miſſi à Piſone incuſabantur, vt valetudinis aduerſa rimantes. Ea Germanico haud minus ira, quam per metum accepta: *ſi limen obſideretur, ſi effundendus ſpiritus ſub oculis inimicorum foret, quid deinde miſerrimæ coniugi, quid infantibus liberis euenturum? lenta videri veneficia: feſtinare & vrgere vt prouinciam, vt legiones ſolus habeat: ſed non vſque eo defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectorem manſura*. Componit epiſtolas, *qui amicitiam ei renunciabat*. Addunt pleriq; iuſſum *prouincia decede-*

cedere. Nec Piſo moratus vltra nauis ſoluit, moderabaturq; curſui, quo propius regrederetur, ſi mors Germanici Suriam aperuiſſet. Cæſar paulisper ad ſpem erectus, dein feſſo corpore, vbi finis aderat, adſiſtentes amicos in hunc modum adloquitur: *Si fato concederem, iuſtus mihi dolor etiam aduerſus deos eſſet, quod me parentibus, liberis, patria, intra iuuentam præmaturo exitu raperent. nunc ſcelere Piſonis & Plancinæ interceptus, vltimas preces pectoribus veſtris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus inſidijs circumuentus, miſerrimam vitam peſſima morte finierim. Si quos ſpes mea, ſi quos propinquus ſanguis, etiam quos inuidia erga viuentem mouebat; inlacrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum ſuperſtitem, muliebri fraude cecidiſſe. Erit vobis locus querendi apud ſenatum, inuocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus eſt, proſequi defunctum ignauo queſtu; ſed quæ voluerit meminiſſe, quæ mandauerit exſequi. flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis vos, ſi me potius quam fortunam meam foueatis. Oſtendite populo Romano diui Auguſti neptem, eandemque coniugem meam: numerate ſex liberos. Miſericordia cum accuſantibus erit: fingentibuſque ſceleſta mandata, aut non credent homines, aut non ignoſcent.* Iurauere amici, dextram morientis contingentes, *ſpiritum antequam vltionem amiſſuros*. Tum ad vxorem verſus, *per memoriam ſui, per communes liberos* orauit, *exueret ferociam, ſæuienti fortunæ ſubmitteret animum; neu regreſſa in vrbem æmulatione potentiæ validiores inritaret*. Hæc palam, & alia ſecreto, per quæ oſtendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo poſt exſtinguitur, ingenti luctu prouinciæ & circumiacentium populorum. Indoluere exteræ nationes regeſque; tanta illi comitas in ſocios, manſuetudo in hoſtes; viſuque & auditu iuxta venerabilis, cum magnitudinem & grauitatem ſummæ fortunæ retineret; inuidiam & adro-

gantiam effugerat. Funus ſine imaginibus & pompa, per laudes, & memoriam virtutum eius celebre fuit. Et erant qui formam, ætate, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interijt, Magni Alexandri fatis adæquarent. *Nam vtrumq; corpore decoro, genere inſigni, haud multum triginta annis egreſſum, ſuorum inſidijs externas inter gentes occidiſſe: ſed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, vno matrimonio, certis liberis egiſſe: neq; minus præliatorem, etiam ſi temeritas abfuerit, præpeditusq; ſit perculſas tot victorijs Germanias ſeruitio premere. quod ſi ſolus arbiter rerum, ſi iure & nomine regio fuiſſet, tanto promptius adſecuturum gloriam militiæ, quantum clementia, temperantia, ceteris bonis artibus præſtitiſſet*. Corpus antequam cremaretur nudatum in foro Antiochenſium, qui locus ſepulturæ deſtinabatur. prætuleritne veneficij ſigna, parum conſtitit: nam vt quis miſericordia in Germanicum, & præſumpta ſuſpicione, aut fauore in Piſonem pronior, diuerſi interpretabantur. Conſultatum inde inter legatos, quiq; alij ſenatorum aderant, *quiſnam Suriæ præficeretur*. & ceteris modice niſis, inter Vibium Marſum, & Cn. Sentium diu quæſitum: dein Marſus ſeniori, & acrius tendenti Sentio conceſſit. Iſque infamem veneficijs ea in prouincia, & Plancinæ percaram nomine Martinam in vrbem miſit, poſtulantibus Vitellio ac Veranio, ceteriſq; qui crimina & accuſationem tamquam aduerſus receptos iam reos inſtruebant. At Agrippina, quamquam defeſſa luctu, & corpore ægro, omnium tamen quæ vltionem morarentur intolerans, aſcendit claſſem cum cineribus Germanici, & liberis; miſerantibus cunctis, *quod femina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio inter venerantes gratantiſq; aſpici ſolita, tunc feralis reliquias ſinu ferret, incerta vltionis, anxia ſui, & infelici fecunditate fortunæ totiens obnoxia*. Piſonem interim apud Coum inſulam nuntius adſequitur, *exceſſiſſe*

Ger-

Germanicum. Quo intemperanter accepto, cędit victimas, adit templa: neq; ipſe gaudium moderans, & magis inſoleſcente Plancina, quæ luctum amiſſæ ſororis tum primum læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones, monebantque, *prompta illi legionum ſtudia, repeteret prouinciam non iure ablatam, & vacuam*. Igitur *quid agendum* conſultanti, M. Piſo filius *properandum in vrbem* cenſebat: *nihil adhuc inexpiabile admiſſum, neque ſuſpiciones imbecillas aut inania famæ pertimeſcenda. diſcordiam erga Germanicum odio fortaſſe dignam, non pœna: & ademptione prouinciæ, ſatisfactum inimicis. Quod ſi regrederetur, obſiſtente Sentio, ciuile bellum incipi; nec duraturos in partibus centuriones militeſque, apud quos recens imperatoris ſui memoria, & penitus infixus in Cæſares amor præualeret*. Contra Domitius Celer ex intima eius amicitia diſſeruit; *Vtendum euentu. Piſonem, non Sentium, Suriæ præpoſitum: huic legiones datas. ſi quid hoſtile ingruat, quem iuſtius arma oppoſiturum, qui legati auctoritatem, & propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo ſeneſcant. plerumque innocentes, recenti inuidiæ impares. At ſi teneat exercitum, augeat vires; multa quæ prouideri non poſſint fortuito in melius caſura. An feſtinamus cum Germanici cineribus adpellere, vt te inauditum & indefenſum planctus Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Eſt tibi Auguſtæ conſcientia, eſt Cæſaris fauor, ſed in occulto: & periiſſe Germanicum nulli iactantius mærent, quam qui maxime lætantur*. Haud magna mole Piſo promptus ferocibus in ſententiam trahitur: miſſiſque ad Tiberium epiſtolis, incuſat *Germanicum luxus & ſuperbiæ; ſeque pulſum, vt locus rebus nouis pateſieret, curam exercitus, eadem fide qua tenuerit, repetiuiſſe*. Simul Domitium impoſitum triremi *vitare litorum oram, præterque inſulas lato mari pergere in Suriam* iubet. concurrentes deſertores per manipulos componit, armat lixas, traiectiſ-

que in continentem nauibus, vexillum tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum *vt ſe auxilijs iuuarent* ſcribit; haud ignauo ad miniſteria belli iuuene Piſone, quamquam ſuſcipiendum bellum abnuiſſet. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obuijs nauibus, quæ Agrippinam vehebant, vtrimque infenſi, arma primo expediere; dein mutua formidine, non vltra iurgium proceſſum eſt: Marſuſque Vibius nuntiauit Piſoni, *Romam ad dicendam cauſſam veniret*. Ille eludens reſpondit, *adfuturum vbi prætor qui de veneficijs quæreret, reo atque accuſatoribus diem prædixiſſet.* Interim Domitius Laodiceam vrbem Suriæ adpulſus, cum hiberna ſextæ legionis peteret, quod eam maxime nouis conſilijs idoneam rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sentius Piſoni per litteras aperit, monetque *ne caſtra corruptoribus, ne prouinciam bello tentet.* quoſque Germanici memores, aut inimicis eius aduerſos cognouerat, contrahit; *magnitudinem imperatoris* identidem ingerens, *& Rempublicam armis peti*; ducitque validam manum, & prœlio paratam. Nec Piſo, quamquam cœpta ſecus cadebant, omiſit tutiſſima è præſentibus, ſed caſtellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celendris, occupat. Nam admixtis deſertoribus, & tirone nuper intercepto, ſuiſque & Plancinæ ſeruitijs, auxilia Cilicum quę reguli miſerant, in numerum legionis compoſuerat. *Cæſari que ſe legatum,* teſtabatur, *prouincia quam is dediſſet arceri, non à legionibus (earum quippe accitu venire) ſed à Sentio priuatum odium falſis criminibus tegente. conſiſterent in acie, non pugnaturis militibus, vbi Piſonem ab ipſis* parentem *quondam appellatum; ſi iure ageretur, potiorem; ſi armis, non inualidum, vidiſſent*. Tum pro munimentis caſtelli manipulos explicat, colle arduo & derupto; nam cetera mari cinguntur. Contra veterani ordinibus ac ſubſidijs inſtructi. hinc militum, inde locorum aſperitas, ſed non animus,

nimus, non ſpes, ne tela quidem niſi agreſtia, ad ſubitum vſum properata: vt venere in manus non vltra dubitatum, quam dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur. vertunt terga Cilices, ſeque caſtello claudunt. Interim Piſo claſſem haud procul opperientem oppugnare fruſtra tentauit: regreſſuſque, & pro muris modo ſemet adflictando, modo ſingulos nomine ciens, præmijs vocans, ſeditionem cœptabat, adeoque commouerat, vt ſignifer legionis ſextæ ſignum ad eum tranſtulerit. Tum Sentius *occanere cornua tubaſque, & peti aggerem; erigi ſcalas* iuſſit, *ac promptiſſimum quemque ſuccedere; alios tormentis haſtas, ſaxa, & faces ingerere*. Tandem victa pertinacia Piſo orauit, *vti traditis armis maneret in caſtello, dum Cæſar cui Syriam permitteret, conſulitur*. Non receptę conditiones: nec aliud quam naues & tutum in vrbem iter conceſſum eſt. At Romæ poſtquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaque vt ex longinquo aucta in deterius adferebantur; dolor, ira, & erumpebant queſtus: *Ideo nimirum in extremas terras relegatum: ideo Piſoni permiſſam prouinciam: hoc egiſſe ſecretos Auguſtæ cum Plancina ſermones. vera prorſus de Druſo ſeniores locutos, diſplicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia: neque ob aliud interceptos, quam quia populum Romanum æquo iure complecti reddita libertate agitauerint*. Hos vulgi ſermones audita mors adeo incendit, vt ante edictum magiſtratuum, ante ſenatuſconſultū, ſumpto iuſtitio desererentur fora, clauderentur domus; paſſim ſilentia & gemitus, nihil compoſitum in oſtentationem & quamquam neq; inſignibus lugentium abſtinerent, altius animis mętebant. Forte negotiatores viuente adhuc Germanico Syria egreſſi, lætiora de valetudine eius attulere: ſtatim credita, ſtatim vulgata ſunt: vt quiſq; obuius, quamuis leniter audita, in alios, atq; illi in plures cumulata gaudio trãſferunt curſant per vrbem, moliuntur templorum

fores

fores. iuuit credulitatem nox, & promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obſtitit falſis Tiberius, donec tempore ac ſpatio vaneſcerent. Et populus quaſi rurſum ereptum acrius doluit. Honores vt quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti, decretiq; : *vt nomen eius Saliari carmine caneretur : ſedes curules ſacerdotum Auguſtalium locis, ſuperq; eas querceæ coronæ ſtatuerentur : ludos Circenſes eburna effigies præiret : neue quis flamen aut augur in locum Germanici, niſi gentis Iuliæ, crearetur.* Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac *mortem ob Remp. obijſſe*. ſepulchrum Antiochiæ vbi crematus: tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorumue in quis coleretur, haud facile quis numerum iniret. Cum cenſereretur clypeus, auro & magnitudine inſignis, inter auctores eloquentiæ; adſeruit Tiberius, *ſolitum paremque ceteris dicaturum. neq; enim eloquentiam fortuna diſcerni; & ſatis inluſtre, ſi veteres inter ſcriptores haberetur*. Equeſter ordo *cuneum Germanici* appellauit, qui *Iuniorum* dicebatur, inſtituitque vti turmæ Idibus Iulijs imaginem eius ſequerentur. pleraq; manent: quædam ſtatim omiſſa ſunt, aut vetuſtas oblitterauit. Ceterum recenti adhuc mæſtitia, ſoror Germanici Liuia nupta Druſo duos virilis ſexus ſimul enixa eſt. quod rarum lætumq; etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, vt non temperauerit, quin iactaret apud patres, *nulli ante Romanorum eiuſdem faſtigij viro geminam ſtirpem editam*. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoq; dolorem tulit; tamquam auctus liberis Druſus, domum Germanici magis vrgeret. Eodem anno grauibus ſenatus decretis libido feminarum coercita, cautumq; *ne quaſtum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Roman. fuiſſet*. nam Viſtilia prætoria familia genita, licentiam ſtupri apud ædiles vulgauerat;

more

more inter veteres recepto, qui ſatis pœnarum aduerſum impudicas in ipſa profeſſione flagitij credebant exactum & à Titidio Labeone Viſtiliæ marito, *cur in vxore delicti manifeſta vltionem legis omiſiſſet?* atq; illo prætendente *ſexaginta dies ad conſultandum datos nec dum præteriſſe*, ſatis viſum de Viſtilia ſtatuere: eaque in inſulam Seriphon abdita eſt. Actum & de ſacris Ægyptijs Iudaicisq; pellendis: factumq; patrum conſultum, *vt quattuor millia libertini generis ea ſuperſtitione infecta, quis idonea ætas, in inſulam Sardiniam veherentur.* coercendis illic latrocinijs, & ſi ob grauitatem cæli interiſſent, vile damnum: *ceteri cederent Italiæ. niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent.* Poſt quæ retulit Cæſar, *capiendam virginem in locum Occiæ*, quæ ſeptem & quinquaginta per annos ſumma ſanctimonia Veſtalibus ſacris præſederat: egitq; grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, *quod offerendo filias, de officio in Rempublicam certarent.* prælata eſt Pollionis filia, non ob aliud, quam quod mater eius in eodem coniugio manebat. nam Agrippa diſſidio domum imminuerat. Et Cæſar quamuis poſt habitam, decies ſeſtertij dote ſolatus eſt. *Sæuitiam annonæ* incuſante plebe, ſtatuit frumento pretium quod emptor penderet, *binoſq; nummos ſe additurum negotiatoribus in ſingulos modios.* Neque tamen ob ea *parentis patriæ* delatum & antea vocabulum adſumpſit, acerbeque increpuit eos, qui *diuinas occupationes*, ipſumq; *dominum* dixerant. vnde anguſta & lubrica oratio ſub principe, qui libertatem metuebat; adulationem oderat. Reperio apud ſcriptores ſenatoreſque eorundem temporũ, Adgandeſtrij principis Cattorum lectas in ſenatu litteras, quibus *mortem Arminij* promittebat, *ſi patrandæ neci venenum mitteretur:* reſponſumque eſſe, *non fraude neque occultis, ſed palam & armatum populum Romanum hoſtes ſuos vlciſci.* qua gloria æquabat ſe Tiberius priſcis imperatoribus, qui venenum in

Pyr-

Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantque. Ceterum Arminius abſcedentibus Romanis & pulſo Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium aduerſam habuit: petituſque armis, cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubie Germaniæ, & qui non primordia populi Rom. ſicut alij reges duceſque, ſed florentiſſimum imperium laceſſierit: prœlijs ambiguus, bello non victus. ſeptem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ expleuit; caniturque adhuc barbaras apud gentes; Græcorum annalibus ignotus qui ſua tantum mirantur: Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incurioſi.

C. COR-

C. CORNELII
TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM
LIBER III.

Breuiarium Libri III.

Agrippina cum vrna ferali, magno planctu paſſim excipitur. Primores vrbis obuij. Tib. Auguſta & Antonia latent. Mæror publicus. Tiberius parcus viſus in honorando funere. ſe excuſat. & populum erigit. Iuſtitium omiſſum. Piſo ad Druſum. dein Romam alacer animi venit. Accuſatur à pluribus, cauſſam ad Sen. reijcit. Patroni reo. Tiberij oratio ad patres. Accuſatorum criminatio, quam reus male diluit. In eum iudices haud proni, & populus offenſiſſimus. Plancina cauſſam ſuam diſſociat. Piſonis mors dubium an iuſſa, & ad Tiberium codicilli. Piſo filius abſoluitur. Plancina precibus erepta, Sententiæ in Piſ. quas Tib. mitigat. Adulatio imprudens. Druſus ouat. Vipſania obit. Tacfarinus bellum in Afr. renouat: quod Apronij ſeueritate opprimitur. Lepida ſuppoſiti partus, &c. accuſata, perplexe agente Tiberio, damnatur. Silanus exſilij veniam impetrat. Lex Papia Poppæa. Delatores. Excurſus de legibus quæ paucæ initio & ſimplices, paulatim creuerunt. Earum correctio tentata. Nero Germanici filius in viros tranſcribitur. Voluſii Salluſtijque mors & elogium. Aule potentia infida. Tib. Druſ. coſſ. Irreuerentia iuuentutis notata. Viarum cura. Lepidus

in

in Aſiam proconſul. Cæcina uxores à prouincijs arcet. ei repugnat Valerius Meſſalinus, aſtipulante Druſo. Lepidus proconſulatum Africæ recuſat, Blæſus ſuſcipit. Abuſus imaginum Principalium repreſſus à Druſo. Accuſationes. Thraciæ motum comprimit Velleius. Gallia rebellat duce Floro & Sacro v. Primi motus ab Auiola compreßi. Flori conatus & mors. Æduos turbat Sacrouir: Romanos percellit, ſed non Tiberium. Obuiat Silius. Duces excitant vtrinque ſuos. Fuſi Galli. Crupellarij cæſi. Sacro v. ſua manu cadit. Tiber. ſimulat iter in Gall Quirinij mors honeſtata. Lutorius accuſatus. Pro eo Lepidi oratio: ſed plures damnant. S. C. de differenda pœna. Agitatum de luxu coercendo. Tiberius epiſtola medicinam diſſuadet: quia vitia praualent: quia etiam alia maiora curanda. Igitur omiſſa coercitio, & ſponte in melius mutati mores. Tribunicia poteſtas petita Druſo, & impetrata cum adulatione patrum. Flamen Dialis ambit prouinciam. alij obſiſtunt. Druſus ſuperbiæ notatur. Imago libertatis. Aſyla Græcorum, Senatu iudice, luſtrata, & repurgata. Auguſta morbus. Tiberij in eam non ſincerus amor. Fœdæ tunc adulationis crebritas. C. Silanus repetundar. & maieſtatis poſtulatur. Ei omnia aduerſa: etiam ipſe Princeps. Sententiæ in eius damnatione. Tiberius Dolabellæ adulationem reprimit: ſententias mitigat. Cordus, Ennius, Capito. Equeſtris fortuna. Ius Flaminium. Baſilica Pauli. Pompeij theatrum. Tacfarinatis impudens petitio. Blæſus eum aggreditur diuiſis copijs. Fratrem eius capit, nec bellum conficit. Salonini, Capitonis, Iuniæ mors.

NIhil intermiſſa nauigatione hiberni maris Agrippina Corcyram inſulam aduehitur,litora Calabriç contra ſitam. Illic paucos dies componendo animo inſumit, violenta luctu,& neſcia tolerandi. Interim aduentu eius audito,intimus quiſq; amicorum, & pleriq; militares, vt quiſq; ſub Germanico ſtipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis è municipijs, pars officium in principem rati,plures illos ſecuti,ruere ad opidum Brundiſium;quod nauiganti celerrimum,fideliſſimumq; adpulſu erat. Atq; vbi primum ex alto viſa claſſis, complentur non modo portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quaque longiſſime proſpectari poterat, mærentium turba,ac rogitantium inter ſe, *ſilentio ne an voce aliqua egredientem exciperent?* neq; ſatis conſtabat quid pro tempore foret:cum claſſis paulatim ſucceſſit, non alacri vt adſolet remigio, ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Poſtquam duobus cum liberis feralem vrnam tenens egreſſa naui,defixit oculos;idem omnium gemitus; neq; diſcerneres,proximos, alienos, virorum, feminarumue planctus:niſi quod comitatum Agrippinæ longo mçrore feſſum,obuij & recentes in dolore anteibant. Miſerat duas prætorias cohortes Cæſar, addito *vt magiſtratus Calabriæ, Apulique, & Campani, ſuprema erga memoriam filij ſui munera fungerentur.* Igitur tribunorum,centurionumque humeris cineres portabantur: prçcedebant incompta ſigna,verſi faſces:atq; vbi colonias tranſgrederentur atrata plebes,trabeati equites,pro opibus loci,veſtem, odores, aliaq; funerum ſolennia cremabant. etiam quorum diuerſa opida, tamen obuij, & victimas atque aras Dijs Manibus ſtatuentes, lacrymis & conclamationibus dolorem teſtabantur. Druſus Terracinam progreſſus eſt,cum Claudio fratre liberiſque Germanici, qui in vrbe fuerant.Conſules M.Valerius & M.Aurelius(iam enim magiſtratum occœperant)& ſena-

tus,

tus, ac magna pars populi viam compleuere, diſiecti, & vt cuiq; libitum flentes. aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lętam Tiberio Germanici mortem male diſſimulari. Tiberius atq; Auguſta publico aſtinuere; inferius maieſtate ſua rati ſi palam lamentarentur; an ne omnium oculis vultum eorum ſcrutantibus, falſi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurna actorum ſcriptura, reperio vllo inſigni officio functã; cum ſuper Agrippinam, & Druſum, & Claudium, ceteri quoq; conſanguinei nominatim perſcripti ſint: ſeu valetudine prępediebatur, ſeu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre viſu non tolerauit. facilius crediderim, Tiberio & Auguſta, qui domo nō excedebant, cohibitam; vt par mæror, & matris exēplo auia quoq; & patruus attineri viderentur. Dies quo reliquię tumulo Auguſti inferebantur, modo per ſilentium vaſtus, modo ploratibus inquies: plena vrbis itinera, conlucentes per campum Martis faces. illic miles cum armis, ſine inſignibus magiſtratus, populus per tribus, *concidiſſe Remp. nihil ſpei reliquum* clamitabant; promptius apertiuſq;, quam vt meminiſſe imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetrauit, quam ſtudia hominum accenſa in Agrippinam; cum *decus patriæ, ſolum Auguſti ſanguinem, vnicum antiquitatis ſpecimen.* appellarent, verſiq; ad cælum ac deos, *integram illi ſubolem, ac ſuperſtitem iniquorum* precarentur. Fuere qui *publici funeris pompam* requirerent, cōpararentq; *quæ in Druſum patrem Germanici honora & magnifica Auguſtus feciſſet. ipſum quippe aſperrimo hiemis Ticinum vſq; progreſſum, neq; abſcedentem à corpore ſimul vrbem intrauiſſe: circumfuſas lecto Claudiorum Iuliorumq; imagines, defletum in foro, laudatum pro roſtris: cuncta à maioribus reperta aut quæ poſteri inuenerint, cumulata. At Germanico ne ſolitos quidem, & cuicumq; nobili debitos honores, contigiſſe. ſane corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum: ſed*

tanto

tanto plura decora mox tribui par fuiſſe, quanto prima fors negauiſſet. non fratrem niſi vnius diei via, non patruum ſaltem porta tenus obuium. vbi illa veterum inſtituta? præpoſitam thoro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas, vel doloris imitamenta? Gnarum id Tiberio fuit; vtq; premeret vulgi ſermones, monuit edicto: *Multos illuſtrium Romanorum ob Rempubl. obiiſſe; neminem tam flagranti deſiderio celebratum. idque & ſibi, & cunctis egregium, ſi modus adiiceretur. non enim eadem decora principibus viris, & imperatori populo: quæ modicis domibus, aut ciuitatibus. conueniſſe recenti dolore luctum, & ex mærore ſolatia: ſed referendum iam animum ad firmitudinem, vt quondam diuus Iulius amiſſa vnica filia, vt diuus Auguſtus ereptis nepotibus, abſtruſerint triſtitiam. Nil opus vetuſtioribus exemplis, quotiens populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amiſſas nobiles familias conſtanter tulerit. Principes mortales, Rempubl. æternam eſſe. proin repeterent ſolennia;* & quia ludorum Megalenſium ſpectaculum ſuberat, *etiam voluptates reſumerent.* Tum exuto iuſtitio, reditum ad munia; & Druſus Illyricos ad exercitus profectus eſt, erectis omnium animis petendæ è Piſone vltionis; & crebro queſtu, *quod vagus interim per amœna Aſiæ atq; Achaiæ, adroganti & ſubdola mora ſcelerum probationes ſubuerteret.* Nam vulgatum erat *miſſam*, vt dixi, *à Cn. Sentio famoſam veneficiis Martinam, ſubita morte Brundiſii exſtinctam, venenumque nodo crinium eius occultatum: nec vlla in corpore ſigna ſumpti exitii reperta.* At Piſo præmiſſo in vrbem filio, datiſque mandatis, per quæ principem molliret; ad Druſum pergit: quem haud fratris interitu trucem, quam remoto æmulo æquiorem ſibi ſperabat. Tiberius quo integrũ iudicium oſtentaret, exceptum comiter iuuenem, ſueta erga filios familiarum nobiles liberalitate auget. Druſus Piſoni, *ſi vera forent quæ iacerentur, præcipuum in dolore ſuum locum* reſpondit; *ſed malle*

falſa

falſa et inania, nec cuiquam mortem Germanici exitioſam eſſe. Hæc palam, & vitato omni ſecreto: neq; dubitabantur præſcripta ei à Tiberio, cum incallidus alioqui & facilis iuuenta, ſenilibus tum artibus vteretur. Piſo Dalmatico mari tramiſſo, relictiſq; apud Anconam nauibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adſequitur legionem, quæ è Pannonia in vrbem, dein præſidio Africæ ducebatur. eaq; res agitata rumoribus, *vt in agmine atq; itinere crebro ſe militibus oſtentauiſſet*. ab Narnia vitandæ ſuſpicionis, an quia pauidis conſilia in incerto ſunt, Nare, ac mox Tiberi deuectus, auxit vulgi iras, quia nauem tumulo Cæſarum adpulerat; dieque, & ripa frequenti, magno clientium agmine ipſe, feminarum comitatu Plãcina, & vultu alacres inceſſere. Fuit inter inritamenta inuidiæ domus foro imminens, feſto ornatu, conuiuiumq;, & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Poſtera die Fulcinius Trio Piſonem apud conſules poſtulauit. contra Vitellius, Veranius, ceteriq; Germanicum comitati tendebant, *nullas eſſe partes Trioni, neq; ſe accuſatores, ſed rerum indices & teſtes mandata Germanici perlaturos*. Ille dimiſſa eius cauſſæ delatione, *vt priorem vitam accuſaret* obtinuit: petitumque eſt à principe, *cognitionem exciperet*: quod ne reus quidem abnuebat, ſtudia populi & patrum metuens: contra *Tiberium ſpernendis rumoribus validum, & conſcientiæ matris innexum eſſe: veraq; aut in deterius credita, iudice ab vno facilius diſcerni: odium & inuidiam apud multos valere*. Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quaque ipſe fama diſtraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accuſantium, & hinc preces audit, integramq; cauſſam ad ſenatum remittit. Atq; interim Druſus rediens Illyrico, quamquam patres cenſuiſſent, *ob receptum Maroboduum, & res priore æſtate geſtas, vt ouans iniret*. prolato honore vrbem intrauit. Poſt quæ reo T. *Arruntium, Fulcinium, Aſinium Gallum, AEſerninum Marcellum, Sex.*

Pom-

Pompeium patronos petenti, ijſque diuerſa excuſantibus, M. Lepidus, & L. Piſo, & Liueneius Regulus adfuere, arrecta omni ciuitate, *quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo, ſatin' cohiberet ac premeret ſenſus ſuos Tiberius, an promeret.* ijs haud alias intentior populus, plus ſibi in principem occultæ vocis, aut ſuſpicacis ſilentij permiſit. Die ſenatus Cæſar orationem habuit meditato temperamento: *Patris ſui legatum atque amicum Piſonem fuiſſe, adiutoremque Germanico datum à ſe, auctore ſenatu, rebus apud Orientem adminiſtrandis, illic contumacia & certaminibus aſperaſſet iuuenem. exituq; eius lætatus eſſet; an ſcelere exſtinxiſſet, integris animis dijudicandum. Nam ſi legatus officij terminos, obſequium erga imperatorem exuit, eiuſdemque morte, & luctu meo lætatus eſt; odero, ſeponamque à domo mea, & priuatas inimicitias, non Principis vlciſcar; Sin facinus in cuiuſcunque mortalium nece vindicandum detegitur; vos vero & liberos Germanici, & nos parentes iuſtis ſolatijs adficite. ſimulque illud reputate, turbide & ſeditioſe tractauerit exercitus Piſo; quæſita ſint per ambitionem ſtudia militum; armis repetita prouincia; an falſa hæc in maius vulgauerint accuſatores. quorum ego nimijs ſtudijs iure ſuccenſeo. Nam quo pertinuit nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere differrique etiam per externos, tanquam veneno interceptus eſſet, ſi incerta adhuc iſta & ſcrutanda ſunt? Defleo equidem filium meum, ſemperq; deflebo: ſed neque reum prohibeo quo minus cuncta proferat, quibus innocentia eius ſubleuari, aut ſi qua fuit iniquitas Germanici coargui poßit: voſq; oro, ne, quia dolori meo cauſſa connexa eſt, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus ſanguis, aut fides ſua patronos dedit, quantum quiſque eloquentia & cura valet, iuuate periclitantem: ad eundem laborem, eandem conſtantiam accuſatores hortor. Id ſolum Germanico ſuper leges præſtiterimus, quod in curia potius quam in foro, apud ſenatum quam apud iudices, de morte*

eius

eius anquiritur. cetera pari modeſtia tractentur. nemo Druſi lacrymas, nemo mæſtitiam meam ſpectet, nec ſi qua in nos aduerſa finguntur. Exin *biduum criminibus obijciendis* ſtatuitur, *vtque ſex dierum ſpatio interiecto, reus per triduum defenderetur.* Tum Fulcinius vetera & inania orditur; *ambitioſe, auareque habitam Hiſpaniam.* quod neque conuictum noxæ reo, ſi recentia purgaret; neque defenſum abſolutioni erat, ſi teneretur maioribus flagitijs. Poſt quem Seruæus, & Veranius, & Vitellius conſimili ſtudio, ſed multa eloquentia Vitellius, obiecere; *odio Germanici, & rerum nouarum ſtudio, Piſonem vulgus militum per licentiam & ſociorum iniurias eo vſque corrupiſſe, vt* parens legionum *à deterrimis appellaretur: contra, in optimum quemque, maxime in comites & amicos Germanici, ſæuiſſe: poſtremo ipſum deuotionibus & veneno peremiſſe: ſacra hinc & immolationes nefandas ipſius atque Plancinæ: petitam armis Remp. vtque reus agi poſſet, acie victum.* Defenſio in ceteris trepidauit. nam neque ambitionem militarem, neque prouinciam peſſimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem aduerſum imperatorem infitiari poterat. ſolum veneni crimen viſus eſt diluiſſe. quod ne accuſatores quidem ſatis firmabant, *in conuiuio Germanici, cum ſuper eum Piſo diſcumberet, infectos manibus eius cibos* arguentes, quippe abſurdum videbatur, inter aliena ſeruitia, & tot adſtantium viſu, ipſo Germanico coram id auſum. offerebatque familiam reus, & miniſtros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuerſa implacabiles erant: Cæſar ob bellum prouinciæ inlatum; Senatus, nunquam ſatis credito, ſine fraude Germanicum interijſſe. * *ſcripſiſſent* expoſtulantes: quod haud minus Tiberius quam Piſo abnuere. Simul populi ante curiam voces audiebantur: *non temperaturos manibus, ſi patrum ſententias euaſiſſet.* effigieſque Piſonis traxerant in Gemonias, ac diuellebant, ni iuſſu principis protectæ repoſitæque

que

que forent. Igitur inditus lecticæ, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus eſt: vario rumore, cuſtos ſalutis, an mortis exactor ſequeretur. Eadem Plancinæ inuidia, maior gratia: eoq; ambiguum habebatur, quantum Cæſari in eam liceret. atque ipſa, donec mediæ Piſoni ſpes, *ſociam ſe cuiuſcumq; fortunæ, & ſi ita ferret, comitem exitij* promittebat. Vt ſecretis Auguſtæ precibus veniam obtinuit, paulatim ſegregari à marito, diuidere defenſionem cœpit. quod reus poſtquam ſibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filijs durat mentem, ſenatumque rurſum ingreditur: redintegratamq; accuſationem, infenſas patrum voces, aduerſa & ſæua cuncta perpeſſus, nullo magis exterritus eſt, quam quod Tiberium ſine miſeratione, ſine ira, obſtinatum clauſumq; vidit, ne quo adfectu perrumperetur. relatus domum, tamquam defenſionem in poſterum meditaretur, pauca conſcribit, obſignatq; & liberto tradit. Tum ſolita curando corpori exſequitur. dein multam poſt noctem, egreſſa cubiculo vxore, *operiri fores* iuſſit: & cœpta luce, perfoſſo iugulo, iacente humi gladio, repertus eſt. Audire me memini ex ſenioribus, viſum ſæpius inter manus Piſonis libellum, quem ipſe non vulgauerit, ſed amicos eius dictitauiſſe, *litteras Tiberij & mandata in Germanicum continere: ac deſtinatum promere apud patres, principemq; arguere, ni eluſus à Seiano per vana promiſſa foret. nec illum ſponte exſtinctum, verum immiſſo percuſſore.* quorum neutrum adſeuerauerim: neq; tamen occulere debui narratum ab ijs, qui noſtram ad iuuentam durauerunt. Cæſar flexo in mæſtitiam ore, *ſuam inuidiam tali morte quæſitam* apud ſenatum, *crebriſq; interrogationibus exquirit *qualẽ Piſo diem ſupremum, noctemq; exegiſſet*. Atq; illo pleraque ſapienter, quædam inconſultius reſpondente, recitat codicillos à Piſone in hunc ferme modum compoſitos: *Conſpiratione inimicorum, & inuidia falſi criminis oppreſſus, quatenus veritati &*

innocentiæ meæ nuſquam locus eſt; deos immortales teſtor vixiſſe me Cæſar cum fide aduerſum te, neque alia in matrem tuam pietate: voſque oro liberis meis conſulatis ex quibus Cn. Piſo qualicumque fortunæ meæ non eſt adiunctus, cum omne hoc tempus in vrbe egerit: M. Piſo repetere Syriam dehortatus eſt. atque vtinam ego potius filio iuueni, quam ille patri ſeni ceſſiſſet! eo impenſius precor, ne meæ prauitatis pœnas innoxius luat. Per quinque & quadraginta annorum obſequium, per collegium conſulatus quondam diuo Auguſto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquam poſt hæc rogaturus, ſalutem infelicis filij rogo. De Plancina nihil addidit. Poſt quæ Tiberius adoleſcentem crimine ciuilis belli purgauit: *patris quippe iuſſa, nec potuiſſe filium detrectare:* ſimul *nobilitatem domus; etiam ipſius, quoquo modo meriti, grauem caſum* miſeratus. Pro Plancina cum pudore & flagitio diſſeruit, *matris preces* obtendens: in quam optimi cuiuſq; ſecreti queſtus magis ardeſcebant: *Id ergo fas auiæ interfectricem nepotis adſpicere, adloqui, eripere ſenatui? quod pro omnibus ciuibus leges obtineant, vni Germanico non contigiſſe! Vitellij & Veranij voce defletum Cæſarem; ab imperatore & Auguſta defenſam Plancinam! proinde venena, & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamque auiam ac patruum ſanguine miſerrimæ domus exſatiaret.* Biduum ſuper hæc imagine cognitionis abſumptum; vrgente Tiberio liberos Piſonis, *matrem vti tuerentur.* Et cum accuſatores ac teſtes certatim perorarent reſpondente nullo, miſeratio quam inuidia augebatur. Primus ſententiam rogatus Aurelius Cotta conſul (nam referente Cæſare magiſtratus eo etiam munere fungebantur) *nomen Piſonis radendum faſtis* cenſuit; *partem bonorum publicandam; pars vt Cn. Piſoni filio concederetur, iſque prænomen mutaret. M. Piſo exuta dignitate, & accepto quinquagies ſeſtertio, in decem annos relegaretur, conceſſa Plancinæ incolumitate ob preces Auguſtæ.* Multa ex

ea

ea ſententia mitigata ſunt à principe: *ne nomen Piſonis faſtis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum patriæ feciſſet, Iuli Antonij qui domum Auguſti violaſſet, manerent.* & M. Piſonem ignominiæ exemit, conceſſitq; ei paterna bona; ſatis firmus, vt ſæpe memoraui, aduerſum pecuniam; & tum pudore abſolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem cum Valerius Meſſallinus *ſignum aureum in æde Martis Vltoris*, Cæcina Seuerus *aram Vltioni ſtatuendam* cenſuiſſent, prohibuit: *ob externas ea victorias ſacrari* dictitans; *domeſtica mala triſtia operienda*. Addiderat Meſſallinus, *Tiberio, & Auguſtæ, & Antoniæ, & Agrippinæ, Druſoq;, ob vindictam Germanici grates agendas*, omiſeratq; Claudij mentionem, & Meſſallinum quidem L. Aſprenas ſenatu coram percunctatus eſt, *an prudens præteriſſet?* ac tum demum nomen Claudij adſcriptum eſt. Mihi, quanto plura recentium, ſeu veterum reuoluo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotijs obuerſantur. quippe fama, ſpe, veneratione potius omnes deſtinabantur imperio, quam quem futurum principem fortuna in occulto tenebat. Paucis poſt diebus Cæſar auctor ſenatui fuit, *Vitellio, atque Veranio, & Seruæo ſacerdotia tribuendi*. Fulcinio *ſuffragium ad honores* pollicitus, monuit; *ne facundiam violentia præcipitaret*. Is finis fuit vlciſcenda Germanici morte, non modo apud illos homines qui tum agebant, etiam ſecutis temporibus vario rumore iactata. adeò maximæ quæq; ambigua ſunt, dum alij quoquo modo audita pro compertis habent; alij vera in contrarium vertunt, & gliſcit vtrumq; poſteritate. At Druſus vrbe egreſſus repetendis auſpicijs, mox ouans introijt. paucoſq; poſt dies Vipſania mater eius exceſſit, vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu. nam ceteros manifeſtum ferro, vel creditum eſt, veneno, aut fame exſtinctos. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æſtate pulſum à Camillo memoraui, bellũ in Africa renouat, vagis primum

populationibus, & ob pernicitatem inultis : dein vicos exſcindere; trahere graues prædas: poſtremo haud procul Pagida flumine cohortem Romanam circumſedit. Præerat caſtello Decrius impiger manu, exercitus militia, & illam obſidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites *vt copiam pugnæ in aperto facerent*, aciem pro caſtris inſtruit. Primoq; impetu pulſa cohorte, promptus inter tela occurſat fugientibus, increpat ſigniferos, *quod inconditis aut deſertoribus miles Romanus terga daret.* ſimul excepta vulnera, & quamquam transfoſſo oculo, aduerſum os in hoſtem intendit; neque prœlium omiſit, donec deſertus ſuis caderet. Quæ poſtquam L. Apronio (nam Camillo ſucceſſerat) comperta; magis dedecore ſuorum, quam gloria hoſtis anxius, raro ea tempeſtate, & è vetere memoria facinore, decumum quemq; ignominioſæ cohortis ſorte ductos, fuſti necat. Tantumq; ſeueritate profectum, vt vexillum veteranorum non amplius quingenti numero, eaſdem Tacfarinatis copias, præſidiũ, cui Thala nomen, adgreſſas fuderint, quo prœlio Rufus Heluius gregarius miles ſeruati ciuis decus rettulit; donatuſq; eſt ab Apronio torquibus & haſta: Cæſar addidit ciuicam coronam, *quod non eam quoq; Apronius iure proconſulis tribuiſſet*, queſtus magis, quam offenſus. Sed Tacfarinas perculſis Numidis, & obſidia aſpernantibus, ſpargit bellum; vbi inſtaretur, cedens, ac rurſum in terga remeãs. & dum ea ratio barbaro fuit, irritum feſſumque Romanum impune ludificabatur: poſtquam deflexit ad maritimos locos; inligatus prẹda, ſtatiuis caſtris adhærebat. miſſu patris Apronius Cæſianus cum equite & cohortibus auxiliarijs, quis velociſſimos legionum addiderat, proſperam aduerſum Numidas pugnam facit, pellitq; in deſerta. At Romæ Lepida, cui ſuper Æmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompeius proaui erant, defertur *ſimulauiſſe partum ex P. Quirinio diuite atque orbo.* adijciebantur *adulteria, venena; quæſitumq; per*

Chaldæos in domum Cæſaris, defendente ream Manio Lepido fratre. Quirinus poſt dictum repudium adhuc infenſus, quamuis infami ac nocenti miſerationem addiderat. Haud facile quis diſpexerit illa in cognitione mentem Principis; adeo vertit ac miſcuit iræ & clementiæ ſigna; deprecatus primo ſenatum, *ne maieſtatis crimina tractarētur*: mox M. Seruilium è conſularibus, alioſq; teſtes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat. idemq; ſeruos Lepidæ, cum militari cuſtodia haberentur, tranſtulit ad conſules; neque per tormēta interrogari paſſus eſt de his quæ ad domum ſuam pertinerent. Exemit etiam Druſum conſulem deſignatum dicendæ primo loco ſententiæ. quod alij ciuile rebantur; *ne ceteris adſentiendi neceſſitas fieret*: quidam ad ſæuitiam trahebant. *neq; enim ceſſurum niſi damnandi officio*. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem interuenerant, theatrum cum claris feminis ingreſſa, lamentatione flebili *maiores ſuos* ciens, *ipſumque Pompeium*, cuius ea monimenta & adſtantes imagines viſebantur, tantum miſericordiæ permouit, vt effuſi in lacrymas *ſæua & deteſtanda Quirinio* clamitarent, *cuius ſenectæ atq; orbitati & obſcuriſſimæ domui, deſtinata quondam vxor L. Cæſari, ac diuo Auguſto nurus, dederetur*. dein tormentis ſeruorum patefacta ſunt flagitia, itumq; in ſententiam Rubellij Blandi, à quo aqua atq; igni arcebatur. huic Druſus adſenſit, quamquam alij mitius cenſuiſſent, mox Scauro, qui filiā ex ea genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tū demum aperuit Tiberius, *compertū ſibi etiam ex P. Quirinij ſeruis, veneno eum à Lepida petitum*. Inluſtrium domum aduerſa (etenim haud multum diſtanti tempore Calpurnij Piſonem, Æmilij Lepidam amiſerant) ſolatio adfecit D. Silanus Iuniæ familiæ redditus: caſum eius paucis repetam. Vt valida diuo Auguſto in Rempublic. fortuna; ita domi improſpera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis, quas vrbe depulit, adulteroſque earum morte aut

fuga puniuit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, graui nomine *læſarum religionum*, ac *violatæ maieſtatis* appellando, clementiam maiorum ſuaſque ipſe leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, ſimul cetera illius ætatis memorabo, ſi effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. D. Silanus in nepti Auguſti adulter, quamquam non vltra foret ſæuitum, quam vt amicitia Cæſaris prohiberetur; exſilium ſibi demonſtrari intellexit: nec niſi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac Principem auſus eſt, M. Silani fratris potentia, qui per inſignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coram reſpondit, *ſe quoque lætari, quod frater eius è peregrinatione longinqua reuertiſſet. idq; iure licitum, quia non ſenatuſconſulto, non lege pulſus foret. ſibi tamen aduerſus eum integras parentis ſui offenſiones: neq; reditu Silani, diſſoluta quæ Auguſtus voluiſſet.* Fuit poſthac in vrbe, neq; honores adeptus eſt. Relatum deinde de moderanda Papia Poppæa, quam ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario ſanxerat: nec ideo coniugia & educationes liberum frequentabantur, præualida orbitate. Ceterum multitudo periclitantium gliſcebat, cum omnis domus delatorum interpretationibus ſubuerterentur: vtq; antehac flagitijs, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet vt de principijs iuris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum peruentum ſit, altius diſſeram. Vetuſtiſſimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, ſine probro, ſcelere, eoque ſine pœna aut coercitionibus agebant: neq; præmijs opus erat, cum honeſta ſuopte ingenio peterentur; & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At poſtquam exui æqualitas, & pro modeſtia ac pudore, ambitio & vis incedebat; prouenere dominationes: multoſq; apud populos æternum manſere. Quidam ſtatim, aut poſt-

quam Regum pertęſum, leges maluerunt. Hę primo rudibus hominum animis ſimplices erant: maximeq; fama celebrauit Cretenſium, quas Minos; Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Athenienſibus quæſitiores iam & plures Solon perſcripſit. Nobis Romulus vt libitum, imperitauerat: dein Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit; repertaq; quædam à Tullo & Anco: ſed præcipuus Seruius Tullius ſanctor legum fuit, quis etiam reges obtemperarent. Pulſo Tarquinio, aduerſum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis, & firmandę concordiæ: creatiq; decemuiri, & accitis quæ vſquam egregia, compoſitæ duodecim tabulæ, finis æqui iuris, nam ſecutæ leges, etſi aliquando in maleficos ex delicto, ſæpius tamen diſſenſione ordinum, & apiſcendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaq; ob praua, per vim latæ ſunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor nomine ſenatus Druſus; corrupti ſpe, aut inluſi per interceſſionem ſocij. Ac ne bello quidem Italico, mox ciuili omiſſum, quin multa & diuerſa ſciſcerentur; donec L. Sulla dictator abolitis vel conuerſis prioribus, cum plura addidiſſet, otium ei rei haud in longum parauit; ſtatim turbidis Lepidi rogationibus, neque multo poſt Tribunis reddita licentia quoquò vellent populum agitandi. Iamq; non modo in commune, ſed in ſingulos homines latæ quæſtiones: & corruptiſſima Repub. plurimæ leges. Tum Cn. Pompeius tertium conſul, corrigendis moribus delectus, & grauior remedijs quam delicta erant, ſuarumq; legum auctor idem ac ſubuerſor, quæ armis tuebatur armis amiſit. Exin continua per viginti annos diſcordia, non mos, non ius: deterrima quæq; impune; ac multa honeſta exitio fuere. Sexto demum conſulatu Cæſar Auguſtus, potentiæ ſecurus, quæ triumuiratu iuſſerat aboleuit; deditq; iura, quis pace & principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi cuſtodes, & lege Papia Pop-

pæa præmijs inducti, vt ſi* à priuilegijs parentum ceſſaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. ſed altius penetrabant; vrbemque, & Italiam, & quod vſquam ciuium, corripuerant, multorumq; exciſi ſtatus: & terror omnibus intentabatur; ni Tiberius ſtatuendo remedio, quinque conſularium, quinque è prætorijs, totidem è cetero ſenatu ſorte duxiſſet; apud quos exſoluti pleriq; legis nexus modicum in præſens leuamẽtum fuere. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici iam ingreſſum iuuentam, commendauit patribus; *vtq; munere capeſſendi viginti viratus ſolueretur, & quinquennio maturius quam per leges Quæſturam peteret*, nõ ſine inriſu audientium poſtulauit. prætendebat *ſibi atq; fratri decreta eadem, petente Auguſto* ſed neq; tum fuiſſe dubitauerim, qui eiuſmodi preces occulti inluderent. ac tamen initia faſtigij Cæſaribus erant: magiſque in oculis vetus mos, & priuignis cum vitrico leuior neceſſitudo, quam auo aduerſum nepotem. Additur pontificatus, & quo primum die forum ingreſſus eſt, congiarium plebi, admodum lætæ quod Germanici ſtirpem iam puberem adſpiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptijs Neronis & Iuliæ Druſi filiæ. Vtq; hæc ſecundo rumore, ita aduerſis animis acceptum, quod filio Claudij ſocer Seianus deſtinaretur. polluiſſe nobilitatem familiæ videbantur, ſuſpectumq; iam nimiæ ſpei Seianum vltro extuliſſe. Fine anni conceſſere vita inſignes viri, L. Voluſius & Salluſtius Criſpus. Voluſio vetus familia, neq; tamen præturam egreſſa ipſe conſulatum intulit, cenſoria etiam poteſtate legẽdis equitum decurijs functus, opumq; quis domus illa immenſum viguit, primus adcumulator. Criſpum equeſtri ortum loco, C. Salluſtius, rerum Romanarum florentiſſimus auctor, ſororis nepotem in nomen adſciuit. atq; ille, quamquam prompto ad capeſſendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, ſine dignitate ſenatoria multos triumphalium conſulariumque potentia

tentia anteijt. diuerſus à veterum inſtituto,per cultum & munditias; copiaque & affluentia luxu propior: ſuberat tamen vigor animi, ingentibus negotijs par;eo acrior, quo ſomnum & inertiam magis oſtentabat.Igitur incolumi Męcenate proximus; mox præcipuus cui ſecreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Poſtumi Agrippæ conſcius,ætate prouecta ſpeciem magis in amicitia principis quam vim tenuit. idq; & Mæcenati acciderat; fato potentiæ raro ſempiternæ: an ſatias capit,aut illos cum omnia tribuerunt;aut hos, cum iam nihil reliquum eſt quod cupiant. Sequitur Tiberij quartus, Druſi ſecundus conſulatus, patris atq; filij collegio inſignis. nã biennio ante,Germanici cum Tiberio idem honor,neq; patruo lætus, neq; natura tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius,quaſi firmandæ valetudini,in Campaniam conceſſit:longam & continuã abſentiam paulatim meditans; ſiue vt amoto patre Druſus munia conſulatus ſolus impleret.Ac forte parua res magnum ad certamen progreſſa, præbuit iuueni materiã adpiſcendi fauoris. Domitius Corbulo pretura functus de L.Sulla nobili iuuene queſtus eſt apud ſenatũ,*quod ſibi inter ſpectacula gladiatorum,loco non deceſſiſſet*.pro Corbulone ætas,patrius mos,ſtudia ſeniorum erant: cõtra Mamercus Scaurus,& L.Arruntius,alijq; Sullę propinqui nitebantur. certabant orationibus, & memorabantur *exempla maiorũ, qui iuuentutis inreuerentiã grauibus decretis notauiſſent*.donec Druſus apta temperandis animis diſſeruit; & ſatisfactum Corbuloni per Mamercũ,qui patruus ſimul ac vitricus Sullæ,& oratorum ea ætate vberrimus erat.Idẽ Corbulo *plurima per Italiam itinera,fraude mancipum & incuria magiſtratuum interrupta et imperuia* clamitando, exſecutionem eius negotij libens ſuſcepit: quod haud perinde publice vſui habitum, quam exitioſum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & haſta ſæuiebat. Neq; multo poſt miſſis ad ſenatum lit-

teris Tiberius *motam rurſum Africam incurſu Tacfarinatis* docuit; *iudicioq; patrum deligendum proconſulem, gnarum militiæ, corpore validum, & bello ſuffecturum.* quod initium Sex. Pompeius agitandi aduerſus M.Lepidum odij nactus, *vt ſocordem, inopem, & maioribus ſuis dedecorum, eoque etiam Aſiæ ſorte depellendum,* incuſauit; aduerſo ſenatu, qui *Lepidum mitem magis quam ignauum; paternas ei anguſtias & nobilitatem ſine probro actam, honori quam ignominiæ habendam* ducebat. Igitur miſſus in Aſiam. Et *de Africa* decretum *vt Cæſar legeret, cui mandata foret*. Inter quæ Seuerus Cæcina cenſuit; *ne quem magiſtratum, cui prouincia obueniſſet, vxor comitaretur*: multum ante repetito, *concordem ſibi coniugem, & ſex partus enixam: ſeque quæ in publicum ſtatueret domi ſeruauiſſe, cohibita intra Italiam, quamquam ipſe pluris per prouincias quadraginta ſtipendia expleuiſſet. Haud enim fruſtra placitum olim, ne feminæ in ſocios aut gentes externas traherentur. ineſſe mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad ſimilitudinem barbari inceſſus conuertant. Non imbecillum tantum, & imparem laboribus ſexum; ſed ſi licentia adſit, ſæuum, ambitioſum, poteſtatis auidum: incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præſediſſe nuper feminam exercitio cohortium, decurſu legionum. Cogitarent ipſi, quotiens repetundarum aliqui arguerentur, plura vxoribus obiectari: his ſtatim adhæreſcere deterrimum quemq; prouincialium: ab his negotia ſuſcipi, tranſigi: duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria; peruicacibus magis & impotentibus mulierum iuſſis, quæ Oppijs quondam, alijſque legibus conſtrictæ, nunc vinclis exſolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent*. Paucorum hæc adſenſu audita; plures obturbabant, *neque relatum de negotio; neque Cæcinam dignum tantæ rei cenſorem*. mox Valerius Meſſalinus, cui parens Meſſalla, ineratque imago paternæ facundiæ, reſpondit: *Multa duricia veterum melius & latius mutata.*

ta. neque enim vt olim, obſideri vrbem bellis, aut prouincias hoſtilis eſſe. & pauca feminarum neceſſitatibus concedi; quæ ne coniugum quidem penates, adeo ſocios non onerent; cetera promiſcua cum marito, nec vllum in eo pacis impedimentum. Bella plane accinctis obeunda: ſed reuertentibus poſt laborem, quod honeſtius quam vxorium leuamentum? At quaſdam in ambitionem aut auaritiam prolapſas. Quid ipſorum magiſtratuum, nonne pleroſque varijs libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in prouinciam mitti. corruptos ſæpe prauitatibus vxorum maritos: num ergo omnes cælibes integros? placuiſſe quondam Oppias leges, ſic temporibus Reipublic. poſtulantibus: remiſſum aliquid poſtea, & mitigatum, quia expedierit. Fruſtra noſtram ignauiam alia ad vocabula transferri: nam viri in eo culpam, ſi femina modum excedat. porro ob vnius aut alterius imbecillum animum, male eripi maritis conſortia rerum ſecundarum aduerſarumque. Simul ſexum natura inualidum deſeri, & exponi ſuo luxu, cupidinibus alienis. vix præſenti cuſtodia manere inlæſa coniugia: quid fore: ſi per plures annos in modum diſcidij oblitterentur? Sic obuiam irent ijs quæ alibi peccarentur, vt flagitiorum vrbis meminiſſent. Addidit pauca Druſus de matrimonio ſuo. *nam principibus adeunda ſæpius longinqua imperij. Quotiens diuum Auguſtum in Occidentem atque Orientem meauiſſe comite Liuia? ſe quoque in Illyricum profectum; & ſi ita conducat, alias ad gentes iturum, haud ſemper æquo animo, ſi ab vxore cariſſima, & tot communium liberorum parente diuelleretur.* Sic Cæcinæ ſententia eluſa. Et proximi ſenatus die, Tiberius per litteras caſtigatis oblique patribus, *quod cuncta curarum ad principem reijcerent*, Manium Lepidum & Iunium Blæſum nominauit; ex quis proconſul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentius excuſante ſe Lepido, cum *valetudinem corporis, ætatem liberum, nubilem filiam* obtenderet: intelligereturque etiam quod ſilebat, auunculum eſſe

 Se-

Seiani Blæſum, atq; eo prævalidum. Reſpondit Blæſus ſpecie recuſantis, ſed neque eadem adſeueratione; & conſenſu adulantium auditus eſt. Exin promptum quod multorum intimis queſtibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuiq; licentia, impune probra, & inuidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Cæſaris; libertique etiam ac ſerui, patrono vel domino, cum voces, cum manus intentarent, vltro metuebantur. Igitur C. Ceſtius ſenator diſſeruit; *Principes quidem inſtar deorum eſſe: ſed neq; à dijs niſi iuſtas ſupplicum preces audiri, neq; quemquam in Capitolium aliaue vrbis templa perfugere, vt eo ſubſidio ad flagitia vtatur. Abolitas leges, & funditus verſas, vbi in foro, in limine curiæ, ab Annia Rufilla, quam fraudis ſub iudice damnauiſſet, probra ſibi & minæ intendantur: neq; ipſe audeat ius experiri, ob effigiem imperatoris oppoſitam.* Haud diſſimilia alij, & quidam atrociora circumſtrepebant; precabanturq; Druſum, *daret vltionis exemplum:* donec accitam conuictamque attineri publica cuſtodia iuſſit. Et Conſidius Æquus, & Cœlius Curſor equites Rom. quod fictis maieſtatis criminibus Magium Cæcilianum prætorem petiuiſſent; auctore principe, ac decreto ſenatus puniti. Vtrumque in laudem Druſi trahebatur: *ab eo, in vrbe inter cœtus & ſermones hominum obuerſante, ſecreta patris mitigari.* neq; luxus in iuuene adeò diſplicebat. *huc potius intenderet, diem editionibus, noctem conuiuijs traheret, quam ſolus & nullis voluptatibus auocatus, mæſtam vigilantiam, & malas curas exerceret.* Non enim Tiberius, non accuſatores fatiſcebat; Et Ancharius Priſcus Cæſium Cordum proconſulem Cretæ poſtulauerat repetundis; addito maieſtatis crimine, quod tum omnium accuſationum complementum erat. Cæſar Antiſtium Veterem è primoribus Macedoniæ abſolutum adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendam maieſtatis cauſſam retraxit, vt turbidum, & Rheſcuporidis conſilijs permixtum, qua tempeſtate Cotye fra-

tre

tre interfecto, bellum aduerſus nos voluera. Igitur *aqua & igni interdictum reo, adpoſitumque, vt teneretur inſula, neque Macedoniæ neque Thraciæ opportuna.* Nam Thracia diuiſo imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, inſolentia noſtri diſcors agebat; neq; minus Rhœmetalcen quam Trebellienum incuſans, popularium iniurias inultas ſinere. Cœlaletæ, Odruſæque, & alij, validæ nationes, arma cepere, ducibus diuerſis & paribus inter ſe per ignobilitatem; quæ cauſſa fuit,ne in bellum atrox coaleſcerent. pars turbant præſentia, alij montem Hæmum tranſgrediuntur, vt remotos populos concirent: plurimi ac maxime compoſiti regem, vrbemque Philippopolim à Macedone Philippo ſitam, circumſidunt. Quæ vbi cognita P. Velleio, (is proximum exercitum præſidebat) alarios equites ad leues cohortium mittit in eos, qui prædabundi aut adſumendis auxilijs vagabantur. Ipſe robur peditum,ad exſoluendum obſidium ducit. Simulque cuncta proſpere acta, cæſis populatoribus, & diſſenſione orta apud obſidentes, regiſque opportuna eruptione,& aduentu legionis. neque aciem aut prœlium dici decuerit, in quo ſemermes ac palantes trucidati ſunt, ſine noſtro ſanguine. Eodem anno Galliarum ciuitates ob magnitudinem æris alieni rebellionem cœptauere: cuius exſtimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Aeduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eoque Romana ciuitas olim data, cum id rarum, nec niſi virtuti pretium eſſet. Ii ſecretis conloquijs, ferociſſimo quoque adſumpto, aut quibus ob egeſtatem, ac metum ex flagitijs maxima peccandi neceſſitudo, componunt Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus ſeditioſa diſſerebant, *de continuatione tributorum, grauitate fenoris, ſæuitia ac ſuperbia præſidentium, & diſcordare militem, au-*

dito Germanici exitio, egregium reſumenda libertati tempus, ſi ipſi florentes, quam inops Italia, quam imbellis vrbana plebes, nihil validum in exercitibus, niſi quod externum, cogitarent. Haud ferme vlla ciuitas intacta ſeminibus eius motus fuit: ſed erupere primi Andecaui, ac Turonij. quorum Andecauos Acilius Auiola legatus, excita cohorte quę Lugduni præſidium agitabat, coercuit. Turonij legionario milite, quem Viſellius Varro inferioris Germaniæ legatus miſerat, oppreſſi, eodem Auiola duce, & quibuſdam Galliarum primoribus; qui tulere auxilium, quo diſſimularent defectionem, magiſque in tempore efferrent. ſpectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, *oſtentanda*, vt ferebat, *virtutis*: ſed captiui, *ne inceſſeretur telis, adgnoſcendum ſe præbuiſſe*, arguebant. Conſultus ſuper eo Tiberius, aſpernatus eſt indicium, aluitq; dubitatione bellum. Interim Florus inſiſtere deſtinatis, pellicere alam equitum, quæ conſcripta Treueris, militia diſciplinaq; noſtra habebatur, vt cæſis negotiatoribus Romanis bellum inciperet: paucique equitum corrupti; plures in officio manſere. Aliud vulgus obæratorum aut clientium arma cepit: petebantq; ſaltus, quibus nomen *Arduenna*, cum legiones vtroque ab exercitu, quas Viſellius & C. Silius aduerſis itineribus obiecerant, arcuerunt. Præmiſſuſq; cum delecta manu Iulius Indus è ciuitate eadem, diſcors Floro, & ob id nauandæ operæ auidior, inconditam multitudinem adhuc diſiecit. Florus incertis latebris victores fruſtratus, poſtremo viſis militibus qui effugia inſederant, ſua manu cecidit. Iſque Treuerici tumultus finis. Apud Aeduos maior moles exorta, quanto ciuitas opulentior, & comprimendi procul præſidium. Auguſtodunum caput gentis, armatis cohortibus Sacrouir occupauerat, nobiliſſimam Galliarum ſubolem, liberalibus ſtudijs ibi operatam, vt eo pignore parentes propinquoſque eorum adiungeret. ſimul arma occultę

fa-

fabricata iuuentuti diſpertit. Quadraginta millia fuere, quinta ſui parte legionarijs armis; ceteri cum venabulis & cultris, quæque alia venantibus tela ſunt. adduntur è ſeruitijs gladiaturæ deſtinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen (*Crupellarios* vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hæ copiæ vicinarum ciuitatum, vt nondum aperta conſenſione, ita viritim promptis ſtudijs; & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, vtroq; bellum ſibi poſcente: mox Varro inualidus ſenecta, vigenti Silio conceſſit. At Romæ *non Treueros modo, & Aeduos, ſed quatuor & ſexaginta Galliarum ciuitates deſciuiſſe; adſumptos in ſocietatem Germanos, dubias Hiſpanias,* cuncta (vt mos famæ) in maius credita. optimus quiſque Reipub. cura mærebat; multi odio præſentium, & cupidine mutationis, ſuis quoque periculis lætabantur: increpabantque Tiberium, *quod in tanto rerum motu libellis accuſatorum inſumeret operam. An Iulium Sacrouirum maieſtatis crimine reum in ſenatu fore? exſtitiſſe tandem viros, qui cruentas epiſtolas armis cohiberent miſeram pacem vel bello bene mutari.* Tanto impenſius in ſecuritatem compoſitus, neq; loco, neque vultu mutato, ſed vt ſolitum, per illos dies egit: altitudine animi; an compererat modica eſſe, & vulgatis leuiora. Interim Silius cum legionibus duabus incedens, præmiſſa auxiliari manu, vaſtat Sequanorum pagos, qui finium extremi & Aeduis contermini, ſocijq; in armis erant. Mox Auguſtodunum petit propero agmine, certantibus inter ſe ſigniferis, fremente etiam gregario milite; *ne ſuetam requiem, ne ſpatia noctium opperiretur; viderent modo aduerſos, & adſpicerentur: id ſatis ad victoriam.* Duodecimum apud lapidem, Sacrouir, copiæque patentibus locis apparuere. in fronte ſtatuerat ferratos; in cornibus cohortes; à tergo ſemermos. Ipſe inter primores equo inſigni adire, memorare *veteres Gallorum glorias, quæque*

Roma-

Romanis aduerſa intuliſſent: quam decora victoribus libertas: quanto intolerantior ſeruitus iterum victis: Non diu hæc, nec apud lætos: etenim propinquabat legionum acies; inconditiq; ac malitiæ neſcij opidani neq; oculis neq; auribus ſatis competebant. contra Silius, etſi præſumpta ſpes hortandi cauſſas exemerat, clamitabat tamen: *Pudendum ipſis, quod Germaniarum victores aduerſum Gallos, tanquam in hoſtem ducerentur. vna nuper cohors rebellem Turonium, vna ala Treuerum, paucæ huius ipſius exercitus turmæ profligauere Sequanos. quanto pecunia dites, & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Aeduos, euincite, & fugientibus conſulite.* Ingens ad ea clamor: & circumfudit eques; frontemque pedites inuaſere, nec cunctatum apud latera. paulum moræ attulere ferrati, reſtantibus laminis aduerſum pila & gladios: ſed miles correptis ſecuribus & dolabris, vt ſi murum perrumperet, cædere tegmina & corpora. quidam trudibus aut furcis, inertem molem proſternere; iacenteſque nullo ad reſurgendum niſu, quaſi exanimes linquebantur. Sacrouir primo Auguſtodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidiſſimis pergit. Illic ſua manu, reliqui mutuis ictibus occidere. incenſa ſuper villa, omnes cremauit. Tum demum Tiberius ortum patratumq; bellum ſenatui ſcripſit: neq; dempſit, aut addidit vero; ſed *fide ac virtute legatos, ſe conſilijs ſuperfuiſſe.* ſimul cauſſas, cur non ipſe, non Druſus profecti ad id bellum forent, adiunxit; *magnitudinem imperij* extollens; *neque decorum principibus, ſi vna alteraue ciuitas turbet, omiſſa vrbe, vnde in omnia regimen. nunc quia non metu ducatur, iturum vt præſentia ſpectaret, componeretque.* Decreuere patres vota pro reditu eius, ſupplicationeſque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius, dum anteire ceteros parat, abſurdam in adulationem progreſſus, cenſuit *vt ouans è Campania vrbem introiret.* Igitur ſecutæ Cæſaris litteræ, quibus *ſe non tam vacuum*

gloria prædicabat, vt poſt ferociſſimas gentes perdomitas, tot receptos in iuuenta aut ſpretos triumphos, iam ſenior peregrinationis ſuburbanæ inane præmium peteret. Sub idem tempus, *vt mors Sulpicij Quirinij publicis exſequijs frequentaretur*, petiuit à ſenatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuuium: ſed impiger militiæ, & acribus miniſterijs conſulatum ſub Diuo Auguſto; mox expugnatis per Ciliciam Homonadenſium caſtellis, inſignia triumphi adeptus; datuſque rector C. Cæſari Armeniam obtinenti, Tiberium quoq; Rhodi agentem coluerat. quod tunc patefecit in ſenatu: laudatis in ſe officijs, & incuſato *M. Lollio*, quem *auctorem C. Cæſari prauitatis & diſcordiarum* arguebat. ſed ceteris haud læta memoria Quirinij erat, ob intenta, vt memoraui, Lepidæ pericula, ſordidamque & præpotentem ſenectam. Fine anni C. Lutorium Priſcum equitem Romanum, poſt celebre carmen quo Germanici ſuprema defleuerat, pecunia donatum à Cæſare, corripuit delator; obiectans *ægro Druſo compoſuiſſe, quod, ſi exſtinctus foret, maiore præmio vulgaretur*. Id C. Lutorius in domo P. Petronij, ſocru eius Vitellia coram, multiſque inluſtribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Vt delator exſtitit, ceteris ad dicendum teſtimonium exterritis, ſola Vitellia *nihil ſe audiuiſſe* adſeuerauit. ſed arguentibus ad perniciem plus fidei fuit. ſententiaque Harterij Agrippæ conſulis deſignati indictum reo vltimum ſupplicium. Contra Manius Lepidus in hunc modum exorſus eſt. *Si P. C. vnum id ſpectamus, quam nefaria voce Lutorius Priſcus mentem ſuam & aures hominum polluerit; neque carcer, neque laqueus, ne ſeruiles quidem cruciatus in eum ſuffecerint. ſin flagitia & facinora ſine modo ſunt; ſupplicijs ac remedijs, principis moderatio, maiorumque & veſtra exempla temperant; & vana à ſceleſtis, dicta à maleficijs differunt: eſt locus ſententiæ,*

per

per quam neque huic delictum impune ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeueritatis non pœniteat. Sæpe audiui principem noſtrum conquerentem, ſi quis ſumpta morte miſericordiam eius præueniſſet. vita Lutorij in integro eſt, qui neque ſeruatus in periculum Reipub. neque interfectus in exemplum ibit. ſtudia illi vt plena vecordiæ, ita inania & fluxa ſunt: nec quidquam graue ac ſerium ex eo metuas, qui ſuorum ipſe flagitiorum proditor, non virorum animis, ſed muliercularum adrepit. cedat tamen vrbe, & bonis amiſſis aqua & igni arceatur. Quod perinde cenſeo, ac ſi lege maieſtatis teneretur. Solus Lepido Rubellius Blandus è conſularibus adſenſit: ceteri ſententiam Agrippæ ſecuti: ductuſque in carcerem Priſcus, ac ſtatim exanimatus. Id Tiberius ſolitis ſibi ambagibus apud ſenatum incuſauit, cum extolleret *pietatem quamuis modicas principis iniurias acriter vlciſcentium*: deprecaretur *tam præcipitis verborum pœnas*: laudaret Lepidum, neque Agrippam argueret. Igitur factum S.C. *ne decreta patrum ante diem decimum ad ærarium deferrentur; idq; vitæ ſpatium damnatis prorogaretur*. ſed non ſenatui libertas ad pœnitendum erat; neq; Tiberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius D. Haterius conſules ſequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi ſuſpecta ſeueritate aduerſum luxum, qui immenſum proruperat, ad cuncta quis pecunia prodigitur. Sed alia ſumptuum quamuis grauiora, diſſimulatis plerumq; pretijs occultabantur; ventris & ganeæ paratus adſiduis ſermonibus vulgati, fecerant curam, ne princeps antiquæ parcimoniæ durius aduerteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ædiles diſſeruerant, *ſperni ſumptuariam legem vetitaque utenſilium pretia augeri in dies, nec mediocribus remedijs ſiſti poſſe*. & conſulti patres, integrum id negotium ad principem diſtulerant. Sed Tiberius ſæpe apud ſe penſitator, an coerceri tam profuſæ cupidines poſſent; num coercitio plus damni in Remp. ferret; quam

inde-

indecorum adtrectare quod non obtineretur; vel retentum ignominiam & infamiam virorum inluſtrium poſceret; poſtremo litteras ad ſenatum compoſuit, quarum ſententia in hunc modum fuit. *Ceteris forſitan in rebus P. C. magis expediat me coram interrogari, & dicere quid è Repub. cenſeam: & in hac relatione, ſubtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis ora, ac metum ſingulorum qui pudendi luxus arguerentur, ipſe etiam viderem eos, ac velut deprehenderem. Quod ſi mecum ante viri ſtrenui ædiles conſilium habuiſſent; neſcio an ſuaſurus fuerim omittere potius prævalida & adulta vitia, quam hoc adſequi, vt palam fieret quibus flagitijs impares eſſemus. ſed illi quidem officio functi ſunt, vt ceteros quoque magiſtratus ſua munia implere velim: mihi autem neque honeſtum ſilere, neque proloqui expeditum; quia non ædilis, aut prætoris, aut conſulis partes ſuſtineo: maius aliquid & excelſius à principe poſtulatur; & cum recte factorum ſibi quiſque gratiam trahant: vnius inuidia ab omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere & priſcum ad morem recidere adgrediar? villarumne infinita ſpatia, familiarum numerum, & nationes? argenti & auri pondus? æris, tabularumque miracula? promiſcuas viris & feminis veſtes? atque illa feminarum propria, quis lapidum cauſſa pecuniæ noſtræ ad externas aut hoſtilis gentes transferuntur? Nec ignoro in conuiuijs & circulis incuſari iſta, & modum poſci: ſed ſi quis legem ſanciat, pœnas indicat; ijdem illi ciuitatem verti, ſplendidiſſimo cuiq; exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. atqui ne corporis quidem morbos veteres, & diu auctos, niſi per dura & aſpera coerceas; corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus, haud leuioribus remedijs reſtinguendus eſt, quam libidinibus ardeſcit. tot à maioribus repertæ leges, tot quas diuus Auguſtus tulit, illæ obliuione, hæ (quod flagitioſius eſt) contemptu abolitæ, ſecuriorem luxum fecere. nam ſi velis quod nondum vetitum eſt; timeas, ne vetere: at ſi prohibita*

hibita impune tranſcenderis; neque metus vltra, neque pudor eſt. Cur ergo olim parcimonia pollebat? quia ſibi quiſque moderabatur: quia vnius vrbis ciues eramus: ne irritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus, externis victorijs aliena, ciuilibus etiam noſtra conſumere didicimus. Quantulum iſtud eſt, de quo ædiles admonent! Quam, ſi cetera reſpicias, in leui habendum! At Hercule nemo refert, quod Italia externæ opis indiget, quod vita populi Romani per incerta maris & tempeſtatum quotidie voluitur. ac niſi prouinciarum copiæ & dominis, & ſeruitijs, & agris ſubuenerint: noſtra nos ſcilicet nemora noſtraque villæ tuebuntur. Hanc P. C. curam ſuſtinet princeps. hæc omiſſa funditus Remp. trahet. reliquis intra animum medendum eſt: nos, pudor; pauperes, neceſſitas; diuites, ſatias in melius mutet. Aut ſi quis ex magiſtratibus, tantam induſtriam ac ſeueritatem pollicetur, vt ire obuiam queat; hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. ſin accuſare vitia volunt, dein cum gloriam eius rei adepti ſunt, ſimultates faciunt, ac mihi relinquunt, credite P. C. me quoque non eſſe offenſionum auidum. quas cum graues, & plerumque iniquas pro Rep. ſuſcipiam, inanes & irritas, neque mihi aut vobis vſui futuras, iure deprecor. Auditis Cæſaris litteris, remiſſa Aedilibus talis cura; luxuſque menſæ, à fine Actiaci belli ad ea arma quis Ser. Galba rem R. adeptus eſt, per annos centum profuſis ſumptibus exerciti, paulatim exoleuere. Cauſſas eius mutationis quęrere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine inſignes, ſtudio magnificentię prolabebantur. nam etiam tum plebem, ſocios, regna colere, & coli licitum: vt quiſque opibus, domo, paratu ſpecioſus, per nomen & clientelas inluſtrior habebatur. poſtquam cædibus ſæuitum, & magnitudo famæ exitio erat, ceteri ad ſapientiora conuertere. ſimul noui homines è municipijs & colonijs, atque etiam prouincijs, in ſenatum crebro adſumpti, domeſticam parcimoniam intulerunt, &

quam-

quamquam fortuna vel induſtria plerique pecunioſam ad ſenectam peruenirent, manſit tamen prior animus. Sed præcipuus adſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu victuque obſequium inde in principem, & æmulandi amor, validior quam pœna ex legibus & metus. Niſi forte rebus cunctis ineſt quidam velut orbis, vt quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur; nec omnia apud priores meliora, ſed noſtra quoque ætas multa laudis & artium imitanda poſteris tulit. Verum hæc nobis maiores certamina ex honeſto maneant. Tiberius fama moderationis parta, quod ingruentis accuſatores repreſſerat, mittit litteras ad ſenatum, quis *poteſtatem tribuniciam* Druſo petebat. Id ſummi faſtigij vocabulum Auguſtus repperit, ne *regis* aut *dictatoris* nomen adſumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia præmineret. M. deinde Agrippam ſocium eius poteſtatis, quo defuncto, Tiberium Neronem delegit, ne ſucceſſor in incerto foret; ſic cohiberi prauas aliorum ſpes rebatur: ſimul modeſtiæ Neronis, & ſuæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Druſum ſummæ rei admouet: cum incolumi Germanico integrum inter duos iudicium tenuiſſet. Sed principio litterarum veneratus deos, *vt conſilia ſua Reip. proſperarent*, modica de moribus adoleſcentis, neque in falſum aucta rettulit: *eſſe illi coniugem & tres liberos, eamque ætatem qua ipſe quondam à diuo Auguſto ad capeſſendum hoc munus vocatus ſit. Neque nunc propere, ſed per octo annos capto experimento, compreſſis ſeditionibus, compoſitis bellis, triumphalem & bis conſulem, noti laboris participem ſumi.* Præceperant animis orationem patres: quo quæſitior adulatio fuit. nec tamen repertum, niſi *vt effigies principum, aras deum, templa & arcus*, aliaque ſolita cenſerent. niſi quod M. Silanus ex contumelia conſulatus, honorem principibus petiuit: dixitque pro ſententia, *vt publicis priuatiſue monimentis*

tis

tis, ad memoriam temporum, non conſulum nomina præſcriberentur; ſed eorum qui tribuniciam poteſtatem gererent. At Q. Haterius, cum *eius diei ſenatus conſulta aureis litteris figenda in curia* cenſuiſſet, deridiculo fuit, ſenex fœdiſſimæ adulationis tantum infamia vſurus. Inter quæ prouincia Africa Iunio Blæſo prorogata, Seruius Maluginenſis flamen Dialis, vt Aſiam ſorte haberet poſtulauit, *fruſtra vulgatum* dictitans, *non licere Dialibus egredi Italia. neque aliud ius ſuum, quam Martialium, Quirinaliumq; Flaminum: porro ſi hi duxiſſent prouincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo populi ſcita, non in libris cærimoniarum repperiri. Sæpe Pontifices dialia ſacra feciſſe, ſi flamen valetudine aut munere publico impediretur: duobus & ſeptuaginta annis poſt Cornelij Merulæ cædem, neminem ſuffectum; neque tamen ceſſauiſſe religiones. Quod ſi per tot annos poſſit non creari, nullo ſacrorum damno; quanto facilius abfuturum, ad vnius anni proconſulare imperium? Priuatis olim ſimultatibus effectum, vt a pontificibus maximis ire in prouincias prohiberentur: nunc deum munere, ſummum Pontificum etiam ſummum hominum eſſe, non æmulationi, non odio, aut priuatis adfectionibus obnoxium*. Aduerſus quæ cum augur Lentulus alijque varie diſſererent, eo decurſum eſt, *vt Pontificis Max. ſententiam opperirentur*. Tiberius dilata notione de iure Flaminis decretas ob tribuniciam Druſi poteſtatem cærimonias temperauit; nominatim arguens *inſolentiam ſententiæ, aureaſque litteras contra patrium morem*. Recitatæ & Druſi epiſtolæ, quamquam ad modeſtiam flexæ, pro ſuperbiſſimis accipiuntur. *Huc recidiſſe cuncta, vt ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret vrbis deos, ingrederetur ſenatum, auſpicia ſaltem gentile apud ſolum inciperet? Bellum ſcilicet, aut diuerſo terrarum diſtineri, litora & lacus Campaniæ cum maxime peragrantem. ſic imbui rectorem generis humani: id primum è paternis conſilijs diſcere, ſane grauaretur aſpectum ciuium ſenex impe-*

pe-

perator feſſamque ætatem, & actos labores prætenderet: Druſo quod, niſi ex adrogantia, impedimentum? Sed Tiberius vim principatus ſibi firmans, imaginem antiquitatis ſenatui præbebat, poſtulata prouinciarum ad diſquiſitionem patrum mittendo. Crebreſcebat enim Græcas per vrbes licentia atque impunitas aſyla ſtatuendi: complebantur templa peſſimis ſeruitiorum: eodem ſubſidio obærati aduerſum creditores, ſuſpectique capitalium criminum receptabantur. Nec vllum ſatis validum imperium erat coercendis ſeditionibus populi flagitia hominum vt cærimonias deum protegentis. Igitur placitum vt mitterent ciuitates iura, atq; legatos. Et quædam quod falſo vſurpauerant ſponte omiſere: multæ vetuſtis ſuperſtitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaq; eius diei ſpecies fuit, quo ſenatus maiorum beneficia, ſociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta: ipſorumque numinum religiones introſpexit, libero, vt quondam, quid firmaret mutaretue. Primi omnium Epheſii adiere, memorantes; *non vt vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: eſſe apud ſe Cenchrium amnem, lucum Ortygam, vbi Latonam partu grauidam, & oleæ quæ tum etiam maneat adniſam, edidiſſe ea numina: deorumque monitu ſacratum nemus. Atque ipſum illic Apollinem, poſt interfectos Cyclopas, Iouis iram vitauiſſe. Mox Liberum patrem bello victorem, ſupplicibus Amazonum quæ aram inſederant, ignouiſſe. Auctam hinc conceſſu Herculis, cum Lydia potiretur, cærimoniam templo: neque Perſarum ditione deminutum ius. Poſt Macedonas, dein nos ſeruauiſſe.* Proximo Magnetes L. Scipionis, & L. Sullæ conſtitutis nitebantur: quorum ille Antiocho, hic Mithridate pulſis, fidem atque virtutem Magnetum decorauere, *vti Dianæ Leucophrynæ perfugium inuiolabile foret.* Aphrodiſienſes poſthac & Stratonicenſes dictatoris Cæſaris ob vetuſta in parteis merita, & recens

diui

diui Auguſti decretum attulere. Laudati *quod Parthorum inruptionem, nihil mutata in populum Romanum conſtantia, pertuliſſent*. Sed Aphrodiſienſium ciuitas Veneris; Stratonicenſium, Iouis & Triuiæ religionem tuebantur. Altius Hieroeæſarienſes expoſuere, *Perſicam apud ſe Dianam, delubrum rege Cyro dicatum*. & memorabantur *Perpernæ, Iſaurici*, multaque alia imperatorum nomina, qui non modo templo, ſed duobus millibus paſſuum eandem ſanctitatem tribuerant. Exin Cyprij tribus delubris, quorum vetuſtiſſimum Paphiæ Veneri auctor Aerias, poſt filius eius Amathus Veneri Amathuſiæ, & Ioui Saſaminio Teucer, Telamonis patris ira profugus poſuiſſent. Auditæ aliarum quoque ciuitatum legationes. Quorum copia feſſi patres, & quia ſtudijs certabatur, conſulibus permiſere, *vt perſpecto iure, & ſi qua iniquitas inuolueretur, rem integram rurſum ad ſenatum referrent*. Conſules ſuper eas ciuitates quas memoraui, *apud Pergamum Aeſculapij compertum aſylum* retulerunt: *ceteros obſcuros ob vetuſtatem initijs niti. nam Smyrnæos oraculum Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri templum dicauerint; Tenios eiuſdem carmen referre*, quo ſacra Neptuni effigiem ædemque *iuſſi ſint propria Sardianos; Alexandri victoris id donum. neq; minus Mileſios Dario rege niti. ſed cultus numinum vtriſque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petere & Cretenſes ſimulacro diui Auguſti*. Factaque ſenatuſconſulta, quis multo cum honore, modus tamen præſcribebatur, iuſſique *ipſis in templis figere æra, ſacrandam ad memoriam, neu ſpecie religionis in ambitionem delaberentur*. Sub idem tempus Iuliæ Auguſtæ valetudo atrox neceſſitudinem Principi fecit feſtinati in vrbem reditus: ſincera adhuc inter matrem filiumque concordia; ſiue occultis odijs. Neque enim multo ante, cum haud procul theatro Marcelli, effigiem diuo Auguſto Iulia dicaret, Tiberij nomen ſuo poſtſcripſerat; idque ille credebatur,

tur; vt inferius maieſtatis principis, graui & diſſimulata offenſione abdidiſſe. Sed tum *ſupplicia dijs, ludique Magni* ab ſenatu decernuntur, *quos Pontifices, & augures, & quindecimuiri, ſeptemuiris ſimul & ſodalibus Auguſtalibus ederent.* Cenſuerat L. Apronius. *vt feciales quoq; ijs ludis præſiderent.* Contradixit Cęſar, diſtincto ſacerdotiorum iure, & repetitis exemplis, *neq; enim vnquam fecialibus hoc maieſtatis fuiſſe? ideo Auguſtales adiectos, quia proprium eius domus ſacerdotium eſſet, pro qua vota perſoluerentur.* Exſequi ſententias haud inſtitui, niſi inſignes per honeſtum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes ſileantur, vtq; prauis dictis factiſq; ex poſteritate & infamia metus ſit. Ceterum tempora illa adeo infecta & adultione ſordida fuere, vt nō modo primores ciuitatis, quibus claritudo ſua obſequijs protegenda erat: ſed omnes cōſulares, magna pars eorum qui prætura functi, multiq; etiam pedarij ſenatores certatim exſurgerent, fœdaq; & nimia cenſerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quotiēs curia egrederetur, Gręcis verbis in hunc modū eloqui ſolitum, *ò homines ad ſeruitutem paratos!* ſcilicet etiā illum, qui libertatē publicā nollet, tam proiectæ ſeruientium patientiæ tædebat. Paulatim dehinc, ab indecoris ad infeſta transgrediebantur. C Silanum proconſulem Aſiæ repetūdarū à ſocijs poſtulatum, Mamercus Scaurus è Conſularibus, Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, ſimul corripiunt. Obiectantq; *violatum Auguſti numen, ſpretam Tiberij maieſtatē.* Mamercus antiqua exēpla iaciens, *L. Cottam à Scipione Africano, Ser. Galbam à Catone cenſorio P. Rutilium à M. Scauro accuſatos.* videlicet Scipio & Cato talia vlciſcebantur, aut ille Scaurus, quē proauū ſuum, opprobriū maiorū Mamercus, infami opera dehoneſtabat. Iunio Othoni litterariū ludū exercere vetus ars fuit: mox Seiani potentia ſenator, obſcura initia impudentibus auſis propellebat. Brutidium artibus honeſtis copiosū, & ſi rectum

iter pergeret. ad clariſſima quæque iturum, feſtinatio exſtimulabat, dum æqualis, dein ſuperiores, poſtremo ſuaſmet ipſe ſpes anteire parat. quod multos etiam bonos peſſum dedit, qui ſpretis quæ tarda cum ſecuritate, præmatura vel cum exitio properant. Auxere numerum accuſatorum Gellius Poplicola, & M. Paconius. Ille quæſtor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, ſæuitiæ captariumque pecuniarum teneri reum: ſed multa adgerebantur etiam inſontibus perículoſa, cum ſuper tot ſenatores aduerſos, facundiſſimis totius Aſiæ, eoq; ad accuſandum delectis reſponderet ſolus, & orandi neſcius, proprio in metu, qui exercitam quoq; eloquentiam debilitat: non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eo quod ipſe creberrime interrogabat. neq; refellere, aut eludere dabatur; ac ſæpe etiam confitendum erat, ne fruſtra quęſiuiſſet. Seruos quoq; Silani, vt tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis neceſſariorum iuuaret periclitantem, maieſtatis crimina ſubdebantur, vinclum & neceſſitas ſilendi. Igitur petito paucorum dierum interiectu, defenſionem ſui deſeruit, auſis ad Cæſarem codicillis, quibus inuidiam & preces miſcuerat. Tiberius quæ in Silanum parabat, quo excuſatius ſub exemplo acciperentur, libellos diui Auguſti de Voleſo Meſſalla eiuſdem Aſiæ proconſule, factumq; in eum ſenatuſconſultum recitari iubet. Tum L. Piſonem ſententiam rogat. ille multum de *clementia principis* præfatus, *aqua atq; igni Silano interdicendum* cenſuit, *ipſumq; in inſulam Gyarum relegandum*. eadem ceteri, niſi quod Cn. Lentulus *ſeparanda Silani materna bona* (*quippe alia parente geniti*) *reddendaq; filio* dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longius ſequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, *ne quis vita probroſus, & opertus infamia, prouinciam ſortiretur, idq; princeps dijudicaret. nam à legibus delicta puniri: quanto fore mitius in ipſos, melius in ſocios,*

pro-

prouideri ne peccaretur? Aduerſum quæ diſſeruit Cæſar *non quidem ſibi ignara quæ de Silano vulgabantur: ſed non ex rumore ſtatuendum. multos in prouincijs contra quam ſpes aut metus de illis fuerit, egiſſe. excitari quoſdam ad meliora magnitudine rerum: hebeſcere alios. neq; poſſe principem ſua ſcientia cuncta complecti: neq; expedire, vt ambitione aliena trahatur. ideo leges in facta conſtitui, quia futura in incerto ſint. ſic à maioribus inſtitutum, vt ſi antiſſent delicta, pœnæ ſequerentur. ne verterent ſapienter reperta, & ſemper placita. ſatis onerum principibus, ſatis etiam potentiæ. minui iura, quotiens gliſcat poteſtas: nec vtendum imperio, vbi legibus agi poßit.* Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atq; ille prudens moderandi, ſi propria ira non impelleretur, addidit, *inſulam Gyarum immitem & ſine cultu hominum eſſe: darent Iuniæ familiæ, & viro quondam ordinis eiuſdem, vt Cytheram potius concederet. id ſororem quoq; Silani Torquatam, priſcæ ſanctimoniæ virginem expetere.* In hanc ſententiarum facta diſceſſio. Poſt auditi Cyrenenſes, & accuſante Anchario Priſco, Cæſius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum maieſtatis poſtulatum, *quod effigiem principis promiſcuum ad vſum argenti vertiſſet*, recipi Cæſar inter reos vetuit; palam aſpernante Ateio Capitone, quaſi per libertatem. *Non enim debere eripi patribus vim ſtatuendi: neque tantum maleficium impune habendum. ſane lentus in ſuo dolore eſſet; Reip. iniurias ne largiretur.* Intellexit hæc Tiberius vt erant magis, quam vt dicebantur: perſtititq; intercedere. Capito inſignitior infamia fuit, quod humani diuiniq; iuris ſciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehoneſtauiſſet. Inceſſit dein religio quonam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Auguſtæ equites Romani vouerant *Equeſtri Fortunæ*. nam etſi delubra eius deæ multa in vrbe, nullum tamen tali cognomento erat. repertum eſt ædem eſſe apud Antium quæ

ſic nuncuparetur, *cunctaſque cærimonias Italicis in opidis, templaque, & numinum effigies, iuris atque imperij Romani eſſe*. ita donum apud Antium ſtatuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper reſponſum aduerſus Seruium Maluginenſem Flaminem Dialem, prompſit Cæſar, recitauitq; decretum pontificum: *quotiens valetudo aduerſa Flaminem Dialem inceſſiſſet, vt Pontificis maximi arbitrio, pluſquam binoctium abeſſet: dum ne diebus publici ſacrificij, neu ſæpius quam bis eundem in annum*. Quæ principe Auguſto conſtituta, ſatis oſtendebant, annuam abſentiam & prouinciarum adminiſtrationem dialibus non concedi. memorabaturq; L. Metelli Pontificis maximi exemplũ, qui Aulum Poſtumium Flaminem attinuiſſet. Ita ſors Aſiæ in eum, qui conſularium Maluginenſi proximus erat, conlata. Iiſdem diebus Lepidus à ſenatu petiuit, *vt baſilicam Pauli, Aemilia monumenta, propria pecunia firmaret ornaretque*. erat etiam tum in more publica munificentia: nec Auguſtus arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hoſtiles exuuias, aut exundantis opes ornatum ad vrbis, & poſterum gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. At *Pompeij theatrum* igne fortuito hauſtum, Cæſar *exſtructurum* pollicitus eſt, *eo quod nemo è familia reſtaurando ſufficeret; manente tamen nomine Pompeij* ſimul laudibus Seianum extulit, *tanquam labore vigilantiaque eius tanta vis vnum intra damnum ſtetiſſet*. Et cenſuere patres *effigiem Seiano, quæ apud theatrum Pompeij locaretur*. neque multo poſt Cæſar cum Iunium Blæſum proconſulem Africæ triumphi inſignibus attolleret, *dare id ſe* dixit *honori Seiani*, cuius ille auunculus erat. Ac tamen res Blæſi dignæ decore tali fuere. nam Tacfarinas quamquam ſæpius depulſus, reparatis per intima Africæ auxilijs, huc adrogantiæ venerat, vt legatos ad Tiberium mitteret, *ſedem* quę vltro *ſibi atque exercitui ſuo* poſtularet, aut *bellum inexplicabile* mini-

ta-

taretur. Non alias magis ſua populique Rom. contumelia indoluiſſe Cæſarem ferunt, quam *quod deſertor & prædo, hoſtium more ageret. ne Spartaco quidem, poſt tot conſularium exercituum clades inultam Italiam vrenti, quamquam Sertorij atque Mithridatis ingentibus bellis labaret Reſp. datum, vt pacto in fidem acciperetur: nedum pulcherrimo populi Romani faſtigio, latro Tacfarinas, pace & conceſſione agrorum redimeretur*. Dat negotium Blæſo, *ceteros quidem ad ſpem proliceret arma ſine noxa ponendi; ipſius autem ducis quoquo modo potiretur*. Et recepti ea venia plerique. mox aduerſum artes Tacfarinatis, haud diſſimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, plures per globos incurſaret, eluderetq;, & inſidias ſimul tentaret; tres inceſſus, totidem agmina parantur. ex quis Cornelius Scipio legatus præfuit, qua prædatio in Leptinos, & ſuffugia Garamantum: alio latere, ne Cirtenſium pagi impune extraherentur, propriam manum Blęſus filius duxit: medio cum delectis caſtella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipſe, arta & infenſa hoſtibus cuncta fecerat; quia quoquo inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & ſæpe à tergo erat: multiq; eo modo cæſi, aut circumuenti. Tunc tripartitum exercitum plures in manus diſpergit, præponitq; centuriones virtutis expertæ: nec, vt mos fuerat, acta æſtate retrahit copias, aut in herbernaculis veteris prouinciæ componit: ſed vt in limine belli, diſpoſitis caſtellis, per expeditos & ſolitudinum gnaros, mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat. donec fratre eius capto, regreſſus eſt. properantius tamen quã ex vtilitate ſociorũ, relictis per quos reſurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoq; Blæſo tribuit, vt *Imperator* à legionibus ſalutaretur; priſco erga duces honore, qui bene geſta Rep. gaudio & impetu victoris exercitus cõclamabãtur: erantq; plures ſimul Imperatores, nec ſuper ceterorũ ęquali-

litatem. conceſſit quibuſdam & Auguſtus id vocabulum; ac tunc Tiberius Blæſo poſtremum. Obiere eo anno viri inluſtres Aſinius Saloninus, M. Agrippa & Pollione Aſinio auis, fratre Druſo inſignis, Cæſariq; progener deſtinatus. Et Capito Ateius, de quo memoraui, principem in ciuitate locum ſtudijs ciuilibus adſecutus; ſed auo centurione Sullano, patre prætorio. conſulatum ei adcelerauerat Auguſtus, vt Labeonem Antiſtium iiſdem artibus pręcellentem dignatione eius magiſtratus anteiret. Namq; illa ætas duo pacis decora ſimul tulit. ſed Labeo incorrupta libertate, & ob id fama celebratior: Capitonis obſequium dominantibus magis probabatur. Illi, quod præturam intra ſtetit, commendatio ex iniuria, huic, quod conſulatum adeptus eſt, odium ex inuidia oriebatur. Et Iunia ſexageſimoquarto poſt Philippenſem aciem anno ſupremum diem expleuit, Catone auunculo genita, C. Caſſii vxor, M. Bruti ſoror. Teſtamentum eius multo apud vulgum rumore fuit; quia in magnis opibus, cum ferme cunctos proceres cum honore nominauiſſet, Cæſarem omiſit. quod ciuiliter acceptum: neque prohibuit quo minus laudatione pro roſtris, ceteriſq; ſolennibus funus cohoneſtaretur. Viginti clariſſimarum familiarum imagines antelatæ ſunt, Manlij, Quinctij, aliaq; eiuſdem nobilitatis nomina: ſed præfulgebant Caſſius atq; Brutus, eo ipſo, quod effigies eorum non viſebantur.

C. CORNELII
TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM
LIBER IV.

Breuiarium Libri IV.

Iuniæ funus. Tiberius fit peior. Ael. Seiani præfecti prætorio ingenium & mores. Is ad imperium adſpirans, Druſo inſidiatur per uxorem Liuiam ſtupro cognitam, Druſus minor in viros lectus. Quis tunc numerus, quæ loca claſſium, & militum Imperij Romani. Ciuilis adminiſtratio qualis hactenus. Seianus Druſum ueneno tollit. Tiberius animum obfirmat: ſenatum erigit, eique liberos Germanici commendat. Funus Druſi. Fama de morte ipſius, quaſi ea ab incauto patre fuerit illata, falſi redarguitur. Seianus Germanici liberis inſidiatur. Subleuatæ urbes. Accuſati quidam, inter eos Gracchus. De aſylis actum. Hiſtriones Italia pulſi. Lucillij funus publicum. Capito damnatus. Flaminis Dialis allectio. Veſtalibus honos. Nero & Druſ. votis pub. inſerti, indignante Tiberio. quem acuit Seianus & Germanici amicos impetit. Silius euertitur, cum uxore Soſia. Lepidi moderatio ſapiens. Piſo accuſatus, ante damnat. obit. Caſſius Seuerus. Plautius Siluanus. Tacfarinas iterum bellum mouet, quem Dolabella opprimit, diuiſis copijs, ipſumque cædit. Triumphal. tamen non impetrat. Ptolemæo dona. Seruile bellum in herba ſtatim oppreſſum. Q. Serenus a filio accuſatus, damnatur, & deportatur. Accuſatorum præmia. C. Cominio ignoſcitur. P.

Suilius deportatur. Firmius ſenatu motus. Iudicium de his Annalibus, & quis eorũ vſus. Crem. Cordus nouo & futili crimine poſtulatus, oratione libera ſe defendit, & vita abit. Libri eius exuſti fruſtra, & augenda famæ. Saluianus. Cyzicenis adempta libertas. Tib. oblatum ab Hiſpanis honorem templi ſpernit, varijs hominum iudicijs. Seian. nuptias Liuiæ ſcripto petit à Tiber. At Tiberius oblique negat, rationeſq; Seiani refellit. Seianus potentiam ſuam aucturus, Tiberio ſeceſſum ab vrbe ſuadet. Plures accuſati, damnati. Controuerſia Laced. & Meſſen. ſuper templo. Mors Lentuli, Domitij, Antonij. Piſo interfectus ab agreſte miræ conſtantiæ. Traces montani rebellant. Obuiam it Sabinus, & primo impetu pellit. Illi populares ſuos vagos cædunt. Sed à Sabino arctius obſidentur. Diſſident ſuper deditione. Alij ſua manu cadunt, alij erumpunt, adorti caſtra, irrito conatu. Deniq; ſe dedunt. Claudia Pulchra accuſata, indignante Agrippina. Agrippina maritum petit, nec impetrat. Seiani in eam inſidiæ. Certamen Aſiaticarum vrbium in qua earum templum Tiberio ſtatueretur prælati Smyrnæi. Tib. Roma abſcedit, incertum qua cauſa. Pauci illius comites. De eius emanſione prædictio. Periculo cognita Seiani fides. Nero incautus artibuſq; calumnijſq; Seiani ſubuertitur. Agrippæ & Haterij mors. Fidenis amphitheatrum magna hominum ſtrage corruit. Incendium Romæ. Tiberij ſtatua intacta igni. Calij montis nomina. Varus accuſatur. Tib. Capreis abdit. Eius inſulæ deſcriptio. Occultæ ibi calumniæ. Titius Sabinus per ſpeciem amicitiæ, turpi fraude circumuentus accuſatur, ipſiſq; Calendis anni damnatur. Miniſtri ſcelerum puniti. Tib. recludi mentem ſuam indignatur. Iulia, neptis Aug. obit. Friſii auare habiti rebellant. L. Apronius obuiam it parum feliciter. Clades duplex Romanor. diſſimulata Tiberio. Adulatio Senatus. Seiani faſtus. Agrippina nubit Domitio.

C. Aſinio

C Aſinio C. Antiſtio Coſs. nonus Tiberio annus erat compoſitæ Reip. florentis domus (nam Germanici mortem inter proſpera ducebat) cum repente turbare fortuna cœpit: ſæuire ipſe, aut ſæuientibus vires præbere. Initium & cauſſa penes Aelium Seianum, cohortibus prætorijs præfectum, cuius de potentia ſupra memoraui: nunc originem, mores, & quo facinore dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulſinijs, patre Seio, Strabone equite Romano, & prima iuuenta C. Cæſarem diui Auguſti nepotem ſectatus, non ſine rumore Apicio diuiti & prodigo ſtuprum venum dediſſe: mox Tiberium varijs artibus deuinxit adeo, vt obſcurum aduerſum alios, ſibi vni incautum intectumq; efficeret: non tam ſollertia, (quippe ijſdem artibus victus eſt) quam deum ira in rem Romanam, cuius pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans: animus audax, ſui obtegens: in alios criminator: iuxta adulatio & ſuperbia: palam compoſitus pudor: intus ſumma apiſcendi libido eiuſque cauſſa modo largitio & luxus, ſæpius induſtria ac vigilantia, haud minus noxiæ, quotiens parando regno finguntur. Vim præfecturæ modicam antea intendit. diſperſas per vrbem cohortes vna in caſtra conducendo: vt ſimul imperia acciperent, numeroque & robore, & viſu inter ſe, fiducia ipſis, in ceteros metus crederetur. Prætendebat *laſciuire militem diductum: ſi quid ſubitum ingruat, maiore auxilio pariter ſubueniri: & ſeuerius acturos, ſi vallum ſtatuatur procul vrbis inlecebris*. Vt perfecta ſunt caſtra, inrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: ſimul centuriones ac tribunos ipſe deligere. neque ſenatorio ambitu abſtinebat, clientes ſuos honoribus aut prouincijs ornando, facili Tiberio, atque ita prono, vt *ſocium laborum*, non modo in ſer-

monibus, ſed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies eius, interque principia legionum ſineret. Ceterum plena Cæſarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant. & quia vi tot ſimul corripere intutum; dolus interualla ſcelerum poſcebat. placuit tamen occultior via, & à Druſo incipere, in quem recenti ira ferebatur. Nam Druſus impatiens æmuli, & animo commotior, orto forte iurgio, intenderat Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat. Igitur cuncta tentanti promptiſſimum viſum, ad vxorem eius Liuiam conuertere. Quæ ſoror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, vt amore incenſus, adulterio pellexit: & poſtquam primi flagitij potitus eſt, (neque femina amiſſa pudicitia alia abnuerit,) ad coniugij ſpem, conſortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa cui auunculus Auguſtus, ſocer Tiberius, ex Druſo liberi, ſeque ac maiores & poſteros municipali adultero fœdabat; vt pro honeſtis & præſentibus, flagitioſa & incerta expectaret. Sumitur in conſcientiam Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, ſpecie artis frequens ſecretis: pellit domo Seianus vxorem Apicatam, ex qua tres liberos genuerat, ne pellici ſuſpectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuerſa interdum conſilia adferebat. Interim anni principio Druſus ex Germanici liberis togam virilem ſumpſit: quæque fratri eius Neroni decreuerat ſenatus, repetita. addidit orationem Cæſar multa cum laude filij ſui, *quod patria beneuolentia in fratis liberos foret*. Nam Druſus (quamquam arduum ſit, eodem loci potentiam & concordiam eſſe) æquus adoleſcentibus, aut certe non aduerſus habebatur. Exin vetus & ſæpe ſimulatum proficiſcendi in prouincias conſilium refertur. *multitudinem veteranorum* prætexebat imperator,

&

& *delectibus ſupplendos exercitus. nam voluntarium militem deeſſe: ac ſi ſuppeditet, non eadem virtute ac modeſtia agere: quia plerumque inopes ac vagi ſponte militiam ſumant*, percenſuitque curſim numerum legionum, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoque exſequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui ſocij reges, quanto ſit anguſtius imperitatum. Italiam vtroque mari duæ claſſes, Miſenum apud, & Rauennam: proximumque Galliæ litus roſtratæ naues præſidebant, quas Actiaca victoria captas Auguſtus in opidum Foroiulienſe miſerat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum iuxta, commune in Germanos Galloſque ſubſidium, octo legiones erant. Hiſpaniæ recens perdomitæ tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat donum populi Romani. Cetera Africæ, per duas legiones; parique numero Aegyptus. dehinc initio ab Suria vſque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum ſinu ambitur, quatuor legionibus coercita: accolis Hybero, Albanoque, & alijs regibus, qui magnitudine noſtra proteguntur aduerſum externa imperia. & Thraciam Rhœmetalces ac liberi Cotyis; ripamque Danubij, legionum duæ in Pannonia; duæ in Mœſia attinebant. totidem apud Dalmatiam locatis, quæ poſitu regionis à tergo illis, ac ſi repentinum auxilium Italia poſceret, haud procul accirentur: quamquam inſideret vrbem proprius miles, tres vrbanæ, nouem prætoriæ cohortes, Etruria ferme Vmbriaque delectæ, aut vetere Latio, & colonijs antiquitus Romanis. At apud idonea prouinciarum ſociæ triremes, alæque, & auxilia cohortium: neque multo ſecus in ijs virium; ſed perſequi incertum fuerit, cum ex vſu temporis huc illuc mearent, gliſcerent numero, & aliquando minuerentur. Congruens crediderim recenſere ceteras quoque Reipublicæ partes, quibus modis ad eam diem ha-

bitæ ſint: quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Iam primum publica negotia, & priuatorum maxima, apud patres tractabantur: dabaturque primoribus diſſerere; & in adulationem lapſos, cohibebat ipſe; mandabatque honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, inluſtres domi artes ſpectando: vt ſatis conſtaret, non alios potiores fuiſſe. ſua conſulibus, ſua prætoribus ſpecies. minorum quoque magiſtratuum exercita poteſtas, legeſque, ſi maieſtatis quæſtio eximeretur, bono in vſu. At frumenta, & pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, ſocietatibus equitum Romanorum agitabantur. Res ſuas Cæſar ſpectatiſſimo cuique; quibuſdam ignotis ex fama mandabat; ſemelque adſumpti tenebantur, prorſus ſine modo, cum plerique iiſdem negotijs inſeneſcerent. Plebes acri quidem annona fatigabatur: ſed nulla in eo culpa ex principe: quin infecunditati terrarum, aut aſperis maris obuiam ijt, quantum impendio, diligentiaque poterat. Et ne prouinciæ nouis oneribus turbarentur, vtque vetera ſine auaritia aut crudelitate magiſtratuum tolerarent, prouidebat. corporum verbera, ademptiones bonorum aberant. Rari per Italiam Cæſaris agri; modeſta ſeruitia; intra paucos libertos domus, ac ſi quando cum priuatis diſceptaret, forum & ius. Quæ cuncta, non quidem comi via, ſed horridus ac plerumque formidatus retinebat tamen, donec morte Druſi verterentur: nam dum ſuperfuit, manſere; quia Seianus incipiente adhuc potentia, bonis conſilijs noteſcere volebat, & vltor metuebatur, non occultus odij, & crebro querens, *incolumi filio adiutorem imperij alium vocari: & quantum ſupereſſe vt collega dicatur? Primas dominandi ſpes in arduo: vbi ſis ingreſſus, adeſſe ſtudia & miniſtros. exſtructa iam ſponte præfecti caſtra; datos in manum milites; cerni effigiem*

eius.

eius, in monumentis Cn. Pompeij: communes illi cum familia Druſorum fore nepotes. precandam poſt hæc Modeſtiam, vt contentus eſſet. Neque raro, neque apud paucos talia iaciebat: & ſecreta quoq; eius, corrupta vxore prodebantur. Igitur Seianus maturandum ratus deligit venenum, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adſimularetur. id Druſo datum per Lygdum ſpadonem, vt octo poſt annos cognitum eſt. Ceterum Tiberius per omnes valetudinis eius dies, nullo metu (an vt firmitudinem animi oſtentaret:) etiam defuncto, necdum ſepulto, curiam ingreſſus eſt. conſuleſque ſede vulgari per ſpeciem mæſtitiæ ſedentes, honoris locique admonuit; & effuſum in lacrimas ſenatum, victo gemitu, ſimul oratione continua erexit. *Non quidem ſibi ignarum, poſſe argui, quod tam recenti dolore ſubierit oculos ſenatus: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem adſpici à pleriſque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos; ſe tamen fortiora ſolatia è complexu Reipublic. petiuiſſe.* Miſeratuſque *Auguſtæ extremam ſenectam, rudem adhuc nepotum, & vergentem ætatem ſuam, vt Germanici liberi, vnica præſentium malorum leuamenta, inducerentur,* petiuit. Egreſſi conſules firmatos adloquio adoleſcentulos, deductoſque ante Cæſarem ſtatuunt. Quibus adprehenſis, *Patres conſcripti, Hos,* inquit, *orbatos parente, tradidi patruo ipſorum, precatuſque ſum, quamquam eſſet illi propria ſoboles, ne ſecus quam ſuum ſanguinem foueret ac tolleret, ſibiq; & poſteris conformaret. erepto Druſo, preces ad vos conuerto, dijſq; & patria coram obteſtor, Auguſti pronepotes, clariſſimis maioribus genitos ſuſcipite, regite: veſtram meamq; vicem explete. Hi vobis Nero & Druſe parentum loco. ita nati eſtis, vt bona malaq; veſtra ad Rempub. pertineant.* Magno ea fletu, & mox præcationib. fauſtis audita; ac ſi modũ orationi poſuiſſet, miſericordia ſui gloriaq; animos audientiũ impleuerat ad vana & totiens inriſa reuolutus. *de reddenda Rep. vtq; cõ-*

ſules

ſules ſeu quis alius regimen ſuſciperent, vero quoque & honeſto fidem dempſit. Memoriæ Druſi eadem quæ in Germanicum decernuntur, pleriſque additis, vt ferme amat poſterior adulatio. Funus imaginum pompa maxime inluſtre fuit, cum origo Iuliæ gentis Æneas, omneſque Albanorum reges, & conditor vrbis Romulus, poſt Sabina nobilitas, Attus Clauſus, ceteræque Claudiorum effigies, longo ordine ſpectarentur. In tradenda morte Druſi, quæ plurimis maximeque fidis auctoribus memorata ſunt, rettuli. ſed non omiſerim eorundem temporum rumorem validum adeo, vt nondum exoleſcat. *Corrupta ad ſcelus Liuia, Seianum Lygdi quoque ſpadonis animum ſtupro vinxiſſe: quod is Lygdus ætate atque forma carus domino, interque primores miniſtros erat. deinde inter conſcios, vbi locus veneficij tempuſque compoſita ſint, eo audaciæ prouectum, vt verteret; & occulto indicio Druſum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem quæ prima ei apud filium epulanti offerretur. ea fraude tum ſenem, poſtquam conuiuium inierat, exceptum poculum Druſo tradidiſſe; atque illo ignaro & iuueniliter hauriente, auctam ſuſpicionem, tamquam metu & pudore ſibimet inrogaret mortem quam patri ſtruxerat.* Hæc vulgo iactata, ſuper id quod nullo auctore certo firmantur, prompte refutaueris. Quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque ſua manu, & nullo ad pœnitendum regreſſu? Quin potius miniſtrum veneni excruciaret; auctorem exquireret: inſita denique etiam in extraneos cunctatione & mora, aduerſum vnicum, & nullius ante flagitij compertum vteretur. Sed quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Cæſaris, & ceterorum in vtrumque odio, quamuis fabuloſa & immania credebantur: atrociore ſemper fama erga dominantium exitus. Ordo alioqui ſceleris

ris per Apicatam Seiani proditus, tormentis Eudemi, ac Lygdi patefactus eſt. neque quiſquam ſcriptor tam infenſus exſtitit, vt Tiberio obiectaret, cum omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris cauſſa fuit, vt claro ſub exemplo falſas auditiones depellerem, peteremque ab ijs quorum in manus cura noſtra venerit, ne diuulgata atque incredibilia, auide accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant. Ceterum laudante filium pro roſtris Tiberio, ſenatus populuſque habitum ac voces dolentum, ſimulatione magis quam libens induebat, domumque Germanici reuiuiſcere occulti lætabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina ſpem male tegens perniciem adcelerauere. Nam Seianus vbi videt mortem Druſi inultam interfectoribus, ſine mærore publico eſſe; ferox ſcelerum, & quia prima prouenerant, volutare ſecum, quonam modo Germanici liberos peruerteret, quorũ non dubia ſucceſſio. neque ſpargi venenum in tres poterat, egregia cuſtodum fide, & pudicitia Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam eius inſectari, vetus Auguſtæ odium, recentem Liuiæ conſcientiam exagitare, vt *ſuperbiam fecunditate ſubnixam, popularibus ſtudijs inhiare dominationi*. apud Cæſarem arguerent. Atque hæc callidis criminatoribus (inter quos delegerat Iulium Poſtumum per adulterium Mutiliæ Priſcæ inter intimos auiæ, & conſilijs ſuis peridoneum; quia Priſca in animo Auguſtæ valida) anum ſuapte natura potentiæ anxiam, inſociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoque proximi inliciebantur prauis ſermonibus tumidos ſpiritus perſtimulare. At Tiberius nihil intermiſſa rerum cura, negotia pro ſolatijs accipiens, ius ciuium, preces ſociorum tractabat. Factaque auctore eo ſenatuſconſulta, *vt ciuitati Cibyraticæ apud Aſiam, Ægirenſi apud Achaiam motu terræ labefactis, ſubueniretur remiſſione tributi in triennium*. Et Vibius Serenus

pro-

proconſul vlterioris Hiſpaniæ de vi publica damnatus, ob atrocitatem morum in inſulam Amorgum deportatur. Carſius Sacerdos reus, tamquam frumento hoſtem Tacfarinatem iuuiſſet, abſoluitur; eiuſdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exſilij admodum infantem, pater Sempronius in inſulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres & liberalium artium neſcios, mox per Africam ac Siciliam mutando ſordidas merces ſuſtentabatur: nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia, & L. Apronius qui Africam obtinuerant, inſontem protexiſſent, claritudine infauſti generis, & paternis aduerſis foret abſtractus. Is quoq; annus legationes Græcarum ciuitatum habuit; Samijs *Iunonis*, Cois *Æſculapij delubro, vetuſtum aſyli ius vt firmaretur*, petentibus. Samij decreto Amphictyonum nitebantur, quis præcipuum fuit rerum omnium iudicium, qua tempeſtate Græci conditis per Aſiam vrbibus ora maris potiebantur. Neque diſpar apud Coos antiquitas, & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Æſculapij induxerant, cum iuſſu regis Mithridatis apud cunctas Aſiæ inſulas & vrbes trucidarentur. Varijs dehinc & ſæpius irritis prętorum queſtibus, poſtremo Cæſar *de immodeſtia hiſtrionum* rettulit: *multa ab ijs in publicum ſeditioſe, fœda per domos tentari: Oſcum quondam ludicrum leuiſſimæ apud vulgum oblectationis, eo flagitiorum & virium veniſſe, vt auctoritate patrum coercendum ſit*. Pulſi tum hiſtriones Italia. Idem annus alio quoq; luctu Cæſarem adficit, alterum ex geminis Druſi liberis exſtinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucillius Longus, omnium illi triſtium lætorumque ſocius, vnuſque è ſenatoribus Rhodij ſeceſſus comes. Ita quamquam nouo homini, cenſorium funus; effigiem apud forum Auguſti publica pecunia patres decreuere. apud quos etiam tum cuncta tractabantur: adeo vt procurator Aſiæ Lucillius Capito, accuſante prouin-

cia cauſſam dixerit, magna cum adſeueratione principis, *non ſe ius niſi in ſeruitia & pecunias familiares dediſſe: quod ſi vim prætoris vſurpaſſet, manibuſque militum vſus foret; ſpreta in eo mandata ſua: audirent ſocios*. Ita reus cognito negotio damnatur. Ob quam vltionem; & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decreuere Aſię vrbes *templum Tiberio matrique eius, ac ſenatui*, Et permiſſum ſtatuere. Egitque Nero grates ea cauſſa patribus atque auo, lætas inter audientium adfectiones, qui recenti memoria Germanici, illum adſpici, illum audiri rebantur. aderantque iuueni modeſtia, ac forma principe viro digna, notis in eum Seiani odijs ob periculum gratiora. Sub idem tempus *de flamine Diali in locum Seruij Maluginenſis defuncti legendo, ſimul roganda noua lege* diſſeruit Cæſar. *Nam patricios confarreatis parentibus genitos, tres ſimul nominari, ex quis vnus legeretur, vetuſto more; neque adeſſe vt olim. eam copiam, omiſſa confarreandi adſuetudine, aut inter paucos retenta. pluresque eius rei cauſſas adferebat; potiſſimam, penes incuriam virorum feminarumque. Accedere ipſius carimoniæ difficultates, quæ conſulto vitarentur: & quando exiret e iure patrio, qui id flaminium aſpiceretur, quaque in manu flaminis conueniret. Ita medendum ſenatus decreto, aut lege; ſicut Auguſtus quædam ex horrida illa antiquitate, ad præſentem vſum flexiſſet*. Igitur tractatis religionibus, placitum *inſtituto flaminum nihil demutari*. Sed lata lex, qua *flaminica Dialis ſacrorum cauſſa in poteſtate viri, cetera promiſcuo feminarum iure ageret*, & filius Maluginenſis patri ſuffectus. Vtque gliſceret dignatio ſacerdotum, atque ipſis promptior animus foret ad capeſſendas cærimonias, decretum *Corneliæ virgini*, quæ in locum Scantiæ capiebatur, LLS. XX, *& quotiens Auguſta theatrum introiſſet, vt ſedes inter Veſtalium conſideret*. Cornelio Cethego Viſellio Varone COSS. Pontifices, eorumque exemplo ceteri ſacerdotes,

cum *pro incolumitate principis* vota ſuſciperent, *Neronem* quoq; & *Druſum* iiſdem dijs commendauere; non tam caritate iuuenum, quam adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps ſi nulla, & vbi nimia eſt. Nam Tiberius haud vnquam domui Germanici mitis, tum vero *æquari adoleſcentes ſenectæ ſuæ* impatienter indoluit: accitoſq; Pontifices percunctatus eſt, *num id precibus Agrippinæ, aut minis tribuiſſent.* Et illi quidem quamquam abnuerent, modice perſtricti, (etenim pars magna è propinquis ipſius, aut primores ciuitatis erant:) ceterum in ſenatu, oratione monuit in poſterum, *ne quis mobiles adoleſcentium animos, præmaturis honoribus ad ſuperbiam extolleret.* Inſtabat quippe Seianus, incuſabatq; *diductam ciuitatem, vt ciuili bello; eſſe qui ſe partium Agrippinæ vocent: ac ni reſiſtatur, fore pluris, neq; aliud gliſcentis diſcordiæ remedium, quam ſi vnus alterue maxime prompti ſubuerterentur.* Qua cauſſa C. Silium & Titium Sabinum adgreditur. amicitia Germanici pernicioſa vtrique; Silio, & quod ingentis exercitus ſeptem per annos moderator, partiſq; apud Germaniam triumphalibus Sacrouiriani belli victor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios diſpergebatur. credebant pleriq; auctam offenſionem ipſius intemperantia, immodice iactantis, *ſuum militem in obſequio durauiſſe, cum alij ad ſeditiones prolaberentur: neq; manſurum Tiberio imperium, ſi ijs quoq; legionibus cupido nouandi fuiſſet.* Deſtrui per hæc fortunam ſuam Cæſar, imparemq; tanto merito rebatur. Nam beneficia eo vſq; læta ſunt, dum videntur exſolui poſſe: vbi multum anteuenere, pro gratia odium redditur. Erat vxor Silio Soſia Galla, caritate Agrippinæ inuiſa principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immiſſuſq; Varro conſul, qui *paternas inimicitias* obtendens, odijs Seiani per dedecus ſuum gratificabatur. precante reo *breuem moram, dum accuſator conſulatu abiret*, aduerſatus eſt Cæſar. *ſolitum quippe magi-*

ſtra-

ſtratibus, diem priuatis dicere : nec infringendum conſulis ius, cuius vigilijs niteretur ne quod reſpublic. detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, ſcelera nuper reperta priſcis verbis obtegere. Igitur multa adſeueratione, quaſi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro conſul, aut illud Reſpubl. eſſet, coguntur patres; ſilente reo; vel ſi defenſionem cœptaret, non occultante cuius ira premeretur. *Conſcientia belli Sacrouir diu diſſimulatus, victoria per auaritiam fœdata, & vxor Soſia* arguebantur. nec dubie repetundarum criminibus hærebant: ſed cuncta quæſtione maieſtatis exercita, & Silius imminentem damnationem voluntario fine præuertit. Sæuitum tamen in bona, nõ vt ſtipendiarijs pecuniæ redderentur, quorũ nemo repetebat: ſed liberalitas Auguſti auulſa, computatis ſingillatim quæ fiſco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Soſia in exſilium pellitur Aſinij Gallij ſententia, qui *partem bonorum publicandam, pars vt liberis relinqueretur*, cenſuerat. contra Manius Lepidus *quartam accuſatoribus ſecundum neceſſitudinem legis, cetera liberis* conceſſit. Hũc ego Lepidum, temporibus illis, grauem & ſapientem virũ fuiſſe comperio. Nam pleraq; ab ſæuis adulationibus aliorum, in melius flexit: neq; tamen temperamenti egebat, cum æquabili auctoritate & gratia apud Tiberium viguerit. Vnde dubitare cogor, fato & forte naſcendi, vt cetera, ita principum inclinatio in hos, offenſio in illos: an ſit aliquid in noſtris conſilijs, liceatq; inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Meſſallinus Cotta haud minus claris maioribus, ſed animo diuerſus, cenſuit *cauendum ſenatuſconſulto, vt quamquam inſontes magiſtratus & culpæ alienæ neſcij, prouincialibus vxorum criminibus, perinde quam ſuis plecterentur.* Actum dehinc de Calpurnio Piſone, nobili ac feroci viro. Is namq; vt retuli, *ceſſurũ ſe vrbe ob factiones accuſatorũ* in ſenatu

clami-

clamitauerat: & ſpreta potentia Auguſtæ trahere in ius Vrgulaniam, domoq; principis excire auſus erat. Quæ in pręſens Tiberius ciuiliter habuit: ſed in animo reuoluente iras, etiam ſi impetus offenſionis langueret, memoria valebat; Piſonem Q. Granius ſecreti ſermonis incuſauit aduerſum maieſtatem habiti: adiecitq; *in domo eius venenum eſſe, eumq; gladio accinctum introire curiam*. quod vt atrocius vero tramiſſum: ceterorum quæ multa cumulabantur, receptus eſt reus; neq; peractus ob mortem opportunam. Relatum & de Caſſio Seuero exſule, qui ſordidæ originis, maleficæ vitæ, ſed orandi validus, per immodicas inimicitias, vt iudicio iurati ſenatus Cretam amoueretur, effecerat: atq; illic eadem actitando recentia veteraq; odia aduertit; boniſq; exutus, interdicto igni atq; aqua, ſaxo Seriphio conſenuit. Per idem tempus Plautius Siluanus pretor, incertis cauſſis Aproniam coniugem in præceps iecit; tractuſq; ad Cæſarem ab L. Apronio ſocero, turbata mente reſpondit, tamquam *ipſe ſomno grauis, atq; eo ignarus, & vxor ſponte mortem ſumpſiſſet*. Non cunctanter Tiberius pergit in domum, viſit cubiculum; in quo reluctantis & impulſæ veſtigia cernebantur. Refert ad ſenatum, datiſque iudicibus Vrgulania Siluani auia pugionem nepoti miſit. Quod perinde creditum quaſi principis monitu, ob amicitiam Auguſtæ cum Vrgulania. Reus fruſtra tentato ferro, venas præbuit exſoluendas. Mox Numantina prior vxor eius accuſata *inieciſſe carminibus & veneficijs vecordiam marito*, inſons iudicatur. Is demum annus populum Romanum longo aduerſum Numidam Tacfarinatem bello abſoluit. Nam priores duces, vbi impetrando triumphalium inſigni ſufficere res ſuas crediderant, hoſtem omittebant. iamq; tres laureatæ in vrbe ſtatuæ, & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxilijs, qui Ptolemæo Iubæ filio iuuenta incurioſo, libertos regios, & ſeruilia imperia bello mutauerant. Erat

illi

illi prædarum receptor ac ſocius populandi, rex Garamantum;non vt cum exercitu incederet,ſed miſſis leuibus copijs, quæ ex longinquo in maius audiebantur: ipſaq; è prouincia, vt quis fortunæ inops,moribus turbidus,promptius ruebant, quia Cæſar poſt res à Blæſo geſtas, quaſi nullis iam in Africa hoſtibus, reportari Nonam legionem iuſſerat. nec proconſul eius anni P. Dolabella retinere auſus erat,iuſſa principis magis quam incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas diſperſo rumore, *rem Romanam alijs quoq; ab nationibus lacerari,eoq; paulatim Africa decedere, ac poſſe reliquos circumueniri, ſi cuncti, quibus libertas ſeruitio potior,incubuiſſent*;auget vires,poſitiſq; caſtris Thubuſcum opidum circumſidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani; & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo ſui inceſſu ſoluit obſidium, locorumque opportuna permuniit: ſimul principes Muſulamorum defectionẽ cœptantes ſecuri percutit. Dein quia pluribus aduerſum Tacfarinatem expeditionibus cognitũ, nõ graui nec vno incurſu conſectãdum hoſtem vagum; excito cũ popularibus rege Ptolemæo, quattuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data, & prædatorias manus, delecti Maurorũ duxere. ipſe conſultor aderat omnibus. Nec multo poſt adfertur, *Numidas apud caſtellũ ſemirutum,ab ipſis quondam incenſum, cui nomẽ Auzea, poſitis mapalibus conſediſſe; fiſos loco,quia vaſtis circum ſaltibus claudebatur.* Tũ expeditæ cohortes alæq;, quã in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulq; cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant ſemiſomnos in barbaros: præpeditis Numidarũ equis,aut diuerſos paſtus pererrantibus. Ab Romanis cõfertus pedes,diſpoſitæ turmæ,cuncta prœlio prouiſa:hoſtibus contra omnium neſcijs, non arma,nõ ordo, non conſilium:ſed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infenſus miles memoria laborum,& aduerſum eludentes optatæ toties

pugnæ,

pugnæ, ſe quiſq; vltione & ſanguine explebant. Differtur per manipulos, *Tacfarinatem omnes notum tot prælijs conjectentur: non niſi duce interfecto, requiem belli fore*. At ille deletis circum ſtipatoribus, vinctoq; iam filio, & effuſis vndiq; Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haud inulta morte effugit. Iſque finis armis impoſitus. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius Seiano tribuens, ne Blæſi auunculi eius laus obſoleſceret. Sed neq; Blæſus ideo inluſtrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, inſignis captiuos, cædem ducis belliq; confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati raro in vrbe viſi, quos Tacfarinate cęſo, perculſa gens, & culpæ neſcia, ad ſatisfaciendū populo Rom. miſerat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum ſtudijs, repetitus ex vetuſto mos, miſſuſq; è ſenatoribus qui Scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera daret, *regemq; & ſocium atq; amicum* appellaret. Eadem æſtate mota per Italiam ſeruilis belli ſemina fors oppreſſit. Auctor tumultus T. Curtiſius quōdam prætorię cohortis miles, primo cętibus clandeſtinis, apud Brundiſium & circumiecta opida; mox poſitis propalam libellis, ad libertatem vocabat agreſtia per longinquos ſaltus & ferocia ſeruitia: cum velut munere deum, tres biremes adpulere ad vſus commeantium illo mari. Et erat iiſdē regionibus Curtius Lupus quæſtor, cui prouincia vetere ex more Cales euenerat. Is diſpoſita claſſiariorum copia, cęptantem tum maxime coniurationem diſiecit. Miſſuſq; à Cæſare propere Staius tribunus cū valida manu, ducem ipſum & proximos audaciæ in vrbem traxit, iam trepidam, ob multitudinem familiarum, quæ gliſcebat immenſum, minore in dies plebe ingenua. Iiſdem conſulibus miſeriarum ac ſæuitiæ exemplum atrox, reus pater, accuſator filius, nomen vtriq; Vibius Serenus, in ſenatum inducti ſunt. ab exſilio retractus, illuuieq; ac ſqualore obſitus, & tum catena

tena vinctus perorante filio. * Præparatur adoleſcens multis munditijs, alacri vultu. *ſtructas principi inſidias, miſſos in Galliam concitores belli*, index idem & teſtis dicebat; adnectebatq; *Cæcilium Cornutum prætorium miniſtrauiſſe pecuniam*. qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in ſe feſtinauit. At contra reus nihil infracto animo, obuerſus in filium, quatere vincula, vocare *vltores deos, vt ſibi quidem redderent exſilium, vbi procul tali more ageret; filium autem quandoq; ſupplicia ſequerentur*. Adſeuerabatq; *innocentem Cornutum, & falſa exteritum. idq; facile intellectu, ſi proderentur alij: non enim ſe cædem principis & res nouas vno ſocio cogitaſſe*. Tum accuſator *Cn. Lentulum & Seium Tuberonem* nominat; magno pudore Cæſaris, cum primores ciuitatis, intimi ipſius amici, Lentulus ſenectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hoſtilis, & turbandæ Reipublic. arceſſerentur. Sed hi quidem ſtatim exempti. In patrem ex ſeruis quæſitum: & quæſtio aduerſa accuſatori fuit. qui ſcelere vecors, ſimul vulgi rumore territus; *robur & ſaxum, aut parricidarum pœnas* minitantium, ceſſit vrbe, ac retractus Rauenna, exequi accuſationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium; aduerſus exſulem Serenum. Nam poſt damnatum Libonem, miſſis ad Cæſarem litteris exprobrauerat, *ſuum tantum ſtudium ſine fructu fuiſſe*; addideratq; quædam cõtumacius, quam tutum apud aures ſuperbas & offenſioni proniores ea Cæſar octo poſt annos rettulit, medium tempus varie arguens; etiam ſi tormenta, peruicacia ſeruorum, contra eueniſſent. Dictis dein ſententijs, *vt Serenus more maiorum puniretur*, quo molliret inuidiam, interceſſit. Gallus Aſinius, *Gyaro aut Donuſa claudendum* cenſeret. id quoq; aſpernatus eſt, *egenam aquæ vtramq; inſulam* referens, *dandoſque vitæ vſus cui vita concederetur*. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus ſua manu ceciderat, actum *de præmijs accuſatorum abolendis, ſi*

quis

quis maieſtatis poſtulatus ante perfectum iudicium ſe ipſe vita priuauiſſet. ibaturq; in eam ſententiam, ni durius contraq; morem ſuum palam pro accuſatoribus Cæſar, *Irritas leges, Rempub. in præcipiti* conqueſtus eſſet. *ſubuerterent potius iura, quam cuſtodes eorum amouerẽt.* Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam ſatis coercitum, per præmia eliciebantur. His tam adſiduis tamq; mæſtis modica lætitia interijcitur, quod C. Cominium equitem Romanum probroſi in ſe carminis conuictum, Cæſar precibus fratris qui ſenator erat, cõceſſit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam ſequeretur, triſtiora malle. neq; enim ſocordia peccabat; nec occultum eſt quando ex veritate, quando adumbrata lætitia, facta imperatorum celebrẽtur. quin ipſe compoſitus alia, & velut eluctantium verborum, ſolutius promptiuſq; eloquebatur, quotiens ſubueniret. At P. Suilium quæſtorem quondam Germanici, cum Italia arceretur, conuictus pecuniam ob rem iudicatam cepiſſe, *amouendo in inſulam* cenſuit; tanta contentione animi, vt & iurando obſtringeret, *è Republ. id eſſe.* Quod aſpere acceptum ad preſens, mox in laudem vertit, regreſſo Suilio: quem vidit ſequens ætas præpotentem, venalem, & Claudij principis amicitia diu proſpere, nunquam bene vſum. Eadem pena in Catum Firmium ſenatorẽ ſtatuitur, *tamquam falſis maieſtatis criminibus ſororem petiuiſſet.* Catus, vt rettuli, Libonem inlexerat inſidijs, deinde indicio perculerat. eius operæ memor Tiberius, ſed alia prætendens, exſiliũ deprecatus eſt: quo minus ſenatu pelleretur non obſtitit. Pleraq; eorum quæ rettuli, quæq; referam, parua forſitan & leuia memoratu videri non neſcius ſum: ſed nemo Annales noſtros cum ſcriptura eorum contenderit, qui veteres populi Romani res cõpoſuere. Ingentia illi bella, expugnationes vrbiũ, fuſos captoſq; reges; aut, ſi quando ad interna preuerterent, diſcordias conſulum ad-

uer-

uerſum tribunos, agrarias frumentariaſque leges, plebis & optimatium certamina, libero egreſſu memorabant. Nobis in arto, & inglorius labor. Immota quippe aut modice laceſſita pax, mæſtæ vrbis res, & princeps proferendi imperij incurioſus erat. Non tamen ſine vſu fuerit, introſpicere illa primo aſpectu leuia, ex quis magnarum ſæpe rerum motus oriuntur. Nam cunctas nationes & vrbes populus, aut primores, aut ſinguli regũt: delecta ex his & conſtituta Reip. forma, laudari facilius quam euenire; vel ſi euenit, haud diuturna eſſe poteſt. Igitur vt olim plebe valida, vel cum patres pollerent, noſcenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; ſenatuſque & optimatium ingenia qui maxime perdidicerant, callidi temporum & ſapientes credebantur: ſic conuerſo ſtatu, neq; alia rerum quam ſi vnus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit: quia pauci prudentia, honeſta ab deterioribus, vtilia ab noxijs diſcernunt; plures aliorum euentis docentur. ceterum vt profutura, ita minimũ oblectationis adferunt. nam ſitus gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos ſæua iuſſa, continuas accuſationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & eaſdem exitu cauſſas coniungimus; obuia rerum ſimilitudine, & ſatietate. Tum quod antiquis ſcriptoribus rarus obtrectator, neque refert cuiuſquam, Punicas Romanaſue acies lætius extuleris, at multorum qui Tiberio regente pęnam vel infamiam ſubiere, poſteri manent. vtq; familiæ ipſæ iam exſtinctæ ſint; reperies qui ob ſimilitudinem morum, aliena malefacta ſibi obiectari putent. etiam gloria ac virtus infenſos habet, vt nimis ex propinquo diuerſa arguẽs. Sed ad incępta redeo. Cornelio Coſſo, Aſinio Agrippa COSS. Cremutius Cordus poſtulatur, nouo ac tunc primum audito crimine, *quod editis annalibus, laudatoq; M. Bruto, C. Caßium* Romanorum vltimum *dixiſſet*. Accuſabant Satrius Secũdus, & Pi-

narius Natia, Seiani clientes: id perniciabile reo; & Cæſar truci vultu defenſionē accipiens. quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorſus eſt: *Verba mea P.C. arguuntur: adeo factorum innocens ſum. Sed neq; hæc in principem, aut principis parentem, quos lex maieſtatis amplectitur: Brutum & Caßium laudauiſſe dicor. quorum res geſtas cum plurimi compoſuerint, nemo ſine honore memorauit. Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, vt* Pompeianum *eum Auguſtus appellaret. neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipſum Caßium, hunc Brutum nuſquam* latrones & parricidas, *quæ nunc vocabula imponuntur, ſæpe vt inſignis viros nominat. Aſinij Pollionis ſcripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Meſſalla Coruinus, imperatorem ſuum Caßium prædicabat: & vterq; opibuſq; atq; honoribus peruiguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquauit; quid aliud dictator Cæſar, quam reſcripta oratione, velut apud iudices reſpondit? Antonij epiſtolæ, Bruti conciones, falſa quidem in Auguſtum probra, ſed multa cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli, referta contumelijs Cæſarum leguntur. ſed ipſe diuus Iulius, ipſe diuus Auguſtus, & tulere iſta, & reliquere; haud facile dixerim, moderatione magis an ſapientia. namq; ſpreta exoleſcunt: ſi iraſcare, adgnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut ſi quis aduertit, dictis dicta vltus eſt. Sed maxime ſolutum, & ſine obtrectatore fuit, prodere de ijs quos mors odio aut gratiæ exemiſſet. num cum armatis Caßio & Bruto, ac Philippenſes campos obtinentibus, belli ciuilis cauſſa populum per conciones incendo? an illi quidem ſeptuageſimum ante annum perempti, quo modo imaginibus ſuis noſcuntur, quas nec victor quidem aboleuit, ſic partem memoriæ apud ſcriptores retinent? ſuum cuique decus poſteritas rependit. nec deerunt, ſi damnatio ingruit, qui non modo Caßij & Bruti, ſed etiam mei meminerint.*

Egreſ-

Egreſſus dein ſenatu, vitam abſtinentia finiuit. libros per ædiles cremandos cenſuere patres; ſed manſerunt occultati, & editi. Quo magis ſocordiam eorum inridere libet, qui præſenti potentia credunt exſtingui poſſe etiam ſequentis æui memoriam. Nam contra, punitis ingeniјs gliſcit auctoritas. neque aliud externi reges, aut qui eadem ſæuitia vſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atque illis gloriam peperere. Ceterum poſtulandis reis tam continuus annus fuit, vt feriarum Latinarum diebus, Præfectum vrbis Druſum auſpicandi gratia tribunal ingreſſum, adierit Calpurnius Saluianus in Sex. Marium. quod à Cæſare palam increpitum cauſſa exſilij Saluiano fuit. Obiecta publice Cyzicenis *incuria cærimoniarum diui Augusti*, additis *violentiæ criminibus aduerſum ciues Romanos*. & amiſere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumſeſſi, nec minus ſua conſtantia, quam præſidio Luculli pulſo rege. At Fonteius Capito, qui proconſul Aſiam curauerat, abſoluitur, comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum. neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. Nam vt quis diſtrictior accuſator, velut ſacroſanctus erat: leues, ignobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tempus Hiſpania vlterior, miſſis ad ſenatum legatis orauit, *vt exemplo Aſiæ delubrum Tiberio matriq; eius exſtrueret*. qua occaſione Cæſar validus alioqui ſpernendis honoribus, & reſpondendum ratus ijs quorum rumore arguebatur *in ambitionem flexiſſe*, huiuſcemodi orationem cœpit. *Scio P. C. conſtantiam meam à plerìſque deſideratam, quod Aſiæ ciuitatibus nuper idem iſtud petentibus non ſim aduerſatus. ergo & prioris ſilentij defenſionem; & quid in futurum ſtatuerim, ſimul aperiam. Cum diuus Auguſtus, ſibi atque vrbi Romæ templum apud Pergamum ſiſti non prohibuiſſet; qui omnia facta dictaque eius vice legis obſeruem, placitum iam exemplum promptius ſecutus ſum, quia cultui meo veneratio ſenatus ad-*

iungebatur. Ceterum vt ſemel recepiſſe, veniam habuerit; ita per omnes prouincias effigie numinum ſacrari, ambitioſum, ſuperbum: & vaneſcet Augusti honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur. Ego me P. C. mortalem eſſe, & hominum officia fungi, ſatiſque habere, ſi locum principem impleam, & vos teſtor, & meminiſſe poſteros volo. qui ſatis ſuperque memoriæ meæ tribuent, vt maioribus meis dignum; rerum veſtrarum prouidum; conſtantem in periculis; offenſionum pro vtilitate publica non pauidum credant. Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcerrimæ effigies, & manſuræ. nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi iudicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur. Proinde ſocios, ciues, & deos ipſos precor: hos, vt mihi ad finem vſque vitæ, quietam & intelligentem humani diuinique iuris mentem duint; illos, vt quandocunque conceſſero, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei proſequantur. Perſtititque poſthac ſecretis etiam ſermonibus aſpernari talem ſui cultum. quod alij *modeſtiam*; multi *quia diffideret*, quidam *vt degeneris animi* interpretabantur. *Optumos quippe mortalium altiſſima cupere. Sic Herculem, & Liberum apud Græcos; Quirinum apud nos, deum numero additos. Melius Auguſtum, qui ſperauerit. Cetera principibus ſtatim adeſſe: vnum inſatiabiliter parandum, proſperam ſui memoriam. nam contemptu famæ, contemni virtutes.* At Seianus nimia fortuna ſocors, & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſſum matrimonium flagitante Liuia, componit ad Cæſarem codicillos. moris quippe tum erat, quamquam præſentem, ſcripto adire. eius talis forma fuit: *Beneuolentia patris Auguſti, & mox plurimis Tiberij iudicijs ita inſueuiſſe, vt ſpes votaque ſua non prius ad deos, quam ad principum aures conferret. Neque fulgorem honorum vnquam precatum: excubias ac labores, vt vnum è militibus, pro incolumitate imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum, vt coniunctione Cæſaris dignus crederetur. hinc*

ini-

initium ſpei. Et quoniam audiuerit, Auguſtum in conlocanda filia, nonnihil etiam de equitibus Romanis conſultauiſſe: ita ſi maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, ſola neceſſitudinis gloria vſurum. non enim exuere impoſita munia: ſatis æſtimare firmari domum aduerſum iniquas Agrippinæ offenſiones; idque liberorum cauſſa. nam ſibi multum ſuperque vitæ fore, quod tali cum principe expleuiſſet. Ad ea Tiberius, laudata pietate Seiani, ſuiſque in eum beneficijs modice percurſis, cum tempus tamquam ad integram conſultationem petiuiſſet, adiunxit: *Ceteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent: Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. ideo ſe non illuc decurrere, quod promptum reſcriptu; poſſe ipſum Liuiam ſtatuere, nubendum poſt Druſum, an in penatibus iiſdem tolerandum haberet: eſſe illi matrem & auiam, propiora conſilia. ſimplicius acturum. de inimicitijs primum Agrippinæ: quas longe acrius arſuras, ſi matrimonium Liuiæ, velut in partes, domum Cæſarum diſtraxiſſet. ſic quoq; erumpere æmulationem feminarum, eaque diſcordia nepotes ſuos conuelli: quid ſi intendatur certamen tali coniugio? Falleris enim Seiane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ C. Cæſari, mox Druſo nupta fuerit, ea mente acturam vt cum equite Romano ſeneſcat. Ego vt ſinam, crediſne paſſuros, qui fratrem eius, qui patrem maioreſque noſtros, in ſummis imperijs videre? Vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere: ſed illi magiſtratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibuſque de rebus conſulunt, exceſſiſſe iam pridem equeſtre faſtigium, longeque antiſſe patris mei amicitias non occulti ferunt, perq; inuidiam tui me quoq; incuſant. At enim Auguſtus filiam ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum hercule, ſi cum in omnis curas diſtraheretur immenſumque attolli prouideret, quem coniunctione tali ſuper alios extuliſſet, C. Proculeium & quoſdam in ſermonibus habuit, inſigni trãquillitate vitæ, nullis Reip. negotijs permixtos. Sed*

iungebatur. Ceterum vt ſemel recepiſſe, veniam habuerit; ita per omnes prouincias effigie numinum ſacrari, ambitioſum, ſuperbum: & vaneſcet Auguſti honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur. Ego me P. C. mortalem eſſe, & hominum officia fungi, ſatiſque habere, ſi locum principem impleam, & vos teſtor, & meminiſſe poſteros volo. qui ſatis ſuperque memoriæ meæ tribuent, vt maioribus meis dignum; rerum veſtrarum prouidum; conſtantem in periculis; offenſionum pro vtilitate publica non pauidum credant. Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcerrimæ effigies, & manſuræ. nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi iudicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur. Proinde ſocios, ciues, & deos ipſos precor: hos, vt mihi ad finem vſque vitæ, quietam & intelligentem humani diuinique iuris mentem duint; illos, vt quandocunque conceſſero, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei proſequantur. Perſtititque poſthac ſecretis etiam ſermonibus aſpernari talem ſui cultum. quod alij *modeſtiam*; multi *quia diffideret*, quidam *vt degeneris animi* interpretabantur. *Optumos quippe mortalium altiſſima cupere. Sic Herculem, & Liberum apud Græcos; Quirinum apud nos, deum numero additos. Melius Auguſtum, qui ſperauerit. Cetera principibus ſtatim adeſſe: vnum inſatiabiliter parandum, proſperam ſui memoriam. nam contemptu famæ, contemni virtutes.* At Seianus nimia fortuna ſocors, & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſſum matrimonium flagitante Liuia, componit ad Cæſarem codicillos. moris quippe tum erat, quamquam præſentem, ſcripto adire. eius talis forma fuit: *Beneuolentia patris Auguſti, & mox plurimis Tiberij iudicijs ita inſueuiſſe, vt ſpes votaque ſua non prius ad deos, quam ad principum aures conferret. Neque fulgorem honorum vnquam precatum: excubias ac labores, vt vnum è militibus, pro incolumitate imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum, vt coniunctione Cæſaris dignus crederetur. hinc*

ini-

initium ſpei. Et quoniam audiuerit, Auguſtum in conlocanda filia, nonnihil etiam de equitibus Romanis conſultauiſſe: ita ſi maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, ſola neceſſitudinis gloria vſurum. non enim exuere impoſita munia: ſatis æſtimare firmari domum aduerſum iniquas Agrippinæ offenſiones; idque liberorum cauſſa. nam ſibi multum ſuperque vitæ fore, quod tali cum principe expleuiſſet. Ad ea Tiberius, laudata pietate Seiani, ſuiſque in eum beneficijs modice percurſis, cum tempus tamquam ad integram conſultationem petiuiſſet, adiunxit: *Ceteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent: Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. ideo ſe non illuc decurrere, quod promptum reſcriptu; poſſe ipſum Liuiam ſtatuere, nubendum poſt Druſum, an in penatibus iiſdem tolerandum haberet: eſſe illi matrem & auiam, propiora conſilia. ſimplicius acturum. de inimicitiis primum Agrippinæ: quas longe acrius arſuras, ſi matrimonium Liuiæ, velut in partes, domum Cæſarum diſtraxiſſet. ſic quoq; erumpere æmulationem feminarum, eaque diſcordia nepotes ſuos conuelli: quid ſi intendatur certamen tali coniugio? Falleris enim Seiane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ C. Cæſari, mox Druſo nupta fuerit, ea mente acturam vt cum equite Romano ſeneſcat. Ego vt ſinam credi ne paſſuros, qui fratrem eius, qui patrem maioreſque noſtros, in ſummis imperiis videre? Vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere: ſed illi magiſtratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibuſque de rebus conſulunt, exceſſiſſe iam pridem equeſtre faſtigium, longeque antiſſe patris mei amicitias non occulti ferunt, perq; inuidiam tui me quoq; incuſant. At enim Auguſtus filiam ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum hercule, ſi cum in omnis curas diſtraheretur immenſumque attolli prouideret, quem coniunctione tali ſuper alios extuliſſet, C. Proculeium & quoſdam in ſermonibus habuit, inſigni trãquillitate vitæ, nullis Reip. negotiis permixtos. Sed*

ſi dubitatione Auguſti mouemur; quanto validius eſt, quod M. Agrippæ, mox mihi conlocauit? Atque ego hæc pro amicitia, non occultaui: ceterum neq; tuis, neq; Liuiæ deſtinatis aduerſabor. Ipſe quid intra animum volutauerim; quibus adhuc neceſſitudinibus immiſcere te mihi parem, omittam ad præſens referre: id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum, quod non virtutes iſtæ, tuuſque in me animus mereantur; datoq; tempore, vel in ſenatu, vel in concione non reticebo. Rurſum Seianus, non iam de matrimonio, ſed altius metuens, *tacita ſuſpicionum, vulgi rumorem, ingruentem inuidiam* deprecatur. Ac ne adſiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam; aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, vt Tiberium ad vitam procul Roma, amœnis locis degendam impelleret. Multa quippe prouidebat: ſua in manu aditus; litterarumq; magna ex parte ſe arbitrum fore, cum per milites commearent: mox Cæſarem vergente iam ſenecta ſecretoq; loci mollitum, munia imperij facilius tramiſſurum: & minui ſibi inuidiam, adempta ſalutantum turba; ſublatiſque inanibus, vera potentia augere. Igitur paulatim negotia vrbis, populi adcurſus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus *quietem & ſolitudinem: quis abeſſe tædia & offenſiones, ac præcipua rerum maxime agitari.* Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano celebris ingenij viro cognitio, cunctantem iam Tiberium perpulit, vt vitandos crederet patrum cœtus, voceſque, quæ plerumq; veræ & graues coram ingerebantur. nam poſtulato Votieno *ob contumelias in Cæſarem dictas*, teſtis Aemilius è militaribus viris, dum ſtudio probandi cuncta refert, & quamquam inter obſtrepentes magna adſeueratione nititur, audiui Tiberius probra, quis per occultum lacerabatur adeoq; perculſus eſt, vt *ſe vel ſtatim vel in cognitione purgaturum* clamitaret: precibuſque proximorum, adulatione omnium, ægre componeret animum. Et Votienus quidem

maie-

maieſtatis pœnis adfectus eſt. Cæſar obiectam ſibi aduerſus reos inclementiam eo peruicacius amplexus, Aquilam adulterij delatam, cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Getulicus conſul deſignatus lege Iulia damnaſſet, exſilio puniuit: Apidiumque Merulam, *quod in acta diui Auguſti non iurauerat*, albo ſenatorio eraſit. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Meſſeniorum legationes, de iure templi Dianæ Limenetidis, quod *ſuis a maioribus, ſuaque in terra dicatum*, Lacedæmonij firmabant annalium memoria, vatumque carminibus: *ſed Macedonis Philippi, cum quo bellaſſent armis ademptum, ac poſt C. Cæſaris & M. Antonij ſententia redditum*. Contra Meſſenij, *veterem inter Herculis poſteros diuiſionem Peloponneſi* protulere; *ſuoq; regi Dentheliatem agrum, in quo id delubrum, ceſſiſſe: monimentaq; eius rei ſculpta ſaxis, & ære priſco manere. quod ſi vatum, annalium ad teſtimonia vocentur, plures ſibi ac locupletiores eſſe. neque Philippum potentia, ſed ex vero ſtatuiſſe. idem regis Antigoni, idē imperatoris Mummij iudicium. ſic Mileſios permiſſo publice arbitrio, poſtremo Atidium Geminum prætorem Achaiæ decreuiſſe*. Ita ſecundum Meſſenios datum. Et Segeſtani *ædem Veneris, montem apud Erycum vetuſtate delapſam, reſtaurari* poſtulauere; nota memorantes de origine eius, & læta Tiberio. ſuſcepit curam libens, vt conſanguineus. Tunc tractatæ Maſſilienſium preces probatumque P. Rutilij exemplum. namq; eum legibus pulſum, ciuem ſibi Smyrnæi addiderāt. quo iure Vulcatius Moſchus exul in Maſſilienſes receptus, bona ſua Reipub. eorum, vt patriæ reliquerat. Obiere eo anno viri nobiles Cn. Lentulus, & L. Domitius. Lentulo ſuper conſulatum & triumphalia de Getulis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter paratæ, & modeſte habitæ. Domitium decorauit pater ciuili bello maris potēs, donec Antonij partibus, mox Cæſaris miſceretur. Auus Pharſalica acie, pro optimatibus ceciderat.

derat. ipſe delectus cui minor Antonia Octauia genita in matrimonium daretur. Poſt, exercitu flumen Albim tranſcēdit, longius penetrata Germania, quam quiſquam priorum. eaſque ob res inſignia triumphi adeptus eſt. Obijt & L. Antonius multa claritudine generis, ſed improſpera. nam patre eius Iulo Antonio ob adulterium Iuliæ morte punito, hunc admodum adoleſcentulū ſororis nepotem ſepoſuit Auguſtus in ciuitatem Maſſilienſem, vbi ſpecie ſtudiorum nomen exſilij tegeretur. habitus tamen ſupremis honor; oſſaq; tumulo Octauiorum inlata, per decretum ſenatus. Iiſdem conſulibus facinus atrox in citeriore Hiſpania admiſſum à quodam agreſte, nationis Termeſtinæ. is prætorem prouinciæ L. Piſonem pace incurioſum ex improuiſo in itinere adortus, vno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, poſtquam ſaltuoſos locos attigerat, dimiſſo equo, per derupta & auia ſequentis fruſtratus eſt. neq; diu fefellit. nam prehenſo ductoque per proximos pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus cum tormentis edere conſcios adigeretur: voce magna, ſermone patrio, *fruſtra ſe interrogari* clamitauit. *adſiſterent ſocij ac ſpectarent. nullā vim tantam doloris fore, vt veritatem eliceret*, idemq; cum poſtero ad quæſitionem retraheretur, eo niſu proripuit ſe cuſtodibus, ſaxoque caput adflixit, vt ſtatim exanimaretur. Sed Piſo Termeſtinorum dolo cęſus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acrius quam vt tolerarent barbari, cogebat Lentulo Getulico, C. Caluiſio COSS. decreta triūphi inſignia Poppæo Sabino, contuſis Thracū gentibus, qui montium editis, inculti, atq; eo ferocius agitabant. Cauſſa motus, ſuper hominū ingenium, quod pati delectus, & validiſſimum quemq; militiæ noſtræ dare aſpernabantur; ne regibus quidem parere niſi ex libidine ſoliti; aut ſi mitterent auxilia, ſuos ductores præficere, nec niſi aduerſum accolas belligerare. Ac tum rumor inceſſerat fore, vt diſiecti alijſque nationi-

tionibus permixti, diuerſas in terras traherentur. Sed antequã arma inciperent, miſere legatos, *amicitiam, obſequiumque* memoraturos; *& manſura hac, ſi nullo nouo onere tentarentur: ſin vt victis ſeruitium indiceretur, eſſe ſibi ferrum & iuuentutem, & promptum libertati, aut ad mortem animum*. Simul caſtella rupibus indita, conlatoſque illuc parentes & coniuges oſtentabant, *bellumq; impeditum, arduum, cruentum*, minitabantur. At Sabinus, donec exercitus in vnũ conduceret, datis mitibus reſpõſis, dum Pomponius Labeo è Mœſia cũ legione, rex Rhœmetalces cum auxilijs popularium, qui fidem non mutauerant, veniret; addita præſenti copia, ad hoſtem pergit, compoſitum iam per anguſtias ſaltuum. quidam audentius apertis in collibus viſebantur: quos dux Romanus, acie ſuggreſſus, haud ægre pepulit, ſanguine barbarorum modico, ob propinqua ſuffugia. Mox caſtris in loco communitis, valida manu montem occupat, anguſtum, & æquali dorſo continuum vſque ad proximum caſtellum, quod magna vis armata aut incondita tuebatur. ſimul in ferociſſimos qui ante vallum more gentis cum carminibus & tripudijs perſultabant, mittit delectos ſagittariorum. Ii dum eminus graſſabantur, crebra & multa vulnera fecere; propius incedentes, eruptione ſubita turbati ſunt, receptique ſubſidio Sugambræ cohortis, quã Romanus promptam ad pericula, nec minus cantuum & armorũ tumultu trucem, haud procul inſtruxerat. Tranſlata dehinc caſtra hoſtẽ propter, relictis apud priora munimenta Tracibus; quos nobis adfuiſſe memoraui, ijſq; permiſſum *vaſtare, vrere, trahere prædas, dum populatio lucem intra ſiſteretur; noctemq; in caſtris tutam & vigilem capeſſerent*. id primo ſeruatum: mox verſi in luxum, & raptis opulenti omittere ſtationes; laſciuia epularum, aut ſomno & vino procumbere. Igitur hoſtes incuria eorum comperta, duo agmina parant; quorum altero populatores inuaderentur, alij caſtra Romana adpugnarent,

non ſpe capiendi, ſed vt clamore, telis, ſuo quiſque periculo intentus, ſonorem alterius prœlij non acciperet. tenebræ inſuper delectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facile pelluntur. Thracum auxilia repentino incurſu territa, cum pars munitionibus adiacerent, plures extra palarentur, tanto infenſius cæſi, quanto *perfugæ & proditores ferre arma ad ſuum patriæq; ſeruitium* incuſabantur. Poſtera die Sabinus exercitum æquo loco oſtendit, ſi barbari ſucceſſu noctis alacres, prœlium auderēt, & poſtquam caſtello, aut coniunctis tumulis non degrediebantur, obſidium cœpit per præſidia, quæ opportune iam muniebat: dein foſſam loricamq; contexens, quattuor millia paſſuum ambitu amplexus eſt: tum paulatim, vt aquam pabulumq; eriperet, contrahere clauſtra, artaque circumdare: & ſtruebatur agger, vnde ſaxa, haſtæ, ignes propinquum iam in hoſtem iacerentur. Sed nihil æque quam ſitis fatigabat, cum ingens multitudo bellatorum, imbellium, vno reliquo fonte vterentur. Simul equi, armenta (vt mos barbaris) iuxta clauſa, egeſtate pabuli exanimari: adiacere corpora hominum, quos vulnera, quos ſitis peremerat: pollui cuncta ſanie, odore, contactu. Rebuſq; turbatis, malum extremum diſcordia acceſſit; his deditionem, alijs mortem, & mutuos inter ſe ictus parantibus. & erant qui *non inultum exitium*, *ſed eruptionem* ſuaderent, neque ignobiles, quamuis diuerſi ſententijs. Verum è ducibus, Dinis prouectus ſenecta, & longo vſu vim atq; clementiam Romanam edoctus, *ponenda arma, vnum adflictis id remedium*, differebat. Primuſque ſecum coniuge & liberis victori permiſit, ſecuti ætate aut ſexu imbecilli, & quibus maior vitæ quā gloriæ cupido. At iuuentus Tarſam inter & Tureſim diſtrahebatur, vtriq; deſtinatum cum libertate occidere: ſed Tarſa *properum finem, abrumpendas pariter ſpes ac metus* clamitans, dedit exemplum, demiſſo in pectus ferro,

nec

nec deſuere qui eodem modo oppeterent. Tureſis ſua cum manu noctem opperitur, haud neſcio duce noſtro. Igitur firmatę ſtationes denſioribus globis. & ingruebat nox nimbo atrox, hoſtiſque clamore turbido, modo per vaſtum ſilentium, incertos obſeſſores effecerat: cum Sabinus circumire, hortari, *ne ad ambigua ſonitus, aut ſimulationem quietis, caſum inſidiantibus aperirent, ſed ſua quiſque munia ſeruarent immoti, teliſq; non in falſum iactis.* Interea barbari cateruis decurrẽtes, nunc in vallũ manualia ſaxa, pręuſtas ſudes, deciſa robora iacere: nũc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere foſſas: quidã pontes & ſcalas ante fabricati inferre propugnaculis, eaque prenſare, detrahere, & aduerſus reſiſtẽtis cominus niti: miles contra deturbare telis, pellere vmbonibus; muralia pila, congeſtas lapidum moles prouoluere. His partæ victoriæ ſpes, & ſi cedant, inſignitius flagitiũ; illis extrema iam ſalus, & adſiſtentes pleriſq; matres & coniuges, earũq; lamenta addunt animos. nox alijs in audaciam, alijs ad formidinem opportuna; incerti ictus, vulnera improuiſa, ſuorum atq; hoſtium ignoratio; & montis anfractu repercuſſæ velut à tergo voces, adeo cuncta miſcuerant, vt quædã munimenta Romani quaſi perrupta omiſerint. neq; tamen peruaſere hoſtes niſi admodũ pauci: ceteros, deleto promptiſſimo quoq; aut ſaucio, adpetente iã luce truſere ad ſumma caſtelli. vbi tandẽ coacta deditio, & proxima ſponte incolarũ recepta. reliquis, quo minus vi aut obſidio ſubigerentur, prætnatura mõtis Hæmi & ſæua hiems ſubuenit. At Romę cõmota principis domo, vt ſeries futuri in Agrippinam exitij inciperet, Claudia Pulchra ſobrina eius poſtulatur, accuſante Domitio Afro. Is recens pretura, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clareſcere, *crimen impudicitiæ, adulterum Furniũ, veneficia in principẽ & deuotiones* obiectabat. Agrippina ſemper atrox, tum & periculo propinquę accẽſa, pergit ad Tiberiũ, ac

pugnæ, ſe quiſq; vltione & ſanguine explebant. Differtur per manipulos, *Tacfarinatem omnes nutum tot prælijs conjectentur: non niſi duce interfecto, requiem belli fore*. At ille deletis circum ſtipatoribus, vinctoq; iam filio, & effuſis vndiq; Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haud inulta morte effugit. Iſque finis armis impoſitus. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius Seiano tribuens, ne Blæſi auunculi eius laus obſoleſceret. Sed neq; Blæſus ideo inluſtrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, inſignis captiuos, cædem ducis belliq; confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati raro in vrbe viſi, quos Tacfarinate cęſo, perculſa gens, & culpæ neſcia, ad ſatisfaciendũ populo Rom. miſerat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum ſtudijs, repetitus ex vetuſto mos, miſſuſq; è ſenatoribus qui Scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera daret, *regemq; & ſocium atq; amicum* appellaret. Eadem æſtate mota per Italiam ſeruilis belli ſemina fors oppreſſit. Auctor tumultus T. Curtiſius quõdam prætorię cohortis miles, primo cętibus clandeſtinis, apud Brundiſium & circumiecta opida; mox poſitis propalam libellis, ad libertatem vocabat agreſtia per longinquos ſaltus & ferocia ſeruitia: cum velut munere deum, tres biremes adpulere ad vſus commeantium illo mari. Et erat iiſdẽ regionibus Curtius Lupus quæſtor, cui prouincia vetere ex more Cales euenerat. Is diſpoſita claſſiariorum copia, cęptantem tum maxime coniurationem diſiecit. Miſſuſq; à Cæſare propere Staius tribunus cũ valida manu, ducem ipſum & proximos audaciæ in vrbem traxit, iam trepidam, ob multitudinem familiarum, quæ gliſcebat immenſum, minore in dies plebe ingenua. Iiſdem conſulibus miſeriarum ac ſæuitiæ exemplum atrox, reus pater, accuſator filius, nomen vtriq; Vibius Serenus, in ſenatum inducti ſunt. ab exſilio retractus, illuuieq; ac ſqualore obſitus, & tum ca-

tena

tena vinctus perorante filio. * Præparatur adoleſcens multis munditijs, alacri vultu. *ſtructas principi inſidias, miſſos in Galliam concitores belli*, index idem & teſtis dicebat; adnectebatq; *Cæcilium Cornutum prætorium miniſtrauiſſe pecuniam*. qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in ſe feſtinauit. At contra reus nihil infracto animo, obuerſus in filium, quatere vincula, vocare *vltores deos, vt ſibi quidem redderent exſilium, vbi procul tali more ageret; filium autem quandoq; ſupplicia ſequerentur*. Adſeuerabatq; *innocentem Cornutum, & falſa exterritum. idq; facile intellectu, ſi proderentur alij: non enim ſe cædem principis & res nouas vno ſocio cogitaſſe*. Tum accuſator *Cn. Lentulum & Seium Tuberonem* nominat; magno pudore Cæſaris, cum primores ciuitatis, intimi ipſius amici, Lentulus ſenectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hoſtilis, & turbandæ Reipublic. arceſſerentur. Sed hi quidem ſtatim exempti. In patrem ex ſeruis quæſitum: & quæſtio aduerſa accuſatori fuit. qui ſcelere vecors, ſimul vulgi rumore territus, *robur & ſaxum, aut parricidarum pœnas* minitantium, ceſſit vrbe, ac retractus Rauenna, exequi accuſationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium; aduerſus exſulem Serenum. Nam poſt damnatum Libonem, miſſis ad Cæſarem literis exprobrauerat, *ſuum tantum ſtudium ſine fructu fuiſſe*; addideratq; quædam contumacius, quam tutum apud aures ſuperbas & offenſioni proniores ea Cæſar octo poſt annos retulit, medium tempus varie arguens, etiam ſi tormenta peruicacia ſeruorum contra euenissent. Dictis dein ſententijs, *vt Serenus more maiorum puniretur*, quo molliret inuidiam, interceſſit. Gallus Aſinius, *Gyaro aut Donuſa claudendum* cenſeret. id quoq; aſpernatus eſt, *egenam aquæ vtramq; inſulam* referens, *dandoſque vitæ vſus cui vita concederetur*. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus ſua manu ceciderat, actum *de præmijs accuſatorum abolendis, ſi*

quis

forte ſacrificantem patri repperit. quo initio inuidiæ, *Non eiuſdem*, ait, *mactare diuo Auguſto victimas, & poſteros eius inſectari, non in effigies mutas diuinum ſpiritum transfuſum; ſed imaginem veram cæleſti ſanguine ortam intelligere diſcrimen, ſuſcipere ſordes. fruſtra Pulchram præſcribi, cui ſola exitij cauſſa ſit, quod Agrippinam ſtulte prorſus ad cultum delegerit, oblita Soſiæ ob eadem adflictæ.* Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamq; Græco verſu admonuit: *ideo lædi, quia non regnaret.* Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, diuulgato ingenio, & ſecuta adſeueratione Cæſaris, qua *ſuo iure diſertum* eum appellauit. mox capeſſendis accuſationibus; aut reos tutando, proſperiore eloquẽtiæ quam morum fama fuit: niſi quod ætas extrema multum etiam eloquentiæ dempſit, dum feſſa mente retinet ſilentij impatientiam. At Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cum viſeret eam Cæſar, profuſis diu ac per ſilentium lacrymis, mox inuidiam & preces orditur: *ſubueniret ſolitudini, daret maritum; habilem adhuc iuuentam ſibi, neq; aliud probis quam ex matrimonio ſolatium: eſſe in ciuitate.... Germanici coniugem: ac liberos eius recipere dignarentur.* Sed Cæſar non ignarus quantum ex Rep. peteretur; ne tamen offenſionis aut metus manifeſtus foret, ſine reſponſo, quamquam inſtantem, reliquit. Id ego à ſcriptoribus annalium non traditum, repperi in commentarijs Agrippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater, vitam ſuam & caſus ſuorũ poſteris memorauit. Ceterum Seianus mærentem & improuidam altius perculit, immiſſis qui per ſpeciem amicitiæ monerent, *paratum ei venenum; vitandas ſoceri epulas.* Atq; illa ſimulationũ neſcia; cum propter diſcumberet, non vultu aut ſermone flecti, nullos attingere cibos; donec aduertit Tiberius, forte, an quia audiuerat. idq; quo acrius experiretur, poma vt erant adpoſita laudans, nurui ſua manu tradidit. aucta ex eo ſuſpicio

Agri-

Agrippinę, & intacta ore, ſeruis tramiſit. nec tamen Tiberij vox coram ſecuta, ſed obuerſus ad matrem, *non mirum*, ait, *ſi quid ſeuerius in eam ſtatuiſſet, à qua veneficij inſimularetur.* Inde rumor, *parari exitium; neq; id Imperatorem palam audere, ſecretum ad perpetrandum quæri*. Sed Cæſar quo famam auerteret, adeſſe frequens ſenatui, legatoſque Aſiæ ambigentes *quanam in ciuitate templum ſtatueretur*, pluris per dies audiuit. Vndecim vrbes certabant pari ambitione, viribus diuerſæ. neque multum inter ſe diſtantia memorabant, *de vetuſtate generis, ſtudio in populum Romanum, per bella Perſi & Ariſtonici aliorumq; regum.* Verum Hypępeni Tralianique Laodicenis & Magnetibus ſimul tramiſſi, vt parum validi. Ne Ilienſes quidem, cum *parentem vrbis Romæ Troiam* referrent, niſi antiquitatis gloria pollebant, paulum addubitatum, quod Halicarnaſſii *mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauiſſe ſedes ſuas, viuoque in ſaxo fundamenta templi adſeuerauerant*. Pergamenos (eo ipſo nitebantur) æde Auguſto ibi ſita, ſatis adeptos creditum. Epheſii, Mileſiique, hi Apollinis, illi Dianæ cærimonia occupauiſſe ciuitates viſi. Ita Sardianos inter, Smyrnæoſque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitauere, vt conſanguinei. nam *Tyrrhenum Lydumque Atye rege genitos, ob multitudinem diuiſiſſe gentem: Lydum patrijs in terris reſediſſe; Tyrrheno datum nouas vt conderet ſedes. & ducum è nominibus indita vocabula, illis per Aſiam, his in Italia: auctamq; adhuc Lydorum opulentiam, miſſis in Græciam populis, cui mox à Pelope nomen*. ſimul *litteras imperatorum, & icta nobiſcum fœdera bello Macedonum, vbertatemque fluminum ſuorum, temperiem cæli, ac dites circum terras* memorabant. At Smyrnæi repetita vetuſtate, *ſeu Tantalus Ioue ortus illos, ſiue Theſeus diuina & ipſe ſtirpe, ſiue vna Amazonum condidiſſet*; tranſcendere ad ea, quis maxime fidebant in populum Romanum officijs, miſſa nauali copia non modo externa ad bella,

ſed

ſed quæ in Italia tolerabantur: *ſeque primos templum vrbis Romæ ſtatuiſſe, M. Porcio conſule, magnis quidem iam populi Romani rebus, nondum tamen ad ſummum elatis, ſtante adhuc Punica vrbe, & validis per Aſiam regibus* Simul *L. Sullam teſtem* adferebant, *grauiſsimo in diſcrimine exercitus ob aſperitatem hiemis, & penuriam veſtis, cum id Smyrnam in concionem nunciatum foret, omnes qui adſtabant detraxiſſe corpori tegmina, noſtriſq; legionibus miſiſſe*. Ita rogati ſententiam patres, Smyrnæos prætulerunt. Cenſuitque Vibius Marſus, *vt M. Lepido, cui eâ prouincia obuenerat, ſuper numerum legaretur qui templi curam ſuſciperet*, & quia Lepidus ipſe deligere per modeſtiam abnuebat, Valerius Naſo è prætorijs ſorte miſſus eſt. Inter quæ diu meditato, prolatoque ſæpius conſilio, tandem Cæſar in Campaniam, ſpecie dedicandi templum apud Capuam Ioui, apud Nolam Auguſto; ſed certus procul vrbe degere. Cauſſam abſceſſus, quamquam ſecutus plurimos auctorum ad Seiani artes rettuli; quia tamen cæde eius patrata, ſex poſtea annos pari ſecreto coniunxit, plerumque permoueor, num ad ipſum referri verius ſit, ſæuitiam ac libidinem cum factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent in ſenectute quoq; corporis habitum pudori fuiſſe. quippe illi prægracilis & incurua proceritas, nudus capillo vertex, vlceroſa facies ac plerumq; medicaminibus interſtincta. & Rhodi ſecreto, vitare cœtus, recondere voluptates inſuerat. Traditur etiam matris impotentia extruſum, quam dominationis ſociam aſpernabatur, neq; depellere poterat, cum dominationem ipſam donum eius accepiſſet. Nam dubitauerat Auguſtus Germanicum ſororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: ſed precibus vxoris euictus, Tiberio Germanicum, ſibi Tiberium adſciuit. idque Auguſta exprobrabat, repoſcebat. Profectio arto comitatu fuit: vnus ſenator conſulatu functus, Cocceius Nerua, cui legum peritia; eques Ro-

Romanus, præter Seianum, ex inluſtribus Curtius Atticus; ceteri liberalibus ſtudijs præditi, ferme Græci, quorum ſermonibus leuaretur. Ferebant periti cæleſtium, *ijs motibus ſiderum exceſsiſſe Roma Tiberium, vt reditus illi negaretur*. vnde exitij cauſſa multis fuit, properum finem vitæ coniectantibus, vulgantibuſque. neq; enim tam incredibilem cauſſam prouidebant, vt vndecim per annos libens patria careret. Mox patuit breue confinium artis, & falſi; veraq; quam obſcuris tegerentur. nam *in vrbem non regreſſurum*, haud forte dictum: ceterorum neſcij egere, cum propinquo rure, aut litore, & ſæpe mœnia vrbis adſidens, extremam ſenectam compleuerit. Ac forte illis diebus oblatum Cæſari anceps periculum, auxit vana rumoris; præbuitque ipſi materiem, cur amicitiæ conſtantiæque Seiani magis fideret. Veſcebantur in villa cui vocabulum *Spelunca*, mare Amulcanum inter Fundanoſque montes, natiuo in ſpecu. eius os lapſis repente ſaxis, obruit quoſdam miniſtros: hinc metus in omnes, & fuga eorum qui conuiuium celebrabant. Seianus genu, vultuque & manibus ſuper Cæſarem ſuſpenſus, oppoſuit ſeſe incidentibus, atque habitu tali repertus eſt à militibus, qui ſubſidio venerant. Maior ex eo; & quamquam exitioſa ſuaderet, vt non ſui anxius, cum fide audiebatur. Adſimulabatque iudicis partes aduerſus Germanici ſtirpem, ſubditis qui accuſatorum nomina ſuſtinerent, maximeque inſectarentur Neronem proximum ſucceſſioni, & quamquam modeſta iuuenta, plerumque tamen quid in præſentiarum conduceret oblitum; dum à libertis & clientibus apiſcendæ potentiæ properis exſtimulatur, *vt erectum & fidentem animi oſtenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus: neque auſurum contra Seianum, qui nunc patientiam ſenis, & ſegnitiam iuuenis iuxta inſultet*. Hæc atque talia audienti, nihil quidem prauæ cogitationis, ſed interdum voces procedebant contumaces, & in-

con-

conſultæ; quas adpoſiti cuſtodes exceptas auctaſque cum deferrent, neq; Neroni defendere daretur, diuerſæ inſuper ſolicitudinum formæ oriebantur. nam alius occurſum eius vitare: quidam ſalutatione reddita ſtatim auerti: plerique inceptum ſermonem abrumpere; inſiſtentibus contra inridentibuſque, qui Seiano fautore aderant. Enimuero Tiberius toruus, aut falſum renidens vultu; ſeu loqueretur, ſeu taceret iuuenis; crimen ex ſilentio, ex voce. ne nox quidem ſecura, cum vxor vigilias, ſomnos, ſuſpiria matri Liuiæ, atq; illa Seiano patefaceret. qui fratrem quoq; Neronis Druſum traxit in partes, ſpe obiecta principis loci, ſi priorem ætate & iam labefactum demouiſſet. Atrox Druſi ingenium, ſuper cupidinem potentiæ, & ſolita fratribus odia, accendebatur inuidia, quod mater Agrippina promptior Neroni erat. neq; tamen Seianus ita Druſum fouebat, vt non in eum quoq; ſemina futuri exitij meditaretur; gnarus præferocem, & inſidijs magis opportunum. Fine anni exceſſere inſignes viri, Aſinius Agrippa, claris maioribus quam vetuſtis, vitaque non degener; & Q. Haterius familia ſenatoria, eloquentiæ quoad vixit celebratæ: monimenta ingenij eius haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quam cura vigebat. vtque aliorum meditatio & labor in poſterum valeſcit; ſic Haterij canorum illud & profluens, cum ipſo ſimul exſtinctum eſt. M. Licinio, L. Calpurnio Coss ingentium bellorum cladem æquauit malum improuiſum. eius initium ſimul & finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro, Atilius quidam libertini generis, quo ſpectaculum gladiatorum celebraret; neq; fundamenta per ſolidum ſubdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit: vt qui non abundantia pecuniæ, nec municipali ambitione, ſed in ſordida mercede id negotium quæſiuiſſet. Adfluxere auidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre ſexus, omnis ætas,

tas,ob propinquitatem loci effuſus. vnde grauior peſtis fuit, conferta mole, dein conuulſa, dum ruit intus,aut in exteriora effunditur:immenſamque vim mortalium ſpectaculo intentos, aut qui circum adſtabant,præceps trahit,atque operit. Et illi quidem, quos principium ſtragis in mortem adflixerat, vt tali ſorte, cruciatum effugere. Miſerandi magis,quos abrupta parte corporis, nondum vita deſeruerat: qui per diem viſu, per noctem vlulatibus & gemitu, coniuges aut liberos noſcebant. Iam ceteri fama exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diuerſa de cauſſa amici aut neceſſarij aberant, pauere tamen: neque dum comperto quos illa vis perculiſſet, latior ex incerto metus. Vt cœpere dimoueri obruta: concurſus ad exanimos, complectentium, oſculantium: & ſæpe certamen, ſi confuſior facies, & par forma aut ætas,errorem adgnoſcentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo caſu debilitata vel obtrita ſunt. Cautumque in poſterum ſenatuſconſulto,*ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res, neue amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo firmitatis ſpectata*. Atilius in exſilium actus eſt. Ceterum ſub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici paſſim præbiti: fuitque vrbs per illos dies, quamquam mæſta facie, veterum inſtitutis ſimilis, qui magna poſt prœlia ſaucios largitione,& cura ſuſtentabant. Nondum ea clades exoleuerat, cum ignis violentia vrbem vltra ſolitum adfecit, deuſto monte Cœlio. *feralemque annum* ferebant, *& ominibus aduerſis ſuſceptum principi conſilium abſentiæ*, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes; ni Cæſar obuiam iſſet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates apud ſenatum, ab inluſtribus; famaque apud populum, quia ſine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & vltro accitos munificentia iuuerat. Adduntur

ſententiæ, vt mons Cælius in poſterum *Auguſtus* appellaretur: quando cunctis circum flagrantibus, ſola Tiberij effigies, ſita in domo Iunij ſenatoris, inuiolata manſiſſet. *Eueniſſe id olim Claudiæ Quinctæ, eiuſq; ſtatuam vim ignium bis elapſam, maiorem apud ædem Matris deum conſecrauiſſe, ſanctos acceptoſque numinibus Claudios: & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dij oſtenderint*. Haud fuerit abſurdum tradere, montem eum antiquitus *Querquetulanum* cognomento fuiſſe, quod talis ſiluæ frequēs, fecundusque erat: mox *Cælium* appellitatum à Cæle Vibenna, qui dux gentis Etruſcæ cum auxilium appellatum ductauiſſet, ſedem eam acceperat à Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regum dedit. nam ſcriptores in eo diſſentiunt: cetera non ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiā ac foro propinqua habitaſſe, vnde *Thuſcum vicū* è vocabulo aduenarum dictum. Sed vt ſtudia procerum, & largitio principis aduerſum caſum ſolatium tulerant: ita accuſatorum maior in dies & infeſtior vis ſine leuamento graſſabatur: corripueratque Varum Quinctilium diuitem & Cæſari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ matris eius condemnator; nullo mirante, quod diu egens, & parto nuper premio male vſus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam ſocium delationis exſtitiſſe, miraculo erat, quia claris maioribus, & Varo cōnexus, ſuam ipſe nobilitatem, ſuum ſanguinem perditum ibat. Reſtitit tamen ſenatus, & *opperiendum imperatorem* cenſuit: quod vnum, vrgentium malorum ſuffugium in tempus erat. At Cæſar dedicatis per Campaniam templis, quamquam dicto monuiſſet, *ne quis quietem eius inrumperet*, concurſuſque opidanorum diſpoſito milite prohiberentur: peroſus tamen municipia, & colonias, omniaque in continenti ſita, Capreas ſe in inſulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorij dijunctam. Solitudinem eius placuiſſe

maxi-

maxime crediderim, quoniam importuoſum circa mare, & vix modicis nauigijs pauca ſubſidia; neq; adpulerit quiſquam, niſi gnaro cuſtode. cæli temperies hieme mitis, obiectu montis quo ſæua ventorum arcentur: æſtas in Fauonium obuerſa, & aperto circum pelago peramœna; proſpectabatq; pulcherrimum ſinum, antequam Veſuuius mons ardeſcens faciem loci verteret. Græcos ea tenuiſſe, Capreaſque Thelebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus inſederat, quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus, & malum otium reſolutus. Manebat quippe ſuſpicionum & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in vrbe ſuetus, acrius turbabat, non iam occultis aduerſum Agrippinam & Neronem inſidijs: quis additus miles, nuntios, introitus, aperta, ſecreta, velut in annales referebat. vltroq; ſtruebantur, qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori effigiem diui Auguſti amplecti, populumq; ac ſenatum auxilio vocare. Eaq; ſpreta ab illis, velut pararent, obijciebantur. Iunio Silano & Silio Nerua Coss. fœdum anni principium inceſſit, tracto in carcerem inluſtri equite Romano Titio Sabino, ob amicitiam Germanici neq; enim omiſerat coniugem liberoſq; eius percolere, ſectator domi comes in publico, poſt tot clientes vnus; eoq; apud bonos laudatus, & grauis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petilius Rufus, M. Opſius prætura functi adgrediuntur, cupidine conſulatus; ad quem non niſi per Seianum aditus: neque Seiani voluntas, niſi ſcelere quærebatur. Compoſitum inter ipſos, vt Latiaris, qui modico vſu Sabinum contingebat, ſtrueret dolum, ceteri teſtes adeſſent: deinde accuſationem inciperent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primum ſermones: mox laudare conſtantiam, *quod non, vt ceteri, florentis domus amicus, adflictam deſeruiſſet*: ſimul honora de Germanico, Agrippinam miſerans, diſſerebat.

Et poſtquam Sabinus,vt ſunt molles in calamitate mortalium animi,effudit lacrymas,iunxit queſtus; audentius iam onerat Seianum, ſæuitiam, ſuperbiam, ſpes eius. ne in Tiberium quidem conuicio abſtinet. Iique ſermones, tamquam vetita miſcuiſſent, ſpeciem artæ amicitiæ facere. Ac iam vltro Sabinus quærere Latiarem,ventitare domum, dolores ſuos quaſi ad fidiſſimum deferre. Conſultant quos memoraui,quonam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, ſeruanda ſolitudinis facies; & ſi pone fores adſiſterent, metus viſus, ſonitus, aut forte ortæ ſuſpicionis erat. Tectum inter & laquearia, tres ſenatores, haud minus turpi latebra quam deteſtanda, fraude, ſeſe abſtrudunt, foraminibus & rimis aurem admouent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit; præteritaque & inſtantia, quorum adfatim copia;ac nouos terrores cumulat. Eadem ille,& diutius:quanto mæſta, vbi ſemel prorupere, difficilius reticentur. Properata inde accuſatio, miſſiſque ad Cæſarem litteris, ordinem fraudis, ſuumque ipſi dedecus narrauere. Non alias magis anxia & pauens ciuitas, egens aduerſum proximos,congreſſus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari:etiam muta atq; inanima, tectum & parietes circumſpectabantur. Sed Cæſar ſolennia incipientis anni Kalen.Ianuarias, epiſtola precatus; vertit in Sabinum; *corruptos quoſdam libertorum: & petitum ſe* arguens, vltionemque haud obſcure poſcebat. nec mora, quin decerneretur: & trahebatur damnatus, quantum obducta veſte & adſtrictis faucibus niti poterat, clamitans, *Sic inchoari annum, has Seiano victimas cadere*. quo intendiſſet oculos,quo verba acciderent, fuga, vaſtitas:deſeri itinera, fora: & quidam regrediebantur,oſtentabantq; ſe rurſum, idipſum pauentes,quod timuiſſent. *Quem enim diem vacuum pœna, vbi inter ſacra & vota, quo tempore verbis*

etiam

etiam profanis abſtineri mos eſſet, vincla & laqueus inducantur? non imprudentem Tiberium tantam inuidiam adijſſe: quæſitum meditatumque, ne quid impedire credatur, quo minus noui magiſtratus, quo modo delubra & altaria, ſic carcerem recludant. Secutæ inſuper litteræ, grates agentis, *quod hominem infenſum Reipub. puniuiſſent:* adiecto, *trepidam ſibi vitam, ſuſpectas inimicorum inſidias,* nullo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi. Ni mihi deſtinatum foret, ſuum quæque in annum referre, auebat animus anteire, ſtatimque memorare exitus, quos Latinius atque Opſius ceterique flagitij eius repertores habuere, non modo poſtquam C. Cæſar rerum potitus eſt, ſed incolumi Tiberio: qui ſcelerum miniſtros, vt peruerti ab alijs nolebat; ita plerumque ſatiatus, & oblatis in eandem operam recentibus, veteres & prægraues adflixit. verum has atq; alias ſontium pœnas, in tempore trademus. Tum cenſuit Aſinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat, *petendum à principe, vt metus ſuos ſenatui fateretur, amouerique ſineret.* Nullam æque Tiberius, vt rebatur, ex virtutibus ſuis quam diſſimulationem diligebat eo ægrius accepit recludi quæ premeret. ſed mitigauit Seianus, non Galli amore, verum vt cunctationes principis aperirentur: gnarus lentum in meditando, vbi prorupiſſet, triſtibus dictis atrocia facta coniungere. Per idem tempus Iulia mortem obijt, quam neptem Auguſtus conuictam adulterij damnauerat, proiecerátq; in inſulam Trimetum, haud procul Apulis litoribus. illic viginti annis exſilium tolerauit, Auguſtæ ope ſuſtentata: quæ florentes priuignos cum per occultum ſubuertiſſet, miſericordiam erga adflictos palam oſtentabat. Eodem anno Friſij tranſrhenanus populus pacem exuere, noſtra magis auaritia, quam obſequij impatientes. Tributum ijs Druſus iuſſerat modicum, pro anguſtia rerum, *vt in vſus*

militares, coria boum penderent: non intenta cuiuſquam cura, quæ firmitudo, quæ menſura; donec Olennius è primipilaribus, regendis Friſiis impoſitus, *terga vrorum* delegit, quorum ad formam acciperentur. Id alijs quoq; nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces ſaltus, modica domi armenta ſunt. Ac primo boues ipſos, mox agros, poſtremo corpora coniugum aut liberorum, ſeruitio tradebant. Hinc ira & queſtus. & poſtquam non ſubueniebatur, remedium ex bello; rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infenſos fuga præuenit, receptus caſtello cui nomen *Fleuum*: & haud ſpernenda illic ciuium ſociornmque manus litora Oceani præſidebat. Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum è ſuperiore prouincia, peditumque & equitum auxiliarium delectos acciuit: ac ſimul vtrumq; exercitum Rheno deuectum, Friſiis intulit; ſoluto iam caſtelli obſidio, & ad ſua tutanda digreſſis rebellibus. Igitur proxima æſtuaria aggeribus & pontibus traducendo grauiori agmini firmat. atq;interim repertis vadis, alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum inter noſtros merebat, circumgredi terga hoſtium iubet: qui iam acie compoſiti pellunt turmas ſociales, equiteſq; legionum ſubſidio miſſos. Tum tres leues cohortes; ac rurſum duæ; dein tempore interiecto, alarius eques immiſſus. ſatis validi ſi ſimul incubuiſſent; per interuallum aduentantes, neq; conſtantiam addiderant turbatis & pauore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit; atq;ille dubia ſuorum re, in anceps tractus, miſſis nuntijs vim legionum implorabat. prorumpunt quintani ante alios, & acri pugna hoſte pulſo, recipiunt cohortis alaſq; feſſas vulneribus. Neq; dux Romanus vltum ijt, aut corpora humauit; quamquam multi tribunorũ præfectorumq; & in-

inſignes centuriones cecidiſſent. Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem *Baduhennæ* vocant, pugna in poſterum extracta, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis quondam ſtipendiarij villa, poſtquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuiſſe. Clarum inde inter Germanos Friſium nomen: diſſimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neq; ſenatus in eo cura, an imperij extrema dehoneſtarentur: pauor internus occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quamquam diuerſis ſuper rebus conſulerentur, *aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigieſque circum Cæſaris ac Seiani cenſuere*: crebriſque precibus efflagitabant, *viſendi ſui copiam facerent*. Non illi tamen in vrbem, aut propinqua vrbi digreſſi ſunt: ſatis viſum, omittere inſulam, & in proximo Campaniæ adſpici. eo venire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianum; cuius durior congreſſus, atque eo per ambitum, & ſocietate conſiliorum parebatur. Satis conſtabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo ſeruitium ſpectanti. quippe Romæ, ſueti diſcurſus; & magnitudine vrbis incertum, quod quiſque ad negotium pergat; ibi campo aut litore iacentes, nullo diſcrimine noctem ac diem, iuxta gratiam aut faſtus ianitorum perpetiebantur. donec idque vetitum. & reuenere in vrbem trepidi, quos non ſermone, non viſu dignatus erat: quidam male alacres, quibus infauſtæ amicitiæ grauis exitus imminebat. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cum coram Cn. Domitio tradidiſſet, in vrbe celebrare nuptias iuſſit. In Domitio, ſuper vetuſtatem generis propinquum Cæſaribus ſanguinem delegerat. nam is auiam Octauiam, & per eam Auguſtum auunculum præferebat.

minis probatum, mater impotens, vxor facilis, & cum artibus mariti, ſimulatione filij bene compoſita. Funus eius modicum, teſtamentum diu inritum fuit. laudata eſt pro roſtris à C. Cæſare pronepote, qui mox rerum potitus eſt. At Tiberius quod ſupremis in matrem officijs defuiſſet, nihil mutata amœnitate vitę, *magnitudinem negotiorum* per litteras excuſauit: honoreſq; memoriæ eius ab ſenatu large decretos, quaſi per modeſtiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito *ne cæleſtis religio decernerentur: ſic ipſum maluiſſe*. quin & parte eiuſdem epiſtolæ increpuit *amicitias muliebres*, Fufium conſulē oblique perſtingens. is gratia Auguſtę floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetijs inridere ſolitus, quarū apud præpotentes in longum memoria eſt. Ceterum ex eo prærupta iam & vrgens dominatio. nam incolumi Auguſta, erat adhuc perfugium, quia Tiberio inueteratum erga matrem obſequium; neq; Seianus audebat auctoritati parentis anteire. tunc velut frenis exſoluti proruperunt: miſſæque in Agrippinam ac Neronem litterę, quas pridē adlatas & cohibitas ab Auguſta credidit vulgus. haud enim multum poſt mortem eius recitatæ ſunt. verba inerant quæſita aſperitate: ſed non arma, non rerum nouarum ſtudium; *amores iuuenum & impudicitiam* nepoti obiectabat. in nurum ne id quidem confingere auſus, *adrogantiam oris & contumacem animum* incuſauit, magno ſenatus pauore ac ſilentio: donec pauci, quis nulla ex honeſto ſpes, (& publica mala ſingulis in occaſionē gratiæ trahuntur) *vt referretur* poſtulauere, promptiſſimo Cotta Meſſallino cum atroci ſententia: ſed alijs à primoribus, maximeque à magiſtratibus trepidabatur: quippe Tiberius, etſi infenſe inuectus, cetera ambigua reliquerat. Fuit in ſenatu Iunius Ruſticus, componendis patrum actis delectus à Cæſare, eoque meditationes eius introſpicere creditus: is fata-

li quodam motu (neq; enim ante ſpecimen conſtantiæ dederat) ſeu praua ſolertia, dum imminentium oblitus incerta pauet, inſerere ſe dubitantibus, ac monere conſules *ne relationem inciperent:* diſſerebatque, *breuibus momentis ſumma verti poſſe, dandumq; interſtitium pœnitentiæ ſenis.* Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumſiſtit curiam, feſtiſque in Cæſarem ominibus, *falſas litteras, & principe inuito exitium domui eius intendi* clamitat. ita nihil triſte illo die patratum. ferebantur etiam ſub nominibus conſularium fictæ in Seianum ſententiæ, exercentibus pleriſque per occultum, atq; eo procacius, libidinem ingeniorum. vnde illi ira violentior, & materies criminandi: *ſpretum dolorem principis ab ſenatu; deſciuiſſe populum, audiri iam & legi nouas conciones, noua patrum conſulta; quid reliquum niſi vt caperent ferrum? & quorum imagines pro vexillis ſecuti forent, duces imperatoreſque deligerent?* Igitur Cæſar repetitis aduerſum nepotem & nurum probris, increpitaque per edictum plebe, queſtus apud patres, *quod fraude vnius ſenatoris imperatoria maieſtas eluſa publice foret; integra tamen ſibi cuncta* poſtulauit: nec vltra deliberatum, quo minus non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, ſed *paratos ad vltionem vi principis impediri* teſtarentur.* Quatuor & quadraginta orationes ſuper ea re habitæ, ex quis ob metum paucæ. plures adſuetudine, * *mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum cenſui.*

*verſa eſt fortuna, & ille quidem qui collegam & generum adſciuerat, ſibi ignoſcit. ceteri quem per dedecora fauere, cum ſcelere inſectantur. * miſerius ſit ob amicitiam accuſari, an amicum accuſare haud diſcreuerim. * non crudelitatem, non clementiam cuiuſquam experiar, ſed liber & mihi ipſi probatus antibo periculum. Vos obteſtor, ne memoriam noſtri per mœrorem quam læti retineatis, adijciendo me quoq; eis, qui fine egregio publica mala effugerunt.* Tunc ſingulos vt cuique adſiſtere, adloqui animus erat, re-

retinens aut dimittens partem diei abſumſit, multoque adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum eius ſpectantibus, cum ſupereſſe tempus nouiſſimis crederent, gladio quem ſinu abdiderat incubuit. Neq; Cæſar vllis criminibus aut probris defunctum inſectatus eſt, cum in Blæſum multa fœdaque incuſauiſſet. Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo. illum indices arguebant, *clauſtra ærarij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtuliſſe:* huic à Conſidio prætura functo obiectabatur *AElij Galli amicitia, qui punito Seiano, in hortos Pomponij quaſi fidiſſimum ad ſubſidium perfugiſſet.* neque aliud periclitantibus auxilij, quam in fratrum conſtantia fuit, qui vades exſtitere. mox crebris prolationibus ſpem ac metum iuxta grauatus Vitellius, petito per ſpeciem ſtudiorum ſcalpro, leuem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finiuit. At Pomponius multa morum elegantia, & ingenio inluſtri, dum aduerſam fortunam æquus tolerat, Tiberio ſuperſtes fuit. Placitum poſthac *vt in reliquos Seiani liberos aduerteretur;* vaneſcente quamquam plebis ira, ac pleriſque per priora ſupplicia lenitis igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens; puella adeo neſcia, vt crebro interrogaret, *quod ob delictum, & quo traheretur? neque facturam vltra; & poſſe ſe puerili verbere moneri.* Tradunt temporis eius auctores, *quia triumuirali ſupplicio affici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum iuxta compreſſam: exin oblifis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abiecta.* Per idem tempus Aſia atque Achaia exterritæ ſunt, acri magis quam diuturno rumore, *Druſum Germanici filium apud Cycladas inſulas, mox in continenti viſum.* & erat iuuenis haud diſpari ætate, quibuſdam Cæſaris libertis, velut agnitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari, fama nominis, & promptis Græcorum animis ad noua & mira: *quippe lapſum cuſtodia pergere ad paternos exerci-*

tus, AEgyptum aut Syriam inuaſurum, fingebant ſimul, credebantque. iam iuuentutis concurſu, iam publicis ſtudijs frequentabatur, lætus præſentibus, & inanium ſpe; cum auditum id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoq; curabat. Igitur quo vera ſeu falſa anteiret, Toronæum Thermæumque ſinum præfeſtinans, mox Eubœam Ægæi maris inſulam, & Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthienſe litus, anguſtiaſque Iſthmi euadit: marique alio Nicopolim Romanam coloniam ingreſſus, ibi demum cognoſcit, ſollertius interrogatum *quiſnam foret,* dixiſſe, & *M. Silano genitum*: multis ſectatorum dilapſis aſcendiſſe nauem, tamquam Italiam peteret. ſcripſitque hæc Tiberio. neque nos originem finemue eius rei vltra comperimus. Exitu anni diu aucta diſcordia conſulum erupit. nam Trio facilis capeſſendis inimicitijs, & foro exercitus, *vt ſegnem Regulum ad opprimendos Seiani miniſtros* oblique perſtrinxerat. ille niſi laceſſeretur modeſtiæ retinens, non modo retudit collegam: ſed *vt noxium coniurationis* ad diſquiſitionem trahebat. Multiſque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, manſere infenſi ac minitantes, donec magiſtratu abirent.

C. COR-

C. CORNELII
TACITI
AB EXCESSV DIVI
AVGVSTI ANNALIVM
LIBER VI.

Breuiarium Libri VI.

Tiberij fœdæ libidines. Decreta in Seianum & Liuiam. Togonij Galli adulationem Tiberius irridet; Gallionis increpat & punit. Paconianus. Latiaris. Diſsidium conſulum ſedat Maximus. Cotta Meſſallinus accuſatus. Tiberij confeſsio. Tyrannorum occulta ſupplicia. Cecilianus, Seruæus, Thermus damnati. Delationes crebræ. M. Terentius ob Seiani amicitiam accuſatus, ex omnium voto libere ſe defendit. Idem abſoluitur. Veſtilius ſe interimit. Plures gregatim accuſati. L. Piſonis mors & laus. Præfecturæ vrbis origo & progreſſus. Libri Sibyllini. Seditio pæne ob annonam artam, S. C. & edicto coercita. Damnati. Germanici filiæ nuptum datæ. Fœneratores accuſati. repreſſæ vſuræ. Tiberij liberalitate fides refecta. Iterum accuſationes maieſtatis, & promiſcuæ cædes. Caligula Claudiam ducit. de Galba Tiberij præſagium. Ars Chaldæa. Thraſullus. Fato an ſorte res mortalium voluantur, dubitatum. Mors Aſ. Galli, & Druſi. In hunc varia Tiberij atrocitas. Diræ in Tiberium. Agrippina inedia perit. Nerua ſponte vita abit. Aliquot aliorum illuſtrium mortes. Phœnix in AEgypto viſa. De phœnice narrationes ac iudicia. Labeo ſponte moritur, inuidiam amoliente Tiberio: Scaurus accuſatus de ſe ſtatuit. Exilia. Getulicus poſtulatus mira fiducia euadit. Parthi Artaba-

num amoturi, Phrahatem Roma regem petunt, quo mortuo, Tib. Tiridatem ſubmittit. Orienti præficit Vitell. Parthus inuaditur. is Orodem opponit. Hiberi & Albani vnde orti. Pugna inter Armenios & Parthos, in qua ſuccubuit Orod. Artabanus regno exutus. cui Tiridates ſuſſicitur, Vitellij conſilio & armis. Iuuant Ornoſp. Sinnaces, Abdag. Tiberij tenax ſæuitia. Plurium mortes. Poppæi Sab. exitus. Mors Agrippæ, Tigranis, &c. Cappadoces rebelles: A Trebellio repreſsi. Tiridati Seleucenſes, &c. ſe iungunt. Coronatur. Lente agit: itaque diſcidio procerum pellitur. Artabanus in regnum iterum accitur. Incendium Romæ, cui ſolamen à Tib. Macro Caligulam captat. Tiberij deliberatio de ſucceſſore. Præſag. de Caligium. Morbum diſsimulat. Accuſationes illuſtrium. Arruntius vita abit tædio temporum. Albucilla, &c. Papin ſe præcipitat. Tiberius defectionem ſuam tegit, aſtu medici compertam. Finit oppreſſus. Tiberij caſus varij, & mores.

CN. Domitius & Camillus Scribonianus conſulatum inierant. cum Cæſar tramiſſo quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret: ſeu quia contra deſtinauerat, ſpeciem venturi ſimulans: & ſæpe in propinqua digreſſus, aditis iuxta Tiberim hortis, ſaxa rurſum & ſolitudinem maris repetijt, pudore ſcelerum & libidinum: quibus adeo indomitis exarſerat, vt more regio pubem ingenuam ſtupris pollueret, nec formam tantum & decora corpora, ſed in his modeſtam pueritiam in alijs imagines maiorum, incitamentum cupidinis habebat. tuncque primum ignota ante vocabula reperta ſunt, *ſellariorum* & *ſpintriarum*, ex fœditate loci ac multiplici patientia. præpoſitique ſerui qui quærerent, pertraherent, dona in promptos, minas aduerſum abnuentes, & ſi retinerent

pro-

propinquus aut parens, vim, raptus, ſuaq; ipſi libita velut in captos exercebant. At Romæ principio anni, quaſi recens cognitis Liuiæ flagitijs, ac non pridem etiam punitis, atroces ſententiæ dicebantur in effigies quoq; ac memoriam eius: & *bona Seiani ablata ærario, vt in fiſcum cogerentur*, tanquam referret. Scipiones hæc, & Silani, & Caſſii, ijſdem ferme aut paulum immutatis verbis adſeueratione multa cenſebant; cum repente Togonius Gallus, dum ignobilitatem ſuam magnis nominibus inſerit, per deridiculum auditur. Nam principem orabat *deligere ſenatores, ex quis viginti ſorte ducti & ferro accincti, quotiens curiam iniſſet, ſalutem eius defenderent*. crediderat nimirum epiſtolæ, *ſubſidio ſibi alterum ex conſulibus* poſcentis, *vt tutus à Capreis vrbem peteret*. Tiberius tamen ludibria ſerijs permiſcere ſolitus egit gratias beneuolentiæ patrum: *ſed quos omitti poſſe? quos deligi? ſemper ne eoſdem? an ſubinde alios? & honoribus perfunctos, an iuuenes? priuatos, an è magiſtratibus? quam deinde ſpeciem fore, ſumentium in limine curiæ gladios? neque ſibi vitam tanti ſi armis tegenda foret*. Hæc aduerſus Togonium, verbis moderans: neq; vltra abolitionem ſententiæ ſuadere. At Iunium Gallionem, qui cenſuerat, *vt prætoriani actis ſtipendijs, ius apiſcerentur in quatuordecim ordinibus ſedendi*, violenter increpuit velut coram rogitans, *quid illi cum militibus? quos neq; dicta imperatoris, neq; præmia niſi ab imperatore accipere par eſſet. repperiſſe prorſus quod diuus Auguſtus non prouiderit. an potius diſcordiam & ſeditionem à ſatellite Seiani quæſitum? qua rudes animos, nomine honoris, ad corrumpendum militiæ morem propelleret*. hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, ſtatim curia, deinde Italia exactus: & quia incuſabatur facile toleraturus exſilium, delecta Lesbo, inſula nobili & amœna, retrahitur in vrbem, cuſtoditurq; domibus magiſtratuum. Iiſdem litteris Cæſar Sextium Paconianum prætoriū perculit, magno pa-

trum gaudio, audacē, maleficum, omnium ſecreta rimantem, delectumq; à Seiano, cuius ope dolus C. Cæſari pararetur. quod poſtquam patefactum, prorupere concepta pridem odia, & ſummum ſupplicium decernebatur, ni profeſſus indicium foret. Vt vero Latinium Latiarē ingreſſus eſt, accuſator ac reus iuxta inuiſi, gratiſſimū ſpectaculum præbebatur. Latiaris, vt rettuli, præcipuus olim circumueniendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa conſules anni prioris inuaſit, *Cur mutua accuſatione intenta, nunc ſilerent? metum prorſus & noxiam conſcientiæ pro fædere haberi. at non patribus reticenda quæ audiuiſſent.* Regulus *manere tempus vltionis, ſeque coram principe exſecuturum:* Trio *æmulationem inter collegas, & ſi qua diſcordes iecisſent, melius oblitterari,* reſpondit. Vrgente Agrippa, Sanquinius Maximus è conſularibus orauit ſenatum, *ne curas imperatoris, conquiſitis inſuper acerbitatibus augerēt: ſufficere ipſum ſtatuēdis remedijs.* ſic Regulo ſalus, & Trioni dilatio exitij quæſita. Haterius inuiſior fuit, quia ſomno aut libidinoſis vigilijs marcidus, & ob ſegnitiam, quamuis crudelem principem non metuens, inluſtribus viris perniciem inter ganeam ac ſtupra meditabatur. Exin Cotta Meſſallinus ſæuiſſimæ cuiuſque ſententiæ auctor, eoq; inueterata inuidia, vbi primum facultas data, arguitur pleraq; C. Cæſarem quaſi inceſtę virilitatis, & cum die natali Auguſtę inter ſacerdotes epularetur; *nouendialem* eam *cenam* dixiſſe: querenſque de potentia Manij Lepidi, ac L. Arruntij, cum quibus ob rem pecuniariā diſceptabat, addidiſſe, *illos quidem ſenatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus.* neq; cuncta à primoribus ciuitatis reuincebatur: ijſque inſtantibus ad imperatorem prouocauit. nec multo poſt litteræ adferuntur, quibus in modum defenſionis, repetito *inter ſe atq; Cottam amicitiæ principio, crebriſque eius officijs* commemoratis, *ne verba praue detorta, neu conuiualium fabularum ſimplicitas in crimen*

men duceretur, poſtulauit. Inſigne viſum eſt earum Cæſaris litterarum initium. nam his verbis exorſus eſt: *Quid ſcribam vobis P. C. aut quomodo ſcribam, aut quid omnino non ſcribam hoc tempore, dij me deæque peius perdant quam perire quotidie ſentio, ſi ſcio*. Adeo facinora atque flagitia ſua ipſi quoque in ſupplicium verterant. Neque fruſtra præſtantiſſimus ſapientiæ firmare ſolitus eſt, ſi recludantur tyrannorum mentes, poſſe aſpici laniatus & ictus; quando vt corpora verberibus, ita ſæuitia, libidine, malis conſultis, animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non ſolitudines protegebant, quin tormenta pectoris ſuaſque ipſe pœnas fateretur. Tum facta patribus poteſtate ſtatuendi de *Cæciliano ſenatore, qui plurima aduerſus Cottam prompſerat*, placitum *eandem pœnam inrogari quam in Aruſeium & Sanquinium accuſatores L. Arruntij*: quo non aliud honorificentius Cottæ euenit, qui nobilis quidem, ſed egens ob luxum, per flagitia infamis, ſanctiſſimis Arruntij artibus dignitate vltionis æquabatur. Quintus Seruæus poſthac, & Minutius Thermus inducti: Seruæus prætura functus, & quondam Germanici comes: Minutius equeſtri loco, modeſte habita Seiani amicitia: vnde illis maior miſeratio. contra Tiberius *præcipuos ad ſcelera* increpans, admonuit C. Ceſtium patrem *dicere ſenatui quæ ſibi ſcripſiſſet*; ſuſcepitque Ceſtius accuſationem. quod maxime exitiabile tulere illa tempora, cum primores ſenatus infimas etiam delationes exercerent, alij propalam, multi per occultum: neque diſcerneres alienos à coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens aut vetuſtate obſcurum: perinde in foro, in conuiuio, quaqua de re locuti incuſabantur, vt quis præuenire & reum deſtinare properat; pars ad ſubſidium ſui, plures infecti quaſi valetudine & contactu. Sed Minutius & Seruæus damnati, indicibus acceſſere. Tractique ſunt in caſum eundem Iulius Africanus è Santonis Gallica ci-

vitate; Seius Quadratus: originem non repperi. Neque ſum ignarus, à pleriſque ſcriptoribus omiſſa multorum pericula & pœnas, dum copia ſatiſcunt; aut quæ ipſis nimia & mæſta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obuenere, quamquam ab alijs incelebrata. Nam ea tempeſtate qua Seiani amicitiam ceteri falſo exuerant, auſus eſt eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud ſenatum ordiendo: *Fortunæ quidem meæ fortaſſe minus expediat adgnoſcere crimen, quam abnuere. ſed vtcunque caſura res eſt; fatebor & fuiſſe me Seiano amicum, & vt eſſem expetiſſe; & poſtquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætorijs cohortibus; mox vrbis & militiæ munia ſimul obeuntem. illius propinqui & adfines honoribus augebantur; vt quiſque Seiano intimus, ita ad Cæſaris amicitiam validus: contra quibus infenſus eſſet, metu ac ſordibus conflictabantur, nec quemquam exemplo adſumo, cunctos qui nouiſſimi conſilij expertes fuimus, meo vnius diſcrimine defendam. Non enim Seianum Vulſinienſem, ſed Claudiæ & Iuliæ domus partem, quas adfinitate occupauerat, tuum Cæſar generum, tui conſulatus ſocium, tua officia in Repub. capeſſentem colebamus. Non eſt noſtrum æſtimare, quem ſupra ceteros, & quibus de cauſis extollas: Tibi ſummum rerum iudicium dij dedere: nobis obſequij gloria relicta eſt. Spectamus porro quæ coram habentur. cui ex te opes, honores, quis plurima iuuandi nocendiue potentia. quæ Seiano fuiſſe, nemo negauerit. abditos principis ſenſus, & ſi quid occultius parat, exquirere inlicitum, anceps, nec ideo adſequare. Ne P. C. vltimum Seiani diem, ſed ſexdecim annos cogitaueritis. etiam Satrium atque Pomponium venerabamur; libertis quoque ac ianitoribus eius noteſcere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indiſtincta hæc defenſio & promiſcua dabitur? imo iuſtis terminis diuidatur. inſidiæ in Rempub. conſilia cædis aduer-*

ſum

ſum imperatorem, puniantur: de amicitia & officijs idem finis & te Cæſar & nos abſoluerit. Conſtantia orationis, & quia repertus erat qui efferret quæ omnes animo agitabant, eo vſque potuere, vt accuſatores eius, additis quæ ante deliquerant, exſilio aut morte multarentur. Secutæ dehinc Tiberij litterę in Sex. Veſtilium prętorium, quem Druſo fratri percarum in cohortem ſuam tranſtulerat. cauſſa offenſionis Veſtilio fuit, ſeu compoſuerat quædam in C. Cæſarem vt impudicum, ſiue ficto habita fides. atq; ob id conuictu principis prohibitus, cum ſenili manu ferrum tentauiſſet, obligauit venas precatuſque per codicillos, immiti reſcripto, venas reſoluit. Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco ſimul ac Sabino Caluiſio, maieſtatis poſtulantur, & Vinicianus Pollioni patri adijciebatur, clari genus, & quidam ſummis honoribus. contremuerantque patres. nam quotus quiſque adfinitatis, aut amicitiæ tot inluſtrium virorum, expers erat? ni Celſus vrbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Clauiſium diſcrimini exemiſſet. Cæſar Pollionis, ac Viniciani Scauriq; cauſſam vt ipſe cum ſenatu noſceret, diſtulit; datis quibuſdam in Scaurum triſtibus notis. Ne feminæ quidem exſortes periculi, qua occupandæ Reip. argui non poterant, *ob lacrimas* incuſabantur: necataq; eſt anus Vitia Fuſii Gemini mater quod filij necem fleuiſſet. Hæc apud ſenatum. nec ſecus apud principem Veſcularius Flaccus, ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, è vetuſtiſſimis familiarium Rhodum ſecuti, & apud Capreas indiuidui. Veſcularius inſidiarum in Libonem internuntius; Marino participe, Seianus Curtium Atticum oppreſſerat. quo lætius acceptum, ſua exempla in conſultores recidiſſe. Per idem tempus L. Piſo Pontifex, rarum in tanta claritudine, fato obijt; nullius ſeruilis ſententiæ ſponte auctor, & quotiens neceſſitas ingrueret, ſapienter moderans. patrem ei Cenſorium

ſuiſſe memoraui: ætas ad octogeſimum annum proceſſit: decus triumphale in Thracia meruerat. ſed præcipua ex eo gloria, quod præfectus vrbi recens, continuam poteſtatem, & inſolentia parendi grauiorem, mire temperauit. Namque antea profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus, ne vrbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur qui ius redderet, ac ſubitis mederetur. feruntq; ab Romulo Dentrem Romulium, poſt ab Tullo Hoſtilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impoſitos dein conſules mandabant; duratque ſimulacrum quotiens ob ferias Latinas præficitur qui conſulare munus vſurpet. Ceterum Auguſtus bellis ciuilibus Cilnium Mæcenatem equeſtris ordinis, cunctis apud Romam atq; Italiam præpoſuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, ſumpſit è conſularibus qui coerceret ſeruitia, & quod ciuium audacia turbidum niſi vim metuat. primuſque Meſſalla Coruinus eam poteſtatem, & paucos intra dies finem accepit, quaſi neſcius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam prouecta ætate, egregie tolerauit. Dein Piſo viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto ſenatus celebratus eſt. Relatum inde ad patres à Quinctiliano tribuno plebei *de libro Sibullæ, quē* Caninius Gallus quindecimuir *recipi inter ceteros eiuſdem vatis, & ea de re ſenatuſconſultum* poſtulauerat: quo per diſceſſionem facto, miſit litteras Cæſar modice tribunum increpans, *ignarum antiqui moris ob iuuentam*; Gallo exprobrabat, *quod ſcientiæ cærimoniarumq; vetus, incerto auctore, ante ſententiam collegii, non, vt aſſolet, lecto per magiſtros æſtimatoq; carmine, apud infrequentem ſenatum egiſſet*. Simul commonefecit; *quia multa vana ſub nomine celebri vulgabantur, ſanxiſſe Auguſtum, quem intra diem ad prætorem vrbanum deferrentur, neque habere priuatim liceret.* quod à maioribus quoque decretum erat, poſt exuſtum ſociali bello Capi-

to-

tolium,quæſitis Samo,Ilio,Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibullæ,vna ſeu plures fuere; datoq; ſacerdotibus negotio,quantum humana ope potuiſſent, vera diſcernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimuirum is liber ſubijcitur. Iiſdem conſulibus, grauitate annonæ iuxta ſeditionem ventum. multaq;& plures per dies,in theatro licentius efflagitata, quam ſolitum aduerſum imperatorem. quis commotus,incuſauit magiſtratus patreſque, *quod non publica auctoritate populum coercuiſſent*: addiditque *quibus è prouincijs, & quanto maiorem quam Auguſtus rei frumentariæ copiam aduectaret*. Ita caſtigandæ plebi compoſitum ſenatuſcōſultum, priſca ſeueritate: neque ſegnius conſules edixere: ſilentium ipſius non ciuile, vt crediderat,ſed in ſuperbiam accipiebatur. Fine anni Geminius, Celſus, Pompeius equites Romani cecidere coniurationis crimine. Ex quis Geminius prodigentia opum, ac mollitia vitæ amicus Seiano, nihil ad ſerium. Et Iulius Celſus tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdatam in diuerſum tendens,ſuam ipſe ceruicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquā deſperatis rebus Romanis, Parthorum ad miſericordiam fugeret, cuſtodes additi. ſane is repertus apud fretum Siciliæ, retractuſque per centurionem, nullas probabiles cauſſas longinquæ peregrinationis adferebat. manſit tamē incolumis,obliuione magis quā clementia. Seruio Galba L Sulla COSS. diu quæſito quos neptibus ſuis maritos deſtinaret Cęſar,poſtquam inſtabat virginū ætas, L.Caſſium, M. Viniciū legit. Vinicio opidanū genus, Calibus ortus, patre atq; auo conſularibus,cetera equeſtri familia erat;mitis ingenio,& comtæ facundiæ.Caſſius plebei Romæ generis,verū antiqui honoratiq;,& ſeuera patris diſciplina eductus, facilitate ſæpius quā induſtria commendabatur. Huic Druſillam, Vinicio Iuliam, Germanico genitas coniungit: ſuperq;ea re ſenatui ſcripſit,leui cū honore iuue-

num.

num. dein redditis abſentiæ cauſſis admodum vagis, flexit ad grauiora, & offenſiones ob Remp. cœptas: vtq; *Macro præfectus, tribunorumque & centurionum pauci, ſecum introirent, quotiens curiam ingrederetur, petiuit.* factoq; large, & ſine præſcriptione generis, aut numeri, ſenatuſconſulto, ne tecta quidem vrbis, adeo publicum conſilium nunquam adijt, deuijs plerumq; itineribus ambigens patriam & declinans. Interea magna vis accuſatorum in eos inrupit, qui pecunias fœnore auctitabant; aduerſum legem dictatoris Cæſaris, qua *de modo credendi, poſsidendiq; intra Italiam* cauetur; omiſſam olim, quia priuato vſui bonum publicum poſtponitur. Sane vetus vrbi fœnebre malum, & ſeditionum diſcordiarumq; creberrima cauſſa: eoq; cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis ſanctum, *ne quis vnciario fœnore amplius exerceret*, cum antea ex libidine locupletium agitaretur: dein rogatione tribunicia, ad ſemuncias redacta: poſtremo vetita verſura. multiſq; plebis ſcitis obuiam itum fraudibus, quæ totiens repreſſæ, miras per artes rurſum oriebantur. Sed tum Gracchus Prætor, cui ea quæſtio euenerat, multitudine periclitantium ſubactus, rettulit ad ſenatum. trepidiq; patres (neque enim quiſquam tali culpa vacuus) veniam à principe petiuere: & concedente, annus in poſterum, ſexque menſes dati, quis ſecundũ iuſſa legis, rationes familiares quiſque componerent. Hinc inopia rei nummariæ, commoto ſimul omnium ære alieno; & quia tot damnatis, boniſque eorum diuenditis, ſignatum argentum fiſco vel ærario attinebatur. ad hoc ſenatus præſcripſerat, *duas quiſque fœnoris partes in agris per Italiam conlocaret.* Sed creditores in ſolidum appellabant: nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primo concurſatio, & preces; dein ſtrepere prætoris tribunal. eaque quæ remedio quæſita, venditio, & emptio, in contrarium mutari; quia fœneratores omnem pecuniam mercan-

dis

dis agris condiderant. Copiam vendendi ſecuta vilitate, quanto quis obæratior, ægrius diſtrahebant; multiq; fortunis prouoluebantur: euerſio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat. donec tulit opem Cæſar, diſpoſito per mēſas millies ſeſtertio, factaq; mutuandi copia ſine vſuris per triennium, ſi debitor populo in duplum prædijs cauiſſet. Sic refecta fides, & paulatim priuati quoq; creditores reperti. neq; emptio agrorum exercita ad formam ſenatuſconſulti, acribus, vt ferme talia, initijs, incurioſo fine. Dein redeūt priores metus, poſtulato maieſtatis Cōſidio Proculo: qui nullo pauore diem natalem celebrans, raptus in curiam pariterq; damnatus interfectuſque. Et ſorori eius Sanciæ aqua atq; igni interdictū, accuſante Q. Pomponio. is moribus inquies, *hæc & huiuſcemodi à ſe factitari* prætendebat, *vt parta apud principem gratia, periculis Pomponij Secundis fratris mederetur*. Etiam in Pompeiam Macrinā exſilium ſtatuitur, cuius maritum Argolicum, ſocerum Laconem è primoribus Achæorū Cæſar adflixerat. Pater quoq; inluſtris eques Romanus, ac frater prætorius, cum damnatio inſtaret, ſe ipſi interfecere. datum erat crimini *quod Theophanem Mitylenæum proauum eorum, Cn. Magnus inter intimos habuiſſet: quodq; defuncto Theophani, cæleſtes honores Græca adulatio tribuerat*. Poſt quos Sex. Marius Hiſpaniarum ditiſſimus, defertur *inceſtaſſe filiam*, & ſaxo Tarpeio deijcitur. ac ne dubium haberetur, magnitudinē pecuniæ malo vertiſſe, aurariaſq; eius, quamquam publicarētur, ſibimet Tiberius ſepoſuit inritatuſque ſupplicijs, cunctos qui carcere attinebantur accuſati ſocietatis cum Seiano, necari iubet. Iacuit immenſa ſtrages: omnis ſexus, omnis ætas: inluſtres, ignobiles, diſperſi, aut aggerati. neq; propinquis, aut amicis adſiſtere, inlacrymare, ne viſere quidē diutius dabatur; ſed circumiecti cuſtodes, & in mærorem cuiuſq; intenti, corpora putrefacta adſectabantur, dum in Tiberim traherentur: vbi fluitan-

tia,

tia, aut ripis adpulſa, non cremare quiſquam, non contingere. interciderat ſortis humanę commercium vi metus: quantumq; ſæuitia gliſceret, miſeratio arcebatur. Sub idem tempus C. Cęſar diſcedenti Capreas auo comes, Claudiam M. Silani filiam coniugio accepit; immanem animum ſubdola modeſtia tegens, non damnatione matris, nō exſilio fratrū rupta voce, qualem diem Tiberius induiſſet, pari habitu, haud multum diſtantibus verbis. Vnde mox ſcitū Paſſieni oratoris dictum percrebuit; *Neq; meliorem vnquam ſeruum, neq; deteriorem dominum fuiſſe*. Non omiſerim præſagium Tiberij, de Ser. Galba tum conſule; quem accitum, & diuerſis ſermonibus pertentatum, poſtremo Græcis verbis in hanc ſententiam adlocutus; *Et tu Galba quandoq; deguſtabis imperium*, ſeram ac breuem potentiam ſignificans, ſcientia Chaldæorum artis, cuius apiſcendæ, otiū apud Rhodū, magiſtrum Traſullum habuit, peritiā eius hoc modo expertus: Quotiens ſuper negotio conſultaret, edita domus parte, ac liberti vnius conſcientia vtebatur. is litterarum ignarus, corpore valido per auia ac derupta (nā ſaxis domus imminet) præibat eum cuius artem experiri Tiberius ſtatuiſſet; & regredientē, ſi vanitatis aut fraudum ſuſpicio inceſſerat, in ſubiectum mare præcipitabat, ne index arcani exiſteret. Igitur Thraſullus iiſdem rupibus inductus, poſtquā percunctantem commouerat, *imperium* ipſi, & futura ſollerter patefaciens; interrogatur, *an ſuā quoque genitalem horam comperiſſet; quem tum annum, qualem diem haberet?* Ille poſitus ſiderum, ac ſpatia dimenſus, hærere primo, dein pauēſcere; & quantum introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus; poſtremo exclamat, *ambiguum ſibi ac prope vltimum diſcrimen inſtare.* Tū complexus eum Tiberius, *præſcium periculorum, & incolumem fore* gratatur; quæque dixerat, oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc ac talia audienti, in incerto iudiciū

eſt,

eſt, fatone res mortalium & neceſſitate immutabili, an ſorte voluātur. quippe ſapientiſſimos veterum, quiq; ſectam eorum æmulantur, diuerſos repperies; ac multis inſitā opinionem, *non initia noſtri, non finem, non deniq; homines dijs curæ. ideo creberrima & triſtia in bonos, læta apud deteriores eſſe*. Contra alij, *fatum quidem congruere rebus* putant, *ſed non è vagis ſtellis, verum apud principia, & nexus naturalium cauſſarum: ac tamen electionem vitæ* nobis relinquunt; *quam vbi elegeris, certum imminentium ordinem. neq; mala vel bona, quæ vulgus putet: multos qui conflictari aduerſis videantur, beatos; ac pleroſque, quamquam magnas per opes, miſerrimos: ſi illi grauem fortunam conſtanter tolerent, hi proſpera inconſulte vtantur*. Ceterum plurimis mortalium non eximitur, quin *primo cuiuſque ortu ventura deſtinentur: ſed quædam ſecus quam dicta ſint cadere, fallacijs ignara dicentium. ita corrumpi fidē artis, cuius clara documenta, & antiqua ætas & noſtra tulerit*. Quippe à filio eiuſdē Thraſulli prędictum Neronis imperium in tēpore memorabitur, ne nūc incepto longius abierim. Iiſdē conſulibus Aſinij Galli mors vulgatur, quem egeſtate cibi peremptū haud dubium; ſponte, vel neceſſitate, incertū habebatur. Conſultuſque Cæſar *an ſepeliri ſineret*, non erubuit permittere, vltroq; incuſare *caſus, qui reum abſtuliſſent antequam corā conuinceretur*. ſcilicet medio triennio defuerat tēpus ſubeundi iudicium conſulari ſeni, tot cōſularium parenti. Druſus deinde exſtinguitur, cum ſe miſerandis alimentis, mādendo è cubili tomēto, nonum ad diem detinuiſſet. Tradidere quidā, deſcriptum fuiſſe Macroni, ſi arma ab Seiano tētarentur, extractū cuſtodia iuuenem, (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, *fore vt nurui ac nepoti cōciliaretur Cæſar*; ſæuitiam, quam pęnitentiā maluit. Quin & inuectus in defunctum; *probra corporis, exitiabilem in ſuos, infenſum Reip. animum* obiecit: recitarique *factorum dictorumque eius deſcripta*

per

per dies iuſtu[illegible] non aliud atrocius viſum: adſtitiſſe tot per a[illegible]s, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent; & potuiſſe auum audire, legere, in publicum promere, vix fides; niſi quod Actij centurionis, & Didymi liberti epiſtolæ, ſeruorum nomina præferebant, vt quis egredientem cubiculo Druſum pulſauerat, exterruerat. etiam ſua verba centurio ſæuitiæ plena, tamquam egregiũ, voceſq; deficientis adiecerat, quis primo alienationem mentis ſimulans, quaſi per dementiã, funeſta Tiberio; mox vbi exſpes vitæ fuit, meditatas, cõpoſitaſque diras imprecabatur: *vt quemadmodũ nurum filiumq; fratris, & nepotes, domumq; omnem cædibus compleuiſſet; ita pœnas nomini generiq; maiorum, & poſteris exſolueret.* Obturbabant quidem patres, ſpecie deteſtandi: ſed penetrabat pauor, & admiratio, callidum olim & tegendis ſceleribus obſcurum, huc confidentiæ veniſſe, vt tamquam dimotis parietibus oſtenderet nepotem ſub verbere centurionis, inter ſeruorum ictus, extrema vitæ alimenta fruſtra orantem. Nondum is dolor exoleuerat, cum de Agrippina auditum, quam interfecto Seiano ſpe ſuſtentatam prouixiſſe reor; & poſtquam nihil de ſæuitia remittebatur, voluntate exſtinctam. niſi ſi negatis alimentis, adſimulatus eſt finis, qui videretur ſponte ſumptus. Enimuero Tiberius fœdiſſimis criminationibus exarſit, *impudicitiam* arguens, *& Aſinium Gallum adulterum, eiuſq; mortẽ ad tædium vitæ compulſam.* Sed Agrippina æqui impatiens, dominandi auida, virilibus curis, feminarum vitia exuerat. *Eodem die defunctã quo biennio ante Seianus pœnas luiſſet; memoriæque id prodendum* addidit Cæſar: iactauitq; *quod non laqueo ſtrangulata, neq; in Gemonias proiecta foret.* Actæ ob id grates, decretumq; *vt quintodecimo Kal. Nouembris vtriuſque necis die, per omnis annos, donum Ioui ſacraretur.* Haud multo poſt Cocceius Nerua continuus principis, omnis diuini humanique iuris ſciens, integro ſtatu, corpore inlæſo, morien-

riendi conſilium cepit. Quod vt Tiberio cognitum; adſidere, cauſſas requirere, addere preces, fateri poſtremo *graue conſcientiæ, graue famæ ſuæ, ſi proximus amicorum nullis moriendi rationibus vitam fugeret.* auerſatus ſermonem Nerua, abſtinentiam cibi coniunxit. Ferebant gnari cogitationum eius, quanto propius mala Reip. viſeret, ira, & metu, dum integer, dum intentatus, honeſtum finem voluiſſe. Ceterum Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Cn. Piſoni; & palam læta morte Germanici, cum Piſo caderet, precibus Auguſtæ, nec minus inimicitijs Agrippinæ defenſa erat. vt odium, & gratia deſiere; ius valuit. petitaq; criminibus haud ignotis, ſua manu, ſera magis quam immerita, ſupplicia perſoluit. Tot luctibus funeſta ciuitate, pars mæroris fuit, quod Iulia Druſi filia, quondã Neronis vxor, denupſit in domum Rubellij Blãdi, cuius auum Tiburtem equitem Romanum pleriq; meminerant. Extremo anni mors Ælij Lamiæ funere cenſorio celebrata, qui adminiſtrandæ Suriæ imagine tandem exſolutus, vrbi præfuerat: genus illi decorum; viuida ſenectus; & non permiſſa prouincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio Syriȩ proprætore defuncto, recitantur Cæſaris litterȩ, quis incuſabat *egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: ſeque ea neceßitudine ad preces cogi, per quas conſularium aliqui capeſſere prouincias adigerentur:* oblitus Arruntium, ne in Hiſpaniam pergeret, decimum iam annum attineri. Obijt eodem anno & Manius Lepidus, de cuius moderatione, atque ſapientia in prioribus libris ſatis conlocaui. neq; nobilitas diutius demonſtranda eſt: quippe Æmilium genus fecundum bonorum ciuium, & qui eadem familia corruptis moribus inluſtri tamen fortuna egere. Paullo Fabio L. Vitellio COSS. poſt longum ſæculorum ambitum, auis Phœnix in Ægyptum venit; præbuitq; materiem doctiſſimis indigenarum, & Græcorum,

rum, multa ſuper eo miraculo diſſerendi. de quibus congruunt, & plura ambigua, ſed cognitu non abſurda; promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore ac diſtinctu pinnarum à ceteris auibus diuerſum, conſentiunt qui formam eius definiere. De numero annorum varia traduntur. maxime vulgatum, quingentorum ſpatium. ſunt qui adſeuerent, mille quadringentos ſexaginta. vnum in terris; prioreſque alites Seſoſtride primum, poſt Amaſide dominantibus, dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnauit, in ciuitatem cui Heliopolis nomen, aduolauiſſe, multo ceterarum volucrum comitatu, nouam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obſcura: inter Ptolemęum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. vnde nonnulli falſum hunc phœnicem, neq; Arabum è terris credidere, nihilque vſurpauiſſe ex his quæ vetus memoria firmauit. confecto quippe annorum numero, vbi mors propinquet, ſuis in terris ſtruere nidum, eique vim genitalem adfundere, ex qua fetum oriri; & primam adulto curam ſepeliendi patris, neq; id temere; ſed ſublato murrhę pondere, tentatoq; per longum iter, vbi par oneri, par meatui ſit, ſubire patrium corpus, inque Solis aram perferre, atq; adolere. Hæc incerta & fabuloſis aucta. Ceterum aſpici aliquando in Ægypto eam volucrem, non ambigitur. At Romæ cæde continua Pomponius Labeo, quem præfuiſſe Mœſiæ rettuli, per abruptas venas ſanguinem effudit; æmulataq; eſt coniunx Paxea. nam promptas eiuſmodi mortes, metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis, ſepultura prohibebantur: eorum qui de ſe ſtatuebant, humabantur corpora, manebant teſtamenta, pretium feſtinandi. Sed Cæſar miſſis ad ſenatum litteris, diſſeruit, *morem fuiſſe maioribus, quotiens dirimerent amicitias, interdicere domo, eumq; finem gratiæ ponere: id ſe repetiuiſſe in Labeone. atq; illum quia male adminiſtratæ prouinciæ, aliorumq; criminum vrgebatur, culpam inuidia velauiſſe;*

uiſſe;

uiſſe; fruſtra conterrita vxore, quam etſi nocentem, periculi tamen expertem fuiſſe. Mamercus dein Scaurus rurſum poſtulatur, inſignis nobilitate & orandis cauſſis, vita probroſus. nihil hunc amicitia Seiani, ſed labefecit haud minus validum ad exitia Macronis odiū, qui eaſdem artes occultius exercebat: detuleratq; argumentum tragœdiæ à Scauro ſcriptæ, additis verſibus qui in Tiberium flecterentur. Verum ab Seruilio & Cornelio accuſatoribus, *adulterium Liuiæ, magorū ſacra* obiectabantur. Scaurus, vt dignum veteribus Æmilijs, damnationem anteit; hortante Sexitia vxore, quę incitamentum mortis, & particeps fuit. Ac tamen accuſatores, ſi facultas incideret, pœnis adficiebātur: vt Seruilius Corneliuſque perdito Scauro famoſi, quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperant, in inſulas, interdicto igni atque aqua demoti ſunt. & Abudius Ruſo functus ædilitate, dum Lentulo Getulico, ſub quo legioni præfuerat, periculum faceſſit, *quod is Seiani filium generum deſtinaſſet*, vltro damnatur, atq; vrbe exigitur. Getulicus ea tempeſtate ſuperioris Germanię legiones curabat, mirumq; amorem adſecutus erat, effuſæ clementiæ, modicus ſeueritate, & proximo quoq; exercitui per L. Apronium ſocerum non ingratus. vnde fama conſtans, auſum mittere ad Cæſarem litteras, *Adfinitatem ſibi cum Seiano haud ſponte, ſed conſilio Tiberij cœptam: perinde ſe quam Tiberium falli potuiſſe. neq; errorem eundem illi ſine fraude, alijs exitio habendum. ſibi fidem integram, &, ſi nullis inſidijs peteretur, manſuram: ſucceſſorem non aliter quam indicium mortis accepturum. firmarent velut fœdus, quo princeps ceterarum rerum potiretur, ipſe prouinciā retineret.* Hęc mira quamquā, fidem ex eo trahebāt, quod vnus omnium Seiani adfinium incolumis, multaq; gratia manſit: reputante Tiberio publicum ſibi odiū, extremam ætatem, magiſq; fama quam vi ſtare res ſuas. C. Ceſtio M. Seruilio COSS. nobiles Parthi in vrbem venere, ignaro rege Artabano.

Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in ſuos, mox ſuperbiam in nos, ſæuitiam in populares ſumpſit; fretus bellis, quæ ſecunda aduerſum circumiectas nationes exercuerat, & ſenectutem Tiberij vt inermem deſpiciens; auiduſque Armeniæ, cui defuncto rege Artaxia, Arſacem liberorum ſuorum veterrimum impoſuit, addita contumelia, & miſſis qui *gazam à Vonone relictam in Syria Ciliciaque* repoſcerent, ſimul *veteres Perſarum ac Macedonum terminos*, ſeque *inuaſurum poſſeſſa Cyro, & poſt Alexandro*, per vaniloquentiam ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi ſecretos nuntios validiſſimus auctor fuit Sinnaces, inſigni familia ac perinde opibus, & proximus huic Abdus, ademptæ virilitatis. non deſpectum id apud barbaros, vltroq; potentiam habet. Ii adſcitis & alijs primoribus, quia neminem gentis Arſacidarum ſummæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano pleriſque, aut nondum adultis, Phrahaten regis Phrahatis filium Roma poſcebant: *Nomine tantum & auctore opus, vt ſponte Cæſaris, vt genus Arſacis, ripam apud Euphratis cerneretur.* Cupitum id Tiberio. ornat Phrahaten, accingitque paternum ad faſtigium: deſtinata retinens, conſilijs & aſtu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis inſidijs, Artabanus tardari metu, modo cupidine vindictæ inardeſcere. & barbaris cunctatio, ſeruilis: ſtatim exſequi, regium videtur. Valuit tamen vtilitas, vt Abdum ſpecie amicitiæ vocatum ad epulas lento veneno inligaret; Sinnacen diſſimulatione ac donis, ſimul per negotia, moraretur. Et Phrahates apud Syriam, dum omiſſo cultu Romano, cui per tot annos inſueuerat, inſtituta Parthorum reſumit, patrijs moribus impar, morbo abſumptus eſt. Sed nō Tiberius omiſit incepta. Tiridatem ſanguinis eiuſdē, æmulum Artabano, reciperandæq; Armeniæ Hiberum Mithridatē deligit, conciliatq; fratri Pharaſmani, qui gentile imperium obtinebat: & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium

præ-

præfecit. eo de homine haud ſum ignarus, ſiniſtram in vrbe famam, pleraq; fœda memorari: ceterum regẽdis prouincijs priſca virtute egit. Vnde regreſſus, & formidine C. Cæſaris familiaritate Claudij, turpe in ſeruitiũ mutatus, exẽplar apud poſteros adulatorij dedecoris habetur: ceſſeruntque prima poſtremis, & bona iuuentæ ſenectus flagitioſa oblitterauit. At ex regulis, prior Mithridates Phraraſmanem perpulit, dolo & vi conatus ſuos iuuare: repertiq; corruptores, miniſtros Arſacis multo auro ad ſcelus cogunt: ſimul Hiberi magnis copijs Armeniam irrumpunt, & vrbe Artaxata potiuntur. Quæ poſtquam Artabano cognita, filium Orodem vltorem parat, datq; Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contra, Pharaſmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas; quorum Sceptruchi vtrimq; donis acceptis, more gẽtico diuerſa induere. Sed Hiberi locorum potentes, Caſpia via Sarmatam in Armenios raptim effundunt, at qui Parthis aduentabant, facile arcebantur: cum alios inceſſus, hoſtis clauſiſſet; vnũ reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, ęſtas impediret: quia flatibus Eteſiarum implentur vada; hibernus Auſter reuoluit fluctus, pulſoq; introrſus freto, breuia litorum nudantur. Interim Orodem ſociorũ inopem, auctus auxilio Pharaſmanes vocare ad pugnam, & detrectantem inceſſere, adequitare caſtris, infenſare pabula; ac ſępe in modum obſidij ſtationibus cingebat. donec Parthi contumeliarum inſolentes, circumſiſterent regem, poſcerent prœlium, atq; illis ſola in equite vis: Pharaſmanes & pedite valebat. Nam Hiberi Albanique ſaltuoſos locos incolentes, duritiæ patientiæque magis inſuevere. Feruntque *ſe Theſſalis ortos, qua tempeſtate Iaſon poſt auectam Medeam, genitoſq; ex ea liberos inanem mox regiam Aetæ, vacuoſque Colchos repetiuit.* Multaq; de nomine eius, & oraculũ Phryxi celebrant. nec quiſquam ariete ſacrificauerit, credito vexiſſe Phryxum: ſiue id animal; ſeu

nauis

nauis inſigne fuit. Ceterum directa vtrimq; acie, Parthus *imperium Orientis, claritudinem Arſacidarum ; contraq; ignobilem Hiberum mercenario milite,* diſſerebat. Pharaſmanes, *integros ſemet à Parthico dominatu ; quanto maiora peterent, plus decori: victores; aut ſi terga darent, flagitij atq; periculi laturos.* ſimul horridam ſuorum aciem, picta auro Medorum agmina; hinc viros, inde prædam oſtendere. Enim vero apud Sarmatas non vna vox ducis: ſe quiſque ſtimulant, *ne pugnam per ſagittas inirent, impetu & comminus præueniendum.* Variæ hinc bellantium ſpecies; cum Parthus ſequi vel fugere pari arte ſuetus, diſtraheret turmas, ſpatium ictibus quæreret: Sarmatæ omiſſo arcu, quo breuius valent, contis gladijſq; ruerent. modo equeſtris prœlij more, frontis & tergi vices; aliquando, vt conſerta acies, corporibus & pulſu armorum pellerent, pellerentur. Iamq; & Albani Hiberiq; prenſare, detrudere, ancipitem pugnam hoſtibus facere. Quos ſuper, eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharaſmanes Orodeſque dū ſtrenuis adſunt, aut dubitantibus ſubueniunt, cōſpicui, eoq; gnari, clamore, telis, equis cōcurrunt: inſtantius Pharaſmanes; nā vulnus per galeam adegit, nec iterare valuit, prælatus equo, & fortiſſimis ſatellitum protegentibus ſaucium. Fama tamen occiſi falſo credita, exterruit Parthos, victoriamq; cōceſſere. Mox Artabanus tota mole regni vltum ijt, peritia locorū, ab Hiberis melius pugnatū. nec ideo abſcedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & ſubdito rumore tamquā Meſopotamiā inuaſurus, metum Romani belli feciſſet. Tū omiſſa Armenia, verſæque Artabani res: inliciente Vitellio, *desererent regem ſæuum in pace, & aduerſis prœliorum exitioſum.* Igitur Sinnaces, quē ante infensū memoraui, patrem Abdageſem, alioſq; occultos conſulit, & tunc continuis cladibus promptiores ad defectionē trahit: adfluentibus paulatim, qui metu magis quā beneuolētia ſubiecti, repertis auctoribus

bus ſuſtulerant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quã ſi qui externorum, corpori cuſtodes aderãt ſuis, quiſque ſedibus extorres, quis neq; boni intellectus, neq; mali cura, ſed mercede aluntur, miniſtri ſceleribus. His adſumptis, in longinqua & contermina Scythiæ fugam maturauit, ſpe auxilij; (quia Hyrcanis Carmanijſque per adfinitatem innexus erat) atq; interim poſſe Parthos abſentium æquos, præſentibus mobiles, ad pœnitentiam mutari. At Vitellius profugo Artabano, & flexis ad nouum regem popularium animis, hortatus Tiridatem *parata capeſſere*, robur legionum ſociorumque, ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cum hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornaſſet; nuntiauere accolæ, *Euphraten, nulla imbriũ vi, ſponte & immenſum attolli; ſimul albentibus ſpumis in modum diadematis ſinuare orbes; auſpicium proſperi tranſgreſſus*. quidam callidius interpretabantur, *initia conatus ſecunda, neq; diuturna: quia eorum quæ terra cæloue portenderentur, certior fides; fluminum inſtabilis natura, ſimul oſtenderet omnia, raperetque*. Sed ponte nauibus effecto, tramiſſoque exercitu, primus Ornoſpades multis equitum millibus in caſtra venit: exul quondam, & Tiberio, cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoque ciuitate Romana donatus mox repetita amicitia regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumflui, Meſopotamiæ nomen acceperunt. Neq; multo poſt, Sinnaces auget copias: & columen partium Abdageſes, gazã & paratus regios adicit. Vitellius oſtentaſſe Romana arma ſatis ratus, monet Tiridaten primoreſque; hunc *Phrahatis aui & altoris Cæſaris, quæ vtrobique pulchra, meminerit*: illos, *obſequium in regem, reuerentiam in nos, decus quiſque ſuum & fidem retinerent*. exin cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ duabus æſtatibus geſta coniunxi, quo requieſceret ani-

mus à domeſticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio poſt cædem Seiani, quæ ceteros mollire ſolent, tempus, preces, ſatias, mitigabant, quin incerta vel abolita pro grauiſſimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accuſatores haud perpeſſus, ſupremis tabulis multa & atrocia in Macronem ac præcipuos libertorum Cæſaris compoſuit; ipſi *fluxam ſenio mentem, & continuo abſceſſu, velut exſilium* obiectando. Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius iuſſit: patientiam libertatis alienæ oſtentans, & contemptor ſuæ infamiæ; an ſcelerum Seiani diu neſcius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatiſque, cui adulatio officit, per probra ſaltem gnarus fieri. Iiſdem diebus Granius Martianus ſenator à C. Graccho maieſtatis poſtulatus, vim vitæ ſuæ attulit. Tatiuſque Gratianus prætura functus, lege eadem extremũ ad ſupplicium damnatus. Nec diſpares Trebellieni Rufi, & Sextij Paconiani exitus. Nam Trebellienus ſua manu cecidit; Paconianus in carcere, ob carmina illic in principem factitata, ſtrangulatus eſt. Hæc Tiberius non mari, vt olim, diuiſus, neque per longinquos nuntios accipiebat, ſed vrbem iuxta; eodem vt die vel noctis interiectu, litteris conſulum reſcriberet: quaſi aſpiciens vndantem per domos ſanguinem, aut manus carnificum. Fine anni Poppæus Sabinus conceſſit vita, modicus originis, principum amicitia conſulatum ac triumphale decus adeptus: maximiſque prouincijs per quatuor & viginti annos impoſitus; nullam ob eximiam artem, ſed quod par negotijs, neq; ſupra erat. Q. Plautius Sex. Papinius COSS. ſequuntur. Eo anno, * neq; quod L. Aruſeius morte adfecti forent, adſuetudine malorum vt atrox aduertebatur: ſed exterruit, quod Vibulenus Agrippa eques Romanus, cum peroraſſent accuſatores, in ipſa curia depromptũ ſinu venenum hauſit; prolapſuſque ac moribundus, feſtinatis lictorum manibus in carcerem raptus eſt, fau-

ceſque

ceſque iam exanimis laqueo vexatæ. Ne Tigranes quidem Armenia quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio ſupplicia ciuium effugit. At C. Galba conſularis & duo Blæſii voluntario exitu cecidere: Galba, triſtibus Cæſaris litteris prouinciam ſortiri prohibitus; Blæſiis ſacerdotia integra eorum domo deſtinata, conuulſa, diſtulerat: tunc vt vacua contulit in alios. quod ſignum mortis intellexere, & exſecuti ſunt. Et Æmilia Lepida, quam iuueni Druſo nuptam rettuli, crebris criminibus maritum inſecuta, quamquam inteſtabilis, tamen impunita agebat, dum ſuperfuit pater Lepidus; poſt à delatoribus corripitur, ob ſeruum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. ergo omiſſa defenſione, finem vitæ ſibi poſuit. Per idem tempus Clitarum natio Cappadoci Archelao ſubiecta, quia noſtrum in modum deferre cenſus, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abſceſſit: locorumque ingenio ſeſe contra imbelles regis copias tutabatur; donec M. Trebellius legatus à Vitellio præſide Syriæ cum quatuor millibus legionariorum, & delectis auxilijs miſſus, duos collis, quos barbari inſederant (minori *Cadra*, alteri *Dauara* nomen eſt) operibus circumdedit: & erumpere auſos, ferro; ceteros, ſiti ad deditionem coegit. At Tiridates volentibus Parthis Nicephorium & Anthemuſiada, ceteraſque vrbes, quæ Macedonibus ſitę, Græca vocabula vſurpant, Halumque & Artemitam Parthica opida recepit, certātibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductum ob ſæuitiam exſecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes ſperabant. Plurimum adulationis Seleucenſes induere, ciuitas potens, ſepta muris, neq; in barbarum corrupta, ſed conditoris Seleuci retinens. Trecēti opibus, aut ſapientia delecti, vt ſenatus: ſua populo vis: & quoties concordes agunt, ſpernitur Parthus; vbi diſſenſere, dum ſibi quiſque contra æmulos ſubſidium vocant, accitus in partem, aduerſum omnes valeſcit. Id nuper acciderat Arta-

bano regnante, qui plebem primoribus tradidit
ex ſuo vſu. nam populi imperium iuxta liberta-
tem;paucorum dominatio regiæ libidini propior
eſt. Tum aduentantem Tiridaten extollunt vete-
rum regum honoribus, & quos recens ætas lar-
gius inuenit: ſimul probra in Artabanum funde-
bant, *materna origine Arſaciden, cetera degenerem.*
Tiridates rem Seleucenſem populo permittit.
Mox conſultans *quonam die ſolemnia regni capeſ-*
ſeret? litteras Phrahatis & Hieronis, qui validiſ-
ſimas præfecturas obtinebant,accipit; *breuem mo-*
ram precantium. Placitumq; *opperiri viros præpol-*
lentis: atq; interim Cteſiphon ſedes imperij peti-
ta.ſed vbi diem ex die prolatabant,multis coram
& adprobantibus, Surena patrio more Tiridaten
inſigni regio euinxit. Ac ſi ſtatim interiora,cete-
raſque nationes petiuiſſet; oppreſſa cunctantium
dubitatio, & omnes in vnum cedebant:adſidēdo
caſtellum, in quod pecuniam & pellices Artaba-
nus contulerat, dedit ſpatium exuendi pacta. Nā
Phrahates, & Hiero, & ſi qui alij delectū capien-
do diademati diem haud concelebrauerant, pars
metu,quidam inuidia in Abdageſen, qui tum au-
la,& nouo rege potiebatur,ad Artabanum verte-
re. Iſque in Hyrcanis repertus eſt, inluuie obſi-
tus, & alimenta arcu expediens. ac primo tam-
quam dolus pararetur,territus;vbi data fides *red-*
dendæ dominationi veniſſe, adleuatur animum, &
quæ repentina mutatio? exquirit. Tum Hiero *pue-*
ritiam Tiridatis increpat; *neq; penes Arſacidem*
imperium, ſed inane nomen apud imbellem externa
mollitia, vim in Abdageſis domo. Senſit vetus re-
gnandi,falſos in amore,odia non fingere.nec vl-
tra moratus quam dum Scytharum auxilia con-
ciret,pergit properus, & præueniens inimicorum
aſtus, amicorum pœnitentiam: neq; exuerat pæ-
dorem, vt vulgum miſeratione aduerteret. non
fraus, non preces,nihil omiſſum, quo ambiguos
inliceret, prompti firmarentur. Iamque multa
manu,propinqua Seleuciæ aduentabat; cum Ti-
rida-

ridates ſimul fama atque ipſo Artabano percul-ſus, diſtrahi conſilijs, iret contra, an bellum cun-ctatione tractaret. Quibus prœlium & feſtinati caſus placebant, *diſiectos & longinquitate itineris feſſos, ne animo quidem ſatis ad obſequium coaluiſ-ſe* diſſerunt, *proditores nuper hoſteſque eius, quem rurſum foueant*. Verum Abdageſes *regrediendum in Meſopotamiam* cenſebat, *vt amne obiecto, Ar-menijs interim Elymæiſque & ceteris à tergo excitis, aucti copijs ſocialibus, & quas dux Romanus miſiſ-ſet, fortunam tentarent*. Ea ſententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdageſen, & Tirida-tes ignauus ad pericula erat. ſed fugæ ſpecie di-ſceſſum; ac principio à gente Arabum facto, ce-teri domos abeunt, vel in caſtra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam reuectus, pudore proditionis omnes exſoluit. Idem annus graui igne vrbem adficit, deuſta parte Circi, quæ A-uentino contigua, ipſoque Auentino. quod dam-num Cæſar ad gloriam vertit, exſolutis domuum & inſularum pretijs. Millies ſeſtertium ea mu-nificentia conlocatum; tanto acceptius in vul-gum, quanto modicus priuatis ædificationibus. Ne publice quidem niſi duo opera ſtruxit, tem-plum Auguſto, & ſcenam Pompeiani theatri: eaq; perfecta contemptu ambitionis, an per ſe-nectutem, haud dedicauit. ſed æſtimando cuiuſ-que detrimento quatuor progeneri Cæſaris Cn. Domitius, Caſſius Longinus, M. Vinicius, Rubel-lius Blandus delecti, additusque nominatione cō-ſulum P. Petronius. Et pro ingenio cuiuſque quę-ſiti decretiq; in principem honores. quos omiſe-rit receperitue in incerto fuit, ob propinquū vitę finem. Neq; enim multo poſt ſupremi Tiberio conſules, Cn. Acerronius C. Pontius magiſtratum occepere, nimia iam potentia Macronis, qui gra-tiam C. Cæſaris nunquam ſibi neglectam, acrius in dies fouebat. impuleratque poſt mortem Claudiæ, quam nuptam ei rettuli, vxorem ſuam Enniam immittendo, amore iuuenem inlice-

re, pactoque matrimonij vincire, nihil abnuentem dum dominationis apiſceretur. Nam & ſi commotus ingenio; ſimulationum tamen falſa, in ſinu aui perdidicerat. Gnarum hoc principi. eoque dubitauit de tradenda Rep. primum inter nepotes, quorum Druſo genitus, ſanguine & caritate propior, ſed nondum pubertatem ingreſſus: Germanici filio robur iuuentæ, vulgi ſtudia, eaque apud auum odij cauſſa. Etiam de Claudio agitanti, quod is compoſita ætate bonarum artium cupiens erat, imminuta mens eius obſtitit. Sin extra domum ſucceſſor quæreretur, ne memoria Auguſti, ne nomen Cæſarum in ludibria & contumelias verterent, metuebat. quippe illi non perinde curæ gratia præſentium, quam in poſteros ambitio. Mox incertus animi, feſſo corpore, conſilium cui impar erat, fato permiſit; iactis tamen vocibus, per quas intelligeretur prouidus futurorum. Namque Macroni non abdita ambage, *Occidentem ab eo deſeri, Orientem ſpectari* exprobrauit. Et C. Cæſari forte orto ſermone L. Sullam irridenti, *omnia Sullæ vitia, & nullam eiuſdem virtutem habiturum* prædixit. ſimul crebris cũ lacrymis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu; *Occides hunc tu*, inquit, *& te alius*. Sed graueſcente valetudine, nihil è libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem ſimulans; ſolituſque eludere medicorum artes, atq; eos qui poſt triceſimum ætatis annum ad internoſcenda corpori ſuo vtilia vel noxia, alieni conſilij indigerent. Interim Romæ futuris etiam poſt Tiberium cædibus ſemina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam P. Vitellij quondam vxorem maieſtatis poſtulauerat; qua damnata, cum præmium accuſatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei interceſſit. vnde illis odia, mox Othoni exſilium. Dein multorum amoribus famoſa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo coniurationis indice fuerat, defertur impietatis in principem. connectebantur vt conſcij & adulteri eius,

Cn. Domitius, Vibius Marſus, L. Arruntius de claritudine Domitij ſupra memoraui. Marſus quoque vetuſtis honoribus, & inluſtris ſtudijs erat. Sed *teſtium interrogationi, tormentis ſeruorum Macronem præſediſſe*, commentarij ad ſenatum miſſi ferebant; nullæque in eos imperatoris litteræ ſuſpicionem dabant; inualido ac fortaſſe ignaro, ficta pleraq; ob inimicitias Macronis notas in Arruntium. Igitur Domitius defenſionem meditans; Marſus tamquam inediam deſtinauiſſet, produxere vitam: Arruntius cunctationem & moras ſuadentibus amicis, *Non eadem omnibus decora* reſpondit. *ſibi ſatis ætatis. neq; aliud pœnitendum, quam quod inter ludibria & pericula anxiam ſenectam tolerauiſſet, diu Seiano, nunc Macroni, ſemper alicui potentium inuiſus; non culpa, ſed vt flagitiorum impatiens. Sane paucos & ſupremos principis dies poſſe vitari; quemadmodum euaſurum imminentis iuuentam? An cum Tiberius poſt tantam rerum experientiam, vi dominationis conuulſus & mutatus ſit; C. Cæſarem vix finita pueritia, ignarum omnium, aut peſſimis innutritum, meliora capeſſiturum Macrone duce? qui vt deterior ad opprimendum Seianum delectus, plura per ſcelera Remp. conflictauiſſet. proſpectare iam ſe acrius ſeruitium, eoq; fugere ſimul acta & inſtantia.* Hæc vatis in modum dictitans, venas reſoluit. Documēto ſequentia erunt, bene Arruntium morte vſum. Albucilla inrito ictu à ſemet vulnerata, iuſſu ſenatus in carcerem fertur. Stuprorum eius miniſtri, *Graſidius Sacerdos prætorius vt in inſulam deportaretur; Pontius Fregellanus amitteret ordinem ſenatorium; & eadem pœna in Lælium Balbum* decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquentia habebatur, promptus aduerſum inſontes. Iiſdem diebus Sex. Papinius conſulari familia, repentinum & informem exitum delegit, iacto in præceps corpore. cauſſa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata, adſentationibus atq; luxu perpuliſſet iuuenem ad ea, quorum ef-

fugium non niſi morte inueniret. Igitur accuſata in ſenatu, quamquam genua patrum aduolueretur, *luctumque communem, & magis imbecillum tali ſuper caſu feminarum animum*, aliaque in eundem dolorem mœſta & miſeranda diu ferret, vrbe tamen in decem annos prohibita eſt, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret. Iam Tiberium corpus, iam vires, nondum diſſimulatio deſerebat. idem animi rigor, ſermone ac vultu intentus, quæſita interdum comitate, quamuis manifeſtam defectionem tegebat. mutatiſque ſæpius locis, tandem apud promontorium Miſeni conſedit, in villa, cui L. Lucullus quondam dominus. illic cum adpropinquare ſupremis, tali modo compertum. erat medicus arte inſignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines principis ſolitus, conſilij tamen copiam præbere. Is velut propria ad negotia digrediens, & per ſpeciem officij manum complexus, pulſum venarum attigit: neq; fefellit. nam Tiberius incertum an offenſus, tantoq; magis iram premens, *inſtaurari epulas* iubet, diſcumbitq; vltra ſolitum; quaſi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen *labi ſpiritum, nec vltra biduum duraturum* Macroni firmauit. inde cuncta conloquijs inter præſentes, nuntijs apud legatos & exercitus feſtinabantur. Decimoſeptimo Kalend. Aprilis interclusa anima; creditus eſt mortalitatem expleuiſſe. Et multo gratantum concurſu, ad capiẽda imperij primordia C. Cęſar egrediebatur. cum repente adfertur, *redire Tiberio vocem ac viſus, vocarique qui recreandæ defectioni cibum adferrent*. pauor hinc in omnes; & ceteri paſſim diſpergi, ſe quiſque mæſtum aut neſcium fingere: Cæſar in ſilentium fixus, à ſumma ſpe, nouiſſima exſpectabat: Macro intrepidus, *opprimi ſenem iniectu multæ veſtis* iubet, *diſcedique ab limine*: Sic Tiberius finiuit, octauo & ſeptuageſimo ætatis anno. Pater ei Nero, & vtrimque origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam, adoptioni-

bus

bus tranſierit. Caſus prima ab infantia ancipites. nam proſcriptum patrem exſul ſecutus, vbi domum Auguſti priuignus introijt, multis æmulis conflictatus eſt, dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciuſque Cæſares viguere. etiam frater eius Druſus proſperiore ciuium amore erat. Sed maxime in lubrico egit accepta in matrimonium Iulia, impudicitiam vxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regreſſus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus ferme & viginti obtinuit. Morum quoq; tempora illi diuerſa: egregium vita famaque quoad priuatus, vel in imperijs ſub Auguſto fuit: occultum ac ſubdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Druſus ſuperfuere. idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: inteſtabilis ſæuitia, ſed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuitue: poſtremo in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore & metu, ſuo tantum ingenio vtebatur.

C. CORNELII
TACITI
AB EXCESSV DIVI
AVGVSTI ANNALIVM
LIBER XI.

Breuiarium Libri XI.

Valerius Aſiaticus à Suilio & Soſibio accuſatur: in vrbem rapitur: clam auditur: fraude Vitellij euertitur. Secure moritur. Ob ſomnium interfecti. In perfidiam aduocatorum lex Cincia poſtulatur, inſtigante Silio, repugnante Suilio & alijs. Princeps aduocatis præmia definit. Parthi diſcordant. Gotarzes pulſus vires reparat: pacem dein cum Bardane init. Iterum diſſident. Bardanes victor à ſuis cæſus. Gotar. regnat. Ludi ſæcul. Domit. Nero ſpe deſtinatur imperio. Meſſallina Silium deperit. At Claudius aliud agit: leges fert: nouas litteras format: haruſpices firmat. Cheruſci regem Roma petunt: qui gratus primo, mox vileſcit. in eum ſurgitur. ipſe quoque ſeparat. Chauchos rebelles Corbulo reprimit. Seueritas eius in milit. Friſios componit: Gannaſcum cædit. Ardor eius à Claud. inhibitus. Curtij Rufi obſcuritas & incrementa. Nouius deprehenſus cum ferro in principem. Quæſtorum munus & numerus. Galli ciuitatem plenam adfectant. contradicitur. ſed Princeps ab eorum ſtat partibus: igitur impetrant, & primi quidem Ædui. Patricij ſuppleti. Senatus purgatus. Luſtrum conditum Meſſallina ruit, præcipiti etiam Silio, cui palam nubit. Vnde turbantur aulici, deliberantque. Narciſſus per pellices rem defert. Claud. conſultis amicis, trepidat. Meſſalina bacchatur. preces per Veſtalem

lem parat. Narciſſus principem nutantem firmat, & incitat. preces amolitur. Supplicia ſontium. Mneſter & Traulus fruſtra ſe excuſant. Claudium languentem præuenit Narciſſus. Meſſallina à tribuno interficitur, Claudio nec quærente, nec curante.

NAm Valerium Aſiaticum bis cõſulem, fuiſſe quondam adulterum eius credidit: pariterq; hortis inhians, quos ille à Lucullo cœptos inſigni magnificentia extollebat, Suilium accuſandis vtriſque immittit. Adiungitur Soſibius Britannici educator, qui per ſpeciem beneuolentiæ moneret Claudium, *auri vim atq; opes principibus infenſas: præcipuum auctorem Aſiaticum interficiendi Cæſaris, non extimuiſſe in concione populi Romani fateri, gloriamq; facinoris vltro petere. clarum ex eo in vrbe, didita per prouincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ, multiſque & validis propinquitatibus ſubnixus, turbare gentiles nationes promptum haberet*. At Claudius nihil vltra ſcrutatus, citis cum militibus, tamquam opprimendo bello, Criſpinum prætorij præfectũ miſit: à quo repertus eſt apud Baias, vincliſque inditis in vrbem raptus. neq; data ſenatus copia, intra cubiculũ auditur, Meſſallina coram, & Suilio *corruptionem militum, quos pecunia & ſtupro in omni flagitio obſtrictos* arguebat, exin *adulterium Poppææ*, ac poſtremum *mollitiam corporis* obiectante. ad quod victo ſilentio prorupit reus, & *Interroga*, inquit, *Suili filios tuos, virum me eſſe fatebuntur*: ingreſſuſque defenſionem, commoto maiorem in modum Claudio, Meſſallinæ quoq; lacrymas exciuit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium, ne elabi reum ſineret. ipſa ad perniciem Poppææ feſtinat, ſubditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent; adeo ignaro Cæſare, vt paucos poſt dies epulantem apud ſe maritum eius Sci-

pionem percũctaretur, *cur ſine vxore diſcubuiſſet?* atque ille *functam fato* reſponderet. Sed conſultanti ſuper abſolutione Aſiatici, flens Vitellius commemorata *vetuſtate amicitiæ, vtq; Antoniam principis matrem pariter obſeruauiſſent*, dein percurſis *Aſiatici in Remp. officijs, recentiq; aduerſus Britanniam militia*, quæque alia conciliandæ miſericordiæ videbantur; *liberum ei mortis arbitrium* permiſit: & ſecuta ſunt Claudij verba, in eandem clementiam. Hortantibus dehinc quibuſdam *inediam & lenem exitum, remittere beneficium* Aſiaticus ait: & vſurpatis quibus inſueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilare epulatus, cum ſe *honeſtius calliditate Tiberij, vel impetu C. Cæſaris periturum* dixiſſet, *quam quod fraude muliebri & impudico Vitellij ore caderet*; venas exoluit: viſo tamen ante rogo, iuſſoque *transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur*: tantum illi ſecuritatis nouiſſimæ fuit. Vocantur poſt hæc patres, pergitque Suilius addere reos equites Romanos inluſtres, quibus Petra cognomentum. at cauſſa necis ex eo, quod domum ſuam Mneſteris & Poppææ congreſſibus præbuiſſent. Verum *nocturnæ quietis ſpecies* alteri obiecta, *tamquam vidiſſet Claudium ſpicea corona euinctum, ſpicis retro conuerſis: eaq; imagine grauitatem annonæ dixiſſet*. Quidam *pampineam coronam albentibus folijs viſam, atq; ita interpretatum* tradidere, *vergente autumno mortem principis oſtendi*. Illud haud ambigitur, qualicumq; inſomnio, ipſi fratriq; perniciem allatam. Seſtertium quindecies, & inſignia præturæ Criſpino decreta. Adiecit Vitellius ſeſtertium decies Soſibio; *quod Britannicum præceptis, Claudium conſilijs iuuaret*. Rogatus ſententiam & Scipio: *cum idem*, inquit, *de admiſſis Poppææ ſentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes*. eleganti temperamento inter coniugalem amorem, & ſenatoriam neceſſitatem. Continuus inde & ſæuus accuſandis reis Suilius, multique audaciæ eius æmuli. nam cun-

cta

cta legum & magiſtratuum munia in ſe trahens princeps, materiam prædandi patefecerat. nec quidquam publicæ mercis tam venale fuit, quam aduocatorum perfidia: adeo vt Samius inſignis eques Romanus, quadringentis nummorum millibus Suilio datis, & cognita præuaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio conſule deſignato, cuius de potentia & exitio in tempore memorabo, conſurgunt patres, legemque Cinciam flagitant. qua cauetur antiquitus, *ne quis ob cauſſam orandam pecuniam donumue accipiat*. Deinde obſtrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, diſcors Suilio Silius acriter incubuit, *veterum oratorum exempla* referens, *qui famam in poſteros, præmia eloquentiæ cogitauiſſent pulcherrima. alioquin & bonarum artium principem ſordidis miniſterijs fœdari; ne fidem quidem integram manere, vbi magnitudo quæſtuum ſpectetur, quod ſi in nullius mercedem negotia tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accuſationes, odia, & iniurias foueri, vt quomodo vis morborum pretia medentibus, ſic fori tabes pecuniam aduocatis ferat. meminiſſent C. Aſinij, & Meſſallæ, ac recentiorum Arruntij & Æſernini, ad ſumma prouectorum incorrupta vita & facundia*. Talia dicente conſule deſignato, conſentientibus alijs parabatur ſententia, qua *lege repetundarum tenerentur*; cum Suilius, & Coſſutianus, & ceteri qui non iudicium (quippe in manifeſtos) ſed pœnam ſtatui videbant, circumſiſtunt Cæſarem, ante acta deprecantes. Et poſtquam annuit tacens, incipiunt; *Quem vllum tanta ſuperbia eſſe, vt æternitatem famæ ſpe præſumat? vſui & rebus ſubſidium præparari, ne quis inopia aduocatorum potentioribus obnoxius ſit. neque tamen eloquentiam gratuito contingere: omitti curas familiares, vt quis ſe alienis negotijs intendat. multos militias, quoſdam exercendo agros tolerare vitam. nihil à quoquam expeti, niſi cuius fructus ante præuiderit. Facile*

le Aſinium,& Meſſallam,inter Antonium & Auguſtum bellorum præmijs refertos, aut ditium familiarum heredes Aeſerninos,& Arruntios, magnum animum induiſſe: prompta ſibi exempla quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari ſoliti ſint. ſe modicos ſenatores, quieta Rep. nulla niſi pacis emolumenta petere. Cogitaret plebem,quæ toga eniteſceret. ſublatis ſtudiorum pretijs,etiam ſtudia peritura. Vt minus decora hæc,ita haud fruſtra dicta princeps ratus, capiendis pecunijs poſuit modum, vſque ad dena ſeſtertia, quem egreſſi repetundarum tenerentur. Sub idem tempus Mithridates, quem imperitaſſe Armenijs, & ad præſentiam Cæſaris vectum memoraui, monente Claudio in regnum remeauit, fiſus Pharaſmanis opibus. Is rex Hiberis,idemque Mithridatis frater, nuntiabat *diſcordare Parthos: ſummaq; imperij ambigua, minora ſine cura haberi.* Nam inter Gotarzis pleraq; ſæua(qui necem fratri Artabano,coniugiq; ac filio eius præparauerat,vnde metus eius in ceteros) acciuere Bardanem. Ille, vt erat magnis auſis promptus, biduo tria millia ſtadiorum inuadit,ignarumq; & exterritum Gotarzem proturbat:neq; cunctatur, quin proximas præfecturas corripiat, ſolis Seleucenſibus dominationem eius abnuentibus, in quos vt patris ſui quoque defectores, ira magis quam ex vſu præſenti accenſus,implicatur obſidione vrbis validæ,& munimentis obiecti amnis muroq; & commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumq; opibus auctus,bellum renouat:coactuſque Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos caſtra contulit. Tunc diſtractis Orientis viribus,& quonam inclinarent incertis;caſus Mithridati datus eſt occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda caſtellorum ardua, ſimul Hibero exercitu campos perſultante. Nec enim reſtitere Armenij,fuſo qui prœlium auſus erat. Demonacte præfecto.Paululum cunctationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, verſis illuc

qui-

quibuſdam procerum; dein litteris Cæſaris coercitus. & cuncta in Mithridatem fluxere, atrociorem quam nouo regno conduceret. At Parthi imperatores cum pugnam pararent, fœdus repẽte faciunt, cognitis popularium inſidijs, quas Gotarzes fratri patefecerat. congreſſique primo cunctanter, deinde complexi dextras, apud altaria deum pepigere, *fraudem inimicorum vlciſci, atque ipſi inter ſe concedere.* Potiorq; Bardanes viſus retinendo regno: at Gotarzes, ne quid æmulationis exſiſteret, penitus in Hyrcaniam abijt. regreſſoq; Bardani deditur Seleucia, ſeptimo poſt defectionem anno, non ſine dedecore Parthorum, quos vna ciuitas tamdiu eluſerat. Exin validiſſimas præfecturas inuaſit. & recuperare * Armeniam, ni Vibio Marſo Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret. Atq; interim Gotarzes pœnitentia conceſſi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace durius ſeruitium eſt, cõtrahit copias, & huic contra itum ad amnem Erindem: in cuius tranſgreſſu multum certato, peruicit Bardanes, proſperiſque prœlijs medias nationes ſubegit ad flumen Ginden, quod Dahas Arioſque diſterminat. Ibi modus rebus ſecundis poſitus. nam Parthi quamquam victores, longinquam militiam aſpernabantur. Igitur exſtructis monimentis, quibus opes ſuas teſtabatur, nec cuiquam ante Arſacidarum tributa illis de gentibus parta, regreditur; ingens gloria, atq; eo ferocior, & ſubiectis intolerantior. qui dolo ante compoſito, incautum venationiq; intentum interfecere, primam intra iuuentam, ſed claritudine paucos inter ſenum regum, ſi perinde amorem inter populares, quam metum apud hoſtes quæſiuiſſet. Nece Bardanis turbatæ Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur: multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdatem prolem Phrahatis obſidio nobis datum. dein præualuit Gotarzes. potituſque regiam, per ſæuitiem ac luxum adegit Parthos mittere ad principem Romanum occultas

tas preces, qui *permitti Meherdatem patrium ad faſtigium* orabant. Iiſdem conſulibus ludi ſæculares octingenteſimo poſt Romam conditã, quarto & ſexageſimo quã Auguſtus ediderat, ſpectati ſunt. Vtriuſque principis ratione prætermitto ſatis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani compoſui. nam is quoq; edidit ludos ſæculares; iiſque intẽtius affui ſacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum prætor. quod non iactantia refero, ſed quia collegio Quindecimuirum antiquitus ea cura,& magiſtratus potiſſimum exſequebãtur officia cærimoniarum. Sedente Claudio Circenſibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent; interq; eos Britannicus imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adſcitus,fauor plebis acrior in Domitium,loco præſagij acceptus eſt, vulgabaturq; *affuiſſe infantiæ eius dracones in modum cuſtodum*, fabuloſa & externis miraculis adſimilata. nam ipſe haudquaquã ſui detractor, vnam omnino *anguem in cubiculo viſam* narrare ſolitus eſt. Verũ inclinatio populi ſupererat ex memoria Germanici, cuius illa reliqua ſuboles virilis: & matri Agrippinæ miſeratio augebatur, ob ſæuitiã Meſſallinæ. quæ ſemper infeſta,& tunc cõmotior, quo minus ſtrueret crimina & accuſatores, nouo & furori proximo amore diſtinebatur. Nam in C. Silium iuuentutis Romanæ pulcherrimum ita exarſerat, vt ruinam Sylanam nobilem feminam,matrimonio eius exturbaret, vacuoq; adultero potiretur. Neq; Silius flagitij aut periculi neſcius erat: ſed certo ſi abnueret exitio, & nonnulla fallendi ſpe,ſimul magnis præmijs, opperiri futura, & præſentibus frui pro ſolatio habebat. illa nõ furtim,ſed multo comitatu ventitare domũ; egreſſibus adhæreſcere; largiri opes; honores poſtremo velut tranſlata iã fortuna,ſerui,liberti, paratus principis apud adulterũ viſebãtur. At Claudius matrimonij ſui ignarus,& munia cenſoria vſurpans, *theatralem populi*

la-

laſciuiam ſeueris edictis increpuit, *quod in P. Pomponium conſularem* (is carmina ſcenæ dabat) *inque feminas inluſtres probra iecerat.* Et lege lata, ſæuitiam creditorum coercuit, *ne in mortem parentum pecunias filijs familiarũ fœnori darent.* Fonteſque aquarũ ſub Imbruinis collibus deductos, vrbi intulit. Ac nouas litterarum formas addidit, vulgauitque; comperto Græcam quoq; litteraturã non ſimul cæptã, abſolutamque. Primi per figuras animalium Ægyptij ſenſus mentis effingebãt, & antiquiſſima monimẽta memoriæ humanę impreſſa ſaxis cernuntur, & *litterarum ſemet inuentores* perhibent; *inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intuliſſe Græciæ, gloriamq; adeptos, tamquã reppererint quæ acceperant.* Quippe fama eſt, *Cadmum claſſe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorũ populis artis eius auctorem fuiſſe.* Quidam *Cecropem Athenienſem.* vel *Linum Thebanum,* & *temporibus Troianis Palamedẽ Argiuum* memorant, *ſexdecim litterarũ formas; mox alios, ac præcipuum Simonidẽ ceteras reperiſſe.* At in Italia Etruſci ab Corinthio Damarato, Aborigenes Arcade ab Euãdro didicerunt. & forma litteris Latinis, quæ veterrimis Græcorum. Sed nobis quoq; paucæ primum fuere: deinde additæ ſunt. Quo exẽplo Claudius tres litteras adiecit, quæ vſui, imperitãte eo, poſt oblitteratæ, aſpiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiſcitis per fora ac templa fixo. Rettulit deinde ad ſenatũ ſuper collegio haruſpicũ, *ne vetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret: ſæpe aduerſis Reip. temporibus accitos, quorum monitu redintegratas cærimonias, & in poſterum rectius habitas. primoreſque Etruriæ ſponte aut patrum Romanorum impulſu retinuiſſe ſcientiam, & in familias propagaſſe: quod nunc ſegnius fieri, publica circa bonas artes ſocordia, & quia externæ ſuperſtitiones valeſcant. & læta quidem in præſens omnia; ſed benignitati deum gratiam referendam, ne ritus ſacrorum inter ambigua culti, per proſpera oblitterarentur.* Factũ ex eo ſenatuſconſultum; *viderent pontifices, quæ*

reti-

retinenda firmandaq; haruſpicum. Eodem anno Cheruſcorum gens regem Roma petiuit, amiſſis per interna bella nobilibus; & vno reliquo ſtirpis regiæ, qui apud vrbem habebatur, nomine *Italus*. Paternũ huic genus è Flauio fratre Arminij; mater ex Catumero principe Cattorum erat: ipſe forma decorus, & armis equiſque in patrium noſtrumq; morem exercitus. Igitur Cæſar auctum pecunia, additis ſtipatoribus, hortatur *gentile decus magno animo capeſſere, Illum primum Romæ ortum nec obſidem, ſed ciuem, ire externum ad imperium*. Ac primo lętus Germanis aduentus, atq; eo magis, quod nullis diſcordijs imbutus pari in omnes ſtudio ageret; celebrari, coli, modo comitatem & temperantiam nulli inuiſam, ſæpius vinolētiam ac libidines grata barbaris vſurpans. Iamque apud proximos, iam longius clareſcere, cum potentiam eius ſuſpectantes qui factionibus floruerant, diſcedunt ad conterminos populos, ac teſtificantur, *adimi veterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes inſurgere. adeo neminem iiſdem in terris ortum, qui principem locum impleat; niſi exploratoris Flauij progenies ſupra cunctos attollatur? Fruſtra Arminium præſcribi: cuius ſi filius hoſtili in ſolo adultus, in regnum veniſſet, poſſe extimeſci, infectum alimonio, ſeruitio, cultu, omnibus externis. at ſi paterna Italo mens eſſet, non alium infenſius arma contra patriam ac deos penates, quam parentes eius exercuiſſe*. His atq; talibus magnas copias coegere. Nec pauciores Italum ſequebantur. *non enim inrupiſſe ad inuitos, ſed accitum* memorabant. *quãdo nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum ſe patruo Arminio, auo Catumero præberet, nec patrem illi rubori eſſe, quod fidem aduerſus Romanos volentibus Germanis ſumptam, nunquã omiſiſſet. falſò libertatis vocabulum obtendi ab iis, qui priuatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei, niſi per diſcordias habeant*. Adſtrepebat huic alacre vulgus; & magno inter Barbaros prœlio victor rex; dehinc ſecunda fortuna ad ſuperbiam

pro-

prolapſus, pulſuſque, ac rurſus Langobardorum opibus refectus, per læta, per aduerſa res Cheruſcas adflictabat. Per idem tempus Chauci nulla diſſenſione domi,& morte Sanquinij alacres, dũ Corbulo aduentat, inferiorem Germaniam incurſauere, duce Gannaſco. qui natione Caninefas,auxiliaris & diu meritus, poſt transfuga, leuibus nauigijs prædabundus, Gallorum maxime oram vaſtabat,non ignarus dites & imbelles eſſe. At Corbulo prouinciam ingreſſus, magna cum cura & mox gloria, cui principium illa militia fuit,triremes alueo Rheni,ceteras nauiũ, vt quæque habiles, per æſtuaria & foſſas adegit: lintribuſque hoſtium depreſſis, & extubato Gannaſco;vbi præſentia ſatis compoſita ſunt, legiones operum & laboris ignaras,populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit; ne quis agmine decederet, nec pugnam niſi iuſſus iniret. ſtationes,vigiliæ,diurna nocturnaq; munia, in armis agitabantur. Feruntq; *militem, quia vallum non accinctus; atq; alium quia pugione tantum accinctus foderet,morte punitos*: quæ nimia,& incertum an falſo iacta vel aucta, originem tamen è ſeueritate ducis traxere. intentumq; & magnis delictis inexorabilem ſcias, cui tantum aſperitatis etiam aduerſus leuia credebatur. Ceterum is terror milites hoſteſque in diuerſum affecit. nos virtutem auximus: Barbari ferociam infregere. Et natio Friſiorum poſt rebellionem clade L. Apronij cœptam infenſa, aut male fida, datis obſidibus conſedit apud agros à Corbulone conſcriptos. Idem ſenatum,magiſtratus, leges impoſuit. ac ne iuſſa exuerent,præſidium immuniuit;miſſis qui maiores Chaucos ad deditionem pellicerẽt, ſimul Gannaſcum dolo aggrederentur. nec irritę aut degeneres inſidiæ fuere aduerſus transfugam & violatorem fidei. Sed cæde eius motæ Chaucorũ mentes,& Corbulo ſemina rebellionis præbebat;vt læta apud pleroſq;, ita apud quoſdam ſiniſtra fama. *cur hoſtem conciret? aduerſa in Rempubli-*

publicam caſura: ſin proſpere egiſſet, formidoloſū paci virum inſignem,& ignauo principi prægrauem. Ideo Claudius adeo nouam in Germanias vim prohibuit, *vt referri præſidia cis Rhenum* iuberet. Iam caſtra in hoſtili ſolo molienti Corbuloni, hæ litteræ redduntur. Ille re ſubita, quamquā multa ſimul offunderentur, metus ex imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud ſocios; nihil aliud prolocutus, quam *beatos quondam duces Romanos!* ſignū receptui dedit. Vt tamen miles otium exueret, inter Moſam Rhenumq; trium & viginti milliū ſpatio foſſam produxit, qua incerta Oceani vetarentur. inſignia tamen triumphi indulſit Cæſar, quamuis bellū negauiſſet. Nec multo poſt Curtius Rufus eundem honorem adipiſcitur, qui in agro Mattiaco recluſerat ſpecus quęrendis venis argenti; vnde tenuis fructus, nec in longū fuit: at legionibus cum damno labor, ecfodere riuos, quæq; in aperto grauia, humum infra moliri, quis ſubactus miles,& quia plures per prouincias ſimilia tolerabantur, componit occultas litteras nomine exercituum precantium imperatorē, *vt quibus permiſſurus eſſet exercitus, triumphalia ante tribueret.* De origine Curtij Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere. neq; falſa prompſerim;& vera exſequi pudet. Poſtquā adoleuit, ſectator quæſtoris cui Africa obtigerat, dum in opido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus ſecretus agitat, oblata ei ſpecies muliebris vltra modum humanum,& audita eſt vox; *Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam pro conſule venies.* Tali omine in ſpem ſublatus, digreſſuſque in vrbē, & largitione amicorū, ſimul acri ingenio, quæſturā; & mox nobiles inter candidatos præturā principis ſuffragio aſſequitur: cū hiſce verbis Tiberius dedecus nataliū eius velauiſſet; *Curtius Rufus videtur mihi ex ſe natus.* Longa poſt hæc ſenecta,& aduerſus ſuperiores triſti adulatione, arrogās minoribus, inter pares difficilis, conſulare imperiū, triumphi inſignia, ac poſtremo Africam obtinuit: atque

atq; ibi defunctus, fatale præſagium impleuit. Interea Romæ, nullis palã neq; cognitis mox cauſſis, Cn. Nouius eques Romanus, ferro accinctus repperitur in cœtu ſalutantiũ principem. Nã poſtquam tormentis dilaniabatur, de ſe Nouius...... cõſcios nõ edidit, incertum an occultans. Iiſdem conſulibus P. Dolabella cenſuit *ſpectaculum gladiatorũ per omnes annos celebrandum, pecunia eorũ qui quæſturam adipiſcerentur*. Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctiſque ciuium, ſi bonis artibus fiderent, licitum petere magiſtratus: ac ne ætas quidẽ diſtinguebatur, quin prima iuuenta conſulatum ac dictaturas inirent. Sed quæſtores, regibus etiam tum imperãtibus, inſtituti ſunt: quod lex curiata oſtendit, ab L. Bruto repetita. Manſitq; conſulibus poteſtas deligendi, donec eum quoq; honorem populus mandaret. creatique primum Valerius Potitus, & Æmilius Mamercus, LXIII. anno poſt Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Dein gliſcentibus negotijs, duo additi qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, ſtipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarum vectigalibus. Poſt lege Syllæ viginti creati ſupplendo ſenatui, cui iudicia tradiderat. & quamquam equites iudicia recuperauiſſent; quæſtura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuitò concedebatur, donec ſententia Dolabellæ velut venundaretur. A. Vitellio, L. Vipſanio conſulibus, cum de ſupplẽdo ſenatu agitaretur, primoreſque Galliæ quæ *comata* appellatur, fœdera & ciuitatem Romanam pridem aſſecuti, ius adipiſcendorum in vrbe honorum expeterent; multus ea ſuper re variuſque rumor, & ſtudijs diuerſis apud principem certabatur, aſſeuerantium; *non adeo ægram Italiam, vt ſenatum ſuppeditare vrbi ſuæ nequiret. ſuffeciſſe olim indigenas conſanguineis populis, nec pœnitere veteris Reip. Quin adhuc memorari exempla, quæ priſcis moribus ad virtutem & gloriã Romana indoles prodiderit. An parũ quod Veneti*

&

& Inſubres curiam inruperint, niſi cœtus alienigenarum velut captiuitas inferatur? quem vltra honorem reſiduis nobilium? aut ſi quis pauper è Latio ſenator foret? oppleturos omnia diuites illos, quorum aui proauique hoſtilium nationum duces exercitus noſtros ferro viique ceciderint; diuum Iulium apud Aleſiam obſederint. Recentia hæc. quid ſi memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & ara Romana manibus eorundem proſtratis, fruerentur ſane vocabulo ciuitatis: inſignia patrum, decora magiſtratuum, ne vulgarent. His atq; talibus haud permotus princeps, & ſtatim contra diſſeruit, & vocato ſenatu ita exorſus eſt: *Maiores mei (quorum antiquiſſimus Clauſus origine Sabina, ſimul in ciuitatem Romanã & in familias patriciorum adſcitus eſt) hortantur, vti paribus conſilijs Remp. capeſſam, transferendo huc quod vſquam egregium fuerit. Neq; enim ignoro Iulios Alba, Coruncanios Camerico, Porcios Tuſculo: & ne vetera ſcrutemur, Etruria Lucaniaque, & omni Italia, in ſenatum accitos. Poſtremo ipſam ad Alpes promotam, vt non modo ſinguli viritim, ſed terræ genteſque in nomen noſtrum coaleſcerent. Tunc ſolida domi quies, & aduerſus externa floruimus, cum Transſpadani in ciuitatem recepti, cum ſpecie deductarum per orbem terræ legionum, additis prouincialium validiſſimis, feſſo imperio ſubuentum eſt. num pœnitet Balbos ex Hiſpania, nec minus inſignes viros è Gallia Narbonenſi tranſiuiſſe? Manent poſteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmonijs & Athenienſibus fuit, quamquam armis pollerent, niſi quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noſter Romulus tantum ſapientia valuit, vt pleroſque populos eodẽ die hoſtes, dein ciues habuerit. Aduenæ in nos regnauerunt. Libertinorum filijs magiſtratus mandari, non vt pleriq; falluntur, repens, ſed priori populo factitatum eſt. At cum Senonibus pugnauimus. ſcilicet Volſci & Aequi nunquam aduerſam nobis aciem ſtruxere! Capti à Gallis ſumus. ſed & Tuſcis obſides dedimus, & Samnitium iugum ſubiuimus. At-*

tamen ſi cuncta bella recenſeas, nullum breuiore ſpatio quam aduerſus Gallos confectum. continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus noſtris mixti, aurum & opes ſuas inferant potius, quam ſeparati habeant. Omnia P. C. quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, noua fuere. plebei magiſtratus poſt patricios; Latini poſt plebeios; ceterarum Italiæ gentium poſt Latinos. Inueteraſcet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit. Orationem principis ſecuto patrum conſulto, primi Ædui ſenatorum in vrbe ius adepti ſunt. datum id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomē cum populo Romano vſurpant. Iiſdem diebus in numerum patriciorum aſciuit Cæſar vetuſtiſſimum quemque è ſenatu aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum quas Romulus *maiorum*, & L. Brutus *minorũ gentium* appellauerant, exhauſtis etiam quas dictator Cæſar lege Caſſia; &, princeps Auguſtus lege Senia ſublegeret. Lætaq; hæc in P. R. munia multo gaudio Cenſoris inibantur. Famoſos probris quo nam modo ſenatu depelleret anxius, mitem & recens repertam, quam ex ſeueritate priſca rationem adhibuit; monendo; *ſecum quiſque de ſe conſultaret, peteretque ius exeundi ordinis. facilem eius rei veniam & motos ſenatu & excuſatos ſimul propoſiturum: vt iudicium cenſorum ac pudor ſponte cedentium permixti, ignominiam mollirent.* Ob ea Vipſanius conſul rettulit, *patrem ſenatus appellandum eſſe Claudium. quippe promiſcuum* patris patriæ *cognomentum: noua in Remp. merita, non vſitatis vocabulis honoranda*. Sed ipſe cohibuit conſulem vt nimium aſſentantem. condiditq; luſtrũ, quo cenſa ſunt ciuiũ LXVIIII. cẽtena, & XLIIII. millia. Iſque illi finis inſcitiæ erga domum ſuam fuit. haud multo poſt, flagitia vxoris noſcere ac punire adactus, vt deinde ardeſceret in nuptias inceſtas. Iam Meſſallina facilitate adulterorum in faſtidium verſa, ad incognitas libidines profluebat; cum *abrumpi diſſimulationem* etiam Silius,

ſiue

ſiue fatali vecordia, an imminentium periculorũ remedium ipſa pericula ratus, vrgebat. *Quippe nõ eo ventum, vt ſenectam principis opperirentur. inſontibus innoxia conſilia; flagitijs manifeſtis, ſubſidium ab audacia petendum: adeſſe conſcios paria metuentes. Se cælibem, orbum, nuptijs, & adoptando Britannico paratum. manſuram eandem Meſſallinæ potentiam, addita ſecuritate ſi præuenirent Claudium, vt inſidijs incautum, ita iræ properum.* Segniter hæ voces acceptæ non amore in maritum; ſed ne Silius ſumma adeptus, ſperneret adulterã, ſceluſque inter ancipitia probatum, veris mox pretijs æſtimaret. nomen tamen matrimonij cõcupiuit, ob magnitudinem infamiæ, cuius apud prodigos nouiſſima voluptas eſt. Nec vltra exſpectato, quã dum ſacrificij gratia Claudius Hoſtiam proficiſceretur, cuncta nuptiarum ſolennia celebrat. Haud ſum ignarus, fabuloſum viſum iri, tantum vllis mortalium ſecuritatis fuiſſe, in ciuitate omnium gnara & nihil reticente; nedum conſulem deſignatum, cum vxore principis, prædicta die, adhibitis qui obſignarent, velut ſuſcipiendorum liberorũ cauſſa, conueniſſe: atq; illam audiſſe auſpicum verba, ſubiſſe, ſacrificaſſe apud deos, diſcubitũ inter conuiuas, oſcula, complexus, noctem deniq; actam licentia coniugali. Sed nihil cõpoſitum miraculi cauſſa, verum audita ſcriptaq; ſenioribus tradam. Igitur domus principis inhorruerat, maximeq; quos penes potentia, & ſi res verterent, formido, non iam ſecretis colloquijs, ſed aperte fremere; *Dum hiſtrio cubiculum principis perſultauerit, dedecus quidem illatum; ſed excidium procul abfuiſſe: nunc iuuenem nobilem, dignitate formæ, vi mẽtis, ac propinquo conſulatus, maiorem ad ſpem accingi. nec enim occultũ, quid poſt tale matrimonium ſupereſſet.* Subibat ſine dubio metus reputantes, *hebetem Claudium & vxori deuinctum, multaſque mortes iuſſu Meſſallinæ patratas.* Rurſus ipſa facilitas imperatoris fiduciam dabat, *ſi atrocitate criminis præualuiſſet, poſſe opprimi damnatam*

natam antequam ream. Sed in eo diſcrimen verti, ſi defenſio audiretur, vtq; clauſæ aures etiam confitenti forent. Ac primo Calliſtus iam mihi circa necem Cæſaris narratus, & Appianæ cædis molitor Narciſſus, flagrantiſſimaq; eo in tempore gratia Pallas agitauere; *num Meſſallinam ſecretis minis depellerent amore Silij, cuncta alia diſsimulantes:* deinde metu, ne ad perniciem vltro traherentur, deſiſtunt, Pallas per ignauiam; Calliſtus prioris quoque regiæ peritus, & potentiam cautis quam acrioribus conſilijs tutius haberi. Perſtitit Narciſſus, & ſolum id immutans, ne quo ſermone præſciam criminis & accuſatoris faceret; ipſe ad occaſiones intentus, longa apud Hoſtiam Cæſaris mora, duas pellices, quarum is corpori maxime inſueuerat, largitione ac promiſſis, & vxore deiecta plus potentiæ oſtentando, perpulit delationē ſubire. Exin Calpurnia (id pellici nomen) vbi datum ſecretum, Cæſaris genibus prouoluta, *nupſiſſe Meſſalinam Silio* exclamat. ſimul Cleopatram, quæ idem opperiens adſtabat, *an comperiſſet?* interrogat: atq; illa annuente, *cieri Narciſſum* poſtulat. Is *veniam in præteritum petens, quod eis cis Vectium, cis Plautiū diſsimulauiſſet, nec nunc adulteria obiecturum* ait, *ne domum, ſeruitia, & ceteros fortunæ paratus repoſceret; frueretur imo ijs, & redderet vxorem, rumperetq; tabulas nuptiales. an diſsidium,* inquit, *tuum noſti? nam matrimonium Silij vidit populus, & ſenatus & miles: ac ni propere agis, tenet vrbem maritus.* Tum potiſſimum amicorum vocat, primumq; rei frumentariæ præfectum Turranium, poſt Luſium Getam prætorianis impoſitum, percunctatur. Quibus fatentibus, tum certatim ceteri circumſtrepunt, *iret in caſtra, firmaret prætorias cohortes, ſecuritati antequam vindictæ conſuleret.* Satis conſtat eo pauore offuſum Claudium, vt identidem interrogaret, *an ipſe imperij potens? an Silius priuatus eſſet?* At Meſſallina non alias ſolutior luxu, adulto autumno, ſimulacrum vindemię per domum celebrat; vrgeri præla, fluere lacus,

 & femi-

& feminę pellibus accinctę aſſultabant, vt ſacrificantes vel inſanientes Bacchæ. ipſa crine fluxo, thyrſum quatiens, iuxtaq; Silius hedera vinctus, gerere cothurnos, iacere caput, ſtrepente circum procaci choro. Ferunt Vectium Valentem laſciuia in præaltam arborem conniſum, interrogantibus *quid aſpiceret?* reſpondiſſe, *tempeſtatem ab Hoſtia atrocem:* ſiue ceperat ea ſpecies; ſeu forte lapſa vox in præſagium vertit. Non rumor interea, ſed vndiq; nuntij incedunt, qui *gnara Claudio cuncta, & venire promptum vltioni* afferrent. Igitur Meſſallina Lucillianos in hortos, Silius diſſimulando metu, ad munia fori digrediuntur. Ceteris paſſim dilabentibus, affuere centuriones, inditaq; ſunt vincula, vt quis reperiebatur in publico aut per latebras. Meſſallina tamen quamquam res aduerſæ conſilium adimerent, ire obuiam, & aſpici à marito, quod ſæpe ſubſidium habuerat, haud ſegniter intendit: iuſſitq; *vt Britannicus & Octauia in complexum patris pergerent.* Et Vibidiam virginum Veſtalium vetuſtiſſimam orauit, *Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere.* Atq; interim tribus omnino comitantibus (id repente ſolitudinis erat) ſpatium vrbis pedibus emenſa, vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur, Hoſtienſem viam intrat: nulla cuiuſquam miſericordia, quia flagitiorum deformitas præualebat. Trepidabatur nihilominus à Cæſare. quippe Getæ prætorij præfecto haud ſatis fidebat, ad honeſta ſeu praua iuxta leui. Ergo Narciſſus, aſſumptis quibus idem metus, *non aliam ſpem incolumitatis Cæſaris* affirmat, *quam ſi ius militum vno illo die in aliquem libertorum transferret; ſeque* offert *ſuſcepturum.* Ac ne, dum in vrbem vehitur, ad pœnitentiam à L. Vitellio, P. Largo Cæcina mutaretur, in eodem geſtamine ſedem poſcit, ſumitque. Crebra poſt hæc fama fuit, inter diuerſas principis voces, cum modo incuſaret flagitia vxoris, aliquando ad memoriam coniugij, & infantiam liberorum reuolueretur, non

aliud

aliud prolocutum Vitellium, quam *ò facinus! ò ſcelus!* Inſtabat quidem Narciſſus *aperire ambages, & veri copiam facere*: ſed non ideo peruicit, quin ſuſpenſa & quo ducerentur inclinatura reſponderet; exemploq; eius Largus Cæcina vteretur. Et iam erat in aſpectu Meſſallina, clamitabatq; *audiret Octaniæ & Britannici matrem*; cum obſtreperet accuſator, *Silium & nuptias* referens: ſimul codicillos libidinum indices tradidit, quibus viſus Cæſaris auerteret. Nec multo poſt vrbem ingredienti offerebantur communes liberi; niſi Narciſſus *amoueri eos* iuſſiſſet: Vibidiam depellere nequiuit, quin multa cum inuidia flagitaret, *ne indefenſa coniunx exitio daretur*. Ergo *auditurum principem, & fore diluendi criminis facultatem* reſpondit; *Iret interim virgo, & ſacra capeſſeret*. Mirum inter hæc ſilentium Claudij: Vitellius ignaro propior: omnia liberto obediebant, *patefieri domum adulteri, atq; illuc deduci imperatorem* iubet. Ac primum in veſtibulo effigiem patris Silij conſulto ſenatus abolitam, demonſtrat: tum quidquid habitum Neronibus & Druſis, in pretium probri ceſſiſſe. incenſumq; & ad minas prorumpentem, caſtris infert, parata concione militum; apud quos, pręmonente Narciſſo, pauca verba fecit: nam & ſi iuſtum dolorem, pudor impediebat. Cohortium clamor dehinc continuus, *nomina reorum & pœnas* flagitantium: admotuſque Silius tribunali, non defenſionem, nõn moras tẽtauit, precatus *vt mors accelerarctur*. eadem conſtantia & inluſtres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum cuſtodem à Silio Meſſallinæ datum, & indicium offerentem Vectium Valentem, & confeſſum, & Pompeium Vrbicum, ac Saufellum Trogum ex conſcijs *trahi ad ſupplicium* iubet. Decius quoque Calpurnianus vigilum præfectus, Sulpicius Rufus ludi procurator, Iuncus Virgilianus ſenator, eadem pœna affecti. Solus Mneſter cunctationem attulit, dilaniata veſte clamitans, *aſpiceret verberum*

notas; reminiſceretur vocis, qua ſe obnoxium iuſſis Meſſallinæ dediſſet. Aliȷs largitione aut ſpei magnitudine, ſibi ex neceſsitate culpam: nec cuiquam ante pereundum fuiſſe, ſi Silius rerum potiretur. Commotum his & pronum ad miſericordiam Cæſarem perpulere liberti, *ne tot illuſtribus viris interfectis, hiſtrioni conſuleretur: ſponte an coactus tam magna peccauiſſet, nihil referre.* Ne Trauli quidem Montani equitis Romani defenſio recepta eſt. is modeſta iuuenta, ſed corpore inſigni, accitus vltro, noctemq; intra vnam à Meſſallina proturbatus erat, paribus laſciuijs ad cupidinem & faſtidia. Suilio Ceſonino, & Plautio Laterano mors remittitur: huic ob patrui egregium meritum; Ceſoninus vitijs protectus eſt, tamquam in illo fœdiſſimo cœtu paſſus muliebria. Interim Meſſallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnulla ſpe, & aliquando ira: tanta inter extrema ſuperbia agebat. Ac ni cædem eius Narciſſus properauiſſet, verterat pernicies in accuſatorem. Nam Claudius domum regreſſus, & tempeſtiuis epulis delinitus, vbi vino incaluit, *iri* iubet, *nuntiarique miſeræ* (hoc enim verbo vſum ferunt) *dicendam ad cauſſam poſtera die adeſſet.* Quod vbi auditum, & langueſcere ira, redire amor, ac ſi cunctarentur, propinqua nox, & vxorij cubiculi memoria timebantur; prorumpit Narciſſus, denuntiatque centurionibus & tribuno qui aderant, *exſequi cædem: ita imperatorem iubere,* cuſtos & exactor è libertis, Euodus datus. Iſque raptim in hortos prægreſſus, reperit fuſam humi, aſſidente matre Lepida quæ florenti filiæ haud concors, ſupremis eius neceſſitatibus ad miſerationem euicta erat; ſuadebatque *ne percuſſorem opperiretur, tranſiſſe vitam, neq; aliud quam morti decus quærendum.* Sed animo per libidines corrupto, nihil honeſtum inerat. lacrymæque & queſtus irriti ducebantur; cum impetu venientium pulſæ fores, aſtititque tribunus per ſilentium, at libertus increpans multis ac ſeruilibus

pro-

probris. Tunc primum fortunam ſuam introſpexit, ferrumque accepit, quod fruſtra iugulo ac pectori per trepidationem admouens, ictu tribuni transfigitur: corpus matri conceſſum. Nuntiatumque Claudio epulanti *periſſe Meſſallinam*, non diſtincto ſua an aliena manu: nec ille quæſiuit; popoſcitque poculum, & ſolita conuiuio celebrauit. Nec ſecutis quidem diebus, odij, gaudij, iræ, triſtitiæ, vllius denique humani affectus ſigna dedit, non cum lætantes accuſatores aſpiceret, non cum filios mærentes. Iuuitque obliuionem eius ſenatus, cenſendo *nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouendas*. decreta Narciſſo *quæſtoria inſignia*, leuiſſimum faſtigij eius, cum ſecundum Pallantem & Calliſtum ageret, honeſta quidem, ſed ex quibus deterrima orirentur, flagitijs inultis.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER XII.

Breuiarium Libri XII.

Claudius vxorem quærit: vxores ipſum. Liberti alij aliam commendant. Agrippina alijs prælata. Dolus in Silanum, adminiſtro Vitellio: cuius artibus inducti ſenatus populuſque probant infames nuptias. Lex pro inceſto. Seneca poſt exilium praeſt Neroni: cui ſponſa Octauia. Parthi regem Roma petunt Meherd. quem à Claudio miſſum Caßius in regnum ducere conatur. fraus & imperitia obfuit. Gotarzes fraude ac prœlio victor obit. Mithridates Ponti regnum affectat: Cotys & Rom. reſiſtunt. Ii pellunt hoſtem. Vſpen expugnant. Zorſines deſerit Mithridatem: qui ſupplex Eunoni per eum à Principe veniam orat, & impetrat. Romam ducitur. Lollia euertitur, & Calpurnia. Pomœrium vrbis prolatum. Nero à Claudio adoptatus inſtinctu Pallantis. Britan. depreſſus. Colonia Agripp. ducta. Catti latrones victi. Vannus Sueuorum rex à ſuis victus, regnum cedit alijs. In Britannia turbæ: quibus obſiſtit Oſtorius. Iceni Cangi. Brigantes. Caractacus rex prælium in Romanos auſus: ab Oſtorio vincitur, & cum ſuis Romam perducitur, oſtentaturque. Maſcule Cæſarem alloquitur. veniam impetrat. Britanni vires reparant. Oſtorius moritur, cui Didius ſuccedit. Venutius Britan. dux. Cartiſmandua. Nero in viros tranſit. Britannico præfertur: comitatu fido nudatur. Burrhus præt. præf.

Agrip-

Agrippina. Vitell. Prodigia Romæ. caritas annonæ. Bellum inter Armen. & Hiber. qua occaſione exortum. Rhadamiſt. Mithridat. Præfecti Romani perfidia. Rhadamiſtus Mithridatem vinclis onerat, & cum ſuis interimit. Romani de vltione deliberant. Peligni conatus infelix. Parthi Armen. inuadunt. Rhadamiſtus à ſuis pellitur. Zenobia. Furius relegatus. SC. de mathem. & fem. libid. Adulatio in Pallantem. Felix & Ventidius turbant Iudæam: Quadratus componit. In Cilicia motus, quem ſedat Antiochus rex. Lacus Fucinus emiſſus cum periculo. Nero ducit Octauiam. Stat. Taurus euerſus. Procuratorum poteſtas aucta. Cois immunitas conceſſa. Byzant. tributum remiſſum. Eius loci ſitus. Prodigia Claudianæ necis. Agrippinæ in Lepidam æmulatio. Narciſſi liberæ voces. Claudius ægrotat: veneno perit. Mors eius celata dum Nero imperium capeſſit. Funus & conſecratio Claudij.

CÆde Meſſallinæ conuulſa principis domus, orto apud libertos certamine, quis deligeret vxorem Claudio cælibi vitæ intonanti, & coniugum imperijs obnoxio. Nec minore ambitu feminæ exarſerant, ſuam quæque nobilitatem, formam, opes contendere, ac digna tanto matrimonio oſtentare. Sed maxime ambigebatur inter Lolliam Paullinam, M. Lollij conſularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genitam: huic Pallas, illi Calliſtus, fautores aderant. at Ælia Petina è familia Tuberonum, Narciſſo fouebatur. Ipſe modo huc, modo illuc, vt quemq; ſuadentium audierat promptus, diſcordantes in concilium vocat, ac *promere ſententiam, & adijcere rationes* iubet. Narciſſus *vetus matrimonium, familiam communem* (nam Antonia ex Petina erat) *nihil in penatibus eius nouum* diſſerebat, *ſi ſueta coniunx rediret, haudquaquam nouercalibus odijs viſura in Britannicum & Octauiam, proxima*

ſuis pignora. Calliſtus *improbatam longo diſſidio, ac ſi rurſus aſſumeretur, eo ipſo ſuperbam: longeque rectius Lolliam induci, quando nullus liberos genuiſſet, vacuam æmulatione, & priuignis parentis loco futuram*. At Pallas id maxime in Agrippina laudare, *quod Germanici nepotem ſecum traheret, dignum prorſus imperatoria fortuna, ſtirpem nobilem & familiæ Claudiæ, quæ poſteros coniungeret, ne femina experta fecunditatis, integra iuuenta, claritudinem Cæſarum aliam in domum ferret*. Præualuere hæc adiuta Agrippinæ illecebris, quæ ad eum per ſpeciem neceſſitudinis crebro ventitando pellicit patruum, vt prælata ceteris, & nondum vxor, potentia vxoria iam vteretur. Nam vbi ſui matrimonij certa fuit, ſtruere maiora, nuptiaſque Domitij, quem ex Cn. Aenobarbo genuerat, & Octauiæ Cæſaris filiæ moliri: quod ſine ſcelere perpetrari non poterat, quia L. Silano deſponderat Octauiam Cæſar. iuuenemque & alia clarum, inſigni triumphalium, & gladiatorij muneris magnificentia, protulerat ad ſtudia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo principis, cui non iudicium, non odium erat, niſi indita & iuſſa. Igitur Vitellius nomine Cenſoris, ſeruiles fallacias obtegens, ingruentiumque dominationum prouiſor, quo gratiam Agrippinæ pararet conſilijs eius implicari, ſerere crimina in Silanum, cui ſane decora & procax ſoror Iunia Caluina haud multum ante Vitellij nurus fuerat, hinc initium accuſationis, fratrumque non inceſtum, ſed incuſtoditum amorem ad infamiam traxit. & præbebat Cæſar aures, accipiendis aduerſum generum ſuſpicionibus caritate filiæ promptior. At Silanus inſidiarum neſcius, ac forte eo anno prætor, repente per edictum Vitellij ordine ſenatorio mouetur, quamquam lecto pridem ſenatu, luſtroque condito. ſimul affinitatem Claudius diremit; adactuſque Silanus eiurare magiſtratum, & reliquus præturæ dies in Eprium Marcellum collatus eſt. C. Pompeio Q.
Ve-

Verannio COSS. pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium, iam fama, iam amore illicito firmabatur, nec dum celebrare ſolennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductæ in domum patrui fratris filiæ. Quin & inceſtum, ac ſi ſperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec ante omiſſa cunctatio, quam Vitellius ſuis artibus id perpetrandum ſumpſit. Percunctatuſque Cæſarem, *an iuſsis populi, an auctoritati ſenatus cederet?* vbi ille *vnum ſe ciuium, & conſenſui imparem* reſpondit, *opperiri intra palatium* iubet. ipſe curiam ingreditur, ſummamque Reip. agi obteſtans, veniam dicendi ante alios expoſcit, orditurque: *Grauiſſimos principis labores, quis orbem terræ capeſſat, egere adminiculis, vt domeſtica cura vacuus, in commune conſulat. quod porro honeſtius cenſoriæ mentis leuamen, quam aſſumere coniugem proſperis dubijſque ſociam? cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus aſſuefactus, ſed qui prima ab iuuenta legibus obtemperauiſſet.* Poſtquam hæc fauorabili oratione præmiſit, multaque patrum aſſentatio ſequebatur: capto rurſus initio, *Quando maritandum principem cuncti ſuaderent, deligi oportere feminam nobilitate, puerperijs, ſanctimonia inſignem. Nec diu anquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret: datum ab ea fecunditatis experimentum: & congruere artes honeſtas. Id vero egregium, quod prouiſu deum vidua iungeretur principi, ſua tantum matrimonia experto. audiuiſſe à parentibus, vidiſſe ipſos, arripi coniuges ad libita Cæſarum: procul id à præſenti modeſtia. ſtatueretur imo documentum, quo vxorem imperator..... acciperet. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia. ſed alijs gentibus ſolennia, nec lege vlla prohibita. & ſobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuiſſe. morem accommodari prout conducat, & fore hoc quoque in his quæ mox vſurpentur.* Haud defuere qui certatim, *ſi cunctaretur Cæſar, vi*

actturos teſtificantes, erumperent curia. Conglobatur promiſcua multitudo, *populumq; Romanum eadem rogare* clamitat. Nec Claudius vltra exſpectato, obuium apud forum præbet ſe gratantibus; ſenatumq; ingreſſus *decretum poſtulat, quo iuſtæ inter patruos fratrumque filias nuptiæ etiam in poſterum ſtatuerentur*. Neque tamen repertus eſt, niſi vnus talis matrimonij cupitor, Talledius Seuerus eques Romanus, quem pleriq; *Agrippinæ gratia impulſum* ferebant. Verſa ex eo ciuitas, & cuncta feminæ obediebant, non per laſciuiam, vt Meſſallina, rebus Romanis illudenti. adductū, & quaſi virile ſeruitium: palam ſeueritas, ac ſæpius ſuperbia: nihil domi impudicum, niſi dominationi expediret. cupido auri immenſa obtentum habebat, quaſi ſubſidium regno pararetur. Die nuptiarum Silanus ſibi mortem conſciuit: ſiue eo vſque ſpem vitæ produxerat; ſeu delecto die, augendam ad inuidiam. Caluina ſoror eius Italia pulſa eſt, Addidit Claudius, *ſacra ex legibus Tulli regis, piaculaque apud lucum Dianæ per pontifices danda*: irridentibus cunctis, quod pœnæ procurationeſque inceſti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantum facinoribus noteſceret, veniam exſilij pro Annæo Seneca, ſimul præturam impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem ſtudiorum eius, vtq; Domitij pueritia tali magiſtro adoleſceret, & conſilijs eiuſdem ad ſpem dominationis vterentur. quia Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficij, & infenſus Claudio dolore iniuriæ credebatur. Placitum dehinc non vltra cunctari, ſed deſignatum conſulem Memmium Pollionem ingentibus promiſſis inducunt, ſententiam expromere, qua oraretur Claudius, *deſpondere Octauiam Domitio*. quod ætati vtriuſque non abſurdum, & maiora patefacturum erat. Pollio haud diſparibus verbis, ac nuper Vitellius, cenſet; deſpondeturque Octauia. ac ſuper priorem neceſſitudinem, ſponſus iam & gener Domitius æquari Britannico, ſtudijs

dijs

dijs matris, arte eorum quis ob accuſatam Meſſallinam vltio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, vt rettuli, Meherdatem miſſi, ſenatum ingrediuntur, mandataq; in hunc modum incipiunt: *Non ſe fœderis ignaros, nec defectione à familia Arſacidarum venire; ſed filium Vononis, nepotem Phrahatis, accerſere aduerſus dominationem Gotarzis, nobilitati plebique iuxta intolerandam. Iam fratres, iam propinquos, iam longius ſitos, cædibus exhauſtos: adijci coniuges grauidas, liberos paruos, dum ſocors domi, bellis infauſtus, ignauiam ſæuitia tegat. Veterem ſibi ac publice cœptam nobiſcum amicitiam; & ſubueniendum ſocijs virium æmulis, cedentibuſque per reuerentiam. Ideo regum obſides liberos dari, vt ſi domeſtici imperij tædeat, ſit regreſſus ad principem patreſque, quorum moribus aſſuefactus rex melior aſciſceretur.* Vbi hæc atq; talia diſſertauere, incipit orationem Cæſar *de faſtigio Romano, Parthorumque obſequijs:* ſeque diuo Auguſto adæquabat, *petitum ab eo regem* referens; omiſſa Tiberij memoria, quamquam is quoq; miſerat. Addiditq; præcepta (etenim aderat Meherdates) *vt non dominationem & ſeruos, ſed rectorem & ciues cogitaret; clementiamq; ac iuſtitiam, quanto ignara barbaris tanto toleratiora capeſſeret.* Hinc verſus ad legatos, extollit laudibus *alumnum vrbis, ſpectatæ ad id modeſtiæ; ac tamen ferenda regum ingenia, neq; vſui crebras mutationes. rem Romanam huc ſatiatæ gloriæ prouectam, vt externis quoq; gentibus quietem velit.* Datum poſt hæc C. Caſſio qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ripam ad Euphratis. Ea tempeſtate Caſſius ceteros præminebat peritia legum. nam militares artes per otium ignotę, induſtrioſque ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantum ſine bello dabatur, reuocare priſcum morem, exercitare legiones, cura, prouiſu perinde agere, ac ſi hoſtis ingrueret. ita dignum maioribus ſuis, & familia Caſſia ratus, per illas quoq; gentes celebrata. Igitur excitis quorum de

ſententia petitus rex, poſitiſq; caſtris apud Zeugma, vnde maxime peruius amnis, poſtquam illuſtres Parthi, rexque Arabum Abbarus aduenerat, monet Meherdatem, *barbarorum impetus acres cunctatione langueſcere, aut in perfidiam mutari: itaque vrgeret cœpta*. Quod ſpretum fraude Abbari, qui iuuenem ignarum, & ſummam fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit apud opidū Edeſſam. Et vocante Carrhene, *promptaſque res* oſtentante *ſi citi adueniſſent*, non cominus Meſopotamiam, ſed flexu Armeniam petunt, id tēporis importunam, quia hiems occipiebat. Exin niuibus & montibus feſſi poſtquam campis propinquabant, copijs Carrhenis adiunguntur. Tranſmiſſoque amne Tigri, permeant Adiabenos, quorum rex Izates ſocietatem Meherdatis palam induerat, in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in tranſitu vrbs Ninos vetuſtiſſima ſedes Aſſyriæ, * caſtellum inſigne fama, quod poſtremo inter Darium atq; Alexandrum prœlio Perſarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem cui nomen *Sambulos*, vota dijs loci ſuſcipiebat, præcipua religione Herculis: qui tempore ſtato, per quietem monet ſacerdotes, *vt templum iuxta, equos venatui adornatos ſiſtant*. equi vbi pharetras telis onuſtas accepere, per ſaltus vagi, nocte demum vacuis pharetris, multo cū anhelitu redeunt. Rurſus deus, qua ſiluas pererrauerit, nocturno viſu demonſtrat: reperiunturq; fuſæ paſſim feræ. Ceterum Gotarzes nondum ſatis aucto exercitu, flumine Corma pro munimento vti; & quamquam per inſectationes & nuntios ad prœlium vocaretur, nectere moras, locos mutare, & miſſis corruptoribus, exuendam ad fidem hoſtes emercari. Ex quis Izates Adiabenus, mox Abbarus Arabum cū exercitu, abſcedunt, leuitate gentili, & quia experimentis cognitū eſt, Barbaros malle Roma petere Reges quam habere. At Meherdates validis auxilijs nudatus, ceterorum proditione ſuſpecta; quod vnum erat re-

reliquum, rem in caſum dare, prœlioque experiri ſtatuit. Nec detrectauit pugnam Gotarzes, deminutis hoſtibus ferox. Concurſumq; magna cęde, & ambiguo euentu: donec Carrhenem profligatis obuerſis longius euectum, integer à tergo globus circumueniret. Tũ omni ſpe perdita, Meherdates promiſſa Parrhacis paterni clientis ſecutus, dolo eius vincitur, traditurq; victori. Atq; ille *non propinquum, neq; Arſacis de gente, ſed alienigenam & Romanum* increpans, auribus deciſis viuere iubet, oſtentui clementiæ ſuæ, & in nos dehoneſtamento. Dein Gotarzes morbo obijt, acciruſque in regnum Vonones, Medos tũ præſidens. Nulla huic proſpera aut aduerſa quis memoraretur. breui & inglorio imperio perfunctus eſt; reſque Parthorum in filium eius Vologeſen tranſlatæ. At Mithridates Boſporanus amiſſis opibus vagus, poſteaquam Didium ducem Romanũ, roburq; exercitus abijſſe cognouerat; relictos in nouo regno Cotyn iuuẽta rudem, & paucas cohortium cum Iulio Aquila Equite Romano: ſpretis vtriſque, cõcire nationes, illicere perfugas, poſtremo exercitu coacto, regem Dãdaridarum exturbat, imperioq; eius potitur. Quæ vbi cognita & iam iamq; Boſporum inuaſurus habebatur, diffiſi proprijs viribus Aquila, & Cotys, quia Zorſines Soracorum rex hoſtilia reſumpſerat, externas & ipſi gratias quæſiuere, miſſis legatis ad Eunonẽ, qui Adorſorũ genti pręcellebat. Nec fuit in arduo ſocietas, potentiã Romanam aduerſus rebellem Mithridatem oſtentantibus. Igitur pepigere, *equeſtribus prœlijs Eunones certaret; obſidia vrbiũ Romani capeſſerent.* Tum compoſito agmine incedunt: cuius frontem & terga. Adorſi; media cohortes, & Boſporani tutabantur, noſtris in armis. Sic pulſus hoſtis, ventumq; Sozam opidum Dandaricæ, quod deſertũ à Mithridate, ob ambiguos popularium animos obtineri relicto ibi præſidio viſum. Exin in Soracos pergunt. & tranſgreſſi amnẽ Pãdam, circumueniunt vrbẽ Vſpen, editam loco, & mœni-

mœnibus ac foſſis munitam; niſi quod mœnia non ſaxo, ſed cratibus & vimentis, ac media humo aduerſum inrumpentes inualida erant: eductæque altius turres, facibus atq; haſtis turbabant obſeſſos. ac ni prœlium nox diremiſſet, cœpta patrataq; expugnatio eundem intra diem foret. Poſtero miſere legatos, *veniam liberis corporibus* orantes; *ſeruitij decem millia* offerebant. quod aſpernati ſunt victores, quia trucidare deditos ſæuum, tantam multitudinem cuſtodia cingere arduum: vt belli potius iure caderent. Datumq; militibus, qui ſcalis euaſerant, ſignum cædis. Excidio Vſpenſium metus ceteris iniectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti vel eminentes loci amneſque & vrbes iuxta perrumperentur. Igitur Zorſines diu penſitato, Mithridatiſne rebus extremis, an patrio regno conſuleret; poſtquam præualuit gentilis vtilitas, datis obſidibus, apud effigiem Cæſaris procubuit, magna gloria exercitus Romani, quem incruentum & victorem, tridui itinere abfuiſſe ab amne Tanai conſtitit. Sed in regreſſu diſpar fortuna fuit; quia nauium quaſdam, quæ mari remeabant, in litora Taurorum delatas circumuenere barbari, præfecto cohortis, & pleriſque centurionum interfectis. Interea Mithridates nullo in armis ſubſidio, conſultat cuius miſericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hoſtis, metuebatur: Romanorum nemo id auctoritatis aderat, vt promiſſa eius magni penderentur: Ad Eunonem conuertit, [nullis] proprijs odijs infenſum, & recens coniuncta nobiſcum amicitia validum. Igitur cultu vultuq; quam maxime ad præſentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibuſque eius prouolutus. *Mithridates,* inquit, *terra mariq; Romanis per tot annos quæſitus, ſponte adſum. Vtere vt voles prole magni Achemenis, quod mihi ſolum hoſtes non abſtulerunt.* At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, & prece haud degenere permotus, alleuat ſupplicem, laudatq; *quod gentem*

Ador-

Adorſorum, quod ſuam dexteram petendæ veniæ delegerit. Simul legatos litteraſq; ad Cæſarem in hunc modum mittit: *Po. Romani imperatoribus magnarumq; nationum regibus, primam ex ſimilitudine fortunæ amicitiam: ſibi & Claudio, etiam communionem victoriæ eſſe. Bellorum egregios fines, quotiens ignoſcendo tranſigatur. Sic Zorſini victo nihil ereptum. Pro Mithridate, quando grauius mereretur, non potentiam, neq; regnum precari; ſed ne triumpharetur, neue pœnas capite expenderet.* Atq; Claudius, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen, accipere captiuum pacto ſalutis, an repetere armis rectius foret. Hinc dolor iniuriarum, & libido vindictæ adigebat. Sed diſſerebatur contra: *Suſcipi bellum auio itinere, importuoſo mari: ad hoc reges feroces; vagos populos; ſolum frugum egens: tum tædium ex mora, pericula ex properantia, modicam victoribus laudem, ac multum infamiæ ſi pellerentur. quin arriperet oblata, & ſeruaret exſulem: cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus ſupplicij fore*. His permotus ſcripſit Eunoni, *meritum quidem nouiſſima exempla Mithridatem, nec ſibi vim ad exequendum deeſſe: verùm ita maioribus placitum, quanta peruicacia in hoſtem, tanta beneficentia aduerſus ſupplices vtendum. nam triumphos de populis regniſque integris adquiri.* Traditus poſt hæc Mithridates, vectuſque Romam per Iunium Cilonem procuratorem Ponti, ferocius quam pro fortuna diſſeruiſſe apud Cæſarem ferebatur. Elataq; vox eius in vulgum hiſce verbis: *Non ſum remiſſus ad te, ſed reuerſus: vel ſi non credis, dimitte & quære.* vultu quoque interrito permanſit, cum roſtra iuxta, cuſtodibus circumdatus, viſui populo præberetur. Conſularia inſignia Ciloni, Aquilæ prætoria decernuntur. Iiſdem conſulibus atrox odij Agrippina, ac Lolliæ infenſa, quod ſecum de matrimonio principis certauiſſet; molitur crimina, & accuſatorem, qui obijceret *Chaldæos, magos, interrogatumque Apollinis Clarij ſimulacrum ſuper nuptijs imperatoris.* Exin Claudius inau-

inaudita rea, multa de claritudine eius apud ſenatum præfatus, *ſorore L. Voluſii genitam, maiorem ei patruum Cottam Meſſallinum eſſe, Mennio quondam Regulo nuptam* (*nam de C. Cæſaris nuptijs conſulto reticebat*) addidit *pernicioſa in Remp. conſilia, & materiem ſceleri detrahendam. Proin publicatis bonis, cederet Italia.* Ita quinquagies ſeſtertium ex opibus immenſis exuli relictum. Et Calpurnia illuſtris femina peruertitur, quia formam eius laudauerat princeps; nulla libidine, ſed fortuito ſermone, vnde vis Agrippinæ citra vltima ſtetit. in Lolliam mittitur tribunus, à quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus, accuſantibus Bithynis. Galliæ Narbonenſi ob egregiam in patres reuerentiam datum, *vt ſenatoribus eius prouinciæ, non exquiſita principis ſententia, iure quo Sicilia haberetur, res ſuas inuiſere liceret.* Ituræique & Iudæi, defunctis regibus Sohemo atq; Agrippa, prouinciæ Syriæ additi. Salutis augurium quinq; & viginti annis omiſſum repeti, ac deinde continuari placitum. Et pomœrium vrbis auxit Cæſar more priſco; quo ijs qui protulere imperium, etiam terminos vrbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam magnis nationibus ſubactis, vſurpauerant, niſi L. Sylla, & diuus Auguſtus. Regum in eo ambitio, vel gloria varie vulgata. Sed initium condendi, & quod pomœrium Romulus poſuerit, noſcere haud abſurdum reor. Igitur à foro boario, vbi æreum tauri ſimulacrum aſpicimus, quia id genus animalium aratro ſubditur, ſulcus deſignandi opidi cœptus, vt magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis ſpatijs interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Conſi, mox ad Curias veteres, tum ad ſacellum Larium: forumque Romanum & Capitolium non à Romulo, ſed à T. Tatio additum vrbi credidere. Mox pro fortuna pomœrium auctum. Et quos tum Claudius terminos poſuerit, facile cognitu, & publicis actis præſcriptum. C. Antiſtio M. Suilio COSS.

ado-

adoptio in Domitiũ auctoritate Pallantis feſtinatur. qui obſtrictus Agrippinæ vt conciliator nuptiarum,& mox ſtupro eius illigatus, ſtimulabat Claudium, *conſuleret Reipub. Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud diuum Auguſtum, quamquam nepotibus ſubnixum, viguiſſe priuignos: a Tiberio, ſuper propriam ſtirpem, Germanicum aſſumptum. Se quoque accingeret iuuene, partem curarum capeſſituro.* His euictus, biennio maiorem natu Domitium filio anteponit, habita apud ſenatum oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. Adnotabant periti, nullam ante hac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eoſque ab Atto Clauſo continuos durauiſſe. Ceterum actæ Principi grates, quæſitiore in Domitium adulatione. Rogataque lex, qua *in familiam Claudiam & nomen Neronis tranſiret.* Augetur & Agrippina cognomento *Auguſtæ.* quibus patratis, nemo adeo expers miſericordiæ fuit, quem non Britannici fortunæ mœror afficeret. deſolatus paulatim etiam ſeruilibus miniſterijs, per intempeſtiua nouercæ officia, in ludibria vertebat, intelligens falſi. neque enim ſegnem ei fuiſſe indolem ferunt; ſiue verum; ſeu periculis commendatus retinuit famam ſine experimento. Sed Agrippina, quo vim ſuam ſocijs quoque nationibus oſtentaret, in opidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat; cui nomen inditum ex vocabulo ipſius. Ac forte acciderat, vt eam gentem Rheno tranſgreſſam auus Agrippa in fidem acciperet. Iiſdem temporibus in ſuperiore Germania trepidatum, aduentu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas, addito equite alario, monuit, *vt anteirent populatores, vel dilapſis improuiſi circumfunderentur.* Et ſecuta conſilium ducis induſtria militum, diuiſique in duo agmina, qui læuum iter petiuerant, recens reuerſos, prædaque per luxum

yſos,

vſos,& ſomno graues circumuenere. Aucta lætitia, quod quoſdam è clade Variana, quadrageſimum poſt annum, ſeruitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendijs ierant, obuio hoſti & aciem auſo, plus cladis faciunt. Et præda famaq; onuſti, ad montem Taunum reuertuntur, vbi Pomponius cum legionibus opperiebatur, ſi Catti cupidine vlciſcendi caſum pugnæ præberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cheruſci, cum quis æternum diſcordant, circumgrederentur, legatos in vrbem & obſides miſere. decretuſque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud poſteros, in quis carminum gloria præcellit. Per idem tempus Vannius Sueuis à Druſo Cæſare impoſitus, pellitur regno: prima imperij ætate clarus acceptuſque popularibus; mox diuturnitate in ſuperbiam mutans, & odio accolarum, ſimul domeſticis diſcordijs circumuentus. Auctores fuere Iubillius Hermundurorũ rex, & Vangio ac Sido ſorore Vannij geniti. Nec Claudius, quamquam ſæpe oratus, arma certantibus barbaris interpoſuit, *tutum* Vannio *perfugium* promittens *ſi pelleretur*. ſcripſitque P. Atellio Hiſtro, qui Pannoniam præſidebat, *legionem ipſaq; è prouincia lecta auxilia, pro ripa componeret, ſubſidio victis, & terrori aduerſus victores, ne fortuna elati, noſtram quoq; pacem turbarent.* nam vis innumera Ligij, aliæq; gẽtes aduentabant, fama ditis regni, quod Vannius XXX. per annos prædationibus & vectigalibus auxerat. Ipſi manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hoſtium: eoq; caſtellis ſeſe defenſare, bellumq; ducere ſtatuerat. Sed Iazyges obſidionis impatientes, & proximos per campos vagi, neceſſitudinem pugnę attulere, quia Ligius Hermunduruſque illic ingruerant. Igitur digreſſus caſtellis Vannius, funditur prœlio: quamquã rebus aduerſis, laudatus, *quod & pugnam manu capeſſijt, & corpore aduerſo vulnera excepit.* Ceterũ ad claſſem in Danubio opperientem perfugit. Secuti mox
clien-

clientes,& acceptis agris,in Pannonia locati ſunt. Regnum Vangio ac Sido inter ſe partiuere,egregia aduerſus nos fide: ſubiectis ſuone an ſeruitij ingenio, dum adipiſcerentur dominationes multa caritate,& maiore odio poſtquam adepti ſunt. At in Britannia P. Oſtorium proprætorem turbidę res excepere,effuſis in agrum ſociorum hoſtibus, eo violentius, quod nouum ducem exercitu ignoto, & cœpta hieme, iturum obuiam non rebantur. Ille gnarus primis euentibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit: & cæſis qui reſtiterunt, disiectos conſectatus, ne rurſus conglobarentur,infenſaq; & infida pax non duci, nō militi requiem permitteret; detrahere arma ſuſpectis, cinctoſque caſtris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere,valida gens,nec prœlijs contuſi, quia ſocietatē noſtram volentes acceſſerant. hiſque auctoribus circumiectæ nationes locum pugnæ delegere, ſeptū agreſti aggere & aditu anguſto, ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, quāquam ſine robore legionū ſociales copias ducebat,perrumpere aggreditur, & diſtributis cohortibus,turmas quoque, peditū ad munia accingit. Tunc dato ſigno perfringunt aggerem, ſuiſque claustris impeditos turbant. Atq; illi conſcientia rebellionis,& obſeptis effugijs, multa & clara facinora fecere.Qua pugna filius legati M.Oſtorius ſeruati ciuis decus meruit. Ceterum clade Icenorum compoſiti qui bellum inter & pacem dubitabant: & ductus in Cangos exercitus. Vaſtati agri,prædæ paſſim actæ;non auſis aciem hoſtibus, vel ſi ex occulto carpere agmen tentarent,punito dolo. Iamq; ventum haud procul mari, quod Hiberniam inſulam aſpectat; cum ortæ apud Brigantes diſcordiæ retraxere ducem, deſtinationis certum, ne noua moliretur, niſi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem,paucis qui arma cœptabant interfectis,in reliquos data venia, reſedere: Silurum gens, non atrocitate, non clementia

muta-

mutabatur, quin bellum exerceret, caſtriſque legionum premenda foret. Id quo promptius veniret, colonia Camalodunum valida veteranorũ manu deducitur in agros captiuos, ſubſidium aduerſus rebelles: & imbuendis ſocijs ad officia legum. Itum inde in Siluras, ſuper propriam ferociam, Caractaci viribus confiſos: quem multa, ambigua, multa proſpera extulerant, vt ceteros Britannorum imperatores præmineret. Sed tum aſtu, locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordouicas, additiſque qui pacem noſtram metuebant, nouiſſimum caſum experitur; ſumpto ad prœlium loco, vt aditus, abſceſſus, cuncta nobis importuna, & ſuis in melius eſſent. Tunc montibus arduis, & ſi qua clementer accedi poterant, in modum valli ſaxa præſtruit: & præfluebat amnis vado incerto, cateruaque * maiorum pro munimentis conſtiterant. Adhoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda ſpe; alijſque belli incitamentis. Enimuero Caractacus huc illuc volitans, *illum diem, illam aciem teſtabatur, aut reciperandæ libertatis, aut ſeruitutis æternæ initium fore.* vocabatque nomina *maiorum, qui dictatorem Cæſarem pepuliſſent: quorum virtute vacui à ſecuribus & tributis, intemerata coniugum & liberorum corpora retinerent.* Hæc atque talia, dicenti, adſtrepere vulgus; gentili quiſque religione obſtringi, *non telis, non vulneribus ceſſuros.* Obſtupefecit ea alacritas ducem Romanum: ſimul obiectus amnis, additum vallum, imminentia iuga, nihil niſi atrox & propugnatoribus frequẽs, terrebat. Sed miles prœlium poſcere, *cuncta virtute expugnabilia* clamitare, pręfectique ac tribuni paria diſſerentes, ardorem exercitus incendebãt. Tum Oſtorius, circumſpectis quæ impenetrabilia, quæque peruia, ducit infenſos, amnemque haud difficulter euadit. Vbi ventum ad aggerem; dum miſſilibus certabatur, plus vulnerum in nos, & pleræque cædes oriebantur. Poſtea quam facta

teſtu-

teſtudine, rudes & informes ſaxorum compages diſtractæ, parque cominus acies, decedere Barbari in iuga montium. Sed eo quoq; irrupere ferentarius grauiſque miles: illi telis aſſultantes; hi conferto gradu, turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearumue tegmina: & ſi auxiliaribus reſiſterent, gladijs ac pilis legionariorum; ſi huc verterent, ſpatis & haſtis auxiliarium ſternebantur. clara ea victoria fuit, captaq; vxore & filia Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti. Ipſe (vt ferme intuta ſunt aduerſa) cum fidem Cartiſmanduæ reginæ Brigantum petiuiſſet, vinctus ac victoribus traditus eſt, nono poſt anno quam bellum in Britannia cœptum. Vnde fama eius euecta inſulas, & proximas prouincias peruagata, per Italiam quoque celebrabatur: auebantq; viſere, quis ille tot per annos opes noſtras ſpreuiſſet. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat & Cæſar dum ſuum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe vt ad inſigne ſpectaculum populus. Stetere in armis prætoriæ cohortes, campo qui caſtra præiacet. Tūc incedentibus regijs cliētelis phaleræ, torqueſque, quæque externis bellis quæſierat, traducta; mox fratres, & coniunx & filia: poſtremo ipſe oſtentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu. At non Caractacus aut vultu demiſſo, aut verbis miſericordiam requirens, vbi tribunali aſtitit, in hunc modum loquutus eſt: *Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerum proſperarum moderatio fuiſſet; amicus potius in hanc vrbem, quam captus veniſſem: neque dedignatus eſſes claris maioribus ortum, pluribus gentibus imperitantem fœdere pacis accipere. Præſens ſors mea, vt mihi informis; ſic tibi magnifica eſt. habui equos, viros, arma, opes. quid mirum, ſi hæc inuitus amiſi? Num ſi vos omnibus imperitare vultis, ſequitur vt omnes ſeruitutem accipiant? Si ſtatim deditus traderer; neque mea fortuna, neque tua gloria inclaruiſſet: & ſupplicium mei obliuio*

ſeque-

ſequeretur, at ſi incolumem ſeruaueris, æternum exẽplar clementiæ ero. Ad ea Cæſar veniam ipſiq;, & coniugi, & fratribus tribuit. Atq; illi vinclis exſoluti, Agrippinam quoq; haud procul alio ſuggeſtu conſpicuam, iiſdem quibus principem laudibus gratibuſque venerati ſunt. nouum ſane, & moribus veterum inſolitum, feminam ſignis Romanis præſidere. ipſa ſemet parti à maioribus ſuis imperij ſociam ferebat. Vocati poſthac patres, multa & magnifica ſuper captiuitate Caractaci diſſeruere; *neq; minus id clarum, quam cum Siphacem P. Scipio, Perſem L. Paulus, & ſi qui alij vinctos reges populo Ro. oſtendere.* Cenſentur *Oſtorio triumphi inſignia*; proſperis ad id rebus eius, mox ambiguis: ſiue quod amoto Caractaco, quaſi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit; ſiue hoſtes miſeratione tanti regis, acrius ad vltionem exarſere. Præfectum caſtrorum, & legionarias cohortes exſtruendis apud Siluras præſidijs relictas, circumfundunt. Ac ni cito vicis & caſtellis proximis ſubuentum foret; copiæ tum occidione occubuiſſent. Præfectus tamẽ & octo centuriones, ac promptiſſimus quiſque manipulus cecidere. nec multo poſt pabulantis noſtros, ipſaſque miſſas ad ſubſidium turmas profligant. Tum Oſtorius cohortes expeditas expoſuit: nec ideo fugam ſiſtebat, ni legiones prœlium excepiſſent. earum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. effugere hoſtes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc prœlia, & ſæpius in modum latrocinij; per ſaltus, per paludes; vt cuiq; ſors, aut virtus, temere, prouiſo; ob iram, ob prædam; iuſſu, & aliquãdo ignaris ducibus. ac præcipua Silurum peruicacia, quos accendebat, vulgata imperatoris Ro. vox; *vt quondam Sugambri exciſi, & in Gallias traiecti forent, ita Silurum nomen penitus exſtinguendum.* Igitur duas auxiliares cohortes, auaritia præfectorũ incautius populantes, intercepere, ſpoliaq; & captiuos largiẽdo, ceteras quoq; nationes ad defectionẽ trahebant

cum

cum tædio curarum feſſus Oſtorius, conceſſit vita; lætis hoſtibus, tamquam ducem haud ſpernēdum,& ſi non prœlium, at certe bellum, abſumpſiſſet. At Cæſar, cognita morte legati, ne prouincia ſine rectore foret, A. Didium ſuffecit. Is propere vectus, non tamen integras res inuenit, aduerſa interim legionis pugna, cui Manlius Valens præerat. auctaque & apud hoſtes eius rei fama, quo venientem ducem exterrerent; atq; illo augente audita, vt maior laus compoſitis, vel ſi durauiſſent, venia iuſtior tribueretur. Silures id quoq; damnum intulerant, lateq; perſultabāt, donec accurſu Didij pellerentur. Sed poſt captum Caractacum, præcipuus ſcientia rei militaris Venuſius è Iugantum ciuitate, vt ſupra memoraui, fiduſque diu,& Romanis armis defenſus,cū Cartiſmanduam reginam matrimonio teneret, mox orto diſſidio, & ſtatim bello, etiam aduerſus nos hoſtilia induerat. Sed primo tantum inter ipſos certabatur,callidiſque Cartiſmandua artibus, fratrem ac propinquos Venuſii intercepit. Inde accenſi hoſtes, ſtimulāte ignominia,ne feminæ imperio ſubderentur, valida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadunt. quod nobis præuiſum, & miſſæ auxilio cohortes acre prœlium fecere, cuius initio ambiguo, finis lætior fuit. Neq; diſpari euentu pugnatum à legione, cui Ceſius Naſica præerat. Nam Didius ſenectute grauis, & multa copia honorū, per miniſtros agere & arcere hoſtem ſatis habebat. Hæc, quamquam à duobus, Oſtorio Didioq; proprætoribus plures per annos geſta,cōiunxi, ne diuiſa haud perinde ad memoriam ſui valerent.Nunc ad temporū ordinem redeo. Ti. Claudio quintum, Ser. Cornelio Orfito COSS. virilis toga Neroni maturata, quo capeſſendæ Reipub.habilis videretur. Et Cæſar adulationibus ſenatus libens ceſſit, *vt viceſimo ætatis anno conſulatū Nero iniret: atq; interim deſignatus, proconſulare imperium extra vrbem haberet, ac* Princeps iuuentutis *appellaretur.* Additum nomine eius

ius donatiuum militi, cõgiarium plebi. Et ludicro Circenſium, quod adquirendis vulgi ſtudijs edebatur, Britannicus in prætexta, Nero triumphaliũ veſte tranſuecti ſunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio; illum puerili habitu, ac perinde fortunam vtriuſque præſumeret. Simul qui cẽturionum tribunorumq; ſortem Britannici miſerabantur, remoti fictis cauſſis, & alij per ſpeciem honoris. etiam libertorũ ſi quis incorrupta fide, depellitur, tali occaſione. Obuij inter ſe, Nero *Britannicum* nomine, ille *Domitium*, ſalutauere. Quod vt diſcordiæ initiũ, Agrippina multo queſtu, ad maritum defert: *ſperni* quippe *adoptionem, quæque cenſuerint patres, iuſſerit populus, intra penates abrogari: ac niſi prauitas tam infenſa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem.* Commotus his quaſi criminibus Claudius, optimum quemque educatorem filij exſilio ac morte afficit; datoſq; à nouerca, cuſtodiæ eius imponit. Nondum tamen ſumma moliri Agrippina audebat, ni prætoriarum cohortium cura exſoluerentur Luſius Geta, & Rufus Criſpinus, quos Meſſalinæ memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur *diſtrahi cohortes ambitu duorum, & ſi ab vno regerentur, intentiorem fore diſciplinam* aſſeuerante vxore, transfertur regimen cohortium ad Burrhum Afraniũ egregiæ militaris famæ, gnarũ tamen cuius ſponte præficeretur. Suum quoq; faſtigium Agrippina extollere altius, carpento Capitoliũ ingredi, qui mos ſacerdotibus, & ſacris antiquitus conceſſus, venerationem augebat feminæ, quã imperatore genitam, ſororem eius qui rerũ potitus ſit, & coniugem & matrem fuiſſe, vnicum ad hunc diẽ exemplum eſt. Inter quæ præcipuus propugnator eius Vitellius, validiſſima gratia, ætate extrema (adeo incertæ ſunt potentiũ res) accuſatione corripitur, deferente Iunio Lupo ſenatore. Is crimina maieſtatis, & cupidinem imperij obiectabat. Præbuiſſetq; aures Cæſar, niſi Agrippinæ minis magis quã precibus mutatus eſſet, vt

accu-

accuſatori aqua atq; igne interdiceret. hactenus Vitellius voluerat. Multa eo anno prodigia euenere. Inſeſſum diris auibus Capitolium: crebris terræ motibus prorutæ domus: ac dum latius metuitur, trepidatione vulgi, inualidus quiſque obtriti. Frugum quoq; egeſtas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantũ queſtus; ſed iura reddentem Claudium circumuaſere clamoribus turbidis, pulſumq; in extremam fori partẽ vi vrgebant, donec militum globo infeſtos perrupit. Quindecim dierum alimenta vrbi non amplius, ſuperfuiſſe conſtitit. magnaq; deum benignitate, & modeſtia hiemis rebus extremis ſubuentum. At hercule olim ex Italię regionibus lõginquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc infecunditate laboratur, ſed Africam potius & Ægyptum exercemus, nauibuſque & caſibus vita populi Romani permiſſa eſt. Eodem anno bellum inter Armenios Hiberoſque exortum, Partis quoq; ac Romanis grauiſſimorum inter ſe motuum cauſſa fuit. Genti Parthorum Vologeſes imperitabat, materna origine ex pellice Græca conceſſu fratrũ regnũ adeptus. Hibernos Pharaſmanes vetuſta poſſeſſione; Armenios frater eius Mithridates obtinebat opibus noſtris. Erat Pharaſinani filius nomine Rhadamiſtus, decora proceritate, vi corporis inſignis, & patrias artes edoctus, claraq; inter accolas fama. *Is modicũ Hiberiæ regnum ſenecta patris detineri* ferocius crebriuſque iactabat, quã vt cupidinẽ occultaret. Igitur Pharaſmanes iuuenẽ potẽtię promptæ, & ſtudio populariũ accinctũ, vergentibus iã annis ſuis metuens, aliã ad ſpem trahere, & *Armeniã* oſtentare, *pulſis Parthis datã Mithridati à ſemet* memorando: ſed *vim differendã, & potiorem dolũ, quo incautũ opprimerent*. Ita Rhadamiſtus ſimulata aduerſus patrẽ diſcordia, tamquam nouercæ odijs impar, pergit ad patruum. multaq; ab eo comitate in ſpeciem liberum cultus, primores Armeniorum ad res nouas illicit, ignaro & ornante inſuper

ſuper Mithridate. Reconciliationis ſpecie aſſumpta, regreſſus ad patrem *qua fraude confici potuerint prompta* nuntiat, *cetera armis exſequenda.* Interim Pharaſmanes belli cauſſas confingit: *præilanti ſibi aduerſus regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti fratrem aduerſatum, eamque iniuriam excidio ipſius vltum iturum.* Simul magnas copias filio tradidit. ille eruptione ſubita territũ exutumque campis Mithridatem, compulit in caſtellum Corneas, tutum loco ac pręſidio militum, quis Cælius Pollio præfectus, centurio Caſperius præerat. Nihil tam ignarum barbaris, quam machinamenta & aſtus oppugnationum: at nobis ea pars militiæ maxime gnara eſt. ita Rhadamiſtus fruſtra vel cum damnō tẽtatis munitionibus obſidium incipit: & cum vis negligeretur, auaritiam præfecti emercatur, obteſtante Caſperio, *ne ſocius rex, ne Armenia donum populi Romani, ſcelere & pecunia venderentur.* Poſtremo quia multitudinem hoſtium Pollio, iuſſa patris Rhadamiſtus obtendebant, pactus inducias abſcedit, vt niſi Pharaſmanem bello abſterruiſſet, T. Vinidiũ Quadratum præſidem Syriæ doceret, quo in ſtatu Armeniæ forent. Digreſſu centurionis velut cuſtode exſolutus præfectus, hortari Mithridatem ad ſanciendum fœdus; *coniunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharaſmanem, & cetera neceſſitudinũ nomina* referens, *quod filiam eius in matrimonio haberet; quod ipſe Rhadamiſto ſocer eſſet. Non abnuere pacem Hiberos, quamquam in tempore validiores; & ſatis cognitam Armeniorum perfidiam. nec aliud præſidij quam caſtellum commeatu egenum. ne dubitaret * armis, quam incruentas conditiones malle.* Cunctante ad ea Mithridate, & ſuſpectis præfecti conſilijs, quod pellicem regiam polluerat, inque omne libidinem venalis habebatur, Caſperius interim ad Pharaſmanem peruadit, *vtque Hiberi obſidio decedant* expoſtulat. Ille propalam incerta, & ſæpius molliora reſpondens, ſecretis nuntijs monet Rhadamiſtum, *oppugnationem quo-*

quo modo accelerare. Augetur flagitij merces, & Pollio occulta corruptione impellit milites, vt *pacem* flagitarent, *ſeque præſidio abituros* minitarentur. Qua neceſſitate Mithridates diem locumque fœderi accepit, caſtelloque egreditur. Ac primo Rhadamiſtus in amplexus eius effuſus, ſimulare obſequium, *ſocerum* ac *parentem* appellare. Adijcit iusiurandum, *non ferro, non veneno vim allaturum*: ſimul in lucum propinquum trahit, *prouiſum illic ſacrificium imperatum* dictitans, *vt dijs teſtibus pax firmaretur*. Mos eſt regibus quoties in ſocietatem coeant, implicare dextras, pollicesque inter ſe vincire, nodoq; præſtringere: mox vbi ſanguis in artus extremos ſe effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atq; inuicem lambunt. id fœdus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum. Sed tunc qui ea vincula admouebat, decidiſſe ſimulans, genua Mithridatis inuadit, ipſumq; proſternit: ſimulq; concurſu plurium inijciuntur catenæ, ac compedes (quod dedecorum Barbaris) trahebatur. Moxque vulgus duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. Et erant econtra, qui tantam fortunæ commutationem miſerarentur. Secutaq; cum paruis liberis coniunx, cuncta lamentatione complebat. Diuerſis & contectis vehiculis abduntur, dum Pharaſmanis iuſſa exquirerentur. Illi cupido regni fratre & filia potior, animuſque ſceleribus paratus. viſui tamen conſuluit, ne coram interficerentur. Et Rhadamiſtus quaſi iurisiurandi memor, non ferrum, non venenum in ſororem & patruum expromit; ſed proiectos in humum, & veſte multa grauiq; opertos necat. Filij quoq; Mithridatis, quod cædibus parentũ illacrymauerant, trucidati ſunt. At Quadratus cognoſcens proditũ Mithridatem, & regnum ab interfectoribus obtineri, vocat conſilium, docet acta, & an vlciſceretur conſultat. Paucis decus publicum curæ: plures tuta diſſerunt: *Omne ſcelus externum, cum lætitia habẽdum. ſemina etiam odiorum iacienda, vt ſæpe princi-*

pes Romani eamdem Armeniam ſpecie largitionis, turbandis Barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamiſtus male partis, dum inuiſus, infamis; quandò id magis ex vſu, quam ſi cum gloria adeptus foret. In hanc ſententiam itum. Ne tamen annuiſſe facinori viderentur, & diuerſa Cæſar præciperet, miſſi ad Pharaſmanem nuntij, *vt abſcederet à finibus Armenijs, filiumq; abſtraheret.* Erat Cappadociæ procurator Iulius Pelignus, ignaui animi, & deridiculo corporis iuxta deſpiciendus; ſed Claudio perquam familiaris, cum priuatus olim conuerſatione ſcurrarum iners otium oblectaret. Is Pelignus auxilijs prouincialium contractis, tãquam recuperaturus Armeniam, dum ſocios magis quam hoſtes prædatur, abſceſſu ſuorum, & incurſantibus Barbaris, prçſidij egens, ad Rhadamiſtum venit: doniſque eius euictus, vltro *regium inſigne ſumere* cohortatur; ſumentiq; adeſt auctor & ſatelles. Quod vbi turpi fama diuulgatum, ne ceteri quoq; ex Peligno cõiectarentur, Heluidius Priſcus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore vt conſuleret. Igitur propere montem Taurum tranſgreſſus, moderatione plura quã vi compoſuerat; cum *redire in Syriam* iubetur, *ne initium belli aduerſus Parthos exiſteret.* Nam Vologeſes caſum inuadendç Armeniç obueniſſe ratus, quam à maioribus ſuis poſſeſſam, externus rex flagitio obtineret, contrahit copias, fratremq; Tiridatẽ deducere in regnum parat, ne qua pars domus ſine imperio ageret. Inceſſu Parthorum, ſine acie pulſi Hiberi; vrbeſque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum accepere. Dein atrox hiems, ſeu parum prouiſi commeatus, & orta ex vtroq; tabes, perpellunt Vologeſen omittere præſentia: vacuamq; rurſus Armeniam Rhadamiſtus inuaſit, truculentior quam antea, tamquam aduerſus defectores, & in tempore rebellaturos. Atq; illi quamuis ſeruitio ſueti, patientiam abrumpunt, armiſque regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamiſto ſubſidium fuit, quam pernicitas

tas equorum, quis ſeque & coniugem abſtulit. Sed cõiunx grauida, primam vtcumq; fugam ob metum hoſtilem & mariti caritatem tolerauit: poſt feſtinatione continua, vbi quati vterus, & viſcera vibrantur, orare *vt morte honeſta contumelijs captiuitatis eximeretur.* Ille primo amplecti, alleuare, adhortari, modo virtutem admirans, modo timore æger, ne quis relicta potiretur. Poſtremo violentia amoris, & facinorum non rudis, diſtringit acinacem, vulneratamq; ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiã auferretur. ipſe præceps Hiberos ad patriũ regnũ peruadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) placida illuuie, ſpirantem ac vitę manifeſtam aduertere paſtores, & dignitate formæ haud degenerem reputantes, obligant vulnus, agreſtia medicamina adhibẽt; cognitoq; nomine & caſu, in vrbem Artaxata ferũt. vnde publica cura deducta ad Tiridatem, comiterq; excepta, cultu regio habita eſt. Fauſto Sylla Saluio Othone COSS. Furius Scribonianus in exſiliũ agitur, quaſi *finem principis per Chaldæos ſcrutaretur.* adnectebatur crimini *Iunia mater eius*, vt *caſus prioris* (nam relegata erat) *impatiens*. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiã mouerat. idq; ad clementiã trahebat Cæſar, quod ſtirpem hoſtilẽ iterũ conſeruaret. Neq; tamen exſuli longa poſthac vita fuit: morte fortuita, an per venenũ extinctus eſſet, vt quiſque credidit, vulgauere. *De mathematicis Italia pellendis* factum Senatuſconſultũ, atrox & irritum. Laudati dehinc oratione principis, *qui ob anguſtias familiares ordine ſenatorio ſponte cederent*, motiq; *qui remanendo impudentiã paupertati adijcerent.* Inter quę refertur ad patres *de pœna feminarũ, quæ ſeruis coniungerentur.* ſtatuiturq; *vt ignaro domino ad id prolapſa, in ſeruitutẽ ſui conſenſiſſet, & qui nati eſſent, pro libertis haberentur.* Pallanti, quem *repertorem eius relationis* ediderat Cæſar, *prætoria inſignia, & centies quinquageſies ſeſtertiũ* cenſuit conſul deſignatus Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio *grates pu-*

 blice

blice agendas, quod regibus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem vſui publico poſtponeret, ſeque inter miniſtros Principis haberi ſineret. Aſſeuerauit Claudius, *contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem ſubſiſtere.* Et fixum eſt ære publico Senatuſconſultum, quo libertinus ſeſtertij ter millies poſſeſſor, antiquæ parcimoniæ laudibus cumulabatur. At nō frater eius cognomento *Felix* pari moderatione agebat, iam pridem Iudææ impoſitus, & cuncta malefacta ſibi impune ratus, tanta potentia ſubnixo. Sane præbuerant Iudæi ſpeciem motus orta ſeditione, poſtquam cognita cæde * Caij haud obtemperatum eſſet. manebat metus, ne quis principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempeſtiuis remedijs delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars prouinciæ habebatur: ita diuiſis, vt huic Galilęorum natio; Felici Samaritæ parerent, diſcordes olim, & tum contemptu regentium minus coercitis odijs. Igitur raptare inter ſe, immittere latronum globos, componere inſidias, & aliquando prœlijs congredi, ſpoliaq; & prædas ad procuratores referre. Hiq; primo lætari, mox gliſcente pernicie, cum arma militum interieciſſent, cæſi milites. Arſiſſetque bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector ſubueniſſet. Nec diu aduerſus Iudæos qui in necem militum proruperant, dubitatū, quin capite pœnas luerent: Cumanus & Felix cunctationem afferebant. quia Claudius cauſſis rebellionis auditis, ius ſtatuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices oſtentauit. receptum in tribunal, quo ſtudia accuſantium deterrerentur: damnatuſque flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus; & quies prouinciæ reddita. Nec multo poſt agreſtiū Cilicium nationes, quibus *Clitarum* cognomentum, ſæpe & alias commotæ, tunc Troſobore duce, montes aſperos caſtris cepere. Atq; inde decurſu in litora aut vrbes, vim cultoribus ac opidanis, ac plerumque in mercatores & nauicularios

aude-

audebāt. Obſeſſaq; ciuitas Anemurienſis,& miſſi è Syria in ſubſidium equites cum præfecto Curtio Seuero turbantur;quod duri circum loci,peditibuſque ad pugnam idonei, equeſtre prœlium haud patiebantur. Dein rex eius oræ Antiochus, blandimentis aduerſus plebem, fraude in ducem, cum Barbarorum copias diſſociaſſet, Troſobore pauciſque primoribus interfectis, ceteros clemētia compoſuit. Sub idem tempus inter lacum Fucinum amnemq; Lyrin perrupto monte,quo magnificentia operis à pluribus viſeretur,lacu in ipſo nauale prœlium adornatur; vt quondam Auguſtus ſtructo cis Tiberim ſtagno,ſed leuibus nauigijs & minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremeſque & vndeuiginti hominum millia armauit;cincto ratibus ambitu.ne vaga effugia forent: attamen ſpatium amplexus ad vim remigij,gubernantium artes, impetus nauium, & prœlio ſolita, in ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæq; adſtiterant,antepoſitis propugnaculis,ex quis catapultę baliſtæq; tenderentur. Reliqua lacus, claſſiarij tectis nauibus obtinebāt. Ripas & colles,ac montium edita in modū theatri, multitudo innumera compleuit, proximis è municipijs,& alij vrbe ex ipſa, viſendi cupidine, aut officio in principem. Ipſe inſigni paludamēto, neq; procul Agrippina chlamyde aurata præſedere. Pugnatum,quamquam inter ſontes, fortium virorum animo:ac poſt multum vulnerum, occidioni exempti ſunt. Sed perfecto ſpectaculo apertum aquarum iter, & incuria operis manifeſta fuit, haud ſatis depreſſi ad lacus ima vel media. Eoque,tempore interiecto, altius effoſſi ſpecus,& contrahendæ rurſus multitudini, gladiatorum ſpectaculum editur; inditis pontibus pedeſtrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appoſitum magna formidine cunctos affecit, quia vis aquarum prerumpens, proxima trahebat,conuulſis vlterioribus, aut fragore & ſonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione prin-

cipis vſa, miniſtrum operis Narciſſum incuſat *cupidinis, ac prædarum.* nec ille reticet, *impotentiam muliebrem nimiaſque ſpes eius* arguens. D. Iunio Q. Haterio COSS. ſedecim annos natus Nero Octauiam Cæſaris filiam in matrimonium accepit. Vtq; ſtudijs honeſtis, & eloquentiæ gloria niteſceret, cauſſa Ilienſium ſuſcepta; *Romanum Troia demiſſum, & Iuliæ ſtirpis auctorem AEneam*, aliaque haud procul fabulis vetera facunde exſecutus, impetrat *vt Illienſes omni publico munere ſoluerentur.* Eodem oratore, Bononienſi Coloniæ igni hauſtæ ſubuentum, centies ſeſtertij largitione. Redditur Rhodijs libertas, adempta ſæpe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi ſeditione deliquerant. Tributumq; Apamienſibus terræmotu conuulſis, in quinquennium remiſſum. At Claudius ſæuiſſima quæq; promere adigebatur eiuſdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus inluſtrem, hortis eius inhians, peruertit, accuſante Tarquitio Priſco. Legatus is Tauri Africam imperio proconſulari regentis, poſtquam reuenerant, pauca *repetundarum crimina*, ceterum *magicas ſuperſtitiones* obiectabat. Nec ille diutius falſum accuſatorem indigna ſorte perpeſſus, vim vitæ ſuæ attulit, ante ſententiam ſenatus. Tarquitius tamen curia exactus eſt: quod patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ peruicere. Eodem anno ſæpius audita vox Principis, *parem vim rerum habendam à procuratoribus ſuis iudicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet.* ac ne fortuito prolapſus videretur. Senatus quoq; conſulto cautum, plenius quam antea & vberius. Nā diuus Auguſtus *apud equeſtres qui in AEgypto præſiderent lege agi, decretaque eorum proinde haberi* iuſſerat, *ac ſi magiſtratus Romani cōſtituiſſent:* mox alias per prouincias, & in vrbe pleraq; conceſſa ſunt, quæ olim à prætoribus noſcebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo totiens ſeditione aut armis certatum cum Sempronijs rogationibus equeſter ordo in poſſeſſione iudiciorum locare-

caretur; aut rurſum Seruiliæ leges ſenatui iudicia redderent: Mariuſque & Sylla olim de eo vel præcipue bellarunt. Sed tunc ordinum diuerſa ſtudia: & qui vicerant publice valebant C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæſaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. *Matios* poſthac, & *Vedios*, & cetera equitum Romanorum præualida nomina, referre nihil attinuerit; cum Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, ſibiq; & legibus adæquauerit. Retulit dein *de immunitate Cois tribuenda*: multaq; *ſuper antiquitate eorum* memorauit; *Argiuos, vel Cæũ Latonæ parentem, vetuſtiſſimos inſulæ cultores: mox aduentu Æſculapij artem medendi illatam, maximeq; inter poſteros eius celebrem fuiſſe*, nomina ſingulorum referens, & quibus quiſque ætatibus viguiſſent. Quin etiam dixit *Xenophontem, cuius ſcientia ipſe vteretur, eadem familia ortum: precibuſque eius dandum, vt omni tributo vacui in poſterũ Coi, ſacram & tantum dei miniſtram inſulam colerent*. Neq; dubium habetur, multa eorundem in Pop. Ro. merita, ſociaſque victorias potuiſſe tradi. Sed Claudius facilitate ſolita, quod vni conceſſerat, nullis extrinſecus adiumentis velauit. At Byzantij data dicendi copia, cum *magnitudinem onerum* apud ſenatum deprecarentur, cũcta repetiuere; orſi *à fœdere quod nobiſcum icerant, qua tempeſtate bellauimus aduerſus regem Macedonum, cui vt degeneri, Pſeudophilippi vocabulum impoſitum. Miſſas poſthac copias in Antiochum, Perſen, Ariſtonicũ, & piratico bello adiutum Antonium* memorabant: *quæq; Syllæ, aut Lucullo, aut Pompeio obtuliſſent*: mox *recentia in Cæſares merita quando ea loca inſiderent, quæ tranſmeantibus terra mariq; ducibus, exercitibuſque, ſimul vehendo commeatu opportuna forent*. Namq; artiſſimo inter Europam Aſiamque diuortio, Byzantium in extrema Europa poſuere Græci. quibus Pythium Apollinem conſulentibus *vbi conderent vrbem?* redditum oraculum eſt, *quærerent ſedem cæcorũ terris aduerſam*. Ea

ambage Chalcedonij monſtrabantur, quod priores illuc aduecti, præuiſa locorum vtilitate peiora legiſſent. Quippe Byzantium fertili ſolo, fecundoq; mari; quia vis piſcium in Metapōtum erumpens, & obliquis ſubter vndas ſaxis exterrita, omiſſo alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primo quæſtuoſi & opulenti; poſt magnitudine onerum vrgente, *finem aut modum* orabant, annitente principe, qui *Thracio Boſporanoque bello recens feſſos iuuandoſque* rettulit. Ita tributa in quinquennium remiſſa. M. Aſinio M. Acilio COSS. mutationem rerum in deterius portendi, cognitum eſt crebris prodigijs. Signa enim ac tentoria militum igne cæleſti arſere. Faſtigio Capitolij examen apium inſedit. Biformes hominum partus. Et ſuis fetus editus, cui accipitrum vngues ineſſent. Numerabatur inter oſtenta, deminutus omnium magiſtratuum numerus, quæſtore, ædili, tribuno, ac prætore, & conſule paucos intra menſes defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina vocem Claudij, quam temulentus iecerat, *fatale ſibi, vt coniugum flagitia ferret, dein puniret*, metuens; agere & celerare ſtatuit, perdita prius Domitia Lepida muliebribus cauſſis: quia Lepida minore Antonia genita, auunculo Auguſto, Agrippinæ ſobrina prior, ac Gnei mariti eius ſoror, parem ſibi claritudinem credebat. nec forma, ætas, opes multum diſtabant; & vtraq; impudica, infamis, violenta, haud minus vitijs æmulabantur, quam ſi qua ex fortuna proſpera acceperant. Enimuero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronem præualeret. Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuuenilem animum deuinciebat, truci contra ac minaci Agrippina, quæ filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat. Ceterum obiecta ſunt *quod coniugium principis deuotionibus petiuiſſet, quodque parum coercitis per Calabriam ſeruorum agminibus pacem Italiæ turbaret*. Ob hæc mors indicta, multum aduerſante Narciſſo, qui Agrippinam magis

ma-

magiſque ſuſpectans, prompſiſſe inter proximos ferebatur, *certam ſibi perniciem, ſeu Britannicus rerum, ſeu Nero potiretur. Verum ita de ſe meritum Cæſarem, vt vitam vſui eius impenderet. Conuictam Meſſallinam & Silium. Pares iterum accuſandi cauſas eſſe, ſi Nero imperitaret. Britannico ſucceſſore nullum principi meritum, ac nouercæ inſidijs domum omnem conuelli, maiore flagitio, quam ſi impudicitiam prioris coniugis reticuiſſet: quamquam ne impudicitiam quidem nunc abeſſe, Pallante adultero. ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere.* Hæc atq; talia dictitans, amplecti Britannicum: *robur ætatis quam maturrimum* precari: modo ad deos, modo ad ipſum tendere manus, *adoleſceret, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores vlciſceretur.* In tanta mole curarum, Claudius valetudine aduerſa corripitur, refouendiſque viribus mollitie cæli & ſalubritate aquarum, Sinueſſam pergit. Tum Agrippina ſceleris olim certa, & oblatæ occaſionis propera, nec miniſtrorum egens, de genere veneni conſultauit; *ne repentino & præcipiti facinus proderetur; ſi lentum & tabidum delegiſſet, ne admotus ſupremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filij rediret: exquiſitum aliquid* placebat, *quod turbaret mentem, & mortem differret.* Deligitur artifex talium, vocabulo *Locuſta* nuper veneficij damnata, & diu inter inſtrumenta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum virus, cuius miniſter è ſpadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare guſtu ſolitus. Adeoq; cuncta mox pernotuere, vt temporum illorum ſcriptores prodiderint, *infuſum delectabili cibo boletorum venenum, nec vim medicaminis ſtatim intellectam, ſocordiane Claudij an vinolentia:* ſimul ſoluta aluus ſubueniſſe videbatur. igitur exterrita Agrippina, & quando vltima timebantur, ſpreta præſentium inuidia, prouiſam iam ſibi Xenophontis medici conſcientiam adhibet. Ille tamquam niſus euomentis adiuuaret, pinnam rapido

veneno illitam faucibus eius demiſiſſe creditur; haud ignarus ſumma ſcelera incipi cum periculo, peragi cum præmio. Vocabatur interim ſenatus; votaque *pro incolumitate principis* conſules & ſacerdotes nuncupabant, cum iam exanimis veſtibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Iam primum Agrippina, velut dolore victa, & ſolatia conquirens tenere amplexu Britannicum, *veram paterni oris effigiem* appellare, ac varijs artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque & Octauiam ſorores eius attinuit, & cunctos aditus cuſtodijs clauſerat: crebroque vulgabat, *ire in melius valetudinem principis*, quo miles bona in ſpe ageret, tempuſque proſperum ex monitis Chaldæorum aduentaret. Tunc medio diei, tertium ante idus Octob. foribus palatij repente diductis, comitante Burrho, Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubijs adeſt. Ibi monente Præfecto, feſtis vocibus exceptus, inditur lecticæ. Dubitauiſſe quoſdam ferunt reſpectantes, rogitanteſque *vbi Britannicus eſſet?* mox nullo in diuerſum auctore, quæ offerebantur ſecuti ſunt. Illatuſque caſtris Nero, & congruentia tempori præfatus, promiſſo donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis, *Imperator* conſalutatur. Sententiam militum ſecuta Patrum conſulta nec dubitatum eſt apud prouincias. *Cæleſteſque honores Claudio* decernuntur, & funeris ſolenne perinde ac diuo Auguſto celebratur: æmulante Agrippina proauiæ Liuiæ magnificentiam. Teſtamentum tamen haud recitatum, ne antepoſitus filio priuignus iniuria & inuidia animos vulgi turbaret.

C. COR-

C. CORNELII
TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM
LIBER XIII.

Breuiatium Libri XIII.

Silanus veneno necatus Agrippinæ fraude. Narciſſus ad mortem actus. Burrhi & Senecæ laus. Claudij funebris laudatio, ore Neronis, ſtylo Senecæ. Bona Neronis initia. Senatui auctoritas reddita. Agripp. viriles curæ. Armeniam turbat. Serm. de Ner. Nero curam belli ſuſcipit. Parthi omittunt Armen. cui Corbulo præficitur. Volog. dat obſides. Nero diſsidium ducum componit: populariter quædam Romæ gerit: clementiam oſtentat. Acten amat, fremente matre, mox blandiente, fruſtra. Nam ipſe ab ea auerſus. Pallas deiectus. Agrippina minax orat. Nero Britannicum veneno tollere parat, & quidem præcipiti. Ordo illius ſceleris. Britannici feſtinatum funus. Super ea re Neronis edictum. Agrippinæ potentia fracta. Eadem rerum nouarum accuſata, valde exterrito Nerone: qui in cædem matris imminens à Burrho coercetur. Agrippina ſe purgat. Accuſatores eius puniti. Pallas & Burrhus delati. Ner. nocturna laſciuia. Montani mors. Hiſtrion. Ital. pulſi. Contra libertos ingratos, & pro ijs dicta in ſenatu Paris ingenuus iudicatur. Ius Tribunorum & AEdilium cohibitum. AErarij cura varie habita. L. Voluſii mors. Amphitheatr. Ner. Præſid. ludos edere prohibiti. Vitæ dom. conſultum. Pomp. Rei P. Celer. Coſſut. Capito, Epr. Marc. Meſſal. conſul. Ner. lib. Corbulonis diſciplina, virtus, ſeueritas.

Pactius

Pactius contra imperium pugnans fuſuſque, extra vallum tendit. Tirid. in Armenia. legat. eius ad Corbul. Per colloquium fraudem parat. quam eludit Rom. & Armeniæ caſtella capit. Artaxata aggreditur. Tirid. fruſtra prohibente. Corbul. acies. Tirid. abſcedit. Artaxata deduntur, delentur. Ob hæc Neroni & dijs honores. P. Suilius reus in Senecam inuehitur. Suil. varie accuſatus deportatur. Octauij Sagittæ vecors amor, & immane factum. Liberti fides. Poppææ genus, forma, opes, mores, matrimonia, adulter Nero maritum eius Othonem amouet. Sylla ſuſpectus Ner. Grapti dolo. Puteol. ſeditio. Thraſea ICto contradicit, & quare. Vectig. contra Ner. impetum retenta. Leges publican. Agger Rheno coercendo. Foſſa inter Ararim & Moſellam. Friſii agros Rom. occupant. Germanorum virtus & fides. Anſibarij eoſdem agros inſident. Boiocali conſtantia. Anſibarij deleti. Catti ab Hermunduris cæſi. Ignes è terra. Ficus Ruminalis.

PRima nouo principatu mors Iunij Silani proconſulis Aſiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinę paratur. non quia ingenij violentia exitum irritauerit, ſegnis & dominationibus alijs faſtiditus, adeo vt C. Cæſar *pecudem auream* eum appellare ſolitus ſit: verum Agrippina fratri eius L. Silano necem molita, vltorem metuebat, crebra vulgi fama, *anteponendum eſſe vix dum pueritiam egreſſo Neroni, & imperium per ſcelus adepto, virum ætate compoſita, inſontem, nobilem, &* quod tunc ſpectaretur, *è Cæſarum poſteris.* quippe & Silanus D. Augusti abnepos erat. hæc cauſſa necis. miniſtri fuere P. Celer eques Romanus, & Ælius libertus rei familiari Principis in Aſia impoſiti. ab his proconſuli venenum inter epulas datum eſt, apertius quam vt fallerent. Nec minus properato Narciſſus Claudij libertus, de cuius iurgijs ad-

uer-

uerſus Agrippinam rettuli,aſpera cuſtodia,& neceſſitate extrema, ad mortem agitur; inuito principe, cuius abditis adhuc vitijs per auaritiam ac prodigentiam mire congruebat. Ibaturque in cædes,niſi Afranius Burrhus, & Annæus Seneca obuiam iſſent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ, & pari in ſocietate potentiæ concordes, diuerſa arte ex æquo pollebant: Burrhus militaribus curis, & ſeueritate morum; Seneca præceptis eloquentiæ,& comitate honeſta.iuuantes inuicem,quo facilius lubricam principis ætatem, ſi virtutem aſpernaretur,voluptatibus conceſſis retinerent. Certamen vtriq; vnum erat contra ferociam Agrippinæ,quæ cunctis malę dominationis cupidinibus flagrans,habebat in partibus Pallantem;quo auctore Claudius nuptijs inceſtis, & adoptione exitioſa,ſemet peruerterat. Sed neq; Neroni infra ſeruos ingenium; & Pallas triſti arrogantia modum liberti egreſſus,tædium ſui mouerat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, ſignumque more militiæ petenti tribuno dedit, OPTIMÆ MATRIS. Decreti & à ſenatu *duo lictores: flaminium Claudiale*, ſimul *Claudio cenſorium funus*; & mox *conſecratio*. Die funeris laudationem eius princeps exorſus eſt. Dum *antiquitatem generis,conſulatus,ac triumphos maiorum* enumerabat,intentus ipſe & ceteri: *liberalium* quoq; *artium* commemoratio; *& nihil regente eo Reip. triſte ab externis accidiſſe*,pronis animis audita:poſtquam ad *prouidentiam ſapientiamque* flexit,nemo riſui temperare,quamquam oratio à Seneca compoſita multum cultus præferret: vt fuit illi viro ingenium amœnum, & temporis illius auribus accommodatũ. Adnotabant ſeniores quibus otioſũ eſt vetera & præſentia contendere,*primũ ex ijs qui rerũ potiti eſſent.Neronẽ alienæ facũdiæ eguiſſe*. Nã dictator Cęſar ſummis oratoribus ęmulus: & Auguſto prompta ac proflueſ, quę deceret principẽ, eloquentia fuit. Tib. artem quoq; callebat qua verba expẽderet,tum validus ſen-

ſenſibus aut conſulto ambiguus. Etiam C. Cæſaris turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec in Claudio quotiens meditata diſſereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus ſtatim annis, viuidum animum in alia detorſit: cælare & pingere, cantus aut regimen equorum exercere: & aliquando carminibus pangendis, ineſſe ſibi elemēta doctrinæ oſtendebat. Ceterum peractis triſtitiæ imitamentis, curiam ingreſſus, & *de auctoritate patrum, & conſenſu militum* præfatus, *conſilia ſibi & exempla capeſſendi egregie imperij* memorauit; *nec iuuentam armis ciuilibus, aut domeſticis diſcordijs imbutam: nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinem vltionis afferre.* Tum *formam futuri principatus* præſcripſit, ea maxime declinans, quorum recens flagrabat inuidia. *Non enim ſe negotiorum omnium iudicem fore, vt clauſis vnam intra domum accuſatoribus & reis, paucorum potentia graſſaretur. Nihil in penatibus ſuis venale, aut ambitioni peruium: diſcretam domum & Remp. Teneret antiqua munia ſenatus, Conſulum tribunalibus Italia & publicæ prouinciæ aſſiſterent. Illi patrum aditum præberent: ſe mandatis exercitibus conſulturum.* Nec defuit fides. Multaq; arbitrio ſenatus cōſtituta ſunt; *Ne quis ad cauſſam orandam mercede aut donis emeretur: Ne deſignatis quidem quæſtoribus edendi gladiatores neceſſitas eſſet.* Quod quidem aduerſante Agrippina, *tamquam acta Claudij ſubuerterentur,* obtinuere patres qui in palatium ob id vocabantur, vt aſtaret abditis à tergo foribus velo diſcreta, quod viſum arceret, auditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum, cauſſam gentis apud Neronem orantibus, eſcendere ſuggeſtum imperatoris, & præſidere ſimul parabat; niſi ceteris pauore defixis, Seneca admonuiſſet, *venienti matri occurreret.* Ita ſpecie pietatis, obuiam itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus *prorupiſſe rurſum Parthos, & rapi Armeniam* allatum eſt; *pulſo Rhadamiſto,* qui ſæpe regni eius potitus, dein profugus, tum quoq; bellum deſeruerat. Igitur

in vrbe ſermonum auida, *quemadmodum princeps vix ſeptemdecim annos egreſſus, ſuſcipere eam molem aut propulſare poſſet? quod ſubſidium in eo qui à femina regeretur? num prœlia quoque & oppugnationes vrbium, & cetera belli per magiſtros adminiſtrari poſſent,* anquirebant. Contra alij *melius eueniſſe* diſſerunt, *quam ſi inualidus ſenecta & ignauia Claudius, militiæ ad labores vocaretur, ſeruilibus iuſsis obtemperaturus. Burrhum tamen & Senecam multarum rerum experientia cognitos: & imperatori quantum ad robur deeſſe? cum octauodecimo ætatis anno Cn. Pompeius, nonodecimo Cæſar Octauianus, ciuilia bella ſuſtinuerint. Pleraq; in ſumma fortuna auſpicijs & conſilijs, quam telis & manibus geri. Daturum plane documentum, boneſtis an ſecus amicis vteretur, ſi ducem amota inuidia egregium, quam ſi pecunioſum & gratia ſubnixum per ambitum deligeret.* Hæc atq; talia vulgantibus, Nero & *iuuentutem proximas per prouincias quæſitam ſupplendis Orientis legionibus admouere, legioneſque ipſas propius Armeniam collocari* iubet. *Duoſque veteres reges Agrippam & Iocchum expedire copias, quis Parthorum fines vltro intrarent: ſimul pontes per amnem Euphratem iungi. Et minorem Armeniã Ariſtobulo, regionem Sophenem Sohemo cum inſignibus regijs mandat.* Exortuſque in tempore æmulus Vologeſo, filius Vardanes. & abſceſſere Armenia Parthi, tamquã differrent bellũ. Sed apud Senatum omnia in maius celebrata ſunt; ſentẽtijs eorum, qui *ſupplicationes & diebus ſupplicationum veſtem principi triumphalem, vtq; ouans vrbem iniret, effigieſque eius pari magnitudine ac Martis Vltoris, eodem in templo* cenſuere: præter ſuetam adulationem læti, quod Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præpoſuerat. videbaturq; locus virtutibus patefactus. Copiæ orientis ita diuiduntur, vt pars auxiliarium cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam & legatum eius Quadratum Vinidium remaneret; par ciuium ſociorumq; numerus Corbuloni eſſet, additis cohorti-

hortibus aliſque, quæ apud Cappadociam hiemabant: ſocij reges prout bello conduceret, parere iuſſi. Sed ſtudia eorum in Corbulonẽ promptiora erant, qui vt famæ inſeruiret, quæ in nouis cęptis validiſſima eſt, itinere propere cõfecto, apud Ægeas ciuitatem Ciliciæ obuium Quadratũ habuit, illuc progreſſum, ne ſi ad accipiendas copias Syriam intrauiſſet Corbulo, omnium ora in ſe verteret, corpore ingẽs, verbis magnificus, & ſuper experientiã ſapientiamq;, etiam ſpecie inanium validus. Ceterum vterq; Vologeſem regem nuntijs monebant, *pacem quam bellum mallet, datiſque obſidibus, ſolitam prioribus reuerentiam in populum Romanum continuaret.* Et Vologeſes quo bellum ex commodo pararet, an vt æmulationis ſuſpectos per nomen obſidum amoueret, tradit nobiliſſimos ex familia Arſacidarum. Accepitq; eos centurio Hiſteius ab Vinidio miſſus, forte prior ea de cauſſa adito rege. Quod poſtquam Corbuloni cognitum eſt, *ire* præfectum cohortis Arrium Varum, *& reciperare obſides* iubet. Hinc ortum inter præfectum & centurionem iurgium, ne diutius externis ſpectaculo eſſet, arbitrium rei obſidibus legatiſq; qui eos ducebant, permiſſum. Atq; illi ob recentem gloriam, & inclinatione quadam etiam hoſtium, Corbulonem prætulere. Vnde diſcordia inter duces: querente Vinidio *prærepta quæ ſuis conſilijs patrauiſſet:* teſtante contra Corbulone, *non prius conuerſum regem ad offerendos obſides, quam ipſe dux bello delectus ſpes eius ad metum mutaret.* Nero quo componeret diuerſos, ſic euulgari iuſſit: *Ob res à Quadrato, & Corbulone proſpere geſtas laurum faſcibus imperatorijs addi.* Quę in alios conſules egreſſa, coniunxi. Eodẽ anno Cęſare *effigiem Cn. Domitio patri, conſularia inſignia Aſconio Labeoni*, quo tutore vſus erat, petiuit à ſenatu: ſibiq; *ſtatuas argento vel auro ſolidas* aduerſus offerẽtes prohibuit. Et quamquam cenſuiſſent patres, *vt principium anni inciperet menſe Decemb.* quo ortus erat Nero, veterem religionẽ

Ka-

Kalendarum Ianuariarum inchoando anno retinuit. Neq; recepti ſunt in reos Carinas Celer ſenator, ſeruo accuſante, aut Iulius Denſus equeſter, cui fauor in Britannicum crimini dabatur. Claudio Nerone L. Antiſtio COSS. cum in acta principũ iurarent magiſtratus, *in ſua acta collegam Antiſtium iurare* prohibuit: magnis patrum laudibus, vt iuuenilis animus leuium quoq; rerũ gloria ſublatus, maiores continuaret. Secutaq; lenitas in Plautiũ Lateranum, quẽ ob adulteriũ Meſſallinæ ordine remotũ, reddidit ſenatui, *clementiam ſuam* obſtringẽs crebris orationibus, quas Seneca, teſtificando quã honeſta præciperet, vel iactandi ingenij, voce principis vulgabat. Ceterum infracta paulatim potentia matris, delapſo Nerone in amorem libertę, cui vocabulũ *Acte* fuit: ſimul aſſumptis in conſcientiã Othone & Claudio Senecione adoleſcentulis decoris: quorũ Otho familia conſulari, Senecio liberto Cæſaris patre genitus, ignara matre dein fruſtra obnitente, penitus irrepſerant per luxũ & ambigua ſecreta, ne ſeuerioribus quidẽ principis amicis aduerſãtibus, muliercula nulla cuiuſq; iniuria cupidines principis explente: quando vxore ab Octauia nobili quidẽ & probitatis ſpectatæ, fato quodã, an quia præualent illicita, abhorrebat: metuebaturq; ne in ſtupra feminarũ illuſtriũ prorumperet, ſi illa libidine prohiberetur. Sed Agrippina *libertã æmulam, nurũ ancillam*, aliaq; eundẽ in modum muliebriter fremere. Neq; pœnitentiam filij, aut ſatietatem opperiri: quantoq; fœdiora exprobrabat, acrius accẽdere. donec vi amoris ſubactus, exueret obſequium in matrẽ, Senecæq; permitteret. Ex cuius familiaribus Annæus Serenus, ſimulatione amoris aduerſus eandẽ libertam, primas adoleſcentis cupidines velauerat, præbueratq; nomen, vt quæ princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palam largiretur. Tũ Agrippina verſis artibus, per blandimenta iuuenem aggredi, *ſuum potius cubiculum ac ſinum* offerre *contegendis quæ prima ætas, &*

ſum-

ſumma fortuna expeterent. Quin & fatebatur *intempeſtiuam ſeueritatem*, & ſuarum opum quæ haud procul imperatorijs aberant, copias tradebat. vt nimia nuper coercendo filio, ita rurſum intemperanter demiſſa. Quæ mutatio neq; Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantq; *cauere inſidias mulieris ſemper atrocis, tum & falſæ*. Forte illis diebus Cęſar inſpecto ornatu, quo principum coniuges ac parentes effulſerant, deligit veſtem & gemmas, miſitque donum matri: nulla parſimonia, cum pręcipua & cupita alijs, prior deferret. Sed Agrippina *non his inſtrui cultus ſuos, ſed ceteri arceri* proclamat, & *diuidere filium, quæ cuncta ex ipſa haberet*. Nec defuere qui in deterius referrent. Et Nero infenſus ijs quibus ſuperbia muliebris innitebatur, demouet Pallantem cura rerum quis à Claudio impoſitus, velut arbitrū regni agebat. Ferebaturq; digrediente eo, magna proſequentium multitudine, non abſurdè dixiſſe; *Ire Pallantem vt eiuraret*. Sane pepigerat Pallas, *ne cuius facti in præteritum interrogaretur. pareſque rationes cum Repub. haberet*. Præceps poſt hæc Agrippina ruere ad terrorem & minas, neq; principis auribus abſtinere, quo minus teſtaretur; *adultum iam eſſe Britannicum, veram dignamq; ſtirpem ſuſcipiendo patris imperio, quod inſitus & adoptiuus, per iniurias matris exerceret. Non abnuere ſe, quin cuncta infelicis domus mala pateſierent, ſuæ in primis nuptiæ, ſuum veneficium. Id ſolum dijs & ſibi prouiſum, quod viueret priuignus. Ituram cum illo in caſtra. Audiretur hinc Germanici filia. inde debilis rurſus Burrhus & exſul Seneca, trunca ſcilicet manu, & profeſſoria lingua, generis humani regimen expoſtulantes*. Simul intendere manus; aggerere probra; *conſecratum Claudium infernos Silanorum manes* inuocare, & *tot irrita facinora*. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare ſecum, modo matris violentiam, modo ipſius indolem,
vt

vt quidem experimento nuper cognitam, quo tamen fauorem late quæſiuiſſet. Feſtis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra, regnum luſu ſortientium, euenerat ea ſors Neroni. Igitur ceteris diuerſa, nec ruborem illatura, vbi Britannico iuſſit *exſurgeret, progreſſuque in medium, cantum aliquem inciperet*, irriſum ex eo ſperans pueri ſobrios quoq; conuictus, nedum temulentos ignorantis; ille conſtanter exorſus eſt carmen, quo *euolutum eum ſede patria rebuſque ſummis* ſignificabatur. Vnde orta miſeratio manifeſtior, quia diſſimulationem nox & laſciuia exemerat. Nero intellecta inuidia, odium intendit. Vrgentibuſque Agrippinæ minis, quia nullum crimen; neq; iubere cædem fratris palam audebat, occulta molitur: *parari venenum* iubet, miniſtro Pollione Iulio prętoriæ cohortis tribuno, cuius cura attinebatur damnata veneficij nomine Locuſta, multa ſcelerum fama. Nam vt proximus quiſque Britannico, neq; fas neq; fidem penſi haberet, olim prouiſum erat. Primum venenum ab ipſis educatoribus accepit, tranſmiſitq; exſoluta aluo parum validum, ſiue temperamentum inerat, ne ſtatim ſæuiret. Sed Nero lenti ſceleris impatiens, minitari tribuno, iubere *ſupplicium veneficæ, quod dum rumorem reſpiciunt, dum parant defenſiones, ſecuritatem morarentur*. Promittentibus dein *tam præcipitem necem quam ſi ferro vrgeretur*, cubiculum Cæſaris iuxta decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum. Mos habebatur, principum liberos cum ceteris idē ætatis nobilibus ſedētes veſci in aſpectu propinquorū, propria & parciore mēſa. Illic epulāte Britannico, quia cibos potuſque eius delectus ex miniſtris guſtu explorabat, ne omitteretur inſtitutū, aut vtriuſque morte proderetur ſcelus, talis dolus repertus eſt. Innoxia adhuc ac pręcalida, & libata guſtu potio traditur Britannico: dein poſtquam feruore aſpernabatur, frigida in aqua affūditur venenū; quod ita cūctos eius artus peruaſit, vt vox pariter & ſpiritus eius raperētur.

Trepi-

Trepidatum à circumſedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, reſiſtunt defixi, & Neronem intuentes. Ille vt erat reclinis, & neſcio ſimilis, *ſolitum ita*, ait, *per comitialem morbum, quo primum ab infantia afflictaretur Britannicus, & redituros paulatim viſus ſenſuſque*. At Agrippinæ is pauor, ea conſternatio mentis, quãuis vultu premeretur, emicuit; vt perinde ignaram fuiſſe ac Octauiam ſororem Britannici conſtiterit. quippe ſibi ſupremum auxilium ereptum & parricidij exemplũ intelligebat. Octauia quoque, quamuis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis affectus abſcondere didicerat. Ita poſt breue ſilentium, repetita conuiuij lætitia. Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit, prouiſo ante funebri paratu, qui modicus fuit. In campo tamẽ Martis ſepultus eſt, adeo turbidis imbribus, vt vulgus iram deum portendi crediderit aduerſus facinus, cui pleriq; etiam hominum ignoſcebant, antiquas fratrum diſcordias, & inſociabile regnum exiſtimantes. Tradunt pleriq; eorum temporum ſcriptores. *crebris ante exitium diebus, illuſiſſe pueritiæ Britannici Neronem*. vt iam non præmatura, neq; ſæua videri, quamuis inter ſacra menſę, ne tempore quidem ad complexum ſorori dato, ante oculos inimici properata ſit, in illum ſupremum Claudiorum ſanguinem, ſtupro prius quam veneno pollutum. Feſtinationem exſequiarum edicto Cæſaris defendit, id à maioribus inſtitutum referens, *ſubtrahere oculis acerba funera, neq; laudationibus, aut pompa detinere. Ceterum & ſibi amiſſo fratris auxilio, reliquas ſpes in Rep. ſitas & tanto magis fouendum patribus populoque principem, qui vnus ſupereſſet è familia ſummum ad faſtigium genita*. Exin largitione potiſſimos amicorum auxit. Nec defuerunt, qui arguerent viros grauitatem aſſeuerantes, *quod domos villaſque id temporis quaſi prædas diuiſiſſent*. Alij neceſſitatem adhibitam credebant à principe, ſceleris ſibi conſcio & veniam ſperante, ſi largitionibus vali-

diſſimum quemque obſtrinxiſſet. At matris ira nulla munificentia leniri, ſed amplecti Octauiam; crebra cum amicis ſecreta habere; ſuper ingenitam auaritiam, vndiq; pecunias quaſi in ſubſidiũ corripiens, tribunos & centuriones comiter excipere: nomina & virtutes nobilium, qui etiam tum ſupererant, in honore habere; quaſi quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, *excubiaſque militares*, quæ vt coniugi imperatoris olim, tum & vt matri, ſeruabantur, *& Germanos* ſuper eundem honorem cuſtodes additos *digredi* iubet. Ac ne cœtu ſalutantium frequentaretur, ſeparat domum, matremq; transfert in eam quæ Antoniæ fuerat: quotiens ipſe illuc ventitaret, ſeptus turba centurionum, & poſt breue oſculum digrediens. Nihil rerum mortalium tam inſtabile ac fluxum eſt, quam fama potentiæ, non ſua vi nixæ. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo ſolari, nemo adire, præter paucas feminas, amore an odio, incertum. Ex quibus erat Iunia Silana, quam matrimonio C. Silij à Meſſallina depulſam, ſupra retuli, inſignis genere, forma, laſciuia, & Agrippinæ diu percara: mox occultis inter eas offenſionibus, quia Sextium Africanum nobilem iuuenem à nuptijs Silanæ deterruerat Agrippina, *impudicam & vergentem annis* dictitans; non vt Africanum ſibi ſeponeret, ſed ne opibus & orbitate Silanæ maritus potiretur. Illa ſpe vltionis oblata, parat accuſatores ex clientibus ſuis Iturium & Caluiſium, non vetera, & ſæpius iam audita deferens, *quod Britannici mortem lugeret*, aut *Octauiæ iniurias euulgaret*; ſed *deſtinauiſſe eam Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Auguſto, ad res nouas extollere; coniugioque eius etiam imperio Rempub. rurſus inuadere*. hæc Iturius & Caluiſius Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiunt. Qui lætus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infenſa æmulatio exercebatur) Paridem hiſtrionem libertum & ipſum Domitiæ impulit,

ire

ire propere, crimenque atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per vinolentiam trahebatur; cum ingreditur Paris, ſolitus alioquin id temporis luxus principis intentare. Sed tunc compoſitus ad mæſtitiam, expoſitoq; indicij ordine, ita audientem exterret, vt nō tantum matrem Plautumq; interficere, ſed Burrhum etiam demouere præfectura deſtinaret, tamquam Agrippinæ gratia prouectum, & vicem reddentem. Fabius Ruſticus auctor eſt, *ſcriptos eſſe ad Cæcinam Thuſcum codicillos mandata ei prætoriarum cohortium cura: ſed ope Senecæ dignationem Burrho retentam*. Plinius & Cluuius nihil dubitatum de fide præfecti referunt. ſane Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cuius amicitia floruit. Nos conſenſum auctorum ſecuturi, quæ diuerſa prodiderint, ſub nominibus ipſorum trademus. Nero trepidus, & interficiendæ matris auidus, non prius differri potuit, quam Burrhus necem eius promitteret, ſi facinoris coargueretur: *ſed cuicumque, nedum parenti defenſionem tribuendam. nec accuſatores adeſſe, ſed vocem vnius ex inimica domo afferri. Refutare tenebras, & vigilatam conuiuio noctem, omniaque temeritati & inſcitiæ propiora*. Sic lenito principis metu, & luce orta, itur ad Agrippinam vt noſceret obiecta, diſſolueretque, vel pœnas lueret. Burrhus iis mandatis, Seneca coram, fungebatur. aderant & ex libertis, arbitri ſermonis. Deinde à Burrho poſtquam crimina & auctores expoſuit, minaciter actum. Agrippina ferociæ memor, *Non miror*, inquit, *Silanam numquam edito partu, matrum affectus ignotos habere. Neque enim perinde à parentibus liberi, quam ab impudica adulteri mutantur. Nec ſi Iturius & Caluiſius adeſis omnibus fortunis, nouiſſimam ſuſcipiendæ accuſationis operam anuui rependunt, ideo aut mihi infamia parricidij, aut Cæſari conſcientia ſubeunda eſt. nam Domitiæ inimicitijs gratias agerem, ſi beneuolentia mecum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetum, & hiſtrio-*

ſtrionem Paridem quaſi ſcenæ fabulas componit. Baiarum piſcinas excolebat, cum meis conſilijs adoptio, & proconſulare ius, & deſignatio conſulatus, & cetera adipiſcendo imperio præpararentur. Aut exiſtat qui cohortes in vrbe tentatas, qui prouinciarum fidem labefactatam, denique ſeruos vel libertos ad ſcelus corruptos arguat. Viuere ego Britannico potiente rerum poteram: at ſi Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus obtinuerit, deſunt ſcilicet mihi accuſatores, qui non verba impatientia caritatis aliquando incauta, ſed ea crimina obijciant, quibus niſi à filio mater abſolui non poſſim. Commotis qui aderant, vltroq; ſpiritus eius mitigantibus, *colloquium filij* expoſcit. Vbi nihil pro innocentia quaſi diffideret; nec beneficijs quaſi exprobraret, diſſeruit; ſed vltionem in delatores & præmia amicis obtinuit. Præfectura annonæ Fenio Rufo; cura ludorum qui à Cęſare parabantur, Arruntio Stellæ; Ægyptus C. Balbillo permittuntur. Syria P. Anteio deſtinata & varijs mox artibus eluſus; ad poſtremum in vrbe retentus eſt. At Silana in exſilium acta. Caluiſius quoq; & Iturius relegantur. De Atimeto ſupplicium ſumptum, validiore apud libidines principis Paride, quam vt pęna afficeretur. Plautus ad præſens ſilentio tranſmiſſus eſt. Deferuntur dehinc *conſenſiſſe Pallas ac Burrhus, vt Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij,* cui per nuptias Antoniæ gener erat, *ad imperium vocaretur.* Eius accuſationis auctor exſtitit. Pætus quidã, exercendis apud ærariũ ſectionibus famoſus, & tũ vanitatis manifeſtus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quam grauis ſuperbia fuit: quippe nominatis libertis eius, quos conſcios haberet, reſpõdit; *nihil vnquam ſe domi, niſi nutu aut manu ſignificaſſe, vel ſi plura demonſtranda eſſent ſcripto vſum ne vocem conſociaret.* Burrhus quamuis reus, inter iudices ſententiam dixit. Exiliumq; accuſatori irrogatũ, & tabulæ exuſtę ſunt, quibus oblitterata ærarij monimẽta retrahebat. Fine anni ſtatio cohortis aſſidere

M ludis

ludis ſolita, demouetur, quo maior ſpecies libertatis eſſet: vtq; miles theatrali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret; & plebes daret experimentum, an amotis cuſtodibus, modeſtiam retineret. Vrbem princeps luſtrauit è reſponſo haruſpicum, quod Iouis ac Mineruæ ædes de cælo tactæ erant. Q. Voluſio P. Scipione COSS. otium foris, fœda domi laſciuia, qua Nero itinera vrbis, & lupanaria, & diuerticula, veſte ſeruili in diſſimulationem ſui compoſitus pererrabat; comitantibus qui raperent ad venditionem expoſita, & obuijs vulnera inferrent: aduerſus ignaros adeo, vt ipſe quoq; acciperet ictus, & ore præferret. Deinde vbi *Cæſarem eſſe qui graſſaretur* pernotuit, augebanturque iniuriæ aduerſus viros feminaſque inſignes: & quidam permiſſa ſemel licentia ſub nomine Neronis, inulti proprijs cum globis eadem exercebant, & in modum captiuitatis nox agebatur. Iulius quidam Montanus ſenatorij ordinis, ſed qui nondum honorem capeſſiſſet, congreſſus forte per tenebras cum Principe, quia vim tentantem acriter repulerat, deinde agnitum orauerat, quaſi exprobraſſet, mori adactus eſt. Nero autem metuentior in poſterum, milites ſibi, & pleroſque gladiatorum circumdedit, qui rixarum initia modica, & quaſi priuata ſinerent: ſi à læſis validius ageretur; arma inferrent. Ludicram quoq; licentiam, & fautores hiſtrionũ velut in prœlia conuertit, impunitate & præmijs, atq; ipſe occultus, & plerumq; coram proſpectãs: donec diſcordi populo, & grauioris motus terrore non aliud remedium repertum eſt, quam vt hiſtriones Italia pellerentur, mileſque theatro rurſum aſſideret. Per idem tempus actum in ſenatu *de fraudibus libertorum*, efflagitatumq; *vt aduerſus male meritos reuocandæ libertatis ius patronis daretur*. Nec deerant qui cenſerent. Sed conſules relationem incipere non auſi ignaro principe, perſcripſere tamen conſenſum ſenatus. *Ille auctor conſtitutionis fieret*, vt inter paucos & ſententiæ aduer-

aduerſos, quibuſdam coalitam libertate irreuerentiam eo prorupiſſe frementibus, *vt ne an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorũ conſultarent, ac verberibus manus vltro intenderent, impulere vel pœnam ſuam diſſuadentes. Quid enim aliud læſo patrono conceſſum, quam vt viceſimum vltra lapidem, in oram Campaniæ libertum releget? Ceteras actiones promiſcuas & pares eſſe. Tribuendum aliquod telum quod ſperni nequeat. Nec graue manumiſsis, per idem obſequium retinendi libertatem, per quod aſſecuti ſint. At criminum manifeſtos, merito ad ſeruitutem retrahi; vt metu coerceantur, quos beneficia non mutauiſſent.* Diſſerebatur contra; *Paucorum culpam ipſis exitioſam eſſe debere: nihil vniuerſorum iuri derogandum. quippe late fuſum id corpus. Hinc plerumque tribus, decurias, miniſteria magiſtratibus & ſacerdotibus, cohortes etiam in vrbe conſcriptas. & plurimis equitum, pleriſque ſenatoribus, non aliunde originem trahi. Si ſeparentur libertini; manifeſtam fore penuriam ingenuorum. non fruſtra maiores cum dignitatem ordinum diuiderent, libertatem in communi poſuiſſe. Quin & manumittendi duas ſpecies inſtitutas. vt relinqueretur pœnitentiæ aut nouo beneficio locus. quos vindicta patronus non liberauerit; velut vinculo ſeruitutis attineri. Diſpiceret quiſque merita, tardeq; concederet, quod datum non adimeretur.* Hæc ſententia valuit. Scripſitque Cæſar ſenatui, *priuatim expenderent cauſſam libertorum, quotiens a patronis arguerentur: in commune nihil derogent.* Nec multo poſt, ereptus amitæ libertus Paris, quaſi iure ciuili, non ſine infamia principis, cuius iuſſu perpetratum ingenuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam inter Vibullium prætorem, & plebei tribunum Antiſtium ortum certamen, quod immodeſtos fautores hiſtrionum & à prætore in vincula ductos, tribunus *omitti* iuſſiſſet. comprobauere patres, incuſata *Antiſtij licentia.* Simul prohibiti tribuni *ius prætorum & conſulum præripere, aut vocare ex Italia cum quibus lege*

agi poſſet. Addidit L. Piſo deſignatus conſul, *ne quid intra domum pro poteſtate animaduerterent: neue multam ab ijs dictam, quæſtores ærarij in publicas tabulas ante quattuor menſes referrent; medio temporis contradicere liceret: deque eo conſules ſtatuerent.* Cohibita artius & ædilium poteſtas, ſtatutumque *quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel pœna irrogarent.* Eo Heluidius Priſcus tribunus plebis aduerſus Obultronium Sabinum ærarij quæſtorem contentiones proprias exercuit, *tamquam ius haſtæ aduerſus inopes inclementer augeret.* Dein princeps curam tabularum publicarum à quæſtoribus ad præfectos tranſtulit. Varie habita, ac ſæpe immutata eius rei forma. nam Auguſtus permiſit ſenatui deligere pręfectos: dein ambitu ſuffragiorum ſuſpecto, ſorte ducebantur ex numero prætorum qui præeſſent. neq; id diu manſit, quia ſors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæſtores rurſum impoſuit, iiſque ne metu offenſionum ſegnius conſulerent, extra ordinem honores promiſit. Sed deerat robur ætatis eum primum magiſtratum capeſſentibus. igitur Nero prætura perfunctos, & experientia probatos delegit. Damnatus iiſdem conſulibus Vipſanius Lenas, *ob Sardinam prouinciam auare habitam.* Abſolutus Ceſtius Proculus repetundarum, cedentibus accuſatoribus. Clodius Quirinalis, *quod præfectus remigum qui Rauennæ haberentur, velut infimam nationum, Italiam luxuria ſæuitiaq; afflictauiſſet*, veneno damnationem anteuertit. C. Aminius Rebius ex primoribus peritia legum, & pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ ſenectæ miſſo per venas ſanguine effugit: haud creditus ſufficere ad conſtātiam ſumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Voluſius egregia fama conceſſit: cui tres & nonaginta anni ſpatium viuendi, pręcipuæq; opes bonis artibus, inoffenſa tot imperatorum malitia fuit. Nerone ſecundum L. Piſone conſulibus, pauca memoria digna euenēre, niſi cui libeat, laudā-
dis

dis fundamentis & trabibus, quis molem amphitheatri apud campum Martis Cæſar adſtruxerat, volumina implere: cum ex dignitate populi Romani repertum ſit, res illuſtres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. Ceterum coloniæ Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatæ ſunt: plebeique congiarium quadringeni nummi viritim dati, & ſeſtertium quadringenties ærario illatum eſt, ad retinendam populi fidem. Vectigal quoq; quintæ & viceſimæ venalium mancipiorum remiſſum, ſpecie magis quam vi. quia cū venditor pendere iuberetur, in partem pretij emptoribus accreſcebat. Edixit Cæſar, *ne quis magiſtratus, aut procurator qui prouinciam obtineret, ſpectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet*. Nam ante non minus tali largitione, quam corripiendis pecunijs, ſubiectos affligebant; dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant. Factum & S. conſultum vltioni iuxta & ſecuritati, *vt ſi quis à ſuis ſeruis interfectus eſſet, ij quoq; qui teſtamento manumiſſi ſub eodem tecto manſiſſent, inter ſeruos ſupplicia penderent*. Redditur ordini Luſius Varius conſularis, auaritiæ criminibus olim perculſus. Et Pomponia Græcina inſignis femina, Plautio, qui ouans ſe de Britannijs rettulit, nupta, ac *ſuperſtitionis externæ* rea, mariti iudicio permiſſa. Iſque priſco inſtituto, propinquis corā, de capite famaq; coniugis cognouit, & inſontem nuntiauit. Longa huic Pomponię ætas, & continua triſtitia fuit. Nam poſt Iuliam Druſi filiā dolo Meſſallinæ interfectam, per quadraginta annos, nō cultu niſi lugubri, non animo niſi mæſto egit. Idq; illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam vertit. Idem annus plures reos habuit. quorum P. Celerem, accuſante Aſia, quia abſoluere nequibat Cæſar, traxit ſenecta donec mortē obiret. nā Celer interfecto, vt memoraui, Silano proconſule, magnitudine ſceleris cetera flagitia obtegebat. Coſſutianum Capitonem Cilices detulerant *maculoſum fædumque, & idem*

ius audaciæ in prouincia ratum, quod in vrbe exercuerat. Sed peruicaci accuſatione conflictatus, poſtremo defenſionem omiſit, ac lege repetundarum damnatus eſt. Pro Eprio Marcello, à quo Lycij res repetebant, eo vſque ambitus præualuit, vt quidam accuſatorum eius exſilio multarentur, *tamquam inſonti periculum feciſſent*. Nerone tertium conſule ſimul inijt conſulatũ Valerius Meſſalla, cuius proauum oratorem Coruinum, diuo Auguſto abauo Neronis, collegam in eo magiſtratu fuiſſe, pauci iam ſenum meminerant. ſed nobili familiæ honor auctus eſt, oblatis in ſingulos annos quingenis ſeſtertijs, quibus Meſſalla paupertatem innoxiam ſuſtentaret. Aurelio quoque Cottæ & Haterio Antonino annuam pecuniam ſtatuit princeps, quamuis per luxum auitas opes diſſipaſſent. Eius anni principio, mollibus adhuc initijs prolatatum inter Parthos Romanoſque de obtinenda Armenia bellũ, acriter ſumitur: quia nec Vologeſes ſinebat fratrem Tiridatem dati à ſe regni expertem eſſe, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompeioq; recipere. Ad hæc Armenij ambigua fide vtraq; arma inuitabant, ſitu terrarum, ſimilitudine morum Parthis propiores, connubijſque permixti, ac libertate ignota illuc magis ad ſeruitium inclinantes. Sed Corbuloni plus molis aduerſus ignauiam militum, quam contra perfidiam hoſtium erat. Quippe Syria transmotæ legiones, pace longa ſegnes, munia Romanorum ægerrime tolerabant. Satis conſtitit fuiſſe in eo exercitu veteranos, qui non ſtationem, non vigilias iniſſent; vallum foſſamq; quaſi noua & mira viſerent; ſine galeis, ſine loricis, nitidi & quæſtuoſi, militia per opida expleta. Igitur dimiſſis quibus ſenecta, aut valetudo aduerſa erat, ſupplemẽtum petiuit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam delectus. Adiectaq; ex Germania legio cũ equitibus alarijs, & peditatu cohortium: retentuſque

que omnis exercitus ſub pellibus, quamuis hieme ſæua adeo, vt obducta glacie, niſi effoſſa humus tentorijs locum non præberet. Ambuſti multorū artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati ſunt. Annotatuſque miles, qui faſcem lignorum geſtabat, ita præriguiſſe manus, vt oneri adhærentes, truncis brachijs deciderent. Ipſe cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adeſſe, laudem ſtrenuis, ſolatium inualidis, exemplum omnibus oſtendere. Dehinc quia duritiā cæli militiæq; multi abnuebant, deſerebantque, remedium ſeueritate quæſitū eſt. Nec enim, vt in alijs exercitibus, primum alterumq; delictū venia proſequebatur, ſed qui ſigna reliquerat, ſtatim capite pœnas luebat. Idq; vſu ſalubre, & miſericordia melius apparuit. quippe pauciores illa caſtra deſeruere, quam ea in quibus ignoſcebatur. Interim Corbulo legionibus intra caſtra habitis, donec ver adoleſceret, diſpoſitiſque per idoneos locos cohortibus auxiliarijs; ne pugnam priores auderent, prædicit. Curam præſidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quamquam incautos Barbaros; & bene gerendæ rei caſum offerri ſcripſerat, *tenere ſe munimentis, & maiores copias opperiri* iubetur. Sed rupto imperio, poſtquā paucæ è proximis caſtellis turmæ aduenerant, pugnamq; imperitia poſcebant, congreſſus cum hoſte funditur. Et damno eius exterriti qui ſubſidiū ferre debuerant, ſua quiſque in caſtra trepida fuga rediere. Quod grauiter Corbulo accepit; increpitumq; Pactium, & præfectos militeſque *tendere omnes extra vallum* iuſſit, inq; ea contumelia detenti, nec niſi precibus vniuerſi exercitus exſoluti ſunt. At Tiridates ſuper proprias clientelas, ope Vologeſi fratris adiutus, non furtim iam, ſed palam bello infenſare Armeniam, quoſque fidos nobis rebatur depopulari; & ſi copiæ contra ducerentur, eludere, huc quoque & illuc volitans, plura fama quam pugna exterrere. Igitur Corbulo, quęſito diu prœ-

lio, fruſtra habitus, & exemplo hoſtium circumferre bellum coactus, diſpartit vires, vt legati præfectique diuerſos locos pariter inuaderent. Simul Antiochum regem monet, *proximas ſibi præfecturas petere.* Nam Pharaſmanes interfecto filio Rhadamiſto, *quaſi proditore ſui*; quo fidem in nos teſtaretur, vetus aduerſus Armenios odium promptius exercebat. Tuncque primum illecti Inſechi gens ante alias ſocia Romanis, auia Armeniæ incurſauit. Ita conſilia Tiridati in contrarium vertebantur. Mittebatq; oratores, qui ſuo Parthorumq; nomine expoſtularent; *cur datis nuper obſidibus, redintegrataq; amicitia, quæ nouis quoq; beneficijs locum aperiret, vetere Armeniæ poſſeſſione depelleretur? Ideo nondum ipſum Vologeſem commotum, quia cauſſa, quam vi agere mallent. Sin perſtaretur in bello; non defore Arſacidis virtutem fortunamque, ſæpius iam clade Romana expertam.* Ad ea Corbulo, ſatis comperto Vologeſem defectione Hyrcaniæ attineri, ſuadet Tiridati, *precibus Cæſarem aggredi; poſſe illi regnum ſtabile, & res incruentas contingere, ſi omiſſa ſpe longinqua & ſera, præſentem potioremque ſequeretur.* Placitum dehinc, *quia commeantibus inuicem nuntijs, nihil in ſumma pacis proficiebatur, colloquio ipſorum tempus locumque deſtinari. Mille equitum præſidium* Tiridates *affore ſibi* dicebat; *quantum Corbuloni cuiuſque generis militum aſſiſteret, non ſtatuere, dum poſitis loricis & galeis, in faciem pacis veniretur.* Cuicumque mortalium, nedum veteri & prouido duci, barbaræ aſtutiæ patuiſſent. Ideo artum inde numerum finiri, & hinc maiorem afferri, vt dolus pararetur. nam equiti ſagittarum vſu exercito, ſi detecta corpora obijcerentur, nihil profuturam multitudinem. Diſſimulato tamen intellectu, *rectius de his quæ in publicum conſulerentur, totis exercitibus coram diſſertaturos* reſpondit. Locumque delegit, cuius pars altera colles erant clementer aſſurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem por-

porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieque pacto, prior Corbulo ſocias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio ſextam legionem conſtituit; cui accita per noctem alijs ex caſtris, tria millia tertianorum permiſcuerat, vna cum aquila, quaſi eadem legio ſpectaretur. Tiridates vergente iam die procul aſtitit, vnde videri magis quam audiri poſſet. Ita ſine congreſſu dux Romanus abſcedere militem ſua quemq; in caſtra iubet. Rex ſiue fraudem ſuſpectans, quia plura ſimul in loca ibatur, ſiue vt commeatus noſtros Pontico mari, & Trapezunte opido aduentantes interciperet, propere diſcedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur præſidijs noſtris inſeſſos: & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, vtque Armenios ad ſua defendenda cogeret, exſcindere parat caſtella. Sibique quod validiſſimum in ea præfectura cognomento *Volandum* ſumit; minora Cornelio Flacco legato, & Inſteio Capitoni caſtrorum præfecto mandat. Tum circumſpectis munimentis, & quæ expugnationi idonea, prouiſis; hortatur milites, *vt hoſtem vagum, neque paci aut prœlio paratum, ſed perfidiam & ignauiam fuga confitentem, exuerent ſedibus, gloriæque pariter & prædæ conſulerent*. Tum quadripartito exercitu, hos in teſtudinem conglobatos, ſubruendo vallo inducit; alios ſcalas mœnibus admouere, multos tormentis faces & haſtas incutere iubet. Libratoribus funditoribuſque attributus locus, vnde eminus glandes torquerent; ne qua pars ſubſidium laborantibus ferret, pari vndiq; metu. Tantus inde ardor certantis exercitus fuit, vt intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obices portarum ſubuerſi, capta eſcenſu munimenta, omneſque puberes trucidati ſint, nullo milite amiſſo, paucis admodum vulneratis, & imbelle vulgus ſub corona venundatum: reliqua præda victoribus ceſſit. Pari fortuna legatus ac præfectus vſi ſunt, tribuſque vna die ca-

ſtellis expugnatis, cetera terrore,& alia ſponte incolarum, in deditionem veniebant. vnde orta fiducia caput gentis Artaxata agrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ ſi amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte tranſgrederentur, ſub ictum dabantur: procul & latioribus vadis tranſiere. At Tiridates pudore & metu, ne ſi conceſſiſſet obſidioni, nihil opis in ipſo videretur; ſi prohiberet, impeditis locis ſeq; & equeſtres copias illigaret: ſtatuit poſtremo oſtendere aciem, & dato die prœlium incipere, vel ſimulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanum circumfundit, non ignaro duce noſtro, qui viæ pariter & pugnæ compoſuerat exercitũ. Latere dextro tertia legio, ſiniſtro ſexta incedebat, medijs decumanorum delectis recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur. quibus iuſſerat, *vt inſtantibus cominus reſiſterent, refugos non ſequerentur*. In cornibus pedes ſagittarius, & cetera manus equitum ibat. productiore cornuum ſiniſtro per ima collium, vt ſi hoſtis intrauiſſet, fronte ſimul & ſinu exciperetur. Aſſultare ex diuerſo Tiridates, nõ vſque ad iactum teli, ſed tum minitans, tum ſpecie trepidantis, ſi laxare ordines & diuerſo cõſectari poſſet. Vbi nihil temeritate ſolutum, nec amplius quam decurio equitum audentius progreſſus, & ſagittis confixus, ceteros ad obſequium exemplo firmauerat, propinquis iam tenebris abſceſſit. Et Corbulo caſtra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obſidioneque circumdaret agitauit, conceſſiſſe illuc Tiridatem ratus. Dein poſtquam exploratores attulere *longinquum regis iter, & Median Albani peterentur, incertum*, lucem opperitur præmiſſaq; leuis armatura quæ muros interim ambiret, oppugnationemque eminus inciperet. Sed opidani portis ſponte patefactis, ſe ſuaq; Romanis permiſere. quod ſalutem ipſis tulit; Artaxatis ignis immiſſus, deletaque & ſolo æquata ſunt. quia nec teneri ſine valido

lido præſidio,ob magnitudinem mœnium;nec id nobis virium erat,quod firmando præſidio,& capeſſendo bello diuideretur. Vel ſi integra & incuſtodita relinquerentur, nulla in eo vtilitas aut gloria quod capta eſſent. Adijcitur miraculum velut numine oblatum. nam cuncta extra, tectis tenus ſole illuſtria fuere; quod mœnibus cingebatur, ita repente atra nube coopertum, fulguribuſque diſcretum eſt, vt quaſi infenſantibus deis exitio tradi crederetur. Ob hæc conſalutatus *imperator* Nero & ſenatuſconſulto *ſupplicationes* habitæ: *ſtatuæq; & arcus, & continui conſulatus principi: vtq; inter feſtos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de ea eſſet*, aliaque in eandem formam decernuntur, adeo modum egreſſa, vt C. Caſſius de ceteris honoribus aſſenſus; *ſi pro benignitate fortunæ dijs grates agerentur, ne totum quidem annum ſupplicationibus ſufficere* diſſeruerit: *eoque oportere diuidi ſacros & negotioſos dies, quis diuina colerentur, & humana non impedirent.* Varijs deinde caſibus iactatus,& multorum odia meritus reus, haud tamen ſine inuidia Senecæ damnatur. Is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, & mutatione temporum, non quantum inimici cuperent demiſſus: quiq; ſe nocentem videri, quam ſupplicem mallet. Eius opprimendi gratia repetitum credebatur ſenatuſconſultum,pœnaq; Cinciæ legis, aduerſum eos qui pretio cauſſas orauiſſent. Nec Suilius queſtu aut exprobatione abſtinebat, præter ferociam animi, extrema ſenecta liber, & Senecam increpans; *infenſum amicis Claudij, ſub quo iuſtiſſimum exſilium pertuliſſet. Simul ſtudijs inertibus, & iuuenum imperitiæ ſuetum, liuere ijs qui viuidam & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent. Se quæſtorem Germanici; illum domus eius adulterum fuiſſe. An grauius exiſtimandum, ſponte litigatoris præmium honeſtæ operæ aſſequi, quam corrumpere cubicula principum feminarum? Qua ſapientia, quibus philoſophorum*

præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiæ, ter millies ſeſtertium parauiſſet? Romæ teſtamenta & orbos, velut indagine eius capi. Italiam & prouincias, immenſo fenore hauriri. At ſibi labore quæſitam, & modicam pecuniam eſſe. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quam veterem ac diu partam dignationem ſubitæ felicitati ſubmitteret. Nec deerant qui hæc iiſdem verbis, aut verſa in deterius Senecæ deferrent. Repertique accuſatores, *direptos ſocios cum Suilius prouinciam Aſiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum* detulere. Mox quia inquiſitionem annuam impetrauerant, breuius viſum, ſuburbana crimina incipi, quorum obuij teſtes erant. *Ii acerbitate accuſationis Q. Pomponium ad neceſſitatem belli ciuilis detruſum: Iuliam Druſi filiam, Sabinamque Poppæam ad mortem actas: & Valerium Aſiaticum, Luſium Saturninum, Cornelium Lupum circumuentos: iam equitum Romanorum agmina damnata, omnemque Claudij ſæuitiam Suilio obiectabant.* Ille *nihil ex his ſponte ſuſceptum, ſed principi paruiſſe* defendebat, donec eam orationem Cæſar cohibuit, *compertum ſibi* referens *ex commentarijs patris ſui, nullam cuiuſquam accuſationem ab eo coactam.* Tum *iuſſa Meſſallinæ* prætendi, & labare defenſio. *Cur enim neminem alium electum, qui ſæuienti impudicæ vocem præberet? Puniendos rerum atrocium miniſtros, vbi pretia ſcelerum adepti, ſcelera ipſa alijs delegent.* Igitur adempta bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, eximebanturque etiam quæ teſtamento matris, aut aui acceperant) in inſulas Baleares pellitur: non in ipſo diſcrimine, non poſt damnationem fractus animo. Ferebaturque copioſa & molli vita, ſecretum illud tolerauiſſe. Filium eius Nerulinum agreſſis accuſatoribus per inuidiam patris, & crimina repetundarum, interceſſit princeps, tamquam ſatis expleta vltione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebeì tribunus, Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors,

in-

ingentibus donis adulterium, & mox vt omitteret maritum emercatur; ſuum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus. Sed vbi mulier vacua fuit, nectere moras, *aduerſam patris voluntatem* cauſſari, repertaque ſpe ditioris coniugis, promiſſa exuere. Octauius contra modo conqueri, modo minitari, *famam perditam, pecuniam exhauſtam* obteſtans: deniq; ſalutem, quæ ſola reliqua eſſet, arbitrio eius permittens. Ac poſtquam ſpernebatur, *noctem vnam ad ſolatium* poſcit, *qua delinitus, modum in poſterum adhiberet*. Statuitur nox. Et Pontia conſciæ ancillæ cuſtodiam cubiculi mandat. Ille vno cum liberto, ferrum veſte occultum infert. Tum, vt aſſolet in amore & ira, iurgia, preces, exprobratio, ſatisfactio, & pars tenebrarum libidine ſepoſita. Et queſtu incenſus, nihil metuentem ferro tranſuerberat, & accurrentem ancillam vulnere abſterret, cubiculoque prorumpit. Poſtera die manifeſta cædes, haud ambiguus percuſſor. quippe manſitaſſe vna conuincebatur. Sed libertus *ſuum illud facinus* profiteri, *ſe patroni iniurias vltum eſſe*. Commoueratq; quoſdam magnitudine exempli: donec ancilla ex vulnere refecta, verum aperuit. poſtulatuſque apud conſules à patre interfectæ, poſtquam tribunatu abierat, ſententia patrum, & lege Cornelia de ſicarijs condemnatur. Non minus inſignis eo anno impudicitia, magnorum Reip. malorum initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. Ollio patre genita, ſed nomen aui materni ſumpſerat, illuſtri memoria Poppæi Sabini conſulari & triumphali decore præfulgentis. nam Ollium honoribus nondum functum, amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honeſtum animum. quippe mater eius ætatis ſuæ feminas pulchritudine ſupergreſſa, gloriam pariter & formam dederat. opes claritudini generis ſufficiebant. ſermo comis nec abſurdũ ingenium. modeſtiam præferre, & laſciuia vti, rarus in publicũ egreſſus, idq; velata parte

te oris, ne ſatiaret aſpectum, vel quia ſic decebat. Famæ nunquam pepercit, maritos & adulteros non diſtinguens: neq; affectui ſuo, aut alieno obnoxia, vnde vtilitas oſtenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Criſpini equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuenta ac luxu, & quia flagrantiſſimus in amicitia Neronis habebatur. nec mora, quin adulterio matrimonium iungeretur. Otho, ſiue amore incautus, laudare *formam elegantiamque vxoris* apud principem; ſiue vt accenderet, ac ſi eadem femina potirentur, id quoq; vinculum potentiam ei adijceret. Sæpe auditus eſt conſurgens è conuiuio Cæſaris, *ſe ire ad illam, ſibi conceſſam dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium, & gaudia felicium.* His atque talibus irritamentis, non longa cunctatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primum per blandimenta & artes valeſcere, *imparem cupidini ſe, & forma Neronis captam* ſimulans: mox acri iam principis amore ad ſuperbiam vertens, ſi vltra vnam alteramque noctem attineretur, *nuptam eſſe ſe dictitans, nec poſſe matrimonium amittere, deuinctam Othoni per genus vitæ, quod nemo adæquaret. Illum animo & cultu magnificum: ibi ſe ſumma fortuna digna viſere. at Neronem pellice ancilla, & aſſuetudine Actes deuinctum, nil è contubernio ſeruili, niſi abiectum & ſordidum traxiſſe.* Deijcitur familiaritate ſueta, poſt congreſſu & comitatu Otho; & poſtremo, ne in vrbe æmulatus ageret, prouinciæ Luſitanię præficitur. Vbi vſque ad ciuilia arma, non ex priore infamia, ſed integre ſancteque egit, procax otij, & poteſtatis temperantior. Hactenus Nero flagitijs & ſceleribus velamenta quæſiuit. Suſpectabat maxime Cornelium Syllam, ſocors ingenium eius in contrarium trahens, callidumque & ſimulatorem interpretando. Quem metum Graptus ex libertis Cæſaris, uſu & ſenecta à Tiberio vſque domum principum edoctus, tali men-

mendacio intendit. Pons Miluius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat; ventitabatq; illuc Nero, quo ſolutius vrbem extra laſciuiret. Igitur *regredienti per viam Flaminiam compoſitas inſidias, fatoque euitatas, quoniam diuerſo itinere Salluſtianos in hortos remeauerit, auctoremque eius doli Syllam* ementitur: quia forte redeuntibus miniſtris principis, quidam per iuuenilem licentiam quæ tunc paſſim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque ſeruorum quiſquam, neq; clientium Syllæ agnitus: maximeque deſpecta & nullius auſi capax natura eius, à crimine abhorrebat: perinde tamen quaſi conuictus eſſet, cedere patria, & Maſſilienſium mœnibus coerceri iubetur. Iiſdem conſulibus auditæ Puteolanorum legationes. quas diuerſas ſenatorius ordo plebeſque ad ſenatum miſerant: illi *vim multitudinis; hi magiſtratum & primi cuiuſque auaritiam* increpantes. Cumque ſeditio ad ſaxa & minas ignium progreſſa, necem & arma proliceret, C. Caſſius adhibendo remedio delectus. quia ſeueritatem eius non tolerabant, precante ipſo, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte prætoria. cuius terrore & paucorum ſupplicio rediit opidanis concordia. Non referrem vulgatiſſimum ſenatuſconſultum, quo *ciuitati Syracuſanorum egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur;* niſi Pætus Thraſea contradixiſſet, præbuiſſetque materiem obtrectatoribus arguendæ ſententiæ; *Cur enim ſi Remp. egere libertate ſenatoria crederet, tam leuia conſectaretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus & legibus, quibuſque aliis Romana continentur, ſuaderet diſſuaderetue? Licere patribus, quotiens ius dicendæ ſententiæ accepiſſent, quæ vellent expromere, relationemque in ea poſtulare. An ſolum emendatione dignum, ne Syracuſis ſpectacula largius ederentur? Cetera per omnes imperii partes perinde egregia, quam ſi non Nero, ſed Thraſea regimen eorum teneret? Quæ ſi ſumma diſſimulatione tranſmitte-*

ren-

rentur, quanto magis inanibus abſtinendum? Thraſea contra, rationem poſcentibus amicis, *non præſentium ignarum* reſpondebat, *eiuſmodi conſulta corrigere; ſed patrum honori dare, vt manifeſtum fieret, magnarum rerum curam non diſsimulaturos, qui animum etiam leuiſſimis aduerterent.* Eodem anno crebris populi flagitationibus immodeſtiam publicanorum arguentis, dubitauit Nero, *an cuncta vectigalia omitti iuberet, idq; pulcherrimum donum generi mortalium daret.* Sed impetum eius, multum prius laudata *magnitudine animi*, attinuere ſenatores, *diſſolutionem imperij* docendo, *ſi fructus quibus Reſp. ſuſtineretur, deminuerentur. quippe ſublatis portorijs, ſequens vt tributorum abolitio expoſtularetur. Pleraſque vectigalium ſocietates à conſulibus & tribunis plebis conſtitutas; acri etiam populi Romanorum tum libertate: reliqua mox ita prouiſa, vt ratio quæſtuum & neceſſitas erogationum inter ſe congruerentur. Temperandas plane publicanorum cupidines, ne per tot annos ſine querela tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam verterent.* Ergo edixit princeps *vt leges cuiuſque publici occultæ ad id tempus, proſcriberentur: omiſſas petitiones, non vltra annum reſumerent: Romæ prætor; per prouincias qui pro prætore aut conſule eſſent, iura aduerſus publicanos extra ordinem redderent, militibus immunitas ſeruaretur, niſi in ijs quæ væno exercerent.* Aliaque admodum æqua; quæ breui ſeruata, dein fruſtra habita ſunt. Manet tamen abolitio quadrageſimæ quinquageſimæque, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuenerant. Temperata apud tranſmarinas prouincias frumenti ſubuectio. *Et ne cenſibus negotiatorum naues aſcriberentur, tributumque pro illis penderent,* conſtitutum. Reos ex prouincia Africa, qui proconſulare imperium illic habuerant, Sulpicium Camerinum, & Pomponium Siluanum, abſoluit Cęſar. Camerinum aduerſus priuatos & paucos; ſæuitiæ magis quam captarum pecuniarum crimina obijcientes: Siluanum magna

gna vis accuſatorum circumſteterat, poſcebatq; *tempus euocandorum teſtium,* reus *illico defendi* poſtulabat. Valuitque pecunioſa orbitate & ſenecta, quam vltra eorum vitam produxit, quorum ambitu euaſerat. Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant, ingenio ducum, qui peruulgatis triumphi inſignibus, maius ex eo decus ſperabant, ſi pacem continuauiſſent. Paullinus Pompeius, L. Vetus, ea tempeſtate exercitui præerant. Ne tamen ſegnem militem attinerent, ille inchoatum ante tres & ſexaginta annos à Druſo aggerem coercendo Rheno, abſoluit: Vetus Moſellam atq; Ararim, facta inter vtrumque foſſa connectere parabat, vt copiæ per mare, dein Rhodano & Arare ſubuectæ, per eam foſſam, mox fluuio Moſella in Rhenum, exin Oceanum decurrerent: ſublatiſque itinerum difficultatibus, nauigabilia inter ſe occidentis ſeptentrioniſque litora fierent. Inuidit operi Ælius Gracilis Belgicæ legatus, deterrendo Veterem, *ne legiones alienæ prouinciæ inferret, ſtudiaque Galliarum affectaret. formidoloſum id imperatori* dictitans, quo plerumque prohibentur conatus honeſti. Ceterum continuo exercitum otio fama inceſſit, *ereptum ius legatis ducendi in hoſtem*. Eoque Friſii iuuentutem ſaltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouere ripæ, agroſque vacuos, & militum vſui ſepoſitos inſedere, auctore Verrito & Malorige, qui nationem eam regebant, in quantum Germani regnantur. Iamque fixerant domos, ſemina aruis intulerant, vtq; patrium ſolum exercebant; cum Dubius Auitus accepta à Paullino prouincia, minitando *vim Romanam, niſi abſcederent Friſii veteres in locos, aut nouam ſedem à Cæſare impetrarent,* perpulit Verritum & Malorigem preces ſuſcipere. Profectique Romam, dum alijs curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea quæ Barbaris oſtentantur, intrauere Pompeij theatrum, quo magnitudinem populi viſerent. Illic per otium (neque

que enim ludicris, ignari, oblectabantur) dum *conſeſſum caueæ, diſcrimina ordinum, quis eques, vbi ſenatus* percunctantur, aduertere quoſdam cultu externo in ſedibus ſenatorum: & *quinam forent* rogitantes, poſtquam audiuerant, *earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute & amicitia Romana præcellerent*; NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE exclamant, degrediunturque & inter patres conſidunt. quod comiter à viſentibus exceptum, quaſi impetus antiqui, & bona æmulatione. Nero ciuitate Romana ambos donauit: *Friſio decedere agris* iuſſit. Atque illis aſpernantibus, auxiliaris eques repente immiſſus, neceſſitatem attulit, captis cæſiſue qui peruicacius reſtiterant. Eoſdem agros Anſibarij occupauere, validior gens, non modo ſua copia, ſed adiacentium populorum miſeratione: quia pulſi à Chaucis & ſedis inopes, tutum exſilium orabant. Aderatque ijs clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, *vinctum ſe rebellione Cheruſca, iuſſu Arminij* referens, *mox Tiberio & Germanico ducibus, ſtipendia meruiſſe. Quinquaginta annorum obſequio id quoque adiungere, quod gentem ſuam ditioni noſtræ ſubijceret. Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militum aliquando tranſmitterentur? Seruarent ſane receptus gregibus inter hominum famem; modo ne vaſtitatem & ſolitudinem mallent, quam amicos populos. Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantum, & poſt Vſipiorum fuiſſe. Sicut cælum dijs, ita terras generi mortalium datas: quæque vacua, eas publicas eſſe*. Solem deinde reſpiciens, & cetera ſidera vocans, quaſi coram interrogabat, *vellentne contueri inane ſolum? potius mare ſuperfunderent aduerſus terrarum ereptores*. Et commotus his Auitus, *patienda meliorum imperia. Id dijs quos implorarent placitum, vt arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios iudices, quam quod ſeipſos paterentur*. Hæc

in publicum Anſibarijs reſpondit, ipſi Boiocalo, *ob memoriam amicitiæ daturum agros.* quod ille, vt proditionis pretium, aſpernatus addidit, *Deeſſe nobis terra, in qua viuamus; in qua moriamur, non poteſt.* atque ita infenſis vtrimque animis diſceſſum. Illi Bructeros, Tencteros, vlteriores etiam nationes ſocias bello vocabant. Auitus ſcripto ad Curtilium Manciam ſuperioris exercitus legatum, *vt Rhenum tranſgreſſus, arma à tergo oſtenderet;* ipſe legiones in agrum Tencterum induxit, *excidium* minitans, *niſi cauſſam ſuam diſſociarent.* Igitur abſiſtentibus his, pari metu exterriti Bructeri. & ceteris quoque aliena pericula deſerentibus, ſola Anſibariorum gens retro ad Vſipios & Tubantes conceſſit. quorum terris exacti, cum Cattos, dein Cheruſcos petiſſent, errore longo, hoſpites, egeni, hoſtes, in alieno, quod iuuentutis erat, cæduntur: imbellis ætas in prædam diuiſa eſt. Eadem æſtate inter Hermunduros Cattoſque certatum magno prœlio, dum flumen gignendo ſale fecundum, & conterminum, vi trahunt; ſuper libidinem cuncta armis agendi, religione inſita, *eos maxime locos propinquare cœlo, preceſque mortalium à deis nuſquam propius audiri. inde indulgentia numinum illo in amne, illiſque ſiluis ſalem prouenire, non vt alias apud gentes eluuie maris areſcente vnda, ſed ſuper ardentem arborum ſtruem fuſa, ex contrarijs inter ſe elementis, igne atque aquis concretum.* Sed bellum Hermunduris proſperum, Cattis exitioſius fuit. quia *victores diuerſam aciem Marti ac Mercurio* ſacrauere, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Et minæ quidem hoſtiles in ipſos vertebantur. Sed ciuitas Iuhonum ſocia nobis, malo improuiſo afflicta eſt. nam ignes terra editi, villas, arua, vicos paſſim corripiebant, ferebanturque in ipſa conditæ nuper Coloniæ mœnia, neque extingui poterant; non ſi imbres caderent, non ſi fluuialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: do-

nec

nec inopia remedij,& ira cladis agreſtes quidam eminus ſaxa iacere, dein reſidentibus flammis propius ſuggreſſi, ictu fuſtium, alijſque verberibus, vt feras abſterrebant: poſtremo tegmina corpori direpta inijciunt, quanto magis profana & vſu polluta, tanto magis oppreſſura ignes. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ ſuper octingentos & quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus & areſcente trunco deminutam, prodigij loco habitum eſt, donec in nouos fetus reuireſceret.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER XIV.

Breuiarium Libri XIV.

Nero cædem matris agitat, incitante Poppæa. Agrippina inceſtum tentat: an Nero potius? Nero deliberat de cæde matris. Aniceti ingenium. Agrippinæ cum Nerone ſcelus diſsimulante conuiuium, periculum, quod euadit. Aceroniæ cædes, & teſtamentum. Neronis trepidatio. Burrhi & Senatus dubitatio. Anicetus cædem Agrippinæ ſuſcipit. Agrippinæ interitus, & ſepultura. Nero conſcientia vecors adulatione omnium erigitur: ad ſenatum ſcribit, cum inuidia Senecæ. SCta adulatoria. Thraſii libertas. Nero vt matrem grauet, mitis. Vrbem adul. paratam init. Nero citharœdus, auriga, nobiles ad paria flagitia adigit. Iuuenalia. Nero in ſcena. Auguſtani. Neronis carmina. Cædes inter Nucerinos & Pompeianos. Blaſus damnatur. Strabo abſolutus. Mors Dom. Afri. Seruilij. Certamina quinquennalia. Sermones contra theatra & ludos, & pro ijs. Cometes & fulgur. Plauti exilium. Neronis morbus. Corbulo Mardorum latrocinia punit. percuſſorem vitat. Tigranocertis potitur. Hyrcan. adſociat. Armen. Tigrani tradita, Syriæ præficitur, Coloniæ deductæ. Comitia Prætorum compoſita. Vib. damnatus. Res Britann. In Mona prœlium Sueton. Icenor. & Trinobant rebellant. Camalodunum expugnant. Petilium Cerialem cum legione nona vincunt. Suetonius Londi-

dinium deſerit; id cum Verulamio ſpoliant Britanni. Boudiceæ concio ad ſuos. & Suetonij ad Romanorum prælium, & fuga Britannorum. Boudic. & Pœnij mors. Claſsiciani prauitas. Nero libertum in Britanniam mittit, irridentibus Barbaris. Ob falſum teſtamentum damnati. Antonius Primus. Præfectus vrbis interfectus à ſeruis. In quos lege agi vult C. Caſsius, & contra alior. ſententiam obtinet. Populum id impedient. Nero increpat. Tarquit. Priſcus damnatus. Cenſus Galliarum. Mors & laus Reguli. Sententia Thraſeæ Adulat. Vitellij. Neronis reſcriptum. Veiento Italia pellitur. Burrhi mors, laus, ſucceſſores. In Senecam criminationes. quibus infringend, Neronem alloquitur. Neronis ad orationem Senecæ ſubdola reſponſio. Fenius imminuitur, valeſcente Tigellino: qui Plauto & Syll. peric. ſtruit. quorum hic ignarus opprimitur. Plaut. quamquam præmonitus, necem exſpectat. Nero ducta Poppæa, Octauiam amolitur. ob Octauiam reuocatam populi lætitia, Poppææ metus, & doli. Aniceti ſcelus. ex quo Octauiæ exilium, & mors. Temporum infelicitas. Seneca accuſatur. Piſonis inſidiæ in Neronem.

CAio Vipſanio L. Fonteio COSS diu meditatum ſcelus non vltra Nero diſtulit, vetuſtate imperij coalita audacia, & flagrantior in dies amore Poppææ, quæ ſibi matrimonium, & diſſidium Octauię incolumi Agrippina haud ſperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incuſare principem, & *pupillum* vocare, *qui iuſsis alienis obnoxius non modo imperij, ſed libertatis etiam indigeret. Cur enim differri nuptias ſuas? formam ſcilicet diſplicere, & triumphales auos? An fecunditatem, & verum animum? timeri, ne vxor ſaltem iniurias patrum, iram populi aduerſus ſuperbiam auaritiamque matris aperiat. Quod ſi nurum Agrippina non niſi filio infeſtam ferre poſſet, red-*

da-

datur ipſa Othonis coniugio. ituram quoquo terrarum, vbi audiret potius contumelias imperatoris, quam viſeret periculis eius immixta. Hæc atque talia lacrymis & arte adulteræ penetrantia nemo prohibebat; cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, vſque ad cædem eius duratura filij odia. Tradit Cluuius *ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eo vſque prouectam, vt medio diei, cum id temporis Nero per vinum & epulas incaleſceret, offerret ſe ſæpius temulento comptam, & inceſto paratam. Iamque laſciua oſcula, & prænuntias flagitij blanditias, annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras ſubſidium à femina petiuiſſe: immiſſamque Acten libertam, quæ ſimul ſuo periculo & infamia Neronis anxia, deferret, peruulgatum eſſe inceſtum gloriante matre, nec toleraturos milites profani principis imperium.* Fabius Ruſticus *non Agrippinæ, ſed Neroni cupitum id* memorat, *eiuſdemque libertæ aſtu disiectum.* Sed quæ Cluuius, eadem ceteri quoque auctores prodidere, & fama huc inclinat, ſeu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina, ſeu credibilior nouæ libidinis meditatio in ea viſa eſt, quæ puellaribus annis ſtuprum cum Lepido ſpe dominationis admiſerat, pari cupidine vſque ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptijs. Igitur Nero vitare ſecretos eius congreſſus: abſcedentem in hortos, aut Tuſculanum vel Antiatem in agrum, laudare *quod otium laceſſeret*. Poſtremo vbicumque haberetur, prægrauem ratus, interficere conſtituit: hactenus conſultans, *veneno, an ferro, vel qua alia vi.* placuitque primo venenum. Sed inter epulas principis ſi daretur, referri ad caſum non poterat, tali iam Britannici exitio: & miniſtros tentare arduum videbatur, mulieris vſu ſcelerum aduerſus inſidias intentæ: atque ipſa præſumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quonam modo occultaretur, nemo reperiebat; & ne quis illi tanto facinori delectus;

iuſſa

iuſſa ſperneret metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, claſſis apud Miſenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odijs Agrippinæ inuiſus. Ergo *nauem poſſe componi* docet, *cuius pars ipſo in mari per artem ſoluta effunderet ignaram, nihil tam capax fortuitorum quam mare, & ſi naufragio intercepta ſit, quem adeo iniquum, vt ſceleri aſſignet, quod venti & fluctus deliquerint? Additurum principem defunctæ templum, & aras, & ceteras oſtentandæ pietatis.* Placuit ſollertia, tempore etiam iura, quando Quinquatruum feſtos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrē elicit, *ferendas parentum iracundias, & placandum animum* dictitans, quo rumorem reconciliationis efficeret, acciperetq; Agrippina, facili feminarum credulitate ad gaudia. Venientem dehinc obuius in litora (nam Antio aduentabat) excipit manu & complexu, ducitque Baulos: id villæ nomen eſt, quæ promontorium Miſenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur. ſtabat inter alias nauis ornatior, tamquam id quoq; honori matris daretur quippe ſueuerat triremi, & claſſiariorum remigio vehi. ac tum inuitata ad epulas erat, vt occultando facinori nox adhiberetur. Satis conſtitit extitiſſe proditorem, & Agrippinam, auditis inſidijs, an crederet ambiguam, geſtamine ſellæ Baias peruectam. Ibi blandimentum ſubleuauit metum, comiter excepta, ſuperque ipſum collocata. Nam pluribus ſermonibus modo familiaritate iuuenili Nero, & rurſus adductus quaſi ſeria conſociaret, tracto in longum conuictu, proſequitur abeuntē, artius oculis & pectori hærens; ſiue explenda ſimulatione, ſeu perituræ matris ſupremus aſpectus, quamuis ferū animum retinebat. Noctem ſideribus illuſtrem, & placido mari quietam, quaſi conuincendum ad ſcelus, dij præbuere. Nec multū erat progreſſa nauis, duobus è numero familiariū Agrippinā comitātibus: ex quibus Crepereius Gallus haud procul gubernaculis adſtabat, Aceronia ſuper pedes cubitantis

recli-

reclinis, *pœnitentiam filij, & reciperatam matris gratiam* per gaudium memorabat. cum dato ſigno, ruere tectum loci multo plumbo graue, preſſuſque Crepereius, & ſtatim exanimatus. Agrippina & Aceronia eminentibus tecti parietibus, ac forte validioribus, quam vt oneri cederent, protectæ ſunt: nec diſſolutio nauigij ſequebatur turbatis omnibus, & quod pleriq; ignari etiam conſcios impediebant. Iuſſum dehinc remigibus, *vnum in latus inclinare, atq; ita nauem ſubmergere.* Sed neq; ipſis promptus in rem ſubitam conſenſus, & alij contra nitentes dedere facultatem lenioris in mare iactus. Verum Aceronia imprudens, dum *ſe Agrippinam eſſe, & vt ſubueniretur matri principis* clamitat, contis & remis, & quæ fors obtulerat, naualibus telis conficitur. Agrippina ſilens, eoq; minus agnita, vnum tamen vulnus humero excepit. Nando, deinde occurſu lēbunculorum Lucrinum in lacum vecta, villæ ſuæ infertur. Illic reputans, ideo ſe fallacibus litteris accitam, & honore præcipuo habitam; quodq; litus iuxta non ventis acta, nō ſaxis impulſa nauis, ſumma ſui parte, veluti terreſtre machinamentū concidiſſet; obſeruans etiā Aceroniæ necem, ſimul ſuū vulnus aſpiciens, ſolum inſidiarum remediū eſſe, ſi non intelligerentur: miſit libertum Agerinū, qui nuntiaret filio, *benignitate deum, & fortuna eius euaſiſſe grauem caſum: orare, vt quamuis periculo matris exterritus viſendi curam differret. ſibi ad præſens quiete opus.* Atq; interim ſecuritate ſimulata, medicamina vulneri, & fomenta corpori adhibet. *Teſtamentum Aceroniæ requiri, bonaque obſignari* iubet. id tantum non per ſimulationem. At Neroni nuntios patrati facinoris opperienti, affertur *euaſiſſe ictu leui ſauciam, & hactenus adito diſcrimine ne auctor dubitaretur.* Tum pauore exanimis, & *iam iamque affore* obteſtans *vindictæ properam, ſiue ſeruitia armaret vel militem accenderet, ſiue ad ſenatum & populum peruaderet, naufragium & vulnus, & interfectos amicos obijciendo;*

quod contra ſubſidium ſibi? niſi quid Burrhus & Seneca expergiſcerentur. quos ſtatim acciuerat, incertum an & ante ignaros. Igitur longum vtriuſque ſilentium, ne irriti diſſuaderent; an eo deſcenſum credebant, vt niſi præueniretur Agrippina, pereundũ Neroni eſſet. Poſt Seneca hactenus promptior, reſpicere Burrhum, ac ſi ſcitaretur, *an militi imperanda cædes eſſet?* Ille *prætorianos toti Cæſarũ domui obſtrictos, & memores Germanici, nihil aduerſus progeniem eius atrox auſuros* reſpondit *perpetraret Anicetus promiſſa*. Qui nihil cunctatus, poſcit ſummam ſceleris. Ad illam vocem Nero, *illo ſibi die dari imperium, auctoremq; tanti muneris libertum* profitetur; *iret propere, duceretq; promptiſſimos ad iuſſa*. Ipſe audito, *veniſſe miſſis Agrippinæ nuntium Agerinum*, ſcenam vltro criminis parat: gladiumq; dum mandata perfert, abijcit inter pedes eius. tum quaſi deprehenſo, *vincla iniici* iubet; vt *exitium principis molitam matrem, & pudore deprehenſi ſceleris ſponte mortem ſumpſiſſe* confingeret. Interim vulgato Agrippinæ periculo, quaſi caſu eueniſſet, vt quiſque acceperat, decurrere ad litus. Hi molium obiectus, hi proximas ſcaphas ſcandere. Alij quantum corpus ſinebat, vadere in mare, quidam manus protendere. Queſtibus, votis, clamore diuerſa rogitantium, aut incerta reſpondentium, omnis ora compleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atq; vbi incolumem eſſe pernotuit, vt ad gratandum ſeſe expedire, donec aſpectu armati & minitantis agminis diſiecti ſunt. Anicetus villam ſtatione circumdat, refractaq; ianua, obuios ſeruorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci adſtabant, ceteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum vna: magis ac magis anxia Agrippina, quod nemo à filio, ac ne Agerinus quidem. aliam fere litore faciem nunc, ſolitudinem ac repentinos ſtrepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancilla, *Tu quoque me deſeris*,

pro-

prolocuta, reſpicit Anicetum trierarcho Herculeo & Oloarito centurione claſſiario comitatum. Ac *ſi ad viſendum veniſſet, refotam nuntiaret: ſin facinus patraturus, nihil ſe de filio credere; non imperatum parricidium*. Circumſiſtunt lectum percuſſores, & prior trierarchus fuſti caput eius afflixit. Nam in mortem centurioni ferrum diſtringenti, protendens vterum, *Ventrem feri*, exclamauit: multiſque vulneribus confecta eſt. Hæc conſenſu traduntur. Aſpexeritne matrem exanimem Nero, & formam corporis eius laudauerit, ſunt qui tradiderint, ſunt qui abnuant. Cremata eſt nocte eadem, conuiuali lecto, & exſequijs vilibus: neq; dum Nero rerum potiebatur congeſta aut clauſa humo. mox domeſticorum cura, leuẽ tumulum accepit, viam Miſeni propter, & villam Cæſaris dictatoris, quæ ſubiectos ſinus editiſſima proſpectat. Accenſo rogo libertus eius, cognomento Mneſter, ipſe ferro ſe tranſegit; incertum caritate in patronam, an metu exitij. Hunc ſui finem multos ante annos crediderat Agrippina, contempſeratque. Nam cõſulenti ſuper Nerone, reſponderunt Chaldæi, *fore vt imperaret, matremque occideret*: atq; illa, *Occidat*, inquit, *dum imperet*. Sed à Cæſare perfecto demum ſcelere, magnitudo eius intellecta eſt. reliquo noctis, modo per ſilentiũ defixus, ſæpius pauore exurgens, & mentis inops lucem opperiebatur, tamquam exitium allaturam. Atq; eum auctore Burrho, prima centurionum tribunorumq; adulatio ad ſpem firmauit, prehenſantium manum, gratantiumq;, *quod diſcrimen improuiſum, & matris facinus euaſiſſet*. Amici dehinc adire templa: & cœpto exemplo, proxima Cãpaniæ municipia victimis & legationibus lętitiam teſtari. Ipſe diuerſa ſimulatione, mæſtus, & quaſi incolumitati ſuę infẽſus, ac morti parentis illacrymans; quia tamen non vt hominũ vultus, ita locorũ facies mutantur, obuerſabãturq; maris illius & litorũ grauis aſpectus (& erant qui crederent, ſonitum tubę collibus circum editis,

planctuſque tumulo matris audiri) Neapolim conceſſit, litteraſque ad ſenatum miſit, quarum ſumma erat; *Repertum cum ferro percuſſorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luiſſe eam pœnam conſcientia, qua ſcelus parauiſſet.* Adijciebat crimina longius repetita; *quod conſortium imperij, iuraturaſque in feminæ verba prætorias cohortes, idemq; dedecus ſenatus & populi ſperauiſſet: ac poſteaquam fruſtra optata ſint, infenſa militibus patribuſque & plebi, diſſuaſiſſet donatiuum & congiarium, periculaq; viris illuſtribus inſtruxiſſet. Quanto ſuo labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne gentibus externis reſponſa daret?* Temporum quoq; Claudianorum obliqua inſectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrem tranſtulit, *publica fortuna extinctam* referens. namq; & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuiſſe, quis adeo hebes inueniretur, vt crederet? aut à muliere naufraga miſſum cum telo vnum, qui cohortes, & claſſes imperatoris perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius immanitas omnium queſtus anteibat, ſed aduerſo rumore Seneca erat, *quod oratione tali confeſſionem ſcripſiſſet.* Miro tamen certamine procerum decernuntur *ſupplicationes apud omnia puluinaria, vtq; Quinquatrus, quibus apertæ eſſent inſidiæ, ludis annuis celebrarentur. aureum Mineruæ ſimulacrum in curia, & iuxta principis imago ſtatueretur, dies natalis Agrippinæ inter nefaſtos eſſet.* Thraſea Pætus ſilentio vel breui aſſenſu priores adulationes tranſmittere ſolitus, exijt tum ſenatu; ac ſibi cauſſam periculi fecit, ceteris libertatis initium non præbuit. Prodigia quoq; crebra & irrita interceſſere. anguem enixa mulier; & alia in concubitu mariti fulmine exanimata: Iam ſol repente obſcuratus, & tactæ de cęlo quattuordecim vrbis regiones. quæ adeo ſine cura deum eueniebant, vt multos poſt annos Nero imperium & ſcelera continuauerit. Ceterum quo grauaret inuidiam matris, eaque demota, auctam lenitatem ſuam teſtificaretur, feminas illuſtres Iuniam &

Cal-

Calpurniam, præfectura functos Valerium Capitonem & Licinium Gabolum,ſedibus patrijs reddidit, ab Agrippina olim pulſos. Etiam Lolliæ Paullinæ cineres reportari, ſepulcrumq; exſtrui permiſit:quoſque ipſe nuper relegauerat,Iturium & Caluiſium pœna exſoluit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exſilio Tarentum regreſſa, labante iam Agrippina, cuius inimicitijs conciderat, vel tum mitigata. Cunctanti in opidis Campaniæ, *quonam modo vrbem ingrederetur, an obſequium ſenatus, an ſtudia plebis repperiret* anxio,contra deterrimus quiſque quorum non alia regia fecundior exſtitit,*inuiſum Agrippinæ nomen, & morte eius accenſum populi fauorem* diſſerunt: *iret intrepidus, & venerationem ſui coram experiretur*. Simul *progredi* expoſcunt, & promptiora, quam promiſerant inueniunt,obuias tribus, feſto cultu ſenatum: coniugum ac liberorum agmina per ſexum & ætatem diſpoſita:exſtructos qua incederet ſpectaculorum gradus, quo modo triumphi viſuntur. Hinc ſuperbus ac publici ſeruitij victor,Capitolium adijt,grates exſoluit; ſeque in omnes libidines effudit,quas male coercitas qualiſcumq; matris reuerentia tardauerat. Vetus illi copia erat curriculo quadrigarum inſiſtere, nec minus fœdum ſtudium cithara ludicrum in modum canere, cum cœnaret: quod *regibus & antiquis ducibus factitatum* memorabat: *idque vatum laudibus celebre,& deorum honori datum. Enimuero cantus Apollini ſacros, talique ornatu aſtare, non modo Græcis in vrbibus, ſed Romana apud templa numen præcipuum,& præſcium.* Nec iam ſiſti poterat,cum Senecæ ac Burrho viſum, ne vtraq; peruinceret,alterum concedere.clauſumq; valle Vaticana ſpatium, in quo equos regeret; haud promiſcuo ſpectaculo. mox vltro vocari populus Romanus,laudibuſque extollere,vt eſt vulgus cupiens voluptatũ; & ſi eodem princeps trahat, lætum.Ceterum euulgatus pudor non ſatietatem,vt rebantur,ſed incitamentum attulit. Ratuſque de-

decus amoliri, ſi plures fœdaſſet, nobilium familiarum poſteros, egeſtate venales in ſcenam deduxit: quos fato perfunctos, ne nominatim tradam; maioribus eorum tribuendum puto. nam & eius flagitium eſt, qui pecuniam ob delicta potius dedit, quam ne delinquerent. Notos quoq; equites Romanos operas arenæ promittere ſubegit, donis ingentibus: niſi quod merces ab eo qui iubere poteſt, vim neceſſitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehoneſtaretur, inſtituit ludos *Iuuenalium* vocabulo, in quos paſſim nomina data: non nobilitas cuiquam, non ætas aut acti honores impedimento, quo minus Græci Latiniue hiſtrionis artem exercerent, vſque ad geſtus modoſque haud viriles. Quin & feminæ illuſtres deformia meditari. exſtructaq; apud nemus, quod nauali ſtagno circumpoſuit Auguſtus, conuenticula & cauponæ. & poſita væno irritamenta luxus. dabanturq; ſtipes, quas boni neceſſitate; intemperantes gloria conſumerent. Inde gliſcere flagitia & infamia; nec vlla moribus corruptis olim plus libidinum circumdedit, quam illa colluuies. vix artibus honeſtis pudor retinetur; nedũ inter certamina vitiorum, pudicitia, aut modeſtia, aut quidquam probi moris reſeruaretur. Poſtremo ipſe ſcenam inſcendit, multa cura tentans citharã & præmeditans, aſſiſtentibus familiaribus. acceſſerat cohors militum, centuriones tribunique: & mærens Burrhus, ac laudans. Tuncq; primum conſcripti ſunt equites Romani, cognomẽto *Auguſtanorum*, ætate ac robore conſpicui, & pars ingenio procaces, alij in ſpe potẽtiæ. Hi dies ac noctes plauſibus perſonare. Formam principis vocemq; deum vocabulis appellantes, quaſi per virtutem clari honoratiq; agere. Ne tamen ludicræ tantum imperatoris artes noteſcerent, carminum quoq; ſtudium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum inſignis* ætatis nati, conſidere ſimul, & allatos vel ibidem repertos verſus connectere, atq; ipſius

verba quoquomodo prolata ſupplere. quod ſpecies ipſa carminum docet, non impetu & inſtinctu, nec ore vno fluens. Etiam ſapientiæ doctoribus tempus impertiebat poſt epulas, vtq; contraria aſſeuerantium diſcordiæ eruerentur. nec deerant, qui voce vultuq; triſti inter oblectamenta regia ſpectari cuperent. Sub idem tempus, leui contentione atrox cædes orta inter colonos Nucerinos Pompeianoſque, gladiatorio ſpectaculo, quod Liuineius Regulus, quem motũ ſenatu rettuli, edebat, quippe opidana laſciuia inuicem inceſſentes, probra, deinde ſaxa, poſtremo ferrum ſumpſere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos ſpectaculum edebatur. Ergo reportati ſunt in vrbem multi è Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac pleriq; *liberorum aut parentum mortes* deflebant. Cuius rei iudicium princeps ſenatui, ſenatus conſulibus permiſit. Et rurſus re ad patres delata, prohibiti publice in decem annos eiuſmodi cœtu Pompeiani, collegiaq; quæ contra leges inſtituerant, diſſoluta. Liuineius, & qui alij ſeditionem conciuerant, exſilio multati ſunt. Motus ſenatu & Pedius Blæſus, accuſantibus Cyrenenſibus, *violatum ab eo theſaurum AEſculapij, delectumque militarem pretio & ambitione corruptum.* Iidem Cyrenenſes reum agebant Acilium Strabonem, prætoria poteſtate vſum, & miſſum diſceptatorẽ à Claudio agrorum, quos regis Apionis quondam habitos, & Pop. Rom. cum regno relictos, proximus quiſque poſſeſſor inuaſerant, diutinaq; licentia & iniuria, quaſi iure & æquo nitebantur. Igitur abiudicatis agris orta aduerſus iudicem inuidia: & ſenatus *ignota ſibi eſſe mandata Claudij, & conſulendum principem* reſpondit Nero probata Strabonis ſententia, *ſe nihilominus ſubuenire ſocijs, & vſurpata concedere* ſcripſit. Sequuntur virorum illuſtrium mortes, Domitij Afri, & M. Seruilij, qui ſummis honoribus, & multa eloquentia viguerant. Ille orando cauſſas, Seruilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, & ele-

nando inceſſerat: videbaturq; potius ſacros & cęrimoniam loci corpore toto polluiſſe. ſecutaque anceps valetudo, iram deum affirmauit. At Corbulo poſt deleta Artaxata, vtendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tigranocerta; quibus exciſis, metum hoſtium intenderet, vel ſi peperciſſet, clementiæ famam adipiſceretur: illuc pergit, non infenſo exercitu, ne ſpem veniæ auferret: neq; tamen remiſſa cura, gnarus facilem mutatu gentem, vt ſegnem ad pericula, ita infidam ad occaſiones. Barbari pro ingenio quiſque, alij preces offerre, quidam deſerere vicos, & in auia digredi, ac fuere qui ſe ſpeluncis, & cariſſima ſecum abderent. Igitur dux Romanus diuerſis artibus, miſericordia aduerſus ſupplices, celeritate aduerſus profugos, immitis ijs qui latebras inſederant, ora & exitus ſpecuum ſarmentis virgultiſque completos, igni exurit. Atq; illum fines ſuos prętergredientem incurſauere Mardi, latrocinijs exerciti, contraq; inrumpentem montibus defenſi. quos Corbulo immiſſis Hiberis vaſtauit, hoſtilemque audaciam externo ſanguine vltus eſt. Ipſe exercituſque, vt nullis ex prœlio damnis, ita per inopiam & labores fatiſcebant, carne pecudum propulſare famem adacti. Ad hæc pænuria aquæ, feruida æſtas, longinqua itinera, ſola ducis patientia mitigabantur, eodem plura quam gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos: demeſſæque ſegetes, & ex duobus caſtellis in quæ confugerant Armenij, alterum impetu captum, qui primam vim depulerant, obſidione coguntur. Vnde in regionem Taurantium tranſgreſſus, improuiſum periculum vitauit. Nam haud procul tentorio eius, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem inſidiarum, *ſeque auctorem & ſocios per tormenta edidit.* conuictique & puniti ſunt qui ſpecie amicitiæ dolum parabant. Nec multo poſt legati Tigranocerta miſſi, *patere mœnia* afferunt, *intentos popularis ad iuſſa*. Simul hoſpitale donum, coronam auream

tra-

tradebant. Accepitque cum honore, nec quidquam vrbi detractum,quo promptius obſequium integri retinerent. At præſidium regium, quod ferox iuuentus clauſerat, non ſine certamine expugnatum eſt. nam & prœlium pro muris auſi erant, & pulſi intra munimenta aggeris,demum inrumpentium armis ceſſere. quæ facilius proueniebant, quia Parthi Hyrcano bello diſtinebantur. Miſerantque Hyrcani ad principem Romanum ſocietatem oratum,*attineri à ſe Vologeſen pro pignore amicitiæ* oſtentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphratem tranſgreſſi hoſtium cuſtodijs circumuenirentur, dato præſidio ad litora maris rubri deduxit. vnde vitatis Parthorum finibus, patrias in ſedes remeauere. Quin & Tiridatem per Medos extrema Armenię intrantem, præmiſſo cum auxilijs Verulano legato, atque ipſe legionibus citis, abire procul ac ſpem belli amittere ſubegit: quoſque nobis ob regem auerſos animi cognouerat, cædibus & incendijs perpopulatus, poſſeſſionem Armeniæ vſurpabat:cum aduenit Tigranes, à Nerone ad capeſſendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos, ſed quod diu obſes apud vrbem fuerat, vſque ad ſeruilem patientiam demiſſus. Nec conſenſu acceptus, durante apud quoſdam fauore Arſacidarum. at plerique ſuperbiam Parthorum peroſi, datum à Romanis regem malebant, additum & præſidium, mille legionarij, tres ſociorum cohortes, duæque equitum alæ. & quo facilius nouum regnum tueretur, pars Armeniæ vt cuique finitima, pars * Nipolique & Ariſtobulo atque Antiocho parere iuſſæ ſunt. Corbulo in Syriam abſceſſit, morte Vinidij legati vacuam, ac ſibi permiſſam. Eodem anno ex illuſtribus Aſiæ vrbibus, Laodicea tremore terræ prolapſa, nullo à nobis remedio, proprijs opibus reualuit. At in Italia vetus opidum Puteoli, ius Coloniæ, & cognomentum à Nerone adipiſcuntur. Veterani

nando inceſſerat: videbaturq; potus ſacros & cęrimoniam loci corpore toto polluiſſe. ſecutaque anceps valetudo, iram deum affirmauit. At Corbulo poſt deleta Artaxata, vtendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tigranocerta; quibus exciſis, metum hoſtium intenderet, vel ſi peperciſſet, clementiæ famam adipiſceretur: illuc pergit, non infenſo exercitu, ne ſpem veniæ auferret: neq; tamen remiſſa cura, gnarus facilem mutatu gentem, vt ſegnem ad pericula, ita infidam ad occaſiones. Barbari pro ingenio quiſque, alij preces offerre, quidam deſerere vicos, & in auia digredi, ac fuere qui ſe ſpeluncis, & cariſſima ſecum abderent. Igitur dux Romanus diuerſis artibus; miſericordia aduerſus ſupplices, celeritate aduerſus profugos, immitis ijs qui latebras inſederant, ora & exitus ſpecuum ſarmentis virgultiſque completos, igni exurit. Atq; illum fines ſuos prętergredientem incurſauere Mardi, latrocinijs exerciti, contraq; inrumpentem montibus defenſi. quos Corbulo immiſſis Hiberis vaſtauit, hoſtilemque audaciam externo ſanguine vltus eſt. Ipſe exercituſque, vt nullis ex prœlio damnis, ita per inopiam & labores fatiſcebant; carne pecudum propulſare famem adacti. Ad hæc pænuria aquæ, feruida æſtas, longinqua itinera, ſola ducis patientia mitigabantur, eodem plura quam gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos: demeſſæque ſegetes, & ex duobus caſtellis in quæ confugerant Armenij, alterum impetu captum, qui primam vim depulerant, obſidione coguntur. Vnde in regionem Taurantium tranſgreſſus, improuiſum periculum vitauit. Nam haud procul tentorio eius, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem inſidiarum, *ſeque auctorem & ſocios per tormenta edidit.* conuictique & puniti ſunt qui ſpecie amicitiæ dolum parabant. Nec multo poſt legati Tigranocerta miſſi, *patere mœnia* afferunt, *intentos popularis ad iuſſa*. Simul hoſpitale donum, coronam auream

tra-

tradebant. Accepitque cum honore, nec quidquam vrbi detractum, quo promptius obſequium integri retinerent. At præſidium regium, quod ferox iuuentus clauſerat, non ſine certamine expugnatum eſt. nam & prœlium pro muris auſi erant, & pulſi intra munimenta aggeris, demum inrumpentium armis ceſſere. quæ facilius proueniebant, quia Parthi Hyrcano bello diſtinebantur. Miſerantque Hyrcani ad principem Romanum ſocietatem oratum, *attineri à ſe Vologeſen pro pignore amicitiæ* oſtentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphratem tranſgreſſi hoſtium cuſtodijs circumuenirentur, dato præſidio ad litora maris rubri deduxit. vnde vitatis Parthorum finibus, patrias in ſedes remeauere. Quin & Tiridatem per Medos extrema Armeniæ intrantem, præmiſſo cum auxilijs Verulano legato, atque ipſe legionibus citis, abire procul ac ſpem belli amittere ſubegit: quoſque nobis ob regem auerſos animi cognouerat, cædibus & incendijs perpopulatus, poſſeſſionem Armeniæ vſurpabat: cum aduenit Tigranes, à Nerone ad capeſſendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos, ſed quod diu obſes apud vrbem fuerat, vſque ad ſeruilem patientiam demiſſus. Nec conſenſu acceptus, durante apud quoſdam fauore Arſacidarum. at plerique ſuperbiam Parthorum peroſi, datum à Romanis regem malebant, additum & præſidium, mille legionarij, tres ſociorum cohortes, duæque equitum alæ. & quo facilius nouum regnum tueretur, pars Armeniæ vt cuique finitima, pars * Nipolique & Ariſtobulo atque Antiocho parere iuſſæ ſunt. Corbulo in Syriam abſceſſit, morte Vinidij legati vacuam, ac ſibi permiſſam. Eodem anno ex illuſtribus Aſiæ vrbibus, Laodicea tremore terræ prolapſa, nullo à nobis remedio, proprijs opibus reualuit. At in Italia vetus opidum Puteoli, ius Coloniæ, & cognomentum à Nerone adipiſcuntur. Veterani

Tarentum & Antium aſcripti, non tamen infrequentiæ locorum ſubuenere, dilapſis pluribus in prouincias, in quibus ſtipendia expleuerant. Neque coniugijs ſuſcipiendis, neque alendis liberis ſueti, orbas ſine poſteris domos relinquebant. Non enim, vt olim, vniuerſæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & ſuis cuiuſque ordinis militibus, vt conſenſu & caritate Rempubl. efficerent; ſed ignoti inter ſe, diuerſis manipulis, ſine rectore ſine affectibus mutuis, quaſi ex alio genere mortalium repente in vnum collecti numerus magis quam colonia. Comitia prætorum arbitrio ſenatus haberi ſolita, quod acriore ambitu exarſerant, princeps compoſuit, tris qui ſupra numerum petebant, legioni præficiendo. Auxitque patrum honorem, ſtatuendo *vt qui à priuatis iudicibus ad ſenatum prouocauiſſent, eiuſdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui imperatorem appellauere.* nam antea vacuum id, ſolutumq; pœna fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accuſantibus Mauris repetundarum damnatur, atq; Italia exigitur; ne grauiore pœna afficeretur, Vibij Criſpi fratris opibus enixus. Cæſonio Pæto Petronio Turpiliano COSS. grauis clades in Britannia accepta. In qua neq; Auitus legatus, vt memoraui, niſi parta retinuerat, & ſucceſſor Veranius, modicis excurſibus Siluras populatus, quin vltra bellum proferret, morte prohibitus eſt: magna dum vixit ſeueritatis fama, ſupremis teſtamenti verbis ambitionis manifeſtus. quippe multa in Neronem adulatione, addidit, *ſubiecturum ei prouinciam fuiſſe, ſi biennio proximo vixiſſet.* Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, ſcientia militiæ, & rumore populi, qui neminem ſine æmulo ſinit, Corbulonis concertator: receptæque Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam inſulam incolis validam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, naueſque fabricatur plano alueo, aduerſus

breue

breue litus & incertum. Sic pedites, equites vado ſecuti, aut altiores inter vndas, adnantes equis tranſmiſere. Stabat pro litore diuerſa acies, denſa armis viriſque, intercurſantibus feminis: in modum Furiarum, veſte ferali, crinibus deiectis, faces præferebant. Druidæque circum, preces diras ſublatis ad cælum manibus fundentes, nouitate aſpectus perculere milites, vt quaſi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis, & ſe ipſi ſtimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen paueſcerent, inferunt ſigna, ſternuntq; obuios, & igni ſuo inuoluunt. Præſidium poſthac impoſitum victis, exciſique luci, ſæuis ſuperſtitionibus ſacri: nam cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris conſulere deos fas habebant. Hæc agenti Suetonio, *repentina defectio prouinciæ* nunciatur. Rex Icenorum Praſutagus, longa opulentia clarus, Cæſarem heredem duaſque filias ſcripſerat, tali obſequio ratus regnum & domum ſuam procul iniuria fore: quod contra vertit; adeo vt regnum, per centuriones, domus per ſeruos, velut capta vaſtarentur. Iam primum vxor eius Boudicea verberibus affecta, & filiæ ſtupro violatæ sũt. Præcipui quiq; Icenorum, quaſi cunctam regionem muneri accepiſſent, auitis bonis exuuntur. & propinqui regis inter mancipia habebãtur. Qua contumelia & metu grauiorũ (quando in formã prouinciæ ceſſerãt) rapiunt arma, cõmotis ad rebellationẽ Trinobantibus, & qui alij nondũ ſeruitio facti, reſumere libertatẽ occultis coniurationibus pepigerãt, acerrimo in veteranos odio. quippe in coloniam Camalodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabãt agris, *captiuos, ſeruos* appellando: fouentibus impotentiã veteranorũ militibus, ſimilitudine vitæ, & ſpe eiuſdem licentiæ. Ad hæc templũ diuo Claudio conſtitutũ, quaſi arx æternæ dominationis aſpiciebatur; delectique ſacerdotes ſpecie religionis omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, exſcin-

ſcindere coloniam nullis munimentis ſeptam: quod ducibus noſtris parum prouiſum erat, dum amœnitati prius quam vſui conſulitur. Inter quæ nulla palam cauſſa delapſum Camaloduni ſimulacrum Victoriæ, ac retro conuerſum, quaſi cederet hoſtibus. Et feminæ in furore turbatæ *adeſſe exitium* canebant. Externoſque fremitus in curia eorum auditos; conſonuiſſe vlulatibus theatrum; viſamque ſpeciem in æſtuario Tameſæ ſubuerſæ coloniæ; iam Oceanum cruento aſpectu, dilabente æſtu, humanorum corporum effigies relictas, vt Britanni ad ſpem, ita veterani ad metum trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haud amplius quam ducentos ſine iuſtis armis miſit: & inerat modica militum manus, tutela templi freti. Et impedientibus qui occulti rebellionis conſcij conſilia turbabant, neq; foſſam aut vallum præduxerunt, neq; motis ſenibus & feminis, iuuentus ſola reſtitit: quaſi media pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur. Et cetera quidem impetu direpta, aut incenſa ſunt. templum in quo ſe miles conglobauerat, biduo obſeſſum, expugnatumque. Et victor Britannus Petilio Ceriali legato legionis nonæ in ſubſidiũ aduentanti obuius, fudit legionem, & quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus euaſit in caſtra, & munimentis defenſus eſt. Qua clade & odijs prouinciæ, quam auaritia in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam tranſiit. At Suetonius mira conſtantia medios inter hoſtes Londinium perrexit, cognomento quidem colonię non inſigne, ſed copia negotiatorum & commeatuum maxime celebre ibi ambiguus an illam ſedem bello deligeret, circumſpecta infrequentia militis, ſatiſque magnis documentis temeritatem Petilij coercitam, vnius opidi damno ſeruare vniuerſa ſtatuit. Neque fletu & lacrimis auxilium eius orantium, flexus eſt, quin daret profectionis ſignum, & comitantes in partem agminis acciperet.

ret. Si quos imbellis ſexus, aut feſſa ætas, vel loci dulcedo attinuerat, ab hoſte oppreſſi ſunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omiſſis caſtellis. præſidijſque militarium, quod vberrimum ſpoliant, & defendentibus intutum, læti præda, & aliorum ſegnes petebant. Ad ſeptuaginta millia ciuium & ſociorum, ijs quæ memoraui locis, cecidiſſe conſtitit. neq; enim capere aut venundare, aliudue quod belli commercium, ſed cædes, patibula, ignes, cruces, tamquam reddituri ſupplicium, ac prærepta interim vltione, feſtinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum vexillarijs viceſimarijs, & è proximis auxiliares, decem ferme millia armatorum erant; cum omittere cunctationem, & congredi acie parat. deligitq; locum artis faucibus, & à tergo ſilua clauſum, ſatis cognito, nihil hoſtium niſi in fronte, & apertam planitiem, eſſe ſine metu inſidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circum armatura conglobatus, pro cornibus eques aſtitit. At Britannorum copiæ paſſim per cateruas & turmas exſultabant, quanta non alias multitudo, & animo adeo fero, vt coniuges quoque teſtes victoriæ ſecum traherent, plauſtriſque imponerent, quę ſuper extremum ambitum campi poſuerant. Boudicca curru filias prę ſe vehens, vt quāque nationem acceſſerat; *& Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare teſtabatur; ſed tunc non vt tantis maioribus ortam regnum opes; verum vt vnam è vulgo, libertatem amiſſam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam vlciſci. eo prouectas Romanorum cupidines, vt non corpora, nec ſenectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquant. Adeſſe tamen deos iuſtæ vindictæ. cecidiſſe legionem, quæ prælium auſa ſit: ceteros caſtris occultari, aut fugam circumſpicere. Ne ſtrepitum quidem & clamorem tot millium; nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum; ſi cauſſas belli ſecum expenderent; vincendum illa acie, vel cadendum eſſe. Id mulieri deſtinatum*

viue-

viuerent viri, & ſeruirent. Ne Suetonius quidem in tanto diſcrimine ſilebat. qui quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes & preces miſcebat; *vt ſpernerent ſonores Barbarorum, & inanes minas, plus illic feminarum quam iuuentutis aſpici. imbelles, inermes, ceſſuros ſtatim, vbi ferrum virtutemq; vincentium, totiens fuſi agnouiſſent. etiam in multis legionibus, paucos eſſe qui prælia profligarent. gloriaq; eorum acceſſurum, quod modica manu, vniuerſi exercitus famam adipiſcerentur. Conferti tantum, & pilis emiſſis, poſt vmbonibus & gladijs ſtragem cædemq; continuarent; prædæ immemores: parta victoria, cuncta ipſis ceſſura.* Is ardor verba ducis ſequebatur, ita ſe ad intorquenda pila expedierat vetus miles & multa prœliorum experientia, vt certus euentus Suetonius, daret pugnæ ſignum. Ac primum legio gradu immota, & anguſtias loci pro munimento retinens; poſtquam propius ſuggreſſus hoſtis certo iactu tela exhauſerat, velut cuneo erupit. Idem auxiliarium impetus: & eques protentis haſtis, perfringit quod obuium & validum erat. Ceteri terga prębuere, difficili effugio, quia circumiecta vehicula ſepſerant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat: confixaq; telis etiam iumenta, corporum cumulum auxerant. Clara & antiquis victorijs par ea die laus parta. quippe ſunt qui paulo minus quam octoginta millia Britannorum cecidiſſe tradant, militum quadringentis ferme interfectis, nec multo amplius vulneratis. Boudicea vitam veneno finiuit. Et Pœnius Poſtumus præfectus caſtrorum ſecundæ legionis, cognitis quartadecimanorum viceſimanorumq; proſperis rebus, quia pari gloria legionem ſuam fraudauerat, abnueratq; contra ritum militiæ iuſſa ducis, ſe ipſum gladio tranſegit. Cōtractus deinde omnis exercitus, ſub pellibus habitus eſt ad reliqua belli perpetranda. Auxitque copias Cæſar, miſſis è Germania duobus legionariorum millibus, octo auxiliariorum cohortibus,

ac m ille equitibus: quorum aduentu, nonani legionario milite ſuppleti ſunt; cohortes alæq; nouis hibernaculis locatæ, quodque nationum ambiguum aut aduerſum fuerat, igni atque ferro vaſtatur. Sed nihil æque quam fames affligebat ſerēdis frugibus incurioſos, & omni ætate ad bellum verſa, dum noſtros commeatus ſibi deſtinãt; genteſque præferoces tardius ad pacem inclinãt; quia Iulius Claſſicianus ſucceſſor Cato miſſus, & Suetonio diſcors, bonũ publicum priuatis ſimultatibus impediebat. diſperſeratq; *nouum legatum opperiendum eſſe. ſine hoſtili ira & ſuperbia victoris clementer deditis conſulturum.* Simul in vrbē mandabat, *nullum prœlio finem exſpectarent, niſi ſuccederetur Suetonio*, cuius aduerſa, prauitati ipſius; proſpera, ad fortunam Reip. referebat. Igitur ad ſpectandum Britannię ſtatum miſſus eſt ex libertis Polycletus, magna Neronis ſpe, poſſe auctoritate eius, non modo inter legatum procuratoremq; concordiam gigni; ſed & rebelles Barbarorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæq; grauis, poſtquam Oceanum tranſmiſerat, militibus quoq; noſtris terribilis incederet. Sed hoſtibus irriſui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat. mirabanturque, quod dux & exercitus tanti belli confector ſeruitijs obedirent. Cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata. Detentuſque rebus gerundis Suetonius, quod poſt paucas naues in litore, remigiumq; in ijs amiſerat, tamquã durante bello *tradere exercitum Petronio Turpiliano*, qui iam conſulatu abierat, iubetur. Is non irritato hoſte, neq; laceſſitus, honeſtum pacis nomē ſegni otio impoſuit. Eodem anno Romæ inſignia ſcelera, alterum ſenatoria, ſeruili alterum audacia, admiſſa ſunt. Domitius Balbus erat prætorius, ſimul lõga ſenecta, ſimul orbitate & pecunia inſidijs obnoxius. eius propinquus Valerius Fabianus ca peſsēdis honoribus deſtinatus, ſubdidit

teſta-

teſtamentum, aſcitis Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium Primum, & Aſinium Marcellum ſociauerant. Antonius audacia promptus; Marcellus Aſinio Pollione proauo clarus, neq; morum ſpernendus habebatur, niſi quod paupertatem præcipuum malorum credebat. Igitur Fabianus tabulas ijs quos memoraui, *&* alijs minus illuſtribus, obſignat. quod apud patres conuictum & Fabianus Antoniuſque cum Rufino & Terentio lege Cornelia damnatum. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæſaris, pœnæ magis quam infamiæ exemere. Perculit is dies Pompeium quoq; Ælianum iuuenem quæſtorium, tamquam flagitiorum Fabiani gnarum: eique Italia & Hiſpania in qua ortus erat interdictum eſt. Pari ignominia Valerius Fonticus afficitur, quod reos, ne apud præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detuliſſet, interim ſpecie legum, mox præuaricando vltionem eluſurus. Additur ſenatuſconſultum; *Qui talem operam emptitaſſet, vendidiſſetue, perinde pœna teneretur, ac ſi publico iudicio calumniæ condemnatus.* Haud multo poſt, præfectum vrbis Pedanium Secundum ſeruus ipſius interfecit ſeu negata libertate, cui pretium pepigerat; ſiue amore exoleti infenſus, & dominum æmulum non tolerans. Ceterum cum vetere ex more familiam omnem, quæ ſub eodem tecto manſitauerat, ad ſupplicium agi oporteret, concurſu plebis, quæ tot innoxios protegebat, vſque ad ſeditionem ventum eſt: ſenatuq; in ipſo erant ſtudia nimiam ſeueritatem aſpernantium, pluribus nihil mutandum cenſentibus. Ex quibus C. Caſſius ſententiæ loco in hunc modum diſſeruit. *Sæpenumero P. C. in hoc ordine interfui, cum contra inſtituta & leges maiorum noua ſenatus decreta poſtularentur. neque ſum aduerſatus. non quia dubitarem ſuper omnibus negotijs melius atque rectius olim prouiſum, & quæ conuerterentur in deterius mutari: ſed ne nimio amore antiqui moris ſtudium meum extollere*

vide-

viderer: Simul quidquid hoc in nobis auctoritatis eſt. crebris contradictionibus deſtruendum non exiſtimabam, vt maneret integrum, ſi quando Reſpublica conſilijs eguiſſet. quod hodie euenit, conſulari viro domi ſuæ interfecto, per inſidias ſeruiles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum concuſſo ſenatuſconſulto, quod ſupplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas ſua defendet, cum præfectura vrbis non profuerit? quem numerus ſeruorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra aduertit? An, vt quidam fingere non erubeſcunt, iniurias ſuas vltus eſt interfector? quia de paterna pecunia tranſegerat, aut auitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus vltro, dominum iure cæſum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod ſapientioribus deliberatum eſt? Sed & ſi nunc primum ſtatuendum haberemus, creditiſne ſeruum interficiendi domini animum ſumpſiſſe, vt non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane conſilium occuluit, telum inter ignaros parauit. num excubias tranſiret; cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus neſcijs? Multa ſceleris indicia præueniunt ſerui. Si prodant, poſſumus ſinguli inter plures, tuti inter anxios; poſtremo ſi pereundum ſit, non inulti inter nocentes, agere. Suſpecta maioribus noſtris fuere ingenia ſeruorum, etiam cum in agris aut domibus ijſdem naſcerentur, caritatemque dominorum ſtatim acciperent. Poſtquam vero nationes in familijs habemus, quibus diuerſi ritus, externa ſacra aut nulla ſunt, colluuiem iſtam non niſi metu coercueris. At quidam inſontes peribunt. Num & ex fuſo exercitu, cum decimus quiſque fuſti feritur, etiam ſtrenui non ſortiuntur? Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos, vtilitate publica rependitur. Sententiæ Caſſii, vt nemo vnus contraire auſus eſt, ita diſſonæ voces reſpondebant, *numerum, aut ætatem, aut ſexum, ac plurimo-*

primorum indubiam innocentiam miſerantium. Præualuit tamen pars quæ ſupplicium decernebat. ſed obtemperari non poterat, conglobata multitudine, *ſaxa ac faces* minitante. Tum Cæſar populum edicto increpuit; atq; omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præſidijs ſepſit. Cenſuerat Cingonius Varro, vt liberti quoq; qui ſub eodem tecto fuiſſent, Italia deportarentur. Id à principe prohibitum eſt, *ne mos antiquus, quem miſericordia non minuerat, per ſæuitiam intenderetur*. Damnatus ijſdem conſulibus Tarquitius Priſcus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, qui accuſatum ab eo Statilium Taurum proconſulem ipſius meminerant. Cenſus per Gallias à Q. Voluſio, & Sex. Africano, Trebellioq; Maximo acti ſunt, æmulis inter ſè per nobilitatem Voluſio atq; Africano; Trebellium dum vterq; dedignatur, ſupra tulere. Eo anno mortem obijt Memmius Regulus, auctoritate, conſtantia, fama, in quantum præumbrante imperatoris faſtigio datur, clarus adeo vt Nero æger valetudine, & adulantibus circum qui *finem imperio adeſſe* dicebant, *ſi quid fato pateretur*; reſponderit *habere ſubſidium Rempublicam*. Rogantibus dehinc *in quo potiſſimum?* addiderit, *in Memmio Regulo*. Vixit tamen poſt hæc Regulus, quiete defenſus; & quia noua generis claritudine, neq; inuidioſis opibus erat. Gymnaſium eo anno dedicatum à Nerone, præbitumq; oleum equiti ac ſenatui Græca facilitate, P. Mario L. Aſinio conſulibus, Antiſtius prætor, quem in tribunatu plebis licenter egiſſe memoraui; probroſa aduerſus principem carmina factitauit: vulgauitq; celebri conuiuio, dum apud Oſtorium Scapulam epulatur. Exin à Coſſutiano Capitone, qui nuper ſenatorium ordinem precibus Tigellini ſoceri ſui receperat, maieſtatis delatus eſt. Tum primum reuocata ea lex credebatur, quæ haud perinde exitium Antiſtio, quam imperatori gloriam quæſiuit, vt con-

condemnatus à ſenatu, interceſſione tribunicia morti eximeretur. Et cum Oſtorius *nihil audiuiſſe*, pro teſtimonio dixiſſet, aduerſis teſtibus creditum. Cenſuitq; Iunius Marullus conſul deſignatus, *adimendam reo præturam, necandumq; more maiorum*. Ceteris inde aſſentientibus, Pætus Thraſea multo cum honore Cæſaris & acerrime increpito Antiſtio; *Non quidquid nocens reus pati mereretur, id egregio ſub principe, & nulla neceſſitate obſtricto ſenatu, ſtatuendum* diſſeruit. *carnificem & laqueum pridem abolita: & eſſe pœnas legibus conſtitutas. quibus ſine iudicum ſæuitia & temporum infamia, ſupplicia decernerentur. Quin in inſula publicatis bonis, quo longius ſontem vitam traxiſſet, eo priuatim miſerior, & publice clementiæ maximum exemplum futurum*. Libertas Thraſeæ ſeruitium aliorum rupit. & poſtquam diſceſſionem conſul permiſerat, pedibus in ſententiam eius iere, paucis exemptis: in quibus adulatione promptiſſimus fuit A. Vitellius, optimum quemque iurgio laceſſens, & reſpondenti reticens, vt pauida ingenia ſolent. At conſules perficere ſenatus decretum non auſi, de conſenſu ſcripſere Cæſari. Ille inter pudorem & iram cunctatus, poſtremo reſcripſit, *nulla iniuria prouocatum Antiſtium grauiſſimas in principem contumelias dixiſſe: earum vltionem à patribus poſtulatam. Et pro magnitudine delicti pœnam ſtatui par fuiſſe: ceterum ſe qui ſeueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. ſtatuerent vt vellent. datam etiam abſoluendi licentiam*. His atq; talibus recitatis, & offenſione manifeſta, non ideo aut conſules mutauere relationem; aut Thraſea deceſſit ſententia; ceteriue, quæ probauerant deſeruere: pars ne principem obieciſſe inuidiæ viderentur, plures numero tuti, Thraſea ſueta firmitudine animi, & ne gloria intercideret. Haud diſpari crimine Fabricius Veiento cõflictatus eſt, *quod multa & probroſa in patres & ſacerdotes cõpoſuiſſet, ijs libris quibus nomen* Codicillorum *dederat*. Adij-

ciebat

ciebat Talius Geminus accuſator; *venditata ab eo munera principis & adipiſcendorum honorum ius.* quæ cauſſa Neroni fuit ſuſcipiendi iudicij conuictumque Veientonem Italia depulit, & libros exuri iuſſit, conquiſitos lectitatoſque donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi, obliuionem attulit. Sed graueſcentibus in dies publicis malis, ſubſidia minuebantur. conceſſitque vita Burrhus, incertum valetudine an veneno. Valetudo ex eo coniectabatur, quod in ſe tumeſcentibus paulatim faucibus, & impedito meatu, ſpiritum finiebat. plures iuſſu Neronis, quaſi remedium adhiberetur, illitum palatum eius noxio medicamine aſſeuerabant: & Burrhum intellecto ſcelere, cum ad viſendum eum princeps veniſſet, aſpectum eius auerſatum, ſciſcitantiq; hactenus reſpondiſſe, *Ego me bene habeo.* Ciuitati grande deſiderium eius manſit per memoriam virtutis, & ſucceſſorum alterius ſegnem innocentiam, alterius flagrantiſſima flagitia & adulteria. quippe Cæſar duos prætorijs cohortibus impoſuerat: Fenium Rufum ex vulgi fauore, quia rem frumentariam ſine quæſtu tractabat: Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam atq; infamiam in eo ſecutus. Atq; illi pro cognitis moribus fuere. validior Tigellinus in animo principis ex intimis libidinibus aſſumptus: proſpera populi & militum fama Rufus, quod apud Neronem aduerſum experiebatur. Mors Burrhi infregit Senecæ potentiam, quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi varijs criminationibus Senecam adoriuntur, *tamquam ingentes & priuatum modum euectas opes adhuc augeret: quodque ſtudia ciuium in ſe verteret: hortorum quoque amœnitate & villarum magnificentia quaſi principem ſupergrederetur. Obijciebant etiam eloquentiæ laudem vni ſibi aſciſcere, & carmina crebrius factitare, poſtquam Neroni amor eorum veniſſet. Nam oblectamentis principis palam iniquum, detrectare vim eius equos regen-*

regentis; illudere voces quotiens caueret. Quem ad finem nihil in Repub. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur? Certe finitam Neronis pueritiam, & robur iuuentæ adeſſe, exueret magiſtrum, ſatis amplis doctoribus inſtructus, maioribus ſuis. At Seneca criminantium non ignarus, prodentibus ijs quibus aliqua honeſti cura, & familiaritatem eius magis aſpernante Cæſare, tempus ſermoni orat: & accepto, ita incipit; *Quartusdecimus annus eſt Cæſar, ex quo ſpei tuæ admotus ſum; octauus vt imperium obtines: medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulaſti, vt nihil felicitati meæ deſit, niſi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, ſed tuæ. Atauus tuus Auguſtus, M. Agrippæ Mitylenenſe ſecretum; C. Mæcenati vrbe in ipſa, velut peregrinum otium permiſit: quorum alter bellorum ſocius, alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidem, ſed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quam ſtudia, vt ſic dixerim, in vmbra educata? è quibus claritudo venit, quod iuuentæ tuæ rudimentis affuiſſe videor, grande huius rei pretium. at tu gratiam immenſam, innumeram pecuniam circumdediſti, adeo vt plerumque intra me ipſum voluam: Egone equeſtri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, nouitas mea enituit? Vbi eſt animus ille modicis contentus? Tales hortos inſtruit & per hæc ſuburbana incedit, & tantis agrorum ſpatijs, tam lato fenore exuberat? Vna defenſio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui. Sed vterque menſuram impleuimus, & tu quantum princeps tribuere amico poſſet, & ego quantum amicus à principe accipere. Cetera inuidiam augent. quæ quidem, vt omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacet; ſed mihi incumbit: mihi ſubueniendum eſt. quo modo in militia aut via feſſus adminiculum orarem; ita in hoc itinere vitæ, ſenex, & leuiſſimis quoque curis impar cum opes meas vltra ſuſtinere*

non

non poſſim, præſidium peto. Iube eas per procuratores tuos adminiſtrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipſe detrudam, ſed traditis quorum fulgore perſtringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ ſeponitur, in animum reuocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum faſtigij regimen: poſſumus ſeniores amici, quietè reſpondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad ſumma vexiſſe, qui & modica tolerarent. Ad quæ Nero ſic ferme reſpondit: *Quod meditatæ orationi tuæ ſtatim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum præuiſa, ſed ſubita expedire docuiſti. Auus meus Auguſtus Agrippæ & Mæcenati vſurpare otium poſt labores conceſſit, ſed in ea ipſa ætate, cuius auctoritas tueretur, quidquid illud & qualecumque tribuiſſet, attamen neutrum datis à ſe præmijs exuit. Bello & periculis meruerant! In his enim iuuenta Auguſti verſata eſt. Nec mihi tela & manus tuæ defuiſſent, in armis agenti. Sed quod præſens conditio poſcebat, ratione, conſilio, præceptis pueritiam, dein iuuentam meam fouiſti. Et tua quidem erga me munera, dum vita ſuppetet, æterna erunt: quæ à me habes, horti, & fenus, & villæ, caſibus obnoxia ſunt; ac licet multa videantur, plerique haudquaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt, Pudet referre libertinos, qui ditiores ſpectantur. Vnde etiam rubori mihi eſt, quod præcipuus caritate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum & tibi valida ætas, rebuſque & fructui rerum ſufficiens, & nos prima imperij ſpatia ingredimur: niſi forte aut te Vitellio ter conſuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Voluſio longa parſimonia quæſiuit, tantum in te mea liberalitas explere non poteſt. Quin ſi qua in parte lubricum adoleſcentiæ noſtræ declinat, reuocas; ornatumque robur ſubſidio impenſius regis. Non tua moderatio, ſi reddideris pecuniam: nec quies, ſi reliqueris principem; ſed mea auaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium verſabitur. Quod ſi maxime continentia tua laudetur, non tamen ſapienti viro decorum*

rum fuerit, vnde amico infamiam parat, inde gloriam ſibi recipere. His adijcit complexum & oſcula, factus natura & conſuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditijs. Seneca (qui finis omnium cum dominante ſermonum) grates agit: ſed inſtituta prioris Potentiæ commutat: prohibet cœtus ſalutantium: vitat comitantes: rarus per vrbem, quaſi valetudine infenſa, aut ſapientiæ ſtudijs, domi attineretur. Perculſo Seneca, promptũ fuit Rufum Fenium imminuere, *Agrippinæ amicitiam* in eo criminantibus. Validiorque in dies Tigellinus, & malas artes, quibus ſolis pollebat, gratiores ratus ſi principem ſocietate ſcelerum obſtringeret; metus eius rimatur. Compertoque Plautum & Syllam maxime timeri, Plautum in Aſiam, Syllam in Galliam Narbonenſem nuper amotos; *nobilitatem eorum, & propinquos huic Orientis, illi Germaniæ exercitus* Commemorat: *Non ſe, vt Burrhum, diuerſas ſpes, ſed ſolam incolumitatem Neronis ſpectare. cui caueri vtcumq; ab vrbanis inſidijs præſentia; longinquos motus quonam modo comprimi poſſe? Erectas Gallias ad nomen dictatorium, nec minus ſuſpectos Aſiæ populos, claritudine aui Druſi. Syllam inopem, vnde præcipuam audaciam: & ſimulatorem ſegnitiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij; ſed veterum Romanorum imitamenta præferre: aſſumpta etiam Stoicorum arrogantia, ſectaque, quæ turbidos, & negotiorum appetentes faciat.* Nec vltra mora. Sylla ſexto die peruectis Maſſiliam percuſſoribus, ante metum & rumorem interficitur, cum epulandi cauſſa diſcumberet. Relatum caput eius illuſit Nero, tamquam pręmatura canitie deforme. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus ſalus eius curabatur, & ſpatium itineris ac maris tempuſq; interiectum mouerat famam: vulgoq; fingebant, *petitum ab eo Corbulonem,* magnis tum exercitibus præſidentem, ſi clari atque inſontes interficerentur, præcipuum ad

O peri-

pericula. *quin & Aſiam fauore iuuenis arma cepiſſe, nec milites ad ſcelus miſſos, aut numero validos, aut animo promptos poſtquam iuſſa efficere nequiuerint, ad ſpes nouas tranſiſſe vna.* Hæc more famę, credentium otio augebantur. Ceterum libertus Plauti celeritate ventorum præuenit centurionem, & mandata L. Antiſtii ſoceri attulit, *effugeret ſegnem mortem, otium, ſuffugium, & magni nominis miſerationem. reperturum bonos, conſociaturum audaces. nullum interim ſubſidium aſpernandum. ſi ſexaginta milites (tot enim adueniebant) propuliſſet; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa ſecutura, quæ ad vſque bellum eualeſcerent. denique aut ſalutem tali conſilio quæri, aut nihil grauius audenti quam ignauo patiendum eſſe.* Sed Plautum ea non mouere. ſiue nullam opem prouidebat inermis atq; exſul; ſeu tædio ambiguæ ſpei: an amore coniugis & liberorum quibus placabiliorem fore principem rebatur, nulla ſollicitudine turbatum. Sunt qui *alios à ſocero nuntios veniſſe* ferant, *tamquam nihil atrox immineret: doctoreſque ſapientiæ Ceranum Græci, Muſonium Thuſci generis, conſtantiam opperiendæ mortis, pro incerta & trepida vita ſuaſiſſe.* Repertus eſt certe per medium diei nudus, exercitando corpori. Talem eum centurio trucidauit, coram Pelagone ſpadone, quem Nero centurioni & manipulo quaſi ſatellitibus miniſtrum regium præpoſuerat. Caput interfecti relatum. cuius aſpectu, ipſa principis verba referam: *Quin,* inquit, *Nero depoſito metu nuptias Poppææ ob eiuſmodi terrores dilatas maturare parat, Octauiamque coniugem amoliri, quamuis modeſte agat, & nomine patris, & ſtudijs populi grauem?* Sed ad ſenatum litteras miſit, de cæde Syllæ Plautique haud confeſſus. verum *vtriuſque turbidum ingenium eſſe, & ſibi incolumitatem Reip. magna cura haberi.* Decretæ eo nomine *ſupplicationes, vtque Sylla & Plautus ſenatu mouerentur,* grauioribus tamen ludibrijs quam malis. Igitur accepto patrum conſul-

ſulto, poſtquam cuncta ſcelerum ſuorum pro egregijs accipi videt, exturbat Octauiam, *ſterilem* dictitans. Exin Poppææ coniungitur. Ea diu pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex miniſtris Octauiæ impulit, *ſeruilem ei amorem* obijcere. deſtinaturque reus cognomento *Eucerus*, natione Alexandrinus, canere tibijs doctus. Actæ ob id de ancillis quæſtiones,& vi tormentorum victis quibuſdam,vt falſa annuerent,plures perſtitere ſanctitatem dominæ tueri. Ex quibus vna inſtanti Tigellino, *caſtiora eſſe muliebria Octauiæ* reſpondit,*quam os eius*. Mouetur tamen primo ciuilis diſſidij ſpecie:domumque Burrhi, & prædia Plauti, infauſta dona accipit. mox in Campaniam pulſa eſt, addita militari cuſtodia. Inde crebri queſtus, nec occulti per vulgum, cui minor ſapientia, & ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula ſunt. His, haud quaquam Nero pœnitentia flagitij, coniugem reuocauit Octauiam. Exin læti Capitolium ſcandunt, deoſq; tandem venerantur. Effigies Poppææ proruunt. Octauiæ imagines geſtant humeris, ſpargunt floribus,foroq; ac templis ſtatuunt. Itur etiam in principis laudes, repetitum * venerantium. Iamq; & palatium multitudine & clamoribus complebant, cum emiſſi militum globi verberibus & intento ferro turbatos disiecere. Mutataq; quæ per ſeditionem verterant, & Poppææ honos repoſitus eſt. Quæ ſemper odio, tum & metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret,aut Nero inclinatione populi mutaretur, prouoluta genibus eius; *Non eo loci res ſuas agi, vt de matrimonio certet (quamquam id ſibi vita potius) ſed vitam ipſam in extremum adductam à clientelis & ſeruitijs Octauiæ, quæ plebis ſibi nomen indiderint, ea in pace auſis quæ vix bello euenirent. Arma illa aduerſus principem ſumpta. ducem tantum defuiſſe, qui motis rebus facile reperiretur. Omitteret modo Campaniam & in vrbem ipſam pergeret, ad cuius nutum abſentis tumultus cierentur. Quod a-*

lioquin ſuum delictum? quam cuiuſquam offenſionem? An quia veram progeniem penatibus Cæſarum datura ſit, malle populum Romanum tibicinis AEgyptij ſubolem imperatorio faſtigio induci? Denique ſi id rebus conducat, libens quam coactus acciret dominam, vel conſuleret ſecuritati iuſta vltione. Et modicis remedijs, primos motus conſediſſe. aut ſi deſperent vxorem Neronis fore Octauiam, illi maritum daturos. Varius ſermo,& ad metum atque iram accommodatus, terruit ſimul audientem & accendit. Sed parum valebat ſuſpicio in ſeruo, & quæſtionibus ancillarum eluſerat. Ergo confeſſionem alicuius quæri placet, cui rerum quoq; nouarum crimen affingeretur. Et viſus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, claſſi apud Miſenum,vt memoraui, præfectus, leui poſt admiſſum ſcelus gratia,dein grauiore odio: quia malorum facinorum miniſtri quaſi exprobrantes aſpiciuntur. Igitur accitum eum Cæſar *operæ prioris* admonet; *Solum incolumitati principis aduerſus inſidiantem matrem ſubueniſſe: locum haud minoris gratiæ inſtare, ſi coniugem infenſam depelleret. nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulterium. Occulta quidem ad præſens, ſed magna ei præmia, & ſeceſſus amœnos* promittit; *vel ſi negauiſſet, necem* intentat. Ille inſita vecordia, & facilitate priorum flagitiorum,plura etiam quam iuſſum erat,fingit,fateturq; apud amicos,quos velut conſilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pellitur, vbi non inops exſilium tolerauit, & fato obijt. At Nero *præfectum in ſpem ſociandæ claſſis corruptum,* & incuſatæ paulo ante *ſterilitatis* oblitus, *abactos partus conſcientia libidinum, eaq; ſibi comperta,* edicto memorat. Inſulaq; Pandateria Octauiam claudit. Non alia exſul viſentium oculos maiore miſericordia affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ, à Tiberio; recentior Iuliæ memoria obuerſabatur, à Claudio pulſæ. Sed illis robur ætatis affuerat. Læta aliqua viderant, & præſentem ſæuitiam melioris olim fortu-

næ recordatione leuabant. Huic primus nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in qua nihil niſi luctuoſum haberet, erepto per venenum patre, & ſtatim fratre. Tum ancilla domina validior. Et Poppæa non niſi in perniciem vxoris nupta. Poſtremo crimen omni exitio grauius. Ac puella viceſimo ætatis anno, inter centuriones & milites, præſagio malorum iam à vita exempta, nondum tamen morte acquieſcebat. Paucis dehinc interiectis diebus, mori iubetur: cum iam *viduam ſe & tantum ſororem* teſtaretur, communeſque *Germanicos*, & poſtremo *Agrippinæ* nomen cieret. *qua incolumi infelix quidem matrimonium, ſed ſine exitio pertuliſſet*. Reſtringitur vinculis; venæq; eius per omnes artus exſoluuntur: & quia preſſus pauore ſanguis tardius labebatur, præferuidi balnei vapore enecatur. Additurq; atrocior ſæuitia, quod caput amputatum latumque in vrbem Poppæa vidit. dona ob hæc templis decreta. Quod ad eum finem memorauimus, vt quicumq; caſus temporum illorum nobis vel alijs auctoribus noſcent, præſumptum habeant, quotiens fugas & cædes iuſſit princeps, totiens grates deis actas, quæq; rerum ſecundarum olim, tum publicæ cladis inſignia fuiſſe. Neque tamen ſilebimus, ſi quod ſenatuſconſultum adulatione nouum, aut patientia poſtremum fuit. Eodem anno libertorum potiſſimos veneno interfeciſſe creditum eſt, Doryphorum quaſi aduerſatum nuptijs Poppææ, Pallantem quod immenſam pecuniam longa ſenecta detineret. Romanus ſecretis criminationibus incuſauerat Senecam vt C. Piſonis ſocium, ſed validius à Seneca eodem crimine perculſus eſt. Vnde Piſoni timor & orta inſidiarum in Neronem magna moles, ſed improſpera.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER XV.

Breuiarium Libri XV.

Vologeſes bellum voluit, inſtigante fratre ſuos alloquitur. Corbulo Syriæ tuendæ prouidet. Parthi Tigranocerta obſident. Corbulo ad Vologeſen mittit. & hinc induciæ. Ceſennius Pætus Armeniæ præficitur. Eius vanitas, ferocia, imperitia, iactantia. Corbulo Parthos ab inuadenda Syria abſterret. Ii Armeniæ & Pæto incumbunt. Pætus Corbulonem auxilio vocat, Parthis prementibus: ille in Armeniam proficiſcitur. ſuos hortatur. Interim Vologeſes inſtat Pæto. Diſceptatio inter Romanos & Parthos, ex qua Pæti fæda compoſitio. Corbulo in Armeniam venit. Pæto increpito in Syriam remeat. Trophea inania. Frumentum plebis. Vectigalia. Claud. Timarchus accuſatur. Quam occaſionem Thraſea ad bonum publicum vertit. Grates Præſidibus non agendæ. Neronis filia. Thraſea. Seneca, Parthorum Legati Romæ. Corbulo bello Armeniorum præficitur. Facetiæ Neronis in Pætum. Corbulo in Armenios pergit. Legatos Parthorum audit. defectores vlciſcitur. Corbulonis atque Tiridatis colloquium, & conditiones pacis. Vologeſi pro fratre ſollicitudo. Alpinis ius Latij datum. Nero ipſe ſcenam inſcendit. Vatinij munus ſpectat. Torquatum interficit. iter meditatur, mox omittit. Conuiuia luxu fœda celebrat, miniſtro Tigellino. Nero nubit. Romæ magna pars ardet. incer-

certum an Neronis dolo. Qui in remedium cladis multa popularia vſurpat. fruſtra Patriæ ruinis vſus ingentem domum exſtruit. Romæ nouæ veteriſque comparatio. Nero incendij inuidia laborans Chriſtianos reos ſubſtituit, eoſque crudeliter interficit. Templa ſpoliat, auerſantem id Senecam veneno petit. Gladiatorum eruptio. Claßis amiſſa. Prodigia. Coniuratio in Neronem. Coniuratorum nomina, mores, odiorum in Neronem cauſæ. Quibus accedit Rufus præfectus prætorij. Subrij impetus. Epicharis claſſem tentat. Sed proditur. Coniuratorum impetus retardatus à Piſone & cur. Aliud Coniuratorum conſilium. Plinius refutatus. Coniuratio à Sceuini liberto prodita. à quo delatus Sceuinus egregie ſe defendit, ſed muliebri aſtutia deprehenditur. Natalis coniurationem fatetur. Piſonem, Senecam nominat. Lucanus matrem. Epicharis. Nero reos audit. quos violenter vrget Rufus dißimulata Conſcientia. Piſo neglectis amicorum monitis occiditur. eius teſtamentum & vxor. Cædes Laterani & Senecæ. in hac narrata Senecæ defenſio, Neroni ſpreta: tum ſupremi ſermones & cum vxore amica contentio. quæ mortem cum marito ſociare prohibetur. Senecæ cruciatus, mors, funus. ipſe deſtinatus imperator. Rufus proditur. Flauij, Aſpri, aliorum conſtantes voces & exitus. Rufi mollities. Nero Veſtinum quamuis inſontem interimit. mox Lucanum, Senecionem, Quinctianum, Sceuinum. Nero Indices præmijs ditat, ſuſpectos militia ſoluit, alios in exilium mittit. Tigellino alijſque triumphalia dat. ſe purgat aduerſus rumores. Gallionis periculum. SC. ob ſeruatum Neronem.

INterea Rex Parthorum Vologeſes, cognitis Corbulonis rebus, regemq; alienigenam Tigranem Armeniæ impoſitum: ſimul, fratre Tiridate pulſo, ſpretum Arſacidarum faſtigium ire vltum volēs; magnitudine rurſum Romana, & continui fœderis reuerentia, diuerſas ad curas trahebatur: cunctator ingenio, & defectione Hyrcanorum gentis validæ, multiſque ex eo bellis illigatus. Atq; illum ambiguum nouus inſuper nuntius contumeliæ exſtimulat: quippe egreſſus Armenia Tigranes, Adiabenos cōterminam nationem latius ac diutius quam per latrocinia vaſtauerat. Idq; primores gentium egre tolerabant, *eo contemptionis deſcenſum, vt ne duce quidem Romano incurſarentur, ſed temeritate obſidis, tot per annos inter mancipia habiti.* Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, *quod præſidiū, aut vnde peteret,* rogitans, *Iam de Armeniam cōceſſum. proxima trahi: & niſi defendant Parthi, leuius ſeruitium apud Romanos deditis, quam captis eſſe.* Tiridates quoq; regni profugus, per ſilentium haud modice querendo, grauior erat. *Non enim ignauia magna imperia contineri: virorum armorumq; faciendum certamen. Id in ſumma fortuna æquius, quod validius. Et ſua retinere priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem eſſe.* Igitur commotus his Vologeſes concilium vocat, & proximum ſibi Tiridatem conſtituit, atq; ita orditur; *Hunc ego eodem mecum patre genitum, cum mihi per ætatem ſummo nomine conceſſiſſet, in poſſeſſionem Armeniæ deduxi, qui tertius potentiæ gradus habetur. nam Medos Pacorus anteceperat. videbarq; contra vetera fratrum odia & certamina, familiæ noſtræ penates rite compoſuiſſe. prohibent Romani, & pacem ipſis nunquam proſpere laceſſitam, nunc quoq; in exitium ſuum abrumpunt. Non ibo inſitias, æquitate quam ſanguine, cauſſa quā armis retinere parta maioribus maluerā. ſi cunctatione deliqui, virtute corrigam. Veſtra quidem vis & gloria in integro eſt, ad-*

dita modeſtiæ fama ; quæ neq; ſummis mortalium ſpernenda eſt, & à dijs æſtimatur. Simul diademate caput Tiridatis euinxit, promptam equitum manum quæ regem ex more ſectabatur, Moneſi nobili viro tradidit, adiectis Adiabenorum auxilijs. mandauitq; *Tigranem Armenia exturbari, dum ipſe poſitis aduerſus Hyrcanos diſcordijs, vires intimas, molemq; belli ciet,* prouincijs Romanis minitans. Quæ vbi Corbuloni certis nuntijs audita ſunt; legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bolano, ſubſidium Tigrani mittit, occulto præcepto, *compoſitius cuncta, quam feſtinantius agerent.* quippe bellum habere, quam gerere malebat. Scripſeratque Cæſari, *proprio duce opus eſſe, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologeſe acriore in diſcrimine eſſe.* Atq; interim reliquas legiones pro ripa Euphratis locat: tumultuariam prouincialiũ manum armat: hoſtiles ingreſſus pręſidijs intercipit. Et quia egena aquarum regio eſt, caſtella fontibus impoſita: quoſdam riuos congeſtu arenæ abdidit. Ea dum à Corbulone tuendæ Syriæ parãtur, acto raptim agmine Moneſes vt famam ſui præiret, nõ ideo neſcium aut incautum Tigranem offendit: qui occupauerat Tigranocerta, vrbem copia defenſorum & magnitudine mœniũ validã. Ad hæc Nicephorius amnis haud ſpernẽda latitudine partẽ murorum ambit: & ducta ingens foſſa, qua fluuio diffidebatur. Inerantq; milites, & prouiſi ante cõmeatus, quorum ſubuectu pauci auidius progreſſi, & repentinis hoſtibus circumuenti, ira magis quam metu ceteros accẽderant. Sed Partho ad exſequendas obſidiones nulla cõminus audacia: raris ſagittis, neq; clauſos exterret, & ſemet fruſtratur. Adiabeni cum promouere ſcalas & machinamenta inciperent, facile detruſi, mox erumpentibus noſtris cæduntur. Corbulo tamen, quamuis ſecundis rebus ſuis, moderandum fortunæ ratus, miſit ad Vologeſem, qui expoſtularent *vim prouinciæ illatam: ſocium amicumque regem cohortes Romanas circum-*

ſidere. omitteret potius obſidionem, aut ſe quoq; in agro hoſtili caſtra poſiturum. Caſperius centurio in eam legationem delectus, apud opidum Niſibin ſeptem & triginta millibus paſſuum à Tigranocerta diſtantem adit regem, & mandata ferociter edidit. Vologeſi vetus & penitus infixum erat, arma Romana vitãdi: nec præſentia proſpere fluebant. irritũ obſidium, tutus manu & copijs Tigranes, fugati qui expugnationem ſumpſerant, miſſę in Armeniam legiones, & aliæ pro Syria, paratæ vltro irrumpere. ſibi imbecillum equitem pabuli inopia. nã exorta vis locuſtarum ambederat, quidquid herbidũ aut frondoſum. Igitur metu abſtruſo mitiora obtendens, *miſſurum ad imperatorem Romanum legatos ſuper petenda Armenia & firmanda pace* reſpondet. Moneſen *omittere Tigranocerta* iubet; ipſe retro concedit. Hæc plures vt *formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica* extollebant. Alij *occulte pepigiſſe* interpretabantur; *vt omiſſo vtrimq; bello, & abeunte Vologeſe, Tigranes quoq; Armenia abſcederet. Cur enim exercitum Romanũ à Tigranocertis deductum? cur deſerta per otium, quæ bello defenderant? An melius hibernauiſſe in extrema Cappadocia, raptim erectis tugurijs, quam in ſede regni modo retenti? Dilata prorſus arma, vt Vologeſes cum alio quam cum Corbulone certaret: Corbulo meritæ tot per annos gloriæ, nõ vltra periculum faceret.* Nam, vt rettuli, proprium ducem tuendæ Armeniæ popoſcerat, & aduentare Ceſennius Pætus audiebatur: iamq; aderat, copijs ita diuiſis, vt quarta & duodecima legiones addita quinta quæ recens è Mœſis excita erat, ſimul Pontica, & Galatarum Cappadocumq; auxilia Pæto obedirent: tertia & ſexta & decima legiones, priorq; Syriæ miles apud Corbulonẽ manerent. Cetera ex rerũ vſu ſociarent, partirenturue. Sed neq; Corbulo æmuli patiens; & Pætus cui ſatis ad gloriã erat ſi proximus haberetur, deſpiciebat geſta, *nihil cædis aut prædæ, vſurpatas nominetenus vrbium expugnationes* dictitans: *Se tributa*

ac

ac leges, & pro vmbra regis, Romanum ius victis impoſiturum. Sub idem tẽpus legati Vologeſis, quos ad principem miſſos memoraui, reuertere irriti: bellumq; propalam ſumptum à Parthis. nec Pætus detrectauit, ſed duabus legionibus, quarum quartam Famiſulanus Vectonianus eo in tempore, duodecimã Calauius Sabinus regebant, Armeniam intrat, triſti omine. Nam in tranſgreſſu Euphratis, quem ponte tranſmittebat, nulla palam cauſſa, turbatus equus qui conſularia inſignia geſtabat, retro euaſit. Hoſtiaq; quæ muniebantur hibernaculis aſſiſtens, ſemifacta opera fuga perrupit, ſeque vallo extulit. & pila militum arſere, magis inſigni prodigio, quia Parthus hoſtis miſſilibus telis decertat. Ceterũ Pætus ſpretis ominibus, nec dum ſatis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ prouiſũ, rapit exercitũ trans montẽ Taurum, *reciperandis*, vt ferebat, *Tigranocertis, vaſtandiſque regionibus, quas Corbulo integras omiſiſſet*. Et capta quædam caſtella, gloriæq; & prædæ nõnihil partũ, ſi aut gloriam cum modo, aut prędam cũ cura habuiſſet. Longinquis itineribus percurſando quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, & inſtante iam hieme, reduxit exercitum. compoſuitq; ad Cæſarem litteras, quaſi cõfecto bello, verbis magnificis, rerum vacuas. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præſidijs inſedit: & ne ponti inijciendo impedimentum hoſtiles turmæ afferrent (iam enim ſubiectis campis, magna ſpecie volitabant) naues magnitudine præſtantes, & cõnexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultiſque & baliſtis proturbat Barbaros. in quos ſaxa & haſtæ longius permeabant, quam vt contrario ſagittarum iactu adæquarentur. Dein pons continuatus; colleſque aduerſi per ſocias cohortes, poſt legionum caſtris occupantur; tãta celeritate & oſtentatione virium, vt Parthi omiſſo paratu inuadendæ Syriæ, ſpem omnẽ in Armeniam verterent. Ibi Pætus imminen-

tium neſcius, quinctam legionem procul in Ponto habebat; reliquas promiſcuis militū commeatibus infirmauerat; donec aduentare Vologeſem magno & infenſo agmine auditum. Accitur legio duodecima, & vnde famam aucti exercitus ſperat, prodita infrequentia: qua tamen retineri caſtra, & eludi Parthus tractu belli poterat, ſi Pæto aut in ſuis, aut in alienis conſilijs conſtantia fuiſſet. Verum vbi à viris militaribus aduerſus vrgētes caſus firmatus erat, rurſus ne alienæ ſententiæ indigens videretur, in diuerſa ac deteriora tranſibat. Et tunc relictis hibernis, *non foſſam neq; vallum ſibi, ſed corpora & arma in hoſtem data* clamitans, duxit legiones quaſi prœlio certaturus. Deinde amiſſo centurione & paucis militibus, quos viſendis hoſtium copijs præmiſerat, trepidus remeauit. Et quia minus acriter Vologeſes inſtiterat, vana rurſus fiducia, tria millia delecti peditis proximo Tauri iugo impoſuit, quo tranſitum regis arcerent. Alares quoq; Pannonios, robur equitatus, in parte campi locat. Coniunx ac filius caſtello, cui Arſamoſata nomen eſt, abditi, data in præſidium cohorte, ac diſperſo milite, qui in vno habitus, vagum hoſtem promptius ſuſtentauiſſet. & ægre compulſum ferunt, vt inſtantem Corbuloni fateretur. nec à Corbulone properatum, quo gliſcentibus periculis etiam ſubſidij laus augeretur. *Expediri* tamen *itineri ſingula millia ex tribus legionibus, & alarios Octingentos, parem numerum è cohortibus* iuſſit. At Vologeſes quamuis *obſeſſa à Pæto itinera hinc peditatu, inde equite* accepiſſet, nihil mutato conſilio, ſed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtriuit, vno tantum centurione Tarquitio Creſcente turrim in qua præſidium agitabat, defendere auſo: facta ſæpius eruptione, & cæſis qui Barbarorum propius ſuggrediebantur, donec ignium iactu circumueniretur. peditum ſi quis integer, longinqua & auia; vulnerati, caſtra repetiuere: *virtutem regis, ſæuitiam & copias gentium*, cuncta metu extol-

tollentes, facili credulitate eorum qui eadem pauebant. Ne dux quidem obniti aduerſis, ſed cuncta militiæ munia deſeruerat, miſſis iterum ad Corbulonem precibus, *veniret propere. ſigna & aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: ſe fidem interim donec vita ſuppeditet, retenturos*. Ille interritus, & parte copiarum apud Syriam relicta, vt munimenta Euphrati impoſita retinerentur; qua proximum & commeatibus non egenum, regionem Comagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petiuit. Comitabantur exercitum, præter alia ſueta bello, magna vis camelorum onuſta frumento, vt ſimul hoſtem famemque depelleret. Primum è perculſis Pactium primipili centurionem obuium habuit, dein pleroſque militum: quos diuerſas fugæ cauſſas obtendentes, *redire ad ſigna; & clementiam Pæti experiri* monebat, *ſe niſi victoribus immitem eſſe*. Simul ſuas legiones adire, hortari, *priorum* admonere, *nouam gloriam* oſtendere; *non vicos aut opida Armeniorum, ſed caſtra Romana, duaſque in ijs legiones pretium laboris peti. Si ſingulis manipularibus præcipua ſeruati ciuis coronæ, imperatoria manu tribueretur; quod illud & quantum decus, vbi par eorum numerus adipiſceretur, qui attuliſſent ſalutem, & qui accepiſſent?* His atque talibus in commune alacres, (& erant quos pericula fratrum, aut propinquorum proprijs ſtimulis incenderent) continuum diu noctuque iter properabant. Eoque intentius Vologeſes premere obſeſſos, modo vallum legionum, modo caſtellum quo imbellis ætas defendebatur, adpugnare propius incedens quam mos Parthis, ſi ea temeritate hoſtem in prœlium eliceret. At illi vix contubernijs extracti, nec aliud quam munimenta propugnabant: pars iuſſu ducis, & alij propria ignauia, aut metu Corbulonem opperientes, ac ſi vis ingrueret, prouiſis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis. *neque eandem vim Samnitibus Italico populo, aut Pænis Romani imperij*

perij æmulis. Validam quoq; & laudatam antiquitatem, quotiens fortuna contra daret, ſaluti conſuluiſſe. Qua deſperatione exercitus dux ſubactus, primas tamen litteras ad Vologeſen, non ſupplices, ſed in modum querentis compoſuit, *quod pro Armenijs ſemper Romanæ ditionis, aut ſubiectis regi quem imperator delegiſſet, hoſtilia faceret. pacem ex æquo vtilem. nec præſentia tantum ſpectaret. ipſum aduerſus duas legiones, totis regni viribus aduenisſe; at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuuarent.* Ad ea Vologeſes, nihil pro cauſſa, ſed *opperiendos ſibi fratres Pacorum ac Tiridatem* reſcripſit; *illum locum tempuſque conſilio deſtinatum quid de Armenia cernerent. Adieciſſe deos dignum Arſacidarum, ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent.* Miſſi poſt à Pæto nuntij, & *regis colloquium* petitum, qui *Vaſacem præfectum equitatus ire* iuſſit. Tum Pætus, *Lucullos, Pompeios, & ſi qua Cæſares obtinendæ donandæue Armeniæ egerant:* Vaſaces *imaginem retinendi donandiue penes nos, vim penes Parthos* memorat. Et multum inuicem diſceptato, Monobazus Adiabenus in diem poſterum teſtis ijs quæ pepigiſſent, adhibetur. Placuitq; *liberari obſidio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum, caſtellaq; & commeatus Parthis tradi. quibus perpetratis copia Vologeſi fieret, mittendi ad Neronem legatos.* Interim flumini Arſaniæ (etenim is caſtra præfluebat) pontem impoſuit, ſpecie ſibi illud iter experientis. Sed Parthi quaſi documentum victoriæ iuſſerant. namq; ijs vſui fuit; noſtri per diuerſum iere. Addidit rumor, *ſub iugum miſſas legiones*, & alia ex rebus infauſtis: quorum ſimulacrum ab Armenijs vſurpatū eſt. Namq; & munimenta ingreſſi ſunt, antequam agmen Romanum excederet, & circumſtetere vias, captiua olim mancipia, aut iumēta agnoſcentes, abſtrahenteſque. Raptæ etiā veſtes, retenta arma pauido milite & concedente, ne qua prœlij cauſſa exſiſteret. Vologeſes armis & corporibus cæſorum aggregatis, quo cladem no-

noſtram teſtaretur, viſu fugientium legionum abſtinuit. Fama moderationis quærebatur, poſtquã ſuperbiã expleuerat. Flumen Arſaniam elephanto inſidens, & proximus quiſque regi vi equorũ perrupere, quia rumor inceſſerat, *pontem ceſſurum oneri, dolo fabricantium.* ſed qui ingredi auſi ſunt, validum & fidum intellexere. Ceterum obſeſſis adeo ſuppeditauiſſe rem frumentariam conſtitit, vt horreis ignem inijcerent: contraq; prodiderit Corbulo; *Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem, neq; ſe plus tridui itinere abfuiſſe.* Adiecit, *iureiurando Pæti cautum apud ſigna, aſtantibus ijs, quos teſtificando rex miſiſſet, neminem Romanum Armeniam ingreſſurum, donec referrentur litteræ Neronis, an paci annueret.* Quæ vt augendæ infamiæ compoſita, ſic reliqua non in obſcuro habentur; vna die quadraginta millium ſpatium emenſum eſſe Pætum, deſertis paſſim ſaucijs, neq; minus deformem illam fugientium trepidationem, quam ſi terga in acie vertiſſent. Corbulo cum ſuis copijs apud ripam Euphratis obuius, non eam ſpeciem inſignium & armorum prætulit, vt diuerſitatem exprobraret. mæſti manipuli, ac vicem commilitonum miſerantes, ne lacrymis quidem temperauere. vix præ fletu vſurpata conſalutatio. Deceſſerat certamen virtutis, & ambitio gloriæ, felicium hominũ affectus. ſola miſericordia valebat, & apud minores magis. Ducum inter ſe breuis ſermo ſecutus eſt, hoc cõquerente *irritum laborem, potuiſſe bellum fuga Parthorum finiri.* Ille *integra vtriq; cuncta* reſpondit, *cõuerterent aquilas, & iuncti inuaderent Armeniam, abſceſſu Vologeſis infirmatam. Non ea imperatoris habere mandata,* Corbulo; *periculo legionum commotum, e prouincia egreſſum, quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriã repetiturum. Sic quoq; optimam Fortunam orandam, vt pedes confectus ſpatijs itinerum, alacrem & facilitate camporum præueniẽtem equitem aſſequeretur.* Exin Pætus per Cappadociam hibernauit. At Vologeſis ad Corbulonem

nem

nem miſſi nuntij, *detraheret caſtella trans Euphratem, amnemque vt olim medium facerent;* ille *Armeniam quoque diuerſis præſidijs vacuam fieri* expoſtulabat. Et poſtremo conceſſit rex. Dirutaq; quæ vltra Euphratem communierat Corbulo; & Armenij ſuo arbitrio relicti ſunt. At Romæ trophæa de Parthis, arcuſque medio Capitolini montis ſiſtebantur: decreta ab ſenatu integro adhuc bello; neque tum omiſſa, dum aſpectui conſulitur, ſpreta conſcientia. Quin & diſſimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis vetuſtate corruptum, in Tiberim iecit, quo ſecuritatem annonæ ſuſtentaret. cuius pretio nihil additum eſt, quamuis ducentas ferme naues portu in ipſo, violentia tempeſtatis, & centum alias Tiberi ſubuectas, fortuitus ignis abſumpſiſſet. Tris dein conſulares, L. Piſonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus publicis præpoſuit, cum inſectatione priorum principum, *qui grauitate ſumptuum iuſtos reditus anteiſſent: ſe annuum ſexcenties ſeſtertium Reipublicæ largiri.* Percrebuerat ea tempeſtate prauiſſimus mos, cum propinquis comitijs, aut ſorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adſciſcerent filios, præturaſque & prouincias inter patres ſortiti, ſtatim emitterent manu quos adoptauerant. Qui magna cum inuidia ſenatum adeunt, *ius naturæ, labores educandi, aduerſus fraudem & artes & breuitatem adoptionis* enumerant; *Satis pretij eſſe orbis, quod multa ſecuritate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta & obuia haberent. Sibi promiſſa legum diu exſpectata, in ludibrium verti, quando quis ſine ſolicitudine parens, ſine luctu orbus, longa patrum vota repente adæquaret.* Factum ex eo ſenatuſconſultum, *ne ſimulata adoptio in vlla parte muneris publici iuuaret, ac ne vſurpandis quidem hereditatibus prodeſſet.* Exin Claudius Timarchus Cretenſis reus agitur, ceteris criminibus, vt ſolent præualidi prouincialium, & opibus nimis ad in-

iurias minorum elati: vna vox eius vſque ad contumeliam ſenatus penetrauerat, quod dictitaſſet, *in ſua poteſtate ſitum, an proconſulibus qui Cretam obtinuiſſent, grates agerentur*. Quam occaſionem Pætus Thraſea ad bonum publicum vertens, poſtquam de reo cenſuerat, *prouincia Creta depellendum*, hæc addidit; *Vſu probatum eſt P. C. leges egregias, exempla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Iulias leges: magiſtratuum auaritia, Calpurnia ſcita, pepererunt. Nam culpa quam pœna tempore prior, emendari quam peccare poſterius eſt. Ergo aduerſus nouam prouincialium ſuperbiam dignum fide conſtantiaq; Romana capiamus conſilium, quo tutelæ ſociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quiſque habeatur, alibi quam in ciuium iudicio eſſe. Olim quidem non modo prætor aut conſul, ſed priuati etiam mittebantur, qui prouincias viſerent, & quid de cuiuſque obſequio videretur, referrent. trepidabantq; gentes de æſtimatione ſingulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita promptius accuſatio decernitur: decernaturque, & maneat prouincialibus potentiam ſuam tali modo oſtentandi: ſed laus falſa & precibus expreſſa, perinde cohibeantur, quam malitia, quam crudelitas. Plura ſæpe peccantur, dum demeremur, quam dum offendimus. Quædam imo virtutes odio ſunt, ſeueritas obſtinata, inuictus aduerſum gratiam animus. Inde initia magiſtratuum noſtrorum meliora ferme, & finis inclinat, dum in modum candidatorum ſuffragia conquirimus. quæ ſi arceantur, æqualius atque conſtantius prouinciæ regentur. nam vt metu repetundarum infracta auaritia eſt, ita vetita gratiarum actione ambitio cohibetur*. Magno aſſenſu celebrata ſententia, non tamen ſenatuſconſultum perfici potuit abnuentibus conſulibus *ea de re relatum*. Mox auctore principe ſanxere, *ne quis ad concilium ſociorum referret, agendas apud ſenatum proprætoribus*

prove

prove conſulibus grates, neu quis ea legatione fungeretur. Iiſdem conſulibus gymnaſium ictu fulminis conflagrauit, effigieſque in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ, celebre Cãpaniæ opidum Pompeij, magna ex parte proruit. Defunctaq; virgo Veſtalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familia Coſſorum capta eſt. Memmio Regulo, & Verginio Rufo COSS. natam ſibi ex Poppæa filiam Nero vltra mortale gaudium accepit, appellauitq; *Auguſtam*, dato & Poppææ eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium fuit, vbi ipſe generatus erat. Iam ſenatus *vterum Poppææ* commendauerat dijs, votaque publice ſuſceperat. quæ multiplicata, exſolutaque. Et additæ *ſupplicationes; templumq; Fecunditati, & certamen ad exemplar Atticæ religionis* decretum: *vtq; Fortunarum effigies aureæ in ſolio Capitolini Iouis collocarentur: ludicrum Circenſe, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæq; apud Antium ederetur*. quæ fluxa fuere, quartum intra menſem defunctâ infante. Rurſuſque exortæ adulationes, cenſentium *honorem diuæ, & puluinar, ædemq; & ſacerdotem*. Atq; ipſe vt lætitiæ, ita mœroris immodicus egit. Adnotatum eſt, omni ſenatu Antium ſub recentem partum effuſo, Thraſeam prohibitum, immoto animo prænuntiam imminentis cædis contumeliam excepiſſe. Secutam dehinc vocem Cæſaris ferunt, qua *reconciliatum ſe Thraſeæ* apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæſari gratulatum. Vnde gloria egregijs viris, & pericula gliſcebant. Inter quæ veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologeſis, litteraſque in eandem formam attulere; *Se priora & totiens iactata ſuper obtinenda Armenia nunc omittere, quoniam dij quamuis potentium populorum arbitri, poſſeſſionem Parthis non ſine ignominia Romana tradidiſſent. Nuper clauſum Tigranem; poſt Pætum legioneſque cum opprimere poſſet, incolumes dimiſiſſe. Satis approbatam vim; datum & lenitatis experimentum. Nec recuſaturum Tiridatem accipiē-*

do

do diademati in vrbem venire, niſi ſacerdotij religione attineretur. Iturum ad ſigna & effigies principis, vbi legionibus coram, regnum auſpicaretur. Talibus Vologeſis litteris, quia Pætus diuerſa tamquam rebus integris ſcribebat, interrogatus cẽturio qui cum legatis aduenerat, *quo in ſtatu Armenia eſſet? omnes inde Romanos exceſſiſſe* reſpondit. Tum intellecto Barbarorũ irriſu, qui peterent quod eripuerant, conſuluit inter primores ciuitatis Nero, *bellum anceps, an pax inhoneſta placeret*. nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atq; hoſtium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inſcitia rurſum peccaretur, quia Pęti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, vnde ſpes fieret, non fruſtra eadem oraturum Tiridatem, ſi preces ipſe attuliſſet. Syriæque exſecutio Cintio; copiæ militares Corbuloni permiſſæ, & quintadecima legio, ducente Mario Celſo, è Pannonia adiecta eſt. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectiſque & procuratoribus, & qui prætorũ finitimas prouincias regebant, *iuſſis Corbulonis obſequi*, in tãtum ferme modum aucta poteſtate, quẽ populus Romanus Cn. Pompeio bellũ Piraticũ geſturo dederat. Regreſſum Pętũ cum grauiora metueret, facetijs inſectari ſatis habuit Cæſar, his ferme verbis; *Ignoſcere ſe ſtatim, ne tam promptus in pauorem longiore ſolicitudine agreſceret.* At Corbulo quarta & duodecima legionibus, quę fortiſſimo quoq; amiſſo, & ceteris exterritis, parum habiles prœlio videbantur, in Syriam tranſlatis, ſextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac proſperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Addiditque legionem quintam, quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & vexilla delectorum ex Illyrico & Ægypto, quodq; alarum cohortiumque. & auxilia regum in vnum cõducta apud Melitenen, qua tranſmittere Euphratem parabat. Tum luſtratũ rite exercitum ad concionẽ vocat, orditurq; magnifica *de*

auſpicijs

auſpicijs imperatoris, rebuſque à ſe geſtis, aduerſa *in inſcitiam Pæti* declinans: multa auctoritate, quæ viro militari pro facundia erat. Mox iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quæ vetuſtas obſepſerat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologeſiſque de pace legatos haud aſpernatus, adiungit ijs centuriones cum mandatis non immitibus: *Non enim adhuc eo ventum, vt certamine extremo opus eſſet. Multa Romanis ſecunda, quædam Parthis eueniſſe, documento aduerſus ſuperbiam: proinde & Tiridati conducere, intactum vaſtationibus regnum dono accipere; & Vologeſen melius ſocietate Romana, quam damnis mutuis, genti Parthorum conſulturum. Scire quantum intus diſcordiarum, quamq; indomitas & præferoces nationes regeret. Contra imperatori ſuo immotam vbique pacem: & vnum id bellum eſſe.* Simul conſilio terrorem adijcere, & Megiſtanas Armenios qui primi à nobis deferant, pellit ſedibus, caſtella eorum exſcindit, plana, edita, validos, inualidoſque, pari metu complet. Non infenſum, nedum hoſtili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoque conſilium eius fidum credebant. ergo Vologeſes neque atrox * in ſummam, & quibuſdam præfecturis inducias petit. Tiridates locum diemq; colloquio poſcit. Tempus propinquum; locus in quo nuper obſeſſæ cum Pæto legiones erant, cum à Barbaris delectus eſſet, ob memoriam lætioris ſibi rei, non eſt à Corbulone vitatus, vt diſſimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neq; infamia Pæti angebatur: quod eo maxime patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atq; operire reliquias malæ pugnę imperauit. Die pacta Tiberius Alexander illuſtris eques Romanus miniſter bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, nōdum ſenatoria ætate, ſed pro legato quinctæ legioni impoſitus, in caſtra Tiridatis venere, honore eius, ac ne metueret inſidias tali pignore. Viceni dehinc equites aſſumpti. Et viſo Corbulone, rex prior equo deſiluit: nec cunctatus Corbulo.

lo. Sed pedes vterq; dextras miſcuere. Exin Romanus laudat iuuenem, *omißis præcipitibus tuta & ſalutaria capeſſentē.* Ille *de nobilitate generis* multum præfatus, cetera temperanter adiungit; *Iturum quippe Romam, laturumq; nouum Cæſari decus, non aduerſis Parthorum rebus ſupplicem Arſaciden.* Tum placuit Tiridatem ponere apud effigiem Cæſaris inſigne regium, nec niſi manu Neronis reſumere. & colloquium oſculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magna vtrimq; ſpecie, inde eques compoſitus per turmas, & inſignibus patrijs; hinc agmina legionum ſtetere fulgētibus aquilis, ſigniſque, & ſimulacris deum in modum templi. Medio tribunal ſedem curulem, & ſedes effigiem Neronis, ſuſtinebat. Ad quam progreſſus Tiridates, cæſis ex more victimis, ſublatum capite diadema imagini ſubiecit. magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat inſita adhuc oculis exercituum Romanorum cędes, aut obſidio. *at nunc verſos caſus: iturum Tiridatē oſtentui gentibus, quanto minus quam captiuum?* Addidit gloriæ Corbulo comitatē, epulaſque. & rogitante rege cauſſas, quotiēs nouū aliquid aduerterat: vt, initia vigiliarum per centurionem nuntiari, conuiuiū buccina dimitti; & ſtructam ante Augurale arā ſubdita face accendi: cuncta in maius extollens, admiratione priſci moris affecit. poſtero die *ſpatium* orauit, *quo tantum itineris aditurus, fratres ante matremq; viſeret*: obſidem interea filiam tradit, litteraſque ſupplices ad Neronē. Et digreſſus Pacorum apud Medos, Vologesē Ecbatanis repperit non incurioſum fratris: quippe & proprijs nuntijs à Corbulone petierat, *ne quam imaginem ſeruitij Tiridates perferret; neu ferrum traderet; aut complexu prouincias obtinentium arceretur; foribuſue eorum aßiſteret: tantuſque ei Romæ, quantus conſulibus, honor eſſet.* Scilicet externæ ſuperbiæ ſueto, non erat notitia noſtri: apud quos vis imperij valet, inania tranſmittuntur. Eodem anno Cæſar nationes Alpium maritimarum in ius

Latij

Latij tranſtulit. Equitum Romanorum locos ſedilibus plebis antepoſuit, apud Circum namq; ad eam diem indiſcreti inibant, quia lex Roſcia nihil niſi de quattuordecim ordinibus ſanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora. Sed feminarum illuſtrium ſenatorumq; plures per arenam fœdati ſunt. C. Lecanio, M. Licinio COSS. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiſcuas ſcenas frequentandi nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis, quos vt parum celebres & tantæ voci anguſtos ſpernebat. Non tamē Romæ incipere auſus. Neapolim quaſi Græcam vrbem delegit: *Inde initium fore, vt tranſgreſſus in Achaiam inſigneſque & antiquitus ſacras coronas adeptus, maiore fama ſtudia ciuium eliceret.* Ergo contractum opidanorū vulgus, & quos è proximis colonijs & municipijs eius rei fama ciuerat; quique Cæſarem per honorem, aut varios vſus ſectātur, etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complent. Illic, pleriq; vt arbitrabantur, triſte; vt ipſe, prouidum potius & ſecundis numinibus euenit. nam egreſſo qui affuerat populo, vacuum & ſine vllius noxa theatrum collapſum eſt. Ergo per cōpoſitos cantus grates dijs, atq; ipſam recētis caſus fortunā celebrans, petituruſque maris Hadriæ traiectus, apud Beneuentū interim cōſedit: vbi gladiatorium munus à Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fędiſſima eius aulæ oſtēta fuit, ſutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetijs ſcurrilibus: primo in contumelias aſſumptus, deinde optimi cuiuſque criminatione eo vſque valuit, vt gratia, pecunia, vi nocendi etiā malos præmineret. Eius munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem à ſceleribus ceſſabatur. Iiſdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia ſuper Iuniæ familiæ claritudinem diuum Auguſtum atauum ferebat Iuſſi id accuſatores obicere; *prodigum largitionibus, neque aliam ſpem quam in nouis rebus eſſe, quin eum*

no-

nobiles habere, quos ab epiſtolis & libellis & rationibus appellet, nomina ſummæ curæ & meditamenta. Tum intimus quiſque libertorum vincti abreptique. Et cum damnatio inſtaret, brachiorum venas Torquatus interſcidit, ſecutaq; Neronis oratio ex more; *Quamuis ſontem & defenſioni merito diſſiſum, victurum tamen fuiſſe, ſi clementiam iudicis exſpectaſſet.* Nec multo poſt omiſſa in præſens Achaia (cauſſæ in incerto fuere) vrbem reuiſit; prouincias Orientis, maxime Ægyptum, ſecretis imaginationibus agitans. Dein edicto teſtificatus *non longam vſui abſentiam, & cuncta in Rep. perinde immota ac proſpera fore;* ſuper ea profectione adijt Capitolium. Illic veneratus deos, cũ Veſtę quoq; templum iniſſet; repente cunctos per artus tremens, ſeu numine exterrente, ſeu facinorum recordatione nunquam timore vacuus, deſeruit inceptum, *cunctas ſibi curas amore patriæ leuiores* dictitans. *Vidiſſe ciuium mæſtos vultus, audire ſecretas querimonias, quod tantum aditurus eſſet iter, cuius ne modicos quidem egreſſus tolerarent, ſueti aduerſum fortuita aſpectu principis refoueri. Ergo vt in priuatis neceſſitudinibus proxima pignora præualerent; ita populum Romanum vim plurimam habere: parendumq; retinenti.* Hæc atq; talia plebi volentia fuere, voluptatum cupidine, & quæ præcipua cura eſt, rei frumentariæ anguſtias ſi abeſſet metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coram atrocior haberetur. dehinc, quę natura magnis timoribus, deterius credebant quod euenerat. Ipſe quo fidem acquireret, nihil vſquã perinde lætum ſibi, publicis locis ſtruere conuiuia, totaq; vrbe quaſi domo vti. Et celeberrimæ luxu famaq; epulæ fuere, quas à Tigellino paratas, vt exemplar referam, ne ſępius eadem prodigentia narranda ſit. Igitur in ſtagno Agrippæ fabricatus eſt ratem, cui ſuperpoſitum conuiuium nauium aliarum tractu moueretur. naues auro & ebore diſtinctæ: remigeſque exoleti, per ætates & ſcientiam libidinum componebantur. volucres & feras

feras diuerſis è terris, & animalia maris Oceano abuſque petiuerat. crepidinibus ſtagni lupanaria aſtabant, illuſtribus feminis completa. & contra ſcorta viſebantur, nudis corporibus. iam geſtus motuſque obſceni, & poſtquam tenebræ incedebant, quantum iuxta nemoris, & circumiecta tecta, conſonare cantu, & luminibus clareſcere Ipſe per licita atq; illicita fœdatus; nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret, niſi paucos poſt dies vni ex illo contaminatorum grege, cui nomen *Pythagoræ* fuit, in modum ſolennium coniugiorum denupſiſſet. Inditum imperatori flammeum. Viſi auſpices, dos, & genialis torus, & faces nuptiales: cuncta deniq; ſpectata; quæ etiam in femina nox operit. Sequitur clades, forte, an dolo principis incertum: nam vtrumq; auctores prodidere: ſed omnibus quæ huic vrbi per violentiam ignium acciderunt, grauior atq;atrocior. Initium in ea parte Circi ortum, quæ Palatino Cælioq; montibus contigua eſt. Vbi per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, ſimul cœptus ignis, & ſtatim validus, ac vento citus longitudinem Circi corripuit. neque enim domus munimentis ſeptę, vel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendium, plana primum, deinde in edita aſſurgens, & rurſum inferiora populando, anteijt remedia velocitate mali. & obnoxia vrbe artis itineribus, hucq; & illuc flexis, atq; enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta pauentium feminarũ, feſſa ætate, aut rudis pueritiæ ætas, quiq; ſibi, quiq; alijs conſulebant, dum trahunt inualidos aut opperiuntur, pars morans, pars feſtinans, cuncta impediebant: & ſæpe dum in tergum reſpectant, lateribus aut fronte circumueniebãtur: vel ſi in proxima euaſerant, illis quoque igni correptis, etiam quę longinqua crediderant, in eodẽ caſu reperiebantur. Poſtremo quid vitarent, quid peterent ambigui, cõplere vias, ſterni per agros: quidã amiſſis omnibus fortunis diur

ni

ni quoq; victus, alij caritate ſuorum quos eripere nequiuerant, quamuis patente effugio, interiere. Nec quiſquam defendere audebat, crebris multorum minis reſtinguere prohibentium, & quia alij palam faces iaciebant, atq; eſſe ſibi auctorem vociferabantur; ſiue vt raptus licentius exercerent, ſeu iuſſu. Eo in tempore Nero Antij agens, non ante in vrbem regreſſus eſt, quam domui eius, qua palatium & Mæcenatis hortos continuauerat, ignis propinquaret. Neq; tamen ſiſti potuit, quin & palatium & domus & cuncta circum haurirentur. Sed ſolatium populo exturbato & profugo, campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam ſuos patefecit: & ſubitaria ædificia exſtruxit, quæ multitudinem inopem acciperent: ſubuectaq; vtenſilia ab Hoſtia, & propinquis municipijs; pretiumq; frumenti minutum, vſque ad ternos nummos. Quę quamquam popularia, in irritum cadebant, quia peruaſerat rumor; *ipſo tempore flagrantis vrbis, iniſſe eum domeſticam ſcenam, & ceciniſſe Troianum excidium, præſentia mala vetuſtis cladibus aſſimulantem.* Sexto demum die apud imas Eſquilias finis incendio factus, proruptis per immenſum ædificijs, vt continuæ violentiæ campus, & velut vacuum cælum occurreret. Nec dum poſito metu, redibat leuis rurſum graſſatus ignis, patulis magis vrbis locis eoq; ſtrages hominum minor. delubra deum, & porticus amœnitati dicatæ latius procidere. Pluſque infamiæ id incendium habuit, quia prædijs Tigellini Æmilianis proruperat. Videbaturq; Nero cōdendæ vrbis nouæ, & cognomento ſuo appellandæ gloriā quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur: quarū quatuor integræ manebāt, tres ſolo tenus deiectę: ſeptē reliquis pauca tectorū veſtigia ſupererant, lacera & ſemiuſta. Domuū, & inſularū, & templorū, quæ amiſſa ſunt, numerum inire haud promptum fuerit: ſed vetuſtiſſima religione, quod Seruius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumque quę pręſenti Herculi Arcas

Euander ſacrauerat; ædeſque Statoris Iouis vota Romulo, Numæque regia, & delubrum Veſtæ cum penatibus populi Romani exuſta. Iam opes tot victorijs quæſitæ, & Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamuis in tanta reſurgentis vrbis pulchritudine, multa ſeniores meminerant quę reparari nequibant. Fuere qui annotarent, XIIII. Kalendar. Sextiles principium incendij huius ortũ, quo & Senones captam vrbem inflammauerant. alij eo vſque cura progreſſi ſunt, vt totidem annos menſeſque & dies inter vtraque incendia numerent. Ceterum Nero vſus eſt patriæ ruinis, exſtruxitque domum, in qua haud perinde gemmæ & aurum miraculo eſſent, ſolita pridem, & luxu vulgata; quam arua & ſtagna, & in modum ſolitudinum hinc ſiluæ, inde aperta ſpatia, & proſpectus: magiſtris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium & audacia erat, etiam quæ natura denegauiſſet, per artem tentare, & viribus principis illudere. Namq; *ab lacu Auerno nauigabilem foſſam vſque ad oſtia Tiberina depreſſuros* promiſerant, ſqualenti littore, aut per montes aduerſos. neq; enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quam Pomptinæ paludes: cetera abrupta, aut arentia: ac ſi perrumpi poſſent, intolerandus labor, nec ſatis cauſſæ. Nero tamen, vt erat incredibilium cupitor, effodere proxima Auerno iuga connixus eſt: manentq; veſtigia irritę ſpei. Ceterum vrbis quæ domus ſupererant, non vt poſt Gallica incendia, nulla diſtinctione, nec paſſim erectæ; ſed dimenſis vicorum ordinibus, & latis viarum ſpatijs, cohibita ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, additiſque porticibus, quæ frontem inſularum protegerent. Eaſque *porticus* Nero *ſua pecunia exſtructurum, purgataſque areas dominis traditurum*, pollicitus eſt. Addidit præmia pro cuiuſque ordine, & rei familiaris copijs: finiuitq; tempus, intra quod effectis domibus aut inſulis, adipiſcerentur. *Ruderi accipiendo Hoſtien-*

ſtienſes paludes deſtinabat, *vtq; naues quæ frumentum Tiberi ſubuectaſſent, onuſtæ rudere decurrerent. Ædificiaq; ipſa certa ſui parte, ſine trabibus, ſaxo Gabino Albanoq; ſolidarentur:* quod is lapis igni imperuius eſt. *Iam aqua priuatorum licentia intercepta, quo largior & pluribus locis in publicum flueret; cuſtodes, & ſubſidia reprimendis ignibus in propatulo, quiſque haberet: nec communione parietum, ſed proprijs quæq; muris ambirentur.* Ea ex vtilitate accepta, decorem quoq; nouæ vrbi attulere. Erant tamen qui crederent, *veterem illam formam ſalubritati magis conduxiſſe, quoniam anguſtiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde ſolis vapore perrumperentur: at nunc patulam latitudinem, & nulla vmbra defenſam, grauiore æſtu ardeſcere.* Et hæc quidem humanis conſilijs prouidebantur. Mox petita à dijs piacula, aditiq; Sibyllæ libri; ex quibus ſupplicatum Vulcano & Cereri Proſerpinæque, ac propitiata Iuno per matronas, primum in Capitolio, deinde apud proximum mare. vnde hauſta aqua, templum & ſimulacrum deæ proſperſum eſt; & lectiſternia ac peruigilia celebrauere feminæ quibus mariti erant. Sed non ope humana, non largitionibus principis, aut deum placamentis, decedebat infamia, quin iuſſum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero ſubdidit reos, & quæſitiſſimis pœnis affecit, quos per flagitia inuiſos, vulgus *Chriſtianos* appellabat. Auctor nominis eius Chriſtus, qui Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum ſupplicio affectus erat. Repreſſaq; in præſens exitiabilis ſuperſtitio rurſus erumpebat, non modo per Iudæam originem eius mali, ſed per vrbem etiam, quo cuncta vndiq; atrocia aut pudenda confluunt, celebranturque. Igitur primo correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incēdij, quam odio humani generis cōuicti ſunt. Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canū interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi

atq; vbi defeciſſet dies in vſum nocturni luminis vrerentur. Hortos ſuos ei ſpectaculo Nero obtulerat, & Circenſe ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel circulo inſiſtens. Vnde quāquam aduerſus ſontes & nouiſſima exempla meritos, miſeratio oriebatur, tamquam non vtilitate publica, ſed in ſæuitiam vnius abſumerentur. Interea conferendis pecunijs peruaſtata Italia, prouinciæ euerſæ, ſocijq; populi, & quæ ciuitatum liberæ vocantur. Inq; eam prædam etiam dij ceſſere, ſpoliatis in vrbe templis, egeſtoq; auro quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani ętas proſpere aut in metu ſacrauerat. Enimuero per Aſiam atq; Achaiam non dona tantum, ſed ſimulacra numinum abripiebantur, miſſis in eas prouincias Acrato, ac Secundo Carinate. Ille libertus cuicunq; flagitio promptus; hic Græca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebatur *Seneca, quo inuidiam ſacrilegij à ſemet auerteret*, longinqui ruris ſeceſſum *orauiſſe: & poſtquam non concedebatur, ficta valetudine quaſi æger neruis cubiculum non egreſſus*. Tradidere quidam, *venenum ei per libertum ipſius, cui nomen* Cleonicus, *paratum, iuſſu Neronis: vitatumque à Seneca proditione liberti, ſeu propria formidine, dum perſimplici victu, & agreſtibus pomis, ac, ſi ſitis admoneret, profluente aqua vitam tolerat*. Per idem tempus gladiatores apud opidum Preneſte, tentata eruptione, præſidio militis, qui cuſtos adeſſet, coerciti ſunt: iam *Spartacum & vetera mala* rumoribus ferente populo, vt eſt nouarum rerum cupiens pauidusque. Nec multo poſt clades rei naualis accipitur, non bello, (quippe haud alias tam immota pax) ſed certum ad diem *in Campaniam redire claſſem*. Nero iuſſerat, non exceptis maris caſibus. Ergo gubernatores, quāuis ſæuiente pelago, à Formijs mouere; & graui Africo, dum promontorium Miſeni ſuperare contendunt, Cumanis littoribus impacti, triremium pleraſque, & minora nauigia paſſim amiſe-

ſerunt. Fine anni vulgantur prodigia imminentium malorum nuntia. Vis fulgurum non alias crebrior, & ſidus cometes, ſanguine illuſtri ſemper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorumue animalium partus abiecti in publicum, aut in ſacrificijs quibus grauidas hoſtias immolare mos eſt, reperti. Et in agro Placentino viam propter natus vitulus, cui caput in crure eſſet. Secutaque haruſpicum interpretatio; *parari rerum humanarum aliud caput, ſed non fore validum, neque occultum: quia in vtero repreſſum, aut iter iuxta editum ſit*. Ineunt deinde conſulatum Silius Nerua, & Atticus Veſtinus, cœpta ſimul & aucta coniuratione, in quam certatim nomina dederant, ſenatores, eques, miles, feminæ etiam, cum odio Neronis, tum fauore in C. Piſonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas inſigneſque familias paterna nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem aut ſpecies virtutibus ſimiles. Namque facundiam tuendis ciuibus exercebat, largitionem aduerſus amicos, & ignotis quoque comi ſermone & congreſſu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut voluptatum parſimonia. lenitati ac magnificentiæ, & aliquando luxui indulgebat. Idq; pluribus probabatur, qui in tanta vitiorum dulcedine ſummum imperium non reſtrictum, nec perſeuerum volunt. Initium coniurationi non à cupiditate ipſius fuit: nec tamen facile memorauerim, quis primus auctor, cuius inſtinctu cōcitum ſit, quod tam multi ſumpſerunt. Promptiſſimos Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpicium Aſprum centurionem exſtitiſſe conſtantia exitus docuit. Et Lucanus Annæus, Plautiuſque Lateranus conſul deſignatus, viuida odia intulere. Lucanū propriæ cauſſę accendebant, quod famam carminum eius premebat Nero, prohibueratq; oſtentare, vanus adſimulatione: Lateranum conſulem deſignatum, nulla iniuria, ſed amor Reip. ſociauit. At

Flauius Sceuinus & Afranius Quinctianus, vterq; ſenatorij ordinis, contra famam ſui, principium tanti facinoris capeſſiuere. nam Sceuino diſſoluta luxu mens, & proinde vita ſomno languida: Quinctianus mollitia corporis infamis, & à Nerone probroſo carmine diffamatus, contumelias vltum ibat. Ergo dum *ſcelera principis, & finem adeſſe imperij, deligendumq; qui feſsis rebus ſuccurreret*, inter ſe aut inter amicos iaciunt, aggregauere Tullium Senecionem, Ceruarium Proculum, Vulcatium Araricum, Iulium Tugurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Feſtum, equites Romanos: ex quibus Senecio è pręcipua familiaritate Neronis ſpeciem amicitiæ etiam tum retinens, eo pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne ſecretum Piſoni erat. ceteris ſpes ex nouis rebus petebatur. Adſcitæ ſunt ſuper Subrium & Sulpicium, de quibus rettuli, militares manus, Granius Siluanus & Statius Proximus, tribuni cohortium prætoriarũ, maximus Scaurus & Venetus Paullus centuriones. Sed ſummum robur in Fenio Rufo præfecto videbatur, quem vita famaq; laudatum, per ſæuitiam impudicitiamq; Tigellinus in animo principis anteibat, fatigabatq; criminationibus, ac ſæpe in metum adduxerat, quaſi *adulterum Agrippinæ, & deſiderio eius vltioni intentum*. Igitur vbi cõiuratis præfectum quoque prætorij in partes deſcẽdiſſe, crebro ipſius ſermone facta fides; promptius iam de tempore ac loco cædis agitabant. Et cepiſſe impetum Subrius Flauius ferebatur, *in ſcena canentem Neronem aggrediendi; aut cum ardente domo per noctem huc illuc curſaret, incuſtoditus*. Hic occaſio ſolitudinis; ibi ipſa frequentia tanti decoris teſtis, pulcherrimum animum exſtimulauerãt: niſi impunitatis cupido retinuiſſet, magnis ſemper conatibus aduerſa. Interim cunctantibus prolatantibuſque ſpem ac metum, Epicharis quędam, incertum quonam modo ſciſcitata (neque illi ante vlla rerum honeſtarum cura fuerat) accende-

cendere, & arguere coniuratos: ac poſtremo lentitudinis eorum pertæſa, & in Campania agens, primores claſſiariorum Miſenenſium labefacere, & conſcientia illigare connixa eſt tali initio. Erat Chiliarchus in ea claſſe Voluſius Proculus, occidendæ matris Neronis inter miniſtros non ex magnitudine ſceleris prouectus, vt rebatur. is mulieri olim cognitus, ſeu recens orta amicitia, dum *merita erga Neronem ſua, & quam in irritum cecidiſſent*, aperit, adijcitq; queſtus & *deſtinationem vindictæ, ſi facultas oriretur*; ſpem dedit poſſe impelli & plures conciliare, nec leue auxilium in claſſe, crebras occaſiones; quia Nero multo apud Puteolos & Miſenum maris vſu lætabatur. Ergo Epicharis plura: & omnia ſcelera principis orditur. *Neq; ſenatui quid manere, ſed prouiſum quonam modo pœnas euerſæ Reip. daret: accingeretur modo, nauaret operam, & militum acerrimos duceret in partes, ac digna pretia exſpectaret* Nomina tamen coniuratorum reticuit. Vnde Proculi indicium irritum fuit, quamuis ea quæ audierat ad Neronem detuliſſet. Accita quippe Epicharis, & cum indice compoſita, nullis teſtibus innixum facile confutauit. Sed ipſa in cuſtodia retenta eſt, ſuſpectāte Nerone, haud falſa eſſe etiam quæ vera nō probabantur. Coniuratis tamen metu proditionis permotis, placitum maturare cædē apud Baias, in villa Piſonis: cuius amęnitate captus Cęſar crebro ventitabat, balneaſque & epulas inibat omiſſis excubijs, & fortunæ ſuæ mole. Sed abnuit Piſo, *inuidiam* prætendens, *ſi ſacra menſæ, dijque hoſpitales cæde qualiſcumq; principis cruentarentur. melius apud vrbem in illa inuiſa & ſpolijs ciuium exſtructa domo, vel in publico patraturos, quod pro Republ. ſuſcepiſſent*. Hæc in commune: ceterum timore occulto; ne L. Silanus eximia nobilitate, diſciplinaq; C. Caſſii, apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem ſublatus, imperium inuaderet, prompte daturis operam qui à coniuratione integri eſſent, quiq; miſerarentur Neronem tam-

quam per ſcelus interfectum. Pleriq; *Veſtini quoque conſulis acre ingenium vitauiſſe Piſonem* crediderunt; *ne à libertate moueretur, vel delecto imperatore alio, ſui muneris Remp. faceret.* Etenim expers cõiurationis erat; quamuis ſuper eo crimine Nero vetus aduerſus inſontem odium expleuerit. Tandem ſtatuere Circenſium Ludorum die, qui Cereri celebratur, exſequi deſtinata: quia Cæſar rarus egreſſu, domoq; aut hortis clauſus, ad ludicra Circi ventitabat, promptioreſque aditus erãt lætitia ſpectaculi. Ordinem inſidijs compoſuerãt, *vt Lateranus quaſi ſubſidium rei familiari oraret, deprecabundus, & genibus principis accidens, proſterneret incautum premeretque; animi validus, & corpore ingens. Tum iacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & ceterorum vt quiſque audentiæ habuiſſet accurrerent, trucidarentque: primas ſibi partes* expoſtulante Sceuino, qui pugionem templo Salutis in Etruria, ſiue, vt alij tradidere, Fortunæ Ferentano in opido detraxerat, geſtabatq; velut magno operi ſacrum. *Interim Piſo apud ædem Cereris opperiretur, vnde eum præfectus Fenius & ceteri accitum ferrent in caſtra, comitante Antonia Claudij Cæſaris filia, ad eliciendum vulgi fauorem:* quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quamuis abſurdum videretur, aut inanem ad ſpem Antoniam nomen & periculum commodauiſſe, aut Piſonẽ notum amore vxoris, alij matrimonio ſe obſtrinxiſſe: niſi ſi cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior eſt. Sed mirum quam inter diuerſi generis, ordinis, ætatis, ſexus, dites, pauperes taciturnitate omnia cohibita ſint: donec proditio cœpit è domo Sceuini. qui pridie inſidiarum, multo ſermone cum Antonio Natale, dein regreſſus domum, teſtamentum obſignauit: promptum vagina pugionem, de quo ſupra rettuli, *vetuſtate obtuſum* increpans, *aſperari ſaxo, & in mucronem ardeſcere* iuſſit. Eamq; curam liberto Milicho mandauit. Simul affluentius ſolito conuiuium initum:

ſer-

ſeruorum chariſſimi libertate, & alij pecunia donati. atque ipſe mæſtus, & magnæ cogitationis manifeſtus erat, quamuis lætitiam vagis ſermonibus ſimularet. Poſtremo *vulneribus ligamenta, quibuſque ſiſtitur ſanguis parare* eundem Milichum monet; ſiue gnarum coniurationis, & hucuſque fidum; ſeu neſcium, & tunc primum arreptis ſuſpicionibus, vt plerique tradidere, de conſequentibus. Nam cum ſecum ſeruilis animus præmia perfidiæ reputauit, ſimulq; immenſa pecunia & potentia obuerſabantur, ceſſit fas, & ſalus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Etenim vxoris quoq; conſilium aſſumpſerat, muliebre ac deterius. quippe vltro metum intentabat, *multoſque aſtitiſſe libertos ac ſeruos qui eadem viderint: nihil profuturum vnius ſilentium: at præmia penes vnum fore, qui indicio præueniſſet.* Igitur cœpta luce Milichus in hortos Seruilianos pergit & cum foribus arceretur, *magna & atrocia afferre* dictitans, deductuſque ab ianitoribus ad libertum Neronis Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, *vrgens periculum, graues coniurationes*; & cetera quæ audierat, coniectaueratq; docet. Telum quoq; in necem eius paratum oſtendit, accirique reum iuſſit. is raptus per milites, & defenſionē orſus; *Ferrum cuius argueretur, olim religione patria cultum, & in cubiculo habitum ac fraude liberti ſubreptum,* reſpondit. *Tabulas teſtamenti ſæpius à ſe, & incuſtodita dierum obſeruatione, ſignatas. Pecunias & libertates ſeruis & ante dono datas; ſed ideo tunc largius, quia tenui iam re familiari, & inſtantibus creditoribus, teſtamento diffideret. Enim vero liberales ſemper epulas ſtruxiſſe, & vitam amœnam, & duris iudicibus parum probatam. Fomenta vulneribus nulla iuſſu ſuo, ſed quia cetera palam vana obieciſſet, adiungere crimen, vt ſeſe pariter indicem & teſtem faceret.* Adijcit dictis conſtantiam. incuſat vltro *inteſtabilem, & conſceleratum,* tanta vocis ac vultus ſecuritate, vt labaret indicium, niſi Milichum vxor admonuiſſet,

 Anto-

Antonium Natalem multa cum Sceuino, ac ſecreto collocutum, & eſſe vtroſque C. Piſonis intimos. Ergo accitus Natalis: & diuerſi interrogantur, *quiſnam is ſermo, qua de re fuiſſet?* Cum exorta ſuſpicio; quia non congruentia reſponderant: inditaque vincla. Et tormentorum aſpectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius coniurationis magis gnarus, ſimul arguendi peritior, *de Piſone* primum fatetur, deinde adijcit *Annæum Senecā*, ſiue internuntius inter eum Piſonemq; fuit, ſiue vt Neronis gratiam pararet, qui infenſus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio, Sceuinus quoq; pari imbecillitate, an cuncta iam patefacta credens, nec vllum ſilentij emolumentum, edidit ceteros. ex quibus Lucanus, Quinctianuſque, & Senecio diu abnuere. Poſt promiſſa impunitate corrupti, quo tarditatem excuſarent, Lucanus *Attilam matrem ſuam*, Quinctianus *Glicium Gallum*, Senecio *Annium Pollionem* amicorum præcipuos nominauere. Atq; interim Nero recordatus Voluſii Proculi indicio Epicharim attineri, ratuſque muliebre corpus impar dolori, *tormentis dilacerari* iubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium ne à femina ſpernerētur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæſtionis dies contemptus. Poſtero cum ad eoſdem cruciatus retraheretur, geſtamine ſellæ (nam diſſolutis membris inſiſtere nequibat) vinclo faſciæ quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum ſellæ reſtricto, indidit ceruicem, & corporis pondere conniſa, tenuem iam ſpiritum expreſſit: clariore exemplo libertina mulier in tanta neceſſitate alienos ac prope ignotos protegēdo, cum ingenui & viri & equites Romani ſenatoreſque intacti tormentis, cariſſima ſuorum quiſque pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoq; & Senecio & Quinctianus paſſim conſcios edere, magis magiſque pauido Nerone, quamquam multiplicatis excubijs ſemet ſepſiſſet.

Quin

Quin & vrbem per manipulos occupatis mœnibus, inſeſſo etiam mari & amne, velut in cuſtodiam dedit. Volitabantq; per fora, per domos, rura quoq; & proxima municipiorum, pedites equiteſque permixti Germanis, quibus fidebat princeps quaſi externis. Continua hinc & iuncta agmina trahi, ac foribus hortorum adiacere. Atq; vbi dicendam ad cauſſam introiſſent, *Lætatum erga coniuratos, ſi fortuitus ſermo, & ſubiti occurſus, ſi conuiuium, ſi ſpectaculum ſimul iniſſent*, pro crimine accipi: cum ſuper Neronis ac Tigellini ſæuas percunctationes, Fenius quoq; Rufus violenter vrgeret, nondum ab indicibus nominatus, ſed quo fidem inſcitiæ pararet, atrox aduerſus ſocios. Idem Subrio Flauio aſſiſtenti, annuentique an inter ipſam cognitionem diſtringeret gladiũ, cædemq; patraret; renuit, infregitq; impetum iam manum ad capulum referentis. Fuere qui prodita coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarentur Piſonem *pergere in caſtra, aut roſtra aſcendere, ſtudiaq; militum & populi tentare: ſi conatibus eius conſcij aggregarentur, ſecuturos etiam integros, magnamque motæ rei famam, quæ plurimum in nouis conſilijs valeret. Nihil aduerſum hoc Neroni prouiſum. etiam fortes viros ſubitis terreri; nc dum ille ſcenicus, Tigellino ſcilicet cum pellicibus ſuis comitante, arma contra cieret. Multa experiendo confieri, quæ ſegnibus ardua videantur. Fruſtra ſilentium & fidem in tot conſciorum animis & corporibus ſperari. Cruciatu aut præmio, cuncta peruia eſſe. Venturos qui ipſum quoque vincirent, poſtremo indigna nece afficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat, dum miles potius deeſſet, & plebes desereret, dum ipſe maioribus, dum poſteris, ſi vita præriperetur, mortem approbaret?* immotus ijs, & paululum in publico verſatus, poſt domi ſecretus, animum aduerſum ſuprema firmabat. donec manus militum adueniret, quos Nero tirones aut ſtipendijs recentes delegerat. Nam vetus miles

timebatur, tamquam fauore imbutus. Obijt abruptis brachiorum venis. Teſtamentum fœdis aduerſus Neronem adulationibus, amori vxoris dedit, quam degenerem, & ſola corporis forma commendatam, amici matrimonio abſtulerat. Nomen mulieris Arria Galla; priori marito, Domitius Silius: hic patiẽtia, illa impudicitia, Piſonis infamiam propagauere. Proximam necem Plautij Laterani cõſulis deſignati Nero adiungit, adeo propere, vt non complecti liberos, non illud breue mortis arbitrium permitteret. Raptus in locũ ſeruilibus pœnis ſepoſitum, manu Statij tribuni trucidatur, plenus conſtantis ſilentij, nec tribuno obijciens eandem conſcientiam. Sequitur cædes Annæi Senecæ lætiſſima principi, non quia coniurationis manifeſtum compererat, ſed vt ferro graſſaretur, quando venenum non proceſſerat. Solus quippe Natalis, & hactenus prompſit; *miſſum ſe ad ægrotum Senecam, vt viſeret conquereretur que, cur Piſonem aditu arceret? melius fore ſi amicitiam familiari congreſſu exercuiſſent.* Et reſpõdiſſe Senecam; *ſermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: ceterum ſalutem ſuam incolumitate Piſonis inniti*. Hæc ferre Granius Siluanus tribunus cohortis, & *an dicta Natalis, ſuaque reſponſa noſceret*, percunctari Senecam iubetur. Is, forte, an prudens, ad eum diem ex Campania remeauerat, quartumq; apud lapidem ſuburbano rure ſubſtiterat. Illo propinqua veſpera tribunus venit, & villam globus militum ſepſit. Tum ipſi cum Pompeia Paullina vxore & amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit Seneca, *miſſum ad ſe Natalem, conqueſtumque nomine Piſonis quod viſendo eo prohiberetur, ſeque rationem valetudinis & amorem quietis excuſauiſſe*, reſpondit. *Cur ſalutem priuati hominis incolumitati ſuæ anteferret; cauſſam non habuiſſe. nec ſibi promptum in adulationes ingenium. Idq; nulli magis gnarum quã Neroni, qui ſæpius libertatem Senecæ, quam ſeruitium expertus eſſet.* Vbi hæc à tribuno relata ſunt, Poppæa

pæa & Tigellino coram, quod erat ſæuienti principi intimum conſiliorum, interrogat; *an Seneca voluntariam mortem pararet?* Tum tribunus *nulla pauoris ſigna, nihil triſte in verbis eius aut vultu deprehenſum* confirmauit. Ergo *regredi, & indicere mortem* iubetur. Tradit Fabius Ruſticus; *non eo quo venerat itinere reditum, ſed flexiſſe ad Fenium præfectum, & expoſitis Cæſaris iuſſis, an obtemperaret interrogauiſſe: monitumque ab eo, vt exſequeretur,* fatali omnium ignauia. nam & Siluanus inter coniuratos erat, augebatq; ſcelera in quorum vltionem conſenſerat. Voci tamen & aſpectui pepercit. Intromiſitq; ad Senecam vnum ex centurionibus, qui *neceſſitatem vltimam* denuntiaret. Ille interritus poſcit *teſtamenti tabulas*: ac denegante centurione, conuerſus ad amicos, *quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod vnum iam, attamen pulcherrimum habebat, imaginem vitæ ſuæ relinquere* teſtatur. *cuius ſi memores eſſent bonarum artium, famam tam conſtantis amicitiæ laturos.* Simul lacrymas eorum, modo ſermone, modo intentior in modum coercentis, ad firmitudinem reuocat, rogitans: *Vbi præcepta ſapientiæ? vbi tot per annos meditata ratio aduerſum imminentia? Cui enim ignaram fuiſſe ſæuitiam Neronis? Neq; aliud ſupereſſe poſt matrem fratremque interfectos, quam vt educatoris præceptoriſque necem adijceret.* Vbi hæc atq; talia velut in commune diſſeruit; complectitur vxorem. & paululum aduerſus præſentem fortitudinem mollitus, rogat oratque *temperaret dolori, ne æternum ſuſciperet, ſed in contemplatione vitæ per virtutem actæ, deſiderium mariti ſolatijs honeſtis toleraret.* Illa contra, *ſibi quoque deſtinatam mortem* adſeuerat, manumque percuſſoris expoſcit. Tum Seneca gloriæ eius non aduerſus, ſimul amore, ne ſibi vnice dilectam ad iniurias relinqueret: *Vitæ,* inquit, *delinimenta monſtraueram tibi, tu mortis decus mauis, non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus conſtantia penes vtroſque par, claritudinis plus in tuo fine.* Poſt quę

eodem ictu brachia ferro exſoluunt. Seneca, quoniam ſenile corpus & paruo victu tenuatum, lenta effugia ſanguini præbebat, crurum quoque & poplitum venas abrumpit. Sæuiſque cruciatibus defeſſus, ne dolore ſuo animum vxoris infringeret, atq; ipſe viſendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, ſuadet, *in aliud cubiculum abſcederet*. Et nouiſſimo quoq; momento ſuppeditante eloquentia, aduocatis ſcriptoribus, pleraq; tradidit, quæ in vulgus edita eius verbis, inuertere ſuperſedeo. At Nero, nullo in Paullinam proprio odio, ac ne gliſceret inuidia crudelitatis, inhibere mortem. Hortantibus militibus, ſerui libertique obligant brachia, premunt ſanguinem, incertum an ignaræ. nam vt eſt vulgus ad deteriora promptum, non deſuere qui crederent, *donec implacabilem Neronem timuerit, famam ſociatæ cum marito mortis petiuiſſe; deinde oblata mitiore ſpe, blandimentis vitæ euictam*, cui addidit paucos poſtea annos, laudabili in maritum memoria, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, vt oſtentui eſſet multum vitalis ſpiritus egeſtum. Seneca interim durante tractu, & lentitudine mortis, Statium Annæum diu ſibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat *prouiſum pridem venenum*, quo damnati publico Athenienſium iudicio exſtinguerentur, *promeret*: allatumq; hauſit fruſtra, frigidis iam artubus & clauſo corpore aduerſum vim veneni. Poſtremo ſtagnum calidæ aquæ introijt, reſpergens proximos ſeruorum, addita voce, *Libare ſe liquorem illum*. IOVI LIBERATORI. Exin balneo illatus, & vapore eius exanimatus, ſine vllo funeris ſolenni crematur. Ita codicillis præſcripſerat, cum etiam tum prædiues & præpotens, ſupremis ſuis conſuleret. Fama fuit, Subrium Flauium cum centurionibus occulto conſilio, neq; tamen ignorante Seneca, deſtinauiſſe, *vt poſt occiſum opera Piſonis Neronem, Piſo quoq; interficeretur, tradereturq; imperium Senecæ, quaſi inſonti claritudine virtutum ad ſummum faſtigium*

dele-

delecto. Quin & verba Flauij vulgabantur; *Non referre dedecori, ſi citharœdus dimoueretur, & Tragœdus ſuccederet*: quia vt Nero cithara, ita Piſo Tragico ornatu canebat. Ceterum militaris quoque conſpiratio non vltra fefellit, accenſis indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conſcium & inquiſitorem non tolerabant. Ergo inſtanti minitantiq; renidens Scæuinus, *neminem* ait *plura ſcire quam ipſum*. Hortaturq; vltro *redderet tam bono principi vicem*. Non vox aduerſum ea Fenio, non ſilentium, ſed verba ſua præpediens, & pauoris manifeſtus. ceteriſque, ac maxime Ceruario Proculo equite, ad conuincendum eum conniſis, iuſſu imperatoris à Caſſio milite, qui ob inſigne corporis robur adſtabat, corripitur, vinciturque. Mox eorundem indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primo *diſſimilitudinem morum* ad defenſionem trahens; *neque ſe armatum cum inermibus & effeminatis tantum facinus conſociaturum*: dein poſtquam vrgebatur, confeſſionis gloriam amplexus, interrogatuſque à Nerone, quibus cauſſis ad obliuionem ſacramenti proceſſiſſet: *Oderam te*, inquit, *nec quiſquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruiſti. odiſſe cœpi poſtquam parricida matris & vxoris, auriga & hiſtrio & incendiarius extitiſti.* Ipſa rettuli verba, quia non vt Senecæ, vulgata erant. nec minus noſci decebat militaris viri ſenſus incomptos, ſed validos. Nihil in illa coniuratione grauius auribus Neronis accidiſſe conſtitit, qui vt faciendis ſceleribus promptus, ita audiendi quæ faceret, inſolens erat. Pœna Flauij Veiano Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro ſcrobem effodi iuſſit, quam Flauius vt *humilem & anguſtam* increpans, circumſtantibus militibus, *ne hoc quidem*, inquit, *ex diſciplina*. admonituſque fortiter protẽdere ceruicem: *Vtinam*, ait, *tu tam fortiter ferias*. Et ille multum tremens, cum vix duobus ictibus caput amputauiſſet, ſæuitiam apud Neronem iactauit; *ſeſquiplaga interfectum à ſe* dicendo. Proxi-

ximum conſtantiæ exemplum, Sulpitius Aſper centurio præbuit. percunctanti Neroni, *cur in cædem ſuam conſpiraviſſet ?* breuiter reſpondens: *Non aliter tot flagitijs eius ſubueniri potuiſſe*. Tum iuſſam pœnam ſubijt. Nec ceteri centuriones in perpetiendis ſupplicijs degenerauere. At non Fenio Rufo par animus, ſed lamentationes ſuas etiam in teſtamentum contulit. Opperiebatur Nero, vt Veſtinus quoq; conſul in crimen traheretur, violentum & infenſum ratus: ſed coniurati conſilia cum Veſtino non miſcuerant, quidam vetuſtis in eum ſimultatibus, plures quia præcipitem & inſociabilem credebant. Ceterum Neronis odium aduerſus Veſtinum ex intima ſodalitate cœperat, dum hic ignauiam principis penitus cognitam deſpicit, ille ferociam amici metuit, ſæpe aſperis facetijs illuſus; quæ vbi multum ex vero traxere, acrem ſui memoriam relinquunt. Acceſſerat recens cauſſa, quod Veſtinus Statiliam Meſſallinam matrimonio ſibi iunxerat, haud neſcius inter adulteros eius & Cæſarem eſſe. Igitur non crimine, non accuſatore exſiſtente quia ſpeciem iudicis induere non poterat, ad vim dominationis conuerſus, Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit: iubetque *præuenire conatus conſulis, occupare velut arcem eius, opprimere delectam iuuentutem*: quia Veſtinus imminentes foro ædes, decoraque ſeruitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia conſulis impleuerat, conuiuiumque celebrabat, nihil metuens, an diſſimulando metu. cum ingreſſi milites *vocari eum à tribuno* dixere. Ille nihil demoratus exſurgit. & omnia ſimul properantur, clauditur cubiculo, præſto eſt medicus, abſcinduntur venæ, vigens adhuc balneo infertur, calida aqua merſatur, nulla edita voce, qua ſemet miſeraretur. Circumdati interim cuſtodia qui ſimul diſcubuerāt, nec niſi prouecta nocte emiſſi ſunt, poſtquam pauorem eorum ex menſa exitium opperientium & imaginatus & irridens Nero, *ſatis ſupplicij fuiſ-*

ſe

ſe ait *pro epulis conſularibus*. Exin M. Annæi Lucani cædem imperat. Is profluente ſanguine, vbi frigeſcere pedes manuſque, & paulatim ab extremis cedere ſpiritum, feruido adhuc & compote mentis pectore intelligit; recordatus carmen à ſe compoſitum quo vulneratum militem per eiuſmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat, verſus ipſos rettulit. eaque illi ſuprema vox fuit. Senecio poſthac, & Quinctianus, & Sceuinus, non ex priore vitæ mollitia, mox reliqui coniuratorum periere, nullo facto dictoue memorando. Sed compleri interim vrbs funeribus, Capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates, deis, ornare lauru domum, genua ipſius aduolui, & dextram oſculis fatigare. Atque ille gaudium id credens. Antonij Natalis & Ceruarij Proculi feſtinata indicia impunitate remuneratur. Milichus præmijs ditatus, *Conſeruatoris* ſibi nomen Græco eius rei vocabulo aſſumpſit. E tribunis Granius Siluanus quamuis abſolutus, ſua manu cecidit: Statius Proximus veniam quam ab imperatore acceperat, vanitate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flauius Nepos, Statius Domitius, *quaſi principem non quidem odiſſent, ſed tamen extimerentur*. Nonio Priſco per amicitiam Senecæ & Glitio Gallo atq; Annio Pollioni infamatis magis quam conuictis, data exſilia. Priſcum Antonia Flacilla coniunx comitata eſt: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum & integris opibus, poſt ademptis, quæ vtraq; gloriam eis auxere. Pellitur & Rufus Criſpinus occaſione coniurationis, ſed Neroni inuiſus, quod Poppæam quondam matrimonio tenuerat. Verginium & Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius ſtudia iuuenum eloquētia, Muſonius præceptis ſapientiæ fouebat, Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catulino, Petronio Priſco, Iulio Altino, velut in agmen & numerum, Ægei maris inſulę permittuntur. At

Cadi-

Cadicia vxor Sceuini, & Cæſonius Maximus Italia prohibentur, reos fuiſſe ſe, tantum pœna experti. Attilla mater Annæi Lucani, ſine abſolutione, ſine ſupplicio diſſimulata. Quibus perpetratis Nero & concione militum habita, bina nummum millia viritium manipularibus diuiſit, addiditque ſine pretio frumentum, quo ante ex modo annonæ vtebantur. Tum quaſi geſta bello expoſiturus vocat ſenatum, & triumphale decus Petronio Turpiliano conſulari, Cocceio Neruæ prætori deſignato, Tigellino præfecto prætorij tribuit (Tigellinum & Neruam ita extollens, vt ſuper triumphales in foro imagines, apud palatium quoque effigies eorum ſiſteret) Conſularia inſignia Nymphidio, de quo quia nunc primum oblatus eſt, pauca repetam nam & ipſe pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertina ortus, quæ corpus decorum inter ſeruos libertoſque principum vulgauerat, ex C. Cæſare ſe genitum ferebat, quoniam forte quadam habitu procerus & toruo vultu erat: ſiue C. Cæſar ſcortorum quoq; cupiens, etiam matri eius illuſit. Sed Nero vocato ſenatu, oratione inter patres habita, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confeſſioneſque damnatorum adiunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, *tamquã viros inſontes ob inuidiam aut metum exſtinxiſſet.* Ceterum cœptam, adultamque & reuictam coniurationem neq; tunc dubitauere, quibus verum noſcendi cura erat; & fatentur, qui poſt interitum Neronis in vrbem regreſſi ſunt. At in ſenatu cunctis vt cuique plurimum mœroris in adulationem demiſſis, Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pauidum, & pro ſua incolumitate ſupplicem, increpuit Salienus Clemens, *hoſtem & parricidam* vocans: donec conſenſu patrum deterritus eſt, *ne publicis malis abuti ad occaſionem priuati odij videretur, neu compoſita aut oblitterata manſuetudine principis nouam ad ſæuitiam retraheret.* Tum decreta, *dona & grates deis* decernun-

nuntur, *propriuſque honos Soli, cui eſt vetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis numine retexiſſet: vtque Circenſium Cerealium ludicrum pluribus equorum curſibus celebraretur: menſiſque Aprilis* Neronis *cognomentum acciperet: templum Saluti exſtrueretur, eo loci ex quo Sceuinus ferrum prompſerat*. Ipſe eum pugionem apud Capitolium ſacrauit, inſcripſitque IOVI VINDICI. In præſens haud animaduerſum, poſt arma Iulij Vindicis ad auſpicium & pręſagium futuræ vltionis trahebatur. Reperio in commentarijs ſenatus, Cerialem Anicium conſulem deſignatum, pro ſententia dixiſſe, *vt templum diuo Neroni quam maturrime publica pecunia poneretur*. Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale faſtigium egreſſo, & venerationem hominum merito: quod ad omina olim ſui exitus verteretur, nam deum honor principi non ante habetur, quam agere inter homines deſierit.

C. CORNELII
TACITI
AB EXCESSV DIVI
AVGVSTI ANNALIVM
LIBER XVI.

Breuiarium Libri XVI.

Neroni illudit fortuna per Baſſum, qui theſaurum reperiſſe credit. eum Nero fruſtra quærit. Luſtrali certamine canit. magna auditorum moleſtia, & Veſpaſiani periculo. Poppææ mors, & laudatio funebris. Caſſius, Silanus, & Lepida rei, damnantur. Silani, Veteris, Sextiæ & Pollutiæ interitus diligenter narratus. accuſatoris præmia. Menſium noua nomina, Ventorum vis, Peſtilentia Romæ. Lugduni clades. Chaldæorum conſultores Anteius & Oſtorius interfecti. Taciti querela ſuper tot cædibus. Criſpini mors. Mella falſis litteris circumuenta. ſimilique arte Cerialis. Petronij vita, ingenium, exitus, conſtantia. Neroni flagitia ſua exprobrat. vnde Siliæ exilium. Thraſeam accuſant Coſſutianus & Eprius. Baream Soranum Oſtorius Sabinus. Thraſea ad Neronem ſcribit. conſultat an defenſionem tentent. Nero ſenatum armis circumdat. Marcellus. Eprius ſimul Thraſeam, Heluidium, Agrippinum, Montanum: Oſtorius Baream & Seruiliam accuſant. eorum miſerabilis defenſio. Egnatius Pſeudo ſtoicus. Aſclepiodoti conſtantia. Thraſeæ præparatio ad mortem.

Illu-

ILluſit dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipſius, & promiſſa Ceſellij Baſſi; qui origine Pœnus, mente turbida, nocturnæ quietis imaginem ad ſpem haud dubiam retraxit. Vectuſque Romam, principis aditum emercatus, expromit *repertum in agro ſuo ſpecum altitudine immenſa, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, ſed rudi & antiquo pondere. lateres quippe prægraues iacere, aſtantibus parte alia columnis. quæ per tantam æui occulta augendis præſentibus bonis. Ceterum vt coniectura demonſtret, Didonem Feniſſam Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes abdidiſſe, ne nouus populus nimia pecunia laſciuiret; aut reges Numidarum & alias infenſi, cupidine auri ad bellum accenderentur.* Igitur Nero non auctoris, non ipſius negotij fide ſatis ſpectata, nec miſſis viſoribus per quos noſceret, an vera aſſererentur, auget vltro rumorem, mittitque qui velut partam prædam adueherent. Dantur triremes & delectũ nauigium, iuuandæ feſtinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuerſa fama tulerat. Ac forte quinquennale ludicrum ſecundo luſtro celebrabatur: oratoriſque præcipua materia in laudem principis adſumpta eſt. *non enim tantum ſolitas fruges, nec metallis confuſum aurum gigni, ſed noua vbertate prouenire terras, & obuias opes deferre deos.* quæque alia ſumma facundia, nec minore adulatione ſeruilia fingebant, ſecuri de facilitate credentis. Gliſcebat interim luxuria ſpe inani, conſumebanturq; veteres opes, quaſi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur: & diuitiarũ exſpectatio, inter cauſſas paupertatis publicæ erat. Nã Baſſus effoſſo agro ſuo, latiſque circum aruis, dũ hunc vel illum locum promiſſi ſpecus adſeuerat, ſequunturq; non modo milites, ſed populus agreſtium efficiendo operi adſumptus; tandem poſita vecordia, *non falſa antea ſomnia ſua, ſeque tunc primum eluſum* admirans, pudorem & metum morte volun-

voluntaria effugit. Quidam *vinctum ac mox dimiſſum* tradidere, *ademptis bonis in locum regiæ gazæ*. Interea ſenatus propinquo iam luſtrali certamine, vt dedecus auerteret, offert imperatori *victoriam cantus* adijcitq; *facundiæ coronam*, qua ludicra deformitas velaretur. Sed Nero *nihil ambitu nec poteſtate ſenatus opus eſſe* dictitans, *ſe æquum aduerſus æmulos, & religione iudicum meritam laudem aſſecuturum*, primo carmen in ſcena recitat: mox flagitante vulgo, *vt omnia ſtudia ſua publicaret* (hæc enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne feſſus reſideret, ne ſudorem, niſi ea quam indutui gerebat veſte detergeret: vt nulla oris aut narium excrementa viſerentur. Poſtremo flexus genu, cœtum illum manu veneratus, ſententias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et plebs quidem vrbis, hiſtrionum quoq; geſtus iuuare ſolita, perſonabat certis modis, plauſuque compoſito. Crederes lætari ac fortaſſe lætabantur, per iniuriam publici flagitij. Sed qui remotis è municipijs, ſeueraque adhuc, & antiqui moris retinente Italia, quique per longinquas prouincias laſciuiæ inexperti officio legationum aut priuata vtilitate aduenerant, neq; aſpectum illum tolerare, neq; labori inhoneſto ſufficere: cum manibus neſcijs fatiſcerent, turbarent gnaros, ac ſæpe à militibus verberarentur, qui per cuneos ſtabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut ſilentio ſegni præteriret. Conſtitit pleroſque equitum, dum per anguſtias aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos: & alios dum diem noctemque ſedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe grauior inerat metus, ſi ſpectaculo defuiſſent, multis palam & pluribus occultis, vt nomina ac vultus, alacritatē, triſtitiamq; coeuntium ſcrutarentur. Vnde tenuioribus ſtatim irrogata ſupplicia, aduerſus illuſtres diſſimulatum ad præſens, & mox redditum odium. Ferebantq; *Veſpaſianum, tamquam ſomno conniueret, à Phœbo liberto*

in-

increpitum, ægreq; meliorum precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugiſſe. Poſt finem ludicri Poppæa mortem obijt, fortuita mariti iracundia, à quo grauida ictu calcis afflicta eſt. neque enim venenum crediderim, quamuis quidam ſcriptores tradant, odio magis quam ex fide. quippe liberorum cupiens, & amori vxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, vt Romanus mos; ſed regum externorum conſuetudine, differtum odoribus cõditur, tumuloq; Iuliorũ infertur. Ductæ tamen publicæ exſequiæ, laudauitq; ipſe apud roſtra *formam eius, & quod diuinæ infantis parens fuiſſet*, aliaq; fortunæ munera pro virtutibus. Mortem Poppææ vt palam triſtem, ita recordantibus lætam ob impudicitiam eius ſæuitiamque, noua inſuper inuidia Nero compleuit, prohibendo C. Caſſium officio exſequiarum. quod primum indicium mali, neq; in longum dilatum eſt. Sed Silanus additur. nullo crimine, niſi quod Caſſius opibus vetuſtis, & grauitate morum, Silanus claritudine generis, & modeſta iuuenta præcellebant. Igitur miſſa ad ſenatum oratione, *remouendos à Rep. vtroſque* diſſeruit: obiectauitq; Caſſio *quod inter imagines maiorum, etiam C. Caſſij effigiem coluiſſet, ita inſcriptam: DVCI PARTIVM. Quippe ſemina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæſarum quæſitam. Ac vt memoria tantum infenſi nominis ad diſcordias vteretur, adſumpſiſſe L. Silanum iuuenem genere nobilem, animo præruptum, quem nouis rebus oſtentaret.* Ipſum dehinc Silanum increpuit iiſdem quibus patruum eius Torquatum, *tamquam diſponeret iam imperij curas, præficeretque rationibus & libellis & epiſtolis libertos:* inania ſimul & falſa. nam Silanus intentior metu, & exitio patrui ad præcauendum exterritus erat. Inducit poſthac vocabulo indicum, qui in Lepidam Caſſii vxorem, Silani amitam, *inceſtum cum fratris filio, & diros ſacrorum ritus* confingerent. Trahebantur vt conſcij Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius ſenatores,

res, & Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato principe inſtantem damnationem fruſtrati, mox Neronem circa ſumma ſcelera diſtentum, quaſi minores euaſere. Tunc ſenatuſconſulto, *Caſſio & Silano exſilia* decernuntur; *de Lepida Cæſar ſtatueret*. Deportatuſque in inſulam Sardiniam Caſſius, & ſenatus ius exſpectabatur. Silanus tamquam Naxum deueheretur, Hoſtiam amotus; poſt municipio Apuliæ cui nomen eſt Barium, clauditur. Illic indigniſſimum caſum ſapienter tolerans, à centurione ad cædem miſſo corripitur. Suadentiq; *venas abrumpere, animum quidem morti deſtinatum* ait, *ſed non permittere percuſſori gloriam miniſterij*. At centurio quamuis inermem, præualidum tamen & iræ quam timori propiorem cernens, premi à militibus iubet. Nec omiſit Silanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nudis valebat, donec à centurione vulneribus aduerſis tamquam in pugna caderet. Haud minus prompte L. Vetus, ſocruſque eius Sextia & Pollutia filia necem ſubiere: inuiſi principi, tamquam viuendo exprobrarent interfectum eſſe Rubellium Plautum generum Lucij Veteris. Sed initium detegendæ ſæuitiæ præbuit interuerſis patroni rebus ad accuſationem tranſgrediens Fortunatus libertus, aſcito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinctum à Vetere Aſię proconſule, exſoluit Nero in præmiū accuſationis. Quod vbi cognitum reo, ſeque & libertum pari ſorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occulta cuſtodia circumdant. Aderat filia ſuper ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percuſſores Plauti mariti ſui viderat: cruentamq; ceruicem eius amplexa, ſeruabat ſanguinem, & veſtes reſperſas, vidua implexa luctu continuo, nec vllis alimentis, niſi quę mortem arcerent. Tum hortante patre, Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur, egreſſus obſidens, *audiret inſontem, neue conſulatus ſui quondā collegam dederet liberto*, modo muliebri eiulatu,
ali-

liquando ſexum egreſſa, voce infenſa clamitabat, donec princeps immobilem ſe precibus & inuidiæ iuxta oſtendit. Ergo nuntiat patri *abijcere ſpem, & vti neceſſitate*. Simul affertur *parari cognitionem ſenatus, & trucem ſententiam*. Nec defuere qui monerent *magna ex parte heredem Cæſarẽ nuncupare, atq; ita nepotibus de reliquo conſulere*. quod aſpernatus, ne vitam proxime libertatem actam nouiſſimo ſeruitio fędaret, largitur in ſeruos quãtum aderat pecuniæ: & *ſi quã aſportari poſſent, ſibi quemq; deducere, tris modo lectulos ad ſuprema retineri* iubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abſcindunt venas, properiq; & ſingulis veſtibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur. pater filiam, auia neptem; illa vtroſque intuens, & certatim precantes *labenti animæ celerem exitum, vt relinquerent ſuos ſuperſtites & morituros*. Seruauitque ordinem fortuna: ac ſenior prius, tum cui prima ætas, exſtinguuntur. Accuſati poſt ſepulturam, decretumq; *vt more maiorum punirentur*. Et Nero interceſſit, *mortem ſine arbitro* permittens. ea cędibus peractis ludibria adijciebantur. P. Gallus eques Romanus, quod Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aqua atque igni prohibitus eſt: Liberto & accuſatori præmium operæ, locus in theatro inter viatores tribunicios datur. Et menſis qui Aprilem eundemque Neroneum ſequebatur, Maius *Claudij*, Iunius *Germanici*, vocabulis mutantur: teſtificante Cornelio Orfito qui id cenſuerat, *ideo Iunium menſem transmiſſum, quia duo iam Torquati ob ſcelera interfecti, infauſtum nomen Iunium feciſſent*. Tot facinoribus fędum annum etiam dij tempeſtatibus & morbis inſigniuere. Vaſtata Campania turbine ventorum, qui villas, arbuſta, fruges, paſſim diſiecit, pertulitque violentiam ad vicina vrbi. In qua omne mortalium genus vis peſtilentiæ depopulabatur, nulla cæli intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. non ſexus, non ætas pe-

riculo vacua. ſeruitia perinde ac ingenua plebes raptim exſtingui, inter coniugum & liberorum lamenta, qui dum aſſident, dum deflent, ſæpe eodem rogo cremabantur. Equitum ſenatorumque interitus quamuis promiſcui, minus flebiles erāt, tamquam communi mortalitate ſæuitiam principis præuenirent. Eodem anno delectus per Galliam Narbonenſem Africamque & Aſiam habiti ſunt, ſupplendis Illyrici legionibus, ex quibus ętate aut valetudine feſſi, ſacramento fouebantur. Cladem Lugdunenſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt princeps, vt amiſſa vrbi reponerent. quam pecuniam Lugdunenſes ante obtulerant, turbidis caſibus, C. Suetonio L. Teleſino COSS. Antiſtius Soſianus factitatis in Neronem carminibus probroſis, exſilio, vt dixi, multatus, poſtquam id honoris indicibus, tamq; promptum ad cædes principem accepit, inquies animo, & occaſionum haud ſegnis, Pammenem eiuſdem loci exſulem, & Chaldæorum arte famoſum, eoque multorum amicitijs innixum, ſimilitudine fortunæ ſibi conciliat. Ventitare ad eum nuntios & conſultationes non fruſtra ratus, ſimul annuam pecuniam à P. Anteio miniſtrari cognoſcit. Neque neſcium habebat, Anteium caritate Agrippinæ inuiſum Neroni, opeſque eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamque cauſſam multis exitio eſſe. Igitur interceptis Anteij litteris, furatus etiam libellos quibus dies genitalis eius, & euentura, ſecretis Pammenis occultabantur, ſimul repertis quæ de ortu vitaq; Oſtorij Scapulæ compoſita erant; ſcribit ad principem, *magna ſe, & quæ incolumitati eius conducerent allaturum, ſi breuem exſilij veniam impetrauiſſet, quippe Anteium & Oſtorium imminere rebus, & ſua Cæſariſque fata ſcrutari.* Exin miſſæ liburnicæ, aduehiturque propere Soſianus. Ac vulgato eius indicio, inter damnatos magis quam inter reos Anteius Oſtoriuſq; habebantur: adeo vt teſtamentum Anteij nemo obſignaret, niſi Tigellinus auctor exſtitiſſet. Monitus
prius

prius Anteius, *ne ſupremas tabulas moraretur*. Atq; ille hauſto veneno, tarditatem eius peroſus, intercîſis venis, mortem approperauit. Oſtorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eo miſſus centurio, qui cædem eius maturaret. Cauſſa feſtinandi ex eo oriebatur, quod Oſtorius multa militari fama, & ciuicam coronam apud Britanniam meritus ingenti corporis robore, armorumq; ſcientia, metum Neroni fecerat, ne inuaderet pauidum ſemper, & reperta nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio vbi effugia villæ clauſit, iuſſa imperatoris Oſtorio aperit. Is fortitudinem aduerſum hoſtes ſæpe ſpectatam in ſe vertit. Et quia venæ quamquam interruptę parum ſanguinis effundebant, hactenus manu ſerui vſus vt immotum pugionem extolleret, adpreſſit dextram eius, iuguloq; occurrit. Etiam ſi bella externa, & obitas pro Rep. mortes tanta caſuum ſimilitudine memorarem, meque ipſum ſatias cepiſſet, aliorumq; tædium exſpectarem, quamuis honeſtos ciuium exitus, triſtes tamen & continuos aſpernantium. At nunc patientia ſeruilis, tantumque ſanguinis domi perditum, fatigant animum & mæſtitia reſtringunt. Neq; aliam defenſionem ab ijs quibus iſta noſcentur exegerim, quam ne oderim tam ſegniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non vt in cladibus exercituum, aut captiuitate vrbium, ſemel editam tranſire licet. Detur hoc illuſtrium virorum poſteritati, vt quomodo exſequijs à promiſcua ſepultura ſeparantur; ita in traditione ſupremorũ accipiant habeantq; propriam memoriam. Paucos quippe intra dies, eodem agmine Annæus Mella, Cerialis Anicius, Rufus Criſpinus, ac C. Petronius, cecidere. Mella & Criſpinus equites Romani, dignitate ſenatoria. nam hic quondam præfectus prætorij, & conſularibus inſignibus donatus, ac nuper crimine cõiurationis in Sardiniam exactus, accepto iuſſæ mortis nũtio ſemet interfecit. Mella quibus

Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambitionem præpoſterã, vt eques Romanus conſularibus potentia æquaretur. ſimul acquirendæ pecuniæ breuius iter credebat, per procurationes adminiſtrandis principis negotijs. Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit, accuſatorem conciuit Fabium Romanũ, ex intimis Lucani amicis. *Mixta inter patrem filiumq; coniurationis ſcientia* fingitur, aſſimilatis Lucani litteris, quas inſpectas Nero, *ferri ad eum* iuſſit, opibus eius inhians. At Mella, quæ tũ promptiſſima mortis via, exſoluit venas: ſcriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum, generumq; eius Coſſutianum Capitonem erogabat, quo cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exitij querens ita ſcripſiſſet; *ſe quidem mori nullis ſupplicij cauſsis, Rufum tamen Criſpinum & Anicium Cerialem vita frui, infenſos principi*, quæ compoſita credebantur, de Criſpino quia interfectus erat, de Ceriale vt interficeretur. neq; enim multo poſt vim ſibi attulit, minore quam ceteri miſeratione, quia proditam C. Cæſari cõiurationem ab eo meminerant. De C. Petronio ſupra pauca repetenda ſunt. Nam illi dies per ſomnum, nox officijs, & oblectamentis vitæ tranſigebatur. Vtq; alios induſtria, ita hunc ignauia ad famam protulerat, habebaturq; non ganeo & profligator, vt pleriq; ſua haurientium, ſed erudito luxu. Ac dicta factaq; eius quanto ſolutiora, & quandam ſui negligentiam præferentia, tanto gratius in ſpeciem ſimplicitatis accipiebantur. Proconſul tamen Bithyniæ, & mox conſul, vigentem ſe ac parem negotijs oſtendit: dein reuolutus ad vitia, ſeu vitiorum imitationem, inter paucos familiarium Neroni adſumptus eſt, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum, & molle affluentia putat, niſi quod ei Petronius approbauiſſet. Vnde inuidia Tigellini, quaſi aduerſus æmulum, & ſcientia

volu-

voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem principis, cui ceteræ libidines cedebant, aggreditur, amicitiam Sceuini Petronio obiectans, corrupto ad indicium ſeruo, ademptaq; defenſione, & maiore parte familiæ in vincla rapta. Forte illis diebus Campaniam petiuerat Cęſar, & Cumas vſque progreſſus Petronius illic attinebatur. Nec tulit vltra timoris aut ſpei moras. neq; tamen præceps vitam expulit, ſed inciſas venas, vt libitum obligatas, aperire rurſum, & alloqui amicos, non per ſeria, aut quibus conſtantiæ gloriam peteret. Audiebatq; referentes, nihil de immortalitate animæ, & ſapientium placitis, ſed leuia carmina & faciles verſus. ſeruorum alios largitione, quoſdā verberibus affecit. inijt & vias, ſomno indulſit, vt quamquam coacta mors, fortuitæ ſimilis eſſet. Ne codicillis quidem (quod pleriq; pereuntium) Neronem aut Tigellinum, aut quem alium potentium adulatus eſt: ſed flagitia principis ſub nominibus exoletorum feminarumque, & nouitate cuiuſque ſtupri perſcripſit, atque obſignata miſit Neroni. fregitq; annulum, ne mox vſui eſſet ad facienda pericula. Ambigenti Neroni quonam modo noctium ſuarum ingenia noteſcerēt, offertur Silia matrimonio ſenatoris haud ignota, & ipſi ad omnem libidinem adſcita, ac Petronio perquam familiaris. agitur in exſilium, tamquam non ſiluiſſet quæ viderat pertuleratque, proprio odio. At Numicium Thermum prætura functum Tigellini ſimultatibus dedidit, quia libertus Thermi quędam de Tigellino crimінoſe detulerat, quæ cruciatibus tormentorum ipſe, patronus eius nece immerita lueret. Trucidatis tot inſignibus viris, ad poſtremum Nero virtutem ipſam exſcindere concupiuit, interfecto Thraſea Pæto & Barrea Sorano, olim vtriſque infenſus; & accedentibus cauſſis in Thraſeam: quod ſenatu egreſſus eſt, cum de Agrippina referretur vt memoraui: quodque Iuuenalium ludicro parum expetibilem operam præbuerat, eaq; offenſio altius penetra-

bat, quia idem Thraſea Patauij, vnde ortus erat, ludis Ceſticis à Troiano Antenore inſtitutis, habitu tragico cecinerat. die quoq; quo prætor Antiſtius ob probra in Neronē compoſita ad mortem damnabatur, mitiora cenſuit obtinuitque: & cum deum honores Poppææ decernuntur, ſponte abſens, funeri non interfuit. Quæ oblitterari non ſinebat Capito Coſſutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraſeæ, quod auctoritate eius concidiſſet iuuantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant. Quin & illa obiectabat; *principio anni vitare Thraſeam ſollenne iusiurandum: nuncupationibus votorum non adeſſe, quamuis Quindecimuirali ſacerdotio præditum: nunquam pro ſalute principis, aut cæleſti voce immolauiſſe: aſſiduum olim & indefeſſum, qui vulgaribus quoque patrum conſultis ſemet fautorem aut aduerſarium oſtenderet, triennio non introiſſe curiam: nuperrimeque cum ad coercendos Sillanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potius clientium negotijs vacauiſſe. ſeceſſionem iam id & partes; &, ſi multi idem audeant, bellum eſſe. Vt quondam C. Cæſarem,* inquit, *& M. Catonem; ita nunc te Nero & Thraſeam auida diſcordiarum ciuitas loquitur. Et habet ſectatores vel potius ſatellites, qui nondum contumaciam ſententiarum, ſed habitum vultumque eius ſectantur, rigidi & triſtes, quo tibi laſciuiam exprobrent. Huic vni incolumitas tua ſine arte, ſine honore. Proſperas principis res ſpernit: etiam ne luctibus & doloribus non ſatiatur? Eiuſdem animi eſt. Poppæam diuam non credere, cuius in acta diui Auguſti & diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per prouincias, per exercitus, curatius leguntur, vt noſcatur quid Thraſea non fecerit. Aut tranſeamus ad illa inſtituta, ſi potiora ſunt: aut noua cupientibus auferatur dux & auctor. Iſta ſecta Tuberones & Fauonios veteri quoque Reipub. ingrata nomina genuit. Vt imperium euertant, libertatem præferunt: ſi per-*

uer-

uerterint, libertatem ipſam aggredientur. Fruſtra Caßium amouiſti, ſi gliſcere & vigere Brutorum æmulos paſſurus es. Denique nihil ipſe de Thraſea ſcripſeris, diſceptatorem ſenatum nobis relinque. Extollit ira promptum Coſſutiani animum Nero: adijcitque Marcellum Eprium acri eloquentia. At Baream Soranum iam ſibi Oſtorius Sabinus eques Romanus popoſcerat reum ex proconſulatu Aſiæ, in qua offenſiones principis auxit, iuſtitia atq; induſtria: & quia portui Epheſiorum aperiendo curam inſumpſerat: vimque ciuitatis Pergamenæ, prohibentis Acratum Cæſaris libertum ſtatuas & picturas auehere, inultam omiſerat. Sed crimini dabatur *amicitia Plauti, & ambitio conciliandæ prouinciæ ad ſpes nouas.* Tempus damnationi delectum, quo Tiridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat: vt ad externa rumoribus inteſtinum ſcelus obſcuraretur, an vt magnitudinem imperatoriam cæde inſignium virorum quaſi regio facinore oſtentaret. Igitur omni ciuitate ad excipiendum principem ſpectandumq; regem effuſa, Thraſea occurſu prohibitus non demiſit animum: ſed codicillos ad Neronem compoſuit, requirens *obiecta, & expurgaturum aſſeuerans, ſi notitiam criminum & copiam diluendi habuiſſet.* Eos codicillos Nero properanter accepit, ſpe exterritum Thraſeam ſcripſiſſe, per quæ claritudinem principis extolleret, ſuamq; famam dehoneſtaret. Quod vbi non euenit, vultumque & ſpiritus & libertatem inſontis vltro extimuit, *vocari patres* iuſſit. Tum Thraſea inter proximos conſultauit, *tentaretne defenſionem, an ſperneret.* Diuerſa conſilia afferebantur. Quibus intrari curiam placebat, *ſecuros eſſe de conſtantia eius* dixerunt; *nihil dicturum, niſi quo gloriam augeret. Segnes & pauidos ſupremis ſuis ſecretum circumdare. Aſpiceret populus virum morti obuium, audiret ſenatus voces quaſi ex aliquo numine ſupra humanas: poſſe ipſo miraculo etiam Neronem permoueri: ſin crudelitati inſiſteret, diſtingui*

certe apud poſteros memoriam honeſti exitus ab ignauia per ſilentium pereuntium. Contra qui opperiendum domi cenſebant, de ipſo Thraſea eadem; *ſed ludibria & contumelias imminere. ſubtraheret aures conuicijs & probris. Non ſolum Coſſutianum aut Eprium ad ſcelus promptos, ſupereſſe qui forſitan manus ictuſque per* * *immanitatem Auguſti, etiam bonos metu ſequi. Detraheret potius ſenatui, quem perornauiſſet, infamiam tanti flagitij; & relinqueret incertum, quid viſo Thraſea reo decreturi patres fuerint. Vt Neronem flagitiorum pudor caperet, irrita ſpe agitari: multoq; magis timendum, ne in coniugem, in familiam, in cetera pignora eius ſæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum veſtigijs & ſtudijs vitam duxerit, eorum gloria peteret finem*. Aderat conſilio Ruſticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat *ſe interceſſurum ſenatuſconſulto*: nam plebis trib. erat. Cohibuit ſpiritus eius Thraſea, *ne vana & reo non profutura, interceſſori exitioſa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum vitæ ordinem, non deſerendum: illi initium magiſtratuum, & integra quæ ſuperſint. Multum ante ſecum expenderet, quod tali in tempore capeſſendæ Reip. iter ingrederetur*. Ceterum ipſe an venire in ſenatum deceret, meditationi ſuę reliquit. At poſtera luce duæ prætoriæ cohortes armatæ, templum genitricis Veneris inſedere. Aditum ſenatus globus togatorum obſederat, non occultis gladijs. diſperſique per fora ac baſilicas cunei militares. inter quorum aſpectus & minas ingreſſi curiam ſenatores. Et oratio principis per Quæſtorem eius audita eſt. nemine nominatim compellato, patres arguebat, *quod publica munia deſererent, eorumq; exemplo equites Rom. ad ſegnitiam verterentur. Etenim quid mirum è longinquis prouincijs haud veniri, cum plerique adepti conſulatum & ſacerdotia, hortorum potius amœnitati inſeruirent*: quod velut telum arripuere accuſatores. Et initium faciente Coſſutiano, maiore vi Marcellus,

lus, *ſummam Reip. agi* clamitabat; *contumacia inferiorum, lenitatem imperitantis deminui. Nimium mites ad eam diem patres, qui Thraſeam deſciſcentem, qui generum eius Heluidium Priſcum in iiſdem furoribus, ſimul Paconium Agrippinum paterni in principes odij heredem; & Curtium Montanum deteſtanda carmina factitantem, eludere impune ſinerent. Requirere ſe in ſenatu conſularem; in votis ſacerdotem; in iureiurando ciuem: niſi contra inſtituta & cærimonias maiorum, proditorem palam & hoſtem Thraſea induiſſet. Denique agere ſenatorem, & principis obtrectatores protegere ſolitus, veniret, cenſeret quid corrigi aut mutari vellet: facilius perlaturos ſingula increpantem, quam nunc ſilentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias ſine damno exercituum diſplicere? Ne hominem bonis publicis mæſtum, & qui fora, theatra, templa pro ſolitudine haberet, qui minitaretur exſilium ſuum, ambitionis prauæ compotem facerent. Non illi conſulta hæc, non magiſtratus, aut Romanam vrbem videri. Abrumperet vitam ab ea ciuitate, cuius caritatem olim; nunc & aſpectum exuiſſet.* Cum per hæc atq; talia Marcellus, vt erat toruus & minax, voce, vultu, oculis ardeſceret; non illa nota & crebritate periculorum ſueta iam ſenatus mæſtitia, ſed nouus & altior pauor, manus & tela militum cernentibus. ſimul ipſius Thraſeæ venerabilis ſpecies obuerſabatur: & erant qui *Heluidium quoque* miſerarentur, *innoxiæ affinitatis pœnas daturum. Quid Agrippino obiectum, niſi triſtem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij ſæuitia concidiſſet. Enimuero Montanum probæ iuuentæ, neque famoſi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.* Atque interim Oſtorius Sabinus Sorani accuſator ingreditur, orditurq; *de amicitia Rubellij Plauti, quodque proconſulatum Aſiæ Soranus pro claritate ſibi potius accommodatum, quam ex vtilitate communi egiſſet; alendo ſeditiones ciuitatum.* Vetera hæc. ſed recens

diſcrimini patris filiam connectebat, *quod pecuniã Magis dilargita eſſet*. Acciderat ſane pietate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate erga parentem, ſimul imprudentia ætatis, non tamen aliud conſultauerat, quam *de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio ſenatus nihil atrox afferret*. Igitur accita eſt in ſenatum, ſteteruntq; diuerſi ante tribunal conſulum, grandis æuo parens; contra filia intra viceſimũ ætatis annum, nuper marito Annio Pollione in exſilium pulſo, viduata deſolataq;, ac ne patrem quidem intuens cuius oneraſſe pericula videbatur. Tũ interrogãte accuſatore, *an cultus dotales, an detractũ ceruici monile venũ dediſſet, quo pecuniam faciendis magicis ſacris contraheret?* primũ ſtrata humi, longoq; fletu & ſilẽtio, poſt altaria & aram complexa; *Nullos*, inquit, *impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocaui, quã vt hunc optimum patrem tu Cæſar, & vos patres ſeruaretis incolumem. Sic gemmas & veſtes & dignitatis inſignia dedi, quomodo ſi ſanguinem & vitam popoſciſſent. Viderint iſti, antehac mihi ignoti, quo nomine ſint, quas artes exerceant: nulla mihi principis mentio, niſi inter numina fuit. Neſcit tamen miſerrimus pater. & ſi crimen eſt, ſola deliqui*. Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamatque; *non illã in prouinciam ſecum profectam, nõ Plauto per ætatem noſci potuiſſe, non criminibus mariti connexam; nimiæ tantũ pietatis ream; ſepararent à ſe quamcunq; ſortem ſubiret*. Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, niſi interiecti lictores vtriſque obſtitiſſent. Mox datus teſtibus locus: & quantum miſericordiæ ſæuitia accuſationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius teſtis conciuit. Cliens hic Sorani, & tunc emptus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ ſectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendã imaginem honeſti exercitus, ceterum animo perfidioſus, & ſubdolus, auaritiam ac libidinem occultans. Quæ poſtquam pecunia recluſa ſunt, dedit exemplũ præcauendi, quomodo fraudibus

dibus inuolutos, aut flagitijs commaculatos; ſic ſpecie bonarũ artium falſos, & amicitiæ fallaces. Idem tamẽ dies & honeſtum exemplũ tulit Caſſii Aſclepiodoti, qui magnitudine opũ præcipuus inter Bithynos, quo obſequio florẽtem Soranum celebrauerat, labentem non deſeruit. Exutuſque omnibus fortunis, & in exſilium actus; æquitate deum erga bona malaq; documenta. Thraſeæ, Soranoq;, & Seruiliæ datur mortis arbitrium. Heluidius & Paconius Italia depelluntur. Montanus patri conceſſus eſt, prędicto ne in Rep habe-retur. Accuſatoribus Eprio & Coſſutiano quinquagies ſeſtertium ſingulis, Oſtorio duodecies & quæſtoria inſignia tribuuntur. Tũ ad Thraſeam in hortis agentem quęſtor conſulis miſſus, veſperaſcẽte iam die. illuſtrium virorum feminarumq; cœtus freqũetes egerat, maxime intentus Demetrio Cynicæ inſtitutionis doctori: cum quo, vt cõiectare erat intẽtione vultus, & auditu ſi qua clarius proloquebãtur, de natura animæ, & diſſociatione ſpiritus corporiſque inquirebat. donec aduenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis, & ei quid ſenatus cenſuiſſet, expoſuit. Igitur flentes quiritanteſque qui aderant, *faceſſere propere* Thraſea, *neu pericula ſua miſcere cum ſorte damnati* hortatur. Arriamq; tentantẽ mariti ſuprema, & exẽplum Arriæ matris ſequi, monet *retinere vitam, filiæq; communi ſubſidium vnicum non adimere.* Tum progreſſus in porticum, illic à quæſtore reperitur, lætitiæ propior, quia Heluidium generũ ſuum Italia tantũ arceri cognouerat. Accepto dehinc ſenatuſconſulto, Heluidiũ & Demetrium in cubiculũ inducit: porrectiſq; vtriuſque brachij venis, poſtquã cruorem effudit, humũ ſuper ſpargens, propius vocato quæſtore, *Libemus,* inquit, IOVI LIBERATORI. *Specta iuuenis, & omen quidem dij probibeant: ceterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat conſtantibus exemplis.* Poſt lentitudine exitus graues cruciatus afferente; obuerſis in Demetrium *

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM

LIBER I.

Breuiarium Libri I.

Taciti præfatio in hiſtorias ſuas. eius dignitas, ætas, inſtitutum. Præſentis Hiſtoriæ ſumma capita. Status vrbis, mens exercituum, habitus prouinciarum, occiſo Nerone. Galba inuiſus ob ſua amicorumque vitia, inimicorum mortes. Status Hiſpaniæ, Galliæ, Germanicorum exercituum, aliarum prouinciarum. Muciani virtutes & vitia. Veſpaſianus in Iudæa. AEgypti, Africæ, Italiæ & ſtatus. Superioris Germaniæ miles deficit à Galba. Qui de adoptando Cæſare cogitat. magno amicorum ambitu, & ſpe Othonis. ſed Piſo eligitur, homo nobilis & ſeuerus. Galbæ oratio, cauſſas adoptionis, & monita Imperij adminiſtrandi continens. Piſonis inter hæc moderatio. Adoptio in caſtris nuncupata. Legati ad defectores miſſi. Neronis prodigæ donationes reſciſſæ. Otho res nouas molitur, inſtigantibus libertis, ſeruis, & Mathematicis. paratis ante militum ſtudijs per blanditias & largitiones. oſcitante ad iſta præfecto. Ergo iam legiones & auxilia pro Othone. Iſque conſalutatus Imperator caſtris Prætorianis infertur. Itaque Piſo cohortem quæ pro palatio excubabat, hortatur ad fidem atque illa ſigna parat; ſed reliquæ copiæ deſciſcunt. Plebis adulatio & leuitas. Fluctuat Galba, an occurrendum. Vanus de Othone occiſo rumor. Itaque proni omnes in Galbam. At caſtra fa-

ſauent Othoni. Otho militum animos oratione ſibi conciliat; Galbæ & Piſoni reddit infeſtos. Arma militi diuidit. Agitatum de cæde Vinij, Galba fluctuat: plebs nutat. Othoniani forum irrumpunt. Galba deſertus, dein occiſus, cum T. Vinio. Sempronij Denſi fides. Piſo cæſus. Cædium præmia poſcentes interfecti. Senatus adulatio. Otho coercendis militum furoribus impar, ij vacationes remitti petunt. Cædes Laconis & Iceli. Piſonis & T. Vinij ſepultura, elogia, teſtamenta. Galbæ ſepultura, ætas, nobilitas, mores, honores. Pauor vrbis ob mores Othonis, Vitellij, Veſpaſiani. Initia Vitelliani motus ex bello Vindicis, & ſecutis inde diſcordijs inter legiones & Gallos. Vitellius ſuo ingenio ignauus, ad res nouas ſtimulatur à Valente & Cæcinna legatis. Legiones ſuperioris inferioriſque Germaniæ fidem in Galbam exuunt, per ſegnitiam Hordeonij Flacci legati. Valens Vitellium imperatorem conſalutat. magno militum ſtudio, quibus poſcentibus multi cæſi. ſed Ciuilis periculum euadit. Vitellius viribus auctus duos exercitus in Italiam mittit. Vitellij torpor inter alacritatem militum. Diuodurenſium cædes. Galli Vitellium ſequuntur. Lugdunenſes Viennenſibus inimici, milites in eos ſtimulant. ſed illi donis placantur. Auaritia & libido Valentis. Heluetij poſt ingentem cladem à Cæcinna illatam, Vitellio vix reconciliantur. In cuius partes tranſgreſſa Italiæ parte, Cæcinna Alpes ſuperat. Otho ſe prudenter gerit, Mario Celſo ignoſcit: Tigellinum punit. Criſpinillæ cum infamia ſua parcit. Conditiones Vitellio, & hic illi offert. Inſidiatores mutuo immittunt. Prouinciæ vtriuſque partes ſecutæ. Otho imperatorem agit; honores, ciuitatem, iura dilargitur: de celebranda Neronis memoria agitat. Sarmatæ Rhoxolani cæduntur. Seditio grauis in ipſa Vrbe temerè orta, cum magno metu atque diſcrimine primorum ciuitatis, precibus & lacrymis Othonis componitur. Qui ea occaſione, milites ad concordiam & modeſtiam hortatur. Atq; illis ad præſens compoſitis, omnia tamen ſuſpicionum & formidinis

nis plena, præcipuo patrum metu. Prodigia Othonis cladem præſagientia. Conſilia, & Duces Othonis: qui cum alijs nobilibus Vitellij fratrem ſecum ducit. vnde varij animorum motus. Otho feſtinat ad bellum, commendata Patribus Republica. Thrachali eloquentia vſus Otho, in quem ſtudia & voces vulgi.

INitium mihi operis Ser. Galba iterum, T. Vinius conſules erunt. Nam poſt conditam vrbem DCC. & XX. prioris æui annos multi auctores retulerunt; dum res populi Rom. memorabantur, pari eloquentia ac libertate. Poſtquam bellatum apud Actium, atque omnem poteſtatem ad vnum conferri pacis interfuit; magna illa ingenia ceſſere. Simul veritas pluribus modis infracta; primum inſcitia Reipubl. vt alienæ, mox libidine aſſentandi, aut rurſus odio aduerſus dominantes. ita neutris cura poſteritatis, inter infenſos vel obnoxios. Sed ambitionem ſcriptoris facile aduerſeris: obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimen ſeruitutis, malignitati falſa ſpecies libertatis ineſt. Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio nec iniuria cogniti. Dignitatem noſtram à Veſpaſiano inchoatam, à Tito auctam, à Domitiano longius prouectam non abnuerim; ſed incorruptam fidem profeſſis, nec amore quiſquam, & ſine odio dicendus eſt. Quod ſi vita ſuppeditet, principatum diui Neruæ, & imperium Traiani, vberiorem ſecurioremque materiam ſenectuti ſepoſui: rara temporum felicitate, vbi ſentire quæ velis, & quæ ſentias dicere licet. Opus aggredior opimum caſibus, atrox prœlijs, diſcors ſeditionibus, ipſa etiam pace ſæuum. Quatuor principes ferro interempti. Tria bella ciuilia, plura externa, ac plerumque permixta. Proſperæ in Oriente; aduerſæ in Occidente res. Turbatum Illyricum; Galliæ nutantes; perdomita

Bri-

Britannia, & ſtatim amiſſa. coortæ Sarmatarum ac Sueuorum gentes, nobilitatus cladibus mutuis Dacus. Mota etiam prope Parthorum arma falſi Neronis ludibrio. Iam vero Italia nouis cladibus, vel poſt longam ſæculorum ſeriem repetitis, afflicta. Hauſtæ aut obrutæ vrbes fecundiſſima Campaniæ ora. Vrbs incendijs vaſtata, conſumptis antiquiſſimis delubris, ipſo Capitolio ciuium manibus incenſo. Pollutæ cærimoniæ. magna adulteria. plenum exſilijs mare. infecti cædibus ſcopuli. atrocius in vrbe ſæuitum. Nobilitas, opes, omiſſi geſtique honores pro crimine, & ob virtutes certiſſimum exitium. Nec minus præmia delatorum inuiſa quam ſcelera: cum alij ſacerdotia & conſulatus vt ſpolia adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, agerent verterent cuncta odio & terrore. Corrupti in dominos ſerui, in patronos liberti; & quibus deerat inimicus, per amicos oppreſſi. Non tamen adeo virtutum ſterile ſæculum, vt non & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, ſecutæ maritos in exſilia coniuges, propinqui audentes, conſtantes generi, contumax, etiam aduerſus tormenta, ſeruorum fides. Supremæ clarorum virorum neceſſitates, ipſa neceſſitas fortiter tolerata, & laudatis antiquorum mortibus pares exitus. Præter multiplices rerum humanarum caſus, cælo terraque prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præſagia, læta, triſtia, ambigua, manifeſta. Nec enim vnquam atrocioribus populi Rom. cladibus, magiſue iuſtis iudicijs approbatum eſt, non eſſe curæ deis ſecuritatem noſtram, eſſe vltionem. Ceterum antequam deſtinata componam, repetendum videtur qualis ſtatus vrbis, quæ mens exercituum, quis habitus prouinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid ægrum fuerit: vt non modo caſus euentuſque rerum, qui plerumque fortuiti ſunt, ſed ratio etiam cauſſæque noſcantur. Finis Neronis vt lætus primo gaudentium

tium

tium impetu fuerat, ita varios motus animorum, non modo in vrbe apud patres, aut populum, aut vrbanum militem, ſed omnes legiones duceſque conciuerat. euulgato imperij arcano, poſſe principem alibi quam Romæ fieri. Sed patres læti, vſurpata ſtatim libertate; licentius, vt erga principem nouum & abſentem: primores equitum proximi gaudio patrum: pars populi integra, & magnis domibus annexa; clientes libertique damnatorum & exulum, in ſpem erecti: plebs ſordida & circo ac theatris ſueta, ſimul deterrimi ſeruorum, aut qui adeſis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mæſti & rumorum auidi. Miles vrbanus longo Cæſarum ſacramento imbutus, & ad deſtituendum Neronem arte magis & impulſu, quam ſuo ingenio traductus; poſtquam neq; dari donatiuum ſub nomine Galbæ promiſſum, neq; magnis meritis ac præmijs eundem in pace qui in bello locum, præuentamque gratiam intelligit, apud principem à legionibus factum; pronus ad nouas res, ſcelere inſuper Nymphidij Sabini Præfecti imperium ſibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidem in ipſo conatu oppreſſus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat pleriſque militum conſcientia; nec deerant ſermones, *ſenium atq; auaritiam Galbæ* increpantium. Laudata olim & militari fama celebrata ſeueritas eius, angebat coaſpernantes veterem diſciplinam, atque ita XIV. annis à Nerone aſſuefactos, vt haud minus vitia principum amarent, quam olim virtutes verebantur. Acceſſit Galbæ vox pro Rep. honeſta ipſi anceps, *legi à ſe militem, non emi*. Nec enim ad hanc formam cetera erant. Inualidum ſenem T. Vinius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignauiſſimus, odio flagitiorum oneratum, contemptu inertiæ deſtruebant. Tardum Galbæ iter & cruentum, interfectis Cingonio Varrone conſule deſignato, & Petronio Turpiliano conſulari, ille vt Nymphidij ſocius, hic vt

dux

dux Neronis, inauditi atque indefenſi, tamquam innocentes perierant. Introitus in vrbem, trucidatis tot millibus inermium militum, infauſtus omine, atque ipſis etiam qui occiderant, formidoloſus. Inducta legione Hiſpana, remanente ea quam è claſſe Nero conſcripſerat, plena vrbs exercitu inſolito. multi ad hoc numeri è Germania ac Britannia & Illyrico, quos idem Nero electos præmiſſoſque ad clauſtra Caſpiarum, & bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat; ingens nouis rebus materia, vt non in vnum aliquem prono fauore, ita audenti parata. Forte congruerat, vt Clodij Macri & Fonteij Capitonis cædes nuntiarentur. Macrum in Africa haud dubie turbantem, Trebonius Garucianus procurator, iuſſu Galbæ; Capitonem in Germania, cum ſimilia cęptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens legati legionum interfecerant, antequam iuberentur. Fuere qui crederent, Capitonem, vt auaritia & libidine fœdum ac maculoſum, ita cogitatione rerum nouarum abſtinuiſſe: ſed à legatis bellum ſuadentibus, poſtquam impellere nequiuerint, crimen ac dolum compoſitum vltro: & Galbam mobilitate ingenij, an ne altius ſcrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobaſſe. Ceterum vtraq; cædes ſiniſtre accepta: & inuiſo ſemel principe, ſeu bene ſeu male facta premunt. Iam afferebant venalia cuncta præpotentes liberti. Seruorum manus ſubditis auidæ, & tamquã apud ſenem feſtinantes. eademq; nouæ aulę mala, ęque grauia, non æque excuſata. Ipſa ætas Galbæ & irriſui & faſtidio erat, aſſuetis iuuentæ Neronis, & imperatores forma ac decore corporis (vt eſt mos vulgi) comparantibus. Et hic quidem Romæ, tamquam in tanta multitudine, habitus animorum fuit. E prouincijs, Hiſpaniæ præerat Cluuius Rufus, vir facundus, & pacis artibus, belli inexpertus. Galliæ, ſuper memoriam Vindicis, obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis, & in po-

ſterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarum ciuitates, non eodem honore habitæ, quædam etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac ſuas iniurias metiebantur. Germanici exercitus, quod periculoſiſſimum in tantis viribus, ſoliciti & irati ſuperbia recentis victoriæ, & metu, tamquam alias partes fouiſſent. Tarde à Nerone deſciuerant: nec ſtatim pro Galba Verginius. an imperare voluiſſet, dubium: delatum ei à milite imperiũ conueniebat. Fonteium Capitonem occiſum, etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur. Dux deerat, abducto Verginio per ſimulationem amicitiæ: quem non remitti, atq; etiam reum eſſe, tamquam ſuum crimen accipiebant. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccum ſpernebat, ſenecta ac debilitate pedum inualidũ, ſine conſtantia, ſine auctoritate: ne quieto quidem milite, regimen. adeo furentes infirmitate retinentis vltro etiam accendebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius ſine conſulari fuere: donec miſſu Galbæ, Vitellius aderat. cenſoris Vitellij ac ter conſulis filius. id ſatis videbatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non ſane aliæ legiones per omnes ciuilium bellorum motus, innocentius egerunt: ſeu quia procul, & Oceano diuiſæ; ſeu crebris expeditionibus doctæ hoſtem potius odiſſe. Quies & Illyrico: quamquam excitæ à Nerone legiones, dum in Italia cunctantur, Verginium legationibus adiſſent. Sed longis ſpatijs diſcreti exercitus, quod ſaluberrimum eſt ad continendam militarem fidem, nec vitijs nec viribus miſcebantur. Oriens adhuc immotus. Syriam & quattuor legiones obtinebat Licinius Mucianus, vir ſecundis aduerſiſque iuxta famoſus. Inſignes amicitias iuuenis ambitioſe coluerat. mox attritis opibus, lubrico ſtatu, ſuſpecta etiam Claudij iracundia, in ſecretum Aſiæ repoſitus, tam prope ab exſule fuit, quam poſtea à principe. Luxuria, induſtria, comitate, arrogantia, malis

lis

lis boniſque artibus mixtus, nimiæ voluptates, cum vacaret:quotiens expedierat, magnæ virtutes. Palam laudares, ſecreta male audiebant. Sed apud ſubiectos, apud proximos, apud collegas, varijs illecebris potens: & cui expeditius fuerit tradere imperium,quam obtinere. Bellum Iudaicum Flauius Veſpaſianus(ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus adminiſtrabat. Nec Veſpaſiano aduerſus Galbam votum, aut animus. Quippe Titum filium ad venerationem cultumq; eius miſerat, vt ſuo loco memorabimus. Occulta lege fati, & oſtentis ac reſponſis deſtinatum Veſpaſiano liberiſque eius imperium,poſt fortunam credidimus. Ægyptum copiaſque quibus coerceretur, iam inde à diuo Auguſto, equites Romani obtinent loco regum. Ita viſum expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fecundam, ſuperſtitione,ac laſciuia diſcordem & mobilem,inſciam legum, ignarā magiſtratuum domi retinere. Regebat tum Tiberius Alexander eiuſdē nationis.Africa,ac legiones in ea,interfecto Clodio Macro,contentæ qualicunq; principe, poſt experimentum domini minoris. Duæ Mauretaniæ, Rhætia,Noricum,Thracia,& quæ aliꝗ procuratoribus cohibentur, vt cuiq; exercitui vicinæ, ita in fauorē aut odium contactu valentiorum agebantur. Inermes prouinciæ,atq; ipſa in primis Italia, cuicumq; ſeruitio expoſitæ, in pretium belli ceſſuræ erant. Hic fuit rerum Romanarum ſtatus cū Ser. Galba iterum,Titus Vinius conſules,inchoauere annum ſibi vltimum, Reip. prope ſupremū. Paucis poſt Kalend. Ianuarias diebus, Pompeij Propinqui procuratoris è Belgica litteræ afferūtur; *ſuperioris Germaniæ legiones,rupta ſacramenti reuerentia, imperatorem alium flagitare, & ſenatui ac Pop. Roman. arbitrium eligendi permittere*, quo ſeditio mollius acciperetur. Maturauit ea res conſilium Galbæ, iam pridem de adoptione ſecum & cum proximis agitātis. Non ſane crebrior tota ciuitate ſermo per illos menſes fuerat. primum

mum licentia ac libidine talia loquendi, dein feſſa iam ætate Galbæ. Paucis iudicium, aut Reip. amor: multi occulta ſpe, prout quis amicus vel cliens, hunc vel illum ambitioſis rumoribus deſtinabant, etiam in T. Vinij odium. qui in dies quanto potentior, eodē actu inuiſior erat. Quippe hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates, ipſa Galbæ facilitas intendebat: cum apud infirmum & credulum minore metu, & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus diuiſa in T. Vinium conſulem, & Cornelium Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia Icelo Galbæ liberto, quem anulis donatum equeſtri nomine *Martianum* vocitabant. Hi diſcordes, & rebus minoribus ſibi quiſque tendentes, circa conſiliū eligendi ſucceſſoris in duas factiones ſcindebantur. Vinius pro Othone; Laco atq; Icelus conſenſu non tam vnum aliquem fouebant, quam aliū. Neq; erat Galbę ignota Othonis ac T. Vinij amicitia, ex rumoribus nihil ſilentio tranſmittentiū: quia Vinio vidua filia, cælebs Otho, gener ac ſocer deſtinabantur. Credo & Reip. curam ſubiſſe, fruſtra à Nerone translatæ, ſi apud Othonem relinqueretur. namq; Otho pueritiam incurioſe, adoleſcentiam petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus. eoq; iam Poppæam Sabinam principale ſcortum, vt apud conſcium libidinum depoſuerat, donec Octauiam vxorem amoliretur: mox ſuſpectū in eadem Poppæa in prouinciā Luſitaniam ſpecie legationis ſepoſuit. Otho, comiter adminiſtrata prouincia, primus in partes tranſgreſſus, nec ſegnis, & donec bellū fuit, inter præſentes ſplēdidiſſimus, ſpem adoptionis ſtatim conceptā, acrius in dies rapiebat: fauentibus pleriſque militū; prona in eum aula Neronis vt ſimilem. Sed Galba, poſt nuntios Germanicæ ſeditionis, quamquā nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quonā exercituum vis erumperet, ne vrbano quidem militi confiſus, quod remedium vnicū rebatur, comitia imperij tranſigit. Adhibitoq;

ſuper

ſuper Vinium, ac Laconem, Mario Celſo conſule deſignato, ac Ducennio Gemino præfecto vrbis, pauca prefatus *de ſua ſenectute*, *Piſonem Licinianũ accerſiri* iubet: ſeu propria electione, ſiue, vt quidã crediderunt, Lacone inſtante. cui apud Rubelliũ Plautum exercita cũ Piſone amicitia: ſed callide vt ignotum fouebat, & proſpera de Piſone fama conſilio eius fidem addiderat. Piſo M. Craſſo & Scribonia genitus, nobilis vtrimq;, vultu habituque moris antiqui, & æſtimatione recta ſeuerus, deterius interpretantibus triſtior habebatur. ea pars morum eius, quo ſuſpectior ſolicitis, adoptãti placebat. Igitur Galba apprehenſa Piſonis manu, in hunc modum locutus fertur; *Si te priuatus, lege curiata apud Pontifices, vt moris eſt, adoptarem, & mihi egregium erat tunc, Pompeij & M. Craſſi ſubolem in penates meos adſciſcere; & tibi inſigne, Sulpiciæ ac Lutatiæ decora, nobilitati tuæ adieciſſe. Nunc me deorum hominumq; conſenſu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, vt principatum, de quo maiores noſtri armis certabant, bello adeptus, quieſcenti offeram, exemplo diui Auguſti, qui ſororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes ſuos, poſtremo Tiberium Neronem priuignum, in proximo ſibi faſtigio collocauit. Sed Auguſtus in domo ſucceſſorem quæſiuit; ego, in Rep. Non quia propinquos aut ſocios belli non habeam: ſed neq; ipſe imperium ambitione accepi, & iudicij mei documentum ſint, non meæ tantum neceſſitudines, quas tibi poſtpoſui, ſed & tuæ. eſt tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortuna, niſi tu potior eſſes. Ea ætas tua, quæ cupiditates adoleſcentiæ iam effugerit: ea vita, in qua nihil præteritum excuſandum habeas. Fortunam adhuc tantum aduerſam tuliſti. Secundæ res acrioribus ſtimulis animos explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidẽ eadẽ conſtantia retinebis; ſed alij per obſequiũ imminuent. Irrumpet adulatio; blanditiæ peſſimũ veri affectus venenũ;*

ſua

ſua cuique vtilitas. Etiam ego ac tu ſimpliciſſime inter nos hodie loquimur; ceteri libentius cum fortuna noſtra, quam nobiſcum. Nam ſuadere principi quod oporteat, multi laboris: aſſentatio erga principem quemcumque, ſine affectu peragitur. Si immenſum imperij corpus ſtare ac librari ſine rectore poſſet, dignus eram, à quo Reſp. inciperet. Nunc eo neceſſitatis iampridem ventum eſt, vt nec mea ſenectus conferre plus Populo Romano poſſit, quam bonum ſucceſſorem; nec tua plus iuuenta, quam bonum principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio, vnius familiæ quaſi hereditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finita Iuliorum Claudiorumq; domo, optimũ quemq; adoptio inueniet. Nam generari & naſci à principibus fortuitum, nec vltra æſtimatur: adoptandi iudicium integrum; & ſi velis eligere, conſenſu monſtratur. Sit ante oculos Nero, quem longa Cæſarum ſerie tumentem, non Vindex cum inermi prouincia, aut ego cum vna legione; ſed ſua immanitas, ſua luxuria, ceruicibus publicis depulere. neq; erat adhuc damnati principis exemplum. Nos bello, & ab æſtimãtibus aſciti, cum inuidia, quamuis egregij erimus. Ne tamen territus fueris, ſi duæ legiones in hoc concuſſi orbis motu nondum quieſcunt. Ne ipſe quidem ad ſecuras res acceſſi: & audita adoptione, deſinam videri ſenex, quod nunc mihi vnum obijcitur. Nero à peſſimo quoq; ſemper deſiderabitur: mihi ac tibi prouidendum eſt, ne etiam à bonis deſideretur. Monere diutius, neq; temporis huius; & impletum eſt omne cõſilium, ſi te bene elegi. Vtiliſſimuſque idem ac breuiſſimus bonarum malarumq; rerum delectus eſt, cogitare quid aut volueris ſub alio principe, aut nolueris. Neq; enim hic, vt in ceteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus, & ceteri ſerui: ſed imperaturus es hominibus, qui nec totam ſeruitutem pati poſſunt, nec totam libertatem. Et Galba quidẽ, hæc ac talia, tamquam principem faceret; ceteri tamquã cum facto loquebãtur. Piſonem ferunt ſtatim intuentibus, & mox coniectis in eum omniũ oculis, nullũ turbati, aut exſultantis animi motũ prodidiſſe.

diſſe. Sermo erga patrem imperatoremq; reuerens;de ſe moderatus:nihil in vultu habituq; mutatum:quaſi imperare poſſet magis, quam vellet. Conſultatum inde, *pro roſtris,an in ſenatu,an in caſtris adoptio nuncuparetur. Iri in caſtra* placuit. *honorificum id militibus fore, quorum fauorem vt largitione & ambitu male acquiri, ita per bonas artes haud ſpernendum.* Circumſteterat interim palatium publica exſpectatio magni ſecreti impatiēs, & male coercitā famam ſupprimentes augebant. Quartum Idus Ianuarias fędum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cæleſtes minæ vltra ſolitum turbauerant. Obſeruatum id antiquitus comitijs dirimendis,non terruit Galbam quo minus in caſtra pergeret; contemptorem talium vt fortuitorum:ſeu quę fato manent,quamuis ſignificata,nō vitantur.Apud frequentem militum concionem, imperatoria breuitate,adoptari à ſe Piſonē,more diui Auguſti, & exemplo militari, quo vir virum legeret, pronuntiat:ac ne diſſimulata ſeditio in maius crederetur, vltro aſſeuerat, *quartam & duo & vicesimam legiones, paucis ſeditionis auctoribus, non vltra verba ac voces erraſſe, & breui in officio fore.* Nec vllum orationi aut lenocinium addit, aut pretium. Tribuni tamen centurioneſque, & proximi militum,grata auditu reſpōdent:per ceteros mæſtitia ac ſilentium,tamquam vſurpatam etiam in pace donatiui neceſſitatem,bello perdidiſſent. Cōſtat potuiſſe conciliari animos quantulacumque parci ſenis liberalitate.nocuit antiquus rigor & nimia ſeueritas,cui iam pares non ſumus.Inde apud ſenatum non comptior Galbæ,non longior quam apud milites ſermo: Piſonis comis oratio. & patrum fauor aderat: multi voluntate; effuſius qui noluerant:medij, ac plurimi, obuio obſequio priuatas ſpes agitantes, ſine publica cura. Nec aliud ſequenti quatriduo(quod medium inter adoptionem & cædem fuit)dictum à Piſone in publico, factumue. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuntijs, & facili ciuitate ad accipiēda

credendaq; omnia noua, cum triſtia ſunt; cenſuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos agitatum ſecreto, num & Piſo proficiſceretur; maiore prætextu. illi auctoritatem ſenatus, hic dignationē Cæſaris laturus. Placebat & Laconem prætorij præfectū ſimul mitti. Is cōſilio interceſſit. Legati quoq; (nam ſenatus electionem Galbæ permiſerat) fœda inconſtantia nominati, excuſati, ſubſtituti, ambitu remanendi aut eundi, vt quemq; metus vel ſpes impulerat. Proxima pecuniæ cura. & cuncta ſcrutantibus iuſtiſſimum viſum eſt, inde repeti, vbi inopiæ cauſa erat. Bis & vicies millies ſeſtertiū donationibus Nero effuderat. Appellari ſingulos iuſſit, decuma parte liberalitatis apud quemq; eorum relicta. At illis vix decumæ ſuper portiones erant: ijſdem erga aliena ſumptibus, quibus ſua prodegerant, cū rapaciſſimo cuiq; ac perditiſſimo, nō agri, aut fœnus, ſed ſola inſtrumenta vitiorum manerent. Exactioni XXX. equites Romani præpoſiti, nouum officij genus, & ambitu ac numero onerosū: vbique haſta, & ſector, & inquieta vrbs auctionibus. Attamen grande gaudium, quod tam pauperes forent quibus donaſſet Nero, quam quibus abſtuliſſet. Exauctorati per eos dies tribuni, è prętorio Antonius Taurus, & Antonius Naſo: ex vrbanis cohortibus, Æmilius Pacenſis: è vigilijs, Iulius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, ſed metus initium: tamquā per artem & formidinem ſinguli pellerentur, omnibus ſuſpectis. Interea Othonem, cui cōpoſitis rebus nulla ſpes, omne in turbido conſilium, multa ſimul exſtimulabant: luxuria etiā principi oneroſa, inopia vix priuato toleranda, in Galbam ira, in Piſonem inuidia. Fingebat & metū, quo magis concupiſceret. *Prægrauem ſe Neroni fuiſſe. nec Luſitaniam rurſus aut alterius exſilij honorem exſpectandum: ſuſpectum ſemper inuiſumq; dominantibus, qui proximus deſtinaretur. Nocuiſſe id ſibi apud ſenem principem; magis nociturū apud iuuenem, ingenio trucē, & longo exſilio efferatū.*

Occidi

Occidi Othonem poſſe. proin agendum audendumq; dum Galbæ auctoritas fluxa, Piſonis nondum coaluiſſet. Opportunos magnis conatibus tranſitus rerum: nec cunctatione opus, vbi pernicioſior ſit quies, quam temeritas. Mortem omnibus ex natura æqualem, obliuione apud poſteros, vel gloria diſtingui. Ac ſi nocentem innocentemq; idem exitus maneat, acrioris viri eſſe, merito perire. Non erat Othonis mollis & corpori ſimilis animus. Et intimi libertorum ſeruorumq; corruptius, quam in priuata domo habiti, aulam Neronis, & luxus, adulteria, matrimonia, ceteraſque regnorum libidines, auido talium, ſi auderet, vt ſua oſtentantes; quieſcenti, vt aliena, exprobrabant: vrgentibus etiam mathematicis, dum *nouos motus, & clarum Othoni annum obſeruatione ſiderum* affirmant. genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax, quod in ciuitate noſtra & vetabitur ſemper, & retinebitur. Multos ſecreta Poppææ mathematicos, peſſimum principalis matrimonij inſtrumentum, habuerãt: è quibus Ptolemæus Othoni in Hiſpania comes, cũ *ſuperfuturum eum Neroni* promiſiſſet, poſtquam ex euentu fides, coniectura iam & rumore, ſenium Galbæ, & iuuentam Othonis computantium, perſuaſerat *fore, vt in imperium aſciſceretur.* Sed Otho tamquã peritia, & monitu fatorum prędicta accipiebat, cupidine ingenij humani libentius obſcura credi. Nec deerat Ptolemæus, iam & ſceleris inſtinctor, ad quod facillime ab eiuſmodi voto tranſitur. Sed ſceleris cogitatio incertũ an repẽs: ſtudia militum iampridem ſpe ſucceſſionis, aut paratu facinoris affectauerat. In itinere, in agmine, in ſtationibus, vetuſtiſſimum quemq; militum nomine vocans, ac memoria Neroniani comitatus, *contubernales* appellando, alios agnoſcere, quoſdam requirere, & pecunia aut gratia iuuare: inſerendo ſæpius querelas, & ambiguos de Galba ſermones, quæque alia turbamenta vulgi. Labores itinerum, inopia commeatuum, duritia imperij, atrocius accipiebantur: cum Campaniæ lacus

& Achaiæ vrbes claſſibus adire ſoliti, Pirenæum & Alpes, & immenſa viarum ſpatia, ægre ſub armis eniterentur. Flagrantibus iam militum animis, velut faces addiderat Meuius Pudens, è proximis Tigellini. is mobiliſſimum quemq; ingenio; aut pecuniæ indigum, & in nouas cupiditates præcipitem alliciendo, eo paulatim progreſſus eſt, vt per ſpeciem conuiuij, quotiens Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti, viritim centenos nummos diuideret. quam velut publicam largitionem, Otho, ſecretioribus apud ſingulos pręmijs, intendebat. adeo animoſus corruptor, vt Cocceio Proculo ſpeculatori de parte finium cum vicino ambigenti, vniuerſum vicini agrum ſua pecunia emptum dono dederit: per ſocordiam pręfecti, quem nota pariter & occulta fallebant. Sed tum è libertis Onomaſtum futuro ſceleri præfecit, à quo Barbium Proculum Teſſerarium ſpeculatorum, & Veturium Optionem eorundem perductos, poſtquam vario ſermone callidos, audaceſque cognouit, pretio & promiſſis onerat, data pecunia ad pertentandos plurium animos. Suſcepere duo manipulares imperiũ Pop. Rom. transferendũ, & tranſtulerunt. In conſcientiam facinoris pauci aſciti, ſuſpenſos ceterorum animos, diuerſis artibus ſtimulant: primores militum, *per beneficia Nymphidij vt ſuſpectos:* vulgus & ceteros, ira & deſperatione *dilati totiens donatiui.* erant quos memoria Neronis, ac deſideriũ prioris licentiæ accenderet. in commune omnes metu mutandæ militiæ exterrebantur. Infecit ea tabes legionum quoq; & auxiliorum motas iã mẽtes, poſtquam vulgatum erat *labare Germanici exercitus fidem.* Adeoq; parata apud malos ſeditio, etiam apud integros diſſimulatio fuit, vt poſtero Idũ die, redeuntem à cęna Othonẽ rapturi fuerint, niſi incerta noctis, & tota vrbe ſparſa militũ caſtra, nec facilem inter temulentos conſenſum timuiſſent: non Reip. cura, quam fędere principis ſui ſanguine ſobrij parabant, ſed ne per tenebras,
vt

vt quiſque Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatus eſſet,ignorãtibus pleriſque pro Othone deſtinaretur. Multa erumpentis ſeditionis indicia per conſcios oppreſſa; quædam apud Galbæ aures præfectus Laco eluſit, ignarus militarium animorum, conſilijque quamuis egregij, quod non ipſe afferret,inimicus, & aduerſus peritos peruicax. XVIII Kalend. Febr. ſacrificanti pro æde Apollinis Galbæ, haruſpex Vmbricius *triſtia exta,& inſtantes inſidias,ac domeſticum hoſtẽ* prædicit:audiente Othone (nam proximus adſtiterat)idq; vt lætum è contrario, & ſuis cogitationibus proſperum interpretante. Nec multo poſt libertus Onomaſtus nuntiat, *expectari eum ab architecto & redemptoribus*: quæ ſignificatio coeuntium iam militum, & paratæ coniurationis conuenerat. Otho,*cauſſam digreſſus* requirentibus, cũ *emi ſibi prædia vetuſtate ſuſpecta,eoq; prius exploranda* finxiſſet, innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum,inde ad Miliarium aureum, ſub ædem Saturni pergit.Ibi tres & viginti ſpeculatores cõſalutatum *imperatorem*,ac paucitate ſalutantium trepidum, & ſellæ feſtinanter impoſitum,ſtrictis mucronibus rapiunt. Totidem ferme milites in itinere aggregantur,alij conſcientia, pleriq; miraculo: pars clamore & gladijs, pars ſilentio,animum ex euentu ſumpturi. Stationem in caſtris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine ſubditi ſceleris, an corrupta latius caſtra,ac ſi contra tenderet, exitium metuens, præbuit pleriſque ſuſpicionem conſcientiæ. Antepoſuere ceteri quoq; tribuni centurioneſque pręſẽtia dubijs & honeſtis. Iſque habitus animorum fuit, vt peſſimum facinus auderent pauci, plures vellent, omnes paterentur. Ignarus interim Galba & ſacris intentus, fatigabat alieni iam imperij deos: cum affertur rumor *rapi in caſtra, incertum quem ſenatorem,mox Othonem eſſe qui raperetur.* Simul ex tota vrbe, vt quiſque obuius fuerat, alij formidinem augentes, quidam minora vero, ne

tum quidem obliti adulationis. Igitur conſultantibus placuit *pertentari animum cohortis, quæ in palatio ſtationem agebat, nec per ipſum Galbam, cuius integra auctoritas maioribus remediјs ſeruabatur.* Piſo pro gradibus domus vocatos, in hunc modum allocutus eſt: *Sextus dies agitur, cõmilitones, ex quo ignarus futuri, & ſiue optandum hoc nomen ſiue timẽdum erat, Cæſar aſcitus ſum: quo domus noſtræ aut Reip. fato, in veſtra manu poſitum eſt. non quia, meo nomine, triſtiorẽ caſum paueam, vt qui aduerſa expertus cum maxime, ducam ne ſecunda quidem minus diſcriminis habere. patris, & ſenatus & ipſius imperij vicem doleo, ſi nobis aut perire hodie neceſſe eſt; aut, quod æque apud bonos miſerum eſt, occidere. Solatiũ proximi motus habebamus, incruentam vrbem & res ſine diſcordia tranſlatas. Prouiſum adoptione videbatur, vt ne poſt Galbam quidem bello locus eſſet. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modeſtiæ. neq; enim relatu virtutum, in comparatione Othonis opus eſt. Vitia, quibus ſolis gloriatur, euertere imperium, etiam cum amicum imperatoris ageret. Habitune & inceſſu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. Perdere iſte ſciet, donare neſciet. Stupra nunc, & comiſſationes, & feminarum cœtus, voluit animo. hæc principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipſum ſit; rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim vnquam imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit. Galbam conſenſus generis humani; me Galba, conſentientibus vobis, Cæſarem dixit. Si Reſp. & ſenatus, & populus, vana nomina ſunt: veſtra, commilitones, intereſt, ne imperatorem peſſimi faciant. Legionum ſeditio aduerſum duces ſuos audita eſt aliquando: veſtra fides famaque, illæſa ad hunc diem manſit, & Nero quoque vos deſtituit, non vos Neronem. Minus XXX. transfugæ & deſertores, quos centurionem aut tribunum ſibi eligentes nemo ferret, imperium aſſignabunt? Admittis exemplum? & quieſcendo commune crimen facitis? Tranſcendet hæc licentia in prouincias: & ad*

nos ſcelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec eſt plus quod pro cæde principis, quam quod innocentiuus datur. ſed proinde à nobis donatiuum ob fidem, quam ab alijs pro facinore accipietis. Dilapſis ſpeculatoribus, cetera cohors nō aſpernata concionātem, vt turbidis rebus euenit, forte magis, & nonnullo adhuc conſilio, parat ſigna, quod poſtea creditum eſt, inſidijs & ſimulatione. Miſſus & Celſus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipſanij in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, *vt Germanicos milites è libertatis atrio accerſeret.* Legioni claſſicæ diffidebat, infeſtæ ob cædem commilitonū, quos primo ſtatim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiam in caſtra prætorianorum tribuni Cerius Seuerus, Subrius Dexter, Pompeius Lōginus, ſi incipiens adhuc & nondum adulta ſeditio, melioribus conſilijs flecteretur. Tribunorum Subrium & Cerium milites adorti minis, Longinum manibus coercent, exarmantque: quia non ordine militiæ, ſed è Galbæ amicis, fidus principi ſuo, & deſciſcentibus ſuſpectior erat. Legio claſſica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi Celſum infeſtis pilis proturbāt. Germanica vexilla diu nutauere, inualidis adhuc corporibus, placatis animis, quod eos à Nerone Alexādriam pręmiſſos, atq; inde rurſus longa nauigatione ægros, impenſiore cura Galba refouebat. Vniuerſa iam plebs palatiū implebat, mixtis ſeruitijs, & diſſono clamore, *cædē Othonis & coniuratorū exſilium* poſcentiū, vt ſi in circo ac theatro ludicrū aliquod poſtularent. neq; illis iudiciū aut veritas: (quippe eodē die diuerſa pari certamine poſtulaturis) ſed tradito more, quemcumq; principē adulandi, licētia acclamationū, & ſtudijs inanibus. Interim Galbam duę ſententię diſtinebant: Titus Vinius *manendū intra domum, opponenda ſeruitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos* cenſebat: *daret malorum pœnitentiæ; daret bonorum conſenſui ſpatium, ſcelera impetu, bona conſilia mora*

 valeſcere.

valeſcere. Deniq; eundi vltro ſi ratio ſit, eandem mox facultatem: regreſſus, ſi pœniteat, in aliena poteſtate. Feſtinandum ceteris videbatur, *antequam creſceret inualida adhuc coniuratio paucorum. Trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digreſſus, ad ignaros illatus, cunctatione nunc & ſegnitia terentium tempus, imitari Principem diſcat. Non exſpectandum, vt compoſitis caſtris, forum inuadat, & proſpectante Galba Capitolium adeat: dum egregius imperator, cum fortibus amicis, ianua, ac limine tenus domum cludit, obſidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in ſeruis auxilium, ſi conſenſus tantæ multitudinis, & quæ plurimum valet, prima indignatio langueſcat. Proinde intuta, quæ indecora, vel ſi cadere neceſſe ſit, occurrendum diſcrimini. Id Othoni inuidioſius, & ipſis honeſtum.* Repugnantem huic ſententiæ Vinium, Laco minaciter inuaſit, ſtimulante Icelo, priuati odij pertinacia, in publicum exitium. Nec diutius Galba cunctatus ſpecioſiora ſuadentibus acceſſit. Præmiſſus tamen in caſtra Piſo, vt iuuenis magno nomine, recenti fauore, & infenſus T. Vinio, ſeu quia erat, ſeu quia irati ita volebant. & facilius de odio creditur. Vix dũ egreſſo Piſone, *occiſum in caſtris Othonem*, vagus primum & incertus rumor, mox vt in magnis mendacijs, *interfuiſſe ſe quidam, & vidiſſe* affirmabant, credula fama inter gaudentes, & incurioſos. Multi arbitrabantur compoſitum auctumque rumorem, mixtis iam Othonianis, qui ad euocandum Galbam, læta falſo vulgauerint. Tum vero non populus tantum & imperita plebs in plauſus & immodica ſtudia, ſed equitum pleriq; ac ſenatorum, poſito metu incauti, refractis palatij foribus ruere intus, ac ſe Galbæ oſtentare, *præreptam ſibi vltionem* querentes. Ignauiſſimus quiſque, & vt res docuit, in periculo non auſurus; nimij verbis, linguæ feroces: nemo ſcire, & omnes affirmare, donec inopia veri, & conſenſu errantium victus, ſumpto thorace Galba, irruenti turbæ neque ætate neq; corpore ſiſtens, ſella leuaretur. Obuius in pa-

in palatio Iulius Atticus ſpeculator, cruentum gladium oſtentans, *occiſum à ſe Othonem* exclamauit: & Galba, *Commilito*, inquit, *quis iuſsit?* inſigni animo ad coercendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduerſus blandientes incorruptus. Haud dubiæ iam in caſtris omnium mẽtes, tantuſque ardor, vt non contenti agmine & corporibus, in ſuggeſtu, in quo paullo ante aurea Galbæ ſtatua fuerat, medium inter ſigna Othonẽ vexillis circumdarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus; gregarius miles *caueri* inſuper *præpoſitos* iubebat. Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutua non tamquam in populo ac plebe, varijs ſegni adulatione vocibus, ſed vt quemq; affluentium militum aſpexerant, prehenſare manibus, complecti armis, collocare iuxta, præire ſacramentum, modo imperatorem militibus, modo imperatori milites commendare. Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oſcula, & omnia ſeruiliter pro dominatione. Poſtquam vniuerſa claſſiariorum legio ſacramentum eius accepit, fidens viribus, & quos adhuc ſingulos exſtimulauerat, accendendos in commune ratus, pro vallo caſtrorum ita cœpit; *Quis ad vos proceſſerim, commilitones, dicere non poſſum: quia nec priuatum me vocare ſuſtineo, princeps à vobis nominatus, nec principem, alio imperante. Veſtrum quoq; nomen in incerto erit, donec dubitabitur imperatorem populi Rom. in caſtris, an hoſtem habeatis. Auditiſne, vt pœna mea, & ſupplicium veſtrum ſimul poſtulentur? adeo manifeſtum eſt, neq; perire nos, neq; ſaluos eſſe, niſi vna, poſſe. Et cuius leuitatis eſt Galba, iam fortaſſe promiſit: vt qui nullo expoſcente, tot millia innocentiſſimorũ militũ trucidauerit. Horror animum ſubit, quotiens recordor feralem introitum, & hanc ſolam Galbæ victoriã, cum in oculis vrbis decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auſpicijs vrbẽ ingreſſus, quã gloriam ad principatum attulit; niſi occiſi Obultronij Sabini, & Cornelij Marcelli in Hiſpania,*

Vettij Chilonis in Gallia, Fonteij Capitonis in Germania, Clodij Macri in Africa, Cingonij in via, Turpiliani in urbe, Nymphidij in caſtris? Quæ vſquam prouincia, quæ caſtra ſunt, niſi cruenta & maculata? aut, vt ipſe prædicat, emendata, & correcta? Nam quæ alij ſcelera, hic remedia vocat: dum falſis nominibus, ſeueritatem pro ſæuitia, parſimoniam pro auaritia; ſupplicia & contumelias veſtras, diſciplinam appellat. Septem à Neronis fine menſes ſunt, & iam plus rapuit Icelus, quam quod Polycleti, et Vatinij, & Elij, parauerunt. Minore auaritia ac licentia graſſatus eſſet T. Vinius, ſi ipſe imperaſſet. nunc & ſubiectos nos habuit tamquam ſuos: & viles vt alienos. Vna illa domus ſufficit donatiuo, quod vobis nunquam datur, & cotidie exprobratur. Ac ne qua altem in ſucceſſore Galbæ ſpes eſſet, accerſit ab exſilio, quem triſtitia & auaritia ſui ſimillimum iudicabat. Vidiſtis, commilitones, notabili tempeſtate, etiam deos infauſtam adoptionem aduerſantes. Idem ſenatus, idem populi Rom. animus eſt. Veſtra virtus expectatur, apud quos omne honeſtis conſilijs robur, & ſine quibus quamuis egregia inualida ſunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiſcum ſunt. Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam, ſed detinet. Cum vos aſpexerit, cum ſignum meum acceperit, hoc ſolum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari niſi peractum. Aperiri deinde armamentarium iuſſit, rapta ſtatim arma, ſine more & ordine militiæ, vt prætorianus, aut legionarius inſignibus ſuis diſtingueretur. Miſcentur auxiliaribus, galeis ſcutiſque. Nullo tribunorum centurionumue adhortante, ſibi quiſque dux & inſtigator & pręcipuum peſſimorum incitamentum, quod boni mærebant. Iam exterritus Piſo fremitu crebreſcentis ſeditionis, & vocibus in vrbem vſque reſonantibus, egreſſum interim Galbam & foro appropinquãtem aſſecutus erat: iam Marius Celſus haud læta rettulerat: cum alij in palatium redire, alij Capitolium petere, pleriq; roſtra.

ſtra occupanda cenſerent, plures tantum ſententijs aliorum contradicerent; vtque euenit in conſilijs infelicibus, optima viderentur, quorum tempus effugerat. Agitaſſe Laco, ignaro Galba, de occidendo T. Vinio dicitur, ſiue vt pœna eius animos militum mulceret, ſeu conſcium Othonis credebat, ad poſtremum vel odio. hæſitationẽ attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto, difficilis modus, & turbauere conſilium trepidi nuntij, ac proximorum diffugia, languentibus omnium ſtudijs, qui primo alacres fidem atq; animum oſtentauerant. Agebatur huc illuc Galba, vario turbæ fluctuantis impulſu, completis vndiq; baſilicis ac templis, lugubri proſpectu, neq; populi aut plebis vlla vox, ſed attoniti vultus, & conuerſæ ad omnia aures. non tumultus, non quies, quale magni metus, & magnę iræ ſilentium eſt. Othoni tamen *armari plebem* nuntiabatur. *Ire præcipites & occupare pericula* iubet. Igitur milites Romani, quaſi Vologeſen, aut Pacorum, auito Arſacidarum ſolio depulſuri, ac non imperatorem ſuum inermem & ſenem trucidare pergerẽt, disiecta plebe, proculcato ſenatu, truces armis, rapidis equis forum irrumpunt. nec illos Capitolij aſpectus, & imminẽtium templorum religio, & priores & futuri principes terruere, quo minus facerent ſcelus, cuius vltor eſt quiſquis ſucceſſit. Viſo cominus armatorum agmine, vexillarius comitantis Galbam cohortis (*Atilium Vergilionem fuiſſe* tradunt) dereptam Galbæ imaginẽ ſolo afflixit. Eo ſigno manifeſta in Othonem omnium militum ſtudia, deſertũ fuga populi forum, diſtricta aduerſus dubitantes tela. Iuxta Curtiũ lacum, trepidatione ferẽtium Galba proiectus è ſella ac prouolutus eſt. Extremã eius vocem, vt cuiq; odium aut admiratio fuit, varie prodidere. Alij ſuppliciter interrogaſſe, *quid mali meruiſſet? paucos dies exſoluendo donatiuo* deprecatum. Plures obtuliſſe vltro percuſſoribus iugulum, *agerent ac ferirent, ſi ita è Rep. videretur.* nõ interfuit occidẽtiũ quid diceret. De-

percuſſore non ſatis conſtat. quidam *Terentium Euocatum*, alij *Lecanium*, crebrior fama tradidit *Camurium* XV. *legionis militem, impreſſo gladio, iugulum eius hauſiſſe*. Ceteri crura brachiaque (nam pectus tegebatur) fœde laniauere: pleraq; vulnera, feritate & ſæuitia trunco iam corpori adiecta. Titum inde Vinium inuaſere. de quo & ipſo ambigitur, conſumpſeritne vocem eius inſtans metus, an proclamauerit, *non eſſe ab Othone mandatum vt occideretur*. Quod ſeu finxit formidine; ſeu cõſcientia coniurationis confeſſus eſt: huc potius eius vita famaq; inclinat, vt conſcius ſceleris fuerit, cuius cauſſa erat. ante ædem diui Iulij iacuit, primo ictu in poplitem, mox ab Iulio Caro legionario milite in vtrumq; latus tranſuerberatus. Inſignem illa die virum Sempronium Denſum ętas noſtra vidit. Centurio is prætoriæ cohortis à Galba cuſtodiæ Piſonis additus, ſtricto pugione occurrens armatis, & ſcelus exprobrans, ac modo manu, modo voce, vertendo in ſe percuſſores, quamquam vulnerato Piſoni effugium dedit. Piſo in ædem Veſtæ peruaſit, exceptuſque miſericordia publici ſerui, & contubernio eius abditus, nõ religione, nec cærimonijs, ſed latebra imminens exitium differebat: cũ aduenere, miſſu Othonis, nominatim in cædem eius ardẽtes, Sulpicius Florus è Britannicis cohortibus, nuper à Galba ciuitate donatus, & Statius Murcus ſpeculator. à quibus protractus Piſo, in foribus templi trucidatur. Nullã cædem Otho maiore lætitia excepiſſe, nullum caput tã inſatiabilibus oculis perluſtraſſe dicitur: ſeu tum primum leuata omni ſolicitudine mens, vacare gaudio cęperat: ſeu recordatio maieſtatis in Galba; amicitię in T. Vinio quãuis immitem animum imagine triſti confuderat: Piſonis, vt inimici & ęmuli, cęde lætari, ius faſque credebat. Præfixa contis capita geſtabantur, inter ſigna cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim oſtẽtantibus cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant, qui vere, qui falſo, vt pulchrũ & memora-

morabile facinus iactabant. Plures quam CXX. libellos præmia expoſcentium, ob aliquam notabilem illa die operam, Vitellius poſtea inuenit. omneſque conquiri & interfici iuſſit, non honore Galbæ, ſed tradito principibus more, munimẽtum ad præſens, in poſterum vltionem. Alium crederes ſenatum, alium populum: ruere cuncti in caſtra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, exoſculari Othonis manum: quantoque magis falſa erant quæ fiebant: tanto plura facere. Nec aſpernabatur ſingulos Otho, auidum & minacem militum animum, voce vultuque temperans. Marium Celſum conſulem deſignatum, & Galbæ vſque in extremas res amicum fidumque, ad ſupplicium expoſtulabant; induſtriæ eius innocentiæq; quaſi malis artibus infenſi. Cædis & prædarum initium, & optimo cuiq; perniciem quæri apparebat. ſed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum ſcelus, iubere iam poterat. Ita ſimulatione iræ, *vinciri* iuſſum, & *maiores pœnas daturum* affirmans, præſenti exitio ſubtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Prætorij præfectos ſibi ipſi legere: Plotium Firmum è manipularibus quondam, tum vigilibus præpoſitum, & incolumi adhuc Galba partes Othonis ſecutum. adiungitur Licinius Proculus, intima familiaritate Othonis, ſuſpectus conſilia eius fouiſſe. Vrbi Flauium Sabinum præfecere, iudicium Neronis ſecuti, ſub quo eamdem curam obtinuerat: pleriſque Veſpaſianum fratrem in eo reſpicientibus. Flagitatum, *vt vacationes præſtari centurionibus ſolita remitterentur*. Namq; gregarius miles, vt tributum annuum pendebat. Quarta pars manipuli ſparſa per commeatus; aut in ipſis caſtris vaga, dum mercedem centurioni exſolueret, neq; modum oneris quiſquam, neque genus quæſtus penſi habebat. per latrocinia & raptus, aut ſeruilibus miniſterijs, militare otium redimebant. Tum locupletiſſimus quiſque miles, labore

ac ſæuitia fatigari, donec vacationem emeret. vbi ſumptibus exhauſtus, ſecordia inſuper elãguerat, inops pro locuplete, & iners pro ſtrenuo, in manipulum redibat: ac rurſus alius atq; alius eadem egeſtate ac licentia corrupti, ad ſeditionem & diſcordias, & ad extremum, bella ciuilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione, centurionum animos auerteret, *ex fiſco ſuo vocationes annuas exſoluturum* promiſit; rem haud dubie vtilem, & à bonis poſtea principibus, perpetuitate diſciplinæ firmatam. Laco præfectus tamquam in inſulam ſeponeretur, ab euocato, quem ad cædem eius Otho præmiſerat, confoſſus. In Martianum Icelum, vt in libertum, palam animaduerſum. Exacto per ſcelera die, nouiſſimum malorum fuit lætitia. Vocat ſenatum prætor vrbanus. certant adulationibus ceteri magiſtratus. Accurrunt patres, decernitur Othoni *tribunicia poteſtas, & nomẽ Auguſti, & omnes principum honores*, annitentibus cunctis abolere conuicia ac probra, quæ promiſcue iacta hæſiſſe animo eius nemo ſenſit. omiſiſſet offenſas, an diſtuliſſet, breuitate imperij in incerto fuit. Otho cruento adhuc foro per ſtrages iacentium, in Capitolium atq; inde in Palatium vectus, *concedi corpora ſepulturæ, cremarique* permiſit. Piſonem Verania vxor ac frater Scribonianus, T. Vinium Criſpina filia compoſuere, quæſitis redemptiſque capitibus, quæ venalia interfectores ſeruauerant. Piſo vnum & triceſimum ætatis annum explebat, fama meliore quam fortuna. Fratres eius Magnum Claudius, Craſſum Nero interfecerant. Ipſe diu exſul, quatriduo Cęſar, properata adoptione ad hoc tantum maiori fratri pręlatus eſt, vt prior occideretur. T. Vinius XLVII. annos varijs moribus egit. Pater illi è prętoria familia, maternus auus è proſcriptis. Prima militia infamis, Legatum Caluiſium Sabinum habuerat: cuius vxor, mala cupidine viſendi ſitũ caſtrorum, per noctem militari habitu ingreſſa, cũ vigilias & cetera militiæ munia eadem laſciuia,

te-

temeraſſet, in ipſis principijs ſtuprum auſa, & criminis huius reus T. Vinius arguebatur. Igitur iuſſu C. Cæſaris oneratus catenis; mox mutatione temporũ dimiſſus, curſu honorũ inoffenſo, legioni poſt præturam præpoſitus, probatuſq;. ſeruili deinceps probro reſperſus eſt, tamquã ſcyphum aureũ in cõuiuio Claudij furatus: & Claudius poſtera die ſoli omnium Vinio fictilibus miniſtrari iuſſit. Sed Vinius proconſulatu Galliã Narbonenſem ſeuere integreq; rexit. mox Galbę amicitia in abruptũ tractus, audax, callidus, prõptus, & prout animũ intendiſſet, prauus aut induſtrius, eadẽ vi. Teſtamentũ T. Vinij magnitudine opum irritũ: Piſonis ſupremam voluntatẽ paupertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentia tenebrarum plurimis ludibrijs vexatum, diſpenſator Argius, è prioribus ſeruis, humili ſepultura in priuatis eius hortis contexit. Caput per lixas caloneſque ſuffixum, laceratumq; ante Patrobij tumulũ (libertus is Neronis punitus à Galba fuerat) poſtera demũ die repertũ, & cremato iam corpori admixtum eſt. Hunc exitũ habuit Ser. Galba tribus & ſeptuaginta annis, quinq; principes proſpera fortuna emenſus, & alieno imperio felicior, quã ſuo. Vetus in familia nobilitas, magnæ opes. ipſi mediũ ingenium, magis extra vitia quam cũ virtutibus. Famæ nec incurioſus, nec venditator. Pecuniæ alienæ nõ appetens, ſuæ parcus, publicæ auarus. Amicorũ libertorumq;, vbi in bonos incidiſſet, ſine reprehenſione patiens: ſi mali forẽt, vſque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium, & metus temporum obtentui, vt quod ſegnitia erat, ſapientia vocaretur. Dum vigebat ętas, militari laude apud Germanias floruit. Proconſul Africam moderate: iam ſenior, citeriorem Hiſpaniam pari iuſtitia continuit; maior priuato viſus dum priuatus fuit, & omnium cõſenſu capax imperij, niſi imperaſſet. Trepidam vrbem, ac ſimul atrocitatem recentis ſceleris, ſimul veteres Othonis mores pauentem, nouus inſuper *de Vitel-*

lio

lio nuntius exterruit, ante cædem Galbæ ſuppreſſus, vt tantum ſuperioris Germaniæ exercitum deſciuiſſe crederetur. Tum *duos omnium mortaliũ impudicitia, ignauia, luxuria deterrimos, velut ad perdendum imperium fataliter electos*, non ſenatus modo & eques, quis aliqua pars & cura Reip. ſed vulgus quoq; palam merere. Nec iam recentia ſæuæ pacis exempla, ſed repetita bellorum ciuiliũ memoria, *captam totiens ſuis exercitibus vrbem, vaſtitatem Italiæ, direptiones prouinciarum, Pharſaliam, Philippos, & Peruſiam ac Mutinam*, nota publicarum cladium nomina, loquebantur: *Prope euerſum orbem, etiam cum de principatu inter bonos certaretur. ſed manſiſſe C. Iulio, manſiſſe Cæſare Auguſto victore, imperium; manſuram fuiſſe, ſub Pompeio Brutoque Remp. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in templa ituros? Vtraſque impias preces, vtraque deteſtanda vota, inter duos, quorum bello ſolum id ſcires, deteriorem fore qui viciſſet.* Erant qui Veſpaſianum & arma Orientis augurarentur. &, vt potior vtroq; Veſpaſianus, ita bellum aliud, atque alias clades horrebant. Et ambigua de Veſpaſiano fama: ſoluſque omnium ante ſe principum, in melius mutatus eſt. Nunc initia cauſſaſque motus Vitelliani expediam. Cæſo cum omnibus copijs Iulio Vindice, ferox præda gloriaq; exercitus, vt cui ſine labore ac periculo, ditiſſimi belli victoria eueniſſet, expeditionem & aciem, præmia quam ſtipendia malebat: diuque infructuoſam & aſperam militiam tolerauerat, ingenio loci cælique, & ſeueritate diſciplinæ; quam in pace inexorabilem diſcordiæ ciuium reſoluunt, paratis vtrimq; corruptoribus, & perfidia impunita. Viri, arma, equi, ad vſum & ad decus ſupererant. Sed ante bellum, centurias tantum ſuas turmaſque nouerant; exercitus finibus prouinciarum diſcernebantur: tum aduerſus Vindicem contractę legiones, ſeque & Gallias expertæ quęrere rurſus arma, nouaſque diſcordias: nec *ſocios* vt olim, ſed *hoſtes* & *victos* vocabant. Nec deerat

pars

pars Galliarum quę Rhenum accolit,eaſdem partes ſecuta, ac tum acerrima inſtigatrix aduerſus *Galbianos.* hoc enim nomen faſtidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Æduiſque,ac deinde prout opulentia ciuitatibus erat,infenſi,expugnationes vrbium,populationes agrorum, raptus penatium hauſerunt animo: ſecundum auaritiam & arrogantiam præcipua validiorum vitia, contumacia Gallorum irritati,qui *remiſſam ſibi à Galba quartam tributorum partem, & publice donatos in ignominiam exercitus* iactabant. Acceſſit callide vulgatum,temere creditum, *decumari legiones, & promptiſſimum quemq; centurionum dimitti.* vndique atroces nuntij, ſiniſtra ex vrbe fama, infenſa Lugdunenſis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fecunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendumq; materies in ipſis caſtris,odio, metu, & vbi vires ſuas reſpexerant, ſecuritate. Sub ipſas ſuperioris anni Kal. Decembr. Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingreſſus, hiberna legionum cum cura adierat: redditi pleriſque ordines, remiſſa ignominia, alleuatæ notæ: plura ambitione, quædam iudicio: in quibus ſordem & auaritiam Fonteij Capitonis, adimendis aſſignandiſue militiæ ordinibus, integre mutauerat. Nec conſularis legati menſura, ſed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud ſeueros humilis. Ita comitatem bonitatemq; fauentes vacabant, quod ſine modo,ſine iudicio, donaret ſua, largiretur aliena. Simul auiditate imperandi,ipſa vitia pro virtutibus interpretabantur Multi in vtroq; exercitu ſicut modeſti quietique, ita mali & ſtrenui. Sed profuſa cupidine, & inſigni temeritate legati legionum. Alienus Cæcina, & Fabius Valens: è quibus Valens infenſus Galbæ tamquam detectam à ſe Verginij cunctationem, oppreſſa Capitonis conſilia ingrate tuliſſet, inſtigare Vitellium *ardorem militum* oſtentans. *Ipſum celebri vbique fama: nullam in Flacco Hordeonio moram: affore Britanniam: ſecutura Germanorum*

rũ auxilia: male fidas prouincias: precarium ſeni imperium, & breui tranſiturũ. panderet modo ſinum, & venienti fortunæ occurreret. Merito dubitaſſe Verginium, equeſtri familia, ignoto patre: imparem ſi recepiſſet imperium, tutum ſi recuſaſſet. Vitellio tres patris conſulatus, cenſuram, collegium Cæſaris, & imponere iampridem imperatoris dignationem & auferre priuati ſecuritatem. Quatiebatur his ſegne ingenium, vt concupiſceret magis, quam vt ſperaret. At in ſuperiore Germania, Cæcina decora iuuenta, corpore ingens, animi immodicus, cito ſermone, erecto inceſſu, ſtudia militum inlexerat. Hunc iuuenem Galba, quæſtorem in Bætica, impigre in partes ſuas tranſgreſſum legioni præpoſuit. mox compertum publicam pecuniam auertiſſe, vt peculatorem flagitari iuſſit. Cæcina ægre paſſus, miſcere cuncta, & priuata vulnera, Reip. malis operire ſtatuit. Nec deerant in exercitu ſemina diſcordiæ, quod & bello aduerſus Vindicem vniuerſus affuerat; nec niſi occiſo Nerone tranſlatus in Galbam, atq; in eo ipſo ſacramento vexillis inferioris Germaniæ præuentus erat. Et Treueri ac Lingones, quaſque alias ciuitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hibernis legionum propius miſcentur. Vnde ſeditioſa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Verginium fauor cuicumq; alij profuturus. Miſerat ciuitas Lingonum, vetere inſtituto, dona legionibus, dextras hoſpitij inſigne. Legati eorum in ſqualorem mæſtitiamq; compoſiti per principia, per contubernia, modo *ſuas iniurias*, modo *ciuitatum vicinarum præmia* & vbi pronis militum auribus accipiebantur, *ipſius exercitus pericula & contumelias* conquerentes, accendebant animos. Nec procul ſeditione aberant, cum Hordeonius Flaccus *abire legatos*, vtq; occultior digreſſus eſſet, *nocte caſtris excedere* iubet. Inde atrox rumor, affirmantibus pleriſque *interfectos; ac ni ſibi conſulerent, fore vt acerrimi militum & præſentia conqueſti, per tenebras & inſcitiam ceterorum*

occi-

occiderentur. obſtringuntur inter ſe tacito fœdere legiones. Adſciſcitur auxiliorum miles, primo ſuſpectus, tamquam circumdatis cohortibus aliſque, impetus in legiones pararetur: mox eadem acrius volens, faciliore inter malos conſenſu ad bellum, quam in pace ad concordiam. Inferioris tamen Germaniæ legiones ſolenni Kalen. Ianuariarum ſacramento pro Galba adactæ, multa cunctatione, & raris primorum ordinum vocibus; ceteri ſilentio, proximi cuiuſque audaciam exſpectantes; inſita mortalibus natura propere ſequi quæ piget inchoare. Sed ipſis legionibus inerat diuerſitas animorum: primani quintaniq; turbidi adeo, vt quidam ſaxa in Galbæ imagines iecerint; quintadecima ac ſextadecima legiones, nihil vltra fremitum & minas auſæ, initium erumpendi circumſpectabant. At in ſuperiori exercitu, quarta ac duodeuiceſima legiones iiſdem hibernis tendentes, ipſo Kalend. Ianuariarum die dirumpũt imagines Galbæ: quarta legio promptius, duodeuiceſima cunctanter, mox conſenſu. Ac ne reuerentiam imperij exuere viderentur, in S.P.Q.R. obliterata iam nomina, ſacramenta aduocabant. nullo legatorum tribunorumue pro Galba nitente, quibuſdam, vt in tumultu, notabilius turbantibus. Non tamen quiſquam in modum concionis, aut ſuggeſtu locutus. neq; enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius Flaccus conſularis legatus aderat, non compeſcere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos auſus; ſed ſegnis, pauidus, & ſocordia innocens. Quattuor centuriones duodeuiceſimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cum protegerent Galbæ imagines, impetu militum abrepti, vinctique. Nec cuiquam vltra fides, aut memoria prioris ſacramenti. ſed, quod in ſeditionibus accidit, vnde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ Kal. Ianuarias ſecuta eſt, in coloniam Agrippinenſem Aquilifer quartæ legionis

epulanti Vitellio nuntiat, *quartam & duodeuiceſimam legiones, proiectis Galbæ imaginibus in Senatus & Pop. Rom. verba iuraſſe*. Id ſacramentum inane viſum. *occupari nutantem fortunam, & offerri principem* placuit. Miſſi à Vitellio ad legiones legatoſque, qui *deſciuiſſe à Galba ſuperiorem exercitum* nunciarent; *proinde aut bellandum aduerſus deſciſcentes, aut ſi concordia & pax placeat, faciendum imperatorem: & minore diſcrimine ſumi principem, quam quæri*. Proxima legionis primæ hiberna erant, & promptiſſimus è legatis Fabius Valens. Is die poſtero coloniam Agrippinenſem cum equitibus legionis, auxiliariorumque ingreſſus, *Imperatorem* Vitellium conſalutauit. Secutæ ingenti certamine eiuſdem prouinciæ legiones: & ſuperior exercitus, ſpecioſis ſenatus populiq; Romani nominibus relictis, III. Non. Ianuarias Vitellio acceſſit. ſcires illum priore biduo non penes Remp. fuiſſe. Ardorem exercituum Agrippinenſes, Treueri, Lingones æquabant, *auxilia, equos, arma, pecunias* offerentes, vtq; corpore, opibus, ingenio validus. Nec principes modo coloniarum aut caſtrorum, quibus præſentia ex affluenti, & parta victoria magnæ ſpes; ſed manipuli quoq; & gregarius miles viatica ſua, & balteos, phalera ſque, inſignia armorum argento decora, loco pecuniæ tradebant: inſtinctu, & impetu & auaritia. Igitur laudata militum alacritate Vitellius, miniſteria principatus per libertos agi ſolita, in equites Romanos diſponit. Vacationes centurionibus ex fiſco numerat. Sæuitiam militum pleroſque ad pœnam expoſcentium ſæpius approbat, partim ſimulatione vinculorum fruſtratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ ſtatim interfectus. Iulium Burdonem Germanicæ claſſis præfectum aſtu ſubtraxit. exarſerat in eum iracundia exercitus, tamquam crimen, ac mox inſidias, Fonteio Capitoni ſtruxiſſet. grata erat memoria Capitonis; & apud ſæuientes occidere palam, ignoſcere non niſi fallendo licebat.

Ita

Ita in cuſtodia habitus: & poſt victoriam demum, ſatiatis iam militum odijs, dimiſſus eſt. Interim vt piaculum obijcitur centurio Criſpinus, qui ſe ſanguine Capitonis cruentauerat: eoque & poſtulantibus manifeſtior, & punienti vilior fuit. Iulius deinde Ciuilis periculo exemptus, præpotens inter Batauos, ne ſupplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciuitate Lingonum VIII. Batauorum cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum diſcordia temporum à legione digreſſæ: prout inclinaſſent, grande momentum, ſociæ aut aduerſæ. Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium, centuriones, de quibus ſupra rettulimus, occidi iuſſit, damnatos fidei crimine grauiſſimo inter deſciſcentes. Acceſſere partibus Valerius Aſiaticus, Belgicæ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum aſciuit: & Iunius Blæſus Lugdunenſis Galliæ rector, cum Italica legione, & ala Taurina, Lugduni tendentibus. Nec in Rhæticis copijs mora, quo minus ſtatim adiungerentur. Ne in Britannia quidem dubitatum. Præerat Trebellius Maximus, per auaritiam ac ſordes contemptus exercitui inuiſuſque. Accendebat odiũ eius Roſcius Cœlius legatus viceſimæ legionis olim diſcors, ſed occaſione ciuilium armorum atrocius proruperant. Trebellius *ſeditionem & confuſum ordinem diſciplinæ* Cælio; *ſpoliatas & inopes legiones*. Cælius Trebellio obiectabat, cum interim fœdis legatorum certaminibus, modeſtia exercitus corrupta, eoq; diſcordiæ ventum, vt auxiliarium quoq; militum comitijs proturbatus, & aggregantibus ſe Cælio cohortibus aliſque, deſertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciæ, quamquam remoto conſulari manſit: rexere legati legionum, pares iure Cælius audendo potentior. Adiuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibuſque Vitellius, duos duces, duo itinera bello deſtinauit. Fabius Valens *allicere, vel ſi abnuerent, vaſtare Gallias, & Cottianis Alpibus Italiam irrumpere*; Cæcina *propiore tranſitu*

Peni-

Peninis iugis degredi iuſſus. Valenti inferioris exercitus electi cum Aquila quintæ legionis, & cohortibus aliſque ad XL. millia armatorum data: XXX. millia Cæcina è ſuperiore Germania ducebat, quorum robur legio vnaetuiceſima fuit. addita vtrique Germanorum auxilia, è quibus Vitellius ſuas quoque copias ſuppleuit, tota mole belli ſecuturus. Mira inter exercitum imperatoremque diuerſitas. Inſtare miles, arma poſcere; *dum Galliæ trepident, dum Hiſpaniæ cunctentur. non obſtare hiemem, neque ignauæ pacis moras. inuadendam Italiam, occupandam vrbem. nihil in diſcordijs ciuilibus feſtinatione tutius, vbi facto magis quam conſulto opus eſſet.* Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu ac prodigis epulis præſumebat. medio diei temulentus, & ſagina grauis; cum tamen ardor & vis militum vltro ducis munia implebat, vt ſi adeſſet imperator, & ſtrenuis vel ignauis ſpem metumque adderet. Inſtructi intentiq; *ſignum profectionis* expoſcunt: nomine *Germanici*, Vitellio ſtatim addito: *Cæſarem* ſe appellari etiam victor prohibuit. Lętum augurium Fabio Valenti exercituique, quem in bellum agebat, ipſo profectionis die, aquila leni meatu, prout agmen incederet, velut dux viæ præuolauit: longumque per ſpatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ alitis fuit, vt haud dubium magnæ & proſperæ rei omen acciperetur. Et Treueros quidem vt ſocios ſecuri adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id opidum eſt) quamquam omni comitate exceptos, ſubditus pauor exterruit, raptis repente armis, ad cædem innoxiæ ciuitatis; non ob prædam, aut ſpoliandi cupidinem; ſed furore & rabie, & cauſſis incertis, eoque difficilioribus remedijs. donec precibus ducis mitigati, ab excidio ciuitatis temperauere. cæſa tamen ad quattuor millia hominum. Iſque terror Gallias inuaſit, vt venienti mox agmini vniuerſæ ciuitates, cum magiſtratibus & precibus occur-

rerent, ſtratis per vias pueris feminiſque, quæque alia placamenta hoſtilis iræ, non quidem in bello, ſed pro pace tendebantur. Nuntium de cæde Galbæ & imperio Othonis, Fabius Valens in ciuitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium, aut formidinem permotus, bellum voluebat: Gallis cunctatio exempta; & in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum ciuitas erat, fida partibus. benigne excepti, modeſtia certauere. ſed breuis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas à legione quartadecima, vt ſupra memorauimus, digreſſas exercitui ſuo Fabius Valens adiunxerat. Iurgio primum, mox rixa inter Batauos & legionarios, dum his aut illis ſtudia militum adgregantur, prope in prœlium exarſere; ni Valens animaduerſione paucorum, oblitos iam Batauos imperij admonuiſſet. Fruſtra aduerſus Æduos quæſita belli cauſſa. iuſſi *pecuniam atque arma deferre*, gratuitos inſuper commeatus præbuere: quod Ædui formidine, Lugdunenſes gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ. Cohortem duodeuiceſimam Lugduni, ſolitis ſibi hibernis, relinqui placuit. Manlius Valens, legatus Italicæ legionis, quamquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. ſecretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarum, & quo incautior deciperetur, palam laudatum. Veterem inter Lugdunenſes Viennenſeſque diſcordiam, proximum bellum accenderat. multæ inuicem clades, crebrius infeſtiuſque, quam vt tantum propter Neronem Galbamque pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunenſium, occaſione iræ, in fiſcum verterat. multus contra in Viennenſes honor. vnde æmulatio, & inuidia, & vno amne diſcretis connexum odium. Igitur Lugdunenſes exſtimulare ſingulos militum, & in euerſionem Viennenſium impellere; *obſeſſam ab illis coloniam ſuam, adiutos Vindicis conatus, cenſcri.*

ſcriptas nuper legiones in præſidium Galbæ referendo & vbi cauſſas odiorum prætenderant, magnitudinem prædæ oſtendebant. Nec iam ſecreta exhortatio, ſed publicæ preces; *Irent Vltores, exſcinderent ſedem Gallici belli. cuncta illic externa & hoſtilia; ſe coloniam Romanam & partem exercitus, & proſperarum aduerſarumq; rerum ſocios. ſi fortuna contra daret, iratis ne relinquerentur.* His & pluribus in eundem modum, perpulerant, vt nec legati quidem ac duces partium reſtingui poſſe iracundiam exercitus arbitrarentur, cum haud ignari diſcriminis ſui Viennenſes, velamenta & inſulas præferentes, vbi agmen inceſſerat, arma, genua, veſtigia prehenſando, flexere militum animos. Addidit Valens trecenos ſingulis militibus ſeſtertios tum vetuſtas dignitaſque coloniæ valuit; & verba Fabij ſalutem incolumitatemque Viennenſium commendantis, æquis auribus accepta. publice tamen armis mulctati, priuatis & promiſcuis copijs iuuere militem. Sed fama conſtans fuit, *ipſum Valentem magna pecunia emptum.* Is diu ſordidus, repente diues, mutationem fortunæ male tegebat, accenſis egeſtate longa cupidinibus immoderatus, & inopi iuuenta, ſenex prodigus. Lento deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus: ipſa itinerum ſpatia, & ſtatiuorum mutationes venditante duce, fœdis pactionibus aduerſus poſſeſſores agrorum, & magiſtratus ciuitatum, adeo minaciter, vt Luco (municipium id Vocontiorum eſt) faces admouerit, donec pecunia mitigaretur. quotiens pecunię materia deeſſet, ſtupris & adulterijs exorabatur. Sic ad Alpes peruentum. Plus prædæ ac ſanguinis Cæcina hauſit. Irritauerant turbidum ingenium Heluetij, Gallica gens, olim armis viriſque, mox memoria nominis clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac feſtinatio vnaetuiceſimæ legionis. rapuerant pecuniam miſſam in ſtipendium caſtelli quod olim Heluetij

ſuis

ſuis militibus ac ſtipendijs tuebantur. ægre id paſſi Heluetij, interceptis epiſtolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur; centurionem & quoſdam militum in cuſtodia retinebat. Cæcina belli auidus, proximam quamq; culpam antequam pœniteret vltum ibat. mota propere caſtra. vaſtati agri. direptus, longa pace in modum municipij exſtructus locus, amœno ſalubrium aquarum vſu frequens. miſſi ad Rhætica auxilia nuntij, vt verſos in legionem Heluetios à tergo aggrederentur. Illi ante diſcrimen feroces, in periculo pauidi, quamquam primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerant, non arma noſcere, non ordines ſequi, non in vnum conſulere, exitioſum aduerſus veteranos prælium, intuta obſidio, dilapſis vetuſtate mœnibus. hinc Cæcina cum valido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohorteſque & ipſorum Rhætorum iuuentus ſueta armis, & more militiæ exercita. vndiq; populatio & cædes. Ipſi in medio vagi abiectis armis, magna pars ſaucij aut palantes, in montem Vocetium perfugere. Ac ſtatim immiſſa cohorte Thracum depulſi, & conſectantibus Germanis, Rhætiſque, per ſiluas atq; in ipſis latebris trucidati. multa hominum millia cæſa, multa ſub corona venumdata. Cumque direptis omnibus, Auenticum gentis caput iuſto agmine peteretur; miſſi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Alpinum è principibus vt concitorem belli, Cæcina animaduertit; ceteros veniæ vel ſæuitiæ Vitellij reliquit. Haud facile dictu eſt, legati Heluetiorum minus placabilem imperatorem, an militem inuenerint. *ciuitatis excidium* poſcunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac verbis tẽperabat; cũ Claudius Coſſus, vnus ex legatis, notę facundiæ, ſed dicendi artẽ apta trepidatione occultans, atq; eo validior, militis animũ mitigauit, vt eſt mos vulgo, mutabilem ſubitis, & tam pronũ in miſericordiam, quam immodicus ſæuitia fuerat.

rat. effuſis lacrymis, & meliora conſtantius poſtulando, impunitatem ſalutemq; ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetijs moratus dies, dum ſententiæ Vitellij certior fieret, ſimul tranſitum Alpium parans, lætum ex Italia nuntium accipit, *alam Syllanam circa Padum agentem, ſacramento Vitellij acceſiſſe*. Proconſulem Vitellium Syllani in Africa habuerant: mox à Nerone, vt in Ægyptum præmitterentur, exciti, & ob bellum Vindicis remorati, ac tum in Italia manentes, inſtinctu decurionum qui Othonis ignari, Vitellio obſtricti, robur aduentantium legionum & famam Germanici exercitus attollebant, tranſiere in partes: & vt donum aliquod nouo principi, firmiſſima Tranſpadanæ regionis municipia, Mediolanum, ac Nouariam, & Eporediam, ac Vercellas, adiunxere. id Cæcinæ per ipſos compertum: Et quia præſidio alæ vnius latiſſima pars Italiæ defendi nequibat, præmiſſis Gallorum, Luſitanorum, Britannorumque cohortibus, & Germanorum vexillis, cum ala Petrina; ipſe paululum cunctatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret, aduerſus Petronium vrbis procuratorem, qui concitis auxilijs, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmiſſas iam cohortes alaſque, ſimul reputans plus gloriæ retenta Italia, & vbicumque certatum foret, Noricos in cæteræ victoriæ præmia ceſſuros, Penino ſubſignanum militem itinere, & graue legionum agmen, hibernis adhuc Alpibus traduxit. Otho interim, contra ſpem omnium, delitijs, neque deſidia torpeſcere. dilatæ voluptates, diſſimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij compoſita. eoque plus formidinis afferebant falſæ virtutes, & vitia reditura. Marium Celſum conſulem deſignatum, per ſpeciem vinculorum, ſæuitiæ militum ſubtractum, acciri in Capitolium iubet. clementiæ titulis, è viro claro & partibus inuiſo, petebatur. Celſus conſtanter, ſeruatæ erga

Gal-

Galbam fidei crimen confeſſus, exemplum vltro imputauit. Nec Otho quaſi ignoſceret, ſed ne hoſti metum reconciliationis adhiberet; ſtatim intra intimos amicos habuit & mox bello inter duces delegit. manſitque Celſo velut fataliter etiam pro Othone fides integra & infelix. Læta primoribus ciuitatis, celebrata in vulgus Celſi ſalus, ne militibus quidem ingrata fuit, eandem virtutem admirantibus cui iraſcebantur. Par inde exſultatio, diſparibus cauſſis conſecuta, impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœda pueritia, impudica ſenecta, præfecturam vigilum & prætorij, & alia præmia virtutum, quia velocius erat vitijs adeptus, crudelitatem mox, deinde auaritiam, & virilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremo eiuſdem deſertor ac proditor. Vnde non alium pertinacius ad pœnam flagitauere, diuerſo affectu quibus odium Neronis inerat, & quibus deſiderium. Apud Galbam T. Vinij potentia defenſus, prætexentis *ſeruatam ab eo filiam*; & haud dubie ſeruauerat, non clementia (quippe tot interfectis) ſed effugio in futurum. quia peſſimus quiſque, diffidentia præſentium mutationem pauens aduerſus publicum odium, priuatam gratiam præparat: vnde nulla innocentiæ cura, ſed vices impunitatis. Eo infenſior populus, addita ad vetus Tigellini odium recenti T. Vinij inuidia, concurrere è tota vrbe in palatiũ ac fora, & vbi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effuſi, ſeditioſis vocibus obſtrepere: donec Tigellinus accepto apud Sinueſſanas aquas ſupremæ neceſſitatis nuntio, inter ſtupra concubinarum, & oſcula, & deformes moras, ſectis nouacula faucibus, infamem vitam fœdauit etiam exitu ſero & inhoneſto. Per idem tempus expoſtulata ad ſupplicium Caluia Criſpinilla, varijs fruſtrationibus, & aduerſa diſſimulantis principis fama, periculo exempta eſt: magiſtra libidinum Neronis, transgreſſa in Africam

ad inſtigandum in arma Clodium Macrum, famem populi Rom. haud obſcure molita, totius poſtea ciuitatis gratiam obtinuit conſulari matrimonio innixa & apud Galbam, Othonem, Vitellium illæſa: mox potens pecunia,& orbitate, quæ bonis maliſque temporibus iuxta valent. Crebrę interim & muliebribus blandimentis infectæ, ab Othone ad Vitellium epiſtolæ, offerebant *pecuniam & gratiam,& quemcunq; quietis locum prodigæ vitæ legiſſet.* Paria Vitellius oſtendebat, primo mollius, ſtulta vtrimq; & indecora ſimulatione: mox quaſi rixantes ſtupra & flagitia inuicem obiectauere, neuter falſo. Otho, reuocatis quos Galba miſerat legatis, rurſus ad vtrumq; Germanicum exercitum, & ad legionem Italicam, eaſque quæ Lugduni agebant copias, ſpecie ſenatus miſit. Legati apud Vitellium remanſere, promptius quam vt retenti viderentur. Prætoriani, quos per ſimulationem officij legatis Otho adiunxerat, remiſſi, antequam legionibus miſcerentur. Addit epiſtolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad prætorias & vrbanas cohortes, de viribus partium magnificas, & cōcordiam offerentes. Increpabant vltro, *quod tanto ante traditum Vitellio imperium, ad Othonem vertiſſent.* Ita promiſſis ſimul, ac minis tentabantur; *vt bello impares, in pace nihil amiſſuri.* neq; ideo prætorianorum fides mutata. Sed inſidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in vrbem miſſi. vtriſque fruſtra fuit; Vitellianis impune: per tantam hominum multitudinem, mutua ignorantia fallentibus: Othoniani, nouitate vultus, omnibus inuicem gnaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum fratrem Othonis compoſuit, *exitium ipſi filioque eius* minitans, *ni incolumes ſibi mater ac liberi ſeruarentur.* Et ſtetit domus vtraque: ſub Othone, incertum an metu; Vitellius victor clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuntius, *iuraſſe in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ, & Mœſiæ legiones.* Idem ex Hiſpa-

ſpania allatum: laudatuſque per edictum Cluuius Rufus; & ſtatim cognitum eſt, conuerſam ad Vitellium Hiſpaniam. Nec Aquitania quidem, quamquam à Iulio Cordo in verba Othonis obſtricta, diu manſit. nuſquam fides aut amor, metu ac neceſſitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciam Narbonenſem ad Vitellium vertit, facili tranſitu ad proximos & validiores. Longinquæ prouinciæ, & quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium ſtudio; ſed erat grande momentum in nomine vrbis ac prætextu ſenatus. & occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Veſpaſianus, Syriæ legiones Mucianus ſacramento Othonis adegere. Simul Ægyptus, omneſque verſæ in Orientem prouinciæ, nomine eius tenebantur. Idem Africæ obſequium, initio à Carthagine orto. Neq; exſpectata Vipſanij Aproniani proconſulis auctoritate, Creſcens Neronis libertus (nam & hi malis temporibus partem ſe Reip. faciunt) epulum plebi, ob lætitiam recentis imperij, obtulerat: & populus pleraq; ſine modo feſtinauit. Carthaginem ceteræ ciuitates ſecutæ. Sic diſtractis exercitibus ac prouincijs, Vitellio quidem ad capeſſendam principatus fortunam bello opus erat. Otho, vt in multa pace, munia imperij obibat: quædam ex dignitate Reip.; pleraque, contra decus, ex præſenti vſu properando. Cõſul cũ Titiano fratre ĩ Kalen. Martias ipſe, proximos menſes Verginio deſtinat, vt aliquod exercitui Germanico delinimentum. iungitur Verginio Poppæus Vopiſcus, prætextu veteris amicitiæ, pleriq; Viennenſium honori datum interpretabantur. Ceteri conſulatus ex deſtinatione Neronis, aut Galbæ manſere. Cælio ac Flauio Sabinis, in Iulias; Ario Antonino & Mario Celſo, in Septembres: quorum honori ne Vitellius quidem victor interceſſit. Sed Otho, pontificatus auguratuſq; honoratis iam ſenibus cumulum dignitatis addidit; & recẽs ab exſilio reuerſos nobiles ado-

leſcentulos, auitis ac paternis ſacerdotijs in ſolatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæſo, Seuino Promptino ſenatorius locus, qui repetundarum criminibus ſub Claudio ac Nerone ceciderant. placuit ignoſcentibus, verſo nomine, quod auaritia fuerat, videri maieſtatem: cuius tum odio, etiam bonæ leges peribant. Eadem largitione, ciuitatum quoq; ac prouinciarum animos aggreſſus, Hiſpalienſibus & Emeritenſibus familiarum adiectiones; Lingonibus vniuerſi ciuitatem Romanam; prouinciæ Bæticæ Maurorum ciuitates dono dedit. noua iura Cappadociæ, noua Africæ, oſtentui magis quam manſura. Inter quæ neceſſitate præſentium rerum & inſtantibus curis excuſata, ne tum quidem immemor amorum, ſtatuas Poppææ per ſenatuſconſultum repoſuit. Creditus eſt etiam de celebrāda Neronis memoria agitauiſſe, ſpe vulgum alliciendi. & fuere qui imagines Neronis proponerent: atq; etiam Othoni, quibuſdam diebus populus & miles, tamquam nobilitatē ac decus aſtruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipſe in ſuſpenſo tenuit, vetandi metu, vel agnoſcendi pudore. Conuerſis ad ciuile bellum animis, externa ſine cura habebantur. Eo audentius Rhoxolani Sarmatica gens, priore hieme cæſis duabus cohortibus; magna ſpe ad Mæſiam irruperant. nouē millia equitum, ex ferocia & ſucceſſu, prædæ magis quam pugnæ intenta. Igitur vagos & incurioſos, tertia legio adiunctis auxilijs, repente inuaſit. apud Romanos omnia prœlio apta: Sarmatæ diſperſi cupidine prædæ, aut graues onere ſarcinarum, & lubrico itinerum adempta equorū pernicitate, velut vincti cædebantur. Namq; mirum dictu vt ſit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipſos. nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignauum; vbi per turmas aduenere, vix vlla acies obſtiterit. Sed tum humido die, & ſoluto gelu, neq; conti, neq; gladij, quos prælongos vtraq; manu regunt, vſui, lapſantibus equis, & cataphractarum pondere, id princi-

cipibus & nobiliſſimo cuique tegmen, ferreis laminis, aut præduro corio conſertum; vt aduerſus ictus impenetrabile, ita impetu hoſtium prouolutis inhabile ad reſurgendum: ſimul altitudine, & mollitia niuis, hauriebantur, Romanus miles facili lorica, & miſſili pilo, aut lanceis aſſultans, vbi res poſceret, leui gladio inermem Sarmatam (neq; enim defendi ſcuto mos eſt) comminus fodiebat: donec pauci, qui prœlio ſuperfuerant, paludibus abderentur. ibi ſæuitia hiemis, & vi vulnerum abſumpti. Poſt quam id Romæ compertum, M. Aponius Mœliam obtinens, triumphali ſtatua, Fuluius Aurelius, & Iulianus Titius, ac Numiſius Lupus, legati legionum, conſularibus ornamentis donantur. læto Othone, & gloriam in ſe trahente, *tamquam & ipſe felix bello, & ſuis ducibus ſuiſque exercitibus Remp. auxiſſet.* Paruo interim initio, vnde nihil timebatur, orta ſeditio, prope vrbi excidio fuit. Septimamdecimam cohortem, è colonia Hoſtienſi, in vrbem acciri Otho iuſſerat, armandæ eius cura, Vario Criſpino tribuno è prætorianis, data. Is quo magis vacuus, quietis caſtris, iuſſa exſequeretur; vehicula cohortis incipiẽte nocte onerari aperto armamentario iubet. tempus in ſuſpicionem; cauſſa in crimen; affectatio quietis in tumultum eualuit. & viſa inter temulentos arma, cupidinem ſui mouere. Fremit miles, & tribunos centurioneſque, *proditionis* arguit; *tamquam familiæ ſenatorum ad perniciem Othonis armarentur.* Pars ignari & vino graues; peſſimus quiſque in occaſionem prædarum: vulgus, vt mos eſt, cuiuſque motus noui cupidum. & obſequia meliorum nox abſtulerat. reſiſtentem ſeditioni tribunum, & ſeueriſſimos centurionum obtruncant. rapta arma, nudati gladij, inſidentes equis vrbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre conuiuium, primoribus feminis viriſque; qui trepidi, fortuituſne militum furor, an dolus imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & diſpergi, periculoſius fo-

ret; modo conſtantiam ſimulare, modo formidine detegi, ſimul Othonis vultum intueri. vtque euenit inclinatis ad ſuſpicionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur. Sed haud ſecus diſcrimine ſenatus quam ſuo territus, & præfectos prętorij ad mitigandas militum iras ſtatim miſerat, & *abire propere omnes è conuiuio* iuſſit. Tum vero paſſim magiſtratus, proiectis inſignibus, vitata comitum & ſeruorum frequentia, ſenes feminæque per tenebras, diuerſa vrbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, & vt cuiq; humillimus cliens, incertas latebras petiuere. Militum impetus ne foribus quidem palatij coercitus, quo minus conuiuium irrumperent, *oſtendi ſibi Othonem* expoſtulantes: vulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dum ruentibus obſiſtunt. Vndiq; arma & minæ, modo in centuriones tribunoſque, modo in ſenatum vniuerſum: lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem vnum deſtinare iræ poterant, licentiam in omnes poſcentibus. donec Otho, contra decus imperij thoro inſiſtens, precibus & lacrymis ægrè cohibuit: redieruntq; in caſtra inuiti, neq; innocentes. Poſtera die, velut capta vrbe, clauſæ domus, rarus per vias populus, mæſta plebs; deiecti in terram militum vultus, ac plus triſtitiæ quam pœnitentiæ. Manipulatim allocuti ſunt Licinius Proculus, *&* Plotius Firmus, præfecti: ex ſuo quiſque ingenio mitius aut horridius. Finis ſermonis in eo, vt quina millia nummum ſingulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi caſtra auſus. atq; illum tribuni centurioneſque circumſiſtunt, abiectis militiæ inſignibus, *otium & ſalutem* flagitantes. Senſit inuidiam miles, & compoſitus in obſequium, *auctores ſeditionis ad ſupplicium* vltro poſtulabat. Otho quamquam turbidis rebus, & diuerſis militum animis, cum optimus quiſque *remedium præſentis licentiæ* poſceret; vulgus & plures, ſeditionibus *&* ambitioſo imperio læti, per turbas &

raptus

raptus facilius ad ciuile bellum impellerentur: ſimul reputans non poſſe Principatum ſcelere quæſitum, ſubita modeſtia, & priſca grauitate retineri, ſed diſcrimine vrbis & periculo ſenatus anxius, poſtremo ita diſſeruit: *Neque vt affectus veſtros in amorem mei accenderem, commilitones; neq; vt animum ad virtutem cohortarer (vtraque enim egregie ſuperſunt) ſed veni poſtulaturus à vobis temperamentum veſtræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupiditate vel odio (quæ multos exercitus in diſcordiam egere) ac ne detrectatione quidem aut formidine periculorum nimia pietas veſtra acrius quam conſideratius excitauit. Nam ſæpe honeſtas rerum cauſſas, ni iudicium adhibeas, pernicioſi exitus conſequuntur. Imus ad bellum. non omnes nuntios palam audiri, omnia conſilia cunctis præſentibus tractari, ratio rerum, aut occaſionum velocitas patitur: tam neſcire quædam milites, quam ſcire oportet. Ita ſe ducum auctoritas, ſic rigor diſciplinæ habet, vt multa etiam centuriones tribunoſque tantum iuberi expediat. Si, vbi iubeantur, quærere ſingulis liceat; pereunte obſequio, etiam imperium intercidit. An & illuc nocte intempeſta rapientur arma? vnus alterue perditus ac temulentus (neque enim plures conſternatione proxima inſaniſſe crediderim) centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuet? Imperatoris ſui tentorium irrumpet? Vos quidem iſtuc pro me. ſed in diſcurſu ac tenebris, & rerum omnium confuſione, pateſieri occaſio etiam aduerſus me poteſt. Si Vitellio & ſatellitibus eius eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur? quid aliud quam ſeditionem & diſcordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obſequatur: hinc confuſi pedites equiteſque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quam imperia ducum ſciſcitando res militares continentur. & fortiſſimus in ipſo diſcrimine exercitus eſt, qui ante diſcrimen quietiſſimus. Vobis arma & animus ſit: mihi conſilium, & virtutis*

veſtræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. ceteri abolete memoriam fœdiſſimæ noctis. nec illas aduerſus ſenatum voces vllus vnquam exercitus audiat. Caput imperij, & decora omnium prouinciarum, ad pœnam vocare, non hercle illi, quos cum maxime Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Vlli ne Italiæ alumni, & Romana vere iuuentus, ad ſanguinem & cædem depoſcerent ordinem, cuius ſplendore & gloria, ſordes & obſcuritatem Vitellianarum partium perſtringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: Senatus nobiſcum eſt. Sic fit, vt hinc Reſp. inde hoſtes Reip. conſtiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc vrbem, domibus & tectis, & congeſtu lapidum, ſtare creditis? Muta iſta & inanima intercidere ac reparari promiſcua ſunt: æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum veſtra ſalus, incolumitate ſenatus firmatur. Hunc auſpicato à parente & conditore vrbis noſtræ inſtitutum, & à regibus vſque ad principes continuum & immortalem, ſicut à maioribus accepimus ſic poſteris tradamus. Nam vt ex vobis ſenatores, ita ex ſenatoribus principes naſcuntur. Et oratio ad perſtringendos mulcendoſque militum animos, & ſeueritatis modus (neque enim in plures quam in duos animaduerti iuſſerat) grate accepta, compoſitique ad præſens, qui coerceri non poterant. Non tamen quies vrbi redierat. ſtrepitus telorum, & facies belli erat: militibus, vt nihil in commune turbantibus, ita ſparſis per domos, occulto habitu, & maligna cura in omnes, quos nobilitas, aut opes, aut aliqua inſignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoque milites veniſſe in vrbem ad ſtudia partium noſcenda, plerique credebant. Vnde plena omnia ſuſpicionum, & vix ſecreta domum ſine formidine, ſed plurimum trepidationis in publico, vt quemque nuntium fama attuliſſet, animum vultumque conuerſi, ne diffidere dubijs, ac parum gaudere proſperis viderentur. Coacto ve-

ro

ro in curiam ſenatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax ſilentium, ne ſuſpecta libertas, & priuato Othoni nuper, atque eadem dicenti, nota adulatio. Igitur verſare ſententias; & huc atque illuc torquere, *hoſtem & parricidam* Vitellium vocantes: prouidentiſſimus quiſque, vulgaribus conuicijs; quidam vera probra iacere, in clamore tamen, & vbi plurimæ voces, aut tumultu verborum ſibi ipſi obſtrepentes. Prodigia inſuper terrebant, diuerſis auctoribus vulgata, *In veſtibulo Capitolij omiſſas habenas bigæ, cui Victoria inſtiterat: erupiſſe cella Iunonis, maiorem humana ſpeciem: ſtatuam diui Iulij, in inſula Tiberini amnis, ſereno & immoto die, ab Occidente in Orientem conuerſam: prolocutum in Etruria bouem: inſolitos animalium partus:* & plura alia, rudibus ſæculis etiam in pace obſeruata, quæ nunc tantum in metu audiuntur. Sed præcipuus, & cum præſenti exitio, etiam futuri pauor, ſubita inundatione Tiberis: qui immenſo auctu, prorupto ponte ſublicio, ac ſtrage obſtantis molis refuſus, non modo iacentia & plana vrbis loca, ſed ſecura huiuſmodi caſuum impleuit. Rapti è publico plerique, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in vulgus, inopia quæſtus, & penuria alimentorum. corrupta ſtagnantibus aquis inſularum fundamenta, dein remeante flumine dilapſa. Vtq; primum vacuus à periculo animus fuit, id ipſum, quod paranti expeditionem Othoni, campus Martius & via Flaminia iter belli eſſet obſtructum, à fortuitis vel naturalibus cauſſis in prodigium & omen imminentium cladium vertebatur. Otho, luſtrata vrbe, & expenſis belli conſilijs, quando Peninæ Cottiæque Alpes, & ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur; Narbonenſem Galliam aggredi ſtatuit; claſſe valida, & partibus fida, quod reliquos cęſorum ad pontem Miluium, & ſæuitia Galbæ in cuſtodiā habitos, in numeros legionis cōpoſuerat. facta & ceteris ſpęs honoratioris in poſterum mi-

litiæ. Addidit claſſi vrbanas cohortes, & pleroſque è prætorianis, vires & robur exercitus, atq; ipſis ducibus conſilium & cuſtodes. Summa expeditionis Antonio Nouello, Suedio Clementi primipilaribus, Æmilio Pacenſi, cui ademptum à Galba Tribunatum reddiderat, permiſſa. Curam nauium Oſcus libertus retinebat, ad obſeruandam honeſtiorum fidem inuitatus. Peditum equitumq; copijs Suetonius Paulinus, Marius Celſus, Annius Gallus, rectores deſtinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij pręfecto. is vrbanę militię impiger, bellorum inſolens, auctoritatem Paulini, vigorem Celſi, maturitatem Galli, vt cuiq; erat, criminando, quod facillimũ factu eſt, prauus & callidus, bonos & modeſtos anteibat. Sepoſitus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neq; arta cuſtodia, neq; obſcura: nullum ob crimen, ſed vetuſto nomine, & propinquitate Galbæ monſtratus. Multos è magiſtratibus, magnam conſularium partem, Otho, non participes aut miniſtros bello ſed comitum ſpecie, ſecum expedire iubet. In quis & L. Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec vt imperatoris fratrem, nec vt hoſtis. Igitur mota vrbis cura, nullus ordo metu aut periculo vacuus. primores ſenatus ætate inualidi, & longa pace deſides; ſegnis & oblita bellorum nobilitas: ignarus militiæ eques: quanto magis occultare ac abdere pauorem nitebantur, manifeſtius pauidi. Nec deerant è contrario, qui ambitione ſtolida, conſpicua arma, inſignes equos, quidam luxurioſos apparatus conuiuiorum & irritamenta libidinum, vt inſtrumenta belli mercarentur. Sapientibus quietis & Reip. cura: leuiſſimus quiſque, & futuri improuidus, ſpe vana tumens. multis afflicta fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutiſſimi. Sed vulgus & magnitudine nimia communium curarum expers populus, ſentire paulatim belli mala, conuerſa in militum vſum omni pecunia, intentis alimentorum pretijs: quæ motu

Vin-

Vindicis haud perinde plebem attriuerant, ſecura tum vrbe, & prouinciali bello; quod inter legiones Galliaſque velut externum fuit. Nam ex quo diuus Auguſtus res Cæſarum compoſuit, procul & in vnius ſolicitudinem aut decus, populus Romanus bellauerat. Sub Tiberio & Caio, tātum pacis aduerſa pertimuere. Scriboniani contra Claudium incœpta ſimul audita & coercita. Nero nuntijs magis & rumoribus, quam armis depulſus. Tum legiones claſſeſq; & quod raro alias, prætorianus vrbanuſq; miles, in aciem deducti; Oriens Occidenſque, & quidquid vtrimq; virium eſt à tergo: ſi ducibus alijs bellatum foret, longo bello materia. Fuere qui proficiſcenti Othoni moras *religionemq; nondum conditorum ancilium* afferrent. Aſpernatus omnem cunctationem, vt Neroni quoq; exitioſam: & Cæcina, iam Alpes tranſgreſſus, exſtimulabat. Pridie Idus Mar. cōmendata patribus Rep. reliquias Neronianarū ſectionum nondum infiſcum conuerſas, reuocatis ab exſilio conceſſit: iuſtiſſimū donum, & in ſpeciē magnificum, ſed feſtinata exactione, vſu ſterile. Mox vocata concione, *maieſtatem vrbis & conſenſum populi ac ſenatus pro ſe* attollens, aduersū Vitellianas partes modeſte diſſeruit. *inſcitiam potius legionum, quam audaciam* increpans, nulla Vitellij mentione. ſiue ipſius ea moderatio: ſeu ſcriptor orationis ſibi metuens, cōtumelijs in Vitelliū abſtinuit: quando, vt in conſilijs militiæ Suetonio Paulino & Mario Celſo, ita in rebus vrbanis Galerij Trachali ingenio Othonē vti credebatur. & erant qui genus ipſum orandi noſcerent, crebro fori vſu celebre, & ad implēdas populi aures, latū & ſonans. Clamor voceſq; vulgi, ex more adulādi, nimiæ, & falſæ. quaſi dictatorē Cęſarē, aut imperatorē Auguſtū proſequerentur, ita ſtudijs votiſq; certabāt. nec metu aut amore, ſed ex libidine ſeruitij, vt in familijs priuata cuiq; ſtimulatio, & vile iam decus publicū. Profectus Otho, quietē vrbis curaſq; imperij, Saluio Titiano fratri permiſit.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM

LIBER II.

Breuiarium Libri II.

Titus ad Galbam iturus, nuntio mortis eius accepto regreditur. Paphiæ Veneris deſcriptio. Oraculum Tito redditum. Veſpaſiani geſta & virtutes. Muciani mores. qui cum Veſpaſiano in gratiam redit. Vnde initium rerum nouarum, volenti milite. Pſeudo-Neronis ludibrium, ab Aſprenate compreſſum. Annius Fauſtus delator accuſatur. Othonis copiæ, expeditio, & læta illi belli principia. Cæſi ab Othonianis Alpini. fœminæ Liguris egregium exemplum, Othonianorum & Vitellianorum pugnæ illis proſperiores. Corſi Procuratorem ſuum res ad Vitellium trahentem interficiunt. Spurinna Placentiam munit contra Vitellianos quæ oppugnatur à Cæcina, vbi amphitheatrum conflagrat. Sed Cæcina poſt irritos conatus obſidionem ſoluit. Othoniani ad Cremonam proſpere pugnant. duces ſuos criminantur Othoni. Cæcina ab Othonianis Ducibus malè acceptus, Suetonij Paulini cunctatione ſeruatur. Batauorum, in exercitu Fabij Valentis ſeditio, cum ipſius Ducis euidenti periculo. qua per conſilium Vari compoſita, Cæcinæ coniungitur. Eorum, Othoniſq; & Vitellij comparatio. Otho conſultat de ratione belli. & Suetonius Paulinus moram ſuadet. Sed deteriora conſilia prævalent. Vitelliani tranſitum Padi tentant. quem prohibentes Othoniani cæduntur. Auctorum relatio de Paulino, deque exercitibus pacem cupien-

picntibus refellitur. Otho Brixelli abſens. Ducibus ſuis denuntiat, vt pugnam conſerant. illius initium. Othonianorum confuſio. prœlium Vna et viceſimæ & primæ legionum. Othonianorum fuga & aduerſus Duces ſuos ira. Prætorianorum ferocia. Othonis deſtinatio. quem conſolantur ſui milites, & Plotius Firmus. At ille in conſilio ſumendæ mortis perſeuerans, multa laude digna dicit facitque. Denique mortem ſibi ipſe conſciſcit. idque nonnulli imitantur: ætas, origo, amor apud milites. qui tumultuantur. Senatus euentum pugnæ ignorantis perplexitas & conſternatio. Romæ adulationes in Vitellium. eius milites Duceſque Italiæ graues. Vitellius nuncium de nece Othonis accipit: & de Mauris in partes ſuas transgreſſis. Vitellius Blæſi officia odijs penſat. Othonianorum centuriones quoſdam interficit, duces abſoluit. Marici veſania & ſupplicium. Vitellij libido. edictum de nomine Auguſti. Dolabellæ cædes. Triariæ licentia, modeſtia coniugis & matris Vitellij. Cluuius abſoluitur, Trebellius remouetur. Quartadecimanorum & Batauorum diſcordia. Prætoriani exarmantur. Vitellius luxuriat, quod imitantur duces militeſque. Virginij periculum. Vitellij exercitus minuitur. campos vbi pugnatum ſpectat, nulla in ciues occiſos commiſeratione. Conſulatus largitur. Pſeudo-Scribonianus punitur. Vitellius Veſpaſianum ſibi fidum credit, aſt hic bellum agitat. Cunctantem dubitantemque Mutianus accurata oratione impellit. Qui ipſe ſibi belli contra Vitellium adminiſtrationem depoſcit. Sed & mathematicorum prædictionibus, omnibuſque & oraculis confirmatus, Imperator ſalutatur, Muciani artibus incenſo militum & prouinciæ ſtudio: quod & alij ſequuntur. Ergo totis viribus ad bellum ſeſe comparat. Mucianumque cum exercitu præmittit, qui pecuniam vndique conquirit. Mœſicæ, Pannonicæ, Dalmaticæ legiones Veſpaſianum ſequuntur, cum Antonio Primo, & Cornelio Fuſco. At Vitellius cum ſuis luxui, prædis, diſcordijs ſtudent.

dent. iuxta Vrbem multos paganos interficiunt. Vitellius vrbem ingreditur. magnificam de ſe orationem habet. pleraque imperite, quædam comiter facit. Valentis & Cæcinæ æmulatio. Vrbs morbis afflicta. militiæ ordo confuſus: prætorio milite neglectim ſcripto. Vitellij natalis; inferiæ Neroni celebratæ. Miſeria Vrbis Romanæ. Vitellius contra defectores ſegniter auxilia parat. Interim irrumpentibus hoſtibus Cæcinam ad bellum præmittit. à quo proditur deſeriturque, vt & à Lucilio Baſſo & claßibus Italiæ.

STruebat iam fortuna, in diuerſa parte terrarum, initia cauſſaſque imperio: quod varia ſorte, lætum Reip. aut atrox, ipſis principibus proſperum, aut exitio fuit. Titus Veſpaſianus è Iudæa, incolumi adhuc Galba, miſſus à patre; cauſſam profectionis, *officium erga principem, & maturam petendis honoribus iuuentam* ferebat. ſed vulgus fingendi auidum, diſperſerat, *accitum in adoptionem.* materia ſermonibus, ſenium & orbitas principis, & intemperantia ciuitatis, donec vnus eligatur, multos deſtinandi. Augebat famam ipſius Titi ingenium quantæcumq; fortunæ capax, decor oris cum quadam maieſtate, proſperæ Veſpaſiani res, præſaga reſponſa, & inclinatis ad credendum animis, loco ominum etiam fortuita. Vbi Corinthi, Achaiæ vrbe, certos nuntios accepit de interitu Galbæ & aderant qui arma Vitellij bellumq; affirmarent; anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta vtrimq; perluſtrat. *Si pergeret in vrbem; nullam officij gratiam, in alterius honorem ſuſcepti: ac ſe Vitellio, ſiue Othoni, obſidem fore. Sin rediret; offenſam haud dubiam victoris: ſed incerta adhuc victoria, & concedente in partes patre filium excuſatum. Sin Veſpaſianus Rempub. ſuſciperet, obliuiſcendum offenſarum, de bello agitantibus.* His ac talibus inter ſpem metumque iactatum,

ſpes

ſpes vicit. Fuere qui *accenſum deſiderio Berenices reginæ, vertiſſe iter* crederent. Neq; abhorrebat à Berenice iuuenilis animus. ſed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum. lætam voluptatibus adoleſcentiam egit, ſuo quam patris imperio modeſtior. Igitur oram Achaiæ, & Aſiæ, ac læua maris prætereuectus, Rhodum & Cyprum inſulas, inde Syriam audentioribus ſpatijs petebat. Atq; illum cupido inceſſit, adeundi viſendique templum Paphiæ Veneris, inclytum per indigenas aduenaſque. Haud fuerit longum initia religionis, templi ſitum, formam deæ, neque enim alibi ſic habetur, paucis diſſerere. *Conditorem templi regem Aeriam* vetus memoria, quidam *ipſius deæ nomen id* perhibent. Fama recentior tradit, *à Cinyra ſacratum templum, deamque ipſam conceptam mari, huc appulſam. Sed ſcientiam artemque haruſpicum accitam; & Cilicem Thamyram intuliſſe. Atque ita pactum, vt familiæ vtriuſque poſteri cærimonijs præſiderent.* Mox ne honore nullo regium genus peregrinam ſtirpem antecelleret, ipſa quam intulerant ſcientia hoſpites ceſſere; tantum Cinyrades ſacerdos conſulitur. Hoſtiæ, vt quiſque vouit;ſed mares deliguntur. Certiſſima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum. precibus & igne puro altaria adolentur,nec vllis imbribus quamquam in aperto madeſcunt. Simulacrum deæ non effigie humana, continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exſurgens. & ratio in obſcuro. Titus ſpectata opulentia doniſque regum, quæque alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ vetuſtati affingit, *de nauigatione* primum conſuluit. Poſtquam *pandi viam, & mare proſperum* accepit, de ſe per ambages interrogat, cæſis compluribus hoſtijs. Soſtratus (ſacerdotis id nomen erat) vbi læta & congruentia exta, magniſque conſultis annuere deam videt, pauca in præſens & ſolita reſpondens, petito ſecreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem per-

uectus,

uectus, ſuſpenſis prouinciarum & exercituum mentibus, ingens rerum fiducia acceſſit. Profligauerat bellum Iudaicum Veſpaſianus, oppugnatione Hieroſolymorum reliqua, duro magis & arduo opere ob ingenium montis et peruicaciam ſuperſtitionis, quam quod ſatis virium obſeſſis ad tolerandas neceſſitates ſupereſſet. Tres, vt ſupra memorauimus, ipſi Veſpaſiano legiones erant, exercitæ bello; quattuor Mucianus obtinebat in pace. ſed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat ſegnitiam. quantumque illis roboris diſcrimina & labor; tantum his vigoris addiderat integra quies, & inexpertus belli labor. auxilia vtrique cohortium alarumque & claſſes regeſque, ac nomen diſpari fama celebre. Veſpaſianus acer militiæ, anteire agmen, locum caſtris capere, noctu diuque conſilio, ac ſi res poſceret, manu hoſtibus obniti, cibo fortuito, veſte habituque vix à gregario milite diſcrepans; prorſus, ſi auaritia abeſſet, antiquis ducibus par. Mucianum è contrario magnificentia & opes, & cuncta priuatum modum ſupergreſſa extollebant. aptior ſermone, diſpoſitu, prouiſuque, ciuilium rerum peritus: egregium principatus temperamentum, ſi demptis vtriuſque vitijs, ſolæ virtutes miſcerentur. Ceterum hic Syriæ, ille Iudææ præpoſitus, vicinis prouinciarum adminiſtrationibus inuidia diſcordes, exitu demum Neronis, poſitis odijs in medium conſuluere. primum per amicos; dein præcipua concordiæ fides Titus, praua certamina communi vtilitate aboleuerat: natura atque arte compoſitus alliciendis etiam Muciani moribus. Tribuni centurioneſque, & vulgus militum, induſtria, licentia, per virtutes, per voluptates, vt cuique ingenium, adſciſcebantur. Antequam Titus aduentaret, ſacramentum Othonis acceperat vterque exercitus, præcipitibus vt aſſolet, nuntijs, & tarda mole ciuilis belli; quod longa concordia quietus Oriens, tunc primum parabat. Namque olim validiſſima inter ſe ciuium arma,

in

in Italia, Galliaue, viribus Occidentis cœpta. Et Pompeio, Caſſio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare ſecutum eſt ciuile bellum, haud proſperi exitus fuerant. Auditique ſæpius in Syria, Iudæaq; Cæſares quam inſpecti. Nulla ſeditio legionum, tantum aduerſus Parthos minæ, vario euentu. Et proximo ciuili bello, turbatis alijs, inconcuſſa ibi pax: dein fides erga Galbam Mox vt *Othonem ac Vitellium ſceleſtis armis res Romanas raptum ire,* vulgatum eſt, ne penes ceteros imperij præmia, penes ipſos tantum ſeruitij neceſſitas eſſet, fremere miles, & vires ſuas circumſpicere. Septem legiones ſtatim, & cum ingentibus auxilijs Syria Iudæaque: inde continua Ægyptus duęque legiones: hinc Cappadocia Pontuſque, & quidquid caſtrorum Armenijs pętenditur. Aſia, & ceteræ prouinciæ, nec virorum inopes, & pecunię opulentæ, quantum inſularum mari cingitur, & parando interim bello ſecundum tutumq; ipſum mare. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus alijs placuit exſpectari belli exitum. *victores victoſque numquam ſolida fide coaleſcere: nec referri Vitellium an Othonem ſuperſtitem fortuna faceret. Rebus ſecundis etiam egregios duces inſoleſcere. diſcordiam his, ignauiam, luxuriem: & ſuiſmet vitijs alterum bello, alterum victoria periturum.* Igitur arma in occaſionem diſtulere, Veſpaſianus Mucianuſque nuper, ceteri olim mixtis conſilijs, optimus quiſque amore Reip. multos dulcedo prędarum ſtimulabat; alios ambiguę domi res. Ita boni maliq; cauſſis diuerſis, ſtudio pari, bellum omnes cupiebant. Sub idem tempus Achaia atq; Aſia falſo exterritę, velut Nero aduentaret: vario ſuper exitu eius rumore, eoq; pluribus viuere eum fingentibus, credentibuſque. Ceterorũ caſus conatuſque in contextu operis dicemus. tunc ſeruus è Ponto, ſiue, vt alij tradidere, *libertinus ex Italia,* citharæ & cãtus peritus (vnde illi ſuper ſimilitudinem oris propior ad fallendũ fides) adiũctis deſertoribus, quos inopia vagos ĩgẽtibus pro-

promiſſis corruperat, mare ingreditur: ac vi tempeſtatum Cythnum inſulam detruſus, & militum quoſdam ex Oriente commeantium adſciuit. & abnuentes interfici iuſſit, & ſpoliatis negotiatoribus, mancipiorum valentiſſimum quemque armauit. Centurionemque Siſennam dextras, concordiæ inſignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferentem varijs artibus aggreſſus eſt: donec Siſenna clam relicta inſula, trepidus & vim metuens aufugeret. inde late terror, multis ad celebritatem nominis erectis, rerum nouarum cupidine & odio præſentium. Gliſcentem in dies famam fors diſcuſſit. Galatiam ac Pamphyliam prouincias, Calpurnio Aſprenati regendas Galba permiſerat. datæ è claſſe Miſenenſi duæ triremes ad proſequendum, cum quibus Cythnum inſulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. is in mæſtitiam compoſitus, & *fidem ſuorum quondam militum* inuocans, *vt eum in Syria, aut AEgypto ſiſterent* orabat. Trierarchi nutantes, ſeu dolo, *alloquendos ſibi milites, & paratis omnium animis reuerſuros* firmauerunt. Sed Aſprenati cuncta ex fide nuntiata. cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectus quiſquis ille erat. Corpus inſigne oculis comaque & toruitate vultus, in Aſiam, atq; inde Romam peruectum eſt. In ciuitate diſcordi, & ob crebras principum mutationes inter libertatem ac licentiam incerta, paruæ quoq; res magnis motibus agebantur. Vibius Criſpus pecunia, potentia, ingenio inter claros magis quam inter bonos, Annium Fauſtum equeſtris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionem ſenatus vocabat. Nam recens Galbæ principatu cenſuerant patres, *vt accuſatorum cauſſæ noſcerentur*. Id ſenatuſconſultum varie iactatum, & prout potens vel inops reus inciderat, infirmum aut validum, retinebatur. Ad hæc terrore & propria vi Criſpus incubuerat delatorem fratris ſui peruertere: traxeratque magnam ſenatus partem,

rem, *vt indefenſum & inauditum dedi ad exitium* poſtularent. Contra apud alios nihil æque reo proderat, quam nimia potentia accuſatoris: *dari tempus, edi crimina, quamuis inuiſum ac nocentem, more tamen audiendum* cenſebant. Et valuere primo, dilataq; in paucos dies cognitio. mox damnatus eſt Fauſtus, nequaquam eo aſſenſu ciuitatis, quem peſſimis moribus meruerat. quippe ipſum Criſpum eaſdem accuſationes cum præmio exercuiſſe meminerant. nec pœna criminis, ſed vltor diſplicebat. Læta interim Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatia Pannoniaque exercitibus. fuere quattuor legiones, è quibus bina millia præmiſſa; ipſæ modicis interuallis ſequebantur: ſeptima à Galba conſcripta; veteranæ vndecima ac tertiadecima, & præcipua fama Quartadecumani, rebellione Britanniæ cōpreſſa. Addiderat gloria in Nero, eligendo vt potiſſimos. vnde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem ſtudia. Sed quo plus virium ac roboris, è fiducia tarditas inerat. agmen legionum alę cohorteſque præueniebant. Ex ipſa vrbe haud ſpernenda manus, quinque prætoriæ cohortes, & equitum vexilla cum legione prima: ac deforme inſuper auxilium, duo millia gladiatorum, ſed per ciuilia arma etiam ſeueris ducibus vſurpatum. His copijs rector additus Annius Gallus, cum Veſtricio Spurinna ad occupandas Padi ripas præmiſſus: quoniam prima conſiliorum fruſtra ceciderant, tranſgreſſo iam Alpes Cæcina, quem ſiſti intra Gallias poſſe ſperauerat. Ipſum Othonem comitabantur ſpeculatorum lecta corpora, cum ceteris prætorijs cohortibus, veterani è prætorio, claſſicorum ingens numerus. Nec illi ſegne aut corruptum luxu iter: ſed lorica ferrea vſus eſt, & ante ſigna pedeſter, horridus, incomptus, famæq; diſſimilis. Blandiebatur cœptis fortuna, poſſeſſa per mare & naues maiore Italiæ parte, penitus vſque ad initium maritimarum Alpium. quibus tentandis, aggrediendeque

que prouinciæ Narbonenſi, Suedium Clementē, Antonium Nouellum, Æmilium Pacenſem duces dederat. Sed Pacenſis per licentiam militum vinctus: Antonio Nouello nulla auctoritas: Suedius Clemens ambitioſo imperio regebat, vt aduerſus modeſtiam diſciplinæ corruptus, ita prœliorum auidus. Non Italia adiri, nec loca ſedeſque patrię videbantur: tamquam externa litora, & vrbes hoſtium, vrere, vaſtare, rapere: eo atrocius, quod nihil vſquam prouiſum aduerſum metus. pleni agri, apertę domus. occurſantes domini iuxta coniuges & liberos, ſecuritate pacis, & belli malo circumueniebantur. Maritimas tum Alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is concita gente (nec deeſt iuuētus) arcere prouincię finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cęſi disiectique montani, vt quibus temere collectis, non caſtra, non ducem noſcitantibus, neq; in victoria decus eſſet, neq; in fuga flagitium. Irritatus eo prœlio Othonis miles, vertit iras in municipium Albium Intemeliū. quippe in acie nihil prędę, inopes agreſtes, & vilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari locorum. ſed calamitatibus inſontium expleta auaritia. Auxit inuidiam præclaro exēplo femina Ligus, quæ filio abdito, cum ſimul pecuniam occultari milites crediḋiſſent, eoq; per cruciatus interrogarent *vbi filium occuleret?* vterū oſtendens, *latere* reſpondit. Nec vllis deinde terroribus, aut morte, cōſtantiam vocis egregiæ mutauit. *Imminere prouinciæ Narbonenſi, in verba Vitellij adactæ, claſſem Othonis,* Fabio Valenti trepidi nuntij attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorū cohortes, quattuor equitum turmas, vniuerſam Treuerorum alam, cum Iulio Claſſico pręfecto miſit. è quibus pars in colonia Foroiulienſi retenta, ne omnibus copijs in terreſtre iter verſis, vacuo mari claſſis acceleraret. Duodecim equitum turmę, & lecti è cohortibus, aduerſus hoſtem iere: quibus adiuncta Ligurum cohors, vetus loci auxilium, & quingenti

ti Pannonij nondum ſub ſignis. Nec mora prœlio: ſed acie ita inſtructa, vt pars claſſicorũ mixtis paganis in colles mari propinquos exſurgeret, quantum inter colles ac litus ęqui loci, prętorianus miles expleret, in ipſo mari vt annexa claſſis & pugnę parata, conuerſa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani, quibus minor peditum vis, in equite robur, Alpinos proximis iugis, cohortes denſis ordinibus poſt equitem locant. Treuerorum turmę obtulere ſe hoſti incaute, cum exciperet contra veteranus miles, ſimul à latere ſaxis vrgeret apta ad iaciendum etiam paganorũ manus: ſparſi inter milites, ſtrenui ignauiq; in victoria idem audebant. Additus perculſis terror, inuecta in terga pugnantium claſſe. Ita vndiq; clauſi. deletæq; omnes copiæ forent, ni victorẽ exercitum attinuiſſet obſcurum noctis, obtentui fugiẽtibus. Nec Vitelliani, quamquam victi quieuere: accitis auxilijs, ſecurum hoſtem, ac ſucceſſu rerum ſocordius agentem inuadunt. cæſi vigiles, perrupta caſtra, trepidatum apud naues; donec ſidente paulatim metu, occupato iuxta colle defenſi; mox irrupere. atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortiũ præfecti, ſuſtentata diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta victoria fuit; quorum improuide ſecutos, conuerſi equites circumuenerunt. Ac velut pactis inducijs, ne hinc claſſis, inde eques ſubitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbonenſis Galliæ municipium; Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ reuertere. Corſicam ac Sardiniam, ceteraſque proximi maris inſulas, fama victricis claſſis ĩ partibus Othonis tenuit. Sed Corſicam prope afflixit Decimi Pacarij procuratoris temeritas, tanta mole belli nihil in ſummam profutura, ipſi exitioſa. Namq; Othonis odio iuuare Vitellium Corſorum viribus ſtatuit, inani auxilio etiam ſi proueniſſet. Vocatis principibus inſulæ, conſilium aperit: & contradicere auſos Claudium Phirrhicum trierarchum Liburnicarum ibi nauium, Quinctium

Cer-

Certum equitem Romanum, interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant, ſimul ignara & alieni metus ſocia imperitorum turba, in verba Vitellij iurauere. Sed vbi delectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occœpit, laborem inſolitum peroſi, infirmitatem ſuam reputabant; *inſulam eſſe quam incolerent, & longe Germaniam vireſque legionum: direptos vaſtatoſque claſſe, etiam quos cohortes alæque protegerent.* Et auerſi repente animi: nec tamen aperta vi; aptum tempus inſidijs legere. digreſſis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops, balineis interficitur. trucidati & comites. Capita, vt hoſtium, ipſi interfectores ad Othonē tulere. neq; eos aut Otho præmio affecit, aut puniuit Vitellius, in multa colluuie rerum maioribus flagitijs permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellumq; tranſmiſerat, vt ſupra memorauimus, ala Syllana, nullo apud quemquam Othonis fauore, nec quia Vitellium mallent, ſed longa pax ad omne ſeruitium fregerat, faciles occupantibus, & melioribus incurioſos. Florentiſſimum Italiæ latus, quantum inter Padum Alpeſque camporum & vrbium, armis Vitellij (namq; & præmiſſæ à Cæcina cohortes aduenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam. Intercepti centum equites, ac mille claſſici inter Placentiā Ticinumq;, quo ſucceſſu Vitellianus miles, non iam flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiā Batauos Transrhenanoſque Padus ipſe: quem repente contra Placentiam tranſgreſſi, raptis quibuſdam exploratoribus, ita ceteros terruere, vt *adeſſe omnem Cæcinæ exercitum* trepidi ac falſi nuntiarent. Certum erat Spurinnæ (is enim Placentiam obtinebat) necdum veniſſe Cęcinam, & ſi propinquaret, coercere intra munimēta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille vexillarios cum paucis equitibus, veterano exercitui obijcere. Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis ſignis vexilliſque ruere, & retinenti duci

ci tela intentare, ſpretis cēturionibus tribuniſque *prouidentiam ducis* laudantibus. quin *proditionem, & accitum Cæcinam* clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurinna, primo coactus, mox velle ſimulans, quo plus auctoritatis ineſſet conſilijs, ſi ſeditio miteſceret. Poſtquam in conſpectu Padus, & nox appetebat, vallari caſtra placuit. Is labor vrbano militi inſolitus contudit animos. Tū incertiſſimus quiſque caſtigare *credulitatem ſuam, metum ac diſcrimen* oſtendere, *ſi cum exercitu Cæcina, patentibus campis, tam paucas cohortes circumfudiſſet*. Iamq; totis caſtris modeſti ſermones, & inſerentibus ſe centurionibus tribuniſque, laudare *prouidentiam ducis; quod coloniam viriū & opum validam, robur ac ſedem bello legiſſet*. Ipſe poſtremo Spurinna non tam culpam exprobrans, quam ratione oſtendens, relictis exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit, minus turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres, prouiſa parataq; non arma modo, ſed obſequium & parendi amor, quod ſolum illis partibus defuit, cum virtutis haud pœniteret. At Cæcina, velut relicta poſt Alpes ſæuitia ac licentia, modeſto agmine per Italiam inceſſit. Ornatum ipſius, municipia & coloniæ in ſuperbiam trahebant; quod verſicolore ſagulo, brachas tegmen barbarum indutus, togatos alloqueretur. Vxorē quoq; eius Saloninam, quamquam in nullius iniuriā inſigni equo oſtroq; veheretur, tamquam læſi grauabantur: inſita mortalibus natura, recentē aliorum felicitatem ęgris oculis introſpicere; modumq; fortunæ à nullis magis exigere, quā quos in æquo videre. Cæcina Padum tranſgreſſus, tentatą Othonianorum fide per colloquium & promiſſa, ijſdem petitus, poſtquam pax & concordia ſpecioſis & irritis nominibus iactata ſunt; conſilia curaſque in oppugnationem Placentię magno terrore vertit: gnarus, vt initia belli proueniſſent, famam in cetera fore. Sed primus dies, impetu magis quam veterani exercitus artibus,

bus,trãſactus:aperti incautiq; muros ſubiere,cibo vinoq; prægraues. In eo certamine pulcherrimũ amphitheatri opus,ſitum extra muros,conflagrauit: ſiue ab oppugnatoribus incenſum, dũ faces & glandes ac miſſilem ignem in obſeſſos iaculantur; ſiue ab obſeſſis,dũ regerunt. Municipale vulgus pronum ad ſuſpiciones,fraude illata ignis alimenta credidit, è quibuſdã vicinis colonijs,inuidia & æmulatione, quod nulla in Italia moles tã capax foret. quocumq; caſu acciderat,dum atrociora metuebantur, in leui habitũ:reddita ſecuritate, tamquã nihil grauius pati potuiſſent, mærebant. Ceterũ multo ſuorum cruore pulſus Cæcina.& nox parandis operibus aſſumpta. Vitelliani Pluteos crateſque & vineas ſuffodiendis muris, protegẽdiſque oppugnatoribus; Othoniani ſudes & immenſas lapidum ac plumbi æriſque moles, perfringendis operibus, obruendiſque hoſtibus expediunt. Vtrimq; pudor, vtrimq; gloria, & diuerſæ exhortationes. hinc *legionum & Germanici exercitus robur*;inde *vrbanæ militiæ, & prætoriarum cohortium decus* attollentium. *illi vt ſegnem ac deſidem; & circo ac theatris corruptum militem*; hi *peregrinum & externum* increpabant. ſimul Othonem,ac Vitelliũ, celebrantes culpanteſue, vberioribus inter ſe probris, quam laudibus ſtimulabantur. Vix dũ orto die, plena propugnatoribus mœnia: fulgẽtes armis viriſque cãpi,denſum legionũ agmen, ſparſa auxiliorum manus,altiora murorũ ſagittis aut ſaxis inceſſere;neglecta,aut æuo fluxa cominus aggredi.ingerunt deſuper Othoniani pila, librato magis & certo ictu, aduerſus temere ſubeuntes cohortes Germanorum,cantu truci, & more patrio, nudis corporibus, ſuper humeros ſcuta quatientiũ. Legionarius pluteis & cratibus tectus ſubruit muros,inſtruit aggerẽ,molitur portas: Contra prætoriani diſpoſitos ad id ipſum molares,ingenti põdere ac fragore,prouoluunt. pars ſubeuntium obruti: pars confixi & exſangues aut laceri, cum augeret ſtragem trepidatio, eoque

acrius

acrius è mœnibus vulnerarentur, rediere, infracta partium fama. Et Cæcina, fama & pudore cœptę temere oppugnationis, ne irriſus ac vanus iiſdem caſtris aſſideret, traiecto rurſus Pado, Cremonam petere intendit. Tradidere ſeſe abeunti Turullius Cerialis, cum compluribus claſſicis; & Iulius Briganticus, cum paucis equitum: hic præfectus alæ, in Batauis genitus; ille primipilaris, & Cæcinæ haud alienus, quod ordines in Germania duxerat. Spurinna, comperto itinere hoſtium; defenſam Placentiam, quæque acta, & quid Cæcina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ ducebat, diffiſus paucitati cohortium, ne longius obſidium, & vim Germanici exercitus parum tolerarent: vbi pulſum Cæcinam pergere Cremonā accepit, ægre coercitam legionem, & pugnandi ardore vſq; ad ſeditionem progreſſam, Bedriaci ſiſtit. inter Veronam Cremonamque ſitus eſt vicus, duabus iam Romanis cladibus notus infauſtuſque. Iiſdem diebus, à Martio Macro, haud procul Cremona proſpere pugnatum. namq; promptus animi Martius tranſuectos nauibus gladiatores, in aduerſam Padi ripam, repente effudit. Turbata ibi Vitellianorum auxilia, & ceteris Cremonam fugientibus, cæſi qui reſtiterant. ſed repreſſus vincentiū impetus, ne nouis ſubſidijs firmati hoſtes, fortunā pręlij mutarent. Suſpectum id Othonianis fuit, omnia quæcunq; facta, praue æſtimantibus. Certatim, vt quiſque animo ignauus, procax ore, Annium Gallum, & Suetonium Paulinū, & Marium Celſum (nam eos Otho quoq; præfecerat) varijs criminibus inceſſerant. Acerrima ſeditionū ac diſcordiæ incitamenta, interfectores Galbæ, ſcelere & metu vecordes, miſcere cuncta, modo palam turbidis vocibus, modo occultis ad Othonem litteris. qui humillimo cuiq; credulus, bonos metuēs, trepidabat; rebus proſperis incertus, & inter aduerſa melior. Igitur Titianum fratrem accitum, bello præpoſuit. Interea, Paulini &

Celſi ductu, res egregiæ geſtæ. Angebant Cęcinā, nequidquam omnia cœpta, & ſeneſcens exercitus ſui fama. pulſus Placentia, cæſis nuper auxiiijs, etiam per concurſum exploratorum, crebra magis quam digna memoratu prœlia, inferior; propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, reciperare gloriam, auidius quam conſultius, properabat. Ad duodecimum à Cremona, locus Caſtorum vocatur, ferociſſimos auxiliarium imminentibus viæ lucis occultos componit. equites *procedere longius* iuſſi, *& irritato prælio ſponte refugi, feſtinationem ſequentium elicere, donec inſidiæ coorirentur.* Proditum id Othonianis ducibus. & curam peditum Paulinus; equitū Celſus, ſumpſere. Tertiędecimæ legionis vexillum, quatuor auxiliorum cohortes, & quingenti equites in ſiniſtro locantur. aggerem viæ tres prætoriæ cohortes, artis ordinibus obtinuere: dextra fronte prima legio inceſſit, cum duabus auxiliaribus cohortibus, & quingentis equitib. Super hos è prætorio auxilijſq; mille equites, cumulus proſperis, aut ſubſidium laborantibus, ducebantur. Antequam miſcerentur acies, terga vertentibus Vitellianis; Celſus doli prudens, repreſſit ſuos. Vitelliani temere exſurgentes, cedente ſenſim Celſo; longius ſecuti, vltro in inſidias præcipitantur. nam à lateribus cohortes, legionum, * aduerſa fronte, & ſubito diſcurſu terga cinxerant equites. Signum pugnæ non ſtatim à Suetonio Paulino pediti datum. cūctator natura, & cui cauta potius conſilia cum ratione, quam proſpera ex caſu placerent; *compleri foſſas, aperiri campum, pandi aciem* iubebat, ſatis cito incipi victoriam ratus, vbi prouiſum foret ne vincerentur. Ea cunctatione, ſpatium Vitellianis datum, in vineas nexu traducum impeditas refugiendi: & modica ſilua adhærebat. vnde rurſus auſi; promptiſſimos prætorianorum equitum interfecere. vulneratur rex Epiphanes, impigre pro Othone pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit: pro trita hoſtium acie, verſi

in fu-

in fugam etiam qui ſubueniebant. nam Cęcina nō ſimul cohortes, ſed ſingulas acciuerat: quæ res in prelio trepidationem auxit, cum diſperſos, nec vſquam validos pauor fugientium abriperet. Orta & in caſtris ſeditio, quod non vniuerſi ducerentur. vinctus præfectus caſtrorum Iulius Gratus, *tamquam fratri apud Othonem militanti proditionē ageret*: cum fratrem eius Iulium Frontonem tribunum, Othoniani ſub eodem crimine vinxiſsēt. Ceterum ea vbique formido fuit, apud fugientes, occurſantes, in acie, pro vallo, vt *deleri cum vniuerſo exercitu Cæcinam potuiſſe, ni Suetonius Paulinus receptui ceciniſſet*, vtriſque in partibus percrebuerit. *Timuiſſe ſe* Paulinus ferebat, *tantum inſuper laboris atque itineris; ne Vitellianus miles recens è caſtris feſſos aggrederetur, & perculſis nullum retro ſubſidium foret.* apud paucos ea ducis ratio probata, in vulgus aduerſo rumore fuit. Haud perinde id damnum Vitellianos in metum cōpulit, quam ad modeſtiam compoſuit: nec ſolum apud Cæcinam qui culpam *in militem* conferebat, *ſeditioni magis quam prælio paratum*; ſed Fabij quoque Valentis copiæ (iam enim Ticinum venerat) poſito hoſtium cōtemptu, & recuperandi decoris cupidine, reuerentius & æqualius duci parebāt. Grauis alioquin ſeditio exarſerat, quam altiore initio (neque enim rerum à Cæcina geſtarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum quas bello Neronis à quartadecima legione digreſſas, cum Britanniam peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas retulimus, ſuperbe agebant; vt cuiuſq; legionis tentoria acceſſiſſent, *coercitos à ſe quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipſorum manu ſitam* iactantes Contumelioſum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgijs aut rixis diſciplina. ad poſtremum Valens è petulantia, etiam perfidiam ſuſpectabat. Igitur nuntio allato, *pulſam Treuerorum alam Tungroſque à claſſe Othonis, & Narbonenſem Galliam circumiri*;

ſimul cura ſocios tuendi; & militari aſtu, cohortes turbidas, ac ſi vna forent prævalidas diſpergendi, partem Batauorum *ire in ſubſidium* iubet. quod vbi auditũ, vulgatumque, mærere ſocij, fremere legiones; *orbari ſe fortiſſimorum virorum auxilio. veteres illos & tot bellorum victores, poſtquam in conſpectu ſit hoſtis, velut ex acie abduci. ſi prouincia, vrbe & ſalute imperij potior ſit, omnes illuc ſequerentur: ſin victoriæ ſanitas, ſuſtentaculum, columen in Italia verteretur, non abrumpendos, vt corpori, validiſſimos artus.* Hæc ferociter iactando, poſtquã, immiſſis lictoribus, Valens coercere ſeditionem cœtabat, ipſum inuadunt, ſaxa iaciunt, fugientem ſequuntur. *Spolia Galliarum, & Viennenſium aurum. & pretia laborum ſuorum occultare* clamitantes, direptis ſarcinis, tabernacula ducis, ipſamque humum pilis & lanceis rimabantur. nam Valens, ſeruili veſte, apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus præfectus caſtrorum, deflagrante paulatim ſeditione, addit conſilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omiſſo tubæ ſono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumſpectare inter ſe attoniti: & id ipſum quod nemo regeret pauentes; ſilentio, patientia, poſtremo precibus ac lacrymis veniam quærebant. Vt vero deformis & flens, & præter ſpem incolumis Valens proceſſit; gaudium, miſeratio, fauor: verſi in lætitiam (vt eſt vulgus vtroq; immodicum) laudantes gratanteſque; circumdatum aquilis ſigniſque, in tribunal ferunt. Ille vtili moderatione, non ſupplicium cuiuſquam popoſcit: ac ne diſſimulans ſuſpectior foret, paucos incuſauit: gnarus ciuilibus bellis plus militibus quã ducibus, licere. Munientibus caſtra apud Ticinum, de aduerſa Cæcinæ pugna allatum, & prope renouata ſeditio, *tamquam fraude & cunctationibus Valentis prœlio defuiſſent.* Nolle requiem, non exſpectare ducem; anteire ſigna, vrgere ſigniferos. rapido agmine Cæcinæ iunguntur. Improſpera Valentis fama apud exercitum Cęcinę erat:

expo-

expoſitos ſe tanto pauciores integris hoſtium viribus querebantur, ſimul in ſuam excuſationem, & aduentantium robur per adulationem attollentes, ne vt victi & ignaui deſpectarentur. Et quamquã plus virium prope duplicatus legionum auxiliorumq; numerus erat Valenti, ſtudia tamen militum in Cæcinam inclinabant; ſuper benignitatem animi qua promptior habebatur; etiam vigore ætatis, proceritate corporis, & quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus Cæcina *vt fœdum & maculoſum*; ille *vt vanum ac tumidum* irridebant. Sed condito odio, eandem vtilitatẽ fouere; crebris epiſtolis, ſine reſpectu veniæ probra Othoni obiectantes: cum duces partium Othonis quamuis vberrima conuiciorum in Vitelliũ materia abſtinerent. Sane ante vtriuſq; exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitioſiſſimã, meruere? minus Vitellij ignauæ voluptates, quam Othonis flagrantiſſimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atq; odium cædes Galbæ; contra illi initiũ belli nemo imputabat. Vitellius ventre & gula ſibi ipſi hoſtis; Otho luxu, ſæuitia, audacia, Reip. exitioſior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valẽtis copijs, nulla vltra penes Vitellianos mora, quin totis viribus certarent. Otho conſultauit, trahi bellũ, an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paulinus, dignum fama ſua ratus, qua nemo illa tempeſtate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli cenſere; *feſtinationẽ hoſtibus, moram ipſis vtilem* diſſeruit: *Exercitum Vitellij vniuerſum adueniſſe: nec multum virium à tergo, quoniam Galliæ tumeant; & deſerere Rheni ripam, irrupturis tam infeſtis nationibus, non cõducat: Britannicum militem hoſte & mari diſtineri: Hiſpanias armis non ita redundare: prouinciam Narbonenſem incurſu claßis & aduerſo prœlio contremuiſſe: clauſam Alpibus, & nullo maris ſubſidio, Trãſpadanam Italiam, atq; ipſo tranſitu exercitus vaſtatam: non frumentum vſquam exercitui: nec exercitũ ſine copijs retineri poſſe. Iã Germanos, quod genus mili-*

tum apud hoſtes atrociſſimum ſit, tracto in æſtatem bello, fluxis corporibus, mutationem ſoli cœlique haud toleraturos. Multa bella impetu valida, per tædia & moras euanuiſſe. Contra ipſis omnia opulenta & fida: Pannoniam, Mœſiam, Dalmatiam, Orientem, cum integris exercitibus; Italiam, & caput rerum vrbem; ſenatumque & populum, numquam obſcura nomina etſi aliquando obumbrentur; publicas priuataſque opes, & immenſam pecuniam, inter ciuiles diſcordias ferro validiorem; corpora militum aut Italiæ ſueta, aut æſtibus. Obiacere flumen Padum, tutas viris muriſque vrbes, è quibus nullam hoſti ceſſuram, Placentiæ defenſione exploratum. Proinde duceret bellum. paucis diebus quartamdecimam legionem, magna ipſam fama, cum Mœſiacis copijs affore. tum rurſus deliberaturum, & ſi prœlium placuiſſet, auctis viribus certaturos. Accedebat ſententiæ Paulini Marius Celſus: *idem placere Annio Gallo*, paucos ante dies lapſu equi afflicto, miſſi qui conſilium eius ſciſcitarentur, retulerant. Otho pronus ad decertandum: frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus, imperitia properantes, *fortunam & Deos & numen Othonis adeſſe conſilijs, affore conatibus* teſtabantur. neu quis obuiam ire ſententiæ auderet, in adulationem conceſſerant. Poſtquam pugnari placitum, *intereſſe pugnæ imperatorem, an ſeponi melius foret*, dubitauere. Paulino & Celſo iam non aduerſantibus; ne Principem obiectare periculis viderentur; ijdem illi deterioris conſilij auctores perpulere, *vt Brixellum concederet, ac dubijs prœliorum exemptus, ſummæ rerum & imperij ſe ipſum reſeruaret*. Is primus dies Othonianas partes afflixit. namque & cum ipſo prætoriarum cohortium, & ſpeculatorum, equitumque valida manus diſceſſit; & remanentium fractus animus: quando ſuſpecti duces; & Otho, cui vni apud militem fides, dum & ipſe non niſi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris vt in ciuili bello transfugijs, & exploratores cura diuerſa ſciſcitan-

di,

di, ſua non occultabant. Quieti intentique Cæcina ac Valens, quando hoſtis imprudentia rueret quod loco ſapientiæ eſt, alienam ſtultitiam opperiebantur, inchoato ponte tranſitum Padi ſimulantes, aduerſus oppoſitam gladiatorum manum, ac ne ipſorum miles ſegne otium tereret. Naues pari inter ſe ſpatio, validis vtrimque trabibus connexæ, aduerſum in flumen dirigebantur, iactis inſuper anchoris, quæ firmitatem pontis continerent. Sed anchorarum funes non extenti fluitabãt, vt augeſcente flumine, inoffenſus ordo nauium attolleretur. Claudebat pontem impoſita turris, & in extremam nauem educta: vnde tormentis ac machinis hoſtes propulſarentur. Othoniani in ripa turrim ſtruxerant, ſaxaque & faces iaculabantur. Et erat inſula amne medio, in quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebantur. Ac forte plures tranſgreſſos, completis Liburnicis, per promptiſſimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neq; ea conſtantia gladiatorib. ad prœlia quæ militibus; nec perinde nutantes è nauibus, quã ſtabili gradu è ripa, vulnera dirigebant. Et cum varijs trepidantium inclinationib. immixti remiges propugnatoreſq; turbarentur, deſilire in vada vltro Germani, retentare puppes, ſcandere foros, aut cominus mergere. quæ cuncta in oculis vtriuſque exercitus, quanto lætiora Vitellianis, tanto acrius Othoniani cauſſam auctoremq; cladis deteſtabantur. Et prœlium quidem, abruptis quę ſuperfuerant nauibus, fuga diremptum: Macer ad exitium poſcebatur. Iamque vulneratum eminus lancea, ſtrictis gladijs inuaſerant, cum interceſſu tribunorum centurionumq; protegitur. Nec multo poſt, Veſtricius Spurinna, iuſſu Othonis, relicto Placentiæ modico præſidio, cum cohortibus ſubuenit. Dein Flauium Sabinum conſulem deſignatum Otho rectorem copijs miſit, quibus Macer præfuerat; læto milite ad mutationem ducum; & ducibus ob crebras ſeditiones tam infeſtã militiam aſpernantibus. Inuenio apud quoſdam

auctores, *pauore belli, ſeu faſtidio vtriuſque principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies fama noſcebantur; dubitaſſe exercitus, num poſito certamine, vel ipſi in medium conſultarent, vel ſenatui permitterent legere imperatorem. Atque eo duces Othonianos ſpatium ac moras ſuaſiſſe: præcipuè Paulinum; quod vetuſtiſſimus conſularium, & militia clarus, gloriam nomenq; Britannicis expeditionibus meruiſſet.* Ego vt conceſſerim apud paucos, tacito voto, quietem pro diſcordia, bonum & innocentem principem, pro peſſimis ac flagitioſiſſimis expetitum; ita neq; Paulinum, qua prudentia fuit, ſperaſſe, corruptiſſimo ſæculo, tantam vulgi moderationem reor, vt qui pacem belli amore turbauerant, bellum pacis caritate deponerent: neque aut exercitus linguis moribuſq; diſſonos, in hunc conſenſum potuiſſe coaleſcere: aut legatos ac duces, magna ex parte luxus, egeſtatis, ſcelerum ſibi conſcios, niſi pollutum obſtrictumq; meritis ſuis principem paſſuros. Vetus ac iam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido, cum imperij magnitudine adoleuit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facile habebatur. ſed vbi ſubacto orbe, & æmulis vrbibus regibuſue exciſis, ſecuras opes concupiſcere vacuum fuit, prima inter patres plebemque certamina exarſere. modo turbulenti tribuni, modo conſules prꝙualidi, & in vrbe ac foro tentamenta ciuilium bellorum. Mox è plebe infima C. Marius, & nobilium ſæuiſſimus L. Sulla, victam armis libertatem in dominationem verterunt. Poſt quos Cn. Pompeius occultior, non melior. Et numquam poſtea, niſi de principatu quęſitum. Non diſceſſere ab armis in Pharſalia ac Philippis ciuium legiones, nedum Othonis ac Vitellij exercitus ſponte poſituri bellum fuerint. eadem illos deum ira, eadem hominum rabies, eædem ſcelerum cauſſæ in diſcordiam egere. Quod ſingulis velut ictibus tranſacta ſunt bella, ignauia principum factum eſt. Sed me veterum nouorumque morum reputatio longius tulit: nunc ad

rerum

rerum ordinem venio. Profecto Brixellum Othone, honor imperij penes Titianum fratrem; vis ac poteſtas penes Proculum præfectum. Celſus & Paulinus, cum prudentia eorum nemo vteretur, inani nomine ducum, alienæ culpæ prætendebantur. tribuni centurioneſque ambigui, quod ſpretis melioribus deterrimi valebant: Miles alacer, qui tamen iuſſa ducum interpretari quam exſequi mallet. Promoueri ad quartum à Bedriaco caſtra placuit; adeo imperitè, vt quamquam verno tempore anni, & tot circũm amnibus, penuria aquæ fatigarentur. Ibi de prœlio dubitatum; Othone per litteras flagitante, vt maturarent; militibus, vt imperator pugnæ adeſſet poſcentibus: pleriq; copias trans Padum agentes acciri poſtulabant Nec perinde dijudicari poteſt, quid optimum factu fuerit, quam peſſimum fuiſſe quod factum eſt. Non vt ad pugnam, ſed ad bellandum profecti, Confluentes Padi & Adduæ fluminum XVI. inde millium ſpatio diſtantes petebant. Celſo & Paulino abnuentibus, *militem itinere feſſum, ſarcinis grauem, obijcere hoſti, non admiſſuro quo minus expeditus & vix quatuor millia paſſuum progreſſus, aut incompoſitos in agmine; aut diſperſos, & vallum molientes aggrederetur.* Titianus & Proculus, vbi cõſilijs vincerentur, ad ius imperij tranſibant. Aderat ſane citus equo Numida, cum atrocibus mandatis, quibus Otho, increpita *ducum ſegnitia, rem in diſcrimen mitti* iubebat; æger mora, & ſpei impatiens. Eadem die, ad Cæcinam operi pontis intẽtum, duo prætoriarum cohortium tribuni, colloquium eius poſtulantes, venerunt. Audire conditiones ac reddere parabat, cum præcipites exploratores adeſſe hoſtem nũtiauere. Interruptus tribunorum ſermo. eoq; incertum fuit, inſidias, an proditionem, vel aliquod honeſtum conſiliũ cęptauerint. Cæcina dimiſſis tribunis, reuectus in caſtra, datum iuſſu Fabij Valentis pugnæ ſignũ, & militem in armis inuenit. Dũ legiones de ordine agminis ſortiuntur, equites prorupere, & mirum

 dictu,

dictu, à paucioribus Othonianis, quo minus in vallum impingerentur, Italicæ legionis virtute territi sũt. ea ſtrictis mucronib. redire pulſos, & pugnam reſumere coegit. Diſpoſita Vitellianarum legionũ acies, ſine trepidatione, etenim quamquam vicino hoſte, aſpectus armorum denſis arbuſtis prohibebatur: apud Othonianos pauidi duces, miles ducibus infenſus, mixta vehicula & lixę, & præruptis vtrimq; foſſis, via quieto quoq; agmini anguſta. Circumſiſtere alij ſigna ſua, quærere alij: incertus vndiq; clamor, accurrentium; vocitantium: & vt cuique audacia vel formido, in primam poſtremamue aciẽ prorumpebant, vel reuehebantur. Attonitas ſubito terrore mentes, falſum gaudium in languorem vertit, repertis qui *deſciuiſſe à Vitellio exercitum* ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellij diſperſus, an ipſa Othonis parte, ſeu dolo, ſeu forte ſurrexerit, parum compertum. Omiſſo pugnæ ardore, Othoniani vltro ſalutauere; & hoſtili murmure excepti, pleriſque ſuorum ignaris quæ cauſſa ſalutandi, metum proditionis fecere. Tum incubuit hoſtium acies, integris ordinibus, robore & numero præſtantior: Othoniani quamquam diſperſi, pauciores, feſſi, prœlium tamen acriter ſumpſere, & per locos arboribus ac vineis impeditos, non vna pugnæ facies. cominus eminuſque, cateruis & cuneis concurrebant: in aggere viæ collato gradu, corporibus & vmbonibus niti, omiſſo pilorum iactu, gladijs & ſecuribus galeas loricaſque perrumpere: noſcentes inter ſe, ceteris conſpicui in euentum totius belli certabant. Forte inter Padum, viamque, patenti campo, duæ legiones congreſſæ ſunt: pro Vitellio Vnaetviceſima, cui cognomen *Rapaci*, vetere gloria inſignis; è parte Othonis, Prima Adiutrix, non ante in aciem deducta, ſed ferox, & noui decoris auida. Primani, ſtratis Vnaetviceſimanorum principijs, aquilam abſtulere: quo dolore accenſa legio, & impulit rurſus Primanos, interfecto Orphidio Benigno legato; & plurima ſigna vexil-

vexillaque ex hoſtibus rapuit. A parte alia, propulſa Quintanorum impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium accurſu quartadecimani. Et ducibus Othonis iampridem profugis, Cæcina ac Valens ſubſidijs ſuos firmabant. Acceſſit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fuſa gladiatorum manu, quam nauibus tranſuectam, oppoſitæ cohortes in ipſo flumine trucidauerant. ita victores latus hoſtium inuecti. Et media acie perrupta, fugere paſſim Othoniani Bedriacum petentes. Immenſum id ſpatium: obſtructæ ſtrage corporum viæ. quo plus cædis fuit. neque enim ciuilibus prœlijs capti in prædam vertuntur. Suetonius Paulinus, & Licinius Proculus, diuerſis itineribus, caſtra vitauere. Vedium Aquilam tertiędecimæ legionis legatum, iræ militum inconſultus pauor obtulit. multo adhuc die vallum ingreſſus, clamore ſeditioſorum & fugacium circumſtrepitur: non probris, non manibus abſtinent; *deſertorem proditoremque* increpant; nullo proprio crimine eius, ſed more vulgi, ſuum quiſq; flagitiũ a ijs obiectantes. Titianum & Celſum nox iuuit, diſpoſitis iam excubijs, compreſſiſque militibus, quos Annius Gallus precibus, conſilio, auctoritate flexerat, *ne ſuper cladem aduerſæ pugnæ, ſuiſmet ipſi cædibus ſæuirent. ſiue finis bello veniſſent, ſeu reſumere arma mallent, vnicum victis in conſenſu leuamentum*. Ceteris fractus animus. Prætorianus miles, *non virtute ſe, ſed proditione victum* fremebat. *Ne Vitellianis quidem incruentam fuiſſe victoriam, pulſo equite, rapta legionis aquila: ſupereſſe cum ipſo Othone militũ quod trans Padum fuerit; venire Mœſicas legiones, magnam exercitus partem Bedriaci remanſiſſe: hos certe nondum victos: & ſi ita ferret, honeſtius in acie perituros*. His cogitationibus truces aut pauidi, extrema deſperatione ad iram ſæpius, quam in formidinem ſtimulabãtur. At Vitellianus exercitus, ad quintum à Bedriaco lapidem conſedit, non auſis ducibus eadem die oppugnationem caſtrorum. ſimul voluntaria deditio

ſperabatur. Sed expeditis & tantum ad prœlium egreſſis; munimentum fuere arma & victoria. Poſtera die, haud ambigua Othoniani exercitus voluntate, & qui ferociores fuerant ad penitentiam inclinantibus, miſſa legatio: nec apud duces Vitellianos dubitatum, quo minus pacem concederent. Legati pauliſper retenti. ea res hæſitationem attulit, ignaris adhuc an impetraſſent. Mox remiſſa legatione patuit vallum. Tum victi victoreſque in lacrymas effuſi, ſortem ciuilium armorum miſera lætitia deteſtantes. Iiſdem tentorijs, alij fratrum, alij propinquorum vulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo; certa, funera & luctus. nec quiſquam adeo mali expers, vt non aliquam mortem mæreret. Requiſitum Orphidij legati corpus honore ſolito crematur: paucos neceſſarij ipſorum ſepeliuere: ceterum vulgus ſuper humum relictum. Opperiebatur Otho nuntium pugnæ, nequaquam trepidus, & conſilij certus. mæſta primum fama; dein profugi è prælio perditas res patefaciunt. Non exſpectauit militum ardor vocem imperatoris. *bonum habere animum iubebant. ſupereſſe adhuc nouas vires, & ipſos extrema paſſuros, auſuroſque.* neq; erat adulatio. Ire in aciē, excitare partium fortunam furore quodam & inſtinctu flagrabant. qui procul aſtiterant, tendere manus, & proximi prehenſare genua; promptiſſimo Plotio Firmo. Is prætorij præfectus, identidem orabat, *ne fidiſſimum exercitum, ne optime meritos milites deſereret: maiore animo tolerari aduerſa quam relinqui; fortes & ſtrenuos etiam contra fortunam inſiſtere ſpei; timidos & ignauos ad deſperationē formidine properare.* Quas inter voces, vt flexerat vultū, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum, proprius Othonis miles; ſed præmiſſi è Mæſia, *eandem obſtinationem aduentantis exercitus, legiones Aquileiam ingreſſas,* nuntiabant. vt nemo dubitet potuiſſe renouari bellū atrox, lugubre, incertū victis, & victoribus. Ipſe auerſus à conſilijs belli; *hunc,* inquit; *animum, hanc virtu-*

virtutem veſtram vltra periculis obijcere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quando plus ſpei oſtenditis, ſi viuere placeret, tanto pulchrior mors erit. Experti inuicem ſumus, ego ac fortuna. nec tempus computaueritis. difficilius eſt temperare felicitati, quam te non putes diu vſurum. Ciuile bellum à Vitellio cœpit; & vt de principatu certaremus armis, initium illic fuit: ne pluſquam ſemel certemus, penes me exemplum erit, hinc Othonem poſteritas æſtimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis: mihi non vltione, neque ſolatijs opus eſt. Alij diutius imperium tenuerint; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, ſterni rurſus, & Reipub. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis. ſed eſte ſuperſtites. nec diu moremur, ego incolumitatem veſtram, vos conſtantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignauiæ eſt. præcipuum deſtinationis meæ documentum habete, quod de nemine queror; nam incuſare deos vel homines, eius eſt, qui viuere velit. Talia locutus, vt cuique ætas aut dignitas, comiter appellatos, *irent propere, neu remanendo iram victoris aſperarent,* iuuenes auctoritate, ſenes precibus mouebat, placidus ore, intrepidus verbis, intempeſtiuas ſuorum lacrymas coercens. *Dari naues ac vehicula* abeuntibus iubet, libellos, epiſtolaſque, ſtudio erga ſe, aut Vitellium contumelijs inſignes, abolet. pecunias diſtribuit, parce, nec vt periturus. Mox Saluium Coccelanum fratris filium prima iuuenta, trepidum & mærentem, vltro ſolatus eſt, laudando *pietatem* eius, caſtigando *formidinem; an Vitellium tam immitis animi fore, vt pro incolumi tota domo, ne hanc quidem ſibi gratiam redderet? mereri ſe feſtinato exitu clementiam victoris. Non enim vltima deſperatione, ſed poſcente prælium exercitu remiſiſſe Reipub. nouiſſimum caſum. Satis ſibi nominis, ſatis poſteris ſuis nobilitatis quæſitum. poſt Iulios, Claudios, Seruios, ſe primum, in familiam nouam imperium intuliſſe. proinde erecto ani-*

animo capeſſeret vitam, neu patruum ſibi Othonem fuiſſe, aut obliuiſceretur vnquam, aut nimium meminiſſet. Poſt quæ, dimotis omnibus, paulum requieuit, atque illum ſupremas iam curas animo volutantem repens tumultus auertit, nuntiata conſternatione ac licentia militum. namque abeuntibus exitium minitabantur, atrociſſima in Verginium vi, quem clauſa domo obſidebant. increpitis ſeditionis auctoribus regreſſus, vacauit abeuntium alloquijs, donec omnes inuiolati digrederentur. Veſperaſcente die, ſitim hauſtu gelidæ aquæ ſedauit. tum allatis pugionibus duobus, cum vtrumque pertentaſſet, alterum capiti ſubdidit. & explorato, iam profectos amicos, noctem quietam, vtque affirmatur, non inſomnem egit. Luce prima, in ferrum pectore incubuit. ad gemitum morientis, ingreſſi liberti, ſeruique, & Plotius Firmus prætorij præfectus, vnum vulnus inuenere. Funus maturatum. ambitioſis id precibus petierat, *ne amputaretur caput, ludibrio futurum.* Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lacrymis, vulnus manuſque eius exoſculantes. Quidam militum, iuxta rogum interfecere ſe, non noxa neque ob metum; ſed æmulatione decoris, & caritate principis ac poſtea promiſcue Bedriaci, Placentiæ, alijſque in caſtris, celebratum id genus mortis. Othoni ſepulcrum exſtructum eſt, modicum, & manſurum. Hunc vitæ finem habuit ſeptimo & triceſimo ætatis anno. Origo illi è municipio Ferentino. Pater conſularis; auus prætorius; maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuuenta, qualem monſtrauimus. duobus facinoribus, altero flagitioſiſſimo, altero egregio, tantundem apud poſteros meruit bonæ famæ, quantum malæ. Vt conquirere fabuloſa, & fictis oblectare legentium animos, procul grauitate cœpti operis crediderim; ita vulgatis traditiſque demere fidem non auſim. *Die quo Bedriaci certabatur, auem inuſitata ſpecie, apud Regium Lepidum celebri luco conſediſſe,* incolæ me-

mo-

morant, *nec deinde cœtu hominum, aut circumuolitantium alitum, territam pulſamue, donec Otho ſe ipſe interficeret: tum ablatam ex oculis: &, tempora reputantibus, initium finemque miraculi, cum Othonis exitu competiſſe*. In funere eius, nouata luctu ac dolore militũ ſeditiõ. nec erat qui coerceret. Ad Virginium verſi, modo *vt reciperet imperium*, nunc *vt legatione apud Cæcinam ac Valentem fungeretur*, minitantes orabant. Verginius per auerſam domus portam furtim digreſſus, irrumpentes fruſtratus eſt. Earum quæ Brixelli egerãt, cohortium, preces, Rubrius Gallus tulit. Et venia ſtatim impetrata, concedentibus ad victorem, per Flauium Sabinum, ijs copijs quibus præfuerat. Poſito vbique bello, magna pars ſenatus extremum diſcrimen adijt, profecta cum Othone ab vrbe, dein Mutinæ relicta. illuc de aduerſo prœlio allatum. ſed milites, vt falſum rumorem aſpernantes, quod infenſum Othoni ſenatum arbitrabantur, cuſtodire ſermones, vultum habitumque trahere in deterius: conuicijs poſtremo ac probris cauſſam & initium cædis quærebant: cum alius inſuper metus ſenatoribus inſtaret, ne præualidis iam Vitellij partibus cunctanter excepiſſe victoriam crederentur. ita trepidi & vtrimque anxij coeunt: nemo priuatim expedito conſilio inter multos ſocietate culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinenſis, *arma & pecuniam* offerendo, appellabatque *Patres Conſcriptos*, intempeſtiuo honore. Notabile iurgium inde fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium, *vt ambigua diſſerentem* inuaſit. Nec ceteri ſententias aperiebant: ſed inuiſum memoria delationum, expoſitumque ad inuidiam Marcelli nomen, irritauerat Cæcinam, vt nouus adhuc, & in ſenatum nuper adſcitus, magnis inimicitijs clareſceret. Moderatione meliorum diremptl. Et rediere omnes Bononiam, rurſus conſiliaturi. ſimul, medio temporis, plures nuntij ſperabantur. Bononiæ, diuiſis per itinera qui recentiſſimum quem-

quemque percunctarentur, interrogatus Othonis libertus *cauſſam digreſſus, habere ſe ſuprema eius mandata* reſpondit: *Ipſum viuentem quidem relictum, ſed ſola poſteritatis cura, & abruptis vitæ blandimentis.* Hinc admiratio, & plura interrogandi pudor. Atq; omnium animi in Vitellium inclinauere. Intererat conſilijs frater eius L. Vitellius, ſeq; iam adulantibus offerebat, cum repente Cœnus libertus Neronis, atroci mendacio vniuerſos perculit, affirmans *ſuperuentu XIV. legionis, iunctis à Brixello viribus, cæſos victores, verſam partium fortunam.* Cauſſa fingendi fuit, vt diplomata Othonis quæ negligebantur, lætiore nuntio reualeſcerent. Et Cœnus quidem rapidus in vrbem vectus, paucos poſt dies, iuſſu Vitellij pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credentibus Othonianis militibus vera eſſe quæ afferebantur. Intendebat formidinem, quod publici conſilij facie, diſceſſum Mutina, deſertæque partes forent. Nec vltra in commune congreſſi, ſibi quiſque cōſuluere: donec miſſæ à Fibio Valente epiſtolæ, demerent metum. Et mors Othonis, quo laudabilior, eo velocius audita. At Romæ nihil trepidationis; Cereales ludi ex more ſpectabantur. vt *ceſſiſſe vita Othonem, & à Flauio Sabino præfecto vrbis, quod erat in vrbe militum ſacramento Vitellij adactum* certi auctores in theatrum attulerunt, *Vitellio* plauſere: populus, cum lauru ac floribus, Galbæ imagines circum templa tulit, cōgeſtis in modum tumuli coronis, iuxta lacum Curtij, quem locum Galba moriens ſanguine infecerat. In ſenatu, cuncta longis aliorum principatibus compoſita, ſtatim decernuntur. Additæ *erga Germanicos exercitus laudes, grateſque.* & miſſa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epiſtolæ ad conſules ſcriptæ, haud immoderatæ: gratior Cæcinæ modeſtia fuit, quod non ſcripſiſſet. Ceterum Italia grauius atq; atrocius, quam bello affligebatur. diſperſi per municipia & colonias Vitelliani, ſpoliare, rapere, vi & ſtupris pol-

polluere, in omne fas nefaſque auidi, aut venales, non ſacro, non profano abſtinebant. Et fuere qui inimicos ſuos ſpecie militum interficerent. Ipſique milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos, in prædam; aut ſi repugnatum foret, ad excidium deſtinabant: obnoxijs ducibus, & prohibere non auſis. minus auaritiæ in Cæcina, plus ambitionis. Valens, ob lucra & quęſtus infamis, eoq; alienæ etiam culpæ diſſimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, tantum peditum equitumq; vis, damnaque, & iniuriæ, ægre tolerabantur. Interim Vitellius victoriæ ſuæ neſcius, vt ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat. Pauci veterum militum in hibernis relictis, feſtinatis per Gallias delectibus, vt remanentium legionum nomina ſupplerentur. Cura ripæ Hordeonio Flacco permiſſa: Ipſe è Britannico delectu octo millia ſibi adiunxit & paucorum dierum iter progreſſus, *proſperas apud Bedriacum res, ac morte Othonus conci-diſſe bellum* accepit. Vocata concione, virtutem militum laudibus cumulat. Poſtulante exercitu, *vt libertum ſuum Aſiaticum equeſtri dignitate donaret*, inhoneſtam adulationem compeſcuit. Dein mobilitate ingenij, quod palam abnuerat, inter ſecreta conuiuij largitur; honorauitq; Aſiaticum anulis, fœdum mancipium, & malis artibus ambitioſum. Iiſdem diebus, *acceſsiſſe partibus vtramque Mauretaniam, interfecto procuratore Albino*, nuntij venere. Luceius Albinus, à Nerone Mauretaniæ Cęſarienſi prępoſitus, addita per Galbam Tingitanę prouinciæ adminiſtratione, haud ſpernendis viribus agebat. XVIII. cohortes, quinque alæ ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæſo Galba, in Othonem pronus, nec Africa contentus, Hiſpaniæ anguſto freto diremptæ imminebat. Inde Cluuio Rufo metus; *& decimam legionem propinquare litori*, vt tranſmiſſurus iuſſit: præmiſſi centuriones, qui Maurorum animos Vitellio con-

conciliarent. neque arduum fuit, magna per prouincias Germanici exercitus fama. Spargebatur inſuper, *ſpreto* procuratoris *vocabulo, Albinum inſigne regis, & Iubæ nomen vſurpare*. Ita mutatis animis. Aſinius Pollio alæ præfectus, è fidiſſimis Albino, & Feſtus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur. Ipſe Albinus, dum è Tingitana prouincia Cæſarienſem Mauretaniam petit, appulſus litori, trucidatur. vxor eius, cum ſe percuſſoribus obtuliſſet, ſimul interfecta eſt: nihil eorum quæ fierent Vitellio anquirente. breui auditu, quamuis magna tranſibat, impar curis grauioribus. *Exercitum itinere terreſtri pergere* iubet: ipſe Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, ſed vetere egeſtate conſpicuus. donec Iunius Blæſus Lugdunenſis Galliæ rector, genere illuſtri, largus animo, & par opibus, circumdaret principi miniſteria, comitaretur liberaliter, eo ipſo ingratus, quamuis odium Vitellius vernilibus blanditijs velaret. Præſto fuere Lugduni victricium victarumque partium duces. Valentem & Cæcinam pro concione laudatos, curuli ſuę circumpoſuit. Mox *vniuerſum exercitum occurrere infanti filio* iubet: perlatumque, & paludamento opertum, ſinu retinens, *Germanicum* appellauit, cinxitque cunctis fortunæ Principalis inſignibus. nimius honos inter ſecunda; rebus aduerſis in ſolatium ceſſit. Tum interfecti centuriones promptiſſimi Othonianorum: vnde præcipua in Vitellium alienatio, per Illyricos exercitus. Simul ceteræ legiones contactu, & aduerſus Germanicos milites inuidia, bellum meditabantur. Suetonium Paulinum, ac Licinium Proculum, triſti mora, ſqualidos tenuit: donec auditi, neceſſarijs magis defenſionibus, quam honeſtis vterentur. Proditionem vltro imputabant: *ſpatium longi ante prælium itineris, fatigationem Othonianorum, permixtum vehiculis agmen, ac pleraq; fortuita, fraudi ſua* aſſignantes, & Vitellius credidit de perfidia, & fidem abſoluit. Saluius Titianus, Othonis frater, nul-

nullum diſcrimen adijt,pietate & ignauia excuſatus. Mario Celſo conſulatus ſeruatur. ſed creditum fama, obiectumque mox in ſenatu Cæcilio Simplici, *quod cum honorem pecunia mercari, nec ſine exitio Celſi voluiſſet.* reſtitit Vitellius, deditque poſtea conſulatum Simplici, innoxium & inemptum. Trachalum aduerſus criminantes, Galeria vxor Vitellij protexit. Inter magnorum virorum diſcrimina (pudendum dictu) Maricus quidam, è plebe Boiorum,inſerere ſeſe fortunę,& prouocare arma Romana; ſimulatione numinum auſus eſt. Iamque *aſſertor Galliarum*, *& deus* (nomen id ſibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Aeduorum pagos trahebat; cum grauiſſima ciuitas,electa iuuentute,adiectis à Vitellio cohortibus,fanaticam multitudinem disiecit. Captus in eo prœlio Maricus,ac mox feris obiectus; quia non laniabatur, ſtolidum vulgus inuiolabilem credebat, donec ſpectante Vitellio interfectus eſt. Nec vltra in defectores, aut bona cuiuſquam ſæuitum: rata fuere eorum, qui acie Othoniana ceciderant, teſtamenta, aut lex inteſtatis. prorſus, ſi luxuriæ temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido. ex vrbe atque Italia irritamenta gulæ geſtabantur, ſtrepentibus ab vtroque mari itineribus: exhauſti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum: vaſtabantur ipſæ ciuitates: degenerabat à labore ac virtute miles, aſſuetudine voluptatum, & contemptu ducis. Præmiſit in vrbem edictum, quo vocabulum *Auguſti* differret, *Cæſaris* non reciperet,cum de poteſtate nihil detraheret. Pulſi Italia mathematici. Cautum ſeuere, *ne equites Rom. ludo & arena pollucrentur.* priores id principes pecunia,& ſæpius vi,perpulerant: ac pleraque municipia, & coloniæ, æmulabantur corruptiſſimi quemque adoleſcentium pretio illicere. Sed Vitellius, aduentu fratris, & irrepentibus dominationis magiſtris,ſuperbior & atrocior,occidi Dolabellam iuſſit, quem in coloniam Aquinatem ſepo-

ſepoſitum ab Othone rettulimus. Dolabella audita morte Othonis, vrbem introierat. id ei Plautius Varus prætura functus, ex intimis Dolabellæ amicis, apud Flauium Sabinum præfectum vrbis obiecit, *tamquam rupta cuſtodia, ducem ſe victis partibus oſtentaſſet.* addidit *tentatam cohortem, quæ Hoſtiæ ageret.* nec vllis tantorum criminum probationibus in pœnitentiam verſus, ſeram veniam poſt ſcelus quærebat. Cunctantem ſuper tanta re Flauium Sabinum, Triaria, L. Vitellij vxor, vltra feminam ferox, terruit *e periculo Principis famam clementiæ affectare.* Sabinus ſuopte ingenio mitis, vbi formido inceſſiſſet, facilis mutatu, & in alieno diſcrimine ſibi pauens, ne alleuaſſe videretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius, metu & odio, quod Petroniam vxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepiſſet, vocatum per epiſtolas, *vitata Flaminiæ viæ celebritate, diuertere Interramnam, atque ibi interfici* iuſſit. Longum interfectori viſum: in itinere ac taberna, proiectum humi iugulauit: magna cum inuidia noui principatus, cuius hoc primum ſpecimen noſcebatur. Et Triariæ licentiam, modeſtum è proximo exemplum onerabat, Galeria imperatoris vxor, non immitis triſtibus: & pari probitate, mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris. Dixiſſe quin etiam, ad primas filij ſui epiſtolas, ferebatur, *non Germanicum à ſe, ſed Vitellium genitum.* Nec vllis poſtea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudiū euecta,* domus ſuæ tantum aduerſa ſenſit. Digreſſum à Lugduno Vitellium, M. Cluuius Rufus aſſequitur, omiſſa Hiſpania; lætitiam & gratulationem vultu ferens, animo anxius, & petitum ſe criminationibus gnarus. Hilarius Cæſaris libertus detulerat, *tamquam audito Vitellij & Othonis principatu, propriam ipſe potentiam, & poſſeſſionem Hiſpaniarum tentaſſet: eoque diplomatibus nullum principem præſcripſiſſet.* Interpretabatur quædam ex orationibus eius, contumelioſa in Vitellium, & pro ſe ipſo popularia. Auctoritas Cluuij præualuit,

luit, vt puniri vltro libertum ſuum Vitellius iuberet: Cluuius comitatu principis adiectus, non ademptа Hiſpania, quam rexit abſens, exemplo L. Arruntij. eum Tiberius Cæſar ob metum, Vitellius Cluuium nulla formidine, retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. profugerat Britannia ob iracundiam militum: miſſus eſt in locum eius, Vectius Bolanus. E præſentibus angebat Vitellium victarum legionum haudquaquam fractus animus. ſparſæ per Italiam, & victoribus permixtæ, hoſtilia loquebantur: præcipua quartadecimanorum ferocia, qui *ſe victos* abnuebant; *quippe Bedriacenſi acie, vexillarijs tantum pulſis, vires legionis non affuiſſe*. Remitti eos in Britanniam, vnde à Nerone exciti erant, placuit; atque interim Batauorum cohortes vna tendere, ob veterem aduerſus quartadecimanos diſcordiam. nec diu in tantis armatorum odijs, quies fuit. Auguſtæ Taurinorum, dum opificem quendam Batauus vt fraudatorem inſectatur, legionarius vt ſui hoſpitem tuetur, cuiq; commilitones aggregati, à conuicijs ad cædem tranſiere. & prœlium atrox arſiſſet, ni duæ prætoriæ cohortes, cauſſam quartadecimanorum ſecutæ, his fiduciam, & metum Batauis feciſſent. *quos* Vitellius *agmini ſuo iungi*, vt fidos; *legionem, Grajs Alpibus traductam, eo flexu itineris ire* iubet, *quo Viennam vitarent*. namque & Viennenſes timebantur. Nocte qua proficiſcebatur legio, relictis paſſim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambuſta: quod damnum, vt pleraque belli mala, maioribus aliarum vrbium cladibus oblitteratum. Quartadecimani poſtquam Alpibus digreſſi ſunt, ſeditioſiſſimus quiſque ſigna Viennam ferebant: conſenſu meliorum compreſſi, & legio in Britanniam tranſuecta. Proximus Vitellio è prætorijs cohortibus metus erat. ſeparati primum, deinde addito honeſtæ miſſionis lenimento, arma ad tribunos ſuos deferebant: donec motum à Veſpaſiano bellum crebreſceret: tum reſumpta militia, robur

Flaui-

Flauianarum partium fuere. Prima claſſicorum legio in Hiſpaniam miſſa, vt pace & otio miteſceret: Vndecima ac ſeptima ſuis hibernis redditæ: Tertiadecimam ſtruere amphitheatra iuſſi. nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ, ſpectaculum gladiatorum edere parabant: nunquam ita ad curas intento Vitellio, vt voluptatum obliuiſceretur. Et quidem partes modeſte diſtraxerat: apud victores orta ſeditio, ludicro initio, niſi numerus cæſorum inuidiam bello auxiſſet. Diſcubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribunique, ex moribus imperatorum ſeueritatem æmulantur, vel tempeſtiuis conuiuijs gaudent: perinde miles intentus, aut licenter agit. Apud Vitellium omnia indiſpoſita, temulenta, peruigilijs ac Bacchanalibus, quam diſciplinæ & caſtris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, per laſciuiam ad certamen luctandi accenſis, poſtquam legionarius prociderat, inſultante Galbo, & ijs qui ad ſpectandum conuenerant in ſtudia diductis; erupere legionarij in perniciem auxiliorum, ac duæ cohortes interfectæ. Remedium tumultus fuit, alius tumultus. puluis procul, & arma aſpiciebantur: conclamatum repente, *XIV legionem, verſo itinere, ad prœlium venire.* ſed erant agminis coactores. agniti, dempſere ſolicitudinem. Interim Verginij ſeruus forte obius, vt *percuſſor Vitellij* inſimulatur. & ruebat ad conuiuium miles, *mortem Verginij* expoſcens. Ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes ſuſpiciones pauidus, de innocentia eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti, qui exitium viri conſularis, & quondam ducis ſui flagitabant. Nec quemquam ſæpius quam Verginium, omnis ſeditio infeſtauit. manebat admiratio viri, & fama; ſed oderant, vt faſtiditi. Poſtero die, Vitellius, ſenatus legatione quam ibi oppeiri iuſſerat, audita, tranſgreſſus in caſtra, vltro *pietatem militum* collaudauit: frementibus auxilijs, *tantum impunitatis atque arrogantiæ*

legio-

legionarijs acceſſiſſe. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remiſſæ, principium interno ſimul externoque bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & prima ſtatim defectione inter inania belli aſſumptus. Ceterum, vt largitionibus affectæ tamen imperij opes ſufficerent, *amputari legionum auxiliorumque numeros* iubet, vetitis ſupplementis: & promiſcuæ miſſiones offerebantur. exitiabile id Reipubl. ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculaque ac labor crebrius redibant. & vires luxu corrumpebantur; contra veterem diſciplinam, & inſtituta maiorum, apud quos virtute quam pecunia res Romana melius ſtetit. Inde Vitellius Cremonam flexit, & ſpectato munere Cæcinæ, inſiſtere Bedriacenſibus campis, ac veſtigia recentis victoriæ luſtrare oculis, concupiuit. Fœdum atque atrox ſpectaculum. intra XL pugnæ diem; lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorumque formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atque frugibus, dira vaſtitas. nec minus inhumana pars viæ, quā Cremonenſes lauro roſiſque conſtrauerant, exſtructis altaribus, cæſiſque victimis, regium in morem: quæ læta in præſens, mox perniciem ipſis fecere. Aderant Valens & Cæcina, monſtrabantque pugnæ locos: *hinc irrupiſſe legionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfuſas auxiliorum manus.* Iam tribuni præfectique, ſua quiſque facta extollentes, falſa, vera, aut maiora vero miſcebant. Vulgus quoque militum, clamore & gaudio, deflectere via; ſpatia certaminum recognoſcere; aggerem armorum, ſtrues corporum intueri, mirarique. Et erant quos varia fors rerum, lacrymæque & miſericordia ſubiret. at non Vitellius flexit oculos, nec tot millia inſepultorum ciuium exhorruit. lætus vltro, & tam propinquæ ſortis ignarus, inſtaurabat ſacrum dijs loci. Exin Bononiæ, à Fabio Valente, gladiatorum ſpectaculum editur, aducto ex vrbe

cultu. Quantoque magis propinquabat, tanto corruptius iter, immixtis hiſtrionibus & ſpadonum gregibus, & cetero Neronianæ aulæ ingenio, namque & Neronem ipſum Vitellius admiratione celebrabat, ſectari cantantem ſolitus, non neceſſitate, qua honeſtiſſimus quiſque, ſed luxu, & ſaginæ mancipatus emptuſque. Vt Valenti & Cæcinæ vacuos honoris menſes aperiret, coartati aliorum conſulatus, diſſimulatus Martij Macri, tamquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum, deſtinatum à Galba conſulem, diſtulit; nulla offenſa, ſed mitem, & iniuriam ſegniter laturum. Pedanius Coſta omittitur, ingratus principi, vt aduerſus Neronem auſus, & Verginij exſtimulator. Sed aliàs protulit cauſſas. actæque inſuper Vitello gratiæ, conſuetudine ſeruitij. Non vltra paucos dies, quamquam acribus initijs cœptum, mendacium valuit. Exſtiterat quidam, *Scribonianum ſe Camerinum ferens; Neronianorum temporum metu in Hiſtria occultatum, quod illic clientelæ & agri veterum Craſſorum, ac nominis fauor manebat*. Igitur deterrimo quoque in argumentum fabulæ aſſumpto, vulgus credulum, & quidam militum errore veri, ſeu turbarum ſtudio, certatim aggregabantur; cum pertractus ad Vitellium, interrogatuſque *quiſnam mortalium eſſet*, poſtquam nulla dictis fides, & à domino noſcebatur, conditione fugitiuus, nomine *Geta*, ſumptum de eo ſupplicium in ſeruilem modum. Vix credibile memoratu eſt, quantum ſuperbiæ ſocordiæque Vitellio adoleuerit, poſtquam ſpeculatores è Syria Iudæaque, *adactum in verba eius Orientem* nuntiauere. Nam & ſi vagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famaque Veſpaſianus, ac plerumque ad nomen eius Vitellius excitabatur: tum ipſe exercituſque, vt nullo æmulo, ſæuitia, libidine, raptu, in externos mores proruperant. At Veſpaſianus bellum armaque, & procul vel iuxta ſitas vires, circumſpectabat. Miles ipſi adeo paratus, vt præeuntem ſacramen-

mentum & fauſta Vitellio omnia precantem, per ſilentium audierint. Muciani animus, nec Veſpaſiano alienus,& in Titum pronior. præfectus Ægypti Alexander,conſilia ſociauerat. Tertiam legionem,quod è Syria in Mœſiam tranſiſſet,ſuam numerabat. ceterę Illyrici legiones ſecuturę ſperabantur. Namque omnes exercitus flammauerat arrogantia venientium à Vitellio militum, quod truces corpore, horridi ſermone, ceteros vt impares irridebant. Sed in tanta mole belli plerumque cunctatio, & Veſpaſianus modo in ſpem erectus, aliquando aduerſa reputabat; *Quis ille dies foret, quo LX. ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret? Eſſe priuatis cogitationibus regreſſurum; & prout velint, plus minuſue ſumi ex fortuna: imperium cupientibus, nihil medium inter ſumma aut præcipitia.* Verſabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum viro militari: *Suas legiones ciuili bello inexpertas; Vitellij, victrices: & apud victos, plus querimoniarum, quam virium. flexam per diſcordias militum fidem, & periculum ex ſingulis. Quid enim profuturas cohortes alaſque, ſi vnus alterque, præſenti facinore paratum ex diuerſo præmium petat? Sic Scribonianum ſub Claudio interſectum; ſic percuſſorem eius Volaginium, è gregario ad ſumma militiæ prouectum. Facilius vniuerſos impelli, quam ſingulos vitari.* His pauoribus nutantem, & alij legati amicique firmabant, & Mucianus poſt multos ſecretoſque ſermones, iam & coram ita locutus: *Omnes qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod inchoatur, Reip. vtile, ipſis glorioſum, aut promptum effectu, aut certe non arduum ſit. Simul ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt, adijciat ne conſilio periculum ſuum: & ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur. Ego te Veſpaſiane ad imperium voco, tam ſalutare Reip. quam tibi magnificum, iuxta deos, in tua manu poſitum eſt. Nec ſpeciem adulantis expaueris, à contumelia quam à laude propius fuerit, poſt Vitel-*

lium eligi. Non aduerſus diui Auguſti acerrimam mentem, nec aduerſus cautiſſimam Tiberij ſenectutem; nec contra Caij quidem, aut Claudij, vel Neronis, fundatam longo imperio domum exſurgimus: ceſſiſti etiam Galbæ imaginibus: torpere vltra, & polluendam perdendamque Remp. relinquere, ſopor & ignauia videretur, etiam ſi tibi, quam inhoneſta, tam tuta ſeruitus eſſet. Abijt iam & tranſuectum eſt tempus, quo poſſes videri concupiſſe. confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? ſplendidior origine quam nos ſumus, fateor: ſed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem, quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſtipendijs, nulla militari fama, Galbæ odio prouectus. Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitus vi, ſed præpropera ipſius deſperatione victum, iam deſiderabilem & magnum principem fecit. Cum interim ſpargit legiones; exarmat cohortes, noua quotidie bello ſemina miniſtrat. ſi quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comeſſationibus, & principis imitatione, deteritur. Tibi è Iudæa & Syria & Ægypto nouem legiones integræ, nulla acie exhauſtæ, non diſcordia corruptæ: ſed firmatus vſu miles, & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora; & fidiſſimi reges; & tua ante omnes experientia. Nobis nihil vltra arrogabo, quam ne poſt Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianum ſocium ſpreueris, quia æmulum non experiris: me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Ceterum inter nos non idem proſperarum aduerſarumque rerum ordo erit. Nam ſi vincimus, honorem quem dederis habebo: diſcrimen, ac pericula, ex æquo partiemur. imo vt melius eſt, tu hos exercitus rege; mihi bellum, & præliorum

in-

incerta trade. Acriore hodie diſciplina, victi, quam victores agunt: hos ira, odium, vltionis cupiditas, ad virtutem accendit; illi per faſtidium, & contumaciam hebeſcunt. Aperiet & recludet, contecta & tumeſcentia victricium partium vulnera, bellum ipſum. Nec mihi maior in tua vigilantia, parſimonia, ſapientia, fiducia eſt, quam in Vitellij torpore, inſcitia, ſæuitia. Sed & meliorem in bello cauſſam, quam in pace habemus. nam qui deliberant, deſciuerunt. Poſt Muciani orationem ceteri audentius circumſiſtere, hortari, *reſponſa vatum, & ſiderum motus* referre. Nec erat intactus tali ſuperſtitione, vt qui mox rerum dominus, Seleucum quendam mathematicum, rectorem & præſcium palam habuerit. Recurſabant animo vetera omina. cupreſſus arbor in agris eius, conſpicua altitudine, repentè ciderat; ac poſtera die, eodem veſtigio reſurgẽs, procera & latior virebat. grande id, proſperumque, conſenſu haruſpicum: & ſumma claritudo iuueni admodũ Veſpaſiano promiſſa. Sed primo triumphalia; & conſulatus, & Iudaicæ victoriæ decus, impleſſe fidem ominis videbantur: vt hæc adeptus eſt, portendi ſibi imperium credebat. Eſt Iudæam inter Syriamq; Carmelus, ita vocant montem, deumque. nec ſimulacrum deo, aut templum. (ſic tradidere maiores) * aram tantum & reuerentiam. Illic ſacrificanti Veſpaſiano, cum ſpes occultas verſaret animo, Baſilides ſacerdos, inſpectis identidem extis, *Quidquid eſt*, inquit, *Veſpaſiane quod paras, ſeu domum exſtruere, ſeu prolatare agros, ſiue ampliare ſeruitia, datur tibi magna ſedes, ingentes termini, multum hominum.* Has ambages & ſtatim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quidquam magis in ore vulgi; crebriores apud ipſum ſermones: quanto ſperantibus plura dicuntur. Haud dubia deſtinatione diſceſſere; Mucianus Antiochiam, Veſpaſianus Cæſaream: illa Syriæ; hæc Iudææ caput eſt. Initium ferendi ad Veſpaſianum imperij Alexandriæ ceptum, feſtinan-

ſtinante Tiberio Alexandro, qui Kal. Iul. ſacramento eius legiones adegit. Iſque primus principatus dies in poſterum celebratus, quamuis Iudaicus exercitus V Non. Iul. apud ipſum iuraſſet, eo ardore, vt ne Titus quidem filius exſpectaretur, Syria remeans, & conſiliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta: non parata cognitione, non coniunctis legionibus. Dum quæritur tempus locuſque, quodq; in re tali difficillimum eſt, prima vox, dum animo ſpes, timor, ratio, caſus obuerſantur: egreſſum cubiculo Veſpaſianum, pauci milites ſolito adſiſtentes ordine, vt legatum ſalutaturi, *Imperatorem* ſalutauere. Tum ceteri accurrere, *Cæſarem*, & *Auguſtum*, & omnia principatus vocabula cumulare. mens à metu ad fortunam tranſierat. In ipſo nihil tumidum; arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. vt primum tantæ multitudinis offuſam oculis caliginem diſiecit, militariter locutus, læta omnia, & affluentia excepit. namq; id ipſum opperiens Mucianus, alacrem militem in verba Veſpaſiani adegit. Tum Antiochenſium theatrum ingreſſus, vbi illis conſultare mos eſt, concurrentes, & in adulationem effuſos alloquitur: ſatis decorus etiam Græca facundia, omniumq; quæ diceret atq; ageret, arte quadam oſtentator. Nihil æque prouinciam exercitumq; accendit, quam quod aſſeuerabat Mucianus, *ſtatuiſſe Vitellium, vt Germanicas legiones in Syriam, ad militiam opulentam quietamque transferret; contra Syriacis legionibus Germanica hiberna, cælo ac laboribus dura mutarentur*. Quippe & prouinciales, ſueto militum contubernio gaudebant, pleriq; neceſſitudinibus & propinquitatibus mixti, & militibus vetuſtate ſtipendiorum, nota & familiaria caſtra in modum penatium diligebantur. Ante Idus Iul. Syria omnis in eodem ſacramento fuit. Acceſſere cum regno, Sohemus haud ſpernendis viribus; Antiochus vetuſtis opibus ingens, & inſeruientium regum ditiſſimus, mox per occultos ſuorum nun-

nuntios excitus ab vrbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio, celeri nauigatione properauerat. nec minore animo, regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaque, & ſeni quoque Veſpaſiano magnificentia munerum grata. Quidquid prouinciarum alluitur mari, Aſia atque Achaia tenus, quantumq; introrſus Pontum & Armenios pateſcit, iurauere. ſed inermes legati regebant, nondum additis Cappadociæ legionibus. Conſilium de ſumma rerum, Beryti habitum. illuc Mucianus, cum legatis tribuniſque, & ſplendidiſſimo quoq; centurionum ac militum, venit. Et è Iudaico exercitu, lecta decora. Tantum ſimul peditum equitumque, & æmulantium inter ſe regum paratus, ſpeciem fortunæ Principalis effecerant. Prima belli cura, agere delectus; reuocare veteranos: deſtinantur validæ ciuitates exercendis armorum officinis: apud Antiochenſes aurum argentumq; ſignatur: eaq; cuncta per idoneos miniſtros, ſuis quæque locis, feſtinabantur. Ipſe Veſpaſianus, adire, hortari, bonos laude, ſegnes exemplo incitare ſæpius quam coercere; vitia magis amicorum, quam virtutes diſſimulans. Multos præfecturis & procurationibus; pleroſque ſenatorij ordinis honore percoluit, egregios viros, & mox ſumma adeptos: quibuſdam fortuna pro virtutibus fuit. Donatiuum militi, neq; Mucianus prima concione, niſi modice oſtenderat; ne Veſpaſianus quidem plus ciuili bello obtulit, quam alij in pace: egregie firmus aduerſus militarem largitionem, eoq; exercitu meliore. Miſſi ad Parthum Armeniumq; legati; prouiſumque, ne verſis ad ciuile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum inſtare Iudææ; Veſpaſianum obtinere clauſtra Ægypti placuit: ſufficere videbantur aduerſus Vitellium, pars copiarum, & dux Mucianus, & Veſpaſiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatoſque ſcriptæ epiſtolæ, præceptumque *vt prætorianos Vitellio infenſos, reciperandæ militiæ præmio inuitarent.*

Mucianus cum expedita manu, ſocium magis imperij quam miniſtrum agens, non lento itinere, ne cunctari videretur, neque tamen properans, gliſcere famam ipſo ſpatio ſinebat: gnarus modicas vires ſibi, & maiora credi de abſentibus. Sed legio ſexta, & tredecim vexillariorum millia, ingenti agmine ſequebantur. Claſſem è Ponto, Byzantium adigi iuſſerat: ambiguus conſilij, num omiſſa Mœſia, Dyrrachium pedite atq; equite peteret: ſimul longis nauibus verſum in Italiam mare claudere, tuta pone tergum Achaia Aſiaque: quas inermes exponi Vitellio, ni præſidijs firmarentur: atq; ipſum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ protegeret, ſi ſimul Brundiſium Tarentumque, & Lucaniæ Calabriæq; littora infeſtis claſſibus peterentur. Igitur nauium, militum, armorum, paratu ſtrepere prouinciæ. Sed nihil æque fatigabat, quam pecuniarum conquiſitio: *eos eſſe belli ciuilis neruos* dictitans Mucianus, non ius aut verum in cognitionibus, ſed ſolam magnitudinem opum ſpectabat. paſſim delationes, & locupletiſſimus quiſque in prædam correpti. quæ grauia atq; intoleranda, ſed neceſſitate armorum excuſata, etiam in pace manſere, ipſo Veſpaſiano, inter initia imperij, ad obtinendas iniquitates haud perinde obſtinato: donec, indulgentia fortunæ, & prauis magiſtris, didicit, auſuſque eſt. Proprijs quoq; opibus Mucianus bellũ iuuit, largitus priuatim, quod auidius de Rep. ſumeret. Ceteri conferẽdarũ pecuniarum exemplum ſecuti; rariſſimus quiſque eandem in reciperando licentiam habuerunt. Accelerata interim Veſpaſiani cœpta, Illyrici exercitus ſtudio tranſgreſſi in partes. Tertia legio exemplum ceteris Mœſiæ legionibus præbuit. Octaua erat ac ſeptima Claudiana, imbutæ fauore Othonis, quãuis prœlio non interfuiſſent: Aquileiam iam progreſſæ, proturbatis qui de Othone nuntiabant, laceratiſque vexillis nomen *Vitellij* præferentibus, rapta poſtremo pecunia, & inter ſe diuiſa,

ſa, hoſtiliter egerant. Vnde metus, & ex metu conſilium, *poſſe imputari Veſpaſiano, quæ apud Vitellium excuſanda erant*. Ita tres Mœſicæ legiones per epiſtolas alliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. In eo motu Aponius Saturninus Mœſiæ rector, peſſimum facinus audet, miſſo centurione ad interficiendum Tertium Iulianum, ſeptimæ legionis legatum, ob ſimultates, quibus cauſſam partium prætendebat. Iulianus, comperto diſcrimine, & gnaris locorum adſcitis, per auia Mœſiæ vltra montem Hemum profugit: nec deinde ciuili bello interfuit, per varias moras ſuſceptum ad Veſpaſianum iter trahens, & ex nuntijs cunctabundus, aut properans. At in Pannonia XIII. legio ac VII. Galbiana, dolorē iramq; Bedriacenſis pugnæ retinentes, haud cunctanter Veſpaſiano acceſſere, vi præcipua Primi Antonij. Is legibus nocens, & tempore Neronis falſi damnatus, inter alia belli mala, ſenatorium ordinem reciperauerat. Præpoſitus à Galba ſeptimæ legioni, ſcriptitaſſe Othoni credebatur, ducem ſe partibus offerens, à quo neglectus, in nullo Othoniani belli vſu fuit, labantibus Vitellij rebus Veſpaſianum ſecutus, grande momentum addidit, ſtrenuus manu, ſermone promptus, ſerendæ in alios inuidiæ artifex, diſcordijs & ſeditionibus potens, raptor, largitor, pace peſſimus, bello non ſpernendus. Iuncti inde Mœſici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxere, quamquam conſularibus legatis nihil turbantibus. Titus Ampius Flauianus Pannoniam, Poppeus Siluanus Dalmatiam tenebant, diuites ſenes. Sed procurator aderat Cornelius Fuſcus, vigens ætate, claris natalibus. prima iuuenta, quietis cupidine, ſenatorium ordinem exuerat. idem pro Galba dux coloniæ ſuæ, eaq; opera procurationem adeptus, ſuſceptis Veſpaſiani partibus, acerrimam bello facem prętulit. non tam prēmijs periculorum, quam ipſis periculis lætus; pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. Igi-

tur mouere & quatere quidquid vſquam ægrum foret, aggrediuntur. Scriptæ in Britanniam ad quartadecimanos, in Hiſpaniam ad primanos epiſtolæ:quod vtraq; legio pro Othone, aduerſa Vitellio fuerat.ſparguntur per Gallias litterę,momentoq; temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palam deſciſcentibus: ceteris fortunam ſecuturis. Dum hæc per prouincias, à Veſpaſiano ducibuſque partium geruntur; Vitellius contemptior in dies ſegniorque, ad omnis municipiorum villarumque amęnitates reſiſtens, graui vrbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorum ſequebantur, licentia corrupta. calonum numerus amplior; procaciſſimis etiam inter ſeruos lixarum ingenijs. tot legatorum amicorumque comitatus inhabilis ad parendum;etiam ſi ſumma modeſtia regeretur. Onerabant multitudinem,obuij ex vrbe ſenatores equiteſq;:quidam metu;multi per adulationem; ceteri ac paulatim omnes,ne alijs proficiſcentibus, ipſi remanerent. Aggregabantur è plebe,flagitioſa per obſequia Vitellio cogniti,ſcurræ,hiſtriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehoneſtamentis mire gaudebat. Nec coloniæ modo aut municipia, congeſtu copiarum;ſed ipſi cultores;aruaq;, maturis iam frugibus, vt hoſtile ſolum vaſtabantur. Multæ & atroces inter ſe militum cædes, poſt ſeditionem Ticini cęptam;manente legionum auxiliorumq; diſcordia, vbi aduerſus paganos certandum foret,conſenſu. Sed plurima ſtrages, ad ſeptimum ab vrbe lapidem, ſingulis ibi militibus Vitellius paratos cibos,vt gladiatoriam ſaginam, diuidebat. & effuſa plebes,totis ſe caſtris miſcuerat. Incurioſos milites,vernacula vrbanitate quidam ſpoliauere, abſciſſis furtim balteis, *an accincti forent* rogitantes.Non tulit ludibrium inſolens contumeliæ animus: inermem populum gladijs inuaſere. cæſus inter alios pater militis, cum filiũ comitaretur; deinde agnitus: & vulgata cæde, temperatum ab innoxijs. In vrbe tamen trepi-

datum,

datum, præcurrentibus paſſim militibus. Forum maxime petebant, cupidine viſendi locum in quo Galba iacuiſſet. Nec minus ſæuum ſpectaculum erant ipſi, tergis ferarum & ingentibus telis horrentes, cum turbam populi per inſcitiam parum vitarent, aut vbi lubrico viæ vel occurſu alicuius procidiſſent, ad iurgium, mox ad manus & ferrum tranſirent. Quin & tribuni præfectiq; cum terrore & armatorum catervis volitabant. Ipſe Vitellius, à ponte Miluio, inſigni equo, paludatus accinctuſq;, ſenatum & populum ante ſe agens, quo minus vt captam vrbem ingrederetur, amicorum conſilio deterritus, ſumpta prætexta & compoſito agmine inceſſit. Quatuor legionum aquilæ per frontem, totidemq; circa è legionibus alijs vexilla, mox XII. alarum ſigna, & poſt peditum ordines, eques: dein quatuor & XXX. cohortes, vt nomina gentium, aut ſpecies armorum forent, diſcretę. Ante aquilam præfecti caſtrorũ tribuniq;, & primi centurionum, candida veſte: ceteri iuxta ſuam quiſque cẽturiam, armis doniſque fulgentes. Et militum phaleræ, torqueſq; ſplendebant. decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingreſſus, atq; ibi matrem complexus, Auguſtæ nomine honorauit. Poſtera die tamquam apud alterius ciuitatis ſenatum populumq;, magnificam orationem de ſemetipſo prompſit, induſtriam temperantiamq; ſuam laudibus attolens: conſcijs flagitiorum ipſis qui aderant, omniq; Italia, per quam ſomno & luxu pudendus inceſſerat. Vulgus tamen vacuum curis, & ſine falſi veriq; diſcrimine ſolitas adulationes edoctum, clamore & vocibus abſtrepebat: abnuentiq; nomen *Auguſti*, expreſſere vt aſſumeret, tam fruſtra quam recuſauerat. Apud ciuitatem cuncta interpretantem, funeſti ominis loco acceptum eſt, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de cærimonijs publicis XV. Kal. Aug. edixiſſet, antiquitus infauſto die Cremerenſi Allienſique cladibus. adeo omnis humani diuini-

que iuris expers,pari libertorum amicorumq; ſocordia, velut inter temulentos agebat. Sed comitia conſulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro vt ſpectator,in circo vt fautor affectauit. quæ grata ſane & popularia,ſi à virtutibus proficiſcerentur, memoria vitæ prioris, indecora & vilia accipiebantur. Ventitabat in ſenatum, etiam cum prauis de rebus patres conſulerentur. ac forte Priſcus Heluidius,prætor deſignatus,contra ſtudium eius cenſuerat. Commotus primo Vitellius, non tamen vltra quam *Tribunos plebis in auxilium ſpretæ poteſtatis* aduocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius verebantur, *nihil noui accidiſſe* reſpondit, *quod duo ſenatores in Rep. diſſentirent: ſolitum ſe etiam Thraſeæ contradicere.* Irriſere plerique impudentiam æmulationis: alijs id ipſum placebat, quod neminem ex præpotentibus, ſed Thraſeam ad exemplar veræ gloriæ legiſſet. Præpoſuerat prætorianis P. Sabinum à præfectura cohortis, Iulium Priſcum tum centurionem: Priſcus, Valentis; Sabinus, Cæcinæ gratia pollebant. Inter diſcordes, Vitellio nihil auctoritatis. munia imperij Cæcina ac Valens obibant, olim anxij odijs, quæ bello & caſtris male diſſimulata, prauitas amicorum, & fecunda gignendis inimicitijs ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immenſis ſalutantium agminibus contendunt, comparanturque, varijs in hunc aut illum Vitellij inclinationibus. Nec vnquam ſatis fida potentia, vbi nimia eſt. Simul ipſum Vitellium, ſubitis offenſis aut intempeſtiuis blanditijs mutabilem, contemnebant metuebantque. Nec eo ſegnius inuaſerant domos, hortos, opeſque imperij: cum flebilis & egens nobilium turba, quos ipſos liberoſque patriæ Galba reddiderat, nulla principis miſericordia iuuarentur. Gratum primoribus ciuitatis, etiam plebes approbauit quod reuerſis ab exſilio iura libertorum conceſſit: quamquam

id

id omnimodo ſeruilia ingenia corrumpebant, abditis pecunijs per occultos aut ambitioſos ſinus. & quidam in domum Cæſaris transgreſſi, atque ipſis dominis potentiores. Sed miles, plenis caſtris, & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & vrbe tota vagus, non principia noſcere, non ſeruare vigilias, neq; labore firmari: per illecebras vrbis, & inhoneſta dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebat. Poſtremo ne ſalutis quidem cura, infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. vnde crebrę in vulgus mortes. Et adiacentia Tiberi Germanorum Gallorumq; obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æſtus impatientia labefecit. Inſuper confuſus, prauitate vel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quatuor vrbanæ cohortes ſcribebantur, quis ſingula millia ineſſent. Plus in eo delectu Valens audebat, tamquam ipſum Cæcinam periculo exemiſſet. ſane aduentu eius partes cõualuerant, & ſiniſtrum lenti itineris rumorem proſpero prœlio verterat: omniſque inferioris Germaniæ miles Valentem aſſectabatur. vnde primum creditur Cęcinę fides fluitaſſe. Ceterum non ita ducibus indulſit Vitellius, vt non plus militi liceret. ſibi quiſque militiam ſumpſere; quamuis indignus, ſi ita maluerat, vrbanæ militiæ adſcribebatur: rurſus bonis remanere inter legionarios aut alares volentibus, permiſſum. nec deerãt qui vellent, feſſi morbis, & intemperiem cæli incuſantes. Robora tamen legionibus aliſque ſubtracta; conuulſum caſtrorum decus, XX millibus è toto exercitu permixtis magis quam electis. Concionante Vitellio, poſtulantur *ad ſupplicium Aſiaticus, & Flauius, & Rufinus duces Galliarum, quod pro Vindice bellaſſent*. Nec coercebat eiuſmodi voces Vitellius; ſuper inſitam animo ignauiã, conſcius ſibi inſtare donatiuum & deeſſe pecuniã, omnia alia militi largiebatur. Liberti principum, *conferre pro numero mancipiorum*, vt tributum iuſſi. Ipſe ſola perdẽdi cura, ſtabula aurigis exſtru-

ere: Circum gladiatorum ferarumq; ſpectaculis opplere: tamquam in ſumma abundantia, pecuniæ illudere. Quin & natalem Vitellij diem, Cæcina ac Valens, editis tota vrbe vicatim gladiatoribus, celebrauere: ingenti paratu, & ante illum diem inſolito. Lętum fœdiſſimo cuique, apud bonos inuidiæ fuit, quod exſtructis in campo Martio aris, inferias Neroni feciſſet. cæſæ publice victimæ crematæque: faces Auguſtales ſubdidere: quod ſacerdotium, vt Romulus Tatio regi, ita Cęſar Tiberius Iuliæ genti ſacrauit. Nondum quartus à victoria menſis, & libertus Vitellij Aſiaticus, Polycletos, Patrobios, & vetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illa aula, probitate aut induſtria certauit: vnum ad potentiam iter prodigis epulis, & ſumptu ganeaq; ſatiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipſe abunde ratus, ſi præſentibus frueretur, nec in longius conſultans, nouies millies ſeſtertium pauciſſimis menſibus interuertiſſe creditur. Magna & miſera ciuitas, eodem anno Othonem Vitelliumq; paſſa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Aſiaticos, varia & pudenda ſorte agebat, donec ſucceſſere Mucianus & Marcellus, & magis alij homines, quam alij mores. Prima Vitellio *tertiæ legionis defectio* nuntiatur, miſſis ab Aponio Saturnino epiſtolis, antequam is quoque Veſpaſiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, vt trepidans re ſubita, perſcripſerat, & amici adulantes, mollius interpretabantur; *vnius legionis eam ſeditionem; ceteris exercitibus conſtare fidem*. In hunc modum etiam Vitellius apud milites diſſeruit, prætorianos nuper exauctoratos inſectatus, *à quibus falſos rumores diſpergi; nec vllum ciuilis belli metum* aſſeuerabat, ſuppreſſo Veſpaſiani nomine, & vagis per vrbem militibus, qui ſermones populi coercerent. id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germania Britanniaque & Hiſpanijs exciuit; ſegniter, & neceſſitatem diſſimulans. Perinde legati prouinciæq; cunctabantur. Hordeonius

Flac-

Flaccus ſuſpectis iam Batauis anxius proprio bello; Vectius Bolanus nunquam ſatis quieta Britannia:& vterq; ambigui. neq; ex Hiſpanijs properabatur, nullo tum ibi conſulari. trium legionum legati, pares iure, & proſperis Vitellij rebus certaturi ad obſequium, aduerſam eius fortunam ex æquo detrectabant. In Africa legio cohorteſque delectæ à Clodio Macro, mox à Galba dimiſſæ, rurſus iuſſu Vitellij militiam cœpere. ſimul cetera iuuentus dabat impigre nomina. quippe integrum illic ac fauorabilem pro conſulatum Vitellius: famoſum inuiſumq; Veſpaſianus egerat: perinde ſocij de imperio vtriuſque cõniectabant. ſed experimẽtum contra fuit. Ac primo Valerius Feſtus legatus, ſtudia prouincialium cum fide iuuit. mox nutabat, palam epiſtolis edictiſque Vitelliũ; occultis nuntijs Veſpaſianum fouens, & hæc illaue defenſurus, prout inualuiſſent. Deprehenſi cũ litteris edictiſque Veſpaſiani, per Rhætiam & Gallias militum & cẽturionum quidam, ad Vitellium miſſi, necantur: plures fefellere, fide amicorum, aut ſuomet aſtu occultati. Ita Vitellij paratus noſcebãtur: Veſpaſiani cõſiliorũ pleraq; ignota: primũ ſocordia Vitellij; deinde Pannonicæ Alpes præſidijs inſeſſæ, nuntios retinebant. mare quoq; Eteſiæ flabant. harum flatu in orientẽ nauigantibus ſecundũ, inde aduersũ erat. Tandẽ irruptione hoſtium, atrocibus vndiq; nuntijs exterritus, Cæcinã & Valentẽ expediri ad bellum iubet: pręmiſſus Cæcina: Valentẽ è graui corporis morbo tum primũ aſſurgentẽ, infirmitas tardabat. Longe alia proficiſcentis ex vrbe Germanici exercitus ſpecies: nõ vigor corporibus, nõ ardor animis: lentũ & rarum agmen, & fluxa arma, ſegnes equi: impatiens ſolis, pulueris, tempeſtatum: quantumque hebes ad ſuſtinendum laborẽ miles, tanto ad diſcordias promptior. Accedebat huc Cæcinę ambitio vetus, torpor recẽs, nimia fortunę indulgentia ſoluti in luxũ: ſeu perfidiã meditãti, infringere exercitus virtutẽ inter artes erat. Credidere plerique

rique Flauij Sabini conſilijs concuſſam Cæcinæ mentem, miniſtro ſermonum Rubrio Gallo, *rata apud Veſpaſianum fore pacta tranſitionis*, ſimul odiorum inuidiæque erga Fabium Valentem admonebatur, *vt impar apud Vitellium, gratiam vireſque apud nouum principem pararet*. Cæcina complexu Vitellij multo cum honore digreſſus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmiſit. mox vexillarij quartædecimæ, & ſextædecimæ legionum; dein quinta, & duoetviceſima ſecutæ: poſtremo agmine vnaetviceſima Rapax, & prima Italica inceſſere, cum vexillarijs triũ Britannicarum legionum, & electis auxilijs. Profecto Cæcina, ſcripſit Fabius Valens exercitui, quem ipſe ductauerat, *vt in itinere opperiretur*; *ſic ſibi cum Cæcina conueniſſe*: qui præſens, eoq; validior, *immutatum id conſilium* finxit, *vt ingruenti bello tota mole occurreretur*. *Ita accelerare* legiones. *Cremonam, pars Hoſtiliam petere* iuſſæ: ipſe Rauennam diuertit, prætexto claſſem alloquendi. mox Patauij ſecretum cõponendę proditionis quęſitum. Namq; Lucilius Baſſus poſt præfecturam alæ, Rauennati ſimul ac Miſenenſi claſſibus à Vitellio prępoſitus, quod non ſtatim præfecturam prætorij adeptus foret, iniquã iracundiã flagitioſa perfidia vlciſcebatur. nec ſciri poteſt, traxeritne Cæcinam, an (quod euenit inter malos, vt & ſimiles ſint) eadẽ illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerũ Flauia domo, monumenta huiuſce belli compoſuerunt, *curam pacis & amorem Reip.* corruptas in adulationẽ *cauſſas* tradidere. Nobis ſuper inſitam leuitatem, & prodito Galba mox vilem fidem, æmulatione etiam inuidiaq;, ne ab alijs apud Vitellium anteirentur, peruertiſſe ipsũ Vitellium videntur. Cæcina legiones aſſecutus, centurionũ militumq; animos obſtinatos pro Vitellio, varijs artibus ſubruebat: Baſſo eadem molienti minor difficultas erat, lubrica ad mutandam fidem claſſe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

C. CORNELII
TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM
LIBER III.

Breuiarium Libri III.

Flauianis de ratione belli deliberantibus moram alij feſtinationem Antonius Primus ſuadet, & obtinet, militum ſtudijs eo inclinantibus. Ideoque ad inuadendam Italiam omnia parantur. Arrius Varus Antonio iungitur. Multa municipia occupant. Veronam bello ſedem legunt. eos Veſpaſianus & Mucianus ſeris mandatis exſpectare iubent. Interim bellum vtrinque per epiſtolas geritur, Seditio apud Flauianos ab Antonio comprimitur: cui vni apud militem fides & auctoritas. Lucilius & Cæcina à Vitellio deficiunt: ſed milites in fide manent, duceſque ſuos vinciunt. Iſtis turbis occupatos Antonius aggreditur, prælioque conſerto nullum conſtantis ducis aut boni militis officium omittit. Parta victoria Flauiani milites de Cremona inuadenda deliberant: nec Antonium audiunt. donec aduentum Vitellianorum territi conſilium admittunt. hoſtibus obuiam profecti manus cum ijs conſerunt. prælium atrox & anceps oritur, Antonius egregij ducis munia implet. tandem Vitelliani pelluntur. ea pugna pater à filio ſuo interfectus. Victores Flauiani caſtra Vitellianorum ad Cremonam oppugnant. ijſque magno labore captis, ipſam etiam vrbem aggrediuntur. atque illa deditur. Cæcinæ faſtus & apud omnes odium. Cremona à militibus Flauia-

uianis diripitur, atque igne concrematur. quæ tamen poſtea reſtituta. Antonius victoria vtitur. Vitellius de more torpet: Cæcinam condamnat. Reguli conſulatus vnius diei. Mors Blæſi; quæ artibus L. Vitellij præparata. mores & elogium eiuſdem Blæſi. Fabij Valentis expeditio, & à militibus ſuis deſerti conſilium. qui omnia expertus, cunctis ad Veſpaſianum deficientibus deſertus capitur. Interim in Britannia cum Venuſio varia ſorte pugnatur. Daci à Muciano reprimuntur. Anicetus Polemonus libertus Pontum infeſtans, capitur. Veſpaſianus Alexandriam venit. Antonius Primus inſolenter ſe gerit. copiarum eius enumeratio. ex quibus miles gregarius ob occiſum fratrem præmium petit. Antonius Primus Mutiani æmulatione ſe deſtruit: ſuperbe ad Veſpaſianum ſcribit. Vitellius ſtulta diſſimulatione cladem ad Cremonam acceptam premit. Agreſtis fides & conſtantia. Vitellius ad exercitum venit, eius ignauia, & inſcitia. perculſus defectione claſſis Miſenenſis Romam redit. ibi ex plebe & ſeruitijs exercitum facit, qui breui dilabitur. Cerialis ad Flauianos elabitur, qui pugna auidi oratione Antonij mitigantur. Vitellianorum plurimi, & tandem, cæde Valentis cognita, omnes ad Flauium tranſeunt. Flauius Sabinus à primoribus vrbis incitatus, cum Vitellio de pace agit. & ille cederet imperio, ni ſui reniterentur: qui pullo amictu palatio degreſſum, & pro concione cedere ſe teſtantem, in palatium redire compellunt. Flauium Sabinum in Capitolium pulſum obſident. Sabinus Cornelium Martialem ad Vitellium eam rem conqueſtum mittit. Sed iſti nulla in ſuos poteſtas. ergo Capitolium oppugnatur, incenditur, antea quoque incenſum reſtitutumque. Sabinus in eo periculo trepidè adminiſtrans capitur. Domitiano ſollertia liberti ſeruato, & inuito Vitellio, necatur. eius elogium. Vitellius Atticum, Conſulem ſeruat. L. Vitellius Tarracinam expugnat. Vxoris eius immo-

modeſtia. Flauiani cunctantur cum inuidia Antonij, Sabinique & Muciani, Cerialis fugatur à Vitellianis. Vitellius Legatos & Veſtales pro pace aut inducijs mittit: nec obtinet. Inde varia ante Vrbem & in ipſa, prælia, & ſcelera. Caſtra prætoria expugnantur. Vitellius captus vinctuſque ducitur, ad extremum interficitur. Domitianus Cæſar conſalutatur.

MEliore fato fideq; Flauianarum partium duces conſilia belli tractabant. Petouionem in hiberna Tertiædecimæ legionis conuenerant: illic agitauere, *placeretne obſtrui Pannoniæ Alpes, donec à tergo vires vniuerſæ conſurgerent; an ire cominus, & certare pro Italia conſtantius foret.* Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum videbatur, *Germanicarum legionum vim famamq;* extollebant, *& aduenіſſe mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: ipſis nec numerum parem pulſarum nuper legionũ, & quamquam atrociter loquerentur, minorem eſſe apud victos animum. Sed inſeſſis interim Alpibus, venturũ cum copijs Orientis Mucianum. Supereſſe Veſpaſiano mare, claſſes, ſtudia prouinciarum, per quas velut alterius belli molem cieret. Ita ſalubri mora, nouas vires affore, & præſentibus nihil periturum.* Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) *feſtinationem ipſis vtilem, Vitellio exitioſam* diſſeruit, *plus ſocordiæ, quam fiduciæ, acceſſiſſe victoribus, neq; enim in procinctu & caſtris habitos: per omnia Italiæ municipia deſides, tantum hoſpitibus metuendos, quanto ferocius ante ſe egerint, tanto cupidius inſolitas voluptates hauſiſſe. Circo quoq;, ac theatris, & amœnitate vrbis emollitos, aut valetudinibus feſſos. Sed addito ſpatio rediturum & his robur meditatione belli. nec procul Germaniam, vnde vires: Britanniam freto dirimi: iuxta Gallias, Hiſpaniaſque: vtrimq; viros, equos, tributa: ipſamque Italiam & opes vrbis: ac ſi inferre arma vltro velint, duas claſſes; vacuumque*

Illy-

Illyricum mare. Quid tum clauſtra montium profutura? quid tractum in æſtatem aliam bellum? vnde interim pecuniam, & commeatus? Quin potius eo ipſo vterentur, quod Pannonicæ legiones deceptæ magis, quam victæ, reſurgere in vltionem properent: Mœſici exercitus, integras vires attulerint. Si numerus militum potius, quam legionum putetur; plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuiſſe diſciplinæ ipſum pudorem. Equites vero, ne tum quidem victos; ſed quamquam rebus aduerſis, diſiectam Vitellij aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœſicæ alæ perrupere hoſtē. Nunc XVI. alarum coniuncta ſigna, pulſu ſonituque, & nube ipſa operient ac ſuperfundent oblitos præliorum equites, equoſque. Niſi quis retinet, idem ſuaſor, auctorq; conſilij ero. Vos, quibus fortuna in integro eſt, legiones continete, mihi expeditæ cohortes ſufficient: Iam, reſerata militia, impulſas Vitellij res audietis: iuuabit ſequi, & veſtigijs vincentis inſiſtere. Hæc atque talia, flagrans oculis, truci voce, quo latius audiretur, (etenim ſe centuriones & quidam militū conſilio miſcuerant) ita effudit, vt cautos quoque ac prouidos permoueret; vulgus & ceteri, *vnum virum ducemque*, ſpreta *aliorum ſegnitia*, laudibus ferrent. Hanc ſui famam ea ſtatim concione commouerat, qua recitatis Veſpaſiani epiſtolis, non vt pleriq; incerta diſſeruit, huc illuc tracturus interpretationem, prout conduxiſſet; aperte deſcendiſſe in cauſſam videbatur: eoq; gratior militibus erat, culpæ vel gloriæ ſocius. Proxima Cornelij Fuſci procuratoris auctoritas. is quoque inclementer in Vitellium inuehi ſolitus, nihil ſpei ſibi inter aduerſa reliquerat. Titus Ampius Flauianus natura ac ſenecta cunctator, ſuſpiciones militum irritabat, tamquam affinitatis cum Vitellio meminiſſet. idemq; quod cęptante legionum motu profugus, dein ſponte remeauerat, perfidiæ locum quæſiſſe credebatur. Nam Flauianum omiſſa Pannonia ingreſſum Italiam, & diſcrimini exemptum, rerum nouarum cupido legati nomē reſumere, & miſceri ciuilibus armis impulerat:

ſua-

ſuadente Cornelio Fuſco;non quia induſtria Flâuiani egebat,ſed vt conſulare nomen ſurgentibus tum maxime partibus, honeſta ſpecie prætenderetur. Ceterum vt tranſmittere in Italiam, impune & vſui foret,ſcriptum Aponio Saturnino, *cum exercitu Mæſico celeraret* . Ac ne inermes prouinciæ,barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen,in commilitium aſciti, *plebem* quoq; , *& vim equitum*,qua ſola valent, offerebant: remiſſum id munus , ne inter diſcordias externa molirentur , aut maiore ex diuerſo mercede, ius faſque exuerent. Trahuntur in partes Sido atq; Italicus,reges Sueuorum, quibus vetus obſequium erga Romanos, & gens fidei commiſſæ patientior. oppoſita in latus auxilia, infeſta Rhætia, cui Portius Septimius procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei . Igitur Sextilius Felix cum ala Auriana & VIII. cohortibus,ac Noricorum iuuentute,ad occupandam ripam Æni fluminis , quod Rhætos Noricoſque interfluit,miſſus.nec his,aut illis prelium tentantibus fortuna partium alibi tranſacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partē equitum ad inuadendam Italiam rapienti , comes fuit Arrius Varus,ſtrenuus bello,quam gloriam ei dux Corbulo,& proſperę in Armenia res addiderant. Idem *ſecretis apud Neronem ſermonibus* , ferebatur *Corbulonis virtutes criminatus*. vnde infami gratia primum pilum adepto, læta ad præſens male parta, mox in perniciem vertere. Sed Primus ac Varus , occupantes Aquileiæ proxima quæque , & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. relictum Altini præſidium aduerſus claſſem Rauennatem, nondum defectione eius audita. inde Patauium & Ateſte partibus adiunxere. illic cognitum,*tris Vitellianas cohortes,& alam cui Scribonia- na nomen ad Forum Alieni, ponte iuncto, conſediſſe.* Placuit occaſio inuadendi incurioſos ; nam id quoque nuntiabatur. luce prima inermos pleroſque oppreſſere. Prædictum *vt paucis interfectis ,*

cete-

ceteros pauore ad mutandam fidem cogerent. & fuere qui ſe ſtatim dederent. plures abrupto ponte, inſtanti hoſti viam abſtulerunt. vulgata victoria, poſt principia belli ſecundum Flauianos, duæ legiones, ſeptima Galbiana, tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquila legato, Patauium alacres veniunt, ibi pauci dies ad requiem ſumpti: & Minucius Iuſtus, præfectus caſtrorum legionis ſeptimę, quia adductius quam ciuili bello imperitabat, ſubtractus militum iræ, ad Veſpaſianum miſſus eſt. Deſiderata diu res, interpretatione gloriæ, in maius accipitur, poſtquam *Galbæ imagines, diſcordia temporum ſubuerſas, in omnibus municipijs recoli* iuſſit Antonius: decorum pro cauſſa ratus, ſi placere Galbæ principatus, & partes reuireſcere crederẽtur. Quæſitum inde *quæ ſedes bello legeretur? Verona potior* viſa, *patentibus circum campis ad pugnam equeſtrem*, qua præualebant: *ſimul coloniam copijs validam auferre Vitellio, in rem famamq;* videbatur. Poſſeſſa ipſo tranſitu Vicetia: quod per ſe parum (etenim modicę municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus *illic Cæcinam genitum, & patriam hoſtium duci ereptam.* In Veronenſibus pretium fuit; exemplo opibuſque partes iuuere. Et interiectus exercitus, Rhætiam, Iuliaſque Alpes, ne peruium illa Germanicis exercitibus foret, obſepſerat. quæ ignara Veſpaſiano, aut vetita: quippe *Aquileiæ ſiſti bellũ, exſpectariq; Mucianum* iubebat, adijciebatq; imperio conſilium, *quando Ægyptus, clauſtra annonæ, vectigalia opulentiſſimarum prouinciarum obtinerentur, poſſe Vitellij exercitum egeſtate ſtipendij frumentiq; ad deditionem ſubigi.* Eadem Mucianus crebris epiſtolis monebat, *incruentam & ſine luctu victoriam*, & alia huiuſcemodi prætexendo; ſed gloriæ auidus, atq; omne belli decus ſibi retinens. Ceterum ex diſtantibus terrarum ſpatijs, conſilia poſt res afferebantur. Igitur repentino incurſu Antonius ſtationes hoſtium inrumpit, tentatiſque leui pręlio animis, ex ęquo diſceſſum. Mox Cæcina inter Hoſtiliam

ſiam vicum Veronenſium,& paludes Tartari fluminis,caſtra permunijt:tutus loco,cum terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quod ſi affuiſſet fides, aut opprimi vniuerſis Vitellianorũ viribus duæ legiones nondum coniuncto Mœſico exercitu potuere:aut retro actę,deſerta Italia turpem fugam conſciuiſſent. Sed Cæcina per varias moras,prima hoſtibus prodidit tempora belli,dũ quos armis pellere promptum erat, epiſtolis increpat,donec per nũtios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus, cũ legione ſeptima Claudiana aduenit legioni tribunus Vipſanius Meſſalla præerat, claris maioribus egregius ipſe, & qui ſolus ad id bellũ artes bonas attuliſſet. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erãt)miſit epiſtolas. Cæcina, *temeritatẽ victa arma tractantium* incuſans. ſimul *virtus Germanici exercitus* laudibus attollebatur; Vitellij modica,& vulgari mentione,nulla in Veſpaſianum cõtumelia.nihil prorſus,quod aut corrumperet hoſtem, aut terreret. Flauianarum partiũ duces,omiſſa prioris fortunæ defenſione, pro Veſpaſiano magnifice, pro cauſſa fidẽter,de exitu ſecuri,in Vitellium vt inimici,præſumpſere. facta tribunis & centurionibus *retinendi quæ Vitellius induliſſet* ſpe,atq; ipſum Cęcinam nõ obſcure ad tranſitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epiſtolæ addidere fiduciam, quod ſubmiſſe Cæcina velut offendere Veſpaſianum timens, ipſorum duces contẽptim, tamquã inſultantes Vitellio ſcripſiſſent. Aduentu deinde duarum legionum,è quibus tertiã Dillius Aponianus, octauam Numiſius Lupus ducebant,oſtentare vires, & militari vallo Veronam circumdare placuit. Forte Galbianæ legioni,in aduerſa frõte valli opus ceſſerat,& viſi procul ſociorum equites,vanam formidinem vt hoſtes fecere. Rapiuntur arma & vt proditionis*ira militum in T. Ampium Flauianũ incubuit,nullo criminis argumento; ſed iam pridem inuiſus, turbine quodã ad exitium poſcebatur:

tur:

tur: *propinquum Vitellij, proditorem Othonis, interceptorem donatiui* clamitabant. Nec defenſioni locus, quamquam ſupplices manus tenderet, humi plerumq; ſtratus, lacera veſte, pectus atque ora ſingultu quatiens. id ipſum apud infenſos incitamentum erat, tamquam nimius pauor conſcientiam argueret. Obturbabatur militum vocibus Aponianus, cum loqui cœptaret: fremitu & clamore ceteros aſpernantur: vni Antonio apertæ militum aures. nam & facundia aderat mulcendiq; vulgum artes, & auctoritas. Vbi crudeſcere ſeditio, & à conuicijs & probris, ad tela & manus tranſibant, *inijci catenas* Flauiano iubet. Senſit ludibrium miles, disiectiſque qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. Oppoſuit ſinum Antonius ſtricto ferro, *aut militum ſe manibus, aut ſuis moriturum* obteſtans: vt quemq; notum, & aliquo militari decore inſignem aſpexerat, ad ferendam opem nomine ciens. mox conuerſus ad ſigna & bellorum deos, *hoſtium potius exercitibus illum furorem, illam diſcordiam inijcerent*, orabat: donec fatiſceret ſeditio, &, extremo iam die, ſua quiſque in tentoria dilaberentur. Profectus eadem nocte Flauianus, obuijs Veſpaſiani litteris diſcrimini exemptus eſt. Legiones veluti tabe infectæ, Aponium Saturninum Mœſici exercitus legatum, eo atrocius aggrediuntur, quod non vt prius labore & opere feſſæ, ſed medio diei exarſerant; vulgatis epiſtolis, quas Saturninus ad Vitellium ſcripſiſſe credebatur. Vt olim virtutis modeſtiæque, tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat, ne minus violenter Aponium quã Flauianum, ad ſupplicium depoſcerent. Quippe Mœſicæ legiones, *adiutam à ſe Pannonicorum vltionem*, referentes; & Pannonici, velut abſoluerentur aliorum ſeditione, iterare culpam gaudebant. In hortos, in quibus diuertebatur Saturninus, pergunt. nec tam Primus, & Aponianus, & Meſſalla (quamquam omni modo niſi) eripuere Saturninum, quam obſcuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacantiũ

forte

forte balnearum fornacibus abditus. mox omiſſis lictoribus, Patauium conceſſit. Digreſſu conſulariũ, vni Antonio vis ac poteſtas in vtrumq; exercitum fuit, cedentibus collegis & obuerſis militũ ſtudijs. nec deerant qui crederent, vtramq; ſeditionem fraude Antonij cœptam, vt ſolus bello frueretur. Ne in Vitellij quidem partibus quietæ mentes exitioſiore diſcordia, non ſuſpicionibus vulgi, ſed perfidia ducum turbabantur. Lucilius Baſſus claſſis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, quod magna pars Dalmatę Pannonijq; erant, quæ prouinciæ Veſpaſiano tenebantur, partibus eius aggregauerat Nox proditioni electa, vt ceteris ignaris, ſoli in principia defectores coirent. Baſſus pudore, ſeu metu quiſnam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi magno tumultu Vitellij imagines inuadunt & paucis reſiſtentium obtruncatis, ceterum vulgus rerũ nouarum ſtudio, in Veſpaſianum inclinabat. Tum progreſſus Lucilius auctorem ſe palam prębet, claſſis Cornelium Fuſcum præfectum ſibi deſtinat, qui propere adcucurrit. Baſſus honorata, cuſtodia Liburnicis nauibus Hadriam peruectus, à præfecto alæ Mennio Rufino, præſidium illic agitante, vincitur. Sed exſoluta ſtatim vincula, interuentu Hormi Cęſaris liberti. is quoq; inter duces habebatur. At Cæcina defectione claſſis vulgata, primores centurionum, & paucos militum, ceteris per militiæ munera diſperſis, ſecreta caſtrorum affectans, in principia vocat. Ibi *Veſpaſiani virtutē, vireſque partiũ* extollit; *transfugiſſe claſſem arcem commeatuum, aduerſas Gallias Hiſpaniaſque, nihil in vrbe fidum*, atq; omnia de Vitellio in deterius. Mox incipientibus qui conſcij aderant, ceteros re noua attonitos, in verba Veſpaſiani adigit. ſimul Vitellij imagines direptæ, & miſſi qui Antonio nuntiarent. Sed vbi totis caſtris in fama proditio, recurrens in principia miles, præſcriptũ Veſpaſiani nomē, proiectas Vitellij effigies aſpexit: vaſtum primo ſilentium, mox cuncta ſimul

erum-

erumpunt: *Huc cecidiſſe Germanici exercitus gloriã, vt ſine prælio, ſine vulnere, vinctas manus, & capta traderent arma? Quas enim ex diuerſo legiones? nempe victas. & abeſſe vnicum Othoniani exercitus robur, primanos, quartadecimanoſque. quos tamen iiſdem campis illis fuderint ſtrauerintq; , vt tot armatorum millia velut grex venalium exſuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones vnius claſsis acceſsionem fore. Id Baſſo, id Cæcinæ viſum, poſtquã domos, hortos, opes, principi abſtulerint, etiã militibus principem auferre, licet integros incruentoſque, Flauianis quoq; partibus viles. quid dicturos repoſcentibus aut proſpera aut aduerſa?* Hæc ſinguli, hæc vniuerſi, vt quemque dolor impulerat, vociferantes, initio à quinta legione orto, repoſitis Vitellij imaginibus, vincla Cæcinæ inijciunt: Fabiũ Fabulum quintæ legionis legatum, & Caſſium Lõgum præfectum caſtrorũ, duces deligunt: forte oblatos trium Liburnicarum milites, ignaros & inſontes trucidãt: relictis caſtris, abrupto ponte, Hoſtiliã rurſus, inde Cremonã pergunt; vt legionibus primæ Italicę & Vnaetviceſimæ Rapaci iungerentur, quas Cæcina ad obtinendam Cremonã, cum parte equitũ pręmiſerat. Vbi hæc cõperta Antonio, diſcordes animis, diſcretos viribus hoſtium exercitus aggredi ſtatuit, antequam ducibus auctoritas, militi obſequium, & iunctis legionibus fiducia rediret. nãq; Fabium Valentẽ profectum ab vrbe, acceleraturumq; cognita Cæcinæ proditione, coniectabat. & fidus Vitellio Fabius, nec militię ignarus. Simul ingens Germanorum vis, per Rhætiã timebatur: & Britannia, Galliaq; & Hiſpania auxilia Vitellius acciuerat, immẽſam belli luem, ni Antonius id ipſum metuens, feſtinato pręlio victoriã præcepiſſet. Vniuerſo cum exercitu, ſecundis à Verona caſtris, Bedriacum venit. poſtero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonenſem agrum miſſæ, vt ſpecie parandarũ copiarum, ciuili præda miles imbueretur. Ipſe cum quatuor millibus equitum, ad octauũ à Bedriaco

pro-

progreſſus, quo licentius popularentur. exploratores (vt mos eſt) longius curabant. Quinta ferme hora diei erat, cum citus eques, *aduentare hoſtes, prægredi paucos, motum fremitumq; late audiri*, nuntiauit. Dum Antonius, *quid iam agendum*, conſultat, auiditate nauandę operę Arrius Varus cum promptiſſimis equitum prorupit, impulitq; Vitellianos, modica cæde; nam plurium accurſu, verſa fortuna & acerrimus quiſque ſequentium, fugæ vltimus erat. nec ſponte Antonij properatum, & fore quæ acciderant, rebatur. Hortatus ſuos, *vt magno animo capeſſerent pugnam*, diductis in latera turmis, vacuum in medio relinquit iter, quo Varum equiteſque eius reciperet. iuſſæ armari legiones: datum per agros ſignum, vt qua cuiq; proximum, omiſſa præda, prœlio occurrerent. Pauidus interim Varus, turbæ ſuorum miſcetur, intulitq; formidinem. pulſi cum ſaucijs integri, ſuometipſi metu, & anguſtijs viarum conflictabantur. Nullum in illa trepidatione Antonius cõſtantis ducis, aut fortiſſimi militis, officium omiſit. occurſat pauentibus; retinet cedentes: vbi plurimus labor; vnde aliqua ſpes; conſilio, manu, voce inſignis hoſti, conſpicuus ſuis: eo poſtremo ardoris prouectus eſt, vt vexillarium fugientem haſta transuerberarit. mox raptum vexillum in hoſtem vertit. quo pudore haud plures quam centũ equites reſtitere. Iuuit locus, artiore illic via, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis, fugam impediebat. ea neceſſitas, ſeu fortuna, lapſas iã partes reſtituit. Firmati inter ſe, denſis ordinibus, excipiunt Vitellianos temere effuſos. atq; illi conſternantur: Antonius inſtare perculſis, ſternere obuios. Simul ceteri, vt cuiq; ingeniũ, ſpoliare, capere, arma, equoſque abripere. & exciti proſpero clamore, qui modo per agros fuga palabãtur, victoriæ ſe miſcebãt. Ad quartum à Cremona lapidẽ, fulſere legionũ ſigna, Rapacis atq; Italicæ, læto inter initia equitũ ſuorum prœlio, illucuſq; prouecta. Sed vbi fortuna cõtra fuit,

non laxare ordines, non recipere turbatos, non obuiam ire, vltroq; aggredi hoſtem, tantum per ſpatium curſu & pugnando feſſum. forte victi, haud perinde rebus proſperis ducem deſiderauerant, atq; in aduerſis deeſſe intelligebant. Nutantem aciem, victor equitatus incurſat. & Vipſanius Meſſalla tribunus, cum Mœſicis auxiliaribus aſſequitur, quos militibus legionarijs, quamquam raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equeſque, rupere legionum agmen. Et propinqua Cremonenſium mœnia, quanto plus ſpei ad effugium, minorem ad reſiſtendum animum dabant. Nec Antonius vltra inſtitit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam anceps prœlij fortuna, quamuis proſpero fine equites equoſque afflictauerat. Inumbrante veſpera vniuerſum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtq; cumulos ſuper, & recentia cæde veſtigia inceſſere; quaſi debellatum foret, *pergere Cremonam, & victos in deditionem accipere, aut expugnare* depoſcunt. Hæc in medio pulchra dictu. Illa ſibi quiſque, *Poſſe coloniam plano ſitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. quod ſi lucem operiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac vulneribus, clementiam & gloriã inania laturos: ſed opes Cremonenſium in ſinu præfectorum legatorumq; fore. Expugnatæ vrbis prædã ad militem; deditæ ad duces pertinere.* Spernuntur centuriones tribuniq; ac ne vox cuiuſquam audiatur, quatiunt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inſerens ſe manipulis, vbi aſpectu & auctoritate ſilentium fecerat: *Non ſe decus neq; pretium eripere tam bene meritis*, affirmabat; *ſed diuiſa inter exercitum duceſque munia: militibus cupidinem pugnandi conuenire; duces prouidendo, conſultando, cunctatione ſæpius, quã temeritate prodeſſe. Vt pro virili portione, armis ac manu victoriã iuuerit; ratione & conſilio, proprijs ducis artibus, profuturum. Neq; enim ambigua eſſe quæ occurrant. noctem, & ignotæ ſitum vrbis; intus hoſtes, & cuncta inſidijs opportuna, non ſi pateant portæ, niſi*

explo-

exploratoꝫ niſi die, intrandum. An oppugnationem inchoaturos, adempto omni proſpectu quis æquus locus. quanta altitudo mœnium? tormentiſne, & telis, an operibus, & vineis aggredienda vrbs foret? Mox conuerſus ad ſingulos, *num ſecures, dolabraſque, & cetera expugnandis vrbibus, ſecum attuliſſent?* rogitabat. Et cum adnuerent, *gladijſne,* inquit; *& pilis, perfringere ac ſubruere muros, vllæ manus poſſunt? Si aggerem ſtruere, ſi pluteis cratibuſue protegi neceſſe fuerit, vt vulgus improuidum irriti ſtabimus, altitudinem turrium, & aliena munimenta mirantes? Quin potius mora noctis vnius, aduectis tormentis machiniſque, vim victoriamq; nobiſcum ferimus.* Simul lixas caloneſque cum recentiſſimis equitum, Bedriacum mittit, copias ceteraq; vſui allaturos. Id vero ægre tolerante milite, prope ſeditionem ventum, cum progreſſi equites ſub ipſa mœnia, vagos ex Cremonenſibus corripiunt. quorum indicio noſcitur, *ſex Vitellianas legiones, omnemque exercitũ qui Hoſtiliæ egerat, eo ipſo die triginta millia paſſuum emenſum, comperta ſuorum clade, in prælium accingi, ac iam affore.* Is terrore obſtructas mentes, conſilijs ducis aperuit. Siſtere tertiam legionẽ, in ipſo viæ Poſtumiæ aggere iubet, cui iuncta à lęuo ſeptima Galbiana, patenti campo ſtetit: dein ſeptima Claudiana, agreſti foſſa (ita locus erat) præmunita; dextro, octaua per apertum limitẽ; mox tertiadecima, denſis arbuſtis interſepta. hic aquilarũ ſignorumq; ordo: milites mixti per tenebras, vt ſors tulerat: prætorianum vexillum proximũ tertianis; cohortes auxiliorum in cornibus: latera ac terga equite circumdata: Sido atque Italicus Sueui, cum delectis popularium, primori in acie verſabantur. At Vitellianus exercitus, cui acquieſcere Cremonę, & reciperatis cibo ſomnoque viribus, confectum algore atq; inedia hoſtẽ, poſtera die profligare ac proruere ratio fuit: indigus rectoris, inops cõſilij, tertia ferme noctis hora, paratis iam diſpoſitiſque Flauianis impingitur Ordinẽ agminis disiecti per iram ac tenebras, aſ-

ſeuerare non auſim : quamquam alij tradiderint, *quartam Macedonicam, dextro ſuorum cornu; quintam, & quintamdecimam, cum vexillis nonæ, ſecundæq;, & viceſimæ, Britannicarum legionum, mediam aciem; ſextadecimanos duoetviceſimanoſque et primanos læuum cornu compleſſe.* Rapaces atq; Italici omnibus ſe manipulis miſcuerant. Equites, auxiliaque, ſibi ipſi locum legere. Prœlium tota nocte varium, anceps, atrox; his, rurſus illis, exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouiſu iuuabant. eademq; vtraq; acie arma: crebris interrogationibus notum pugnæ ſignum: permixta vexilla, vt quiſque globus, capta ex hoſtibus, huc vel illuc raptabat. Vrgebatur maxime ſeptima legio, nuper à Galba conſcripta. Occiſi ſex primorum ordinum centuriones, abrepta quædam ſigna. ipſam Aquilam Atilius Verus primipili centurio, multa cum hoſtium ſtrage, & ad extremum moriens, ſeruauerat. Suſtinuit labentem aciem Antonius, accitis prętorianis. qui vbi excepere pugnam, pellunt hoſtem, dein pelluntur. Namq; Vitelliani, tormenta in aggerem viæ contulerant, vt tela vacuo atq; aperto excuterentur, diſperſa primo & arbuſtis ſine hoſtium noxa illiſa. Magnitudine eximia quintædecimæ legionis baliſta, ingentibus ſaxis hoſtilem aciem proruebat: lateq; cladem intuliſſet, ni duo milites præclarũ facinus auſi, arreptis è ſtrage ſcutis, ignorati vincla ac libramenta tormentorum abſcidiſſent. ſtatim confoſſi ſunt, eoq; intercidere nomina: de facto haud ambigitur. Neutro inclinauerat fortuna, donec adulta nocte, luna ſurgens oſtẽderet acies, falleretq;. Sed Flauianis æquior à tergo; hinc maiores equorũ virorũq; vmbræ, & falſo, vt in corpora, ictu, tela hoſtiũ citra cadebant: Vitelliani aduerſo lumine collucentes, velut ex occulto iaculantibus, incauti offerebantur. Igitur Antonius, vbi noſcere ſuos, noſciq; poterat, alios pudore & probris; multos laude & hortatu; omnes ſpe promiſſiſque accendens, *cur rari ſumpſiſſent arma?*

Pan-

Pannonicas legiones interrogabat; *illos eſſe campos,in quibus abolere labem prioris ignominiæ;vbi reciperare gloriam poſſent*. Tum ad Mœſicos conuerſus, *principes auctoreſque belli* ciebat: *fruſtra minis & verbis prouocatos Vitellianos, ſi manus eorũ oculoſque non tolerent*. Hæc vt quoſque acceſſerat, plura ad Tertianos,veterum recentiumq; admonens:vt *ſub M. Antonio Parthos, ſub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepuliſſent*. Mox infenſus prætorianis:*Vos*,inquit, *niſi vincitis pagani, quis alius imperator,quæ caſtra alia excipient? Illic ſigna armaq; veſtra ſunt, & mors victis. nam ignominiam conſumpſiſtis*. Vndiq; clamor: & orientem ſolem (ita in Syria mos eſt) Tertiani ſalutauere. Vagus inde,an conſilio ducis ſubditus rumor,*aduenisse Mucianum; exercitus inuicem ſalutaſſe*. gradum inferunt,quaſi recentibus auxilijs aucti; rariore iam Vitellianorum acie, vt quos, nullo rectore, ſuus quemq; impetus vel pauor contraheret, diduceretur. Poſtquam pulſos ſenſit Antonius, denſo agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur: nec reſtitui quiuere,impedientibus vehiculis tormentiſque. Per limitem viæ ſparguntur, conſectandi feſtinatione, victores. Eo notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit. rem nominaque auctore Vipſanio Meſſalla tradam. Iulius Mãſuetus ex Hiſpania,Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat. is mox adultus, inter ſeptimanos à Galba conſcriptus, oblatum forte patrẽ & vulnere ſtratum,dum ſemianimem ſcrutatur,agnitus, agnoſcenſque, & exanguẽ amplexus,voce flebili precabatur *placatos patris manes, neue ſe vt parricidam auerſarentur:publicum id facinus; & vnum militem quotam ciuilium armorũ partẽ?* ſimul attollere corpus, aperire humum, ſupremo erga parentem officio fungi. Aduertere proximi,deinde plures: hinc per omnẽ aciem miraculum,& queſtus,& ſęuiſſimi belli exſecratio.nec eo ſegnius propinquos,affines, fratres trucidatos ſpoliant:factum eſſe ſcelus loquũtur, faciuntque.

Vt Cremonam venere, nouum immenſumq; opus occurrit. Othoniano bello Germanicus miles mœnibus Cremonenſium caſtra ſua, caſtris vallum circumiecerat: eaque munimenta rurſus auxerat. quorum aſpectu hæſere victores, incertis ducibus quid iuberent, incipere oppugnationem, feſſo per diem noctemq; exercitu, arduum; & nullo iuxta ſubſidio, anceps. ſin Bedriacum redirent, intolerandus tam longi itineris labor, & victoria ad irritum reuoluebatur. munire caſtra; id quoq; propinquis hoſtibus formidoloſum, ne diſperſos & opus molientes ſubita eruptione turbarent. quæ ſuper cuncta, terrebat ipſorum miles, periculi quā moræ patientior. quippe ingrata quæ tuta, & ex temeritate ſpes; omniſque cædes, & vulnera, & ſanguis, auiditate prædæ penſabantur. Huc inclinauit Antonius, *cingiq; vallum corona* iuſſit. primo ſagittis ſaxiſque eminus certabant, maiore Flauianorum pernicie, in quos tela deſuper librabātur, mox vallum portaſque legionibus attribuit, vt diſcretus labor fortes ignauoſque diſtingueret, atq; ipſa contentione decoris accenderentur. Proxima Bedriacenſi viæ, tertiani ſeptimanique ſūpſere; dexteriora valli, octaua ac ſeptima Claudiana; tertiadecimanos ad Brixianam portā impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alij falces, ſcalaſque cōnectant. tum, elatis ſuper capita ſcutis, denſa teſtudine ſuccedunt. Romanæ vtrimq; artes: pondera ſaxorum Vitelliani prouoluunt; disiectam fluitantemq; teſtudinem lanceis contiſque ſcrutantur; donec ſoluta compage ſcutorum, exangues aut laceros proſternerent multa cum ſtrage. Inceſſerat cunctatio, ni duces feſſo militi, & velut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monſtraſſent. Hormi ne id ingenium, vt Meſſalla tradit; an potior auctor ſit C. Plinius, qui Antonium incuſat, haud facile diſcreuerim: niſi quod neq; Antonius, neq; Hormus, à fama vitaq; ſua, quamuis peſſimo flagitio, degenerauere. Non iam ſanguis, neque

neq; vulnera morabantur, quin ſubruerent vallum, quaterentq; portas, innixi humeris, & ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes, prehenſarent hoſtium tela brachiaque. integri cum ſaucijs, ſemineces cum exſpirantibus voluuntur, varia pereuntium forma, & omni imagine mortium. Acerrimum ſeptimæ, tertiæq; legionum certamen. & dux Antonius, cum delectis auxiliaribus eodẽ incubuerat. Obſtinatos inter ſe cum ſuſtinere Vitelliani nequirent, & ſuperiecta tela teſtitudine laberẽtur; ipſam poſtremo baliſtam in ſubeuntes propulere: quæ vt ad præſens disiecit obruitque quos inciderat: ita pinnas ac ſumma valli ruina ſua traxit. ſimul iuncta turris, ictibus ſaxorũ ceſſit, qua ſeptimani dum nituntur cuneis, tertianus ſecuribus gladijſque portam perfregit. Primum irrupiſſe C. Voluſium tertiæ legionis militem, inter omnes auctores conſtat. is in vallum egreſſus, deturbatis qui reſtiterant, cõſpicuus manu ac voce, *capta caſtra* conclamauit. ceteri, trepidis iam Vitellianis, ſeque è vallo præcipitantibus, perrupere. completur cæde, quantum inter caſtra muroſque vacui fuit. Ac rurſus noua laborum facies ardua vrbis mœnia; ſaxeę turres, ferrati portarum obices, vibrans tela miles: frequens obſtrictuſque Vitellianis partibus Cremonenſis populus; magna pars Italiæ ſtato in eoſdem dies mercatu cõgregata: quod defenſoribus auxilium ob multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob prædam erat. *Rapi ignes* Antonius, *inferrique amœniſſimis extra vrbem ædificijs* iubet; ſi damno rerum ſuarum, Cremonenſes ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egreſſa, fortiſſimo quoq; militum complet: illi trabibus, teguliſque & facibus propugnatores deturbant. Iam legiones in teſtudinem glomerabantur, & alij tela ſaxaq; incutiebant, cum langueſcere paulatim Vitellianorum animi, & vt quiſque ordine anteibat, cedere fortunæ: ne Cremona quoq; exciſa, nulla vltra venia, omniſq; ira

victoris non in vulgus inops, ſed in tribunos cẽturioneſque, vbi pretium cædis erat, reuerteretur. Gregarius miles futuri ſocors, & ignobilitate tutior, perſtabat. vagi per vias, in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant, cum bellum poſuiſſent. Primores caſtrorum nomen atq; imagines Vitellij amoliuntur. catenas Cæcinæ (nam etiam tum vinctus erat) exſoluunt, orantq; *vt cauſſæ ſuæ deprecator aſsiſtat.* aſpernantem tumentemque, lacrymis fatigant, extremum malorum, tot fortiſſimi viri, proditoris opem inuocantes, mox velamenta, & infulas pro muris oſtentant. Cum Antonius *inhiberi tela* iuſſiſſet, ſigna aquilaſque extulere: mæſtum inermium agmen, deiectis in terram oculis, ſequebatur. Circumſtiterant victores, & primo ingerebant probra, intẽtabant ictus: mox vt præberi ora contumelijs, & poſita omni ferocia cuncta victi patiebantur, ſubit recordatio, illos eſſe, qui nuper Bedriaci victoriæ temperaſſent. Sed vbi Cæcina, prætexta lictoribuſque inſignis, dimota turba, conſul inceſſit; exarſere victores: *ſuperbiam, ſæuitiamq;* (adeo inuiſa ſcelera ſunt) etiam *perfidiam*, obiectabant. Obſtitit Antonius, datiſque defenſoribus ad Veſpaſianum dimiſit. Plebes interim Cremonenſiũ, inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberãt, cum precibus ducum mitigatus eſt miles. Et vocatos ad cõcionem Antonius alloquitur, magnificè victores: victos clementer: de Cremona in neutrum. Exercitus præter inſitam prædandi cupidinem, vetere odio ad excidium Cremonenſium incubuit. iuuiſſe partes Vitellianas Othonis quoq; bello credebantur: mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos, vt ſunt procacia vrbanæ plebis ingenia, petulantibus iurgijs illuſerant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcina gladiatorum ſpectaculum: eademq; rurſus belli ſedes: & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæſæ quædam feminæ, ſtudio partium ad prœlium progreſſæ. tempus quoq; mercatus, ditem alioquin coloniam, maiorum

rum opum ſpecie complebat. Ceteri duces in obſcuro Antonium fortuna famaq; omnium oculis expoſuerat. is balineas, abluendo cruori, propere petit. excepta vox eſt: cum teporem incuſaret, *ſtatim futurū vt incaleſcerent*. Vernile dictum omnem inuidiam in eum vertit, tanquam *ſignum incendēdæ Cremonæ dediſſet*, quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupere, calonum lixarumq; amplior numerus, & in libidinē ac ſæuitiam corruptior. Nō dignitas, non ætas protegebat, quo minus ſtupra cædibus, cædes ſtupris miſcerentur. Grādæuos ſenes, exacta ætate feminas, viles ad prædam in ludibrium trahebant. Vbi adulta virgo, aut quis forma cōſpicuus incidiſſet, vi manibuſque rapientium diuulſus, ipſos poſtremo direptores in mutuā perniciem agebat. dum pecuniam, vel grauia auro templorum dona, ſibi quiſque trahunt, maiore aliorū vi truncabantur. Quidā obuia aſpernati, verberibus tormentiſque dominorum, abdita ſcrutari, defoſſa eruere. Faces in manibus: quas, vbi prædā egeſſerant, in vacuas domos, & inania templa, per laſciuiam iaculabātur. Vtq; exercitu vario linguis, moribus, cui ciues, ſocij, externi intereſſent, diuerſæ cupidines, & aliud cuiq; fas, nec quidquam illicitum. Per quatriduum Cremona ſuffecit. Cū omnia ſacra profanaq; in igne conſiderent, ſolum Mephitis tēplum ſtetit ante mœnia, loco, ſeu numine defenſum. Hic exitus Cremonam habuit, anno CCLXXXVI. à primordio ſui. Condita erat Ti. Sempronio & P. Cornelio conſulibus, ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum aduerſus Gallos trans Padū agentes, & ſi qua alia vis per Alpes rueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, vbere agri, annexu connubijſque gentium adoleuit floruitq; bellis externis intacta, ciuilibus infelix. Antonius pudore flagitij, crebreſcente inuidia, edixit, *nequis Cremonenſes captiuos detineret*. irritamq; prædam militibus effecerat conſenſus Italiæ, emptionem talium mancipiorum aſpernantis.

 nantis.

nantis. Occidi cœpere. quod vbi enotuit, à propinquis affinibuſque occulte redemptabantur. mox redijt Cremonam reliquus populus. repoſita fora, templaq; magnificentia municipum: & Veſpaſianus hortabatur. Ceterum aſſidere ſepultæ vrbis ruinis, noxia tabo humus, haud diu permiſit. ad tertium lapidem progreſſi, vagos pauenteſque Vitellianos, ſua quemq; apud ſigna componunt. Et victæ legiones, ne manente adhuc ciuili bello ambiguè agerent, per Illyricum diſperſæ. In Britanniam inde, & Hiſpanias, nuntios famamq;, in Galliam, Iulium Calenum tribunum: in Germaniam, Alpinum Montanum præfectum cohortis, quod hic Treuir, Calenus Ædus, vterq; Vitelliani fuerant, oſtentui miſere. Simul tranſitus Alpium, præſidijs occupati: ſuſpecta Germania, tamquam in auxilium Vitellij accingeretur. At Vitellius, profecto Cæcina, cum Fabium Valentem paucis poſt diebus ad bellum impuliſſet, curis luxum obtendebat: non parare arma, non alloquio exercitioq; militem firmare, non in ore vulgi agere: ſed vmbraculis hortorum abditus, vt ignaua animalia, quibus ſi cibum ſuggeras, iacent torpentque, præterita, inſtantia, futura, pari obliuione dimiſerat. Atq; illum, in nemore Aricino deſidem & marcentem, proditio Lucilij Baſſi, ac defectio claſſis Rauennatis perculit. Nec multo poſt de Cæcina affertur mixtus gaudio dolor, & deſciuiſſe, & ab exercitu vinctum. plus apud ſocordem animum lætitia, quam cura valuit. multa cum exſultatione in vrbem reuectus, frequenti concione, *pietatem militum* laudibus cumulat. *P. Sabinum prætorij præfectum, ob amicitiam Cæcinæ vinciri* iubet, ſubſtituto in locum eius Alpheno Varo. Mox ſenatum, compoſita in magnificentiã oratione, allocutus, exquiſitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinam ſententiæ, à L. Vitellio factum. dein ceteri, compoſita indignatione, *quod conſul Rempublicam; dux imperatorem; tantis opibus, tot honoribus cumulatus amicum*

pro-

prodidiſſet, velut pro Vitellio conquerentes, ſuum dolorem proferebant. Nulla in oratione cuiuſquam erga Flauianos duces obtrectatio. *errorem imprudentiamq; exercituum* culpantes, Veſpaſiani nomen ſuſpenſi & vitabundi circumibant. Nec defuit, qui vnum conſulatus diem (is enim in locū Cæcinæ ſupererat) magno cum irriſu accipientis, tribuētiſque, eblandiretur. pridie Kal Nouembris, Roſſius Regulus inijt, eiurauitque. Annotabant periti, *nunquam antea non abrogato magiſtratu, neq; lege lata, alium ſuffectum*. nam conſul vno die & ante fuerat Caninius Rebilus, C Cæſare dictatore, cum belli ciuilis præmia feſtinarentur. Nota per eos dies Iunij Blæſi mors, & famoſa fuit; de qua ſic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius, Seruilianis hortis, turrim vicino ſitam collucere per noctem crebris luminibus animaduertit. Sciſcitanti cauſſam *apud Cæcinam Tuſcum epulari multos, præcipuū honore Iunium Blæſum* nuntiatur: cetera in maius, de *apparatu, & ſolutis in laſciuiam animis*. nec defuere, qui ipſum Tuſcum & alios, ſed criminoſius Blæſum incuſarent, *quod ægro principe lætos dies ageret*. Vbi aſperatum Vitellium, & poſſe Blæſum peruerti, ſatis patuit ijs qui principum offenſas acriter ſpeculantur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille infenſus Blæſo, æmulatione praua, quod eū omni dedecore maculoſum, egregia fama anteibat, cubiculum imperatoris reſerat: filium eius ſinu cōplexus, & genibus accidens, cauſſā cōfuſionis quærenti, *non ſe proprio metu, nec ſui anxium, ſed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrymaſque attuliſſe. Fruſtra Veſpaſianum timeri, quē tot Germanicæ legiones, tot prouinciæ virtute ac fide, tantum deniq; terrarum ac maris immenſis ſpatijs arceat. In vrbe ac ſinu cauendum hoſtem Iunios Antonioſque auos iactantē, qui ſe ſtirpe imperatoria, comem ac magnificum militibus oſtentet. Verſas illuc omnium mētes, dum Vitellius amicorum inimicorumq; negligens, fouet æmulum, principis labores è conuiuio proſpectantem. Reddendam pro intempeſti-*

peſtiua lætitia mœſtam & funebrem noctem, qua ſciat & ſentiat viuere Vitellium, & imperare, & ſi quid fato accidat, filium habere. Trepidanti inter ſcelus metumq; ne dilata Blæſi mors maturam perniciẽ, palam iuſſa atrocem inuidiam ferret: placuit veneno graſſari. Addidit facinori fidem, nobili gaudio, Blæſum viſendo. quin & audita eſt ſæuiſſima Vitellij vox, qua (ipſa enim verba referam) *ſe pauiſſe oculos, ſpectata inimici morte*, iactauit. Blæſo ſuper claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obſtinatio fuit. Integris quoq; rebus, à Cæcina & primoribus partium iam Vitellium aſpernantibus, ambitus, abnuere perſeuerauit, ſanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeo non principatus appetens, vt parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens, multo ac molli cõcubinarum ſpadonumq; agmine, ſegnius quam ad bellum incedens, *proditam à Lucilio Baſſo Rauennatem claſſem*, pernicibus nuntijs accepit. Et ſi cœptum iter properaſſet, nutantem Cæcinã præuenire, aut ante diſcrimen pugnæ, aſſequi legiones potuiſſet. Nec deerant qui monerent, *vt cum fidiſsimis per occultos tramites, vitata Rauenna, Hoſtiliam Cremonamue pergeret*. Alijs placebat, *accitis ex vrbe prætorijs cohortibus; valida manu perrumpere*. Ipſe inutili cunctatione, agendi tempora conſultando conſumpſit. mox vtrumque conſilium aſpernatus, quod inter ancipitia teterrimum eſt, dum media ſequitur, nec auſus eſt ſatis, nec prouidit. Miſſis ad Vitellium litteris, *auxilium* poſtulat. Venere tres cohortes, cum ala Britannica, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens ne in tanto diſcrimine quidem infamia caruit, quo minus illicitas rapere voluptates, adulterijſque ac ſtupris polluere hoſpitum domus crederetur. aderant vis, & pecunia, & ruentis fortunæ nouiſſima libido. Aduentu demum peditum equitumque prauitas conſilij patuit, quia nec vadere per hoſtes tam parua manu poterat, etiam ſi fidiſſima foret, nec inte-

integram fidem attulerant. Pudor tamen,& præſentis ducis reuerentia morabatur, haud diuturna vincula apud auidos periculorum, & dedecoris ſecuros. Eo metu,& paucis,quos aduerſa non mutauerant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit: alam *tueri terga* iubet: ipſe flexit in Vmbriam, atque inde in Etruriã: vbi cognito pugnæ Cremonenſis euentu, non ignauum, & ſi proueniſſet, atrox conſilium inijt, vt arreptis nauibus,in quamcumque partem Narbonenſis prouinciæ egreſſus,Gallias,& exercitus & Germanię gentes,nouumq; bellũ cieret. Digreſſo Valente, trepidos, qui Ariminum tenebant, Cornelius Fuſcus admoto exercitu,& miſſis per proxima litorum Liburnicis, terra marique circumuenit. Occupãtur plana Vmbriæ, & qua Picenus ager Hadria alluitur. omniſque Italia, inter Veſpaſianum ac Vitellium, Apennini iugis diuidebatur. Fabius Valens, è ſinu Piſano,ſegnitia maris, aut aduerſante vento, Portũ Herculis Monœci depellitur. haud procul inde agebat Marius Maturus, Alpium maritimarum procurator,fidus Vitellio,cuius ſacramentũ, cunctis circa hoſtilibus, nondum exuerat. Is Valentem comiter exceptum,*ne Galliam Narbonenſem temere ingrederetur* monendo terruit: ſimul ceterorum fides metu infracta, nã circumiectas ciuitates, procurator Valerius Paulinus, ſtrenuus militiæ,& Veſpaſiano ante fortunam amicus, in verba eius adegerat. Concitiſque omnibus, qui exauctorati à Vitellio bellũ ſponte ſumebant, Foroiulienſem coloniam, clauſtraque maris præſidio tuebatur: eo grauior auctor, quod Paulino patria Forum Iulij, & honos apud prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipſique pagani, fauore municipali, & futuræ potentiæ ſpe iuuare partes annitebantur. quæ vbi paratu firma, & aucta rumore, apud varios Vitellianorum animos increbuere; Fabius Valens cum quatuor ſpeculatoribus, & tribus amicis, totidem centurionibus ad na-

ues

ves regreditur: Maturo, ceteriſque remanere, & in verba Veſpaſiani adigi volentibus fuit. Ceterum vt mare tutius Valenti, quam litora, aut vrbes; ita futuri ambiguus, & magis quid vitaret, quam cui fideret certus, aduerſa tempeſtate Stœchadas Maſſilienſium inſulas affertur. ibi eum miſſæ à Paulino Liburnicæ oppreſſere. Capto Valente, cuncta ad victoris opes conuerſa, initio per Hiſpaniam à prima Adiutrice legione orto, quæ memoria Othonis infenſa Vitellio, decimam quoq; ac ſextam traxit. Nec Galliæ cunctabantur. Et Britanniam, inclytus erga Veſpaſianum fauor, quod illic ſecundæ legioni à Claudio præpoſitus, & bello clarus egerat, non ſine motu adiunxit ceterarum, in quibus pleriq; centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertum iam principem anxij mutabant. Ea diſcordia, & crebris belli ciuilis rumoribus, Britanni ſuſtulere animos, auctore Venuſio: qui ſuper inſitam ferociam, & Romani nominis odium, proprijs in Cartiſmanduam reginam ſtimulis accendebatur. Cartiſmandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentiam, poſtquam capto per dolum rege Caractaco, inſtruxiſſe triumphum Claudij Cæſaris videbatur. Inde opes, & rerum ſecundarum luxus ſpreto Venuſio (is fuit maritus) armigerum eius Vellocatum in matrimonium regnumque accepit. Concuſſa ſtatim flagitio domus: pro marito ſtudia ciuitatis, pro adultero libido reginæ, & ſæuitia. Igitur Venuſius accitis auxilijs, ſimul ipſorum Brigantum defectione, in extremũ diſcrimen Cartiſmanduam adduxit. Tum petita à Romanis præſidia, & cohortes alæque noſtræ, varijs prœlijs, exemere tamen periculo reginam: regnum Venuſio; bellum nobis relictum. Turbata per eoſdem dies Germania, & ſocordia ducum, & ſeditione legionum. Externa vi, & perfidia ſociali, prope afflicta Romana res. Id bellum cum cauſſis & euentibus (etenim longius prouectum eſt) mox memorabimus. Mota & Daco-

rum gens, numquam fida, tunc ſine metu, abducto è Mœſia exercitu. Sed prima rerum, quieti ſpeculabantur: vbi flagrare Italiam bello, cuncta inuicem hoſtilia, accepere; expugnatis cohortium alarumque hibernis, vtraque Danubij ripa potiebantur. Iamque caſtra legionum exſcindere parabant, ni Mucianus ſextam legionem oppoſuiſſet, Cremonenſis victoriæ gnarus, ac ne externa moles vtrimque ingrueret, ſi Dacus Germanuſque diuerſi irrupiſſent. Affuit vt ſæpe alias, fortuna populi Rom. quæ Mucianum vireſque Orientis illuc tulit:& quod Cremonę interim tranſegimus. Fonteius Agrippa ex Aſia (proconſul eam prouinciam annuo imperio tenuerat) Mœſiæ præpoſitus eſt: additis copijs è Vitelliano exercitu, quem ſpargi per prouincias, & externo bello illigari, pars conſilij, paciſque erat. Nec ceteræ nationes ſilebant. Subita per Pontum arma barbarũ mancipium, regiæ quondam claſſis præfectus, mouerat. is fuit Anicetus Polemonis libertus, præpotens olim, & poſtquã regnum in formam prouinciæ verterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine, adſcitis gentibus, quę Pontum accolunt, corrupto in ſpem rapinarum egentiſſimo quoque, haud temnendę manus ductor, Trapezuntem vetuſtã Aſię ciuitatem, à Græcis in extremo Ponticę oræ conditam ſubitus irrupit Cæſa ibi cohors; regium auxilium olim: mox donati ciuitate Romana, ſigna armaque in noſtrum modum; deſidiam licentiamque Græcorum retinebant. Claſſi quoque faces intulit, vacuo mari eludẽs, quia lectiſſimas Liburnicarum, omnemque militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemptius vagabantur, fabricatis repente nauibus, quas *cameras* vocant, artis lateribus, lata aluo, ſine vinculo æris aut ferri connexa; & tumido mari, prout fluctus attollitur, ſumma nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter vndas voluuntur, pari vtrimque prora, & mutabili remigio,

gio, quando hinc vel illinc appellere indiſcretum & innoxium eſt. Aduertit ea res Veſpaſiani animum, vt vexillarios è legionibus, ducemque Virdium Geminum ſpectatæ militiæ deligeret. Ille incompoſitum & prædæ cupidine vagum hoſtẽ adortus, cogit in naues: effectiſque raptim Liburnicis, aſſequitur Anicetum in oſtio fluminis Cohibi, tutum ſub Sedochezorum regis auxilio, quem pecunia doniſque ad ſocietatem perpulerat. Ac primo rex minis armiſque ſupplicem tueri poſtquam merces proditionis, aut bellum oſtẽdebatur; fluxa, vt eſt Barbaris, fide, pactus *Aniceti exitium*, perfugas tradidit, belloque ſeruili finis impoſitus. Lætum ea victoria Veſpaſianum, cunctis ſuper vota fluentibus, Cremonenſis prœlij nuntius in Ægypto aſſequitur. Eo properantius Alexandriam pergit, vt fracto Vitellij exercitu, vrbem quoque externæ opis indigam fame vrgeret. Namque & Africam, eodem latere ſitam, terra marique inuadere parabat, clauſis annonæ ſubſidijs, inopiam ac diſcordiam hoſti facturus. Dum hac totius orbis mutatione fortuna imperij tranſit, Primus Antonius nequaquam pari innocentia poſt Cremonã agebat: ſatisfactũ bello ratus & cetera ex facili; ſeu felicitas in tali ingenio auaritiam, ſuperbiam, ceteraque occulta mala patefecit, vt captam Italiam perſultare; vt ſuas legiones colere; omnibus dictis factiſque viam ſibi ad potentiam ſtruere: vtque licentia militem imbueret, interfectorum centurionum ordines, legionibus offerebat. eo ſuffragio turbidiſſimus quiſque delecti. nec miles in arbitrio ducum, ſed duces militari violentia trahebantur. Quæ ſeditioſa, & corrumpendæ diſciplinæ, mox in prædam vertebat, nihil aduentantem Mucianum veritus, quod exitioſius erat quam Veſpaſianum ſpreuiſſe. Ceterum propinqua hieme & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæque victricium legionũ, milites vulneribus aut ætate graues, plerique etiam
inte-

integri, Veronæ relicti: ſufficere cohortes alæque, & è legionibus lecti, profligato iam bello videbantur. Vndecima legio ſeſe adiunxerat, initio cunctata, ſed proſperis rebus, anxia quod defuiſſet. Sex millia Dalmatarum, recens delectus, comitabantur. Ducebat Poppeius Siluanus conſularis: vis conſiliorum penes Annium Baſſum, legionis legatum. is Siluanum ſocordem bello, & dies rerum verbis terentem, ſpecie obſequij regebat, ad omniaque quæ agenda forent, quieta cum induſtria aderat. Ad has copias, è claſſicis Rauennatibus legionariā militiam poſcentibus, optimus quiſque adſciti: Claſſem Dalmatæ ſuppleuere. Exercitus duceſque ad Fanum Fortunæ iter ſiſtunt, de ſumma rerum cunctantes, quod *motas ex vrbe prætorias cohortes* audierant, & teneri præſidijs Apenninum rebantur: & ipſos in regione bello atrita, inopia & ſeditioſæ militū voces terrebant, *Clauarium* (donatiui nomen eſt) flagitantium nec pecuniam, aut frumentum prouiderant: & feſtinatio atque auiditas præpediebant, dum quæ accipi poterant, rapiuntur. Celeberrimos auctores habeo, tantam victoribus aduerſus fas nefaſque irreuerentiam fuiſſe, vt gregarius eques, occiſum à ſe proxima acie fratrem profeſſus, præmium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem, ius hominum: aut vlciſci, ratio belli permittebat. Diſtulerant tamquā maiora meritum, quam quæ ſtatim exſoluerentur. nec quidquam vltra traditur. Ceterū & prioribus ciuium bellis, par ſcelus inciderat. nā prœlio, quo apud Ianiculum aduerſum Cinnā pugnatum eſt, Pompeianus miles fratrem ſuum, dein cognito facinore, ſeipſum interfecit, vt Siſenna memorat. tanto acrior apud maiores, ſicut virtutibus gloria, ita flagitijs pœnitentia fuit. Sed hæc aliaque ex veteri memoria repetita, quotiens res locuſque exempla recti, aut ſolatia mali poſcent, haud abſurde memorabimus. Antonio ducibuſque partium, *præmitti equites, omnemque Vmbriam*

briam explorari placuit, *ſi qua Apennini iuga clementius adirentur: acciri aquilas ſignaque, & quidquid Veronæ militum foret: Padumque & mare, commeatibus compleri*. Erant inter duces, qui nectérent moras, quippe nimius iam Antonius, & certiora ex Muciano ſperabantur. Namque Mucianus tam celeri victoria anxius, & ni præſens vrbe potiretur expertem ſe belli gloriæque ratus, ad Primum & Varum media ſcriptitabat, *inſtandum cœptis*, aut rurſus *cunctandi vtilitates* diſſerens; atque ita compoſitus, vt ex euentu rerum aduerſa abnueret, vel proſpera agnoſceret. Plotium Griphum, nuper ab Veſpaſiano in ſenatorium ordinem additum, ac legioni præpoſitum, ceteroſque ſibi fidos, apertius monuit. Iique omnes, de feſtinatione Primi ac Vari ſiniſtre, & Muciano volentia reſcripſere. Quibus epiſtolis Veſpaſiano miſſis, effecerat, vt non pro ſpe Antonij, conſilia factaque eius æſtimarentur. Ægre id pati Antonius, & culpam in Mucianum conferre, cuius criminationibus coaluiſſent pericula ſua. nec ſermonibus temperabat, immodicus lingua, & obſequij inſolens. litteras ad Veſpaſianum compoſuit, iactantius quam ad principem, nec ſine occulta in Mucianum inſectatione; *Se Pannonicas legiones in arma egiſſe, ſuis ſtimulis excitos Mœſiæ duces; ſua conſtantia porruptas Alpes: occupatam Italiam: interſepta Germanorum Rhætorumque auxilia. Quod diſcordes diſperſaſque Vitellij ligiones equeſtri procella; mox peditum vi, per diem noctemque fudiſſet, id pulcherrimum, & ſui operis. Caſum Cremonæ bello imputandum: maiore damno, plurium vrbium excidijs, veteres ciuium diſcordias reipublicæ ſtetiſſe. Non ſe nuntijs neque epiſtolis, ſed manu & armis imperatori ſuo militari. neque officere gloriæ eorum, qui Aſiam interim compoſuerint: illis Mœſiæ pacem, ſibi ſalutem ſecuritatemque Italiæ, cordi fuiſſe. Suis exhortationibus Gallias Hiſpaniaſque validiſſimam terrarum partem, ad Veſpaſianum conuerſas. Sed cecidiſ-*

ſe

ſe in irritum labores, ſi præmia periculorum ſoli aſſequantur, qui periculis non affuerint, Nec fefellere ea Mucianum, inde graues ſimultates: quas Antonius ſimplicius; Mucianus callide, eoque implacabilius nutriebat. At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, nuntios cladis occultans, ſtulta diſſimulatione, remedia potius malorum quam mala differebat. Quippe confitenti conſultantique ſupererant ſpes vireſque: cum è contrario læta omnia fingeret, falſis ingraueſcebat. Mirum apud ipſum de bello ſilentium: prohibiti per ciuitatem ſermones, eoque plures: ac ſi liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgauerant. Nec duces hoſtium augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductoſque, vt robora victoris exercitus noſcerent, remittendo: quos omnes Vitellius ſecreto percunctatus, interfici iuſſit. Notabili conſtantia centurio Iulius Agreſtis, poſt multos ſermones quibus Vitellium ad virtutem fruſtra accendebat, perpulit, vt ad vires hoſtium ſpectandas, quæque apud Cremonam acta forent, ipſe mitteretur. Nec exploratione occulta fallere Antonium tentauit, ſed *mandata imperatoris ſuumque animum* profeſſus, *vt cuncta viſeret*, poſtulat. Miſſi, qui locum prœlij, Cremonæ veſtigia, captas legiones oſtenderent. Agreſtis ad Vitellium remeauit, abnuentique *vera eſſe quæ referret*, atque vltro *corruptum* arguenti; *quandoquidem*, inquit, *magno documento opus eſt, nec alius iam tibi aut mortis meæ vſus, dabo cui credas*, atque ita digreſſus, voluntaria morte dicta firmauit. Quidam *iuſſu Vitellij interfectum*, de *fide conſtantiaque* eadem tradidere. Vitellius vt è ſomno excitus, *Iulium Priſcum, & Alphenum Varum, cum XIIII. prætorijs cohortibus, & omnibus equitum alis obſidere Apenninum* iubet. Secuta è claſſicis legio. Tot millia armatorum, lecta equis viriſque, ſi alius dux foret, inferendo quoque bello ſatis pollebant. Ceteræ cohortes, ad tuendam vrbem L. Vitellio fra-
tri

tri datæ. Ipſe nihil è ſolito luxu remittens, & diffidentia properus, feſtinare comitia, quibus conſules in multos annos deſtinabat: fœdera ſocijs; Latium externis dilargiri: his tributa dimittere; alios immunitatibus iuuare: denique nulla in poſterum cura, lacerare imperium. Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorũ aderat: ſtultiſſimus quiſque pecunijs mercabatur: apud ſapiẽtes caſſa habebantur, quæ neque dari, neque accipi, ſalua republica poterãt. Tandem flagitante exercitu qui Meuaniam inſederat, magno ſenatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat: in caſtra venit, incertus animi, & infidis conſilijs obnoxius. Concionanti (prodigioſum dictu) tantum fœdarum volucrum ſuperuolitauit, vt nube atra diem obtenderent. Acceſſit dirum omen, profugus altaribus taurus, disiecto ſacrificij apparatu, longe, nec vbi feriri hoſtias mos eſt, confoſſus. Sed præcipuum ipſe Vitellius oſtentum erat, ignarus militiæ, improuidus conſilij. *quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus vrgendo trahendove bello modus*, alios rogitans; & ad omnes nuntios vultu quoque & inceſſu trepidus; dein temulentus. Poſtremo tædio caſtrorum, & audita defectione Miſenenſis claſſis, Romam reuertit, recentiſſimum quodque vulnus pauens, ſummi diſcriminis incurioſus. Nam cum trãſgredi Apenninum integro exercitus ſui robore, & feſſos hieme atque inopia hoſtes aggredi, in aperto foret; dum diſpergit vires, acerrimũ militem, & vſque in extrema obſtinatum, trucidandum, capiendumque tradidit, peritiſſimis centurionũ diſſentientibus, & ſi conſulerentur, vera dicturis Arcuere eos intimi amicorum Vitellij, ita formatis principis auribus vt aſpera quæ vtilia, nec quidquam niſi iocundũ & læſurũ acciperet. Sed claſſem Miſenenſem (tantũ ciuilibus diſcordijs etiam ſingulorũ audacia valet) Claudius Fauentinus cẽturio, per ignominiã à Galba dimiſſus, ad defectionẽ traxit, fictis Ve-

ſpaſiani

ſpaſiani epiſtolis pretium proditionis oſtentans. Præerat claſſi Claudius Apollinaris, neque fidei conſtans, neque ſtrenuus in perfidia. & Apinius Tiro pretura functus, ac tũ forte Minturnis agẽs, ducem ſe defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæque impulſæ, præcipuo Puteolanorũ in Veſpaſianum ſtudio; contra Capua Vitellio fida, municipalem æmulationẽ bellis ciuilibus miſcebant. Vitellius Claudium Iulianum (is nuper claſſem Miſenenſem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis delegit. data in auxilium vrbana cohors, & gladiatores, quibus Iulianus præerat. Vt collata vtrimque caſtra; haud magna cunctatione Iuliano in partes Veſpaſiani tranſgreſſo, Tarracinam occupauere, mœnibus ſituque magis, quam ipſorum ingenio tutã. Quæ vbi Vitellio cognita, parte copiarum Narniæ cũ præfectis prætorij relicta, L. Vitellium fratrem, cum ſex cohortibus & quingentis equitibus ingruenti per Cãpaniam bello oppoſuit. Ipſe æger animi, ſtudijs militum & clamoribus populi arma poſcentis refouebatur dum vulgus ignauum, & nihil vltra verba auſurũ, falſa ſpecie, *exercitum & legiones* appellat. Hortantibus libertis (nã amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) *vocari tribus* iubet, dantes nõmina ſacramẽto adigit Superfluente multitudine; curam delectus in conſules partitur. Seruorum numerũ & pondus argenti ſenatoribus indicit. equites Romani obtulere *operam pecuniaſque*, etiam libertinis idem munus vltro flagitantibus. Ea ſimulatio, officia metu profecta, verterat in fauorem. Et plerique haud perinde Vitellium, quam caſum locumque principatus miſerabantur, nec deerat ipſe vultu, voce, lacrymis, miſericordiam elicere, largus promiſſis, &, quæ natura trepidantium eſt, immodicus, Quin & *Cæſarem* ſe dici voluit, aſpernatus antea. ſed tunc, ſuperſtitione nominis, & quia in metu conſilia prudentiũ, & vulgi rumor iuxta audiuntur. Ceterum vt

omnia

omnia inconſulti impetus cœpta, initijs valida, ſpatio langueſcunt, dilabi paulatim ſenatores, equiteſque, primo cunctanter & vbi ipſe nō aderat; mox contemptim & ſine diſcrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabantur remiſit. Vt terrorem Italiæ poſſeſſa Meuania, ac velut renatum ex integro bellum intulerat; ita haud dubium erga Flauianas partes ſtudium, tam pauidus Vitellij diſceſſus addidit. erectus Samnis, Pelignuſque, & Marſi, æmulatione, quod Companiа prçueniſſet, vt in nouo obſequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fęda hieme per tranſitum Apennini cōflictatus exercitus: & vix quieto agmine niues eluctantibus, patuit quantū diſcriminis adeundum foret, ni Vitelliū retro fortuna vertiſſet. quæ Flauianis ducibus non minus ſępe quā ratio affuit. Obuium illic Petilium Cerialem habuere, agreſti cultu, & notitia locorum cuſtodias Vitelij elapsū. Propinqua affinitas Ceriali cum Veſpaſiano, nec ipſe inglorius militiæ; eoque inter duces aſſumptus eſt. *Flauio quoque Sabino, ac Domitiano patuiſſe effugium,* multi tradidere. Et miſſi ab Antonio nuntij, per varias fallendi artes penetrabant, *locum ac præſidium* monſtrantes, Sabinus *inhabilem labori & audaciæ valetudinem* cauſſabatur: Domitiano aderat animus: ſed cuſtodes à Vitellio additi, quamquam *ſe ſocios fugæ* promitterent, tamquam inſidiantes timebantur. Atque ipſe Vitellius, reſpectu ſuarum neceſſitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium vt Carſulas venere, paucos ad requiem dies ſumunt, donec aquilæ ſignaque legionum aſſequerentur: & locus ipſe caſtrorum placebat, late proſpectans; tuto copiarum aggeſtu; florentiſſimis pone tergum municipijs. ſimul colloquia cum Vitellianis decem millium ſpatio diſtantibus, & proditio ſperabatur. Ægre id pati miles, & victoriam malle quam pacem. ne ſuas quidem legiones opperiebatur, vt prædę, quam periculorum ſocias. Vocatos ad concionem

cionem Antonius docuit; *eſſe adhuc Vitellio vires, ambiguas ſi deliberarent; acres ſi deſperaſſent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda; victoriam conſilijs & ratione perfici. Iam Miſenenſem claſſem & pulcherrimam Campaniæ oram deſciuiſſe: nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quã quod inter Tarracinã Narniamque iaceat. Satis gloriæ prœlio Cremonenſi partum; & exitio Cremonæ, nimium inuidiæ: ne concupiſcerent Romam capere potius, quam ſeruare. maiora illis præmia, & multo maximum decus, ſi incolumitatem ſenatui populoque Rom. ſine ſanguine quæſiſſent.* His & talibus mitigati animi. Nec multo poſt legiones venere. Et terrore famaque aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad tranſitionem, qui ſuas centurias turmaſque tradere, donum victori, & ſibi in poſterum gratiam, certabant. Per eos cognitum eſt, *Interamnam proximis campis præſidio quadringentorũ equitum teneri*. Miſſus ex templo Varus, cũ expedita manu, paucos repugnantiũ interfecit: plures abiectis armis, veniam petiuere: quidam in caſtra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiaſque hoſtium, quo amiſſi præſidij dedecus lenirent Nec vlla apud Vitellianos flagitij pœna: & præmijs defectorum, verſa fides, ac reliquum perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorum centurionumque. nam gregarius miles indurnerat pro Vitellio: donec Priſcus & Alphenus deſertis caſtris ad Vitellium regreſſi, pudore proditionis cunctos exſoluerent. Iiſdem diebus Fabius Valens Vrbini in cuſtodia interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus oſtentatum, ne quam vltra ſpem fouerent. nã *perſuaſiſſe in Germanias Valentem, & veteres illic nouoſque exercitus ciere* credebant. Viſa cæde in deſperationem verſi. & Flauianus exercitus, immane quantũ animo exitium Valentis, vt finẽ belli accepit. Natus erat Valẽs Anagniæ, equeſtri familia, procax moribus, neque abſurdus ingenio famam

mam vrbanitatis per laſciuiam petere. ludicro Iuuenalium ſub Nerone, velut ex neceſſitate. mox ſponte minos actitauit, ſcite magis quam probe. Legatus legionis, & fouit Verginium, & infamauit. Fonteium Capitonem corruptum, ſeu quia corrumpere nequiuerat, interfecit: Galbæ proditor, Vitellio fidus, & aliorum perfidia illuſtratus. Abrupta vndique ſpe Vitellianus miles tranſiturus in partes, id quoque non ſine dedecore, ſed ſub ſignis vexilliſque in ſubiectos Narniæ cãpos deſcendere. Flauianus exercitus vt ad prœlium intentus ornatuſque, denſis circa Viam ordinibus, adſtiterat. Accepti in mediũ Vitelliani, & circumdatos, Primus Antonius clemẽter alloquitur. *pars Narniæ; pars Interamnæ ſubſiſtere* iuſſi. relictæ ſimul è victricibus legiones, neque quieſcentibus graues, & aduerſus contumaciam validæ Non omiſere per eos dies Primus ac Varus crebris nuntijs *ſalutem, pecuniam & ſecreta Campaniæ,* offerre Vitellio, *ſi poſitis armis, ſeque ac liberos ſuos Veſpaſiano permiſiſſet.* In eundem modũ & Mucianus compoſuit epiſtolas: quibus plerumque fidere Vitellius; ac *de numero ſeruorũ, electione litorum* loqui. Tanta torpedo inuaſerat animum, vt ſi Principem eum fuiſſe ceteri nõ meminiſſent, ipſe obliuiſceretur. At primores ciuitatis, Flauiuim Sabinum præfectũ vrbi:, ſecretis ſermonibus incitabant, *victoriæ famæque partem capeſſeret. eſſe illi proprium militem cohortium vrbanarum: nec defuturas vigilum cohortes, ſeruitia ipſorum, fortunam partium, & omnia prona victoribus. ne Antonio Varoque de gloria concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mæſtis vndique nuntijs trepida; populi mobilem animum; & ſi ſe ducem præbuiſſet, eaſdem illas adulatione pro Veſpaſiano fore. Ipſum Vitellium ne proſperis quidem parem; adeo ruentibus debilitatum. Gratiam patrati belli penes eum, qui vrbem occupaſſet. Id Sabino conuenire, vt imperium fratri reſeruaret; id Veſpaſiano, vt ceteri pòſt Sabinum haberentur.*

tur. Haud quaquam erecto animo eas voces accipiebat, inualidus ſenecta. Erant qui occultis ſuſpicionibus inceſſerēt, tamquā *inuidia & æmulatione fortunam fratris moraretur*. Namque Flauius Sabinus ætate prior, priuatis vtriuſque rebus, auctoritate pecuniaque Veſpaſianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem pręiuuiſſe, domo agriſque pignori acceptis. Vnde quamquam manēte in ſpeciem cōcordia, offenſarū operta metuebantur. Melior interpretatio, *mitem virum abhorrere a ſanguine & cædibus: eoque crebris cū Vitellio ſermonibus de pace, ponendiſque per conditionē armis agitare*. Sæpe domi congreſſi; poſtremo in æde Apollinis, vt fama fuit, pepigere. Verba voceſque duos teſtes habebant, Cluuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul viſentibus notabantur, Vitelli proiectus & degener, Sabinus non inſultans, & miſeranti propior. Quod ſi tam facile ſuorum mentes flexiſſet Vitellius, quam ipſe ceſſerat; incruentam vrbem Veſpaſiani exercitus intraſſet. Ceterum vt quiſque Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, *diſcrimen ac dedecus* oſtentantes, *& fidem in libidine victoris. Nec tantam Veſpaſiano ſuperbiam, vt priuatum Vitellium pateretur. ne victos quidem laturos. Ita periculum ex miſericordia. Ipſum ſane ſenem, & proſperis aduerſiſque ſatiatum. Sed quod nomen, quem ſtatum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniā, & familiā & beatos Campaniæ ſinus promitti. Sed vbi imperium Veſpaſianus inuaſerit, non ipſi, non amicis eius, non denique exercitibus ſecuritatem, niſi exſtincto æmulatu redituram. Fabium illis Valentem, captiuum & caſibus dubijs reſeruatum, prægrauem fuiſſe: nedum Primus ac Fuſcus, & ſpecimen partium Mucianus, vllam in Vitellium niſi occidendi licentiam habeant. Non à Cæſare Pompeium, non ab Auguſto Antonium incolumes relictos: niſi forte Veſpaſianus altiores ſpiritus gerat, Vitellij cliens, cum Vitellius collega Claudo foret. Quin vt cenſuram patris, vt tres conſu-*

latus, vt tot egregiæ domus honores deceret, deſperatione ſaltem in audaciam accingeretur. perſtare militem, ſupereſſe ſtudia populi. Denique nihil atrocius euenturum, quam in quod ſponte ruant. moriendum victis, moriendum deditis: id ſolam referre, nouiſſimum ſpiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem. Surdæ ad fortia conſilia Vitellio aures. Obruebatur animus miſeratione curaque, ne pertinacibus armis, minus placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & feſſa ætate parens, quæ tamen paucis ante diebus opportuna morte excidium domus præuenit, nihil principatu filij aſſecuta, niſi luctum & bonam famam. XV. Kal. Ianu. audita defectione legionis cohortiumque, quæ ſe Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mæſta circum familia. Simul ferebatur lecticula paruulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempeſtiuæ: miles minaci ſilentio. Nec quiſquam adeo rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa facies, Romanum principē, & generis humani paulo ante dominum, relicta fortunæ ſuæ ſede, per populum, per vrbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant. repentina vis dictatorem Cæſarem oppreſſerat; occultæ Caium inſidiæ: nox & ignotum rus, fugam Neronis abſconderant: Piſo Galba tamquam in acie cecidere: in ſua cōcione Vitellius, inter ſuos milites, proſpectantibus etiam feminis, pauca & præſenti mæſtitiæ congruentia locutus; *Cedere ſe pacis & Reip. cauſſa: retinerent tantum memoriam ſui; fratremque, & coniugem, & innoxiam liberorum ætatem miſerarentur.* Simul filium protendens, modo ſingulis, modo vniuerſis commendans, poſtremo fletu præpediente, aſſiſtenti conſuli (Cæcilius Simplex erat) exſolutum à latere pugionem, velut ius necis vitæque ciuium, reddebat. Aſpernante conſule, reclamantibus qui in concione adſtiterant, vt in ęde Concordię

poſi-

poſiturus inſignia imperij, domumque fratris petiturus, diſceſſit. Maior hic clamor obſiſtentium penatibus priuatis, *in palatium* vocantium, interclufum aliud iter, idque ſolum quod in ſacram viam pergeret, patebat. tum conſilii inops, in palatium redijt. Præuenerat rumor, *eiurari ab eo imperium*. ſcripſeratque Flauius Sabinus, cohortium tribunis, *vt militem cohiberent*. Igitur tamquam omnis Reſp. in Veſpaſiani ſinum ceſſiſſet, primores ſenatus, & plerique equeſtris ordinis, omniſque miles vrbanus, & vigiles; domum Flauij Sabini compleuere. illuc de ſtudijs vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longius iam progreſſus erat, quam vt regredi poſſet: & ſuo quiſque metu, ne diſiectos, eoque minus validos, Vitelliani conſectarentur, cunctantem in arma impellebant. Sed quod in eiuſmodi rebus accidit, conſilium ab omnibus datum eſt, periculum pauci ſumpſere. Circa lacum Fundani, deſcendentibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promptiſſimi Vitellianorum. Modicum ibi prœlium, improuiſo tumultu, ſed proſperum Vitellianis fuit. Sabinus re trepida, quod tutiſſimum è præſentibus, arcem Capitolij inſedit, mixto milite, & quibuſdam ſenatorum equitumque: quorũ nomina tradere haud promtum eſt, quoniam victore Veſpaſiano, multi id meritum erga partes ſimulauere. Subierũt obſidium etiam feminæ: inter quas maxime inſignis, Verulana Gracilia, neque liberos, neque propinquos, ſed bellum ſecuta. Vitellianus miles, cuſtodia ſocordi clauſos circumdedit, eoque, concubia nocte, ſuos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, in Capitolium acciuit. At Sabinus, miſſo per neglecta ad Flauianos duces nuntio, qui *circumſideri ipſos, & ni ſubueniretur, artas res* nuntiaret, noctẽ adeo quietam egit, vt digredi ſine noxa potuerit. Quippe miles Vitellij aduerſus pericula ferox, laboribus & vigilijs parum intentus erat. & hibernus imber repente fuſus, oculos

 aureſ-

aureſque impediebat. Luce prima Sabinus antequam inuicē hoſtilia cœptarent, Cornelium Martialem è primipilaribus, ad Vitellium miſit, cum *mandatis & queſtu, quod pacta turbarentur. Simulationem prorſus & imaginem deponendi imperij fuiſſe, ad decipiendos tot illuſtres viros. Cur enim è roſtris fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quam Auentinum & penates vxoris petiſſet? Ita priuato, & omnem principatus ſpeciem vitanti, conueniſſe. contra Vitellium in palatium, in ipſam imperij arcem regreſſum. Inde armatum agmen emiſſum; ſtratam innocentium cædibus celeberrimam vrbis partem: ne Capitolio quidem abſtineri, Togatum nempe ſe, & vnum è ſenatoribus. dum inter Veſpaſianum ac Vitellium prælijs legionum, captiuitatibus vrbium, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hiſpanijs Germanijſque, & Britannia, deſciſcentibus, fratrem Veſpaſiani manſiſſe in fide, donec vltro ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam victis vtilia; victoribus tantum pulchra eſſe. Si conuentionis pæniteat; non ſe, quem perfidia deceperit, ferro peteret; non filium Veſpaſiani vix puberem: quantum occiſis vno ſene, & vno iuuene profici? iret obuiam legionibus, & de ſumma rerum illic certaret: cetera ſecundum euentum prælij ceſſura.* Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi ſui cauſſa reſpondit, culpam *in militem* conferens, *cuius nimio ardori imparem eſse modeſtiam ſuam*, Et monuit Martialem, *vt per ſecretam ædium partem occulte abiret, ne à militibus internuntius inuiſæ pacis interficeretur.* Ipſe neque iubendi, neque vetandi potens, non iam imperator, ſed tantum belli cauſſa erat. Vix dum regreſſo in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, ſibi quiſque auctor: cito agmine, forum & imminentia foro templa prætervecti, erigunt aciem per aduerſum collem, vſque ad primas Capitolinæ arcis fores. Erant antiquitus porticus in latere cliui, dextræ ſubeuntibus; in quarum tectum egreſſi, ſaxis tegu-

teguliſque Vitellianos obruebant. neq; illis manus niſi gladijs armatæ, & arceſſere tormenta, aut miſſilia tela, longum videbatur. Faces in prominentem porticum iecere, & ſequebantur ignem. ambuſtaſque Capitolij fores penetraſſent, ni Sabinus reuulſas vndique ſtatuas, decora maiorum in ipſo aditu vice muri obieciſſet. Tum diuerſos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum aſyli, & qua Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuiſa vtraque vis; propior atq; acrior per aſylum ingruebat. nec ſiſti poterāt, ſcandentes per coniuncta ædificia: quæ, vt in multa pace, in altum edita, ſolum Capitolij æquabant. Hic ambigitur, *ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obſeſſi*, quæ crebrior fama eſt, *quo nitentes ac progreſſos depellerent*. Inde lapſus ignis in porticus, appoſitas ædibus. mox ſuſtinentes faſtigium Aquilæ, vetere ligno, traxerunt flamā, alueruntque. Sic Capitolium, clauſis foribus, indefenſum & indireptum, conflagrauit. Id facinus poſt conditam vrbem luctuoſiſſimum fœdiſſimumq; pop. Rom. accidit: nullo externo hoſte, propitijs, ſi per mores noſtros liceret, deis, ſedem Iouis optimi maximi, auſpicato à maioribus pignus imperij conditam, quam non Porſena dedita vrbe, neque Galli capta, temerare potuiſſent; furore principum exſcindi! Arſerat & ante Capitolium ciuili bello, ſed fraude priuata: nunc palam obſeſſum, palam incenſum. quibus armorum cauſſis, quo tātæ cladis pretio pro patria bellauimus? Vouerat Tarquinius Priſcus rex, bello Sabino, ieceratque fundamenta, ſpe magis futuræ magnitudinis, quam quo modicæ adhuc Pop. Rom. res ſufficerent. mox Seruius Tullius ſociorū ſtudio; deinde Tarquinius Superbus, capta Sueſſa Pometia hoſtium ſpolijs extruxere. Sed gloria operis, libertati reſeruata: pulſis regibus Horatius Puluillus iterum conſul dedicauit, ea magnificentia, quam immenſæ poſtea Pop. Rom. opes ornarent potius, quam augerent. Iiſdem rurſus

ſus veſtigijs ſitum eſt, poſtquam interiecto CCCCXV. annorum ſpatio, L. Scipione, C. Norbano Coss. flagrauerat. Curam victor Sulla ſuſcepit, neque tamen dedicauit: hoc ſolum felicitati eius negatum. Lutatij Catuli nomen, inter tot Cæſarum opera, vſque ad Vitellium manſit. Ea tūc ædes cremabatur. Sed plus pauoris obſeſſis, quam obſeſſoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neque aſtu, neque conſtantia, inter dubia indigebat. Ex diuerſo trepidus miles, dux ſegnis, & veluti captus animi, non lingua, nō auribus competere. neq; alienis conſilijs regi, neque ſua expedire: huc illuc clamoribus hoſtium circumagi. quę iuſſerat vetare, quę vetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exſequi. poſtremo abiectis armis, fugam & fallendi artes circumſpectabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta ſanguine, ferro, flammiſque miſcent. Pauci militarium virorum, inter quos maxime inſignes, Cornelius Martialis, Æmilius Pacenſis, Caſperius Niger, Didius Scæua, pugnam auſi obtruncantur. Flauium Sabinum inermem, neque fugā cęptantem, circumſiſtunt, & Quinctium Atticum conſulem, vmbra honoris & ſuamet vanitate monſtratū, quod edicta in populum pro Veſpaſiano magnifica, probroſa aduerſus Vitelliū iecerat. Ceteri per varios caſus elapſi, quidam ſeruili habitu, alij fide clientium contecti, & inter ſarcinas abditi. Fuere qui excepto Vitellianorū ſigno, quo inter ſe noſcebantur, vltro rogitantes reſpondenteſve, audaciā pro latebra haberent. Domitianus, prima irruptione apud æditum occultatus, ſollertia liberti, lineo amictu turbę ſacricolarum immixtus ignoratuſque, apud Cornelium Primum paternum clientem, iuxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum patre, diſiecto æditui contubernio, modicum ſacellum IOVI CONSERVATORI, aramque poſuit, caſuſque ſuos in marmore expreſſit. Mox imperium adeptus,

IOVI

IOVI CVSTODI templum ingens; ſeque in ſinu dei ſacrauit. Sabinus & Atticus onerati catenis,& ad Vitellium ducti,nequaquam infeſto ſermone vultuque excipiuntur, frementibus qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ, petebant. Clamore à proximis orto, ſordida pars plebis ſupplicium Sabini expoſcit, minas adulationeſque miſcet. Stantem pro gradibus palatij Vitellium,& preces parantem,peruicere vt abſiſteret. Tum confoſſum conlaceratũque, & abſciſſo capite truncũ corpus Sabini, in Gemonias trahunt. Hic exitus viri haud ſane ſpernendi. Quinque & XXX. ſtipendia in Repub. fecerat,domi militiæque clarus. Innocentiam iuſtitiamque eius, non argueres: ſermonis nimius erat. id vnum ſeptem annis, quibus Mœſiam; duodecim, quibus præfecturam vrbis obtinuit, calumniatus eſt rumor. In fine vitæ, alij ſegnem; multi moderatum, & ciuium ſanguinis parcum credidere. Quod inter omnes conſtiterit, ante principatum Veſpaſiani, decus domus penes Sabinum erat. Cædem eius lætam fuiſſe Muciano accepimus. Ferebant plerique *etiam paci conſultum, dirempta æmulatione inter duos, quorum alter ſe fratrem imperatoris,alter conſortem imperij cogitaret*. Sed Vitellius conſulis ſupplicium poſcẽti populo reſtitit,placatus ac velut vicem reddens, quod interrogantibus *quis Capitolium incendiſſet,* ſe reum Atticus obtulerat. Eaque confeſſione, ſiue aptũ tẽpori mendacium fuit, inuidiam crimenque agnouiſſe,& à partibus Vitellij amolitus videbatur. Iiſdem diebus L. Vitellius, poſitis apud Feroniam caſtris, excidio Tarracinæ imminebat: clauſis illic gladiatoribus remigibuſque, qui nõ egredi mœnia, neq; periculum in aperto audebant. Præerat, vt ſupra memorauimus,Iulianus gladiatoribus, Appollinaris remigibus, laſciuia ſocordiaque gladiatorũ magis, quã ducum ſimiles. Non vigilias agere, non intuta mœniũ firmare,noctu dieq; fluxi,& amœna litorum perſonantes, in miniſterium luxus di-

ſperſis militibus, de bello tantum inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies diſceſſerat Apinius Tiro: doniſque ac pecunijs acerbe per municipia conquirendis, plus inuidiæ quam virium partibus addebat. Interim ad Vitellium ſeruus Verginij Capitonis perfugit, pollicituſque *ſi præſidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurum,* multa nocte cohortes expeditas ſummis montium iugis, ſuper caput hoſtium ſiſtit. inde miles ad cędem magis, quam ad pugnam decurrit. ſternunt inermes, aut arma capientes, & quoſdam ſomno ęxcitos; cum tenebris, pauore, ſonitu tubarum, clamore hoſtili turbarētur. Pauci gladiatorum reſiſtentes, neque inulti cecidere. ceteri ad naues ruebant, vbi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nulla diſcrimine Vitelliani trucidabant. Sex Liburnicæ inter primum tumultū euaſere, in quis præfectus claſſis Appollinaris: reliquæ in litore captæ, aut nimio ruentium onere preſſas mare hauſit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, & verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. Fuere, qui vxorem L. Vitelli Triariam inceſſerint, tamquam *gladio militari cincta, inter luctum cladeſque expugnatæ Tarracinæ, ſuperbe ſæueque egiſſet.* Ipſe lauream proſpere geſtæ rei, ad fratrem miſit: percunctatus *ſtatim regredi ſe, an perdomandæ Campaniæ inſiſtere iuberet.* Quod ſalutare non modo partibus Veſpaſiani, ſed Reip. fuit. nam ſi recens victoria miles, & ſuper inſitam peruicaciam ſecundis ferox. Romam contendiſſet; haud parua mole certatum. nec ſine exitio vrbis foret. quippe L. Vitellio, quamuis infami, inerat induſtria: nec virtutibus, vt boni; ſed quo modo peſſimus quiſque, vitijs valebat. Dū hæc in partibus Vitellij geruntur, digreſſus Narnia Veſpaſiani exercitus, feſtos Saturni dies, Otriculi per otium agitabat. Cauſſa tam prauæ moræ, vt Mucianum opperirētur. Nec defuere qui Antonium ſuſpicionibus arguerent, tamquam *dolo cun-*

ctan-

ſtantem, poſt ſecretas Vitelli epiſtolas, quibus conſulatum & nubilem filiam, & dotales opes, pretium proditionis, offerebat. Alij *ficta hæc, & in gratiam Muciani compoſita.* Quidam *omnium id ducum conſilium fuiſſe, oſtentare potius vrbi bellum, quam inferre; quando validiſſimæ cohortes à Vitellio deſciuiſſent, & abſciſſis omnibus præſidijs, ceſſurus imperio videbatur. Sed cuncta feſtinatione, deinde ignauia Sabini corrupta: qui ſumptis temere armis, munitiſsimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduerſus tris cohortes tueri nequiſſet.* Haud facile quis vni aſſignauerit culpam, quæ omnium fuit. nam & Mucianus ambiguis epiſtolis, victores morabatur; & Antonius præpoſtero obſequio, vel dum regerit inuidiam, crimen meruit. ceterique duces, dum peractum bellum putant, finem eius inſigniuere. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus præmiſſus, vt tranſuerſis itineribus per agrum Sabinum, Salaria via vrbem introiret, ſatis maturauerat: donec obſeſſi Capitolij fama cunctos ſimul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, ſerum auxilium venit. Illic *interfectum Sabinum, conflagraſſe Capitolium, tremere vrbem*, mæſta omnia accepit: *plebem quoque & ſeruitia pro Vitellio armari*, nuntiabatur. Et Petilio Ceriali equeſtre prœlium aduerſum fuerat. namque incautum, & tamquam ad victos ruentem, Vitelliani, interiectus equiti pedes excepere. pugnatum haud procul vrbe, inter ædificia hortoſque, & anfractus viarum. quæ gnara Vitellianis, incomperta hoſtibus, metum fecerant. neque omnis eques concors adiunctis quibuſdam, qui nuper apud Narniam dediti, fortunã partium ſpeculabantur capitur præfectus alę Tullius Flauianus: ceteri fęda fuga cõſternantur, non vltra Fidenas ſecutis victoribus. Eo ſucceſſu ſtudia populi aucta. vulgus vrbanũ arma cepit. Paucis ſcuta militaria, plures raptis quod cuique obuium telis, *ſignum pugnæ* expoſcunt.

Agit grates Vitellius, & *ad tuendā vrbem prorumpere* iubet. Mox vocato ſenatu, deliguntur legati ad exercitus, vt prætextu Reipub. cōcordiam pacemque ſuaderent. Varia legatorum ſors fuit: qui Petilio Ceriali occurrerunt, extremum diſcrimen adiere, aſpernante milite conditiones pacis. vulneratur prætor Arulenus Ruſticus. auxit inuidiam, ſuper violatum legati prætoriſque nomen, propria dignatio viri. palantur comites: occiditur proximus lictor, dimouere turbam auſus: & ni dato à duce præſidio defenſi forent, ſacrum etiam inter exteras gentes legatorū ius, ante ipſa patriæ mœnia, ciuilis rabies vſque in exitium temeraſſet. Æquioribus animis accepti ſunt, qui ad Antonium venerant, non quia modeſtior miles, ſed duci plus auctoritatis. Miſcuerat ſe legatis Muſonius Rufus equeſtris ordinis, ſtudium philoſophiæ, & placita Stoicorum æmulatus: cœptabatque permixtus manipulis, *bona pacis ac belli diſcrimina* diſſerens, armatos monere. Id pleriſq; ludibrio; pluribus tædio: nec deerant qui propellerent proculcarentque, ni admonitu modeſtiſſimi cuiuſque, & alijs minitantibus, omiſiſſet intempeſtiuam ſapientiam. Obuiæ fuere & virgines Veſtales, cum epiſtolis Vitellij ad Antonium ſcriptis: *eximi ſupremo certamini vnam diem* poſtulabant; *ſi moram interieciſſent, facilius omnia conuentura*. Virgines cum honore dimiſſæ: Vitellio reſcriptum *Sabini cæde, & incendio Capitolij dirempta belli commercia*. Tentauit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, *vt caſtris iuxta pontem Miluium poſitis, poſtera die vrbem ingrederentur*. Ratio cunctandi, ne aſperatus prœlio miles, non populo, non ſenatui, ne templis quidem ac delubris deorum conſuleret. Sed omnem prolatationem, vt inimicam victoriæ, ſuſpectabant. Simul fulgētia per colles vexilla, quamquam imbellis populus ſequeretur, ſpeciem hoſtilis exercitus fecerant. Tripartito agmine; pars vt aſtiterat, Flaminia via: pars iuxta

ripam Tiberis inceſſit: tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. Plebes inuectis equitibus fuſa. Miles Vitellianus trinis & ipſe præſidijs occurrit. Prælia ante vrbem multa & varia: ſed Flauianis conſilio ducum præſtantibus, ſæpius proſpera. Ii tantum conflictati ſunt, qui in partē ſiniſtram vrbis ad Salluſtianos hortos, per anguſta & lubrica viarum flexerant. Superſtantes macerijs hortorum Vitelliani, ad ſerum vſque diem, ſaxis piliſque ſubeuntes arcebant. donec ab equitibus, qui porta Collina irruperant, circumuenirentur. Concurrere & in campo Martio infeſtæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta totiens victoria: Vitelliani deſperatione ſola ruebant. & quamquam pulſi, rurſus in vrbe congregabantur. Aderat pugnantibus ſpectator populus, vtque in ludicro certamine, hos modo, rurſus illos clamore & plauſu fouebat. quotiens pars altera inclinaſſet, abditos in tabernis, aut ſi quam in domū perfugerant, *erui iugularique* expoſtulantes, parte maiore prædæ potiebantur. nam milite ad ſanguinē & cædes obuerſo ſpolia in vulgus cedebant. Sæua ac deformis vrbe tota facies alibi prœlia & vulnera; alibi balineæ popinæque ſimul cruor & ſtrues corporū: iuxta ſcorta, & ſcortis ſimiles: quantum in luxurioſo otio libidinum; quidquid in acerbiſſima captiuitate ſcelerum: prorſus ut eandem ciuitatem, & furere crederes, & laſciuire. Conflixerant ante armati exercitus in urbe, bis L. Sulla, ſemel Cinna uictoribus, nec tunc minus crudelitatis: nunc inhumana ſecuritas, & ne minimo quidem temporis uoluptates intermiſſæ, uelut feſtis diebus id quoq; gaudium accederet, exſultabāt, fruebantur, nulla partium cura, malis publicis læti. Plurimum molis in oppugnatione caſtrorū fuit, quæ acerrimus quiſq; ut nouiſſimā ſpem retinebant: eo intentius uictores, præcipuo ueterū cohortium ſtudio, cūcta ualidiſſimarum urbium excidijs reperta, ſimul admouent teſtudinē, tormē-

ra, aggeres, faceſque: *quidquid tot prælijs laboris ac periculi hauſiſſent, opere illo conſummari* clamitantes. *Vrbem ſenatui ac Pop. Rom. templa dijs reddita: proprium eſſe militis decus, in caſtris, illam patriam, illos penates, ni ſtatim recipiantur, noctem in armis agendam.* Contra Vitelliani, quamquam numero fatoque diſpares, inquietare victoriam, morari pacem, domos araſque cruore fœdare, ſuprema victis ſolatia complectebantur. Multi ſemianimes ſuper turres & propugnacula mœnium exſpirauere. Conuulſis portis, reliquus globus obtulit ſe victoribus: & cecidere omnes cõtrarijs vulneribus, verſi in hoſtē. ea cura etiam morientibus decori exitus fuit. Vitellius capta vrbe, per auerſam palatij partē, Auentinum in domum vxoris ſellula defertur: vt ſi diem latebra vitauiſſet, Tarracinam ad cohortes fratremque perfugeret. Dein mobilitate ingenij, & quæ natura pauoris eſt, cum omnia metuenti, præſentia maxime diſplicerent, in palatium regreditur, vaſtum deſertumque: dilapſis etiam infimis ſeruitiorum, aut occurſum eius declinantibus. Terret ſolitudo, & tacentes loci: tentat clauſa: inhorreſcit vacuis: feſſuſque miſero errore, & pudenda latebra ſemet occultans, ab Iulio Placido tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ pone tergum manus: laniata veſte, fœdum ſpectaculum ducebatur, multis increpantibus, nullo illacrymante. deformitas exitus miſericordiam abſtulerat. Obuius è Germanicis militibus Vitelliũ infeſto ictu, per iram, vel quo maturius ludibrijs eximeret; an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputauit, ac ſtatim confoſſus eſt. Vitellium infeſtis mucronibus coactum modo erigere os & offerre contumelijs, nunc cadentes ſtatuas ſuas, plerumq; roſtra, & Galbæ occiſi locũ contueri, poſtremo ad Gemonias, vbi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulere. Vox vna nõ degeneris animi excepta, cũ tribunos inſultãti, *ſe tamē imperatorē eius fuiſſe* reſpõdit. Ac deinde ingeſtis vul-

neribus, concidit. Et vulgus eadē prauitate inſectabatur interfectum, qua fouerat viuentem. Pater illi L. Vitellius. ſeptimum & quinquageſimum ætatis annum explebat. conſulatum, ſacerdotia, nomen locumq; inter primores, nulla ſua induſtria, ſed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulere, qui ipſum non nouerant. Studia exercitus, raro cuiquam bonis artibus quæſita perinde affuere, quam huic per ignauiam. Inerat tamen ſimplicitas ac liberalitas: quę, ni adſit modus, in exitium vertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum, non conſtantia morum continere putat, meruit magis quam habuit. Reip. haud dubie intererat, Vitellium vinci: ſed imputare perfidiam non poſſunt, qui Vitellium Veſpaſiano prodidere, cum à Galba deſciuiſſent. Præcipiti in occaſum die, ob pauorem magiſtratuum ſenatorumque, qui dilapſi ex vrbe, aut per domos clientium ſemet occultabant, vocari ſenatus non potuit. Domitianum, poſtquam nihil hoſtile metuebatur, ad duces partium progreſſum, & *Cæſarem* conſalutatum, miles frequens, vtq; erat in armis, in paternos penates deduxit.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM

LIBER IV.

Breuiarium Libri IV.

Licentia militum Flauianorum in ipſa Vrbe exercita. L. Vitellio dedito interfectoque Campania componitur. Senatus pro Veſpaſiano. Flauianorum ducum honores. Heluidij Priſci vita atque mores, cum Eprio Marcello certamina, inter quæ de Legatis ad Veſpaſianum, quos Heluidius à magiſtratibus eligi, Marcellus ſorte duci, malunt, Heluidius alia quoque cenſet libera & irrita. Celer accuſatur. Mucianus Calpurnium Galerianum interficit. Interea bellum in Germania Bataui mouent Ciuilis artibus perſuaſi, occaſione ex bello ciuili Romæ nata. accedunt eorum conſilijs Caninefates Friſiique, electo Rege Brinione. Ciuilis Romanos cædit. 24 naues capit. Germani auxilia ei offerunt. ipſe Gallias ſollicitat. Hordeonius Flaccus copias in eum mittit: quæ fugantur. Batauorum & Caninefatium cohortes corruptæ, legionem Romanam tranſitum negantem apud Bonnam cædunt. Ciuilis ſuos in verba Veſpaſiani adigit. Romanos ad Vetera obſidet. Sed illi obſidionem fortiter tolerant, oppugnatoribus repulſis. Interim milites culpam motuum in Hordeonium Flaccum conferunt; Voculam ducem poſcunt: & Herennium, quem re malè geſta verberant. Germani pro Ciuili Vbios vexant. Vetera oppugnant, ſed improſpero ſucceſſu.

ſu. ergo Ciuilis obſidionem continuat. Hordeonius ſuos Veſpaſiano adijcit. Ciuilis monitus ab armis recedere, non paret. cum Vocula confligit vario euentu, non ſine vtriuſque ducis culpa. Vocula proſpero prælio facto Vetera caſtra obſidione liberat. Romani milites Hordeonium necant, euadente Vocula, mox à Ciuili victi. Voculam denuò ſequuntur. Magontiaci obſidio. Treuirorum merita in Romanos. L. Piſo. Muciani vis. Domitiani libido. Antonij potentia infracta. Galbæ honores reſtituti. Celer damnatur ob accuſatum Baream. alij etiam delatores caſtigantur. inter quos Aquilius Regulus à Meſſala fratre defenſus, à Montano percellitur. Heluidius idem in Marcellum tentat. ſed Mucianus intercedit. Senienſes puniti ob ſenatorem pulſatum. Seditio militaris præuenta à Muciano. Conſulatus quos Vitellius dederat abrogati. L. Piſo Africæ proconſul miſſum ad cædem ſuam à Muciano Centurionem ſupplicio adficit. Sed Valerij Feſti inſidijs interit. Serui eius inſignis fides. Parthorum auxilia non recipit Veſpaſianus, quem iratum Domitiano Titus mitigat. Capitolium reſtituitur. Bellum Gallicum Germanicumque flagrat. Ducibus præter Ciuilem, Claſſico, Iulio Tutore, & Iulio Sabino, qui egreſſi contra eos Voculæ Treuiros & Lingonas adimunt. quin & Romanum exercitum tentant. quem Vocula conſtanti oratione hortatur. nec proficit quin à Ciuili occiditur, atque hic Romanos ſacramento adigit: Tutor Agrippinenſes: Claſſicus obſeſſos ad Vetera: quibus violatur fides. Ciuilis votum & conſilia. Velledæ auctoritas. Romanorum deditorum profectio. Conſultatio Ciuilis & Claſſici de Agrippinenſibus, & ad eos Tencterorum legatio, vt in corpus Germaniæ redeant: ad eã reſpõſio Agrippinenſium. Velledæ maieſtas Ciuilis Bethaſios, Tungros, Neruios occupat. Sabinus à Sequanis victus latet. Mucianus & Domitianus ad bellum accinguntur. Remi Gallias in fide Romana conſeruant, exceptis

Tre-

Treuiris atque Lingonibus. Tutor Treuirique victi bellum renouant. Petilius Cerialis aduenit, qui Valentinum & Treuiros capit: militibus exitium vrbis poſcentibus reſiſtit. Legiones ad Ciuilem tranſgreſſas recipit. Treuiros & Lingonas accurata oratione officij admonet, ipſorum in eo vtilitatem verti. Ciuilis ad Cerialem literæ, ipſiuſque & Tutoris diuerſæ ſententiæ: atq; huic accedit Claſsicus. ergo confeſtim pugna conſeritur, proſpera primum Ciuili; mox aduerſa. Agrippinenſes iterum à Germanis deſciſcunt. Mucianus Vitellij filium interficit. Antonius Primus ad Veſpaſianum proficiſcitur. Veſpaſianus quendam oculis; & alium manu captum ſanitati reſtituit. Confirmatur omine oblato in æde Serapidis: cuius dei origo & nomen hac occaſione exponitur. Valentinus Treuirorum dux punitur. Domitianus Cerialem tentat, an ſibi exercitum imperiumque tradere velit.

INterfecto Vitellio, bellum magis deſierat, quam pax cœperat; Armati per vrbem victores, implacabili odio, victos conſectabantur. plenæ cædibus viæ, cruenta fora templaq; paſſim trucidatis, vt quemq; ſors obtulerat. Ac mox augeſcente licentia, ſcrutari, ac protrahere abditos: ſi quem procerum habitu & iuuenta proſpexerant, obtruncare, nullo militum, aut populi diſcrimine. Quæ ſæuitia recentibus odijs ſanguine explebatur, dein verterat in auaritiam. nihil vſquam ſecretum aut clauſum ſinebant, *Vitellianos occultari* ſimulantes. Initium id perfringendarum domuum; vel ſi reſiſteretur, cauſſa cædis. nec deerat egentiſſimus quiſque ex plebe. & peſſimi ſeruitiorum prodere vltro dites dominos: alij ab amicis monſtrabantur. Vbiq; lamenta, conclamationes, & fortuna captæ vrbis, adeo vt Othoniani Vitellianiq; militis inuidioſa antea petulantia deſideraretur. Duces partium accendendo ciuili bello

acres,

acres, temperandæ victoriæ impares, quippe in turbas & diſcordias peſſimo cuiq; plurima vis: pax & quies bonis artibus indigent. Nomen ſedemque Cæſaris Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, ſed ſtupris & adulterijs filium principis agebat. Præfectura prætorij, penes Arrium Varum: ſumma potentiæ, in Primo Antonio. is pecuniam familiamque è principis domo, quaſi Cremonenſem prædam rapere. ceteri modeſtia vel ignobilitate, vt in bello obſcuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & ſeruitio parata, *occupari redeuntem Tarracina L. Vitellium cum cohortibus, exſtinguique reliqua belli.* poſtulabat. Præmiſſi Ariciam equites: agmen legionum intra Bouillas ſtetit. Nec cunctatus eſt Vitellius, ſeque & cohortes arbitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haud minus ira, quam metu abiecit. Longus deditorum ordo, ſeptus armatis, per vrbem inceſſit, nemo ſupplici vultu, ſed triſtes & truces, & aduerſum plauſus ac laſciuiam inſultantis vulgi immobiles. paucos erumpere auſos, circumiecti preſſere. ceteri in cuſtodiam conditi. Nihil quiſquam locutus indignum, & quamquam inter aduerſa, ſalua virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitijs fratris; in principatu eius vigilantior; nec perinde proſperis ſocius, quam aduerſis abſtractus. Iiſdem diebus Lucilius Baſſus cum expedito equite, ad componendam Campaniam mittitur: diſcordibus municipiorum animis, magis inter ſemet, quam contumacia aduerſus Principem. Viſo milite quies, & minoribus colonijs impunitas: Capuæ legio tertia hiemandi cauſſa locatur. & domus illuſtres afflictæ; cum contra Tarracinenſes nulla ope iuuarentur. Tanto procliuius eſt iniuriæ, quam beneficio vicem exſoluere: quia gratia oneri, vltio in quęſtu habetur. Solatio fuit ſeruus Verginij Capitonis, quē proditorē Tarracinēſium diximus patibulo affixus, in ijſdē ānulis, quos acceptos à Vitellio geſtabat. At Romæ ſenatus cūcta principibus

ſolita Veſpaſiano decernit, lætus & ſpei certus. quippe ſumpta per Gallias Hiſpaniaſque ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico; poſtquam Ægyptum, Iudæam, Syriamque, & omnis prouincias exercituſque luſtrauerant, velut expiato terrarum orbe, cepiſſe finem videbantur. Addidere alacritatem Veſpaſiani litteræ, tamquam manente bello ſcriptæ. ea prima ſpecie forma: ceterum vt princeps loquebatur, ciuilia de ſe, de Rep. egregia, nec ſenatus obſequium deerat Ipſi *conſulatus cum Tito filio, prætura Domitiano & conſulare imperium* decernuntur. Miſerat & Mucianus epiſtolas ad ſenatum, quæ materiam ſermonibus præbuere: *ſi priuatus eſſet, cur publice loqueretur: potuiſſe eadem, paucos poſt dies, loco ſententiæ dici.* ipſa quoq; inſectatio in Vitellium, ſera & ſine libertate. id vero erga Rempub. ſuperbum, erga principem contumelioſum, quod *in manu ſua fuiſſe imperium, donatumq; Veſpaſiano* iactabat. Ceterum inuidia in occulto; adulatio in aperto erant: multo cum honore verborum *Muciano triumphalia* de bello ciuili data: ſed *in Sarmatas expeditio* fingebatur. Adduntur *Primo Antonio conſularia, Cornelio Fuſco, & Arrio Varo, prætoria inſignia.* Mox deos reſpexere. *reſtitui* placuit *Capitolium.* Eaq; omnia Valerius Aſiaticus, conſul deſignatus, cenſuit. Ceteri vultu manuque; pauci quibus conſpicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compoſitis orationibus aſſentiebantur. Vbi ad Heluidium Priſcum prætorem deſignatum ventum, prompſit ſententiam, vt honorificam in bonum principem.* Falſa aberãt, & ſtudijs ſenatus attollebatur. Iſque pręcipuus illi dies, magnæ offenſæ initium, & magnæ gloriæ fuit. Res poſcere videtur, quia iterum in mentionem incidimus viri ſæpius memorandi, vt vitam ſtudiaq; eius, & quali fortuna ſit vſus, paucis repetam. Heluidius Priſcus, regione Italiæ, Tarracinæ municipio, Cluuio patre, qui ordinem primipili duxiſſet, ingenium illuſtre atioribus ſtudijs iuuenis

nis admodum dedit:nō vt pleriq; vt nomine magnifico ſegne otium velaret, ſed quo firmior aduerſus fortuita, Rempub. capeſſeret. doctores ſapientiæ ſecutus eſt, qui ſola bona quæ honeſta, mala tantum quæ turpia:potentiam,nobilitatem, ceteraq; extra animum,neq; bonis neq; malis annumerant. Quæſtorius adhuc,à Pæto Thraſea gener delectus, è moribus ſoceri nihil æque ac libertatem hauſit:ciuis, ſenator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officijs æquabilis, opum contemptor,recti peruicax,conſtans aduerſus metus. Erant quibus appetentior famæ videretur.quādo etiam ſapientibus, cupido gloriæ nouiſſima exuitur. Ruina ſoceri in exſiliū pulſus, vt Galbæ principatu redijt, Marcellum Eprium delatorē Thraſeæ accuſare aggreditur. Ea vltio, incertum maior an iuſtior, ſenatum in ſtudia diduxerat. Nam ſi caderet Marcellus,agmen reorum ſternebatur. Primo minax certamen, & egregijs orationibus vtriuſque teſtatum. Mox dubia voluntate Galbæ, multis ſenatorum deprecantibus, omiſit Priſcus: varijs,vt ſunt hominum ingenia,ſermonibus,moderationem laudantium, aut conſtantiam requirentium. Ceterum eo ſenatus die, quo *de imperio Veſpaſiani* cenſebant, placuerat *mitti ad principem legatos.*Hinc inter Heluidium,& Eprium,acre iurgium.Priſcus *eligi nominatim à magiſtratibus iuratis;* Marcellus *vrnam* poſtulabat,quæ conſulis deſignati ſententia fuerat. Sed Marcelli ſtudiū proprius rubor excitabat, ne alijs electis poſthabitus crederetur. Paulatimq; per altercationem, ad cōtinuas & infeſtas orationes prouecti ſunt, quærente Heluidio,*quid ita Marcellus iudicium magiſtratuū paueſceret?eſſe illi pecuniam,& eloquentiam, quis multos anteiret,ni memoria flagitiorum vrgeretur. Sorte & vrna,mores non diſcerni: ſuffragia & exiſtimationem ſenatus reperta;vt in cuiuſque vitam famamq; penetrarent. pertinere ad vtilitatem Reipub. pertinere ad Veſpaſiani honorem, occurrere illi quos innocentiſſimos ſenatus habeat,qui honeſtis ſermoni-*

monibus aures imperatoris imbuant. Fuiſſe Veſpaſiano amicitiam cum Thraſea, Sorano, Sentio: quorum accuſatores, etiamſi puniri non oporteat, oſtentari non debere. hoc ſenatus iudicio, velut admoneri principem, quos probet: quos reformidet. nullum maius boni imperij inſtrumentum, quam bonos amicos. Eſſe ſatis Marcello; quod Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur præmijs & impunitate, Veſpaſianum melioribus relinqueret. Marcellus, *non ſuam ſententiam impugnari, ſed conſulem deſignatum cenſuiſſe* dicebat, *ſecundum vetera exempla, quæ ſortem legationibus poſuiſſent, ne ambitioni aut inimicitijs locus foret. Nihil eueniſſe cur antiquitus inſtituta exoleſcerent, aut principis honor in cuiuſquam contumeliam verteretur. ſufficere omnes obſequio. id magis vitandum, ne peruicacia quorundam irritaretur animus nouo principatu ſuſpenſus, & vultus quoq; ac ſermones omnium circumſpectans. Se meminiſſe temporum, quibus natus ſit, quam ciuitatis formam patres auique inſtituerint: vlteriora mirari, præſentia ſequi: bonos imperatores voto expetere, qualeſcumque tolerare. Non magis ſua oratione Thraſeam, quam iudicio ſenatus afflictum. Sæuitiam Neronis per huiuſmodi imagines illuſiſſe. nec minus ſibi anxiam talem amicitiam, quam alijs exilium. Denique conſtantia, fortitudine, Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: ſe vnum eſſe ex illo ſenatu, qui ſimul ſeruierit. Suadere etiam Priſco, ne ſupra principem ſcanderet, ne Veſpaſianum ſenem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præceptis coerceret. Quo modo peſſimis imperatoribus ſine fine dominationem, ita quamuis egregijs modum libertatis placere.* Hæc magnis vtrimq; contentionibus iactata, diuerſis ſtudijs accipiebantur. Vicit pars quæ ſortiri legatos malebat, etiam medijs patrum annitentibus retinere morem. Et ſplendidiſſimus quiſque eodem inclinabat, metu inuidiæ ſi ipſi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractabatur ærarium) *publicam paupertatem* queſti, *modum impenſis* poſtulauerant.

iant. Eam curam conſul deſignatus, ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, principi reſeruabat. Heluidius *arbitrio ſenatus agendum* cenſuit. Cum perrogarent ſententias conſules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis interceſſit, *ne quid ſuper tanta re, principe abſente, ſtatueretur.* cenſuerat Heluidius, *vt Capitolium publice reſtitueretur, adiuuaret Veſpaſianus.* Eam ſententiam modeſtiſſimus quiſque ſilentio, deinde obliuio trāſmiſit. Fuere, qui & meminiſſent. Tum inuectus eſt Muſonius Rufus in *Publium Celerem, à quo Baream Soranum falſo teſtimonio circumuentum* arguebat. Ea cognitione renouari odia accuſationum videbantur. ſed vilis & nocens reus, protegi non poterat. Quippe Sorani ſancta memoria: Celer profeſſus ſapientiam, dein teſtis in Baream, proditor corruptorq; amici, & cuius ſe magiſtrum ferebat. Proximus dies cauſſæ deſtinatur. Nec tam Muſonius aut Publius, quam Priſcus & Marcellus, ceteriq; motis ad vltionem animis, exſpectabantur. Tali rerum ſtatu, cum diſcordia inter patres, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, non leges, non princeps in ciuitate eſſent; Mucianus vrbem ingreſſus cuncta ſimul in ſe traxit. fracta Primi Antonij Variq; Arij potentia, male diſſimulata in eos Muciani iracundia, quāuis vultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offenſis ſagax; verterat ſe tranſtuleratq;. Ille vnus ambiri, coli nec deerat ipſe, ſtipatus armatis, domos hortoſque permutans, apparatu, inceſſu, excubijs, vim Principis complecti, nomen remittere. Plurimū terroris intulit cædes Calpurnij Galeriani. Is fuit filius C. Piſonis, nihil auſus: ſed nomen inſigne, & decora ipſi iuuenta, rumore vulgi celebrabantur: erantq; in ciuitate adhuc turbida, & nouis ſermonibus læta, qui principatus inanē ei famā circūdarēt. Iuſſu Muciani cuſtodia militari cinctus, ne ī ipſa urbe cōſpectior mors foret, ad quadrag. ab urbe lapidē, via Appia, fuſo per uenas sāguine exſtinguitur. Iulius Priſcus prętoriarū ſub Vitellio

cohor-

cohortium præfectus, ſe ipſum interfecit, pudore magis quam neceſſitate. Alphenus Varus ignauię infamiæq; ſuæ ſuperfuit. Aſiaticus (enim is libertus) malam potentiam ſeruili ſupplicio expiauit. Iiſdem diebus crebreſcentem cladis Germanicæ famam, nequaquam mæſta ciuitas excipiebat. *cæſos exercitus, capta legionum hiberna, deſciuiſſe Gallias,* non vt mala loquebantur. Id bellum quibus cauſſis ortum, quanto externarum ſociarumque gentium motu flagrauerit, altius expediam. Bataui donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, ſeditione domeſtica pulſi, extrema Gallicæ oræ vacua ocultoribus, ſimulq; inſulam inter vada ſitam occupauere, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus Romanis, ſocietate validiorum attriti, viros tantum armaq; imperio miniſtrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniã gloria, tranſmiſſis illuc cohortibus, quas veteri inſtituto nobiliſſimi popularium regebant. Erat & domi delectus eques, præcipuo nandi ſtudio, arma equoſque retinens, integris turmis, Rhenũ perrumpere. Iulius Paulus, & Claudius Ciuilis, regia ſtirpe, multo ceteros anteibant. Paulum Fonteius Capito, falſo rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili catenæ, miſſuſque ad Neronem, & à Galba abſolutus, ſub Vitellio rurſus diſcrimen adijt, flagitante ſuppliciũ eius exercitu. Inde cauſſæ irarum, ſpeſque ex malis noſtris. Sed Ciuilis, vltra quã barbaris ſolitum, ingenio ſollers, & *Sertorium ſe* aut *Hannibalem* ferens, ſimili oris dehoneſtamẽto, ne vt hoſti obuiam iretur, ſi à populo Romano palam deſciuiſſet, Veſpaſiani amicitiã, ſtudiumq; partium prætendit. miſſis ſane ad eum primi Antonij litteris, quibus *auertere accita a Vitellio auxilia, & tumultus Germanici ſpecie, retentare legiones* iubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præſens monuerat, inclinato in Veſpaſianum animo, & Reip. cura, cui excidium aduentabat, ſi redintegratum bellum, & tot armatorũ millia Italiã

irru-

irrupiſſent. Igitur Ciuilis deſciſcendi certus, occultato interim altiore conſilio, cetera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit. Iuſſu Vitellij, Batauorum iuuētus ad delectum vocabatur; quē ſuapte natura grauē, onerabant miniſtri auaritia ac luxu, ſenes aut inualidos conquirēdo, quos pretio dimitterent. rurſus impubes, ſed forma cōſpicui (& eſt plerīſque procera pueritia) ad ſtuprum trahebantur. Hinc inuidia, & cōpoſiti ſeditionis auctores, perpulere vt delectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & prōptiſſimos vulgi, ſpecie epularum, ſacrum in nemus vocatos, vbi nocte ac lætitia incaluiſſe videt, à laude gloriaq; gētis orſus, iniurias & raptus, & cetera ſeruitij mala enumerat. *Neq; enim ſocietatē vt olim, ſed tamquam mancipia haberi. Quādo legatum, graui quidē comitatu, & ſuperbo cum imperio, venire? tradi ſe præfectis cēturionibuſque, quos vbi ſpolijs & ſanguine expleuerint, mutari, exquiriq; nouos ſinus, & varia prædandi vocabula. Inſtare delectum, quo liberi à parētibus, fratres à fratribus, velut ſupremum diuidantur. Nunquam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hibernis quam prædam & ſenes attollerent tantum oculos, & inania legionum nomina ne paueſcerent. eſſe ſibi robur peditum equitumq; conſanguineos Germanos; Gallias idem cupientes: ne Romanis quidē ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunā Veſpaſiano imputaturos: victoriæ rationem non reddi.* Magno cum aſſenſu auditus, barbaro ritu, & patris exſecrationibus, vniuerſos adigit. Miſſi ad Caninefates, qui conſilia ſociarent. Ea gens partē inſulæ colit, origine, lingua, virtute, par Batauis: numero ſuperantur. Mox occultis nuntijs, pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, miſſas in Germaniam, vt ſupra rettulimus, ac tū Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus, ſtolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium inſigni pater eius multa hoſtilia auſus, Caianarum expeditionū ludibrium impune ſpreuerat. Igitur ipſo rebellis familiæ nomine placuit, impoſituſque ſcuto, more

gentis,

gentis,& ſuſtinentium humeris vibratus, dux deligitur. Statimq; accitis Friſiis (transrhenana gens eſt) duarum cohortium hiberna, proxima occupatu, Oceano irrumpit. Nec præuiderant impetum hoſtium milites: nec ſi præuidiſſent, ſatis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra, inde vagos & pacis modo effuſos lixas, negotiatoreſque Romanos, inuadunt. Simul excidijs caſtellorū imminebant: quæ à præfectis cohortiū incenſa ſunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaq; & quod militum, in ſuperiorem inſulę partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus, quā robur. Quippe viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Neruiorum Germanorumq; pagis, ſegnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo graſſandum ratus, incuſauit vltro prę fectos, *quod caſtella deſeruiſſent. Se cum cohorte cui præerat, Canineſatem tumultum compreſſurū: illi ſua quiſque hiberna repeterent.* Subeſſe fraudem conſilio, & diſperſas cohortes facilius opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, ſed Ciuilem eſſe patuit: erumpentibus paulatim indicijs, quæ Germani, lata bello gens, nō diu occultauerant. Vbi inſidiæ parum ceſſere, ad vim tranſgreſſus, Caninefates, Friſios, Batauos proprijs cuneis cōponit. directa ex diuerſo acies haud procul à flumine Rheno, & obuerſis in hoſtem nauibus, quas incenſis caſtellis illuc appulerāt. nec diu certato, Tungrorum cohors ſigna ad Ciuilē tranſtulit: perculſiq; milites improuiſa proditione, à ſocijs hoſtibuſque cædebantur. Eadem etiā nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tamquam imperitia, officia nautarum propugnatorumque impediebant. mox contra tendere, & puppes hoſtili ripæ obijcere. ad poſtremum gubernatores centurioneſque, niſi eadē volentis, trucidant. donec vniuerſa quatuor & viginti nauiū claſſis, trāſfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria in præſens, in poſterum vſui: armaque & naues, quibus indigebant, adepti, magna per Germanias Galliaſque

liaſque fama, *libertatis auctores* celebrabantur. Germaniæ ſtatim miſere legatos, auxilia offerētes. Galliarum ſocietatem, Ciuilis arte doniſque affectabat. captos cohortiū præfectos ſuas in ciuitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent data poteſtate. manētibus, honorata militia; digredientibus, ſpolia Romanorum offerebantur. Simul, ſecretis ſermonibus, admonebat *malorum, quæ tot annis perpeſſi, miſeram ſeruitutem falſo pacem vocarent. Batauos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepiſſe. prima acie, fuſum victumque Romanum: quid ſi Gallia iugum exuant? quantum in Italia reliquum? prouinciarum ſanguine, prouincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent: Batauo equite, protritos Aeduos Aruernoſque. fuiſſe inter Verginij auxilia Belgas: vereque reputantibus, Galliam ſuiſmet viribus concidiſſe. Nunc eaſdem omnium partes, addito ſi quid Militaris diſciplinæ in caſtris Romanorum viguerit. eſſe ſecum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirent Syria, Aſiaque, & ſuetus regibus Oriens: multos adhuc in Gallia viuere, ante tributa genitos. Nuper certe, caſo Quinctilio Varo, pulſam è Germania ſeruitutē. Nec Vitellium principem, ſed Cæſarem Auguſtum bello prouocatum. Libertatē natura, etiam mutis animalibus, datam. Virtutem proprium hominis bonum. Deos fortioribus adeſſe. Proinde arriperent vacui occupatos; integri feſſos. dum alij Veſpaſianum, alij Vitellium foueant, patere locum aduerſus vtrumque.* Sic in Gallias Germaniaſque intentus, ſi deſtinata proueniſſent validiſſimarum ditiſſimarumque nationū regno imminebat. At Flaccus Hordeonius primos Ciuilis conatus per diſſimulationem aluit: ubi *expugnata caſtra, deletas cohortes, pulſum Batauorum inſula Romanum nomen*, trepidi nuntij afferebant; Mumium Lupercū legatum (is duarū legionū hibernis præerat; *egredi aduerſus hoſtem* iubet. Lupercus legionarios è præſentibus; Vbios è proximis, Treuerorū equites, haud lōge agētes,

raptim tranſmiſit: addita Batauorum ala, quæ iam pridem corrupta, fidem ſimulabat, vt proditis in ipſa acie Romanis, maiore pretio fugeret. Ciuilis captarum cohortium ſignis circumdatus, vt ſuo militi recens gloria ante oculos, & hoſtes memoria cladis terrerentur; matrem ſuam ſororeſque, ſimul omnium coniuges paruoſque liberos, conſiſtere à tergo iubet: hortamenta victoriæ, vel pulſis pudorem. Vt virorum cantu, feminarum vlulatu, ſonuit acies; nequaquam par à legionibus, cohortibuſque redditur clamor. Nudauerat ſiniſtrum cornu Batauorum ala transfugiens, ſtatimque in nos verſa. ſed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordineſque retinebat. Vbiorum Treuerorumq; auxilia, fœda fuga diſperſa, totis cãpis palantur. Illuc incubuere Germani Et fuit interim effugium legionibus, in caſtra, quibus *Veterum* nomen eſt. Præfectus alę Batauorum. Claudius Labeo, opidano certamine æmulus Ciuili, ne interfectus inuidiam apud populares, vel ſi retineretur, ſemina diſcordiæ præberet, in Friſios auehitur. Iiſdem diebus Batauorum & Caninefatium coho tes, cũ iuſſu Vitellij in vrbem pergerẽt, miſſus à Ciuile nuntius aſſequitur. Intumuere ſtatim ſuperbia ferociaque, & *pretium itineris, donatiuum, duplex ſtipendium, augeri equitum numerum*, promiſſa ſane à Vitellio poſtulabant, non vt aſſequerentur, ſed cauſſam ſeditioni. Et Flaccus mulra cõcedẽdo, nihil aliud effecerat, quã vt acrius expoſcerent, quæ ſciebant negaturum. Spreto Flacco, inferiorẽ Germaniam petiuere, vt Ciuili iungerentur. Hordeonius, adhibitis tribunis centurionibuſque, conſultauit, *num obſequium abnuentes vi coërceret*. Mox inſita ignauia, & trepidis miniſtris, quos ambiguus auxiliorum animus, & ſubito delectu ſupplete legiones angebant, ſtatuit cõtinere intra caſtra militẽ. Dein pęnitentia, & arguẽtibus ipſis qui ſuaſerãt, tamquã ſecuturus, ſcripſit Herennio Gallo, legionis primæ legato, qui Bonnam obtinebat, vt *ar-*

ceret

ceret tranſitu Batauos: ſe cum exercitu, tergis eorum hæſurum. Et opprimi poterāt, ſi hinc Hordeonius, inde Gallus, motis vtrimque copijs, medios clauſiſſent. Flaccus omiſit inceptum, alijſque litteris Gallū monuit, ne terreret abeuntes. Vnde ſuſpicio, ſponte legatorum excitari bellum: quin cuncta quæ acciderant, aut metuebantur, nō inertia militis, neq; hoſtium vi, ſed fraude ducū euenire. Bataui, cum caſtris Bonnenſibus propinquarent, præmiſere qui Herennio Gallo mādata cohortium exponerent: *Nullum ſibi bellum aduerſus Romanos, pro quibus totiens bellaſſent. Longa atque irrita militia feſſis, patriæ atque otij cupidinē eſſe. Si nemo obſiſteret, innoxium iter fore; ſin arma occurrant, ferro viam inuenturos.* Cunctantem legatum milites perpulerant, *fortunam prælij experiretur.* Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, ſimul paganorū lixarumque ignaua, ſed procax ante periculum manus omnibus portis erumpūt, vt Batauos numero impares circumfundant. Illi veteres militiæ, in cuneis cōgregantur, denſi vndique, & frontē tergaque ac latus tuti. Sic tenuem aciem noſtrorū perfringunt. Cedētibus Belgis, pellitur legio, & vallū portaſq; trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ corporibus foſſæ. nec cæde tantū & vulneribus, ſed ruina, & ſuis pleriq; telis interiere. Victores, colonia Agrippinenſium vitata, nihil cetero in itinere hoſtile auſi, Bonnēſe prelium excuſabant: tamquā petita pace, poſtquā negabatur, ſibimetipſi conſuluiſſent. Ciuilis aduentu veteranarum cohortium, iuſti iam exercitus ductor, ſed cōſilij ambiguus, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderāt, in verba Veſpaſiani adigit. Mittitque legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulſæ, in Vetera caſtra conceſſerant, *vt idem ſacramentum acciperent.* Redditur reſponſum, *neq; proditoris, neq; hoſtium ſe conſilijs vti. Eſſe ſibi Vitelliū principē, pro quo fidem & arma vſque ad ſupremū ſpiritum retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrum re-*

rũ Romanarũ ne ageret, ſed meritas ſceleris pœnas exſpectaret. Quæ vbi relata Ciuili, incenſus ira, vniuerſam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencterique, & excita nuntijs Germania, ad prædam famamque. Aduerſus has belli concurrentis minas, legati legionũ, Mumius Lupercus, & Numiſius Rufus, vallum muroſque firmabant. ſubuerſa longę pacis opera, haud procul caſtris in modum municipij exſtructa, ne hoſtibus vſui forent. Sed parum prouiſum, vt copiæ in caſtra conueherentur; rapi permiſere. Ita paucis diebus per licentiã abſumpta ſunt, quæ aduerſus neceſſitates in longũ ſuffeciſſent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum obtinens, vtramq; Rheni ripam, quo truculentior viſu foret, Germanorum cateruis complet, aſſultante per cãpos equite. Simul naues in aduerſum amnem agebantur. Hinc veteranarũ cohortium ſigna, inde depromptæ ſiluis luciſq; ferarum imagines, vt cuique genti inire prœlium mos eſt, mixta belli ciuilis externiq; facie obſtupefecerãt obſeſſos. & ſpem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus ſitum, vix quinq; millia armatorum Romanorũ tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbata pace illuc congregata, & bello miniſtra aderat. Pars caſtrorũ, in collem leniter aſſurgens, pars æquo adibatur. quippe illis hibernis, obſideri premiq; Germanias Auguſtus crediderat. neq; vnquã id malorũ, vt oppugnatũ vltro legiones noſtras venirẽt. Inde nõ loco, neq; munimentis labor additus: vis & arma ſatis placebant. Bataui, Tranſrhenanique, quo diſcreta virtus manifeſtius ſpectaretur, ſibi quæq; gens conſiſtunt, eminus laceſſentes. Poſt vbi pleraq; telorum turribus pinniſq; mœnium irrita hęrebãt, & deſuper ſaxis vulnerabantur; clamore atq; impetu, inuaſere vallum, appoſitis plerique ſcalis, alij per teſtudinem ſuorum. ſcandebantq; iam quidam, cũ gladijs & armorũ incuſſu præcipitati, ſudibus & pilis obruuntur,

præſe-

præferoces initio, & rebus ſecundis nimij. Sed tum prędæ cupidine aduerſa quoque tolerabant. Machinas etiã, inſolitũ ſibi, auſi. nec vlla ipſis ſolertia. perfugæ captiuiq; docebant ſtruere materias in modũ pontis, mox ſubiectis rotis propellere: vt alij ſuperſtantes, tãquam ex aggere prœliaretur: pars intus, occulti muros ſubruerent. Sed excuſſa baliſtis ſaxa, ſtrauere informe opus. & crates vineaſq; parantibus, adactæ tormentis ardentes haſtæ. vltroq; ipſi oppugnatores ignibus petebantur: donec deſperata vi, verterent conſilium ad moras, haud ignari paucorũ dierũ ineſſe alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopia proditio, & fluxa ſeruitiorum fides, ac fortuita belli ſperabãtur. Flaccus ĩterim, cognito caſtrorum obſidio, & miſſis per Gallias qui auxilia concirẽt, lectos è legionibus Dillio Voculę duodeuiceſimæ legionis legato tradit, vt quam maximis per ripam itineribus celeraret. Ipſe pauidus torpere, inuiſus militibus. neque enim ambigue fremebant, *amiſſas à Magontiaco Batauorum cohortes, diſſimulatos Ciuilis conatus, adſciri in ſocietatem Germanos. non Primi Antonij, neque Muciani ope Veſpaſianum magis adoleuiſſe. aperta odia, armaque palam depelli: fraudem & dolum, obſcura, eoque ineuitabilia. Ciuilẽ ſtare cõtra, ſtruere aciem, Hordeonium, è cubiculo & lectulo, iubere quidquid hoſti conducat. Tot armatas fortiſsimorum virorum manus, vnius ſenis valetudine regi. Quin potius interfecto traditore fortunam virtutemque ſuam malo omine exſoluerent.* His inter ſe vocibus inſtinctos, flammauere inſuper allatæ à Veſpaſiano litteræ, quas Flaccus, quia occultari nequibãt, pro cõcione recitauit: vinctoſq; qui attulerãt, ad Vitellium miſit. Sic mitigatis animis, Bonnã, hiberna primę legionis ventũ. Infenſior illic miles, culpã cladis in Hordeoniũ vertebat: *eius iuſſum directã aduerſus Batauos aciem, tamquã a Magontiaco legiones ſequerẽtur: eiuſdẽ proditione cæſos, nullis ſuperuenientibus auxilijs. Ignota hæc ceteris exercitibus, neq; im-*

peratori ſuo nuntiari : cum accurſu tot prouinciarum, exſtingui repens perfidia potuerit. Hordeonius exẽplaria omnium litterarũ, quibus per Gallias Britanniamque & Hiſpanias auxilia orabat, exercitui recitauit : inſtituitque peſſimum facinus, vt epiſtolæ Aquiliferis legionum traderẽtur, à quis ante militi quam ducibus legebantur. Tum è ſeditioſis vnũ vinciri iubet, magis vſurpandi iuris, quam quia vnius culpa foret. Motuſque Bonna exercitus, in coloniam Agrippinenſem; affluentibus auxilijs Gallorum, qui primo rem Romanã enixè iuuabant. Mox valeſcentibus Germanis, pleræque ciuitates aduerſum nos armatæ, ſpe libertatis; &, ſi exuiſſent ſeruitium, cupidine imperitandi. Gliſcebat iracundia legionum, nec terrorem vnius militis vincula indiderãt. quin idem ille arguebat vltro *cõſcientiam ducis: tamquã nuntius inter Ciuilem Flaccumque, falſo crimine, teſtis veri opprimeretur*. Conſcendit tribunal Vocula, mira conſtantia, prehenſumque militem ac vociferantẽ *duci ad ſupplicium* iuſſit. Et dum mali pauent, optimus quiſque iuſſis paruere. Exin conſenſu *ducem Voculam* poſcentibus, Flaccus ſummam rerum ei permiſit. Sed diſcordes animos multa efferabant, inopia ſtipendij frumentique, & ſimul delectũ tributaque Galliæ aſpernantes: Rhenus incognita illi cælo ſiccitate, vix nauium patiens arti commeatus: diſpoſitæ per omnẽ ripam ſtationes, quæ Germanos vado arcerent: eademque de cauſſa minus frugum, & plures qui conſumerent. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipſa aquarum penuria, tamquam nos amnes quoque, & vetera imperij munimẽta, deſererent. quod in pace, *fors*, ſeu *natura*: tunc *fatum* & *ira dei*, vocabatur. Ingreſſis Noueſium, tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarũ, Herennius Gallus, legatus: nec auſi ad hoſtẽ pergere, loco, Gelduba nomen eſt, caſtra fecere. Ibi ſtruẽda acie, muniendo vallandoque, & ceteris belli meditamentis militem firmabant,

mabant. Vtque præda ad virtutem accenderetur in proximos Gugernorum pagos, qui ſocietatem Ciuilis acceperant, ductus à Vocula exercitus. Pars cum Herennio Gallo permāſit. Forte nauē, haud procul caſtris, frumento grauem, cum per vada hæſiſſet, Germani in ſuam ripam trahebāt. Non tulit Gallus, miſitque ſubſidio cohortem. Auctus Germanorum numerus, paulatimque aggregantibus ſe auxilijs, acie certatum. Germani, multa cum ſtrage noſtrorum, nauem abripiunt. Victi (quod tum in morem verterat) non ſuam ignauiam, ſed perfidiā legati culpabant. Protractum è tentorio, ſciſſa veſte, verberato corpore; *quo pretio, quibus conſcijs, prodidiſſet exercitum, dicere* iubēt. Redit in Hordeonium inuidia. Illum *auctorem ſceleris*, hunc *miniſtrum* vocant: donec exitium minitantibus exterritus; *proditionem* & ipſe Hordeonio obiecit. Vinctuſque, aduentu demum Voculæ, exſoluitur. Is poſtera die, auctores ſeditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuerſitas inerat, licentiæ, patientiæque. Haud dubie gregarius miles, Vitellio fidus: ſplendidiſſimus quiſque, in Veſpaſianum proni. inde ſcelerum ac ſuppliciorū vices, & mixtus obſequio furor: vt contineri non poſſent, qui puniri poterant. At Ciuilem immenſis auctibus vniuerſa Germania extollebat, ſocietate nobiliſſimis obſidum firmata. Ille, vt cuique proximum, *vaſtari Vbios Treueroſque, & alia manu Moſam amnem tranſire* iubet, *vt Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent*. Actæ vtrobique prædæ. Infeſtius in Vbijs, quod gens Germanicę originis, eiurata patria, Romanorū nomine *Agrippinenſes* vocarentur. Cæſę cohortes eorū, in vico Marcoduro, incurioſius agētes, quia procul ripa aberāt. Nec quieuere Vbij, quominus prędas è Germania peterent. primo impune; dein circumuenti ſunt, per omne id bellū meliore vſi fide quā fortuna. Cōtuſis Vbijs, grauior & ſucceſſu rerū ferocior Ciuilis, obſidium legionū vrgebat intētis cu-

ſtodijs, ne quis occultus nuntius venientis auxilij penetraret. Machinas molemq; operum, Batauis delegat: Tranſrhenanos *prælium* poſcentis, *adſcindendum vallum ire, detruſoſque redintegrare certamē* iubet: ſuperāte multitudine, & facili dāno, nec finē labori nox attullit. Cōgeſtis circum lignis, accēſiſq; ſimul epulantes, vt quiſque vino incaluerat, ad pugnā temeritate inani ferebantur. Quippe ipſorū tela, per tenebras vana: Romani conſpicuam Barbarorū aciem, & ſi quis audacia aut inſignibus effulgēs, ad ictū deſtinabāt. Intellectū id Ciuili: *& reſtincto igne, miſceri cūcta tenebris & armis* iubet. Tū vero ſtrepitus diſſoni, caſus incerti, neq; feriendi, neq; declinandi prouidentia. Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tēdere arcus: nihil prodeſſe virtus, fors cūcta turbare, & ignauorū ſæpe telis fortiſſimi cadere. Apud Germanos, inconſulta ira: Romanus miles periculorū gnarus, ferratas ſudes, grauia ſaxa, non forte iaciebat. Vbi ſonus molientiū, aut appoſitæ ſcalæ, hoſtē in manus dederant, propellere vmbone, pilo ſequi. multos in mœnia egreſſos, pugionibus fodere. Sic exhauſta nocte, nouā aciē dies aperuit. Eduxerāt Bataui turrim, duplici tabulato, quā prętorię portę (is ęquiſſimus locus) propinquātē, promoti cōtra validi aſſeres, & incuſſæ trabes perfregere, multa ſuperſtantiū pernicie. Pugnatumq; in perculſos, ſubita & proſpera eruptione. Simul à legionarijs peritia & arte præſtātibus, plura ſtruebantur. Præcipuū pauorē intulit ſuſpenſum & nutās machinamentū, quo repēte demiſſo præter ſuorū ora, ſinguli pluresve hoſtiū ſublime rapti, verſo pondere intra caſtra effundebātur. Ciuilis omiſſa oppugnādi ſpe, rurſus per otiū aſſidebat, nūtijs & promiſſis fidē legionū cōuellens. Hęc in Germania ante Cremonenſe prœliū geſta, cuius euentum litteræ Primi Antonij docuere, addito Cęcinę edicto. Et præfectus cohortis è victis, Alpinus Mōtanus, fortunā partiū præſens fatebatur. Diuerſi hinc motus animorum.

morũ. Auxilia è Gallia, quis nec amor, nec odiũ in partes, militia ſine affectu, hortantibus præfectis, ſtatim à Vitellio deſciſcũt: vetus miles cũctabatur. Sed adigẽte Hordeonio Flacco, inſtãtibus tribunis, dixit ſacramentũ, non vultu neq; animo ſatis affirmans: & cum cetera iurisjurãdi verba conciperent, *Veſpaſiani* nomen hæſitãtes, aut leui murmure, & plerumq; ſilentio tranſmittebant. Lectæ deinde pro concione epiſtolæ Antonij ad Ciuilem, ſuſpiciones militum irritauere, tãquã ad ſocium partium ſcriptæ, & de Germanico exercitu hoſtiliter. Mox allatis Geldubam in caſtra nuntijs, eadem dicta, factaq; & miſſus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, *vt abſiſteret bello, neue externa arma falſis velaret. Si Veſpaſianum iuuare aggreſſus foret, ſatisfactum cœptis.* Ad ea Ciuilis primo, callide: poſt, vbi videt Mõtanum prę-ferocem ingenio, paratũque in res nouas, orſus à queſtu periculiſque, quæ per quinque & viginti annos in caſtris Romanis exhauſiſſet. *Egregium,* inquit, *pretium laboris cepi, necẽ fratris, & vincula mea, & ſæuiſſimas huius exercitus voces, quibus ad ſuppliciũ petitus iure gentiũ pœnas repoſco. vos autẽ Treueri, ceteræque ſeruientium animæ, quod pretiũ effuſi toties ſanguinis exſpectatis, niſi ingratam militiam, immortalia tributa, virgas, ſecures, & dominorum ingenia? En ego præfectus vnius cohortis, & Caninefates Batauique, exigua Galliarum portio, vana illa caſtrorum ſpatia excidimus, vel ſepta ferro fameque premimus: denique auſos aut libertas ſequetur, aut victi ijdem erimus.* Sic accenſũ, ſed *molliora referre* iuſſum, dimittit. Ille vt irritus legationis redijt, cetera diſſimulans, quæ mox erupere. Ciuilis parte copiarum retẽta, veteranas cohortes, & quod è Germanis maxime promptum, aduerſus Voculã exercitũq; eius mittit: Iulio Maximo, & Claudio victore ſororis ſuæ filio, ducibus. Rapiũt in trãſitu hiberna alę, Aſciburgij ſita. adeoq; improuiſi caſtra inuolauere, vt nõ alloqui, nõ pãdere aciẽ Vocula potuerit. Id ſolũ, vt in tumultu,

monuit, *ſubſignano milite media firmare*, auxilia paſſim circũfuſa ſunt. Eques prorupit, exceptuſque cõpoſitis hoſtiũ ordinibus, terga in ſuos vertit. Cædes inde, nõ prœlium. Et Neruiorum cohortes, metu ſeu perfidia, latera noſtrorũ nudauere Sic ad legiones peruentum. quæ, amiſſis ſignis, intra vallum ſternebantur; cum repente, nouo auxilio, fortuna pugnæ mutatur. Vaſconũ lectę à Galba cohortes, ac tum accitæ, dum caſtris propinquant, audito prœliantium clamore, intẽtos hoſtes à tergo inuadunt, latioremq; quã pro numero terrorem faciunt. alijs à Noueſio, alijs à Magontiaco vniuerſas copias adueniſſe credẽtibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis viribus confidunt, ſuas recepere. Fortiſſimus quiſq; è Batauis, quantũ peditum erat, funduntur: eques euaſit, cum ſignis captiuiſque, quos prima acie corripuerant. Cęſorũ eo die, in partibus noſtris, maior numerus & imbellior; è Germanis, ipſa robora. Dux vterque, pari culpa meritus aduerſa, proſperis defuere. Nã Ciuilis, ſi maioribus copijs inſtruxiſſet aciem, circumiri à tã paucis cohortibus nequiſſet; caſtraq; perrupta excidiſſet. Vocula, nec aduentũ hoſtium explorauit, eoq; ſimul egreſſus victuſque. dein victoriæ parum cõfiſus, tritis fruſtra dieb[illegible]s, caſtra in hoſtẽ mouit; quẽ ſi ſtatim impell[illegible]re, curſumq; rerũ ſequi maturaſſet; ſoluere o[illegible]ſidium legionum eodem impetu potuiſſet. T[illegible]tauerat interim Ciuilis obſeſſorũ animos, tamquã perditæ apud Romanos res, & ſuis vict[illegible]ria proueniſſet. Circumferebãtur ſigna vexillaque. oſtentati etiam captiui. ex quibus vnus, egregium facinus auſus, clara voce geſta patefecit, cõfoſſus illic à Germanis. vnde maior indici fides. Simul vaſtatione incendijſq; flagrantium villarũ, venire victorẽ exercitum intelligebatur. *In conſpectu caſtrorum conſtitui ſigna, foſſamque & vallum circumdari* Vocula iubet, *vt depoſitis impedimẽtis ſarciniſque expediti certarent.* Hinc in ducem clamor pugnam poſcentium, & minari

nari

nari aſſueuerant. Ne tempore quidē ad ordinandam aciem capto, incompoſiti feſſique prœlium ſumpſere. nā Ciuilis aderat. non minus uitijs hoſtium. quā uirtute ſuorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & ſeditioſiſſimus quiſq; ignauus: quidā recentis uictoriæ memores, retinere locū, ferire hoſtem, ſeque & proximos hortari. Et redintegrata acie, manus ad obſeſſos tendere, *ne tempori deeſſent.* Illi cuncta è muris cernētes; omnibus portis prorumpunt. Ac forte Ciuilis lapſu equi proſtratus, credita per utrumq; exercitū fama, *vulneratum aut interfectum*, immane quantum ſuis pauoris, & hoſtibus alacritatis indidit. Sed Vocula, omiſſis fugientium tergis, uallū turreſq; caſtrorū augebat, tamquam rurſus obſidium immineret: corrupta totiens uictoria, nō falſo ſuſpectus bellum malle. Nihil æque exercitus noſtros, quam egeſtas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turba Noueſium miſſa, ut inde terreſtri itinere frumentū aduеherent. Nam flumine hoſtes potiebantur. Primum agmen ſecurum inceſſit, nondū ſatis firmo Ciuile, qui ubi *rurſus miſſos Noueſium frumentatores, dataſque in præſidiū cohortes, velut multa pace, ingredi* accepit; rarum apud ſigna militē, arma in uehiculis, cunctos licentia uagos, compoſitus inuadit: præmiſſis, qui pontes & uiarum anguſta inſiderent. pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prœlium nox dirimeret. Cohortes Geldubā perrexere, manentibus ut fuerant caſtris, quæ relictorum illic militum præſidio tenebantur. Non erat dubium, quātum in regreſſu diſcriminis adeundum foret, frumentatoribus onuſtis pauculiſque. Addit exercitui ſuo Vocula mille delectos, è quinta & quartadecima legionibus apud Vetera obſeſſis, indomitū militē, & ducibus infenſum. Plures quā iuſſum erat profecti, palam in agmine fremebant, *non ſe vltra famem, inſidias legatorū toleraturos*. At qui remanſerant, *deſertos ſe abducta parte legionum* querebantur. Duplex hinc ſeditio,

alijs reuocantibus Voculam; alijs redire in caſtra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circumſedit. Vocula Geldubam, atq; inde Noueſium cōceſſit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haud procul Noueſio, equeſtri prœlio proſpere certauit. Sed miles, ſecundis aduerſiſque, perinde in exitiū ducum accendebatur. Et aduētu quintanorū quintadecimanorumq; auctæ legiones *donatiuum* expoſcunt, cōperto pecuniam à Vitellio miſſam. Nec diu cunctatus Hordeonius, nomine Veſpaſiani dedit. Idque præcipuum fuit ſeditionis alimentū. Effuſi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, veterē in Hordeonium irā renouant. nec vllo legatorum, tribunorumve obſiſtere auſo, (quippe omnem pudorē nox ademerat) protractum è cubili interficiunt. Eadē in Voculā parabantur, niſi ſeruili habitu, per tenebras, ignoratus euaſiſſet. Vbi ſedato impetu, metus redijt: centuriones cum epiſtolis ad ciuitates Galliarum miſere, *auxilia ac ſtipendia* oraturos. Ipſi, vt eſt vulgus ſine rectore præceps, pauidum, ſocors, aduentāte Ciuile, raptis temere armis, ac ſtatim omiſſis, in fugam vertuntur. Res aduerſæ, diſcordiam peperere; ijs qui è ſuperiore exercitu erāt, cauſſam ſuam diſſociantibus. Vitellij tamen imagines, in caſtris, & per proximas Belgarum ciuitates, repoſitæ, cum iam Vitellius occidiſſet. Dein mutati in pœnitentiam primani, quartanique, & duodeuiceſimani, Voculā ſequuntur: apud quem reſumpto Veſpaſiani ſacramento, ad liberandum Magontiaci obſidium ducebantur. Diſceſſerant obſeſſores, mixtus ex Cattis, Vſipijs, Mattiacis exercitus, ſatietate prædæ, nec incruēti. In via diſperſos & neſcios miles noſter inuaſerat. Quin & loricam vallūque per fines ſuos Treueri ſtruxere, magniſq; inuicē cladibus cū Germanis certabāt, donec egregia erga populum Romanum merita, mox rebelles fœdarent. Interea Veſpaſianus iterū; ac Titus, conſulatū abſentes inierunt, męſta & multiplici metu ſuſpenſa ciuitate, quę ſuper inſtā

tia

tia mala; falſos pauores induerat, *deſciuiſſe Africam res nouas moliente L.Piſone*. Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues ſæuitia hiemis prohibebantur, vulgus alimenta in dies mercari ſolitum, cui vna ex rep. annonæ cura, clauſum litus, retineri commeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui ſtudium partium nondum poſuerant: nec victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles, nulla vmquam ciuilis victoria ſatiauit. Kal. Ianuarijs, in ſenatu, quem Iulius Frontinus prætor vrbanus vocauerat, legatis exercitibuſque, ac regibus *laudes grateſque* decretæ. Et tertio Iuliano prætura, *tamquam tranſgredientem in partes Veſpaſiani legionem deſeruiſſet*, ablata, vt in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equeſtris data. Ex mox, eiurante Frontino, Cęſar Domitianus præturam cepit. Eius nomen epiſtolis edictiſque proponebatur. Vis penes Mucianum erat: niſi quod pleraque Domitianus, inſtigantibus amicis, aut propria libidine, audebat. Sed pręcipuus Muciano metus è Primo Antonio, Varoque Arrio: quos recentes, claroſque rerum fama, ac militum ſtudijs, etiam populus fouebat, quia in neminem vltra aciem ſæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Craſſum, egregijs maioribus, & fraterna imagine fulgentem, ad capeſſendam remp. hortatus: haud defutura conſciorum manu, ni Scribonianus abnuiſſet, ne paratis quidem corrumpi facilis, adeo metuens incerta. Igitur Mucianus, quia propalam opprimi Antonius nequibat: multis in ſenatu laudibus cumulatum, ſecretis promiſſis onerat, *citeriorem Hiſpaniam* oſtentãs, *diſceſſu Cluuij Rufi vacuam*. ſimul amicis eius, tribunatus præfecturaſq. largitur. Dein poſtquam inanem animũ ſpe & cupidine impleuerat, vires abolet: dimiſſa in hiberna legione ſeptima, cuius flagrantiſſimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Arrio Varo miles in Syriam remiſ-

remiſſa. Pars exercitus in Germanias ducebatur. Sic egeſto, quidquid turbidum, redit vrbi ſua forma, legeſque, & munia magiſtratuum. Quo die ſenatum ingreſſus eſt Domitianus, *de abſentia patris fratriſque ac iuuenta ſua*, pauca & modica diſſeruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris confuſio pro modeſtia accipiebatur. Referente Cæſare, *de reſtituendis Galbæ honoribus*, cenſuit Curtius Montanus, *vt Piſonis quoq; memoria celebraretur*. Patres vtrumq; iuſſere. de Piſone irritum fuit. Tum ſorte ducti, *per quos redderentur bello rapta, quiq; æra legum vetuſtate delapſa noſcerent, figerentque, & Faſtos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modumque publicis impenſis facerent*. Redditur Tertio Iuliano prætura, poſtquam cognitus eſt ad Veſpaſianum confugiſſe. Gripho honor manſit. Repeti inde cognitionem inter Muſonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatuſque Publius, & Sorani manibus ſatisfactum. Inſignis publica ſeueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit: iuſtum iudicium expleſſe Muſonius videbatur. Diuerſa fama Demetrio Cynicam ſectam profeſſo, quod manifeſtum reum ambitioſius quam honeſtius defendiſſet. Ipſi Publio neq; animus in periculis, neq; oratio ſuppeditauit. Signo vltionis in accuſatores dato, petit à Cæſare Iunius Mauricus, *vt commentariorum principalium poteſtatem ſenatui faceret, per quos noſceret, quem quiſque accuſandum popoſciſſet. Conſulendum tali ſuper re principem*, reſpondit. Senatus, inchoantibus primoribus, iusiurandum concepit, quo certatim omnes magiſtratus, ceteri vt ſententiam rogabantur, *Deos teſtes* aduocabant, *nihil ope ſua factum quo cuiuſquam ſalus læderetur, neque ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe*. trepidis, & verba iurisiurandi per varias artes mutantibus, quis flagitij conſcientia inerat. Probabant religionem patres, periurium arguebant. Eaque velut cenſura, in Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum, & Ceſtium Seuerum

rum acerrime incubuit, crebris apud Neronem delationibus famoſos. Sariolenum & recens crimen vrgebat, quod apud Vitellium molitus eadem foret. nec deſtitit ſenatus manus intentare Voculæ, donec curia excederet. Ad Pactium Africanum transgreſſi, eum quoque proturbant: tamquam Neroni Scribonianos fratres concordia opibuſque inſignes, ad exitium monſtrauiſſet. Africanus neque fateri audebat, neque abnuere poterat: in Vibium Criſpum, cuius interrogationibus fatigabantur, vltro conuerſus, miſcendo quæ defendere nequibat, ſocietate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæque famam Vipſanius Meſſalla adeptus eſt, nondum ſenatoria ætate, auſus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum ſubuerſa Craſſorum & Orphiti domus in ſummum odium extulerat. Sponte ex S. C. accuſationem ſubijſſe iuuenis admodum, nec depellendi periculi, ſed in ſpem potentiæ videbatur. Et Sulpicia Prætextata Craſſi vxor, quatuorque liberi, ſi cognoſceret ſenatus, vltores aderant. Igitur Meſſalla non cauſſam neque reum tueri, ſed periculis fratris ſemet opponens, flexerat quoſdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eo vſque progreſſus, vt *poſt cædem Galbæ, datam interfectori Piſonis pecuniam à Regulo, adpetitumque morſu Piſonis caput* obiectaret, *Hæc certe*, inquit, *Nero non coegit, nec dignitatem, aut ſalutem illa ſæuitia redemiſti. Sane toleremus iſtorum defenſiones: qui perdere alios, quam periclitari ipſi maluerunt. Te ſecurum reliquerat exſul pater, & diuiſa inter creditores bona, nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupiſceret Nero, nihil quod timeret. libidine ſanguinis, & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defenſionibus expertum, cæde nobili imbuiſti, cum ex funere reipublicæ, raptis conſularibus ſpolijs, ſeptuagies ſeſtertio ſaginatus, & ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, illuſtres ſenes, conſpicuas feminas eadem ruina proſterneres: cum*

ſe-

ſegnitiam Neronis *incuſares*. quod per ſingulas domos,ſeque & delatores fatigaret:poſſe vniuerſum ſenatum vna voce ſubuerti. *Retinete patres conſcripti, & reſeruate hominem tam expediti conſilij, vt omnis ætas inſtructa ſit: & quomodo ſenes noſtri, Marcellum, Criſpum; iuuenes, Regulum imitentur. Inuenit etiam æmulos infelix nequitia, quid ſi floreat vigeatque? Et quem adhuc quæſtorium offendere non audemus, prætorium & conſularem viſuri ſumus? An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio ſuperſtites fuerunt: cum interim inteſtabilior, & ſæuior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum: ea principis ætas, ea moderatio. Sed diutius durant exempla, quam mores. Elanguimus patres conſcripti, nec iam ille ſenatus ſumus, qui occiſo Nerone, delatores & miniſtros, more maiorum puniendos flagitabat. Optimus eſt. poſt malum principem, dies primus.* Tanto cum aſſenſu ſenatus auditus eſt Montanus, vt ſpem caperet Heluidius, poſſe etiam Marcellum proſterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orſus, qui perinde diues & eloquentia clarus, nulli vnquam ſub Nerone periculum faceſſiſſet; crimine ſimul exemploque Eprium vrgebat, ardentibus patrum animis. quod vbi ſenſit Marcellus, velut excedens curia: *Imus,* inquit, *Priſce, & relinquimus tibi ſenatum tuum: regna præſente Cæſare.* Sequebatur Vibius Criſpus: ambo infenſi, vultu diuerſo. Marcellus minacibus oculis, Criſpus renidens: donec accurſu amicorum, retraherentur. Cum gliſceret certamen, hinc multi boni que, inde pauci & validi pertinacibus odijs tenderent, conſumptus per diſcordiam dies. Proximo ſenatu, inchoante Cæſare *de abolendo dolore iraque, & priorum temporum neceſſitatibus* cenſuit Mucianus prolixe pro accuſatoribus. Simul eos qui cœptam, dein omiſſam actionem repeterent, monuit ſermone molli, & tamquam rogaret. Patre cœptatam libertatem, poſtquam obuiam itum, omiſere. Mucianus ne ſperni ſenatus

indi-

iudicium, & cunctis ſub Nerone admiſſis data impunitas videretur; Octauium Sagittam, & Antiſtium Soſianum ſenatorij ordinis, egreſſos exſilium, in eaſdem inſulas redegit. Octauius, Pontiam Poſtumiam ſtupro cognitam, & nuptias ſuas abnuentem, impotens amoris interfecerat: Soſianus, prauitate morum multis exitioſus. Ambo graui ſenatuſconſulto damnati pulſique, quamuis conceſſo alijs reditu, in eadem pœna retenti ſunt. Nec ideo lenita erga Mucianum inuidia. Quippe Soſianus ac Sagitta viles, etiam ſi reuerterentur: accuſatorum ingenia, & opes, & exercita malis artibus potentia timebantur. Reconciliauit paulisper ſtudia patrum, habita in ſenatu cognitio, ſecundum veterem morem. Manlius Patruitus ordinis ſenatorij, *pulſatum ſe in colonia Senienſi, cœtu multitudinis, & iuſſu magiſtratuum* querebatur. *nec finem iniuriæ hic ſteriſſe: planctum, & lamenta, & ſupremorum imaginem præſenti ſibi circundata: cum contumelijs & probris, quæ in ſenatum vniuerſum iacerentur.* Vocati qui arguebantur. Et cognita cauſſa, in conuictos vindicatum. Additumque S. C. quo Senienſium plebes modeſtiæ admoneretur. Ijſdem diebus Antonius flamma Cyrenenſibus damnatur, lege repetundarum, & exſilio ob ſæuitiam. Inter quæ militaris ſeditio prope exarſit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimiſſi, pro Veſpaſiano congregati: & lectus in eandem ſpem è legionibus miles, promiſſa ſtipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem ſine multa cæde pelli poterant. Ingreſſus caſtra Mucianus, quo rectius ſtipendia ſingulorum ſpectaret, ſuis cum inſignibus armiſque victores conſtituit, modicis inter ſe ſpatijs diſcretos. Tum Vitelliani, quos apud Bouillas in deditionem acceptos memorauimus, ceterique per vrbem, & vrbi vicina conquiſiti, producuntur prope intecto corpore. *Eos* Mucianus *deduci, & Germanicum Britannicumque militem, ac ſi qui aliorum*

rum exercituum, *ſeparatim aſſiſtere* iubet. Illos primus ſtatim aſpectus obſtupefecerat. cum ex diuerſo velut aciem telis & armis trucem; ſemet clauſos nudoſque & illuuie deformes aſpicerent. Vt vero huc illuc diſtrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tamquam ea ſeparatione ad cædem deſtinarentur. prenſare commanipularium pectora, ceruicibus innecti, ſuprema oſcula petere, *ne desererĕtur ſoli, neu in pari cauſſa diſparem fortunam paterentur*: modo Mucianum, modo abſentem principem, poſtremum cœlum ac deos obteſtari. donec Mucianus, *cunctos eiuſdem ſacramenti, eiuſdem imperatoris milites* appellans, falſo timori obuiam iret. Namque & victor exercitus clamore lacrymas eorum iuuabat. Iiſque finis illa die. Pacuis poſt diebus, alloquentem Domitianum firmati iam excepere. Spernunt oblatos agros, *militiam & ſtipendia* orant. Preces erant, ſed quibus contradici non poſſet. igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iuſta ſtipendia, dimiſſi cum honore, alij ob culpam: ac ſed carptim, ſinguli. quo tutiſſimo remedio cōſenſus multitudinis extenuatur. Ceterum verane pauperie, an vti videretur, actum in ſenatu, *vt ſexcenties ſeſtertium à priuatis mutuum acciperetur*. Præpoſituſque ei curæ Poppeus Siluanus. nec multo poſt neceſſitas abijt, ſiue omiſſa ſimulatio. Abrogati inde, legem ferente Domitiano, conſulatus quos Vitellius dederat. Funuſque cenſorium Flauio Sabino ductum: magna documenta inſtabilis fortunæ, ſummaque & ima miſcentis. Sub idem tempus L. Piſo proconſul interficitur. ea de cæde quam veriſſime expediam, ſi pauca ſupra petiero, ab initio cauſſiſque talium facinorum non abſurda. Legio in Africa auxiliaque, tutandis imperij finibus ſub diuo Auguſto Tiberioque principibus, Proconſuli parebant. Mox C. Cæſar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens, ablatam Proconſuli legionem, miſſo in eam rem legato

tra-

tradidit. æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis vtriuſque mandatis, diſcordia quæſita auctaque. Prauo certamine, legatorum ius adoleuit, diuturnitate officij, vel quia minoribus maior æmulandi cura: proconſulum ſplendidiſſimus quiſque, ſecuritati magis quam potentiæ conſulebant. Sed tum legionem in Africa regebat Valerius Feſtus, ſumptuoſæ adoleſcentiæ, neque modica cupiens, ſed affinitate Vitellij anxius. Is crebris ſermonibus, tentaueritne Piſonem ad res nouas, an tentanti reſtiterit, incertum. quoniam ſecreto eorum nemo affuit, & occiſo Piſone pleriq; ad gratiam interfectoris inclinauere. Nec ambigitur, prouinciam & militem, alienato erga Veſpaſianum animo fuiſſe, & quidam è Vitellianis vrbe profugi, oſtentabant Piſoni *nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipſius, & in pace ſuſpecta tutius bellum*. Inter quæ Claudius Sagitta, præfectus alæ Petrinæ, proſpera nauigatione præuenit Papirium centurionem, à Muciano miſſum: aſſeuerauitque *mandata interficiendi Piſonis, centurioni data. Cecidiſſe Galerianum, conſobrinum eius generumque. Vnam in audacia ſpem ſalutis. Sed duo itinera audendi, ſeu mallet ſtatim arma, ſeu petita nauibus Gallia, ducem ſe Vitellianis exercitibus oſtenderet*. Nihil ad ea modo Piſo, centurio à Muciano miſſus, vt portum Carthaginis attigit, magna voce, læta Piſoni omnia, tamquam principi continuare: obuios & ſubitæ rei miraculo attonitos, vt eadem adſtreperent, hortari. vulgus credulum, ruere in forum, *præſentiam Piſonis* expoſcere. Gaudio clamoribuſque cuncta miſcebant, indiligentia veri, & adulandi libidine. Piſo indicio Sagittæ, vel inſita modeſtia, non in publicum egreſſus eſt, neque ſe ſtudijs vulgi permiſit. Centurionemque percunctatus, poſtquam *quæſitum ſibi crimen cædemq;* comperit: *animaduerti in eum* iuſſit. haud perinde ſpe vitæ, quam ira in percuſſorem, quod idem ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati ſanguine manus,

nus,

nus, ad cædem proconſulis rettuliſſet. Anxio deinde edicto Carthaginenſibus increpitis, ne ſolita quidem munia vſurpabat, clauſus inter domũ, ne qua motus noui cauſſa vel forte oriretur. Sed vbi Feſto conſternatio vulgi, centurionis ſupplicium, veraque & falſa, more famæ in maius innotuere, equites in necem Piſonis mittit. Illi raptim vecti, obſcuro adhuc cœptæ lucis, domum proconſulis irrumpunt, diſtrictis gladijs, & magna pars Piſonis ignari: quod Pœnos auxiliares, Mauroſque in eam cædem delegerat. haud procul cubiculo, obuium forte ſeruum, *quiſnam, & vbi eſſet Piſo?* interrogauere. Seruus egregio mendacio, *ſe Piſonem eſſe* reſpondit: ac ſtatim obtruncatur. nec multo poſt, Piſo interficitur. Namque aderat, qui noſceret, Bebius Maſſa è procuratoribus Africæ: iam tunc optimo cuique exitioſus, & in cauſſas malorum quæ mox tulimus, ſæpius rediturus. Feſtus Adrumeto, vbi ſpeculabundus ſubſtiterat, ad legionem tendit, præfectumque caſtrorum Cetronium Piſanum vinciri iuſſit proprias ob ſimultates: ſed *Piſonis ſatellitem* vocabat, militeſque & centuriones quoſdam punijt, alios pręmijs affecit: neutrum ex merito, ſed vt oppreſſiſſe bellum crederetur. Mox Ophenſium Lepitanorumque diſcordias componit, quæ raptu frugum & pecorum inter agreſtes, modicis principijs, iam per arma atque acies exercebantur. Nam populus Ophenſis multitudine inferior, Garamantas exciuerat gentem indomitam, & inter accolas latrocinijs fecundam. Vnde arta Leptitanis res, lateque vaſtatis agris, intra mœnia trepidabant. donec interuentu cohortiũ alarumque, fuſi Garamantes, & recepta omnis præda, niſi quam vagi per inacceſſa mapaliũ vlterioribus vendiderant. At Veſpaſiano poſt Cremonenſem pugnã, & proſperos vndique nuntios *cecidiſſe Vitellium* multi cuiuſque ordinis pari audacia fortunaque hibernum mare aggreſſi nunciauere. Aderant legati regis Vologeſi, *quadra-*

ginta

ginta Parthorum equitum millia offerētes. magnificum lætumque tantis ſociorum auxilijs ambiri, neque indigere. Gratiæ Vologeſo actæ, mandatumque *vt legatos ad ſenatum mitteret, & pacem eſſe ſciret.* Veſpaſianus in Italiam reſque vrbis intentus, aduerſam de Domitiano famam accipit: *tamquam terminos ætatis, & conceſſa filio egrederetur.* Igitur validiſſimam exercitus partem Tito tradit; ad reliqua Iudaici belli perpetranda. Titum, antequam digrederetur, multo apud patrem ſermone oraſſe dicebatur, *ne criminantium nuntijs temere accenderetur: integrumque ſe ac placabilem filio præſtaret. Non legiones, non claſſes, perinde firma imperij munimenta, quam numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortuna, cupidinibus aliquando, aut erroribus, imminui, transferri, deſinere, ſuum cuique ſanguinem indiſcretum. ſed maxime principibus: quorum proſperis & alij fruantur, aduerſa ad iunctiſſimos pertineant: ne fratribus quidem manſuram concordiam, ni pater exemplum præbuiſſet.* Veſpaſianus haud æque Domitiano mitigatus, quam Titi pietate gaudens, *bono eſſe animo* iubet, *belloque & armis Remp. attollere: ſibi pacem domumq; curæ fore.* Tum celerrimas nauim frumento onuſtas ſæuo adhuc mari committit. Quippe tanto diſcrimine vrbs nutabat vt decem haud amplius dierum frumentum in horreis fuerit, cum à Veſpaſiano commeatus ſubuenere. Curam reſtituendi Capitolij in L. Veſtinũ confert, equeſtris ordinis virum, ſed auctoritate famaque inter proceres. Ab eo contracti haruſpices, monuere; *vt reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, templum ijſdem veſtigijs ſiſteretur: nolle deos mutari veterem formam.* Vndecimo Kal. Iulias, ſerena luce, ſpatium omne quod templo dicabatur, euinctum vittis coroniſque. Ingreſſi milites, quibus fauſta nomina, felicibus ramis. dein virgines Veſtales, cum pueris puelliſque patrimis, matrimiſque, aqua riuis & fontibus amnibuſque hauſta, perluere. Tum Heluidius

Pri-

Priſcus prætor, præeunte Plauto Eliano pontifice, luſtrata ſuouetaurilibus area, & ſuper ceſpitem redditis extis, *Iouem, Iunonem, Mineruam, præſideſque imperij deos* precatus *vti cœpta proſperarent, ſedeſque ſuas pietate hominum inchoatas, diuina ope attollerent*; vittas quis ligatus lapis innexique funes erant, contigit. Simul ceteri magiſtratus, & ſacerdotes, & ſenatus, & eques, & magna pars populi, ſtudio lætitiaque connixi, ſaxum ingens traxere: aſſimq; iniectæ fundamentis argenti aurique ſtipes, & metallorum primitiæ nullis fornacibus victæ, ſed vt gignuntur. Prædixere haruſpices, ne temeraretur opus ſaxo auroue in aliud deſtinato. Altitudo ædibus adiecta. Id ſolum religio annuere. & prioris templi magnificentiæ defuiſſe creditum, quo tanta vis hominum retinenda erat. Audita interim per Gallias Germaniaſque mors Vitellij duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omiſſa diſſimulatione, in populum Romanum ruere. Vitellianæ legiones vel externum ſeruitium, quam imperatorem Veſpaſianum malle. Galli ſuſtulerant animos, eandem vbiq; exercituū noſtrorum fortunam rati: vulgato rumore, *à Sarmatis Daciſque Mœſica ac Pannonica hiberna circumſideri*: paria de Britannia fingebantur. Sed nihil æque, quam incendium Capitolij, vt finem imperij adeſſe crederent, impulerat. *Captam olim à Gallis vrbem; ſed integra Iouis ſede, manſiſſe imperium. Fatali nunc igne, ſignum cæleſtis iræ datum, & poſſeſſionem rerum humanarum Tranſalpinis gentibus portendi*, ſuperſtitione vana Druidæ canebant. Inceſſeratq; fama primores Galliarum ab Othone aduerſus Vitellium miſſos, antequam digrederentur, pepigiſſe, *ne deeſſent libertati, ſi populum Romanum continua bellorum ciuilium ſeries & interna mala fregiſſent*. Ante Flacci Hordeonij cædem, nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, commeauere nuntij inter Ciuilem Claſſicumque præfectum alæ Treuerorum. Claſſicus nobilitate opibuſque

ante

ante alios. regium illi genus, & pace belloque clara origo. Ipſe, è maioribus ſuis, hoſtis populi Rom. quam ſocius iactabat. Miſcuere ſeſe Iulius Tutor, & Iulius Sabinus; hic Treuir, hic Linguon. Tutor, ripæ Rheni à Vitellio præfectus: Sabinus, ſuper inſitam vanitatem, falſæ ſtirpis gloria incendebatur, *proauiam ſuam diuo Iulio per Gallias pellanti, corpore atque adulterio placuiſſe*. Hi ſecretis ſermonibus, animos ceterorum ſcrutari. vbi quos idoneos rebantur, conſcientia obſtrinxere, in colonia Agrippinenſi, in domum priuatam conueniunt. nam publice, ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Vbiorum, Tungrorumque. Sed plurima vis penes Treueros, ac Lingonas. Nec tulere moras conſultandi. certatim proclamant, *furere diſcordiјs populum Rom. cæſas legiones, vaſtatem Italiam, capi cum maxime vrbem, omnes exercitus ſuis quemque bellis diſtineri. ſi Alpes præſidiјs firmentur; coalita libertate, diſpecturas Gallias, quem virium ſuarum terminum velint*. Hæc dicta pariter, probataque. de reliquiјs Vitelliani exercitus dubitauere. Plerique *interficiendos* cenſebant, *turbidos, infidos, ſanguine ducum pollutos*. Vicit ratio parcendi: *ne ſublata ſpe veniæ, pertinacia accenderentur. Alliciendos potius in ſocietatem. legatis tantum legionum interfectis, ceterum vulgus conſcientia ſcelerum, & ſpe impunitatis facile acceſſurum*. Ea primi conciliј forma. miſſique per Gallias concitores belli. Simulatum ipſis obſequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nuntiarent. Sed vires ad coercendum deerant, infrequentibus infidiſq; legionibus. Inter ambiguos milites & occultos hoſtes, optimum è præſentibus ratus, mutua diſſimulatione, & iјſdem quibus petebatur artibus graſſari; in coloniam Agrippinenſem deſcendit. illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amandatum in Friſios diximus, corruptis cuſtodibus perfugit, pollicituſque, *ſi præ-*

ſidium

ſidium daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad ſocietatem Romanam retracturum: accepta peditum equitumque modica manu, nihil apud Batauos auſus, quoſdam Neruiorum Bethaſiorumque in arma traxit. Et furtim magis, quam bello, Caninefates Marſacoſque incurſabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hoſtem contendit. Nec procul Veteribus aberat; cum Claſſicus ac Tutor per ſpeciem explorandi prægreſſi, cum ducibus Germanorum pacta firmauere. Tumque primum diſcreti à legionibus, proprio vallo caſtra ſua circumdant, obteſtante Vocula, *Non adeo turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt Treueris etiam Lingonibuſque deſpectui ſit. Supereſſe fidas prouincias, victores exercitus, fortunam imperij, & vltores deos. Sic olim, Sacrouirum & Aeduos; nuper, Vindicem Galliaſque ſingulis prælijs concidiſſe. Eadem rurſus numina, eadem fata, ruptores fœderum exſpectarent. Melius diuo Iulio, diuoque Auguſto notos eorum animos, Galbam, & infracta tributa, hoſtiles ſpiritus induiſſe. Nunc hoſtes, quia molle ſeruitium: cum ſpoliati exutique fuerint, amicos fore.* Hæc velociter locutus, poſtquam perſtare in perfidia Claſſicum Tutoremque videt: verſo itinere; Noueſium concedit. Galli duum millium ſpatio diſtantibus campis, conſedere. Illuc commeantium centurionum militumque emebantur animi: vt (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba iurarent, pignuſque tanti ſceleris, nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quamquam plerique fugam ſuadebant, audendum ratus, vocata concione, in hunc modum diſſeruit. *Nunquam apud vos verba feci, aut pro vobis ſolicitior, aut pro me ſecurior. Nam mihi exitium parari, libens audio: mortemque in tot malis hoſtium vt finem miſeriarum exſpecto. Veſtri me pudet miſeretque, aduerſus quos non prælium & acies parantur. id enim fas armorum, & ius hoſtium, bellum cum populo Romano ve-*

ſtris

ſtris ſe manibus geſturum Claſſicus ſperat: imperiumque & ſacramentum Galliarum oſtentat. Adeo nos, ſi fortuna in præſens virtuſque deſeruit, etiam vetera exempla deficiunt, quotiens Romanæ legiones perire præoptauerint, ne loco pellerentur. ſocij ſæpe noſtri, exſcindi vrbes ſuas, ſeque cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. neq; aliud pretium exitus quam fides famaque. Tolerant cum maxime inopiam obſidiumque apud Vetera legiones. nec terrore aut promiſſis demouentur. Nobis, ſuper arma & viros, & egregia caſtrorum munimenta, frumentum & commeatus quamuis longo bello pares. Pecunia nuper etiam donatiuo ſuffecit: quod ſiue à Veſpaſiano, ſiue à Vitellio datum interpretari mauultis, ab imperatore certe Romano accepiſtis. Tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, fuſo totiens hoſte, ſi pauetis aciem, indignum id quidem: ſed eſt vallum murique, & trahendi artes, donec è proximis prouincijs auxilia exercituſq; cõcurrãt. Sane ego diſpliceam. ſunt alij legati, tribuni, centurio denique, aut miles. Ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur, vobis ſatellitibus, Ciuilem & Claſſicum Italiam inuaſuros. An ſi ad mœnia vrbis Germani Gallique duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine. Tutori Treuero agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? Germanorum cateruas ſupplebitis? quis deinde ſceleris exitus? cum Romanæ legiones contra direxerint: transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus, inter recens & vetus ſacramentũ inuiſi deis errabitis? Te Iupiter optime maxime, quem per octingentos viginti annos, tot triumphis coluimus; te Quirine Romanæ parens vrbis, precor veneror que, vt ſi vobis non fuit cordi, me duce hæc caſtra incorrupta & intemerata ſeruari; at certe pollui fœdarique à Tutore & Claſſico ne ſinatis. Militibus Romanis aut innocentiam detis; aut maturam, & ſine noxa pœnitentiam. Variè excepta oratio inter ſpem metumque ac pudorem. Digreſſum Voculam, & de ſupremis agitantem, liberti ſeruique pro-

hibuere fœdiſſimam mortem ſponte præuenire. Et Claſſicus miſſo Æmilio Longino deſertore primæ legionis, cædem eius maturauit. Herennium & Numiſium legatos; vinciri ſatis viſum. Dein ſumptis Romani imperij inſignibus, in caſtra venit. Nec illi, quamquam ad omne facinus durato, verba vltra ſuppeditauere, quam vt ſacramentum recitaret. Iurauere qui aderant, *pro imperio Galliarum*. Interfectorem Voculæ altis ordinibus; ceteros, vt quiſque flagitium nauauerat, præmijs attollit. Diuiſæ inde inter Tutorem & Claſſicũ curæ. Tutor valida manu circumdatos Agrippinenſes, quantumq; militum apud ſuperiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit, occiſis Magontiaci tribunis, pulſo caſtrorũ præfecto, qui detrectauerant. Claſſicus corruptiſſimũ quemq; è deditis *pergere ad obſeſſos* iubet, *veniam oſtentantes ſi præſentia ſequerentur. aliter nihil ſpei. famem, ferrumque, & extrema paſſuros*. Adiecere qui miſſi erant, exemplum ſuum. Obſeſſo hinc fides, inde egeſtas, inter decus ac flagitium diſtrahebant. Cunctantibus ſolita inſolitaque alimenta deerant; abſumptis iumentis equiſque, & ceteris animalibus, quæ profana fœdaque in vſum neceſſitas vertit. Virgulta poſtremo & ſtirpes & internatas ſaxis herbas vellentes, miſeriarum patientiæq; documentũ fuere: donec egregiam laudem fine turpi macularent, miſſis ad Ciuilem legatis *vitam* orantes. Neque ante preces admiſſæ, quam in verba Galliarum iurarent. Tũ pactus *prædam caſtrorum*, dat cuſtodes, qui pecuniam, calones, ſarcinas retentarent, atque ipſos leues abeuntes proſequerentur. Ad quintum ferelapidem coorti Germani, in cautum agmen aggrediuntur. Pugnaciſſimus quiſque in veſtigio; multi palantes occubuere. Ceteri retro in caſtra profugiunt, querente ſane Ciuile & increpante Germanos, *tamquam fidem per ſcelus abrumperent*. Simulata ea fuerint, an retinere ſæuientes nequiuerit, parum affirmatur. Direptis caſtris

ſtris faces inijciunt. Cunctoſque qui prœlio ſuperfuerant, incendium hauſit. Ciuilis barbaro voto; poſt cœpta aduerſus Romanos arma, propexum rutilarumque crinem, patrata demum cæde legionũ depoſuit. Et ferebatur, paruulo filio, quoſdam captiuorum, ſagittis iaculiſque puerilibus figendos, obtuliſſe. Ceterum neque ſe neq; quemquam Batauum, in verba Galliarum adegit: fiſus Germanorum opibus: & ſi certandum aduerſus Gallos de poſſeſſione rerum foret, inclytus fama, & potior. Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona miſſus Velledæ. Ea virgo nationis Bructeræ late imperitabat: vetere apud Germanos more, quo pleraſque feminarum fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione arbitrentur deas. Tuncq; Velledæ auctoritas adoleuit. nam *proſperas Germanis res, & excidium legionum* prædixerat. Sed Lupercus in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorumque in Gallia geniti, reſeruantur, pignus ſocietatis. Cohortium, alarum, legionum, hiberna ſubuerſa cremataque: ijs tantum relictis, quæ Magontiaci, ac Vindoniſſæ ſita ſunt. Legio XIII. cum auxilijs ſimul deditis, à Noueſio in coloniam Treuerorum tranſgredi iubetur, præfinita die intra quam caſtris excederet. Medium omne tempus, per varias curas egere, ignauiſſimus quiſque, cæſorum apud Vetera exemplo, pauentes; melior pars, rubore & infamia, *quale illud iter, quis dux viæ? & omnia in arbitrio eorum, quos vitæ neciſque dominos feciſſent.* Alij nulla dedecoris cura, pecuniam aut cariſſima ſibimet ipſi circumdare. Quidam expedire arma, teliſque tamquam in aciem accingi. Hæc meditantibus, aduenit proficiſcẽdi hora, exſpectatione triſtior. Quippe intra vallum, deformitas haud perinde notabilis: detexit ignominiam campus, & dies. Reuulſæ imperatorũ imagines, inhonora ſigna, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis, ſilens agmen, & velut longæ exſequię. Dux Claudius Sãctus effoſſo oculo, dirus ore, ingenio debilior.

 bilior.

bilior. Duplicatur flagitium, poſtquam deſertis Bonnenſibus caſtris, altera ſe legio miſcuerat. Et vulgata captarum legionum fama, cuncti qui paulo ante Romanorũ nomen horrebant; procurrentes ex agris tectiſque, & vndique effuſi, inſolito ſpectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium inſultantis vulgi. ſpretiſque Sancti promiſſis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac forte obuio interfectore Voculæ Lõgino, coniectis in eum telis, initium exſoluendæ in poſterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuerorum conſidunt. Ciuilis & Claſſicus rebus ſecundis ſublati, an coloniam Agrippinenſem diripiendã exercitibus ſuis permitterent, dubitauere. Sæuitia ingenij, & cupidine prædæ, ad excidium ciuitatis trahebãtur. obſtabat ratio belli, & nouum imperiũ inchoantibus vtilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit, quod filium eius primo rerum motu in colonia Agrippinenſi deprehenſum, honoratè cuſtodierant. Sed Transrhenanis gentibus inuiſa ciuitas, opulentia auctuque. Neque alium finem belli rebantur, quam ſi promiſcua ea ſedes omnibus Germanis foret: aut diſiecta, Vbios quoque diſperſiſſet. Igitur Tencteri, Rheno diſcreta gens, miſſis legatis, mandata apud cõcilium Agrippinenſium edi iubent. quæ ferociſſimus è legatis, in hunc modum protulit: *Rediſſe vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus deis, ſed præcipuo deorum Marti grates agimus: vobiſque gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cœlum quodammodo ipſum, clauſerant Romani: vt colloquia congreſſuſque noſtros arcerẽt; vel, quod contumelioſius eſt viris ad arma natis, inermes ac prope nudi, ſub cuſtode & pretio coiremus. Sed vt amicitia ſocietaſque noſtra in æternũ rata ſint; poſtulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta ſeruitij, detrahatis. etiam fera animalia, ſi clauſa teneas, virtutis obliuiſcuntur. Romanos omnes, in finibus veſtris,*

trucidetis. haud facile libertas, & domini miſcentur: Bona interfectorum, in medium cedant, ne quis occulere quidquam, aut ſegregare cauſſam ſuam poſſit. Liceat nobis vobiſque vtramque ripam colere, vt olim maioribus noſtris. quomodo lucem diemque omnibus hominibus; ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Inſtituta cultumque patrium reſumite, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus aduerſus ſubiectos quam armis valent, ſincerus & integer, & ſeruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut alijs imperitabitis. Agrippinenſes, ſumpto conſultandi ſpatio, quando neque ſubire conditiones metus futuri, neque palam aſpernari conditio præſens ſinebat, in hunc modum reſpondent. *Quæ prima libertatis facultas data eſt, auidius quam cautius ſumpſimus, vt vobis ceteriſque Germanis conſanguineis noſtris iungeremur. Muros ciuitatis, congregantibus ſe cum maxime Romanorum exercitibus, augere nobis, quam diruere tutius eſt. Si qui ex Italia aut prouincijs alienigenæ in finibus noſtris fuerant, eos bellum abſumpſit: vel in ſuas quiſque ſedes refugere. Deductis olim & nobiſcum per connubium ſociatis, quique mox prouenere, hæc patria eſt. Nec vos adeo iniquos exiſtimamus, vt interfici à nobis parentes, fratres, liberos noſtros velitis. Vectigal & onera commerciorum, reſoluimus. Sint tranſitus incuſtoditi, ſed diurni & inermes: donec noua & recentia iura, in vetuſtatem conſuetudine vertantur. Arbitrum habebimus Ciuilem & Velledam, apud quos pacta ſancientur.* Sic lenitis Tencteris, legati ad Ciuilem & Velledam miſſi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinenſium perpetrauere. Sed coram adire, alloquique Velledam negatum. Arcebantur aſpectu, quo venerationis plus ineſſet. Ipſa edita in turre: delectus è propinquis, conſulta reſponſaque, vt internuntius numinis, portabat. Ciuilis ſocietate Agrippinenſium auctus: proximas ciuitates affectare, aut aduerſantibus bellum inferre ſtatuit. Occupatiſque

Sunicis & iuuentute eorum per cohortes compoſita; quo minus vltra pergeret, Claudius Labeo Bethaſiorum Tungrorumq; & Neruiorum tumultuaria manu reſtitit. fretus loco, quia pontem Moſæ fluminis anteceperat. Pugnabaturque in anguſtijs ambigue, donec Germani trãſnatantes, terga Labeonis inuaſere. Simul Ciuilis, auſus, an ex compoſito, intulit ſe agmini Tungrorum, & clara voce: *Non ideo,* inquit, *bellum ſumpſimus, vt Bataui & Treueri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia. accipite ſocietatem. tranſgredior ad vos, ſeu me ducem, ſeu militem maualtis.* Mouebatur vulgus, cõdebantque gladios; cum Cãpanus, ac Iuuenalis, ex primoribus Tungrorum, vniuerſam ei gentem dedidere. Labeo antequam circumueniretur, profugit. Ciuilis Bethaſios quoq; ac Neruios in fidem acceptos, copijs ſuis adiunxit: ingens rerum, perculſis ciuitatum animis, vel ſponte inclinantibus. Interea Iulius Sabinus, proiectis fœderis Romani monumentis, *Cæſarem* ſe ſalutari iubet: magnamq; & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detrectauere certamen. Fortuna melioribus affuit. Fuſi Lingones. Sabinus feſtinatum temere prœlium pari formidine deſeruit. Vtq; famam exitij ſui faceret, villam in quam perfugerat, cremauit. illic volũtaria morte interijſſe creditus. Sed quibus artibus latebriſque, vitam per nouem mox annos traduxerit; ſimul amicorum eius conſtantiam, & inſigne Epponinæ vxoris exemplum, ſuo loco reddemus. Sed vanorũ proſpera acie, belli impetus ſtetit. Reſipiſcere paulatim ciuitates, faſq; & fœdera reſpicere, principibus Remis: qui per Gallias edixere, *vt miſſis legatis in commune conſultarẽt, libertas an pax placeret.* At Romæ cuncta in deterius audita Mucianũ angebant, ne, quãquã egregij duces (iam enim Gallum Annium, & Petiliũ Cerialẽ delegerat) ſummam belli parũ tolerarent. Nec relinquẽda vrbs

ſine

ſine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timebātur: ſuſpectis, vti diximus, Primo Antonio, Varoque Arrio. Varus prætorianis præpoſitus, vim atq; arma retinebat. Eum Mucianus pulſum loco, ne ſine ſolatio ageret, annonæ præfecit. Vtque Domitiani animum Varo haud alienũ, deliniret; Arretinũ Clementẽ, domui Veſpaſiani per affinitatem innexũ, & gratiſſimum Domitiano, prætorianis præpoſuit, *patrem eius ſub Caio Cæſare egregie functum ea cura dictitans. Lætum militibus idem nomen. atque ipſum quamquam ſenatorij ordinis, ad vtraque munia ſufficere.* Aſſumuntur è ciuitate clariſſimus quiſque; & alij per ambitionẽ. Simul Domitianus Mucianuſque accingebantur, diſpari animo. ille ſpe ac iuuenta properus; hic moras nectens, quis flagrantem retineret, ne ferocia ætatis, & prauis impulſoribus ſi exercitum inuaſiſſet, paci belloque male conſuleret. Legiones victrices ſextam & octauam, Vitellianarum vnaetviceſima, è recens cõſcriptis ſecunda, Peninis Coctianiſq; Alpibus, pars monte Graio, traducuntur XIV. legio è Britannia; ſexta ac decima ex Hiſpania accitæ. Igitur venientis exercitus fama, & ſuopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenere. Treuerorum legatio illic opperiebatur, acerrimo inſtinctore belli Tullio Valentino. Is meditata oratione, cuncta magnis imperijs obiectari ſolita, contumeliaſque & inuidiam in pop. Romanum effudit: turbidus miſcendis ſeditionibus, & pleriſque gratus vecordi facundia. At Iulius Auſpex è primoribus Remorum, *vim Romanam, paciſque bona* diſſertans, & *ſumi bellum etiam ab ignauis, ſtrenuiſſimi cuiuſque periculo geri, iamque ſuper caput legiones:* ſapientiſſimum quemque reuerentia fideque, iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, conſilium Auſpicis ſequebantur. Conſtat obſtetiſſe Treueris Lingonibuſque apud Gallias, quod Vindicis motu cum Verginio ſteterant.

Deterruit pleroſque prouinciarum æmulatio. *quod bello caput? vnde ius auſpiciumque peteretur? quam, ſi cuncta proueniſſent, ſedem imperio legerent?* Nondum victoria, iam diſcordia erat: alijs fœdera, quibuſdam opes vireſque, aut vetuſtatem originis, per iurgia iactantibus. Tædio futurorum, præſentia placuere. Scribuntur ad Treueros epiſtolæ, nomine Galliarum, *vt abſtinerent armis, impetrabili venia, & paratis deprecatoribus, ſi pœniteret*. Reſtitit idem Valentinus, obſtruxitque ciuitatis ſuæ aures, haud perinde inſtruendo bello intentus, quam frequens concionibus. Igitur non Treueri neque Lingones, ceteræve rebellium ciuitates, pro magnitudine ſuſcepti diſcriminis agere. Ne duces quidem in vnum conſulere. Sed Ciuilis auia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonem capere, aut exturbare nititur. Claſſicus ſegne plerumque otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit ſuperiorem Germaniæ ripam, & ardua Alpium præſidijs claudere. Atque interim vnaetviceſima legio Vindoniſſa; Sextilius Felix cum auxiliarijs cohortibus per Rhætiam irrupere. Acceſſit ala Singularium, excita olim à Vitellio, deinde in partes Veſpaſiani tranſgreſſa. Præerat Iulius Briganticus, ſorore Ciuilis genitus, vt ferme acerrima proximorum odia ſunt, inuiſus auunculo infenſuſque. Tutor Treuerorũ copias, recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorũ delectu auctas, veterano pedite atq; equite firmauit, corruptis ſpe; aut metu ſubactis legionarijs. qui primo cohortẽ præmiſſam à Sextilio Felice, interficiunt. mox vbi duces exercituſque Romani propinquabant. honeſto transfugio recidere; ſecutis Tribocis, Vangionibuſque & Carracatibus. Tutor Treueris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium conceſſit; fidens loco, quia pontẽ Nauæ fluminis abruperat, ſed incurſu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto vado, proditus fuſuſque. Ea clade perculſi Treueri, &

plebes

plebes omiſſis armis, per agros palatur. quidam principum, vt primi poſuiſſe bellum viderentur, in ciuitates quæ ſocietatem Romanam nõ exuerant, perfugerunt. Legiones à Noueſio Bonnaque in Treueros vt ſupra memorau...us, traductæ, ſe ipſas in verba Veſpaſiani adigunt. Hæc Valentino abſente geſta: qui vbi aduentabat furens, cunctaq; rurſus in turbas & exitium cõuerſurus; legiones in Mediomatricos, ſociam ciuitatẽ, abſceſſere. Valentinus ac Tutor in arma Treueros retrahũt: occiſis Herennio ac Numiſio legatis, quo minore ſpe veniæ creſceret vinculum ſceleris. Hic belli ſtatus erat, cum Petilius Cerialis Magontiacũ venit. eius aduentu erectæ ſpes. Ipſe pugnę auidus, & cõtemnendis quam cauendis hoſtibus melior, ferocia verborum militem incendebat: vbi primum congredi licuiſſet, nullam prœlio moram facturus. Delectus per Galliam habitos in ciuitates remittit, ac nuntiare iubet, *ſufficere imperio legiones. ſocij ad munia pacis redirent, ſecuri veluti confecto bello, quod Romana manus excepiſſent*. Auxit ea res Gallorum obſequium. nam recepta iuuentute, facilius tributa tolerauere, proniores ad officia quod ſpernebantur. At Ciuilis & Claſſicus, vbi *pulſum Tutorem, cæſos Treueros, cuncta hoſtibus proſpera* accepere: trepidi ac properãtes, dum diſperſas ſuorum copias conducunt, crebris interim nuntijs Valentinum monuere *ne ſummæ rei periculum faceret*. Eo rapidius Cerialis, miſſis in Mediomatricos, qui breuiore itinere legiones in hoſtẽ verterent, cõtracto quod erat militũ Magontiaci, quantumq; ſecũ tranſuexerat, tertijs caſtris Rigodulum venit. quẽ locum magna Treuerorũ manu Valentinus inſederat, montibus & Moſella amne ſeptũ. & addiderat foſſas, obiceſq; ſaxorum. Nec deterruere ea munimenta Romanum ducem, quo minus peditẽ perrumpere iuberet, equitũ aciem in collem erigeret, ſpreto hoſte, quẽ temere collectũ, haud ita loco iuuari, vt non plus ſuis in vir-

tute foret. Paulum moræ in aſcenſus, dum miſſilia hoſtium præuehuntur. Vt ventum ad manus, deturbati ruinæ modo pręcipitãtur. Et pars equitum æquioribus iugis circumuecta, nobiliſſimos Belgarum, in quis ducem Valentinum, cepit. Cerialis poſtero die coloniam Treuerorum ingreſſus eſt, auido milite eruendæ ciuitatis: *Hanc eſſe Claſsici, hanc Tutoris patriam. horum ſcelere clauſas cæſaſque legiones. Quid tantum Cremonam meruiſſe, quam è gremio Italiæ raptam, quia vnius noctis moram victoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram ſedem, ſpolijs exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeretur præda in fiſcum; ipſis ſufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot caſtrorum excidia penſarentur.* Cerialis metu infamiæ, ſi licentia ſæuitiaque imbuere militem crederetur, preſſit iras. & paruere, poſito ciuili bello ad externa modeſtiores. Conuertit inde animos accitarum è Mediomatricis legionum miſerabilis aſpectus. Stabant conſcientia flagitij mæſtæ, fixis in terram oculis. Nulla inter coëuntes exercitus conſalutatio. neque ſolantibus hortãtibuſve reſponſa dabant, abditi per tentoria, & lucem ipſam vitantes. nec perinde periculum aut metus, quam pudor ac dedecus obſtupefecerat: attonitis etiam victoribus, qui vocem preceſque adhibere non auſi, lacrymis ac ſilentio veniam poſcebant. donec Cerialis mulceret animos, *fato acta* dictitans, *quæ militum ducumque diſcordia, vel fraude hoſtium eueniſſent. Primum illum ſtipendiorum & ſacramenti diem haberent: priorum facinorum neque imperatorem, neque ſe meminiſſe.* Tunc recepti in eadem caſtra, & edictum per manipulos, ne quis in certamine iurgiove ſeditionem aut cladem commilitoni obiectaret. Mox Treueros ac Lingonas ad concionem vocatos ita alloquitur. *Neque ego vnquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem armis affirmaui. Sed quia apud vos verba plurimum valent; bonaque ac mala non ſua*

natu-

natura, ſed vocibus ſeditioſorum æſtimantur; ſtatui pauca diſſerere, quæ profligato bello, vtilius ſit vobis audiſſe, quam nobis dixiſſe. Terram veſtram ceterorumque Gallorum, ingreſſi ſunt duces imperatoreſque Romani, nulla cupidine, ſed maioribus veſtris inuocantibus, quos diſcordiæ vſque ad exitium fatigabant. & acciti auxilio Germani, ſociis pariter atque hoſtibus ſeruitutem impoſuerant. Quot prœliis aduerſus Cimbros Teutoneſque, quantis exercituum noſtrorum laboribus, quoue euentu Germanica bella tractauerimus, ſatis clarum. Nec ideo Rhenum inſedimus, vt Italiam tueremur: ſed ne quis alius Ariouiſtus regno Galliarum potiretur. An vos cariores Ciuili Batauiſque & Thranſrhenanis gentibus creditis, quam maioribus eorum patres auique veſtri fuerunt? Eadem ſemper cauſſa Germanis tranſcendendi in Gallias, libido atque auaritia, & mutandæ ſedis amor: vt relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis, fecundiſſimum hoc ſolum, voſque ipſos poſſiderent. Ceterum libertas, & ſpecioſa nomina prætexuntur. nec quiſquam alienum ſeruitium, & dominationem ſibi concupiuit, vt non eadem iſta vocabula vſurparet. Regna bellaque per Gallias ſemper fuere, donec in noſtrum ius concederetis. Nos quamquam totiens laceſſiti, iure victoriæ id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium ſine armis; neque arma ſine ſtipendiis; neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt. Cetera in communi ſita ſunt. Ipſi plerunque legionibus noſtris præſidetis: ipſi has aliaſque prouincias regitis. Nihil ſeparatum, clauſumue. Et laudatorum principum vſus ex æquo, quamuis procul agentibus: ſæui proximis ingruunt. quomodo ſterilitatẽ, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ita luxũ, vel auaritiã dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines: ſed neque hæc continua, & meliorũ interuentu penſantur. niſi forte Tutore & Claſſico regnantibus, moderatius imperium ſperatis: aut minoribus quam nunc tributis parabuntur exercitus,

quibus Germani Britannique arceantur. Nam pulſis (quod dij prohibeant) Romanis, quid aliud quam bella omnium inter ſe gentium exſiſtent? Octingentorum annorum fortunæ diſciplinaque, compages hæc coaluit: quæ conuelli ſine exitio conuellentium, non poteſt. Sed vobis maximum diſcrimen, penes quos aurum & opes præcipuæ bellorum cauſſæ. Proinde pacem & vrbem, quam victi victoreſque eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant vos vtriuſque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quam obſequium cum ſecuritate malitis. Tali oratione grauiora metuenteis compoſuit, erexitque. Tenebantur victore exercitu Treueri, cum Ciuilis & Claſſicus miſere epiſtolas ad Cerialem, quarum hæc ſententia fuit. *Veſpaſianum, quamquam nuntios occultarent, exceſsiſſe vita. Vrbem atque Italiã interno bello conſumptam. Muciani ac Domitiani vana & ſine viribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit, ipſos finibus ciuitatum ſuarum contentos: ſi prælium mallet, ne id quidem abnuere.* Ad ea Cerialis Ciuili & Claſſico nihil. eum qui attulerat ipſas epiſtolas, ad Domitianum miſit. Hoſtes diuiſis copijs aduenere vndique. Plerique culpabant Cerialem paſſum iungi, quos diſcretos intercipere licuiſſet. Romanus exercitus caſtra foſſa valloque circumdedit: quis temere antea intutis conſederat. Apud Germanos diuerſis ſententijs certabatur. Ciuilis *opperiendas Tranſrhenanorũ gentes, quarum terrore fracta Pop. Rom. vires obtererentur: Gallos quid aliud quam prædam victoribus? & tamen quod roboris ſit, Belgas, ſecum palam, aut voto ſtare.* Tutor *cunctatione creſcere rem Romanam* affirmabat, *coëuntibus vndique exercitibus: Tranſuectam è Britannia legionem: accitas ex Hiſpania: aduentare ex Italia: nec ſubitum militem, ſed veterem expertumque belli. Nam Germanos, qui ab ipſis ſperentur, non iuberi, non regi, ſed cuncta ex libidine agere. Pecuniamque ac dona, quis ſolis corrumpantur, maiora apud Roman. & neminem*

adeo

adeo in arma promptum, vt non idem pretium quie-tis quam periculi malit. quod ſi ſtatim congrediantur, nullas eſſe Ceriali, niſi ex reliquijs Germanici exercitus legiones, fœderibus Galliarum obſtrictas. Idque ipſum, quod inconditam nuper Valentini manum contra ſpem ſuam fuderint, alimentum illis ducique temeritatis. Auſuros rurſus, venturoſque in manus, non imperiti adoleſcentuli verba & conciones, quam ferrum & arma meditantis, ſed Ciuilis & Claſſici: quos vbi aſpexerint, redituram in animos formidinem, fugam famemque, ac totiens captis precariam vitam. neque Treueros, aut Lingonas beneuolentia contineri: reſumpturos arma, vbi metus abſceſſerit. Diremit conſiliorum diuerſitatem, approbata Tutoris ſententia Claſſicus, ſtatimque exſequuntur. Media acies Vbijs Lingonibuſque data: dextro cornu cohortes Batauorũ, ſiniſtro Bructeri Tencterique. pars montibus, alij viam inter Moſellamq; flumen tam improuiſi aſſiluere, vt in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in caſtris egerat) pugnari ſimul, vinciq; ſuos audierit, increpans pauorẽ nuntiantium, donec vniuerſa clades in oculis fuit. Perrupta legionũ caſtra, fuſi equites: medius Moſellæ pons, qui vlteriora coloniæ annectit, ab hoſtibus inſeſſus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens, intecto corpore prõptus inter tela, felici temeritate, & fortiſſimi cuiuſque accurſu, reciperatum pontẽ lecta manu firmauit. Mox in caſtra reuerſus, palantes captarum apud Noueſium Bonnamq; legionum manipulos, & rarum apud ſigna militem, ac prope circumuẽtas aquilas videt. Incenſus ira, *non Flaccum*, inquit, *non Voculam deſeritis. Nulla hic proditio. neque aliud excuſandum habeo, quam quod vos Gallici fœderis oblitos prædixerim, memoriã Romani ſacramẽti temere credidi. Annumerabor Mumiſijs & Herennijs, vt oẽs legati veſtri, aut militũ manibus, aut hoſtiũ ceciderint. Ite, nũtiate Veſpaſiano, vel quod propius eſt, Ciuili & Claſſico, relictum à vobis in acie ducem.*

ducem. venient legiones, quæ neque me inultum, neque vos impunitos patiantur. Vera erant. & à tribunis præfectiſque eadem ingerebantur. Conſiſtunt per cohortes, & manipulos. neque enim poterat pateſcere acies effuſo hoſte, & impedientibus tentorijs ſarciniſque, cum intra vallum pugnaretur. Tutor, & Claſſicus, & Ciuilis, ſuis quiſque locis pugnam ciebant: Gallos *pro libertate*, Batauos *pro gloria*, Germanos *ad prædam* inſtigantes. Et cuncta pro hoſtibus erãt. donec legio vnaetuiceſima, patentiore quã ceteræ ſpatio conglobata, ſuſtinuit ruentes; mox impulit. Nec ſine ope diuina, mutatis repente animis, terga victores vertere. Ipſi territos ſe cohortium aſpectu ferebant, quæ primo impetu diſiectæ, ſummis rurſus iugis congregabantur. ac ſpeciem noui auxilij fecerant. Sed obſtitit vincentibus prauum inter ipſos certamẽ, hoſte omiſſo ſpolia cõſectandi. Cerialis vt incuria prope rem afflixit, ita cõſtantia reſtituit. ſecutuſq; fortunã, caſtra hoſtium eodẽ die capit exſcinditque. Nec in longũ quies militi data. Orabant auxilium Agrippinenſes; offerebantq; vxorẽ ac ſororẽ Ciuilis, & filiã Claſſici, relicta ſibi pignora ſocietatis. Atque interim diſperſos in domibus Germanos trucidauerant. Vnde metus & iuſtæ preces inuocantiũ, antequam hoſtes reparatis viribus ad ſpem, vel ad vltionẽ accingerentur. Nãq; & Ciuilis illuc intẽderat, non inualidus, flagrãtiſſima cohortiũ ſuarũ integra: quæ ex Chaucis Friſiiſq; cõpoſita, Tolbiaci, in finibus Agrippinenſium agebat. Sed triſtis nuntius auertit, *deletam cohortem dolo Agrippinenſium*: qui largis epulis vinoq; ſopitos Germanos, clauſis foribus igne iniecto, cremauere. Simul Cerialis propero agmine ſubuenit. Circũſteterat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio adiuncta Britannica claſſe, affictaret Batauos, qua Oceano ambiuntur. Sed legionem terreſtri itinere Fabius Priſcus legatus in Neruios Tungroſq; duxit. eæq; ciuitates in deditionẽ acceptæ.

ceptæ. claſſem vltro Caninefates aggreſſi ſunt: maiorq; pars nauium depreſſa, aut capta. Et Neruiorũ multitudinem ſponte commotam, vt pro Romanis bellum capeſſeret, ijdem Caninefates fundere. Claſſicus quoque aduerſus equites Noueſium à Ceriale præmiſſos, ſecundum prœlium fecit. quæ modica, ſed crebra damna, famam victoriæ nuper partæ lacerabant. Iiſdem diebus Mucianus Vitellij filium interfici iubet: manſurã diſcordiam obtendens, ni ſemina belli reſtinxiſſet: Neq; Antonium Primum adſciri inter comites à Domitiano paſſus eſt: fauore militũ anxius, & ſuperbia viri, æqualium quoque, adeo ſuperiorum intolerantis. Profectus ad Veſpaſianum Antonius, vt non pro ſpe ſua excipitur, ita neq; auerſo imperatoris animo. trahebatur in diuerſa, hinc meritis Antonij, cuius ductu confectũ haud dubie bellũ erat; inde Muciani epiſtolis: ſimul ceteri, vt *infeſtum tumidumque* inſectabantur, adiunctis prioris vitæ criminibus. neq; ipſe deerat arrogantia vocare offenſas, nimius commemorãdis quæ meruiſſet. *Alios* vt *imbelles*, *Cæcinam* vt *captiuum ac dediticium* increpat. Vnde paulatim leuior viliorque haberi, manente tamen in ſpeciem amicitia. Per eos menſes quibus Veſpaſianus Alexãdriæ ſtatos æſtiuis flatibus dies, & certa maris opperiebatur, multa miracula euenere, quis cæleſtis fauor & quædam in Veſpaſianũ inclinatio numinum oſtenderetur. Ex plebe Alexandrina quidam oculorum tabe notus, genua eius aduoluitur, *remedium cæcitatis* expoſcens gemitu, monitu Serapidis dei; quem dedita ſuperſtitionibus gens ante alios colit. precabaturque principem, *vt genas & oculorum orbes dignaretur reſpergere oris excremento*. Alius manu æger, eodem deo auctore, *vt pede ac veſtigio Cæſaris calcaretur*, orabat. Veſpaſianus primo irridere, aſpernari: atque illis inſtantibus, modo famam vanitatis metuere; modo obſecratione ipſorum, & vocibus adulantiũ in ſpẽ induci. poſtremo æſtimari

mari

mari à medicis iubet, an talis cęcitas ac debilitas, ope humana ſuperabiles forent Medici varie diſſerere. *Huic non exeſam vim luminis, & rediturā ſi pelleretur obſtātia: illi elapſus in prauum artus, ſi ſalubris vis adhibeatur, poſſe integrari. Id fortaſſe cordi deis & diuino miniſterio principē electū. denique patrati remedij gloriā penes Cæſarem; irriti ludibrium penes miſeros fore*. Igitur Veſpaſianus cūcta fortunę ſuę patere ratus, nec quidquā vltra incredibile. lęto ipſe vultu, erecta quę aſtabat multitudine, iuſſa exſequitur. Statim cōuerſa ad vſum manus, ac cęco reluxit dies. Vtrumq; qui interfuere nūc quoq; memorāt, poſtquam nullū mendacio pretium. Altior inde Veſpaſiano cupido adeundi ſacrā ſedem, vt ſuper rebus imperij conſuleret. *Arceri templo cunctos* iubet; atq; ingreſſus, intentuſq; numini, reſpexit pone tergū è primoribus Ægyptiorū nomine *Baſiliden*: quē procul Alexandria plurium dierū itinere, & ægro corpore detineri haud ignorabat. Percūctatur ſacerdotes, *num illo die Baſilides templū iniſſet?* percunctatur obuios, *num in vrbe viſus ſit?* deniq; miſſis equitibus explorat, illo tēporis momento octoginta millibus paſſuum abfuiſſe. Tunc diuinā ſpeciem, & vim reſpōſi ex nomine *Baſilidis*, interpretatus eſt. Origo dei nondū noſtris auctoribus celebrata: Ægyptiorū antiſtites ſic memorāt; *Ptolemæo regi, qui Macedonū primus Aegypti opes firmauit, cū Alexandriæ recēs conditæ mœnia, templaque & religiones adderet: oblatum per quietē decore eximio, & maiore quā humana ſpecie iuuenem, qui moneret*, vt fidiſſimis amicorum in Pontū miſſis, effigiem ſuā acciret: lætū id regno, magnamque & inclytā ſedem fore quæ excepiſſet, *ſimul viſum eumdē iuuenē in cælum igne plurimo attolli*. Ptolemęus omine & miraculo excitus, ſacerdotibus Ægyptiorū, quibus mos talia intelligere, nocturnos viſus aperit. Atq; illis Ponti & externorum parum gnaris, Timotheum Athenienſem è gēte Eumolpidarū, quem vt antiſtitē cærimoniarū Eleuſi exciuerat,

quænam

quænam illa ſuperſtitio, quod numen? interrogat. Timotheus quæſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit vrbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Iouis Ditis. Namq; & muliebrem effigiem aſſiſtere, quam pleriq; Proſerpinam vocent. Sed Ptolemæus, vt ſunt ingenia regum, pronus ad formidinem; vbi ſecuritas redijt, voluptatū quam religionū appetens, negligere paulatim, aliaſque ad curas animum vertere: donec eadem ſpecies terribilior iam & inſtātior, *exitium ipſi regnoq;* denuntiaret. *ni iuſſa patrarentur*. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopenſibus imperitabat) expediri iubet; præcipitque nauigaturis, *vt Pythium Apollinem adeant*. Illis mare ſecundū: Sors oraculi haud ambigua: *Irent, ſimulacrumque patris ſui reueherent, ſororis relinquerent*. Vt Sinopen venere, munera, preces, mandata regis ſui Scydrothemidi allegāt. Qui diuerſus animi, modo numē paueſcere, modo minis aduerſantis populi terreri, ſæpe donis promiſſiſq; legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto, Ptolemæus non ſtudium, non preces omittere. Dignitatem legatorum, numerum nauium, auri pondus augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, *ne deſtinata deo vltra moraretur*. Cunctantem varia pernicies, morbiq; & manifeſta cæleſtium ira, grauiorque in dies fatigabat. Aduocata cōcione, *iuſſa numinis, ſuos Ptolemæiq; viſus, ingruētia mala* exponit. Vulgus aduerſari regē, inuidere Ægypto, ſibi metuere, tēplumq; circumſidere. Maior hinc fama tradidit, *deum ipſum appulſas litori nauis ſponte conſcendiſſe*. Mirū inde dictu, tertio die tantū maris emēſi, Alexandriā appelluntur. Tēplū pro magnitudine vrbis exſtructū, loco cui nomē Rhacotis. fuerat illic ſacellū. Serapidi atq; Iſidi antiquitus ſacratū. Hęc de origine & aduectu dei, celeberrima. Nec sū ignarus, eſſe quoſdā ꝗ *Seleucia vrbe Syriæ accitū, regnāte Ptolemæo, quem tertia ætas tulit*: alij *auctorem eundem Ptolemæum; ſedē ex qua trāſierit*.

Mem-

Memphim perhibent, inclytam olim, & veteris Ægypti columen. Deum ipſum multi *Aeſculapium, quod medeatur ægris corporibus*; quidam *Oſirim, antiquiſſimum illis gentibus numen*; plerique *Iouem, vt rerum omnium potentem*; plurimi *Ditem patrem, inſignibus quæ in ipſo manifeſta*, aut per ambages coniectant. At Domitianus Mucianuſque, antequam Alpibus propinquarent, proſperos rerum in Treueris geſtarum nuntios accepere. Præcipua victoriæ fides, dux hoſtium Valentinus, nequaquã abiecto animo, quos ſpiritus geſſiſſet, vultu ferebat. Auditus ideo tantum, vt noſceretur ingeniũ eius, damnatuſque, inter ipſum ſupplicium, exprobranti cuidam *patriam eius captam*; *Accipere ſe ſolatium mortis* reſpondit. Sed Mucianus quod diu occultauerat, vt recens exprompſit: *Quoniam benignitate deum fractæ vires hoſtium forent: parum decore Domitianum, confecto prope bello, alienæ gloriæ interuenturũ. Si ſtatus imperij, aut ſalus Galliarũ in diſcrimẽ verteretur, debuiſſe Cæſarem in acie ſtare: Caninefates Batauoſque minoribus ducibus delegandos. Ipſe Lugduni vim fortunamque principatus è proximo oſtentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus.* Intelligebãtur artes: ſed pars obſequij in eo, ne deprehenderentur. ita Lugdunum ventum. Vnde creditur Domitianus, occultis ad Cerialem nuntijs, fidem eius tentauiſſe, *an præſenti ſibi exercitum imperiumque traditurus foret*. qua cogitatione bellum aduerſus patrem agitauerit; an opes vireſq; aduerſus fratrem, in incerto fuit. nam Ceriales ſalubri temperamento eluſit, vt vana pueriliter cupientem. Domitianus ſperni à ſenioribus iuuentam ſuam cernens, modica quoque & vſurpata antea munia imperij omittebat. ſimplicitatis ac modeſtiæ imagine, in altitudinẽ conditus: ſtudiumq; litterarum & amorem carminum ſimulans, quo velaret animum, & fratris æmulationi ſubduceretur, cuius diſparẽ mitioremq; naturã contra interpretabatur.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM

LIBER V.

Breuiarium Libri V.

Interim Titus cum valido exercitu ad Hieroſolyma contendit. De nomine & origine Iudæorum referta fabulis narratio. Inſtituta & Cærimoniæ gentis: ijs maligna profanorum iudicia, deſcriptio Terræ finiumque, balſami, Libani, Iordanis, lacus bitumen generantis & regionis circa eum, tum Hieroſolymorum. Iudæorum reges bella cum Romanis, Præſides & procuratores. Titus Iudæos in vrbem compulſos obſidet. Hieroſolymorum munitiones, & Copiæ duceſque. Prodigia exitium Vrbis protendentia. Interea Ciuilis reparato exercitu, cum Ceriali manus conſerit. Satis proſpere. Inde vtrimque ad ſumma rei diſcrimen ſe præparant. Fit atrox pugna, ſed proditione Bataui cuiuſdam Germani vincuntur. nec eo ſecius Ciuilis præſidia Romanorum quadripartitis copijs inuadit. Sed repelluntur cum periculo Ciuilis. Cerialis ob incuriam ſuam pæne à Germanis exceptus, inſtructa claſſe Ciuilem trans Rhenum pellit, inſulamque Batauorum populatur. ſimul animos hoſtium occultis nuntijs labefactat, vnde Ciuilis colloquio petito ſe dedit.

EIuſdem anni principio, Cæſar Titus perdomandæ Iudææ delectus à patre, & priuatis vtriuſque rebus militia clarus, maiore tum vi famaque agebat, certan-

certantibus prouinciarum & exercitũ ſtudijs atq; ipſe, vt ſuper fortunã crederetur, decorũ ſe promptumque in armis oſtendebat, comitate & alloquijs officia prouocans: ac plerũque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in Iudæa legiones, quinta & decima, & quintadecima, vetus Veſpaſiani miles excepere. Tradidit & Syria duodecimam, & adductos Alexandria duoetviceſimanos tertianoſque. Comitabantur viginti ſociæ cohortes, octo equitum alæ: ſimul Agrippa, Sohemuſque reges, & auxilia regis Antiochi, validaq; & ſolio inter accolas odio infenſa Iudæis Arabũ manus. Multi, quos vrbe atque Italia ſua quemque ſpes acciuerat, occupandi Principẽ adhuc vacuum. His cũ copijs fines hoſtium ingreſſus, cõpoſito agmine, cuncta explorans, paratuſq; decernere, haud procul Hieroſolymis caſtra facit. Sed quia famoſę vrbis ſupremũ diem tradituri ſumus, congruens videtur primordia eius aperire. *Iudæos Creta inſula profugos, nouiſſima Libyæ inſediſſe* memorant, *qua tempeſtate Saturnus vi Iouis pulſus ceſſerit regnis.* Argumẽtum è nomine petitur: *inclytũ in Creta Idam montẽ, accolas Idæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos vocitari.* quidã *regnante Iſide, exundantẽ per Aegyptũ multitudinem, ducibus Hieroſolymo ac Iuda proximas in terras exoneratã.* Plerique *Aethiopum prolẽ, quos rege Cepheo, metus atque odium mutare ſedes perpulerit.* Sunt qui tradant, *Aſſyrios conuenas, indigũ agrorũ populum, parte Aegypti potitos, ac mox proprias vrbes, Hebræaſque terras, & propiora Syriæ coluiſſe.* *Clara* alij *Iudæorum initia: Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ vrbi Hieroſolymam nomen è ſuo feciſſe.* Plurimi auctores conſentiunt, *orta per Aegyptum tabe, quæ corpora fœdaret; regem Bocchorim, adito Hammonis oraculo remedium petentem,* purgare regnum, & id genus hominum vt inuiſum deis, alias in terras auehere *iuſſum. Sic conquiſitum collectumque vulgus, poſtquam vaſtis locis relictũ ſit; ceteris per lacrymas tor-*

penti-

pentibus, Moſen vnum exulum monuiſſe, ne quam deorum hominumve opem exſpectarēt ab vtriſque deſerti, ſed ſibimet vt duci cæleſti crederent, primo cuius auxilio credentes, præſentes miſerias pepuliſſent. Aſſenſere, atq; omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æque, quam inopia aquæ fatigabat. Iamq; haud procul exitio, totis campis procubuerāt: cū grex aſinorū agreſtium, è paſtu in rupē nemore opacam conceſſit. Secutus Moſes, coniectura herbidi ſoli, largas aquarum venas aperit. Id leuamē, & continuum ſex dierum iter emēſi, ſeptimo pulſis cultoribus, obtinuere terras in quibus vrbs & templum dicata ſunt. Moſes quo ſibi in poſterum gentē firmaret; nouos ritus, cōtrarioſq; ceteris mortalibus, indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos ſacra: rurſum cōceſſa apud illos, quæ nobis inceſta. Effigiem animalis, quo monſtrāte errorem ſitimq; depulerant, penetrali ſacrauere: cæſo ariete, velut in contumeliam Hammonis. Bos quoq; immolatur, quem Ægyptij Apin colunt. Sue abſtinent, memoria cladis, quod ipſos ſcabies quondā turpauerat, cui id animal obnoxium. Longam olim famē, crebris adhuc ieiunijs fatentur. Et raptarū frugum argumētum, panis Iudaicus nullo fermento, retinet. *Septimo die otium placuiſſe ferunt: quia is finem laborum tulerit, dein blandiente inertia, ſeptimū quoq; annū ignauiæ datū.* Alij *honorem eum Saturno haberi: ſeu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulſos, & conditores gentis accepimus: ſeu quod è ſeptē ſideribus, quis mortales reguntur, altiſsimo orbe & præcipua potentia ſtella Saturni feratur: ac pleraque cæleſtium, vim ſuā & curſum ſeptimos per numeros cōficiant.* Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defendūtur. cetera inſtituta ſiniſtra: fęda, prauitate valuere. Nā peſſimus quiſque, ſpretis religionibus patris, tributa & ſtipes illuc cōgerebāt. Vnde auctę Iudęorū res: & quia apud ipſos fides obſtinata, miſericordia in promptu, ſed aduerſus omnes alios

hoſtile

hoſtile odium. Separati epulis, diſcreti cubilibus, proiectiſſima ad libidinem gens, alienarum concubitu abſtinent. inter ſe nihil illicitum. Circumcidere genitalia inſtituere, vt diuerſitate noſcantur. Tranſgreſſi in morem eorum, idem vſurpant. nec quidquam prius imbuuntur, quam contemnere deos, exuere patriam: parentes, liberos, fratres, vilia habere. Augendæ tamen multitudini conſulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis, nefas: animaſque prœlio aut ſupplicijs peremptorum, æternas putant. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere, quam cremare, è more Ægyptio: eademque cura, & de infernis perſuaſio, cæleſtium contra. Ægyptij pleraque animalia effigieſque compoſitas venerantur. Iudæi mēte ſola, vnumque numen intelligūt. *Profanos qui deum imagines, mortalibus materijs, in ſpecies hominum effingat. Summum illud & æternū, neq; mutabile, neque interiturum.* Igitur nulla ſimulacra vrbibus ſuis, nedum templis ſunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæſaribus honor. Sed quia ſacerdotes eorum tibia tympaniſque concinebat, hedera vinciebantur, vitiſque aurea templo reperta: *Liberum patrem coli, domitorem Oriētis* quidam arbitrati ſunt, nequaquam cōgruentibus inſtitutis. quippe Liber feſtos lætoſque ritus poſuit: Iudæorum mos abſurdus ſordiduſque. Terra fineſque, qua ad Orientem vergunt. Arabia terminantur: à meridie, Ægyptus obiacet: ab occaſu, Phœnices & mare: Septentrionem à latere Syriæ longe proſpectant. Corpora hominum ſalubria, & ferētia laborum. rari imbres, vber ſolum. Exuberant fruges noſtrum ad morem. præterque eas Balſamū & Palmæ. palmetis proceritas, & decor. Balſamum modica arbor: vt quiſque ramus intumuit, ſi vim ferri adhibeas, pauēt venæ; fragmine lapidis, aut teſta aperiuntur. humor in vſu medētium eſt. Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tātos inter ardores opacum fidumque niuibus. Idem amnem Iordanem alit, funditque.

que. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed vnũ atq; alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenſo ambitu, ſpecie maris, ſapore corruptior, grauitate odoris accolis peſtifer, neque vento impellitur, neq; piſces aut ſuetas aquis volucres patitur. Incertũ vnde, ſuperiacta, vt ſolido feruntur: periti imperitique nandi, perinde attolluntur. Certo anni, bitumen egerit: cuius legendi vſum, vt ceteras artes, experientia docuit. Ater ſuapte natura liquor, & ſparſo aceto concretus, innatat. hunc manu captũ, quibus ea cura, in ſumma nauis trahunt. Inde nullo iuuante influit, oneratque, donec abſcindas. nec abſcindere ære ferroue poſſis: fugit cruorem veſtemq. infectã ſanguine, quo feminæ per menſes exſoluũtur. ſic veteres auctores. Sed gnari locorũ tradunt, vndãtes bitumine moles pelli, manuq. trahi ad litus: mox vbi vapore terræ, vi ſolis inaruerint, ſecuribus cuneïſque vt trabes aut ſaxa diſcindi. Haud procul inde campi, quos ferunt olim vberes, magniſque vrbibus habitatos, fulminum iactu arſiſſe: & manere veſtigia, terramque ipſam ſpecie torridam, vim frugiferã perdidiſſe. Nam cuncta ſponte edita, aut manu ſata, ſiue herba tenus aut flore, ſeu ſolitam in ſpeciẽ adoleuere, atra & inania velut in cinerem vaneſcunt. Ego ſicut inclitas quondã vrbes igne cæleſti flagraſſe conceſſerim, ita halitu lacus infici terrã, corrumpi ſuperfuſum ſpiritum, eoque fetus ſegetum & autumni putreſcere reor, ſolo cæloque iuxta graui. Et Belus annis Iudaico mari illabitur: circa cuius os conlectæ arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. modicũ id litus, ſed egerentibus inexhauſtum. Magna pars Iudææ vicis diſpergitur. habẽt & opida. Hieroſolyma genti caput. Illic immenſæ opulentiæ tẽplũ, & primis munimentis vrbis, dein regia: templum intimis clauſum. ad fores tantum Iudæo aditus: limine, præter ſacerdotes, arcebantur. Dũ Aſſyrios penes Medoſq; & Perſas Oriẽs fuit, deſpectiſſima pars ſeruientiũ. poſtquã Macedones præpotuere,

rex

rex Antiochus demere ſuperſtitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret Parthorum bello prohibitus eſt. nam ea tempeſtate Arſaces deſciuerat. Tum Iudæi Macedonibus inualidis, Parthis nondum adultis (& Romani procul aberant) ſibi ipſi reges impoſuere. qui mobilitate vulgi expulſi, reſumpta per arma dominatione, fugas ciuiũ, vrbium euerſiones, fratrum, coniugum, parẽtum neces, aliaq; ſolita regibus auſi, ſuperſtitionem fouebant: quia honor ſacerdotij, firmamentum potentię aſſumebatur. Romanorũ primus Cn. Pompeius Iudæos domuit: templumq; iure victorię ingreſſus eſt. Inde vulgatum, *nulla intus deum effigie vacuam ſedem, & inania arcana.* Muri Hieroſolymorum diruti, delubrum manſit. Mox bello ciuili inter nos, poſtquam in ditionem M. Antonij prouinciæ ceſſerant; rex Parthorum Pacorus Iudæa potitus, interfectuſque à P. Ventidio, & Parthi trãs Euphratem redacti: Iudęos C. Soſius ſubegit. Regnũ ab Antonio Herodi datum, victor Auguſtus auxit. Poſt mortẽ Herodis, nihil exſpectato Cæſare, Simon quidã regium nomen inuaſerat. Is à Quinctilio Varo obtinente Syriã punitus, & gentem coercitã, liberi Herodis tripartito rexere. Sub Tiberio quies. dein iuſſi à C. Cæſare *effigiem eius in templo locare*, arma potius ſumpſere: quem motum Cæſaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicũ redactis, Iudæam prouinciã equitibus Romanis aut libertis permiſit è quibus Antonius Felix, per omnẽ ſæuitiam ac libidinẽ, ius regiũ ſeruili ingenio exercuit, Druſilla Cleopatrę & Antonij nepte in matrimonium accepta: vt eiuſdem Antonij, Felix progener, Claudius nepos eſſet. Durauit tamẽ patientia Iudæis, vſque ad Geſſium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum. & comprimere cœptantem Ceſtium Gallũ Syriæ legatũ, varia prelia ac ſæpius aduerſa excepere. Qui vbi fato, aut tædio occidit; miſſu Neronis, Veſpaſianus fortuna famaque & egregijs

gijs miniſtris, intra duas æſtates, cuncta camporum, omneſque præter Hieroſolyma vrbes, victore exercitu tenebat: Proximus annus ciuili bello intentus, quantū ad Iudæos per otium trāſijt. Pace per Italiam parta, & externæ curæ rediere. Augebat iras, quod ſoli Iudæi non ceſſiſſent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus noui euentus caſuſve vtilius videbatur. Igitur caſtris, vti diximus, ante mœnia Hieroſolymorum poſitis, inſtructas legiones oſtentauit. Iudæi ſub ipſos muros ſtruxere aciē, rebus ſecundis longius auſuri, & ſi pellerētur, parato perfugio. Miſſus in eos eques cum expeditis cohortibus, ambiguè certauit. Mox ceſſere hoſtes, & ſequentibus diebus crebra pro portis prœlia ferebant: donec aſſiduis damnis, intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum verſi. neque enim dignum videbatur, famē hoſtium opperiri. poſcebantq; pericula, pars virtute, multi ferocia, & cupidine præmiorum. Ipſi Tito Roma, & opes, voluptateſque ante oculos; ac ni ſtatim Hieroſolyma conciderent, morari videbantur. Sed vrbē arduam ſitu, opera moleſq; firmauerant, quis vel plana ſatis munirentur. Nā duos colles immenſum editos claudebant muri per artē obliqui, aut introrſus ſinuati: vt latera oppugnantiū, ad ictus pateſcerent. Extrema rupis abrupta: & turres, vbi mōs iuuiſſet, in ſexaginta pedes; inter deuexa, in cētenos vicenoſq; attollebātur: mira ſpecie, ac procul intuētibus pares. Alia intus mœnia, regiæ circumiecta. cōſpicuoq; faſtigio turris *Antonia* in honorē M. Antonij ab Herode appellata. Tēplū in modū arcis, proprijque muri, labore & opere ante alios. ipſę porticus, quis tēplum ambiebatur, egregiū propugnaculū. Fons perennis aquæ, cauati ſub terra mōtes: & piſcinę ciſternæq; ſeruandis imbribus. præuiderāt cōditores ex diuerſitate morū, crebra bella. inde cuncta, quamuis aduerſus longū obſidiū: & à Pōpeio expugnatis, metus atq; vſus pleraq; mōſtrauere.

Atque per auaritiam Claudianorum temporum, empto iure muniendi, ſtruxere muros in pace, tamquam ad bellum: magna colluuie, & ceterarum vrbium clade aucti: nam peruicaciſſimus quiſq; illuc perfugerat, eoque ſeditioſius agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latiſſima mœnium Simon; mediam vrbem Ioannes, quem & Bargioram vocabant; templum Eleazarus firmauerat. Multitudine & armis Ioannes, ac Simon; Eleazarus loco pollebat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipſos, & magna vis frumenti ambuſta. Mox Ioannes, miſſis per ſpeciem ſacrificandi, qui Eleazarum manumq; eius obtruncarent, templo potitur, ita in duas factiones ciuitas diſceſſit, donec propinquātibus Rom. bellum externum concordiam pareret. Euenerant prodigia, quæ neq; hoſtijs, neq; votis piare fas habet gens ſuperſtitioni obnoxia, religionibus aduerſa. Viſæ per cælum concurrere acies, rutilantia arma, & ſubito nubium igne collucere tēplum. Expaſſæ repente delubri fores, & audita maior humana vox, *Excedere deos*. ſimul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metū trahebant: pluribus perſuaſio inerat, antiquis ſacerdotū litteris contineri, eo ipſo tempore fore, vt valeſceret Oriens, profectiq; Iudæa rerum potirentur. quę ambages Veſpaſianū ac Titum prædixerāt. Sed vulgus, more humanæ cupidinis, ſibi tātam fatorū magnitudinē interpretati, ne aduerſis quidē ad vera mutabantur. Multitudinē obſeſſorū omnis ætatis, virile ac muliebre ſexus, ſexcēta millia fuiſſe accepimus. Arma cunctis, qui ferre poſſent, & plures, quā pro numero, audebant. Obſtinatio viris feminiſq; par: ac ſi trāsferre ſedes cogerētur, maior vitę metus quā mortis. Hāc aduerſus vrbē gentēq; Cæſar Titus, quando impetus & ſubita belli locus abnueret, aggeribus vineiſq; certare ſtatuit. Diuiduntur legionibus munia, & quies pręliorū fuit: donec cūcta expugnandis vrbibus reperta apud veteres, aut nouis inge-

ingenijs,ſtruerentur. At Ciuilis poſt malã in Treueris pugnã, reparato per Germaniã exercitu, apud Vetera caſtra cõſedit: tutus loco; & vt memoria proſperarũ illic rerũ,augeſcerent Barbarorum animi. Secutus eſt eodẽ Cerialis, duplicatis copijs, aduẽtu ſecũdæ & XVI. & XIV. legionum. Cohorteſq; & alæ iampridẽ accitę, poſt victoriã properauerãt. Neuter ducũ cunctator. Sed arcebat latitudo camporũ, ſuopte ingenio humẽtiũ. Addiderat Ciuilis obliquã in Rhenũ molem, cuius obiectu reuolutus amnis; adiacentibus ſuperfunderetur. Ea loci forma, incertis vadis ſubdola; & nobis aduerſa. quippe miles Romanus armis grauis, & nandi pauidus:Germanos fluminibus ſuetos, leuitas armorũ, & proceritas corporũ attollit. Igitur laceſsẽtibus Batauis,ferociſſimo cuiq; noſtrorũ cęptũ certamen deinde orta trepidatio,cũ præaltis paludibus arma equique haurirentur.Germani notis vadis perſultabãt,omiſſa plerũq; fronte,latera ac terga circumuenientes. neq; vt in pedeſtri acie, cominus certabatur, ſed tãquã nauali pugna, vagi inter vndas, aut ſi quid ſtabile occurrebat,totis illic corporibus nitentes, vulnerati cũ integris, periti nãdi cum ignaris, in mutuã perniciẽ implicabantur. minor tamẽ quã pro tumultu cædes: quia nõ auſi egredi paludem Germani, in caſtra rediere. Eius prœlij euentus, vtrumque ducẽ, diuerſis animi motibus, ad maturandum ſummę rei diſcrimen erexit. Ciuilis inſtare fortunæ; Cerialis abolere ignominiã. Germani proſperis feroces; Romanos pudor excitauerat. nox apud Barbaros cantu aut clamore;noſtris per iram & minas acta. Poſtera luce Cerialis equite & auxiliarijs cohortibus frontem explet: in ſecunda acie, legiones locatæ, dux ſibi delectos retinuerat, ad improuiſa. Ciuilis haud porrecto agmine, ſed cuneis aſtitit. Bataui Cugernique in dextro; læua ac propiora fluminis Trãſrhenani tenuere. Exhortatio ducũ,nõ more concionis apud vniuerſos, ſed vt quoſq; ſuorum

aduehebantur. Cerialis *veterem Rom. nominis gloriã, antiquas recẽteſq; victorias: vt perfidũ, ignauũ, victum hoſtẽ, in æternũ exſcinderent. vltione magis, quam prœlio opus eſſe. Pauciores nuper cum pluribus certaſſe: attamen fuſos Germanos, quod roboris fuerit. Supereſſe qui fugam animis, qui vulnera tergo ferãt.* Proprios inde ſtimulos legionibus admouebat, *domitores Britanniæ quartadecimanos* appellans: *principem Galbam, ſextæ legionis auctoritate factũ: illa primum acie, Secundanos noua ſigna, nouamque aquilam dicaturos.* Hinc præuectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat, *vt ſuam ripam, ſua caſtra ſanguine hoſtium reciperarent.* Alacrior omnium clamor, quis vel è longa pace prelij cupido, vel feſſis bello pacis amor, præmiaque & quies in poſterum ſperabantur. Nec Ciuilis ſilentem ſtruxit aciem, locum pugnæ teſtem virtutis ciens: *Stare Germanos Batauoſque ſuper veſtigia gloriæ, cineres oſſaque legionum calcantes. quocumque oculos Romanus intenderet, captiuitatem, cladem que & dira omina obuerſari. Ne terrerentur vario Treuerici prœlij euentu: ſuam illic victoriã Germanis obſtitiſſe, dum omiſſis telis, præda manus impediunt. ſed cuncta mox proſpera, & hoſti contraria eueniſſe. Quæ prouideri aſtu ducis oportuerit, prouidiſſe: campos madentes, & ipſis gnaros, paludes hoſtibus noxias: Rhenum & Germaniæ deos in aſpectu, quorũ numine capeſſerẽt pugnam, coniugum, parentũ, patriæ memores. illũ diẽ aut glorioſiſſimũ inter maiores, aut ignominioſum apud poſteros fore.* Vbi ſono armorum tripudijſque (ita illis mos) approbata ſunt dicta, ſaxis, glandibuſque & ceteris miſſilibus prœlium incipitur: neque noſtro milite paludem ingrediente, & Germanis vt elicerent laceſſentibus. Abſumptis quæ iaciuntur, & ardeſcente pugna, procurſum ab hoſte infeſtius. immenſis corporibus, & prælongis haſtis fluitantẽ [illegible]ntemq; militem eminus fodiebant: ſimul è mole, quã eductã in Rhenum rettulimus, Bructerorũ cuneus tranſnatauit. turbata ibi res & pelle-

batur

batur ſociarum cohortium acies, cum legiones pugnā excipiunt, ſuppreſſaq; hoſtium ferocia, prœlium exæquatur. Inter quæ perfuga Batauus adit Cerialem, *terga hoſtium* promittens, *ſi extremo paludis eques mitteretur: ſolidum illa & Cugernos quibus cuſtodia obueniſſet, parum intentos*. Duæ alæ cum perfuga miſſæ, incauto hoſti circumfunduntur. quod vbi clamore cognitum, legiones à fronte incubuere, pulſique Germani Rhenū fuga petebant. Debellatum eo die foret, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet. Ne eques quidem inſtitit, repente fuſis imbribus, & propinqua nocte. Poſtera die quartadecima legio in ſuperiorem prouinciam Gallo Annio miſſa: Cerialis exercitũ decima ex Hiſpania legio ſuppleuit. Ciuili Chaucorum auxilia venere. non tamen auſus opidum Batauorum armis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris iniecto igni in inſulam conceſſit: gnarus deeſſe naues efficiendo ponti, neq; exercitum Rom. aliter tranſmiſſurum. quin & diruit molem à Druſo Germanico factā, Rhenumq; prono alueo in Galliam ruentem, diſiectis quæ morabantur, effudit. Sic velut abacto amne, tenuis alueus, inſulam inter, Germanoſque, continentium terrarum ſpeciem fecerat. Tranſiere Rhenū Tutor quoq; & Claſſicus, & centum tredecim Treuerorum ſenatores: in quis fuit Alpinus Montanus, quem à Primo Antonio miſſum in Gallias ſuperius memorauimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul ceteri miſeratione ac donis auxilia cōcibāt, inter gētes periculorū auidas. Tantūque belli ſuperfuit, vt præſidia cohortium, alarū, legionū, modicis vicis quadripartita Ciuilis inuaſerit; decimā legionē Arenaci; ſecūdā Batauoduri, & Grinnes Vadāq; cohortiū alarūq; caſtra: ita diuiſis copijs; vt ipſe & Verax ſorore eiusgenitus, Claſſicuſq; ac Tutor ſuā quiſq; manū traherēt: ne oīa patrādi fiducia, ſed *multa auſis aliqua in parte fortunā affore. Simul Cerialē neq; ſatis cautū; & pluribus nuntijs huc illuc curſantē poſſe medio intercipi*.

Quibus obuenerant caſtra decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati, egreſſum militem & cædendis materijs operatum turbauere, occiſo prefecto caſtrorũ & quinq; primoribus cẽturionum, paucíſq; militibus. Ceteri ſe munimẽtis defendere. Et interim Germanorũ manus, Batauoduri irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguum prœlium nox diremit. Plus diſcriminis apud Grinnes Vadamque. Vadã Ciuilis; Grinnes Claſſicus oppugnabant: nec ſiſti poterant, interfecto fortiſſimo quoque; in quis Briganticus præfectus alæ ceciderat, quem fidũ Romanis, & Ciuili auunculo infenſum diximus. Sed vbi Cerialis cum delecta equitũ manu ſubuenit, verſa fortuna precipites Germani in amnẽ aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petituſque telis, relicto equo trãſnatauit. idem Germanis effugium. Tutorẽ Claſſicumque appulſæ lintres vexere. Ne tum quidem Romana claſſis pugnæ affuit, vt iuſſum erat. Sed obſtitit formido, & remiges per alia militiæ munia diſperſi. Sane Cerialis parum temporis ad exſequenda imperia dabat: ſubitus conſilijs, ſed euentu clarus. Aderat fortuna, etiam vbi artes defuiſſent. hinc ipſi exercituiq; minor cura diſciplinæ. Et paucos poſt dies quãquã periculũ captiuitatis euaſiſſet, infamiam nõ vitauit. Profectus Noueſium Bonnamq; ad viſenda caſtra, quæ hiematuris legionibus erigebantur, nauibus remeabat, diſiecto agmine, incurioſis vigilijs. Animaduersũ id Germanis; & inſidias cõpoſuere. electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibẽte vallũ ineunt. Prima cædes aſtu adiuta: inciſis tabernaculorũ funibus, ſuiſmet corijs coopertos trucidabãt. Aliud agmẽ turbare claſſem: inijcere vincla; trahere puppes. Vtq; ad fallendũ ſilentio; ita cœpta cæde. quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miſcebãt. Romani vulneribus exciti, quærũt arma, ruunt per vias, pauci ornatu militari, pleriq; circum brachia torta veſte & ſtri-

ctis

ctis mucronibus. dux ſemiſomnis ac prope intectus, errore hoſtium ſeruatur. Namq; prætoriam nauē, vexillo inſignem, illic ducē rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, vt pleriq; crediderе, ob ſtuprū Claudiæ Sacratæ, mulieris Vbiæ. vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabat, tamquā *iuſſi ſilere, ne quietem eius turbarent. ita intermiſſo ſigno, & vocibus, ſe quoque in ſomnum lapſos*. Multa luce reuecti hoſtes, captiuis nauibus, prætoriam triremē, flumine Luppia, donū Velledæ traxere. Ciuilem cupido inceſſit, naualem aciem oſtentandi. Complet quod biremiū, quæque ſimplici ordine agebantur. Adiecta ingens lintrium vis. tricenis quadrageniſq; armamenta Liburnicis ſolita: & ſimul captę lintres, ſagulis verſicoloribus, haud indecore pro velis iuuabātur. Spatiū velut ęquoris electū, quo Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit. Cauſſa inſtruēdæ claſſis, ſuper inſitam gēti vanitatē, vt eo terrore commeatus Gallia aduentantes interciperent. Cerialis miraculo magis, quā metu, direxit claſſem: numero imparē, vſu remigū, gubernatorū arte, nauium magnitudine potiorem. His flumen ſecundū: illi vēto agebātur. Sic præuecti, tentato telorū iactu, dirimuntur. Ciuilis nihil vltra auſus, trās Rhenū conceſſit. Cerialis inſulam Batauorū hoſtiliter populatus, agros villaſq; Ciuilis intactos, nota arte ducum ſinebat: cum interim flexu autumni, & crebris pluuialibus imbribus ſuperfuſus amnis, paluſtrē humilemq; inſulā in faciē ſtagni oppleuit. nec claſſis, aut commeatus aderāt: caſtraq; in plano ſita, vi fluminis differebātur. *Potuiſſe tunc opprimi legiones, & voluiſſe Germanos, ſed dolo à ſe flexos*, imputauit Ciuilis. Neq; abhorret vero, quando paucis poſt diebus deditio inſecuta eſt. Nā Cerialis, per occultos nūtios, *Batauis pacem, Ciuili veniam* oſtentans. Velledā propinquoſq; monebat, *fortunā belli tot cladibus aduerſam, opportuno erga populū Rom. merito mutare. Cæſos Treueros, receptos Vbios, ereptam Bata-*

nis patriam: neq; aliud Ciuilis amicitia peractum, quam vulnera, fugas, luctus. exſulem eum & extorrem, recipientibus oneri: & ſatis peccauiſſe, quod totiens Rhenum tranſcenderint. ſi quid vltra moliantur, inde iniuriam & culpam, hinc vltionem & deos fore. Miſcebantur minis promiſſa. Et concuſſa Traſrhenanorum fide, inter Batauos quoq; ſermones orti; *Non prorogandam vltra ruinam; nec poſſe ab vna natione totius orbis ſeruitium depelli. quid perfectum cæde & incendijs legionum, niſi vt plures validioreſque accirentur? Si Veſpaſiano bellum nauauerint, Veſpaſianum rerum potiri. ſin populum Romanum armis prouocent; quotam partem generis humani Batauos eſſe? reſpicerent Rhætos Noricoſque, & ceterorum onera ſociorum: ſibi non tributa, ſed virtutem & viros indici. proximum id libertati: & ſi dominorũ electio ſit; honeſtius principes Romanorum, quã Germanorũ feminas tolerari.* hæc vulgus Proceres; *atrociore Ciuilis rabie ſemet in arma truſos: illum domeſticis malis, excidium gentis oppoſuiſſe. tunc infenſos Batauis deos, cum obſiderentur legiones, interficerentur legati, bellum vni neceſſarium, ferale ipſis ſumeretur. Ventum ad extrema, ni reſipiſcere incipiant & noxij capitis pœna pœnitentiam fateantur*. Non fefellit Ciuilem ea inclinatio, & præuenire ſtatuit: ſuper tædium malorum, etiam ſpe vitæ, quæ plerunque magnos animos infringit. Petito colloquio, ſcinditur Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progreſſi duces, & Ciuilis ita cœpit: *Si apud Vitellij legatum defenderer; neque facto meo venia, neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hoſtilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Veſpaſianum vetus mihi obſeruantia: & cum priuatus eſſet, amici vocabamur. Hoc Primo Antonio notum, cuius epiſtolis ad bellum accitus ſum, ne Germanicæ legiones & Gallica iuuẽtus Alpes tranſcenderet. Quæ Antonius epiſtolis, Hordeonius Flaccus præſens monebat, arma in Germania moui. quæ Mucianus in Syria, Aponius in Mœſia, Flauianus in Pannonia.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI DE SITV, MORIBVS, ET POPVLIS GERMANIÆ, LIBELLVS.

GErmania omnis à Gallijs Rhætijſque & Pannonijs, Rheno & Danubio fluminibus; à Sarmatis Daciſque, mutuo metu aut montibus ſeparatur. Cetera Oceanus ambit, latos ſinus & inſularum immenſa ſpatia complectens, nuper cognitis quibuſdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhæticarum Alpium inacceſſo ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem verſus, ſeptentrionali Oceano miſcetur. Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ iugo effuſus, plures populos adit, donec in Ponticum mare ſex meatibus erumpit. ſeptimum enim os paludibus hauritur. Ipſos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium aduentibus & hoſpitijs mixtos: quia nec terra olim, ſed claſſibus aduehebantur qui mutare ſedes quærebāt: & immenſus vltra, vtque ſic dixerim, aduerſus Oceanus raris ab orbe noſtro nauibus aditur. Quis porro præter periculū horridi & ignoti maris, Aſia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniā peteret? informē terris, aſperam cælo, triſtē cultu aſpectuque, niſi ſi patria ſit. Celebrant carminibus antiquis (quod vnū apud illos memoriæ & annaliū genus eſt) *Tuiſtonem deum terra editum, & filium Maunum, originem gentis conditoreſque. Manno*

rare, frigora atque inediam cælo ſolove aſſueuerunt. Terra etſi aliquãto ſpecie differt, in vniuerſum tamen aut ſiluis horrida, aut paludibus fœda: humidior qua Gallias, ventoſior qua Noricũ ac Pannoniam aſpicit: ſatis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fecunda, ſed plerumq; improcera, ne armentis quidem ſuus honor, aut gloria frontis. numero gaudent. eæque ſolæ & gratiſſimę opes ſunt. Argentum & aurũ propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentũ aurumve gignere. quis enim ſcrutatus eſt? poſſeſſione & vſu haud perinde afficiuntur. Eſt videre apud illos argentea vaſa, legatis & principibus eorum muneri data, non in alia vilitate, quam quæ humo finguntur: quamquam proximi ob vſum commerciorum aurum & argentum in pretio habent, formaſq; quaſdam noſtræ pecuniæ agnoſcunt, atque eligunt: interiores ſimplicius & antiquius permutatione mercium vtũtur. Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bigatoſque. Argentum quoq; magis quam aurum ſequuntur, nulla affectione animi, ſed quia numerus argenteorum facilior vſui eſt promiſcua ac vilia mercantibus. Ne ferrum quidem ſupereſt, ſicut ex genere telorum colligitur. Rari gladijs, aut maioribus lanceis vtũtur, haſtas vel ipſorum vocabulo *frameas* gerunt, anguſto & breui ferro; ſed ita acri & ad vſum habili, vt eodẽ telo, prout ratio poſcit, vel cominus vel eminus pugnẽt. & eques quidem ſcuto frameaq; contẽtus eſt. pedites & miſſilia ſpargũt, pluraq; ſinguli, atque in immenſum vibrãt, nudi aut ſagulo leues. nulla cultus iactatio: ſcuta tantũ lectiſſimis coloribus diſtinguunt. paucis loricę: vix vni alterive caſſis, aut galea. Equi non forma, non velocitate cõſpicui. ſed nec variare gyros in morem noſtrum docẽtur. In rectũ aut vno flexu dextros agunt, ita coniuncto orbe, vt nemo poſterior ſit. In vniuerſum æſtimanti, plus penes peditẽ robo-

ris: eoq; mixti prœliantur, apta & congruente ad equeſtrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni iuuentute delectos ante aciem locant. Definitur & numerus: *centeni* ex ſingulis pagis ſunt: idq; ipſum inter ſuos vocãtur. & quod primo numerus fuit, iam nomẽ & honor eſt. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rurſus inſtes, conſilij quã formidinis arbitrãtur. Corpora ſuorũ etiã in dubijs prœlijs referunt. Scutũ reliquiſſe præcipuum flagitiũ. nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire ignominioſo fas. multiq; ſuperſtites bellorum, infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate; duces ex virtute ſumunt. Nec regibus infinita aut libera poteſtas; & duces exemplo potius quã imperio, ſi prompti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agant, admiratione præſunt. Ceterum neq; animaduertere, neq; vincere, neq; verberare quidem niſi ſacerdotibus permiſſum: non quaſi in pœnã nec ducis iuſſu, ſed velut deo imperante, quẽ adeſſe bellantibus credunt: effigieſque, & ſigna quædã detracta lucis in prælium ferunt. Quodq; præcipuum fortitudinis incitamẽtum eſt, nõ caſus, nec fortuita conglobatio turmã aut cuneum facit, ſed familiæ & propinquitates, & in proximo pignora: vnde feminarũ vlulatus audiri, vnde vagitus infantium. hi cuique ſanctiſſimi teſtes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges vulnera ferunt: nec illæ numerare, aut exſugere plagas pauẽt. Ciboſq; & hortamina pugnantibus geſtant Memoriæ proditur, quaſdam acies inclinatas iã & labãtes à feminis reſtitutas, conſtantia precũ & obiectu pectorũ, & mõſtrata cominus captiuitate, quã longe impatiẽtius feminarũ ſuarũ nomine timẽt: adeo vt efficacius obligentur animi ciuitatũ quibus inter obſides puellę quoq; nobiles imperãtur. Ineſſe quin etiã ſanctum aliquid, & prouidum putant; nec aut cõſilia earum aſpernãtur, aut reſponſa negligũt. Vidimus ſub diuo Veſpaſiano Velledã, diu apud pleroſque numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, &

com-

complureis alias venerati ſunt, non adulatione, nec tamquam facerent deas. Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoq; hoſtijs litare fas habent. Herculem ac Martem conceſſis animalibus placant: pars Sueuorum & Iſidi ſacrificat. Vnde cauſſa & origo peregrino ſacro, parum comperi, niſi quod ſignum ipſum in modum liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Ceterum nec cohibere parietibus deos, neq; in vllam humani oris ſpeciem aſſimilare, ex magnitudine cęleſtium arbitrantur. lucos ac nemora conſecrant, deorumq; nominibus appellant ſecretum illud, quod ſola reuerentia vident. Auſpicia, ſorteſque vt qui maxime obſeruant. Sortium conſuetudo ſimplex: virgam frugiferæ arbori deciſam, in ſurculos amputant, eoſque notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam veſtem temere ac fortuito ſpargunt. mox ſi publice conſulatur, ſacerdos ciuitatis; ſin priuatim ipſe paterfamiliæ precatus deos, cælumq; ſuſpiciens, ter ſingulos tollit, ſublatos ſecundũ impreſſam ante notam interpretatur. Si prohibuerunt; nulla de eadem re in eundem diem cõſultatio. Sin permiſſum; auſpiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidẽ etiam hic notum, auiũ voces, volatuſque interrogare. Proprium gentis, equorum quoq; præſagia ac monitus experiri. publice aluntur ijſdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos preſſos ſacro curru ſacerdos ac rex vel princeps ciuitatis comitãtur, hinnituſque ac fremitus obſeruant. Nec vlli auſpicio maior fides, non ſolum apud plebem, ſed apud proceres, apud ſacerdotes. Se enim miniſtros deorum, illos cõſcios putant. Eſt & alia obſeruatio auſpiciorum, qua grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis cum qua bellum eſt, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium ſuorum, patrijs quemque armis committunt. victoria huius vel illius, pro pręiudicio accipitur. De minoribus rebus principes con-

conſultant,de maioribus omnes. ita tamen, vt ea quoq;,quorum penes plebem arbitrium eſt,apud principes pertractentur. Coeunt,niſi quid fortuitum & ſubitum inciderit, certis diebus, cum aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auſpicatiſſimum initium credunt. Nec dierum numerum vt nos, ſed noctium computant. Sic conſtituunt,ſic condicunt. nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quod non ſimul, nec iuſſi conueniunt, ſed & alter, & tertius dies cunctatione coeuntium abſumitur. Vt turbæ placuit, conſidunt armati. Silentium per ſacerdotes, quibus tum & coercendi ius eſt, imperatur. Mox rex vel princeps,prout ætas cuiq; prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia eſt, audiuntur, auctoritate ſuadendi magis quam iubendi poteſtate. Si diſplicuit ſententia, fremitu aſpernantur:ſin placuit, frameas concutiunt. Honoratiſſimum aſſenſus genus eſt, armis laudare. Licet apud concilium accuſare quoque, & diſcrimen capitis intendere. Diſtinctio pœnarum ex delicto. proditores & transfugas arboribus ſuſpendunt. ignauos, & imbelles, & corpore infames, cœno ac palude, iniecta inſuper crate, mergunt. Diuerſitas ſupplicij illuc reſpicit,tamquam ſcelera oſtendi oporteat dum puniuntur, flagitia abſcondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pęnarum, equorum pecorumq; numero conuicti multantur pars multæ regi vel ciuitati, pars ipſi qui vindicatur vel propinquis eius exſoluitur. Eliguntur in iiſdem concilijs & principes, qui iura per pagos vicoſque reddunt. Centeni ſingulis ex plebe comites, conſilium ſimul & auctoritas, adſunt. Nihil autem neq; publicæ neq; priuatæ rei, niſi armati agunt. Sed arma ſumere non ante cuiquam moris, quam ciuitas ſuffecturum probauerit. Tum in ipſo concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus ſcuto frameaq; iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos: ante hoc domus pars videntur,

mox

mox reipublicæ. Inſignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiã adoleſcentulis aſſignant. Ceteris robuſtioribus ac iã pridem probatis aggregantur. nec rubor inter comites aſpici. Gradus quinetiam & ipſe comitatus habet, iudicio eius quem ſectantur. Magnaq; & comitum æmulatio, quibus primus apud principem ſuum locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno ſemper electorum iuuenum globo circumdari, in pace decus, in bello præſidium. Nec ſolum in ſua gente cuique, ſed apud ſinitimas quoq; ciuitates id nomen, ea gloria eſt, ſi numero ac virtute comitatus emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur & ipſa plerumque fama bella profligant. Cum ventum in aciem, turpe principi uirtute uinci, turpe comitatui uirtutem principis non adæquare. Iam vero infame in omnem vitam ac probroſum, ſuperſtitem principi ſuo ex acie receſſiſſe. Illum defendere, tueri, ſua quoq; fortia facta gloriæ eius aſſignare, præcipuum ſacramentum eſt. Principes pro victoria pugnant; comites pro principe. Si ciuitas, in qua orti ſunt, longa pace & otio torpeat; plerique nobilium adoleſcentium petunt vltro eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt. quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clareſcunt, magnumq; comitatum non niſi vi belloq; tueare. exigunt enim principis ſui liberalitate illum bellatorem eo ıum, illam cruentam victricemque frameam. Nam epulæ, & quamquam incompti, largi tamen apparatus, pro ſtipendio cedunt, materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, aut exſpectare annum, tam facile perſuaſeris, quam vocare hoſtes & vulnera mereri. pigrum quininmo & iners videtur ſudore acquirere, quod poſſis ſanguine parare. Quotiens bella non ineunt, non multum venatibus; plus per otium tranſigunt dediti ſomno, ciboq; Fortiſſimus quiſque ac bellicoſiſſimus nihil agens, delegata

domus

domus & penatium & agrorum cura feminis ſenibuſque, & infirmiſſimo cuique ex familia. Ipſi hebent: mira diuerſitate naturæ, cum ijdem homines ſic ament inertiam, & oderint quietem. Mos eſt ciuitatibus vltro ac viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum, quod pro honore acceptum, etiam neceſſitatibus ſubuenit. Gaudent præcipue finitimarum gentium donis, quæ non modo à ſingulis, ſed publicè mittuntur: electi equi, magna arma, phaleræ torqueſque. Iam & pecuniam accipere docuimus. Nullas Germanorum populis vrbes habitari, ſatis notum eſt, ne pati quidem inter ſe iunctas ſedes. Colunt diſcreti ac diuerſi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit. Vicos locant, non in noſtrum morem, connexis & cohærentibus ædificijs: ſuam quiſque domũ ſpatio circumdat, ſiue aduerſus caſus ignis remedium, ſiue inſcitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum vſus; materia ad omnia vtuntur informi, & citra ſpeciem aut delectationem. Quædam loca diligentius illinunt terra ita pura ac ſplendente, vt picturam ac lineamenta colorum imitetur. Solent & ſubterraneos ſpecus aperire, eoſque multo inſuper fimo onerant, ſuffugium hiemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum eiuſmodi locis molliunt: & ſi quando hoſtis aduenit, aperta populatur: abdita autem & defoſſa, aut ignorantur, aut eo ipſo fallunt, quod quærenda ſunt. Tegumen omnibus ſagum, fibula, aut ſi deſit, ſpina conſertum. cetera intecti, totos dies iuxta focum atq; ignem agunt. Locupletiſſimi veſte diſtinguuntur, non fluitante ſicut Sarmatæ ac Parthi, ſed ſtricta & ſingulos artus exprimente: Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligenter, vlteriores exquiſitius, vt quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta velamina ſpargunt maculis, pellibuſque belluarum, quas exterior Oceanus, atq; ignotum mare gignit. Nec alius feminis quam viris habitus, niſi quod femi-

næ

næ ſæpius lineis amictibus velantur, eoſque purpura variant, partemque veſtitus ſuperioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos. ſed & proxima pars pectoris patet. Quamquam ſeuera illic matrimonia. nec vllam morum partem magis laudaueris. nam prope ſoli barbarorum ſingulis vxoribus contenti ſunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, ſed ob nobilitatem plurimis nuptijs ambiuntur. Dotem non vxor marito, ſed vxori maritus offert. Interſunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæſita, nec quibus noua nupta comatur; ſed boues & frenatum equum, & ſcutum cum framea gladioque. In hæc munera vxor accipitur, atq; inuicem ipſa armorum aliquid viro affert. hoc maximum vinculum, hæc arcana ſacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne ſe mulier extra virtutum cogitationes, extraq; bellorum caſus putet, ipſis incipientis matrimonij auſpicijs admonetur, venire ſe laborum periculorumq; ſociam, idem in pace, idem in prœlio paſſuram auſuramque. hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic viuendum, ſic pereundum. accipere ſe quæ liberis inuiolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rurſuſque ad nepotes referant. Ergo ſepta pudicitia agunt, nullis ſpectaculorum illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corruptæ. Litterarum ſecreta viri pariter ac feminæ ignorant. Pauciſſima in tam numeroſa gente adulteria, quorum pœna præſens, & maritis permiſſa. Acciſis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. publicatæ enim pudicitiæ nulla venia. non forma, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Nemo enim illic vitia ridet nec corrumpere & corrumpi, ſæculum vocatur. Melius quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantum virgines nubunt, & cum ſpe votoq; vxoris ſemel tranſigitur. Sic vnum accipiunt maritum, quo modo vnum cor-

corpus, vnamque vitam, ne vlla cogitatio vltra, ne longior cupiditas, ne tamquam maritum, ſed tamquam matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur. pluſque ibi boni mores valent, quam alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac ſordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excreſcunt. Sua quemque mater vberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac ſeruum nullis educationis delicijs dignoſcas. Inter eadem pecora: in eadem humo degunt; donec ætas ſeparet ingenuos, virtus agnoſcat. Sera iuuenum Venus, eoque inexhauſta pubertas: nec virgines feſtinantur; eadem iuuenta, ſimilis proceritas, pares validiq; miſcentur, ac robora parentum liberi referunt. Sororum filijs idem apud auunculum, qui apud patrem honor. Quidam ſanctiorem artioremq; hunc nexum ſanguinis arbitrantur, & in accipiendis obſidibus magis exigunt, tamquam ij, & animum firmius, & domum latius teneant. Heredes tamen ſucceſſoreſque ſui cuique liberi: & nullum teſtamentum. Si liberi non ſunt, proximus gradus in poſſeſſione, fratres, patrui, auunculi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gratioſior ſenectus, nec vlla orbitatis pretia. Suſcipere tam inimicitias ſeu patris ſeu propinqui, quam amicitias neceſſe eſt. Nec implacabiles durant. Luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque ſatisfactionem vniuerſa domus, vtiliter in publicum, quia periculoſiores ſunt inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hoſpitijs non alia gens effuſius indulget. Quemcumq; mortalium arcere tecto, nefas habetur, pro fortuna quiſque apparatis epulis excipit. Cum defecere, qui modo hoſpes fuerat, monſtrator hoſpitij & comes, proximam domum non inuitati adeunt. nec intereſt. pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad ius hoſpitij, nemo diſcernit. Abeunti, ſi

ti. ſi quid popoſceris, concedere moris: & poſcendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus. ſed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis. Statim è ſomno, quem plerumq; in diem extrahunt, lauantur, ſæpius calida, vt apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt. ſeparatæ ſingulis ſedes, & ſua cuiq; menſa. Tum ad negotia, nec minus ſæpe ad conuiuia procedunt armati. Diem noctemq; continuare potando, nulli probrum. Crebræ vt inter vinolentos rixæ, raro conuicijs, ſæpius cæde & vulneribus tranſiguntur. Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungendis affinitatibus, & adſciſcendis principibus, de pace deniq; ac bello plerumq; in conuiuijs conſultãt: tamquam nullo magis tempore aut ad ſimplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incaleſcat. Gens non aſtuta nec callida, aperit adhuc ſecreta pectoris licentia loci. Ergo detecta & nuda omnium mens poſtera die retractatur: & ſalua vtriuſque temporis ratio eſt. Deliberant dum fingere neſciunt: conſtituunt dum errare non poſſunt. Potui humor ex ordeo aut frumento, in quandam ſimilitudinem vini corruptus. Proximi ripæ & vinum mercantur. Cibi ſimplices, agreſtia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, ſine blandimentis expellunt famem. aduerſus ſitim, non eadem temperantia. Si indulſeris ebrietati, ſuggerendo quantum concupiſcunt, haud minus facile vitijs, quam armis vincentur. Genus ſpectaculorum vnum atq; in omni cœtu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum eſt, inter gladios ſe atq; infeſtas frameas ſaltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars decorem. non in quęſtum tamen aut mercedem. quãuis audacis laſciuiæ pretium eſt, voluptas ſpectantium. Aleam (quod mirere) ſobrij inter ſeria, exercent, tanta lucrandi perdendiue temeritate vt cum omnia defecerunt, extremo ac nouiſſimo iactu de libertate & de corpore contendant. Victus

ctus voluntariam ſeruitutem adit: quamuis iunior, quamuis robuſtior, alligari ſe ac venire patitur. ea eſt in re praua peruicacia: ipſi fidem vocant. Seruos conditionis huius per commercia tradunt, vt ſe quoq; pudore victoriæ exſoluant. Ceteris ſeruis, non in noſtrum morem deſcriptis, per familiam miniſterijs vtuntur. Suam quiſque ſedem, ſuos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut veſtis, vt colono iniungit: & ſeruus hactenus paret. Cetera domus officia, vxor ac liberi exſequuntur. Verberare ſeruum, ac vinculis & opere coercere, rarum. Occidere ſolent, non diſciplina & ſeueritate, ſed impetu & ira, vt inimicum, niſi quod impune. Liberti non multum ſupra ſeruos ſunt, raro aliquod momentum in domo, numquam in ciuitate, exceptis dumtaxat ijs gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & ſuper ingenuos & ſuper nobiles aſcendunt: apud ceteros impares libertini libertatis argumentum ſunt. Fenus agitare & in vſuras extendere ignotum: ideoque magis ſeruatur, quam ſi vetitum eſſet. Agri pro numero cultorum ab vniuerſis per vices occupantur, quos mox inter ſe ſecundum dignationem partiuntur. facilitatem partiendi, camporum ſpatia præſtant. Arua per annos mutant, & ſupereſt ager. nec enim cum vbertate & amplitudine ſoli labore contendunt, vt pomaria conſerant, & prata ſeparent, & hortos rigent. ſola terræ ſeges imperatur. Vnde annum quoq; ipſum non in totidem digerunt ſpecies: hiems & ver & æſtas intellectum ac vocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. } Funerum nulla ambitio. id ſolum obſeruatur, vt corpora clarorum virorum certis lignis crementur. Struem rogi nec veſtibus, nec odoribus cumulant. ſua cuique arma, quorundam igni & equus adijcitur. Sepulcrum ceſpes erigit. Monumentorum arduum & operoſum honorem, vt grauem defunctis, aſpernantur. Lamenta ac lacrymas cito; dolorem & triſtitiam tarde ponunt.

nunt. Feminis lugere honeſtum eſt; viris meminiſſe. Hæc in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. nunc ſingularum gentium inſtituta, rituſque quatenus differant: quæ nationes è Germania in Gallias commigrauerint, expediam. Validiores olim Gallorũ res fuiſſe ſummus auctorum diuus Iulius tradit: eoq; credibile eſt, etiam Gallos in Germaniam transgreſſos. Quantulum enim amnis obſtabat, quo minus, vt quæq; gens eualuerat, occuparet permutaretq; ſedes promiſcuas adhuc, & nulla regnorum potentia diuiſas? Igitur inter Hercyniã ſiluam, Rhenumq; & Mœnum amnes Heluetij; vlteriora Boij, Gallica vtraq; gens, tenuere. Manet adhuc *Boiemi* nomen, ſignificatq; loci veterem memoriam, quamuis mutatis cultoribus. Sed vtrum Arauiſci in Pannoniam ab Oſis Germanorum natione; an Oſi ab Arauiſcis in Germaniam commigrauerint, cum eodem adhuc ſermone, inſtitutis, moribus vtantur, incertum eſt: quia pari olim inopia ac libertate, eadem vtriuſque ripæ bona malaq; erant. Treueri & Neruij circa affectationem Germanicæ originis vltro ambitioſi ſunt, tamquam per hanc gloriam ſanguinis, à ſimilitudine & inertia Gallorum ſeparentur. Ipſam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes. Vbij quidem, quamquam Romana colonia eſſe meruerint, ac libentius *Agrippinenſes* conditoris ſui nomine vocentur, origine erubeſcunt, tranſgreſſi olim, & experimento fidei ſuper ipſam Rheni ripam collocati, vt arcerent, non vt cuſtodirentur. Omnium harum gentium virtute præcipui Batatui, non multum ex ripa, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & ſeditione domeſtica in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos, & antiquæ ſocietatis inſigne. nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit. exempti oneribus & collationibus, & tantum in vſum præ-
lio-

liorum ſepoſiti, velut tela atq; arma, bellis reſeruantur. Eſt in eodem obſequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani vltra Rhenum, vltraq; veteres terminos imperij reuerentiam. Ita ſede finibuſque in ſua ripa, mente animoq; nobiſcum agunt, cetera ſimiles Batauis, niſi quod ipſo adhuc terræ ſuæ ſolo & cælo acrius animantur. Non numerauerim inter Germaniæ populos, quamquam trans Rhenum Danubiumq; conſederint, eos qui Decumates agros exercent. Leuiſſimus quiſque Gallorum, & inopia audax, dubiæ poſſeſſionis ſolum occupauere. Mox limite aucto, promotiſq; præſidijs, ſinus imperij, & pars Prouinciæ habentur. Vltra hos Catti initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoant, non ita effuſis ac paluſtribus locis, vt ceteræ ciuitates, in quas Germania pateſcit. durant ſiquidem colles, paulatimq; rareſcunt: & Cattos ſuos ſaltus Hercynius proſequitur ſimul atq; deponit. Duriora gēti corpora, ſtricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. Multum (vt inter Germanos) rationis ac ſolertiæ: præponere electos, audire præpoſitos, noſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare: quodq; rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinę cōceſſum; plus reponere in duce quā in exercitu. omne robur in pedite, quem ſuper arma, ferramentis quoq; & copijs coonerāt. Alios ad prelium ire videas, Cattos ad bellū. rari excurſus & fortuita pugna. Equeſtrium ſane virium id proprium, cito parare victoriam, cito cedere. Velocitas iuxta formidinē, cunctatio propior conſtantię eſt. Et alijs Germanorum populis vſurpatum rara & priuata cuiuſque audentia, apud Cattos in cōſenſum vertit, vt primum adoleuerint crinē barbamq; ſummittere, nec niſi hoſte cæſo exuere votiuum obligatumq; virtuti oris habitum. Super ſanguinē & ſpolia reuelant frontem, ſeque *tū demum pretia naſcendi rettuliſſe, dignoſque patria ac*

pa-

parentibus ferunt. Ignauis & imbellibus manet ſqualor. Fortiſſimus quiſque ferreum inſuper anulum (ignominioſum id genti) velut vinculum geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſoluat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. Iamq; canent inſignes, & hoſtibus ſimul ſuiſque monſtrati. omniũ penes hos initia pugnarum hæc prima ſemper acies, viſu noua Nam ne in pace quidem vultu mitiore manſueſcunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura, prout ad quemq; venere aluntur, prodigi alieni, cõtemptores ſui, donec exſanguis ſenectus tam duræ virtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iam alueo Rhenum, quiq; terminus eſſe ſufficiat, Vſipij ac Tencteri colunt. Tencteri ſuper ſolitum bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quam Tencteris equitum. Sic inſtituere maiores, poſteri imitantur. Hi luſus infantium, hæc iuuenum æmulatio, perſeuerant ſenes. inter familiam, & penates, & iura ſucceſſionum, equi traduntur. excipit filius, non vt cetera maximus natu, ſed prout ferox bello & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios immigraſſe narratur, pulſis Bructeris ac penitus exciſis, vicinarum conſenſu nationum, ſeu ſuperbiæ odio, ſeu prædæ dulcedine, ſeu fauore quodam erga nos deorum. nam ne ſpectaculo quidem prœlij inuidere ſuper LX millia non armis teliſque Romanis, ſed quod magnificentius eſt, oblectationi oculiſque ceciderunt. Maneat quæſo, duretq; gentibus ſi non amor noſtri, at certe odium ſui: quando vrgentibus imperij fatis, nihil iam præſtare fortuna maius poteſt, quam hoſtium diſcordiam. Angriuarios & Chamauos à tergo Dulgibini, & Chaſuari cludunt, aliæq; gentes haud perinde memoratæ. à fronte Friſii excipiunt. *Maioribus minoribuſque Friſiis* vocabulum eſt, ex modo uirium. utræque nationes vſque ad Oceanũ Rheno prætexuntur, ambiuntque immẽſos inſuper lacus, & Romanis claſſibus

nauigatos. Ipſum quinetiam Oceanum illa tentauimus. & ſupereſſe adhuc Herculis columnas fama vulgauit: ſiue adijt Hercules, ſeu quidquid vbiq; magnificum eſt, in claritatem eius referre conſueuimus Nec defuit audentia Druſo Germanico, ſed obſtitit Oceanus in ſe ſimul atq; in Herculem inquiri. Mox nemo tentauit: ſanctiuſque ac reuerentius viſum, de actis deorum credere, quam ſcire. Hactenus in Occidentem Germaniā nouimus. In Septemtrionem ingenti flexu redit. Ac primo ſtatim Chaucorum gens, quamquā incipiat à Friſiis, ac partem litoris occupet, omnium quas expoſui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos vſque ſinuetur. tam immēſum terrarum ſpatium non tenent tantum Chauci, ſed & implent: populus inter Germanos nobiliſſimus, quiq; magnitudinem ſuam malit iuſtitia tueri. ſine cupiditate, ſine impotentia, quieti ſecretique, nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrocinijs populantur. Idq; præcipuum virtutis ac virium argumentum eſt, quod vt ſuperiores agant, non per iniurias aſſequuntur. Prompta tamen omnibus arma, ac ſi res poſcat exercitus: plurimum virorum equorumque: & quieſcentibus eadem fama: In latere Chaucorum Cattorumque, Cheruſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nutrierunt: idq; iocundius quam tutius fuit: quia inter impotentes & validos falſo quieſcas; vbi manu agitur, modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt. Ita qui olim *boni æquique Cheruſci*, nunc *inertes ac ſtulti* vocantur: Cattis victoribus fortuna in ſapientiam ceſſit. Tacti ruina Cheruſcorum & Foſi contermina gens, aduerſarum rerum ex æquo ſocij, cum in ſecundis minores fuiſſent. Eundem Germaniæ ſinum proximi Oceano Cimbri tenent, parua nunc ciuitas, ſed Gloria ingens. veteriſque famæ late veſtigia manent, vtraque ripa caſtra, ac ſpatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manuſque gentis, & tam magni exercitus fidem. Sexcenteſimum &

qua-

quadrageſimum annum urbs noſtra agebat, cum primum Cimbrorum audita ſunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone COSS. Ex quo ſi ad alterum imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducenti ferme & decem anni colliguntur. tamdiu Germania uincitur. Medio tam longi æui ſpatio, multa inuicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ, Galliæue, ne Parthi quidem ſæpius admonuere. quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quam cædem Craſſi, amiſſo & ipſe Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone, & Caſſio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione, M. quoque Manlio fuſis uel captis, quinq; ſimul conſulareis exercitus Populo Romano; Varum treſque cum eo legiones etiam Cęſari abſtulerunt. nec impune C. Marius in Italia, diuus Iulius in Gallia, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium uerſæ. Inde otium, donec occaſione diſcordiæ noſtræ & ciuilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectauere: ac rurſus pulſi inde, proximis temporibus triumphati magis quam uicti ſunt. Nunc de Sueuis dicendum eſt, quorum non una ut Cattorum Tencterorumue gens: maiorem enim Germaniæ partem obtinent, proprijs adhuc nationibus nominibuſque diſcreti, quamquam in commune *Sueui* uocentur. Inſigne gentis obliquare crinem, nodoq; ſubſtringere. Sic Sueui à ceteris Germanis: ſic Sueuorum ingenui à ſeruis ſeparantur. Sic in alijs gẽtibus ſeu cognatione aliqua Sueuorum, ſeu (quod ſæpe accidit) imitatione, rarum & intra iuuentæ ſpatium; apud Sueuos uſque ad caniciem horrentem capillum retro ſequuntur, ac ſæpe in ipſo ſolo uertice religant. principes & ornatiorem habent. ea cura formæ, ſed innoxiæ. Neq; enim ut ament amenturue; in altitudinem quandam & terrorem adituri bella compti, ut hoſtium oculis, ornantur.

tur. *Vetuſtiſsimos ſe nobiliſſimoſque Sueuorum* Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. Stato tempore in ſiluam augurijs patrum & priſca formidine ſacram, omnes eiuſdem ſanguinis populi legationibus coeunt, cæſoq; publice homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. Eſt & alia luco reuerentia. Nemo niſi vinculo ligatus ingreditur, vt minor, & poteſtatem numinis præſeferens. ſi forte prolapſus eſt, attolli & inſurgere haud licitum. per humũ euoluuntur. eoq; omnis ſuperſtitio reſpicit, tamquã inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera ſubiecta atque parentia. Adijcit auctoritatẽ fortuna Semnonum, centum pagis habitantur: magnoque corpore efficitur, vt ſe Sueuorum caput credant. Contra Langobardos paucitas nobilitat, quod plurimis ac valentiſſimis nationibus cincti, non per obſequium, ſed prœlijs & periclitando tuti ſunt. Reudigni deinde & Auiones, & Angli, & Varini, & Eudoſes, & Suardones, & Nuithones, fluminibus aut ſiluis muniuntur. nec quidquam notabile in ſingulis, niſi quod in commune Herthum, id eſt, Terram matrem colunt, eamque interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur. Eſt inſula Oceani Caſtum nemus, dicatumque in eo vehiculum veſte contectum, attingere vni ſacerdoti cõceſſum. Is adeſſe penetrali deam intelligit, vectamque bubus feminis multa cum veneratione proſequitur. Læti tunc dies, feſta loca, quæcumque aduentu hoſpitioque dignatur. Non bella ineunt. non arma ſumũt. clauſum omne ferrum: pax & quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem ſacerdos ſatiatam conuerſatione mortalium deam templo reddat. mox vehiculum & veſtes, & ſi credere velis, numen ipſum ſecreto lacu abluitur. Serui miniſtrant, quos ſtatim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, ſanctaque ignorantia, quid ſit illud quod tantũ perituri vident. Et hæc quidẽ pars Sueuorum in ſecretiora

Ger-

Germaniæ porrigitur. Propior (vt quo modo paulò ante Rhenum, ſic nunc Danubium ſequar) Hermundurorum ciuitas, fida Romanis, eoque ſolis Germanorum non in ripa commercium, ſed penitus, atque in ſplendidiſſima Rhætiæ prouinciæ colonia. paſſim & ſine cuſtode tranſeunt; & cum ceteris gentibus arma modo caſtraque noſtra oſtendamus, his domos, villaſque patefecimus, non concupiſcentibus. In Hermunduris Albis oritur, flumen inclitum & notum olim: nunc tantum auditur. Iuxta Hermunduros Nariſci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt. Præcipua Marcomanorum gloria vireſque, atq; ipſa etiam ſedes, pulſis olim Boijs, virtute parta. Nec Nariſci Quadiue degenerant. Eaque Germaniæ velut frons eſt, quatenus Danubio pergitur. Marcomanis, Quadiſque vſque ad noſtram memoriam reges manſerunt ex gente ipſorum, nobile Marobodui & Tudri genus: iam & externos patiuntur. Sed vis & potentia regibus ex auctoritate Romana, raro armis noſtris, ſæpius pecunia iuuantur Nec minus valent retro Marſigni, Gothini, Oſi, Burij: terga Marcomanorum Quadorumque claudunt. è quibus Marſigni, & Burij ſermone cultuque Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Oſos Pannonica lingua coarguit nō eſſe Germanos: & quod tributa patiuntur: partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi vt alienigenis imponūt. Gothini, quo magis pudeat, & ferrum effodiunt. omneſque hi populi pauca cāpeſtriū, ceterum ſaltus & vertices montium iugumq; inſederunt. Dirimit enim ſcinditque Sueuiam cōtinuum mōtium iugum, vltra quod plurimæ gētes agunt. ex quibus latiſſime patet Lygiorū nomen in plures ciuitates diffuſum. Valētiſſimas nominaſſe ſufficiet, Arios, Helueconas, Manimos, Elyſios, Naharualos, Apud Naharualos antiquæ religionis lucus oſtenditur: Præſidet ſacerdos muliebri ornatu, ſed *deos intrepretatione Romana Caſtorem Pollucemq;* memorant. Eius numinis

men *Alcis*. nulla ſimulacra, nullum peregrinæ ſuperſtitionis ueſtigium.ut fratres tamen,ut iuuenes uenerantur.Ceterum Arij ſuper uires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt,truces, inſitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra ſcuta,tincta corpora,atras ad prœlia noctes legunt: ipſaque formidine atq; umbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hoſtium ſuſtinente nouum ac uelut infernum aſpectum. nam primi in omnibus prœlijs oculi uincuntur. Trans Lygios Gothones regnãtur,paulo iam adductius quam ceteræ Germanorum gentes. nondum tamen ſupra libertatẽ. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij: omniumq; harum gentiũ inſigne, rotunda ſcuta, breues gladij, & erga reges obſequium. Suionũ hinc ciuitates,ipſo in Oceano, præter uiros armaq; claſſibus ualent. forma nauium eo differt, quod utrimq; prora paratam ſemper appulſui frontem agit:nec uelis miniſtrãtur, nec remos in ordinem lateribus adiungunt. Solutum ut in quibuſdam fluminum, & mutabile ut res poſcit, hinc uel illinc remigium. Eſt apud illos & opibus honos eoq; unus imperitat, nullis iam exceptionibus,nõ precario iure parendi. nec arma ut apud ceteros Germanos in promiſcuo, ſed clauſa ſub cuſtode,& quidem ſeruo:quia ſubitos hoſtium incurſus prohibet Oceanus. otioſa porro armatorum manus facile laſciuiunt. enim uero neq; nobilem, neq; ingenuum, ne libertinũ quidem armis præponere regia utilitas eſt.Trans Suionas aliud mare, pigrum,ac prope immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides; quod extremus cadentis iam ſolis fulgor in ortus edurat,adeo clarus, ut ſidera hebetet. Sonum inſuper emergentis audiri, formaſque deorum, & radios capitis aſpici perſuaſio adijcit. Illuc uſque (& fama uera) tantum natura. Ergo iam dextro Sueuici maris littore Æſtyorum gentes alluuntur,quibus ritus habituſque Sueuorum,lingua Britannicæ propior,Martem deum uenerantur,inſi-

gne

gnē ſuperſtitionis, formas Aprorum geſtant. Id pro armis omniumq; tutela, ſecurum deæ cultorē etiam inter hoſtes præſtat. Rarus ferri; frequens fuſtium uſus. Frumenta ceteroſque fructus patiētius quam pro ſolita Germanorum inertia laborant. Sed & mare ſcrutantur, ac ſoli omnium ſuccinum, quod ipſi *Gleſum* uocant, inter uada atq; in ipſo litore legunt. Nec quæ natura quæue ratio gignat, ut Barbaris, quæſitum compertumue. diu quinetiam inter cetera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria noſtra dedit nomen. ipſis in nullo uſu, rude legitur; informe perfertur; pretiumq; mirantes accipiunt. Succum tamen arborum eſſe intelligas. quia terrena quædam atq; etiam uolucria animalia plerumq; interlucent, quę implicita humore, mox dureſcente materia, cluduntur. Fecundiora igitur nemora lucoſque, ſicut Orientis ſecretis, ubi thura balſamaq; ſudantur, ita Occidentis inſulis terriſque ineſſe crediderim; quę uicini ſolis radijs expreſſa atq; liquentia in proximum mare labuntur, ac ui tempeſtatum in aduerſa litora exundant. Si naturam ſuccini admoto igne tentes; in modum tedæ accenditur, alitq; flammam pinguem & olentem: mox ut in picem reſinamue lenteſcit. Suionibus Sitonum gentes continuantur. Cetera ſimiles, uno differunt, quod femina dominatur: in tantum nō modo à libertate, ſed etiam à ſeruitute degenerant. hic Sueuiæ finis. Peucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis aſcribam dubito: quamquam Peucini, quos quidam Baſtarnas uocant, ſermone, cultu, ſede, ac domicilijs, ut Germani agunt. ſordes omnium ac torpor. procerum connubijs mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multum ex moribus traxerunt. Nam quidquid inter Peucinos Fennoſque ſiluarum ac montium erigitur, latrocinijs pererrant. hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia & domos figunt, & ſcuta geſtant, & pedum uſu ac pernicitate gaudent,

quæ omnia diuerſa Sarmatis ſunt, in plauſtro equoque viuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas, non arma, non equi, non penates. victui herba, veſtitui pelles, cubile humus, ſola in ſagittis ſpes, quas inopia ferri oſſibus aſperāt. Idemque venatus viros pariter ac feminas alit. Paſſim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumq; ſuffugium, quā vt in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt iuuenes, hoc ſenum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quam ingemere agris, illaborare domibus, ſuas alienaſque fortunas ſpe metuque verſare. Securi aduerſus homines, ſecuri aduerſus deos, rem difficillimam aſſecuti ſunt, vt illis ne voto quidem opus ſit. Cetera iam fabuloſa: *Helluſios & Oxionas ora hominum vultuſque, corpora atque artus ferarum gerere*. quod ego vt incompertum, in medium relinquam.

IVLII AGRICOLAE VITA, Scriptore CORNELIO TACITO.

CLarorum virorum facta moreſque poſteris tradere antiquitus vſitatum, ne noſtris quidem temporibus quamquam incurioſa ſuorum ætas omiſit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac ſupergreſſa eſt vitium paruis magniſque ciuitatibus commune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed apud priores vt agere memoratu digna pronum, magiſque in aperto erat: ita celeberrimus quiſque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam, ſine gratia aut ambitione, bonæ tantum conſcientiæ pretio ducebatur. Ac plerique ſuam ipſi vitam narrare, fiduciam potius morum, quam arrogantiam arbitrati ſunt. nec id Rutilio & Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit. adeo virtutes ijſdem temporibus optimè æſtimantur. quibus facillime gignuntur. At mihi nunc narraturo vitam defuncti hominis, venia opus fuit. quam non petiſſem, ni curſaturus tam ſæua & infeſta virtutibus tempora. Legimus cum Aruleno Ruſtico Pætus Thraſea, Herennio Senecioni Priſcus Heluidius laudati eſſent, capitale fuiſſe: neque in ipſos modo auctores, ſed in libros quoque eorum ſæuitum, delegato triumviris miniſterio, vt monumenta clariſſimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. Scilicet illo igne vocem Pop. Rom. & libertatem Senatus, & conſcientiam

generis humani aboleri arbitrabantur, expulſis inſuper ſapientiæ profeſſoribus atque omni bona arte in exſilium acta, ne quid vſquam honeſtum occurreret. Dedimus profecto grande patientiæ documentum, & ſicut vetus ætas vidit, quid vltimum in libertate eſſet, ita nos quid in ſeruitute, adempto per inquiſitiones & loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipſam cum voce perdidiſſemus, ſi tam in noſtra poteſtate eſſet obliuiſci quam tacere. Nunc demum redit animus, & quamquam primo ſtatim beatiſſimi ſæculi ortu Nerua Cæſar res olim diſſociabiles miſcuerit, principatum ac libertatem, augeatque cottidie felicitatem imperij Nerua Traianus, nec ſpem modo ac votum Securitas publica, ſed ipſius voti fiduciam, ac robur aſſumpſerit; natura tamen infirmitatis humanæ, tardiora ſunt remedia quam mala. & vt corpora lente augeſcunt, cito exſtinguuntur, ſic ingenia ſtudiaque oppreſſeris facilius, quam reuocaueris. Subit quippe etiam ipſius inertiæ dulcedo: & inuiſa primo deſidia poſtremo amatur. Quid ſi per quindecim annos, grande mortalis æui ſpatium, multi fortuitis caſibus, promptiſſimus quiſque ſæuitia principis interciderũt? Pauci, & vt ita dixerim, non modo aliorum, ſed etiam noſtri ſuperſtites ſumus, exemptis è media uita tot annis, quibus iuuenes ad ſenectutem, ſenes prope ad ipſos exactæ ætatis terminos per ſilentium venimus. non tamen pigebit uel incondita ac rudi uoce memoriam prioris ſeruitutis, ac teſtimonium præſentium bonorum compoſuiſſe. Hic interim liber honori Agricolæ ſoceri mei deſtinatus, profeſſione pietatis, aut laudatus erit, aut excuſatus.

CNæus Iulius Agricola uetere & illuſtri Foroiulienſium colonia ortus, utrumq; auum procuratorem Cæſarum habuit: quæ equeſtris nobilitas eſt. pater Iulius Græcinus ſenatorij ordinis, ſtudio eloquentię ſapientiæque notus. iiſq;

virtuti-

virtutibus iram Caij Cæſaris meritus. Namque Marcum Silanum accuſare iuſſus, & quia abnuerat, interfectus eſt. Mater Iulia Procilla fuit, raræ caſtitatis in huius ſinu indulgentiaque educatus, per omnem honeſtarum artium cultum pueritiam adoleſcentiamq; tranſegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium pręter ipſius bonam integramque naturam, quod ſtatim paruulus ſedem ac magiſtram ſtudiorum Maſſiliam habuerit, locum Græca comitate & prouinciali parſimonia miſtum, ac bene compoſitum. Memoria teneo ſolitum ipſum narrare; *ſe in prima iuuenta ſtudium philoſophiæ ac iuris, vltra quam conceſſum Rom. ac ſenatori hauſiſſe; ni prudentia matris incenſum ac flagrantem animum coercuiſſet*. ſcilicet ſublime & erectum ingenium, pulchritudinem ac ſpeciem excelſæ magnæque gloriæ uehementius quam caute appetebat. mox mitigauit ratio & ætas: retinuitque, quod eſt difficillimum, ex ſapientia modum. Prima caſtrorum rudimenta in Britannia Suetonio Paullino diligenti ac moderato duci approbauit, electus, quem contubernio æſtimaret. Nec Agricola licenter more iuuenum, qui militiam in laſciuiam uertunt, neque ſegniter ad uoluptates & commeatus, titulum tribunatus & inſcitiam retulit: ſed noſcere prouinciam, noſci exercitui, diſcere à peritis, ſequi optimos, nihil appetere iactatione, nihil ob formidinē recuſare, ſimulque anxius & intentus agere. Non ſane alias exercitatior, magiſque in ambiguo Britannia fuit. trucidati ueterani, incenſæ coloniæ, intercepti exercitus. tum de ſalute, mox de uictoria certauere. Quæ cuncta etſi conſilijs ductuq; alterius agebantur, ac ſumma rerum & reciperatæ prouinciæ gloria in ducem ceſſit; artē & uſum & ſtimulos addidere iuueni: intrauitq; animū militaris gloriæ cupido, ingrata tēporibus, quibus ſiniſtra erga eminētes īterpretatio, nec minus periculū ex magna fama, quā ex mala. Hinc ad capeſſēdos magiſtratus in urbē di-

 greſ-

greſſus, Domitiam Decidianam ſplendidis natalibus ortam ſibi iunxit. idque matrimonium ad maiora nitenti, decus ac robur fuit. vixeruntque mira concordia, per mutuam caritatem, & inuicem ſe anteponendo, niſi quod in bona vxore tanto maior laus, quanto in mala plus culpæ eſt. Sors quæſturæ prouinciam Aſiam, proconſulem Saluium Titianum dedit. quorum neutro corruptus eſt: quamquam & prouincia diues ac parata peccantibus, & proconſul in omnem auiditatem pronus, quantalibet facilitate redēpturus eſſet mutuam diſſimulationem mali: Auctus eſt ibi filia, in ſubſidium & ſolatium ſimul. nam filium ante ſublatum, breui amiſit. Mox inter quæſturam, ac tribunatum plebis, atque etiam ipſum tribunatus annum quiete & otio tranſit, gnarus ſub Nerone temporum, quibus inertia pro ſapientia fuit. Idem præturæ tenor, & ſilentium. nec enim iurisdictio obuenerat. Ludos, & inania honoris, modo rationis atque abundantiæ duxit, vti longe à luxuria, ita famæ propior. Tum electus a Galba ad dona templorum recognoſcenda, diligentiſſima conquiſitione fecit, ne cuius alterius ſacrilegium reſp. quam Neronis ſenſiſſet. Sequēs annus graui vulnere animum domumq; eius afflixit. nam claſſis Othoniana licenter vaga dum in Templo (Liguriæ pars eſt) hoſtiliter populatur, matrem Agricolæ in prædijs ſuis interfecit: prædiaque ipſa, & magnam patrimonij partem diripuit, quæ cauſſa cędis fuerat. Igitur ad ſolemnia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati à Veſpaſiano imperij deprehenſus, ac ſtatim in partes trangreſſus eſt. Initia principatus ac ſtatum vrbis Mucianus regebat, admodum iuuene Domitiano, & ex paterna fortuna tantum licentiam vſurpante. Is miſſum ad delectus agendos Agricolam, integreq; ac ſtrenue verſatum viceſimæ legioni tarde ad ſacramentum tranſgreſſæ præpoſuit, vbi deceſſor ſeditioſe agere narrabatur: quippe legatis quoque conſularibus nimia ac for-

formidoloſa erat. Nec legatus prætorius ad eohibendum potens, incertum ſuo an militum ingenio: ita ſucceſſor ſimul & vltor electus, rariſſima moderatione maluit videri inueniſſe bonos quam feciſſe. Præerat tunc Britanniæ Vectius Bolanus, placidius quam feroci prouincia dignum eſt. temperauit Agricola vim ſuam, ardoremq; compeſcuit, ne increſceret, peritus obſequi, eruditusque vtilia honeſtis miſcere. Breui deinde Britannia conſularem Petilium Cerialē accepit. Habuerunt virtutes ſpatium exemplorum. Sed primo Cerialis modo labores & diſcrimina, mox & gloriam communicabat: ſæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copijs ex euentu præfecit. nec Agricola vnquā in ſuam famam geſtis exſultauit; ad auctorem & ducem, vt miniſter fortunam referebat: ita virtute in obſequendo, verecundia in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Veſpaſianus inter patricios adſciuit, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præpoſuit, ſplendidæ in primis dignitatis adminiſtratione, ac ſpe conſulatus cui deſtinarat. Credunt plerique militaribus ingenijs ſubtilitatē deeſſe, quia caſtrenſis iuriſdictio ſecura & obtuſior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentia, quamuis inter togatos, facile iuſteque agebat. Iam vero tempora curarum remiſſionumq; diuiſa. ubi conuentus ac iudicia poſcerent, grauis, intentus, ſeuerus, & ſæpius miſericors: ubi officio ſatisfactū, nulla ultra poteſtatis perſona, triſtitiam & arrogantiam, & auaritiam exuerat: nec illi, quod eſt rariſſimum, aut facilitas auctoritatem; aut ſeueritas amorem deminuit. Integritatem atq; abſtinentiam in tanto uiro referre, iniuria uirtutum fuerit. Ne famam quidem, cui etiam ſæpe boni indulgent, oſtentanda uirtute, aut per artem quæſiuit: procul ab æmulatione aduerſus collegas, procul à contentione aduerſus procurato-

res.& uincere inglorium,& atteri ſordidum arbitrabatur. Minus triennium in ea legatione detẽtus, ac ſtatim ad ſpem Conſulatus reuocatus eſt, comitante opinione, Britanniam ei prouinciam dari; nullis in hoc ſuis ſermonibus, ſed quia par uidebatur. haud ſemper errat fama, aliquando & eligit. Cõnſul egregiæ tum ſpei filiam iuueni mihi deſpondit, ac poſt conſulatum collocauit, & ſtatim Britanniæ præpoſitus eſt, adiecto pontificatus ſacerdotio. Britanniæ ſitum populoſque multis ſcriptoribus memoratos,non in comparationem curæ ingenijue referam: ſed quia tũ primum perdomita eſt. itaq; quæ priores nondum comperta eloquentia percoluere,rerum fide tradentur. Britannia inſularum quas Romana notitia complectitur maxima, ſpatio ac cælo in Oriẽtem Germaniæ, in Occidentem Hiſpaniæ obtenditur:Gallis in Meridiem etiam inſpicitur: Septẽtrionalia eius,nullis contra terris,uaſto atq; aperto mari pulſantur. Formam totius Britanniæ Liuius ueterum,Fabius Ruſticus recentium eloquẽtiſſimi auctores, oblongæ ſcutulæ uel bipenni aſſimilauere. & eſt ea facies citra Caledoniam, unde & in uniuerſum fama eſt tranſgreſſa. ſed immenſum & enorme ſpatium procurrentium extremo iam litore terrarũ,uelut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouiſſimi maris tunc primum Romana claſſis circumuecta,inſulam eſſe Britanniam affirmauit,ac ſimul incognitas ad id tempus inſulas,quas Orcadas uocant,inuenit,domuitque. diſpecta eſt & Thyle,quã hactenus nix, & hiems abdebat. ſed mare pigrum & graue remigantibus perhibent.ne uentis quidem proinde attolli: credo quod rariores terræ monteſque, cauſſa ac materia tempeſtatum, & profunda moles continui maris tardius impellitur. Naturam Oceani atq; æſtus neque quærere huius operis eſt, ac multi rettulere. unum addiderim: nuſquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenus accreſcere aut reſorberi,

ſed

ſed influere penitus atq; ambire, etiam iugis atq; montibus inſeri velut in ſuo. Ceterum Britanniã qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, vt inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum varij: atq; ex eo argumenta. namque rutilæ Caledoniam habitantium comę, magni artus, Germanicam originem aſſeuerant. Silurum colorati vultus, & torti plerumq; crines, & poſitu contra Hiſpaniam, Iberos veteres traieciſſe, eaſque ſedes occupaſſe fidem faciunt. proximi Gallis, & ſimiles ſunt: ſeu durante originis vi; ſeu procurrentibus in diuerſa terris, poſitio cæli corporibus habitum dedit. in vniuerſum tamen æſtimanti, Gallos vicinum ſolum occupaſſe, credibile eſt. Eorum ſacra deprehendas, ſuperſtitionũ perſuaſione. Sermo haud multũ diuerſus. in depoſcẽdis periculis eadem audacia; & vbi aduenere, in detrectandis eadem formido. plus tamen ferociæ Britanni præferunt, vt quos nondũ longa pax emollierit. nã Gallos quoq; in bellis floruiſſe accepimus: mox ſegnitia cũ otio intrauit, amiſſa virtute pariter ac libertate, quod Britannorum olim victis euenit: ceteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur: quædã nationes & curru prœliãtur. honeſtior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & ſtudijs trahuntur. nec aliud aduerſus validiſſimas gentes pro nobis vtilius, quã quod in commune nõ conſulunt. Rarus duabus tribuſue ciuitatibus ad propulſandũ cõmune periculum conuentus: ita dũ ſinguli pugnant, vniuerſi vincũtur. Cælũ crebris imbribus ac nebulis fœdum. aſperitas frigorum abeſt. Dierũ ſpatia vltra noſtri orbis menſuram, & nox clara, & extrema Britanniæ parte breuis, vt finem atq; initium lucis exiguo diſcrimine internoſcas. *Quod ſi nubes non officiãt, aſpici per noctem Solis fulgorẽ, nec occidere & exſurgere, ſed tranſire* affirmant: ſcilicet extrema & plana terrarum humili vmbra non erigunt tenebras, infraq; cælũ & ſidera nox cadit. Solũ præter oleã

vitem-

vitemq; & cetera calidioribus terris oriri ſueta, patiens frugum, fecundum, tarde miteſcunt, cito proueniunt. eademq; vtriuſque rei cauſſa, multus humor terrarum, cælique. Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, pretium victoriæ. gignit & Oceanus margarita, ſed ſubfuſca ac liuentia. Quidam artem abeſſe legentibus arbitrantur. nam in rubro mari viua ac ſpirantia ſaxis auelli, in Britannia prout expulſa ſint colligi. ego facilius crediderim naturam margaritis deeſſe, quam nobis auaritiam. Ipſi Britanni delectum, ac tributa, & iniuncta imperij munera impigere obeunt, ſi iniuriæ abſint: has ægre tolerant, iam domiti vt pareant, nondum vt ſeruiant. Igitur primus omnium Romanorum D. Iulius cum exercitu Britāniam ingreſſus, quamquam proſpera pugna terruerit incolas, ac litore potitus ſit, poteſt videri oſtendiſſe poſteris, non tradidiſſe. Mox bella ciuilia, & in rempublicam verſa principum arma, ac longa obliuio Britanniæ etiam in pace. *Conſilium* id diuus Auguſtus vocabat, Tiberius *præceptum*. Agitaſſe C. Cæſarem de intranda Britannia ſatis conſtat, ni velox ingenio, mobilis pœnitentia, & ingentes aduerſus Germaniam conatus fruſtra fuiſſent. Diuus Claudius auctor operis, tranſuectis legionibus auxilijſque, & aſſumpto in partem rerum Veſpaſiano. quod initium venturæ mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti reges, & monſtratus fatis Veſpaſianus. Conſularium primus Aulus Plautius præpoſitus, ac ſubinde Oſtorius Scapula; vterq; bello egregius: redactaq; paullatim in formam prouinciæ proxima pars Britanniæ. addita inſuper ueteranorum colonia. quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ, is ad noſtram uſque memoriam fidiſſimus manſit, vetere ac iam pridem recepta populi Romani conſuetudine, vt haberet inſtrumenta ſeruitutis & reges. Mox Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum caſtellis in ulteriora promotis, per quę fama aucti officij quæreretur. Didiū Veranius excepit, iſque

intra

intra annum exſtinctus eſt. Suetonius hinc Paullinus biennio proſperas res habuit, ſubactis nationibus firmatiſque præſidijs: quorum fiducia Monam inſulam ut vires rebellibus miniſtrātem aggreſſus, terga occaſioni patefecit. Namq; abſentia legati remoto metu, Britanni agitare inter ſe mala ſeruitutis, conferre iniurias, & interpretādo accendere: *Nihil profici patientia, niſi vt grauiora tāquam ex facili tolerantibus imperentur. ſingulos ſibi olim reges fuiſſe, nunc binos imponi; è quibus legatus in ſanguinem, procurator in bona ſæuiret: æque diſcordiam præpoſitorum, æque concordiam ſubiectis exitioſam: alterius, manus, centuriones; alterius, vim & cōtumelias miſcere: nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum. in prœlio fortiorem eſſe qui ſpoliet: nunc ab ignauis plerumq; & imbellibus eripi domos, abſtrahi liberos, iniungi delectus, tamquam mori tantum pro patria neſcientibus. quantum enim tranſiſſe militū, ſi ſeſe Britanni numerent? ſic Germanias excuſſiſſe iugum, & flumine non Oceano defendi: ſibi patriam, coniuges, parentes: illis auaritiam & luxuriam cauſſas belli eſſe. receſſuros vt diuus Iulius receſsiſſet, modo virtutes maiorum ſuorum æmularentur: neue prælij vnius aut alterius euentu paueſcerent. plus impetus, maiorem conſtantiam penes miſeros eſſe. iam Britannorum etiam deos miſereri, qui Romanum ducem abſentem, qui relegatū in alia inſula exercitum detinerent: iam ipſos, quod difficillimum fuerit, deliberare. porro in eiuſmodi conſilijs periculoſius eſſe deprehendi, quam audere.* His atq; talibus inuicem inſtincti. Voadica generis regij femina duce (neq; enim ſexum in imperijs diſcernunt) ſumpſere uniuerſi bellum: ac ſparſos per caſtella milites conſectati, expugnatis præſidijs, ipſam coloniam inuaſere, ut ſedem ſeruitutis. nec ullum in Barbaris ſæuitię genus omiſit ira & uictoria. Quod niſi Paullinus, eo cognito prouinciæ motu, propere ſubueniſſet, amiſſa Britannia foret: quam unius prœlij fortuna veteri patientiæ reſtituit, tenentibus arma pleriſque, quos conſcientia defectionis, & proprius ex

legato

legato timor agitabat. Hic cum egregius cetera, arroganter in deditos,& vt ſuæ quoq; iniuriæ vltor,durius conſuleret; miſſus Petronius Turpilianus tamquã exorabilior, & delictis hoſtium nouus,eoq; pęnitentiæ mitior;compoſitis prioribus nihil vltra auſus, Trebellio Maximo prouinciam tradidit. Trebellius ſegnior & nullis caſtrorũ experimentis, comitate quadam curandi prouinciã tenuit. Didicere iã Barbari quoq; ignoſcere vitijs blandientibus. & interuentus ciuilium armorum præbuit iuſtam ſegnitiæ excuſationẽ. ſed diſcordia laboratum, cũ aſſuetus expeditionibus miles otio laſciuiret. Trebellius fuga ac latebris vitata exercitus ira, indecorus atque humilis, precario mox præfuit; ac velut pacti, exercitus licentiam, dux ſalutem hæc ſeditio ſine ſanguine ſtetit. Nec Vectius Bolanus manentibus adhuc ciuilibus bellis, agitauit Britanniam diſciplina. eadem inertia erga hoſtes;ſimilis petulantia caſtrorũ: niſi quod innocens Bolanus, & nullis delictis inuiſus, caritatem parauarat loco auctoritatis. Sed vbi cum cetero orbe Veſpaſianus & Britanniam reciperauit,magni duces,egregij exercitus, minuta hoſtiũ ſpes: & terrorem ſtatim intulit Petilius Cerialis, Brigãtum ciuitatem, quæ numeroſiſſima prouinciæ totius perhibetur,aggreſſus. multa prœlia, & aliquando non incruenta:magnamq; Brigantum partem aut victoria amplexus, aut bello. Et cum Cerialis quidem alterius ſucceſſoris curã famamque obruiſſet, ſuſtinuit quoq; molem Iulius Frõtinus, vir magnus quantum licebat, ualidamq; & pugnacem Silurum gentem armis ſubegit; ſuper virtutem hoſtium, locorum quoque difficultates eluctatus. Hunc Britanniæ ſtatum,has bellorum vices media iam æſtate tranſgreſſus Agricola inuenit, cum & milites uelut omiſſa expeditione ad ſecuritatem,& hoſtes ad occaſionẽ uerterentur. Ordouicum ciuitas haud multo ante aduentum eius,alam in finibus ſuis agentem,prope uniuerſam obtriuerat: eoq; initio erecta prouincia,
vt

vt quibus bellum volentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animum opperiri. Tum Agricola, quamquam tranſacta æſtas, ſparſi per prouinciam numeri, præſumpta apud militem illius anni quies, tarda & contraria bellum inchoaturo, & pleriſque cuſtodiri ſuſpecta potius videbatur, ire obuiam diſcrimini ſtatuit: contractiſque legionum vexillis, & modica auxiliorum manu, quia in æquum degredi Ordouices non audebāt, ipſe ante agmen, quo ceteris par animus ſimili periculo eſſet, erexit aciem. cæſaque prope vniuerſa gente, non ignarus inſtandū famæ, ac prout prima ceſſiſſent fore vniuerſa; Monam inſulam, cuius poſſeſſione reuocatum Paullinum rebellione totius Britanniæ ſupra memoraui redigere in poteſtatem animo intendit. Sed vt in dubijs conſilijs, naues deerant, ratio & conſtantia ducis trāſuexit: depoſitis omnibus ſarcinis, lectiſſimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vſus, quo ſimul ſeque & arma & equos regunt, ita repente immiſit, vt obſtupefacti hoſtes, qui claſſem, qui naues, qui mare exſpectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint ſic ad bellum venientibus. Ita petita pace, ac dedita inſula, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredieti prouinciā, quod tempus alij per oſtentationē aut officiorum ambitum tranſigunt, labor & periculum placuiſſet. Nec Agricola proſperitate rerū in vanitatem vſus, expeditionē aut victoriam vocabat, victos cōtinuiſſe: ne laureatis quidem geſta proſecutus eſt. ſed ipſa diſſimulatione famæ famam auxit, æſtimantibus quāta futuri ſpe tā magna tacuiſſet. Ceterū animorum prouinciæ prudens, ſimulq; doctus per aliena experimēta, parum proficí armis ſi iniuriæ ſequerentur, cauſſas bellorū ſtatuit exſcindere. à ſe ſuiſque orſus, primam domum ſuam coercuit, quod pleriſque haud minus arduum eſt, quam prouinciam regere: nihil per libertos ſeruoſque publicæ rei: nō ſtudijs priuatis, nec ex commendatione aut precibus centurionum

num milites aſcire, ſed optimum quemq; fideliſſimum putare: omnia ſcire, non omnia exſequi: paruis peccatis ueniam, magnis ſeueritatem cōmodare: nec pœna ſemper, ſed ſæpius pœnitentia contentus eſſe: officijs & adminiſtrationibus potius non peccaturos, * quam damnare cum peccaſſent. Frumenti & tributorum auctionē æqualitate munerum mollire, circumciſis quæ in quæſtum reperta, ipſo tributo grauius tolerabantur. namq; per ludibrium aſſidere clauſis horreis, & emere ultro frumenta, ac uendere pretio cogebātur. deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promptu erat, paucis lucroſum fieret. Hæc primo ſtatim anno cōprimendo, egregiam famam paci circumdedit; quæ uel incuria uel tolerantia priorum, haud minus quā bellum timebatur. Sed ubi ęſtas aduenit contracto exercitu, *militum in agmine* laudare *modeſtiam*, disiectos coercere: loca caſtris ipſe capere, æſtuaria ac ſiluas ipſe prætentare: & nihil interim apud hoſtes quietū pati quo minus ſubitis excurſibus popularetur: atque ubi ſatis terruerat, parcendo rurſus irritamenta pacis oſtētare. Quibus rebus multæ ciuitates quę in illum diem ex æquo egerant, datis obſidibus irā poſuere, & præſidijs caſtelliſque circumdatæ, tanta ratione curaq; ut nulla ante Britanniæ noua pars illaceſſita tranſierit. Sequens hiems ſaluberrimis conſilijs abſumpta. namq; ut homines diſperſi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per uoluptates aſſueſcerent: hortari priuatim, adiuuare publice, ut templa, fora, domus exſtruerēt, laudando promptos, & caſtigando ſegnes. ita honoris æmulatio, pro neceſſitate erat. Iam uero principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum ſtudijs Gallorū anteferre, ut qui modo linguā Romanam abnuebant, eloquētiam concupiſcerent, inde etiā habitus noſtri honor, & frequens toga. paullatimque diſceſſum ad

de-

delinimenta uitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiã. idq; apud imperitos *humanitas* uocabatur, cũ pars ſeruitutis eſſet. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, uaſtatis uſque at Taum (æſtuario nomen eſt) nationibus. qua formidine territi hoſtes, quamquã conflictatum ſæuis tempeſtatibus exercitum, laceſſere nõ auſi. ponendiſque inſuper caſtellis ſpatium fuit. Adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorum ſapientius legiſſe, nullum ab Agricola poſitum caſtellum aut vi hoſtium expugnatum, aut pactione ac fuga deſertũ. crebrę eruptiones. nã aduerſus moras obſidionis, annuis copijs firmabãtur. ita intrepida ibi hiems, & ſibi quiſque præſidio, irritis hoſtibus, eoq; deſperantibus, qu ia ſoliti plerumq; damna æſtatis hibernis euentibus penſare, tũ æſtate atq; hieme iuxta pellebantur. Nec Agricola unquã per alios geſta auidus intercepit, ſeu centurio, ſeu præfectus, incorruptũ facti teſtem habebat. Apud quoſdam *acerbior in conuicijs* narrabatur, ut bonis comis, ita aduerſus malos iniucundus. ceterum ex iracundia nihil ſuperat. ſecretũ & ſilentium eius nõ timeres. honeſtius putabat offendere, quã odiſſe. Quarta æſtas obtinendis quæ percurrerat inſumpta. ac ſi uirtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipſa Britannia terminus. Nã Glota & Bodotria diuerſi maris æſtu per immenſum reuecti, anguſto terrarũ ſpatio dirimuntur. quod tũ præſidijs firmabatur: atq; omnis propior ſinus tenebatur, ſummotis uelut in aliã inſulam hoſtibus. Quinto expeditionũ anno naue prima tranſgreſſus, ignotas ad id tempus gẽtes crebris ſimul ac proſperis prȩlijs domuit: eamq; partem Britanniæ quæ Hiberniã aſpicit, copijs inſtruxit, in ſpem magis quã ob formidinem. ſi quidẽ Hibernia medio inter Britanniam atq; Hiſpaniam ſita, & Gallico quoq; mari opportuna, valentiſſimam imperij partem magnis inuicem uſibus miſcuerit. Spatiũ eius ſi Britannię comparetur anguſtius, noſtri maris

maris inſulas ſuperat. Solum cælumq; & ingenia cultuſque hominum haud multum à Britannia differunt. melius aditus portuſque per commercia & negotiatores cogniti. Agricola expulſum ſeditione domeſtica vnum ex regulis gētis exceperat, ac ſpecie amicitiæ in occaſionē retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione vna modicis auxilijs debellari obtineriq; Hiberniam poſſe. Idq; etiam aduerſus Britanniam profuturū, ſi Romana vbiq; arma, & velut è conſpectu libertas tolleretur. Ceterum æſtate qua ſextum officij annum inchoabat, amplas ciuitates trans Bodotriam ſitas, quia motus vniuerſarum vltra gentiū, & infeſta hoſtili exercitu itinera timebantur, prius claſſe explorauit: quæ ab Agricola primum aſſumpta in partem virium, ſequebatur egregia ſpecie, cum ſimul terra ſimul mari bellum impelleretur: ac ſæpe ijſdē caſtris pedes equeſque & nauticus miles mixti copijs & lætitia, ſua quiſque facta, ſuos caſus attollerent: ac modo *ſiluarum & montium profunda*, modo *tempeſtatum ac fluctuum aduerſa*, hinc *terra & hoſtis*, hinc *victus Oceanus* militari iactantia cōpararentur. *Britannos* quoq; vt ex captiuis audiebatur, *viſa claſſis obſtupefaciebat, tamquā aperto maris ſui ſecreto vltimum victis perfugium clauderetur.* Ad manus & arma conuerſi Caledoniam incolētes populi, paratu magno, maiore fama, vti mos eſt de ignotis, *oppugnaſſe vltro*, caſtella adorti, metum vt prouocantes addiderant: *regrediendumq; citra Bodotriam, & excedendum potius, quam pellerentur*, ſpecie prudentium ignaui admonebant. cū interim cognoſcit, *hoſtes pluribus agminibus irrupturos.* Ac ne ſuperante numero, & peritia locorū circumiretur, diuiſo & ipſe in tres partes exercitu inceſſit. Quod vbi cognitum hoſti, mutato repēte conſilio, vniuerſi nonam legionem vt maxime inualidam, nocte aggreſſi inter ſomnum ac trepidationem cæſis vigilibus irrupere. Iamq; in ipſis caſtris pugnabant, cum Agricola iter hoſtium ab exploratoribus edoctus, & veſtigijs inſecutus,

velo-

velociſſimos equitum peditumq; aſſultare tergis pugnantium iubet, mox ab vniuerſis adijci clamorem, & propinqua luce fulſere ſigna. ita ancipiti malo territi Britanni: & Romanis redit animus, ac ſecuri pro ſalute, de gloria certabant. vltro quinetiam irrupere. & fuit atrox in ipſis portarum anguſtijs prælium, donec pulſi hoſtes, vtroque exercitu certante, his vt tuliſſe opem, illis ne eguiſſe auxilio viderentur. quod niſi paludes & ſiluæ fugientes texiſſent, debellatum illa victoria foret. Cuius conſtantia ac fama ferox exercitus: *nihil virtuti ſuæ inuium: penetrandam Caledoniam, inueniendumq; tandem Britanniæ terminum continuo prœliorum curſu* fremebant. atq; illi modo cauti ac ſapientes, prompti poſt euentum ac magniloqui erant. iniquiſſima hæc bellorum conditio eſt, proſpera omnes ſibi vindicāt, aduerſa vni imputantur. At Britanni non virtute ſed occaſione & arte ducis rati, nihil ex arrogantia remittere, quo minus iuuentutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac ſacrificijs conſpiratione ciuitatum ſancirent. atq; ita irritatis vtrinq; animis diſceſſum. Eadem æſtate cohors Vſipiorum per Germanias conſcripta, in Britanniam transmiſſa, magnum ac memorabile facinus auſa eſt. Occiſo centurione ac militibus, qui ad tradendā diſciplinam immixti manipulis exemplū & rectores habebantur, tres Liburnicas adactis per vim gubernatoribus aſcēdere: & vno remigrante, ſuſpectis duobus eoq; interfectis, nōdū vulgato rumore vt miraculum prouehebātur. mox hac atq; illa rapti, & cum pleriſque Britannorum ſua defenſantium prœlio congreſſi, ac ſæpe victores, aliquādo pulſi, eo ad extremum inopiæ venere, vt infirmiſſimos ſuorum, mox ſorte ductos ueſcerentur. atq; ita circumuecti Britanniam, amiſſis per inſcitiam regendi nauibus, pro prędonibus habiti, primum à Sueuis, mox à Friſiis intercepti ſunt. ac fuere quos per commercia venumdatos, & in noſtram uſque ripam mutatione

emen-

ementium adductos, indicium tanti caſus illuſtrauit. Initio æſtatis Agricola domeſtico vulnere ictus, anno ante natum filium amiſit. Quem caſum neq; vt pleriq; fortium virorum ambitioſe, neq; per lamenta rurſus ac mærorem muliebriter tulit. & in luctu bellum inter remedia erat. Igitur præmiſſa claſſe quæ pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu, cui ex Britannis fortiſſimos & longa pace exploratos addiderat, ad montem Grampiū peruenit, quem iam hoſtes inſederant Nam Britanni nihil fracti pugnę prioris euentu, & vltionem aut ſeruitium exſpectantes, tandemq; docti commune periculum concordia propulſandum, legationibus & fœderibus omnium ciuitatum vires exciuerant. Iamq; ſuper triginta millia armatorum aſpiciebantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac viridis ſenectus, clari bello, ac ſua quiſque decora geſtātes: cum inter plures duces virtutę & genere præſtans, nomine Galgacus, apud contractam multitudinem *prælium* poſcentem, in hunc modum locutus fertur: *Quotiens cauſſas belli & neceßitatem noſtram intueor, magnus mihi animus eſt, hodiernum diem, conſenſumque veſtrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & vniuerſi ſeruitutis expertes: et nullæ vltra terræ, ac ne mare quidem ſecurum, imminente nobis claſſe Romana. ita prælium atq; arma, quæ fortibus honeſta, eadem etiam ignauis tutißima ſunt. Priores pugnæ, quibus aduerſus Romanos varia fortuna certatum eſt, ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus habebant: quia nobiliſsimi totius Britanniæ, eoq; in ipſis penetralibus ſiti, nec ſeruientium litora aſpicientes, oculos quoq; à contactu dominationis inuiolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, receſſus ipſe ac ſinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet, atq; omne ignotum pro magnifico eſt. Sed nulla iam vltra gens, nihil niſi fluctus & ſaxa: & interiores Romani. quorum ſuperbiam fruſtra per obſequium & modeſtiam effugeris, raptores orbis, poſtquam*

cuncta

cuncta vaſtantibus defuere terra, & mare ſcrutantur: ſi locuples hoſtis eſt auari; ſi pauper, ambitioſi. quos nõ Oriens, non Occidens ſatiauerit: ſoli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt, auferre, trucidare, rapere falſis nominibus, imperium; *atq; vbi ſolitudinem faciunt,* pacem *appellant. Liberos cuiq; ac propinquos ſuos natura cariſsimos eſſe voluit; hi per delectus alibi ſeruituti auferuntur. Coniuges ſororeſque & ſi hoſtilem libidinem effugiant, nomine* amicorum *atq;* hoſpitum *polluuntur. Bona fortunaſque, in tributum egerunt; in annonam, frumentum, corpora ipſa ac manus, ſiluis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias conterunt. Nata ſeruituti mancipia ſemel veneunt, atq; vltro à dominis aluntur: Britannia ſeruitutem ſuam cottidie emit; cottidie paſcit. Ac ſicut in familia recentiſsimus quiſque ſeruorum & conſeruis ludibrio eſt: ſic in hoc orbis terrarum vetere famulatu noui nos & viles in excidium petimur. Neq; enim arua nobis, aut metalla, aut portus ſunt, quibus exercendis reſeruemur. Virtus porro ac ferocia ſubiectorum ingrata imperantibus. & longinquitas ac ſecretum ipſum quo tutius, eo ſuſpectius. Ita ſublata ſpe veniæ, tandem ſumite animum, tam quibus ſalus, quam quibus gloria cariſsima eſt. Brigantes femina duce, exurere coloniam, expugnare caſtra; ac niſi felicitas in ſocordiam vertiſſet, exuere iugum potuere: nos integri & indomiti, & libertatem nõ in præſentia laturi, primo ſtatim congreſſu non oſtendemus quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit? An eamdem Romanis in bello virtutem, quam in pace laſciuiã adeſſe creditis? Noſtris illi diſſenſionibus ac diſcordijs clari, vitia hoſtium in gloriam exercitus ſui vertunt: quem contractum ex diuerſiſsimis gentibus, vt ſecundæ res tenent, ita aduerſæ diſſoluent. niſi ſi Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum pleroſque dominationi alienæ ſanguinem commodãtes, diutius tamẽ hoſtes quam ſeruos, fide & affectu teneri putatis: metus & terror eſt, infirma vincula caritatis, quæ vbi remoueris, qui timere deſierint, odiſſe incipiẽt. Omnia victoriæ incitamẽta pro nobis ſunt: nulla Romanos*

manos

manos coniuges accendunt, nulli parentes fugam exprobraturi ſunt: aut nulla pleriſque patria, aut alia eſt: paucos numeros circum trepidos ignorantia, cælum ipſum ac mare & ſiluas, ignota omnia circumſpectantes, clauſos quodammodo ac vinctos dij nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aſpectus, & auri fulgor atque argenti, quod neq; tegit, neq; vulnerat. In ipſa hostiũ acie inueniemus noſtras manus, agnoſcent Britanni ſuam cauſſam. recordabuntur Galli priorem libertatem. deſerent illos ceteri Germani, tamquã nuper Vſipij reliquerunt. Nec quidquã vltra formidinis, vacua caſtella, ſenum coloniæ, inter male parentes & iniuſte imperantes, ægra municipia & diſcordantia. hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla, & ceteræ ſeruientium pœnæ: quas in æternum proferre, aut ſtatim vlciſci, in hoc campo eſt. Proinde ituri in aciem & maioreis veſtros, & poſteros cogitate. Excepere orationem alacres, & barbari moris cantu & fremitu clamoribuſque diſſonis. Iamq; agmina, & armorum fulgores, audentiſſimi cuiuſque procurſu: ſimul inſtruebantur acies. cum Agricola quamquã lætum & vix monitis coercitum militem adhuc ratus, ita diſſeruit: *Octauus annus eſt, commilitones, ex quo virtute & auſpicijs imperij Roman. fide atque opera veſtra Britanniam viciſtis. tot expeditionibus, tot prælijs, ſeu fortitudine aduerſus hoſtes, ſeu patientia ac labore pæne aduerſus ipſam rerum naturam opus fuit; neq; me militum, neq; vos ducis pœnituit. Ergo egreſsi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non fama nec rumore, ſed caſtris & armis tenemus. Inuẽta Britannia, & ſubacta. Equidem in agmine, cum vos paludes monteſue & flumina fatigarent, fortiſsimi cuiuſque vocem audiebam,* Quando dabitur hoſtis, quando acies? *Veniunt à latebris ſuis extruſi & vota virtuſque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eadem victis aduerſa. Nam vt ſuperaſſe tantum itineris, ſiluas euaſiſſe, tranſiſſe æſtuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculoſiſſima, quæ hodie proſperrima ſunt. Neq; enim nobis aut*

locorum

locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem abundantia: ſed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum eſt, neq; exercitus neq; ducis terga tuta eſſe. Proinde & honeſta mors turpi vita potior; & incolumitas ac decus eodem loco ſita ſunt. nec inglorium fuerit, in ipſo terrarum ac naturæ fine cecidiſſe. Si nouæ gentes atq; ignota acies conſtitiſſet: aliorũ exercituum exemplis vos hortarer. nunc veſtra decora recenſete, veſtros oculos interrogate. Ii ſunt quos proximo anno, vnam legionem furto noctis aggreſſos, clamore debellaſtis: ij ceterorum Britannorum fugaciſſimi, ideoq; tam diu ſuperſtites. Quomodo ſiluas ſaltuſque penetrantibus, fortiſſimum quodq; animal robore, pauida & inertia ipſo agminis ſono pelluntur: ſic acerrimi Britannorum iam pridem ceciderunt: reliquus eſt numerus ignauorum & metuentium. quos quod tandem inueniſtis, nõ reſtiterunt, ſed deprehenſi ſunt nouiſſimi, ideo extremo metu corpora defixere in his veſtigijs, in quibus pulchram & ſpectabilem victoriam ederetis. Tranſigite cum expeditionibus; imponite quinquaginta annis magnum diem, approbate Reip. nunquam exercitui imputari potuiſſe, aut moras belli, aut cauſſas rebellandi. Et alloquente adhuc Agricola militum ardor eminebat, & finem orationis ingens alacritas conſecuta eſt, ſtatimq; ad arma diſcurſum. inſtinctos ruenteſque ita diſpoſuit, ut peditũ auxilia quæ octo millia erant, mediam aciem firmarent: equitum tria millia cornibus affunderentur. legiones pro uallo ſtetere, ingens uictoriæ decus citra Romanum ſanguinem bellanti, & auxilium ſi pellerentur. Britannorum acies in ſpeciẽ ſimul ac terrorem editioribus locis conſtiterant: ita ut primum agmen æquo, ceteri per accliue iugum connexi uel ut inſurgerent: media campi couinarius & eques ſtrepitu ac diſcurſu complebat. Tum Agricola ſuperante hoſtium multitudine ueritus ne ſimul in frontem, ſimul & latera ſuorum pugnaretur, diductis ordinibus, quamquam porrectior acies futura erat, & *arceſſendas* plerique

legiones admonebant, promptior in ſpem, & firmus aduerſis, dimiſſo equo pedes ante vexilla constitit. Ac primo congreſſu eminus certabatur. ſimul conſtantia, ſimul arte Britanni, ingentibus gladijs & breuibus cetris, miſſilia noſtrorum vitare, vel excutere, atq; ipſi magnam vim telorum ſuperfundere: donec Agricola tres Batauorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus eſt, vt rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipſis vetuſtate militię exercitatum, & hoſtibus inhabile parua ſcuta & enormes gladios gerētibus. nam Britannorum gladij ſine mucrone complexum armorum, & in aperto pugnam non tolerabant. Igitur vt Bataui miſcere ictus, ferire vmbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obſtiterant, erigere in colles aciem cœpere; ceteræ cohortes æmulatione & impetu commiſtæ proximos quoſque cædere. ac pleriq; ſemineces aut integri feſtinatione victoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugere, couinarij peditum ſe prœlio miſcuere: & quamquam recentem terrorē intulerant, denſis tamen hoſtium agminibus & inæqualibus locis hærebant: minimeq; equeſtris ea pugnæ facies erat, cum in gradu ſtantes ſimul equorum corporibus impellerentur ac ſæpe vagi currus, exterriti ſine rectoribus equi, vt quemque formido tulerat, tranſuerſos, aut obuios incurſabant. Et Britanni qui adhuc pugnę expertes ſumma collium inſederant, & paucitatem noſtrorum vacui ſpernebant, degredi paullatim & circumire terga vincentium cęperant: ni idipſum veritus Agricola quatuor equitum alas ad ſubita belli retētas, venientibus oppoſuiſſet, quantoq; ferocius accurrerant, tāto acrius pulſos in fugam diſiecisſet. Ita cōſilium Britannorum in ipſos verſum. tranſuectæque præcepto ducis à fronte pugnantium alæ, auerſam hoſtium aciem inuaſere. Tum vero patentibus locis grande & atrox ſpectaculum: ſequi, vulnerare, capere, atq; eoſdem oblatis alijs trucidare. Iam hoſtiū, prout cuiq; ingenium erat,

cateruæ armatorum paucioribus terga præſtare, quidam inermes vltro ruere, ac ſe morti offerre. Paſſim arma & corpora, & laceri artus, & cruenta humus: & aliquando etiam victis ira virtuſque. poſtquam ſiluis appropinquarunt, collecti, primos ſequentium incautos & locorum ignaros circumueniebant. Quod ni frequens vbiq; Agricola, validas & expeditas cohortes indaginis modo, & ſicubi artiora erant, partem equitum dimiſſis equis, ſimul rariores ſiluas equitem perſultare iuſſiſſet, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Ceterum vbi compoſitos firmis ordinibus ſequi rurſus videre, in fugā verſi, non agminibus vt prius, nec alius alium reſpectantes, rari, & vitabundi inuicem, longinqua atq; auia petiere. finis ſequendi nox & ſatietas fuit. cæſa hoſtiū ad decem millia: noſtrorum trecenti quadraginta cecidere, in quis Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore & ferocia equi hoſtibus illatus. Et nox quidem gaudio prædaq; læta victoribus: Britanni palantes mixtoq; virorum mulierumq; ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deſerere domos, ac per iram vltro incendere: eligere latebras, & ſtatim relinquere: miſcere inuicem conſilia aliqua, dein ſperare: aliquando frangi aſpectū pignorum ſuorum, ſæpius concitari. ſatiſque conſtabat ſæuiſſe quoſdam in coniuges ac liberos, tamquam miſererentur. Proximus dies faciem victoriæ latius aperuit. vaſtum vbiq; ſilentium, ſecreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obuius quibus in omnē partē dimiſſis, vbi incerta fugæ veſtigia, neq; vſquam conglobari hoſtes compertū, & exacta iā æſtate ſpargi bellum nequibat; in fines Horeſtorū exercitum deducit. Ibi acceptis obſidibus; præfecto claſſis *circumuehi Britanniam* præcepit datę ad id vires, & præceſſerat terror. ipſe peditē atq; equites lento itinere, quo nouarum gentium animi ipſa tranſitus mora terrerentur, in hibernis locauit. Et ſimul claſſis ſecunda tempeſtate ac fama

Trutulenſem portum tenuit, unde proximo latere Britanniæ lecto omni redierat. Hunc rerum curſum, quamquam nulla uerborum iactantia epiſtolis Agricolæ auctum, ut Domitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conſcientia, deriſui fuiſſe nuper falſum è Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum ſpeciem formarentur: at nunc ueram magnamq; uictoriam, tot millibus hoſtium cæſis, ingenti fama celebrari. Id ſibi maxime formidoloſum, priuati hominis nomen ſupra principis attolli: fruſtra ſtudia fori, & ciuilium artium decus in ſilentium acta, ſi militarem gloriam alius occuparet: & cetera utcumque facilius diſſimulari, ducis boni imperatoriam uirtutem eſſe. Talibus curis exercitus, quodq; ſæuæ cogitationis indicium erat, ſecreto ſuo ſatiatus, optimum in præſentia ſtatuit reponere odium, donec impetus famæ & fauor exercitus langueſceret. nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur *triumphalia ornamenta, & illuſtris ſtatuæ honorē, & quidquid pro triumpho datur*, multo uerborum honore cumulata, *decerni in ſenatu* iubet: *addique inſuper opinionem, Syriam prouinciā Agricolæ deſtinari, uacuam tum morte Atilii Rufi conſularis, & maioribus reſeruatam.* Credidere pleriq; libertum ex ſecretioribus miniſterijs miſſum ad Agricolam, codicillos quibus ei Syria dabatur tuliſſe, cum præcepto, *vt ſi in Britannia foret, traderentur*: eumq; libertum in ipſo freto Oceani obuium Agricolæ, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeaſſe. ſiue uerum iſtud, ſiue ex ingenio principis fictum ac compoſitum eſt. Tradiderat interim Agricola ſucceſſori ſuo prouinciam quietam tutamque. Ac ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus eſſet, vitato amicorū officio, noctu in urbem, noctu in palatiū, ita ut præceptum erat, uenit: exceptuſque breui oſculo & nullo ſermone, turbæ ſeruientium immixtus eſt. Ceterū ut militare nomē, graue inter

ter otioſos, alijs uirtutibus temperaret, tranquillitatem atq; otium penitus auxit, cultu modicus, ſermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus: adeo vt plerique, quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viſo aſpectoq; Agricola, quærerent famam, pauci interpretarentur. Crebro per eos dies apud Domitianum abſens accuſatus, abſens abſolutus eſt. cauſſa periculi non crimen vllum, aut querela læſi cuiuſquam, ſed infenſus virtutibus princeps, & gloria viri, ac peſſimum inimicorum genus, laudantes. Et ea inſecuta ſunt reipublicæ tempora, quæ ſileri Agricolam non ſinerent: tot exercitus in Mœſia Daciaq; & Germania Pannoniaque, temeritate aut per ignauiam ducum amiſſi: tot militares viri cũ tot cohortibus expugnati & capti: nec iam de limite imperij & ripa, ſed de hibernis legionum & poſſeſſione dubitatum. Ita cum damna damnis continuarentur, atq; omnis annus funeribus & cladibus inſigniretur, poſcebatur ore vulgi *dux Agricola*: comparantibus cunctis *vigorem, conſtantiam, & expertum bellis animum, cum inertia & formidine eorũ*. Quibus ſermonibus ſatis conſtat Domitiani quoq; aures verberatas, dũ optimus quiſque libertorum amore & fide; peſſimi malignitate & liuore, pronum deterioribus principẽ extimulabãt. Sic Agricola ſimul ſuis virtutibus, ſimul vitijs aliorũ, in ipſam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus quo proconſulatũ Aſiæ & Africæ ſortiretur, & occiſo Ciuica nuper, nec Agricolæ conſilium deerat, nec Domitiano exemplũ. Acceſſere quidam cogitationum principis periti, qui *iturusne eſſet in prouinciam* vltro Agricolã interrogarent. ac primo occultius *quietem & otium* laudare, mox *operã ſuam in approbanda excuſatione* offerre: poſtremo nõ iam obſcuri, ſuadẽtes ſimul terrenteſque, pertraxere ad Domitianum. qui paratus ſimulatione, in arrogãtiam cõpoſitus, & audijt preces excuſantis, & cũ annuiſſet, agi ſibi gratias paſſus eſt: nec erubuit beneficij inuidia. ſala-

rium tamen proconſulari ſolitum offerri, & quibuſdam à ſeipſo conceſſum, Agricolæ non dedit: ſiue offenſus non petitum, ſiue ex conſcientia, ne quod vetuerat videretur emiſſe. Proprium humani ingenij eſt, odiſſe quem læſeris: Domitiani vero natura præceps in iram, & quo obſcurior, eo irreuocabilior, moderatione tamen prudentiaq; Agricolæ leniebatur. quia non contumacia, neq; inani iactatione libertatis, famam fatumque prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari, poſſe etiam ſub malis principibus magnos viros eſſe: obſequiumq; ac modeſtiam, ſi induſtria ac vigor adſint, eo laudis excedere, quo plerique per abrupta, ſed in nullum reipubl. vſum, ambitioſa morte inclaruerunt. Finis vitæ eius nobis luctuoſus, amicis triſtis, extraneis etiam ignotiſque non ſine cura fuit. Vulgus quoque & hic aliud agens populus, & ventitauere ad domum, & per fora & circulos locuti ſunt: nec quiſquam audita morte Agricolæ, aut lætatus eſt, aut ſtatim oblitus eſt. Augebat miſerationem conſtans rumor, *veneno interceptum*. Nobis nihil comperti affirmare auſim: ceterum per omnem valetudinem eius, crebrius quam ex more principatus per nuntios viſentis, & libertorum primi, & medicorum intimi venere: ſiue cura illud, ſiue inquiſitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis per diſpoſitos curſores nuntiata conſtabat, nullo credente ſic accelerari, quæ triſtis audiret. Speciem tamen doloris animo vultuq; præ ſe tulit, ſecurus iam odij, & qui facilius diſſimularet gaudium quam metum. Satis conſtabat lecto teſtamento Agricolæ, quo coheredem optimæ vxori & piiſſimæ filiæ Domitianum ſcripſit, lętatum eum, velut honore iudicioque: tam cæca & corrupta mens aſſiduis adulationibus erat, vt neſciret à bono patre non ſcribi heredem, niſi malum principem. Natus erat Agricola Caio Cæſare tertium conſ. Idib. Iunijs: exceſſit ſexto & quinquageſimo anno, decimo Kal. Septemb. Collega Priſcoque

COSS.

COSS Quod ſi habitum quoque eius poſteri noſcere velint, decentior quam ſublimior fuit. nihil metus in vultu: gratia oris ſupererat, bonum virum facile crederes, magnum libenter. Et ipſe quidem, quamquam medio in ſpatio integræ ætatis ereptus, quantum ad gloriam longiſſimum æuum peregit. Quippe & vera bona, quæ in virtutibus ſita ſunt, impleuerat, & Conſularibus ac Triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adſtruere fortuna poterat? Opibus nimijs non gaudebat, ſpecioſæ contigerant. filia atq; vxore ſuperſtitibus, poteſt videri etiam beatus, incolumi dignitate, florente fama, ſaluis affinitatibus & amicitijs futura effugiſſe. Nam ſicuti *durare in hac beatiſsimi ſæculi luce, ac principem Traianum videre*, augurio votiſque apud noſtras aures ominabatur: ita feſtinatæ mortis grande ſolatium tulit, euaſiſſe poſtremum illud tempus, quo Domitianus non iam per interualla ac ſpiramenta temporum, ſed continuo & velut vno ictu rempublicam exhauſit. Non vidit Agricola obſeſſam curiam, & clauſum armis ſenatum, & eadem ſtrage tot conſularium cædes, tot nobiliſſimarum feminarum exſilia & fugas. Vna adhuc victoria Carus Metius cenſebatur, & intra Albanam villam ſententia Meſſallini ſtrepebat, & Maſſa Bebius iam tum reus erat. Mox noſtræ duxere Heluidium in carcerem manus: nos Maurici, Ruſticique viſus, nos innocenti ſanguine Senecio perfudit. Nero tamen ſubtraxit oculos; iuſſitq; ſcelera, non ſpectauit: præcipua ſub Domitiano miſeriarum pars erat, videre & aſpici: cum ſuſpiria noſtra ſubſcriberentur: cum denotandis tot hominum palloribus ſufficeret ſæuus ille vultus & rubor, à quo ſe contra pudorem muniebat. Tu vero felix Agricola non vitæ tantum claritate, ſed etiam opportunitate mortis, vt perhibent qui interfuerunt nouiſſimis ſermonibus tuis, *conſtans & libens fatum excepiſti, tamquam pro virili portione innocentiam principi donares*. Sed mihi filiæque, præter

acerbitatem parentis erepti, auget mæſtitiam, quod aſſidere valetudini, fouere deficientem, ſatiari vultu, complexu, non contigit. excepiſſemus certe mandata voceſque, quas penitus animo figeremus. Noſter hic dolor, noſtrum vulnus: nobis tam longæ abſentiæ conditione ante quadriennium amiſſus es. Omnia ſine dubio, optime parentum, aſſidente amantiſſima vxore, ſuperfuere honori tuo: paucioribus tamen lacrymis compoſitus es, & nouiſſima in luce deſiderauere aliquid oculi tui. Si quis piorum manibus locus; ſi vt ſapientibus placet, non cum corpore exſtinguuntur magnæ animæ; placide quieſcas, noſque domum tuam ab infirmo deſiderio, & muliebribus lamentis ad contemplationem virtutum tuarum voces, quas neq; lugeri, neq; plangi fas eſt: admiratione te potius temporalibus laudibus, & ſi natura ſuppeditet, militum decoramus. Is verus honos, ea coniunctiſſimi cuiuſque pietas. Id filiæ quoque vxorique præceperim, ſic patris, ſic mariti memoriam venerari, vt omnia facta dictaque eius ſecum reuoluant, famamque ac figuram animi magis quam corporis complectantur. non quia intercedendum putem imaginibus quę marmore aut ære finguntur: ſed vt vultus hominum, ita ſimulacra vultus imbecilla ac mortalia ſunt; forma mentis æterna, quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, ſed tuis ipſe moribus poſſis. Quidquid ex Agricola amauimus, quidquid mirati ſumus, manet, manſurumque eſt in animis hominum, in ęternitate temporum, fama rerum. Nam multos veterum velut inglorios & ignobiles obliuio obruet, Agricola poſteritati narratus & traditus, ſuperſtes erit.

FAB.

FAB. QVINCTILIANI,

vt videtur,

DIALOGVS,

AN SVI SAECVLI ORATORES Antiquis, & quare, concedant:

CORNELIO TACITO vulgo inſcriptus.

SÆpe ex me requiris, Iuſte Fabi, *cur cum priora ſæcula tot eminentium oratorum ingenijs gloriaque effloruerint, noſtra potiſſimum ætas deſerta, & laude orbata, vix nomen ipſum* oratoris *retineat.* neq;enim ita appellamus niſi antiquos: horum autem temporum diſerti, *cauſsidici* & *aduocati*, & *patroni*; & quiduis potius quam *oratores* uocantur. Cui percunctationi tuæ reſpondere, & tam magnæ quæſtionis pondus excipere, ut aut de ingenijs noſtris male exiſtimandum ſit, ſi idem aſſequi non poſſumus, aut de iudicijs, ſi nolumus, uix hercule auderem, ſi mea ſententia proferenda, ac non diſertiſſimorum ut noſtris temporibus hominum ſermo repetendus eſſet. quos eandem hanc quæſtionem pertractantes, iuuenis admodum audiui. Ita non ingenio, ſed memoria ac recordatione opus eſt, vt quę à præſtãtiſſimis viris & excogitata

 ſub-

ſubtiliter,& dicta grauiter accepi, cum ſinguli diuerſas vel eaſdem, ſed probabiles cauſſas afferrent,dum formam ſui quiſque & animi & ingenij redderet, ijſdem nunc numeris, ijſdemq; rationibus perſequar,ſeruato ordine diſputationis neq; enim defuit, qui diuerſam quoq; partem ſuſcipe-ret, ac multum vexata & irriſa vetuſtate, noſtrorum temporum eloquentiam antiquorum ingenijs anteferret.Nam poſtero die quam accuratius Maternus Catonem recitauerat,cum *offendiſſe potentium animos* diceretur, *tamquam in eo tragediæ argumento ſui oblitus, tantum Catonem cogitaſſet*, eaq; de re per vrbem frequens ſermo haberetur, venerunt ad eum M. Aper & Iulius Secundus,celeberrima tum ingenia fori noſtri: quos ego in iudicijs non vtroſque modo ſtudioſe audiebam, ſed domi quoq;& in publico aſſectabar,mira ſtudiorum cupiditate,& quodam ardore iuuenili, vt fabulas quoq; eorum & diſputationes, & arcana ſemotæ dictionis penitus exciperem, quamuis maligne pleriq; opinarentur, *nec Secundo promptum eſſe ſermonem, & Aprum ingenio potius & vi naturæ,quam inſtitutione & litteris famam eloquentiæ conſecutum.* Nam & Secundo purus,& preſſus, &,in quantum ſatis erat,profluens ſermo non defuit: & Aper communi eruditione imbutus,contemnebat potius litteras quam neſciebat tamquã maiorem induſtriæ & laboris gloriam habiturus, ſi ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur. Igitur vt intrauimus cubiculũ Materni, ſedentem ipſum, & quem pridie recitauerat librum intra manus habentem,deprehendimus. Tum Secundus: NIL NE TE, inquit, Materne,fabulæ malignorum terrent, quo minus offenſas Catonis tui ames? An ideo librum iſtum apprehendiſti,vt diligentius retractares, & ſublatis ſi quæ prauam interpretandi materiam dederunt,emitteres Catonem non quidem meliorem, ſed tamen ſecuriorem? Tum ille, LEGES tu quidem ſi volueris & agnoſces quæ audiſti. quod ſi

qua

qua omiſit Cato, ſequenti tractatione Thyeſtes dicet. Hanc enim tragœdiam diſpoſui iam, & intra me ipſe formaui. Atq; ideo maturare libri huius editionem feſtino, vt dimiſſa priore cura, nouæ cogitationi toto pectore incumbam. *Adeo* te tragœdiæ iſtæ nō ſatiant, inquit Aper, quo minus omiſſis orationum & cauſſarum ſtudijs, omne tēpus modo circa Medeā, ecce nunc circa Thyeſtem conſumas? cum tot amicorū cauſſæ, tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forū vocent, quibus vix ſufficeres, etiam ſi non nouū tibi ipſe negotium importaſſes, Domitium, & Catonem: id eſt, noſtras quoq; hiſtorias, & Romana nomina, Græcorū fabulis aggregares. Et Maternus, *Perturbarer* hac tua ſeueritate, niſi frequēs ac aſſidua nobis contentio iam prope in conſuetudinem vertiſſet. Nā nec tu agitare & inſequi poetas intermittis; & ego cui deſidiam aduocationū obijcis, cotidianum hoc patrocinium defendendę aduerſus te poeticæ exerceo. Quo lætor magis oblatū nobis iudicem, qui me vel in futurū vetet verſus facere, vel quod iam pridē opto, ſua quoq; auctoritate compellat, vt omiſſis forenſium Muſarum anguſtijs, in quibus ſatis mihi ſuperq; ſudatum eſt, ſanctiorem iſtam & auguſtiorē eloquentiam colam. *Ego* vero, inquit Secundus, ante quam me iudicem Aper recuſet, faciam quod probi & modeſti iudices ſolent, vt in his cognitionibus excuſent, in quibus manifeſtum eſt, alteram apud eos partem gratia præualere. Quis enim neſcit, neminem mihi coniunctiorem eſſe & vſu amicitiæ, & aſſiduitate contubernij, quam Saleium Baſſum, cum optimum virum, tum abſolutiſſimū poetam? porro ſi poetica accuſatur, non alium video reum locupletiorem. *Securus* ſit, inquit Aper, & Saleius Baſſus, & quiſquis alius ſtudiū poeticæ & carminum gloriam fouet, cum cauſſas agere non poſſit. & ego enim quatenus arbitrum litis huius inueni, non patiar, Maternum ſocietate plurium defendi. ſed & ipſum ſolū apud vos arguā, quod

natus ad eloquentiam virilem & oratoriam, qua parare ſimul & tueri amicitias, adſciſcere nationes, complecti prouincias poſſit, amittit ſtudium, quo non aliud in ciuitate noſtra vel ad vtilitatem fructuoſius, vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbis famam pulchrius, vel ad totius imperij atque omniũ gentium notitiam illuſtrius excogitari poteſt. Nam ſi ad vtilitatem vitæ omnia conſilia, factaq; noſtra dirigenda ſunt, quid erit tutius quã eam exercere artẽ, qua ſemper armatus præſidiũ amicis, opem alienis, ſalutem periclitantibus, inuidis vero & inimicis metum & terrorem ultro feras, ipſe ſecurus & uelut quadam perpetua potentia ac poteſtate munitus? cuius uis & utilitas rebus prope fluetibus, aliorum præſidio & tutela intelligitur: ſin proprium periculum increpuit, nõ hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentum, quam reo & periclitanti eloquentiæ præſidium ſimul & telum, quo propugnare pariter & inceſſere, uel in iudicio, ſiue in ſenatu, ſiue apud principem poſſis. Quid aliud infeſtis patribus nuper Eprius Marcellus, quam eloquentiam ſuã oppoſuit? qui accinctus & minax diſertam quidem, ſed inexercitatam & eiuſmodi certaminum rudẽ Heluidij ſapientiam eluſit. Plura de utilitate non dico, cum præſertim minime contradicturũ Maternum meum arbitrer. Ad uoluptatem oratoriæ eloquentiæ tranſeo, cuius iucunditas non uno aliõue momento, ſed omnibus prope diebus, & prope omnibus horis contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo, & ad uoluptates honeſtas nato, quã uidere plenam ſemper & frequentẽ domum concurſu ſplendidiſſimorum hominum? idq; ſcire, non pecuniȩ, non orbitati, neq; officij alicuius adminiſtrationi, ſed ſibi ipſi dari? illos quinimo orbos & locupletes & potentes uenire plerumq; ad iuuenem & pauperẽ, ut aut ſua aut amicorum diſcrimina commendent. Vllane tanta ingentium opum ac magnæ potentiæ voluptas, quam ſpectare homines ueteres, & ſenes, &

totius urbis gratia ſubnixos, in ſumma omnium rerum abundantia confitentes id quod optimum ſit ſe non habere? Iam uero qui togatorum comitatus & egreſſus! quæ in publico ſpecies! quæ in iudicijs ueneratio! quod gaudium conſurgendi aſſiſtendiq; inter tacentes, in unum conuerſos! coire populum, & circumfundi coram, & accipere affectum quemcumq; orator induerit. Vulgata dicentium gaudia, & imperitorum quoq; oculis expoſita percenſeo. Illa ſecretiora, & tantum ipſis orantibus nota, maiora ſunt. Siue accuratam meditatamq; affert orationem, eſt quoddam ſicut ipſius dictionis, ita gaudij pondus & conſtantia. ſiue nouam & recentem curam non ſine aliqua trepidatione animi attulerit? ipſa ſollicitudo commendat euentum, & lenocinatur uoluptati. Sed extemporalis audaciæ, atq; ipſius temeritatis uel præcipua iucunditas eſt. Nam ingenio quoq; ſicut in agro, quamquã alia diu ſerantur atq; elaborentur, gratiora tamen quæ ſua ſponte naſcuntur. Equidem ut de me ipſe fatear, non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clauus oblatus eſt, uel quo homo nouus & in ciuitate minimè fauorabili natus quæſturam, aut tribunatum, aut præturam accepi: quã eos quibus mihi pro mediocritate huius quantulæcumq; in dicendo facultatis, aut reũ proſpere defendere, aut apud centumuiros cauſſam aliquã feliciter orare, aut apud principẽ ipſos illos libertos & procuratores principum tueri & defendere datur. Tũ mihi ſupra tribunatus & pręturas & conſulatus aſcendere uideor, tum abire: quod ſi nõ in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cũ gratia uenit. Quæ fama & laus cuiuſuis artis cum oratorum gloria comparanda eſt, qui nõ illuſtres in urbe ſolum apud negotioſos & rebus intentos, ſed etiam apud iuuenes & adoleſcentes, quibus morum indoles eſt & bona ſpes ſui? Quorum nomina prius parentes liberis ſuis ingerunt? quos ſæpius uulgus imperitũ, & tunicatus hic populus tranſeunteis nomine uocat, & digito demon-

monſtrat? Aduenæ quoq; & peregrini, iam in municipijs & colonijs ſuis auditos, cum primum vrbem attigerunt, requirunt ac vultus agnoſcere concupiſcunt. Auſim contendere. Marcellũ hunc Eprium, de quo modo locutus ſum, & Criſpum Vibium (libentius enim nouis & recentibus quã remotis & obliteratis exemplis vtor) non minus eſſe in extremis partibus terrarum, quam Capuæ aut Vercellis, vbi nati dicuntur. nec hoc illis alterius ter millies ſeſtertium præſtat, quamquam ad has ipſas opes poſſint videri eloquentiæ beneficio veniſſe. Ipſa eloquentia, cuius numen & cæleſtis vis multa quidem omnibus ſæculis exempla edidit, ad quantam vſque fortunam homines ingenij viribus peruenerint. Sed hæc vt ſupra dixi, proxima, & quæ non auditu cognoſcenda, ſed oculis ſpectanda haberemus. Nam quo ſordidius & abiectius nati ſunt, quoq; notabilior paupertas & anguſtia rerum naſcentes eos circumſteterunt; eo clariora & ad demonſtrandam oratoriæ eloquentię vtilitatem illuſtriora exempla ſunt. quod ſine commendatione natalium, ſine ſubſtantia facultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoq; corporis contemptus, per multos iam annos potentiſſimi ſunt ciuitatis, ac donec libuit principes fori; nunc principes in Cæſaris amicitia, agunt feruntq; cuncta: atq; ab ipſo principe cum quadam reuerentia diliguntur. Quia Veſpaſianus venerabilis ſenex & patientiſſimus veri, bene intelligit, ceteros quidem amicos ſuos niti ijs quæ ab ipſo acceperint, quæq; ipſi accumulare, & in alios congerere promptum eſt: Marcellum autẽ & Criſpum, attuliſſe ad amicitiam ſuam, quod nõ à principe acceperint, nec accipi poſſit. Minimũ inter tot ac tanta locum obtinent imagines, ac tituli & ſtatuæ. quæ neq; ipſa tamen negliguntur: tam hercule quam diuitiæ & opes, quas facilius inuenies qui vituperet, quam faſtidiat. His igitur & honoribus, & ornamentis, & facultatibus, refertas domos eorũ videmus, qui ſe ab ineunte adoleſcen-

leſcentia cauſſis forenſibus & oratorio ſtudio dederunt. Nam carmina & verſus, quibus totam vitam Maternus inſumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neq; dignitatem vllam auctoribus ſuis conciliant, neq; vtilitates alunt: voluptatem autem breuem, laudem inanem & infructuoſam conſequuntur. Licet hæc ipſa, & quæ deinde dicturus ſum, aures tuæ ò Materne reſpuant, cui bono eſt ſi apud te Agamemnon aut Iaſon diſerte loquitur? quis ideo domum defenſus, & tibi obligatus redit? Quis Saleium noſtrum egregiũ poetam, vel (ſi hoc honorificentius eſt) præclariſſimũ vatem deducit, aut ſalutat, aut proſequitur? Nēpe ſi amicus eius, ſi propinquus, ſi deniq; ipſe in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secundum recurret, aut ad te Materne, non quia poeta es, neq; vt pro eo verſus facias. hi enim Baſſo domi naſcuntur, pulchri quidē & iucundi. quorum tamen hic exitus eſt, vt cum toto anno, per omnes dies, magna noctium parte, vnũ librum extudit & elucubrauit, rogare vltro & ambire cogatur, vt ſint qui dignentur audire: & ne id quidē gratis. nam & domum mutuatur, & auditorium exſtruit, & ſubſellia cōducit, & libellos diſpergit: & vt beatiſſimus recitationē eius euentus proſequatur, omnis illa laus intra vnum aut alterum diem, velut in herba vel flore præcepta, ad nullam certam & ſolidam peruenit frugem: nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut manſurum in animo cuiuſquã beneficiũ, ſed clamorem vagum, & voces inanes, & gaudiũ volucre. Laudauimus nuper vt mirã & eximiam Veſpaſiani liberalitatem, quod quingenta ſeſtertia Baſſo donaſſet. Pulchrum id quidem, indulgentiam Principis ingenio mereri; quanto tamen pulchrius, ſi ita res familiaris exigat, ſe ipſum colere, ſuum genium propitiare, ſuã experiri liberalitatem! Adijce quod poetis, ſi modo dignũ aliquid elaborare & efficere velint, relinquenda conuerſatio amicorum, & iucunditas vrbis, deſerenda cetera officia, vtque ipſi dicunt,

in ne-

in nemora, & lucos, id eſt, in ſolitudinem recedendum eſt. Nec opinio quidem & fama cui ſoli ſeruiunt, & quod unum eſſe pretium omnis ſui laboris fatentur, ęque poetas quam oratores ſequitur, quoniam mediocreis poetas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rariſſimarum recitationum fama in totam urbem penetrat? nedum ut per tot prouincias innoteſcat. Quotus quiſque cum ex Hiſpania uel Aſia ne quid de Gallis noſtris loquamur, in urbē uenit, Saleium Baſſum requirit? atq; adeo ſi quis requirit & ſemel uidit, tranſit & contentus eſt: ut ſi picturam aliquā uel ſtatuam uidiſſet. Neq; hunc meum ſermonem ſic accipi uolo, tamquā eos quibus natura ſua oratorum ingeniū denegauit, deterreā à carminibus, ſi modo in hac ſtudiorū parte oblectare otium & nomen inſerere poſſunt famæ. ego uero omnem eloquentiam omneſque eius partes ſacras & uenerabiles puto: nec ſolum cothurnū ueſtrum, aut heroici carminis ſonum, ſed lyricorum quoq; iucunditatem, & elegorum laſciuias, & iamborum amaritudinem, epigrammatum luſus, & quamcumq; aliam ſpeciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium ſtudijs credo. ſed tecum mihi Materne res eſt, quod cum natura tua in ipſam arcē eloquentię ferat, errare mauis, & ſumma adeptus, in leuioribus ſubſiſtis. Vt ſi in Græcia natus eſſes, vbi ludicras quoq; artis exercere honeſtum eſt, ac tibi Nicoſtrati robur ac uires dij dediſſent, nō paterer immanes illos & ad pugnā natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu diſci uaneſcere: ſic nūc te ab auditorijs & theatris, in forum & ad cauſſas, & ad uera prœlia uoco. cum præſertim ne ad id quidem confugere poſſis, quod pleriſque patrocinatur, tamquā minus obnoxium ſit offendere poetarum quam oratorum ſtudium. Efferueſcit enim vis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, ſed quod periculoſius eſt, pro Catone offendis. nec excuſatur offenſa neceſſitudine officij, aut fide aduocationis, aut fortuitæ & ſubitæ dictionis

impe-

impetu; meditatus uideris elegiſſe perſonam notabilem;& cum auctoritate dicturam. Sētio quid reſponderi poſſit. hinc ingentis ex his aſſenſus, hinc in ipſis auditorijs præcipue laudari, & mox omnium ſermonibus ferri. Tolle igitur quietis & ſecuritatis excuſationem, cum tibi ſumas aduerſarium ſuperiorem. nobis ſatis ſit priuatas & noſtri ſæculi controuerſias tueri, in quibus expreſſis ſi quādo neceſſe ſit pro periclitante amico potentiorum aures offendere,& probata ſit fides, & libertas excuſata. Quæ cum dixiſſet Aper acrius,ut ſolebat, & intento ore: remiſſus & ſubridens Maternus, *PARAVI*, inquit, me non minus diu accuſare oratores, quā Aper laudat. Fore enim arbitrabar, ut à laudatione eorum digreſſus detrectaret poetas,atq; carminum ſtudium proſterneret: arte quadā mitigauit,concedēdo his qui cauſſas agere non poſſent,ut uerſus facerent. Ego autem ſicut in cauſſis agendis efficere aliquid & eniti fortaſſe poſſum,ita recitatione tragœdiarum ingredi famam auſpicatus ſum, tum quidem cum in Nerone improbam & ſtudiorum quoq; ſacra profanantem uaticinij potentiā fregi: & hodie ſi quid in nobis notitiæ ac nominis eſt, magis arbitror carminum quā orationū gloria partum. ac iā me ſeiungere à forenſi labore cōſtitui, nec comitatus iſtos & egreſſus aut frequentiam ſalutationū cōcupiſco: nō magis quā æra & imagines, quæ etiā me nolēte in domum meā irruperunt. Nam ſtatū cuiuſq; ac ſecuritatē melius innocentia tuetur quā eloquentia. nec uereor, ne mihi umquam verba in ſenatu niſi pro alterius diſcrimine faciēda ſint. Nemora uero, & luci, & ſecretum ipſum quod Aper increpabat, tantā mihi afferunt uoluptatem, ut inter præcipuos carminum fructus numerē, quod nec in ſtrepitu, nec ſedente ante oſtiū litigatore, nec inter ſordes ac lacrymas reorū cōponuntur: ſed ſecedit animus in loca pura atq; innocentia, fruiturq; ſedibus ſacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia: hoc primum habitu

cultu-

cultuq; commoda mortalibus, in illa caſta & nullis contacta vitijs pectora influxit. ſic oracula loquebantur. Nam lucroſæ huius & ſanguinantis eloquentiæ vſus, recens, & malis moribus natus, atque, vt tu dicebas Aper, *in locum teli* repertus. Ceterum felix illud, &, vt more noſtro loquar, *aureũ ſæculum*, & oratorum & criminum inops, poetis & vatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui male admiſſa defenderent. Nec vllis aut gloria maior, aut auguſtior honor: primum apud deos, quorum proferre reſponſa & intereſſe epulis ferebãtur: deinde apud illos dijs genitos ſacroſque reges, inter quos neminem cauſſidicorum, ſed Orphea ac Linum, ac ſi introſpicere altius velis, ipſum Apollinem accepimus. vel ſi hæc fabuloſa nimis & compoſita videntur, illud certe mihi cõcedis Aper, nõ minorem honorem Homero quã Demoſtheni apud poſteros: nec anguſtioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, quam Lyſiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam, quam Virgilij detrectent. Nec vllus Aſinij aut Meſſallæ liber tam illuſtris eſt, quã Medea Ouidij, aut Varij Thyeſtes Ac ne fortunã quidẽ vatum, & illud felix contuberniũ, comparare timuerim cũ inquieta & anxia oratorum vita. licet illos certamina & pericula ſua ad conſulatus euexerint. malo ſecurum & ſecretũ VIRGILII ſeceſſum, in quo tamen neq; apud diuum Auguſtum gratia caruit, neq; apud populum Romanũ notitia. Teſtes Auguſti epiſtolæ, teſtis ipſe populus, qui auditis in theatro verſibus Virgilij, ſurrexit vniuerſus, & forte præſentẽ ſpectantemq; Virgilium veneratus eſt, ſic quaſi Auguſtum. Ne noſtris quidem temporibus, Secundus Pomponius Afro Domitio, vel dignitate vitæ, vel perpetuitate famę ceſſerit. Nam Criſpus & Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac præſenti fortuna concupiſcendum? an quod timent; an quod timentur? quod cum quotidie aliquid rogentur, hi quibus præſtant in-

dignan-

dignantur? quod alligati cum adulatione, nec imperantibus vmquam ſatis ſerui videntur. nec nobis ſatis liberi? Quæ hæc ſumma eorum potentia eſt? tantum poſſe liberti ſolent. Me vero *dulces*, vt Virgilius ait, *Muſæ*, remotum à ſolicitudinibus & curis, & neceſſitate cottidie aliquid contra animum faciendi, in illa ſacra illoſque fontes ferant: nec inſanum vltra & lubricum forum famamque pallentem trepidus experiar. non me fremitus ſalutantium, nec anhelans libertus excitet: nec incertus futuri, teſtamentum pro pignore ſcribam: nec plus habeam, quam quod poſſim cui velim relinquere, quandocumq; fatalis & meus dies veniet. ſtatuarq; tumulo non mæſtus & atrox, ſed hilaris & coronatus: & pro memoria mei, nec cōſulat quiſquam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus & velut inſtinctus, cum Vipſanius Meſſalla cubiculum eius ingreſſus eſt, ſuſpicatuſque ex ipſa intentione ſingulorum, altiorem inter eos eſſe ſermonē; *Num parum* tempeſtiuus, inquit, interueni, ſecretum conſilium & cauſſæ alicuius meditationem tractantibus? *Minime*, minime, inquit Secundus, atq; adeo vellem maturius interueniſſes. delectaſſet enim te & Apri noſtri accuratiſſimus ſermo, cum Maternum vt omne ingenium ac ſtudiū ſuum ad cauſſas agendas cōuerteret, exhortatus eſt: & Materni pro carminibus ſuis læta, vtq; poetas defendi decebat, audentior, poetarum quam oratorum ſimilior oratio. *Me vero*, inquit, & ſermo ipſe infinita voluptate affeciſſet, atq; id ipſum delectat, quod vos viri optimi & temporum noſtrorum oratores, non forenſibus tantum negotijs, & declamatorio ſtudio ingenia veſtra exercetis, ſed eiuſmodi etiā diſputationes adiūgitis, quæ & ingenium alunt, & eruditionis & litterarum iucundiſſimum oblectamētum, cum vobis qui illa diſputatis afferunt; tum etiam his ad quorum aures peruenerint. Itaq; hercule non minus probari video in te Secunde, quod Iulij Aſiatici vitam componendo, ſpem homini-

minibus feciſti plurium eiuſmodi librorum, quam in Apro quod nondum à ſcholaſticis controuerſiis receſſit; & otium ſuum mauult nouorum rhetorum more, quam ueterum oratorum conſumere. Tum Aper, *Non deſinis* Meſſalla uetera tantum & antiqua mirari, noſtrorum autem temporū ſtudia irridere atq; contemnere. Nam hunc tuum ſermonem ſæpe excepi, cum oblitus & tuæ & fratris tui eloquentiæ, neminē hoc tempore oratorem eſſe cōtenderes. Atq; id eo credo audacius, quod maligni in ijs opinionem non uerebaris, cū eam gloriam quā tibi alij concedunt, ipſe tibi denegares. *Neq; illius*, inquit, ſermonis mei pœnitētiam ago; neq; aut Secundum, aut Maternum, aut teipſum Aper, (quamquam interdum in contrariū diſputes) aliter ſentire credo. Ac uelim impetratum ab aliquo ueſtrum, ut cauſſas huius infinitæ differentiæ ſcrutetur ac reddat, quas mecum ipſe plerumq; conquiro. & quod quibuſdam ſolatio eſt, mihi auget queſtionem, quia uideo etiā Graijs accidiſſe, ut longius abſit Æſchine & Demoſthene Sacerdos iſte Nicetes, & ſi quis alius Epheſum vel Mitylenas contentus ſcholaſticorum clamoribus quatit, quam Afer aut Africanus aut uos ipſi à Cicerone aut Aſinio receſſiſtis. *Magnam*, inquit Secundus, & dignam tractatu quæſtionem mouiſti: ſed quis eam iuſtius explicauerit quam tu, ad cuius ſummam eruditionem & præſtantiſſimum ingenium cura quoq; & meditatio acceſſit? Et Meſſalla, *Aperiam*, inquit, cogitationes meas, ſi illud à uobis ante impetrauero ut uos quoq; ſermonem hunc noſtrum adiuuetis. *Pro duobus*, inquit Maternus, promitto: nam & ego & Secundus exſequemur partes, quas intellexerimus te non tam omiſiſſe quam nobis reliquiſſe. Aprum enim ſolere diſſentire, & tu paullo ante dixiſti, & ipſe ſatis manifeſtus iamdudum in contrariū accingi, nec æquo animo perferre hanc noſtrā pro antiquorū laude concordiam. *Non enim*, inquit Aper, inauditum & indefenſum ſæculum noſtrum pa-

tiar hac ueſtra conſpiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos uocetis *antiquos*, quã oratorum ætatem ſignatione iſta determinetis? Ego enim cum audio antiquos, quoſdam ueteres & olim natos intelligo, ac mihi uerſantur ante oculos Vlyſſes & Neſtor, quorum ætas mille fere & CC. annis ſæculum noſtrum antecedit: uos autẽ Demoſthenem & Hyperidẽ profertis, quos ſatis conſtat Philippi & Alexandri temporibus floruiſſe; ita tamẽ ut utriq; ſuperſtites eſſent. Ex quo apparet, nõ multo plures quam CCCC annos intereſſe inter noſtram & Demoſthenis ætatem. quod ſpatium temporis, ſi ad infirmitatẽ corporũ noſtrorum referas, fortaſſe longum uideatur: ſi ad naturam ſæculorum & reſpectũ huius immẽſi æui, perquã breue; & in proximo eſt Nam ſi, ſicut Cicero in Hortenſio ſcribit, *is eſt magnus & verus annus, quo eadem poſitio cæli ſiderumq; quæ cum maxime eſt, ruſum exſiſtet, iſque annus horum quos vocamus annorum XII M DCCC LIV complectitur*; incipit Demoſthenes ueſter quem uos ueterem & antiquũ fingitis, non ſolum anno quo nos, ſed fere eodem menſe exſtitiſſe. Sed tranſeo ad Latinos oratores, in quibus non Meneniũ ut puto Agrippam, qui poteſt uideri antiquus, noſtrorum temporũ diſertis anteponere ſoletis: ſed Ciceronẽ, & Cæſarẽ, & Cœlium, & Caluum, & Brutũ, & Aſinium, & Meſſallam quos quidem cur antiquis tẽporibus potius adſcribatis quam noſtris, nõ uideo. nã ut de Cicerone ipſo loquar, *Hirtio* nẽpe *& Pan a conſulibus*, ut Tiro libertus eius ſcripſit. *VII idus Decemb. occiſus eſt*, quo anno diuus Auguſtus in locũ Pãſæ & Hirtij ſe & Q. Pedium COSS. ſuffecit. ſatue VI. & L annos, quibus mox diuus Auguſtus Remp. rexit: adijce Tiberij XXIII. & prope quadrienniũ Caij, ac bis quaternosdenos Claudij & Neronis annos, atq; ipſum Galbæ & Othonis, & Vitellij unũ annum, ac VI. iã felicis huius principatus ſtationem, qua Veſpaſianus Rẽp. fouet, C & XX. anni ab interitu Cicer. in hunc

diem

diem colliguntur, vnius hominis ætas. Nam ipſe ego in Britannia vidi ſenem, qui ſe fateretur *& pugnæ interfuiſſe, qua Cæſarem inferentem arma Britanniæ, arcere litoribus, & pellere aggreſſi ſunt.* Ita ſi eum qui armatus C. Cæſari reſtitit, vel captiuitas, vel voluntas, vel fatum aliquod in vrbem pertraxiſſet, idem Cæſarem ipſum & Ciceronem audire potuit, & noſtris quoq; actionibus intereſſe. Proximo quidem congiario ipſi vidiſtis pleroſque ſenes, qui ſe à diuo quoq; Auguſto ſemel atq; iterum accepiſſe congiarium narrabant. ex quo colligi poteſt, & Coruinum ab illis & Aſinium audiri potuiſſe. Nam Coruinus in medium vſque Auguſti principatum, Aſinius pæne ad extremum durauit. Nec diuidatis ſæculum, & antiquos ac veteres vocetis oratores, quos eorumdem hominum aures agnoſcere ac velut coniungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, vt ſi qua ex horum oratorum fama gloriaq; laus temporibus adquiritur, eãdem docerem in medio ſitam, & propiorem nobis quam Ser. Galbæ, C. Carboni, quoſque alios antiquos merito vocaremus. Sũt enim horridi, & impoliti, & rudes, & informes: & quos vtinam imitatus non eſſet Caluus veſter aut Celius, aut ipſe Cicero. Agere enim fortius iam & audentius volo, ſi illud ante prædixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Sicut Catoni ſeni comparatus C Gracchus plenior & vberior; ſic Graccho politior & ornatior Craſſus, ſic vtroq; diſtinctior & vrbanior & altior Cicero. Cicerone mitior Coruinus & dulcior, & in verbis magis elaboratus. Nec quæro quis diſertiſſimus: hoc interim probaſſe contentus ſum, non eſſe vnum eloquentiæ vultum, ſed in illis quoq; quos vocatis antiquos, plures ſpecies deprehendi; nec ſtatim deterius eſſe quod diuerſum eſt: uitio autẽ malignitatis humanę uetera ſemper in laude, pręſentia in faſtidio eſſe. Num dubitamus inuentos, qui pro Catone Appium Cęcum magis mirarentur? Satis conſtat nec Ciceroni quidẽ obtrectato-

res deſiiſſe, quibus inflatus & tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans & ſuperfluens, & parum Atticus uideretur. Legiſti utiq; & Calui, & Bruti, ad Ciceronem miſſas epiſtolas. ex quibus facile eſt deprehendere, Caluum quidem Ciceroni uiſum exſanguem, & attritum, Brutum autem otioſum atq; disiunctum. Rurſumque Ciceronem à Caluo quidem male audiuiſſe, tamquam *ſolutũ & eneruem*: à Bruto autem, vt ipſius uerbis utar, tamquam *fractum atq; elumbem*. Si me interroges, omnes mihi uidentur uerum dixiſſe. ſed mox ad ſingulos ueniam, nunc mihi cum uniuerſis negotium eſt. Nã quatenus antiquorum admiratores hunc uelut terminum antiquitatis conſtituere ſolent, quem uſque ad Caſſium Seuerum faciunt, quem primũ affirmant flexiſſe ab illa uetere, atq; dicendi uia directa: non infirmitate ingenij, nec inſcitia litterarum, tranſtuliſſe ſe ad id dicẽdi genus contendo, ſed iudicio & intellectu. Vidit nãque, ut paullo ante dicebam, cum cõditione temporum ac diuerſitate aurium formam quoque ac ſpeciem orationis eſſe mutandam. Facile perferebat prior iſte populus, ut imperitus & rudis, imperitiſſimarum orationum ſpacia: atq; id ipſum laudi dabatur, ſi dicendo quis diem eximeret. Ita vero longa principiorum pręparatio, & narrationis alte repetita ſeries, & multarum diuiſionum oſtentatio, & mille argumentorũ gradus, & quidquid aliud aridiſſimis Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & ſi quis odoratus philoſophiam, atq; ex ea locum aliquem orationi ſuæ insereret, in cælum laudibus ferebatur. Nec mirum. erant enim hęc noua & incognita: & ipſorum quoq; oratorum pauciſſimi præcepta rhetorum aut philoſophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatis iam omnibus, cũ uix in cortina quiſquam aſſiſtat, qui elementis ſtudiorum etſi non inſtructus, at certe imbutus ſit, nouis & exquiſitis eloquentiæ itineribus opus eſt, per quæ orator faſtidium aurium effugiat, utique

apud

apud eos iudices qui ui aut poteſtate, non iure & legibus cognoſcunt, & nec accipiunt tempora , ſed conſtituunt : nec exſpectandum habent or torem dum illi libeat de ipſo negotio dicere, ſ ſæpe ultro admonent, atq; alio tranſgrediente . reuocant & feſtinare ſe teſtantur. Quis nunc rat oratorē *de infirmitate valetudinis ſuæ* præf tem? qualia ſūt fere principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros exſpectauerit? Quis de ex- ceptione & formula perpetietur illa immenſa uolumina, quę pro M. Tullio aut A. Cęcina legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicētem, & niſi aut curſu argumentorum, aut colore ſentētiarum, aut nitore & cultu deſcriptionum inuitatus & corruptus eſt, auerſatur dicentem. Vulgus quoq; aſſiſtētiū, & affluens & uagus auditor, aſſueuit iam exigere lætitiam & pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudicijs triſtem & impexam antiquitatem, quam ſi quis in ſcena Roſcij aut Turpionis Ambiuij exprimere geſtus uelit. Iam uero iuuenes & in ipſa ſtudiorū incude poſiti, qui profectus ſui cauſſa oratores ſectantur, non ſolū audire, ſed etiā referre domum aliquid illuſtre & dignum memoria uolunt. Traduntq; inuicē, ac ſæpe in colonias ac prouincias ſuas ſcribunt, ſiue in ſuis aliquis arguta & breui ſententia effulſit, ſiue locus exquiſito & poetico cultu enituit. Exigitur enim iā ab oratore etiā poeticus decor, non Attij aut Pacuuij ueterno inquinatus, ſed ex Horatij, & Virgilij, & Lucani ſacrario prolatus. Horū igitur auribus & iudicijs obtemperans noſtrorum oratorum ætas, pulchrior & ornatior exſtitit. Neq; ideo minus efficaces ſunt orationes noſtræ, quia ad aures iudicantiū cū uoluptate perueniūt. Quid enim ſi infirmiora horū temporum templa credas, quia non rudi cæmento, & informibus tegulis exſtruuntur, ſed marmore nitent & auro radiantur? Equidē fatebor uobis ſimpliciter, me in quibuſdam antiquorum uix riſum, in quibuſdam autē uix ſomnum tenere, nec unum de populo. * Ca-

nuti aut Aride Furnio & Toranio, quiq; alios in eodem valetudinario hæc oſſa & hanc maciem probant. Ipſe mihi Caluus cum vnum & viginti, vt puto, libros reliquerit, vix in vna aut altera oratiuncula ſatisfecit. nec diſsẽtire ceteros ab hoc meo iudicio video. quotus enim quiſque Calui in Aſitium aut in Druſum legit? at hercule in hominum ſtudioſorum manibus verſantur accuſationes, quæ in Vatinium inſcribuntur, ac præcipue ſecunda ex his oratio. eſt enim verbis ornata, & ſententijs, auribus iudicũ accommodata: vt ſcias ipſum quoq; Caluum intellexiſſe quid melius eſſet, nec voluntatẽ quin ſublimius & cultius diceret, ſed ingenium ac vires defuiſſe. Quid ex Cœlianis orationibus? nẽpe hæ placent ſiue in vniuerſa parte factum, in quibus nitorem & altitudinẽ temporum agnoſcimus. Sordes autem verborũ, hians compoſitio & inconditi ſenſus redolent antiquitatem. nec quemquam adeo antiquariũ, vt Cęlium ex ea parte laudet, qua antiquus eſt. Cõcedamus ſane C. Cæſari, vt propter magnitudinẽ cogitationum & occupationes rerum minus eloquentia effecerit, quam diuinum eius ingenium poſtulabat: tã hercule quam Brutum philoſophię ſuæ relinquamus. Nam *in orationibus minorem eſſe fama ſua*, etiam admiratores eius fatẽtur. niſi forte quiſquam aut Cæſaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, ceteroſque eiuſdẽ lentitudinis ac teporis libros legit, niſi qui & carmina eorundẽ miratur. fecerunt enim & carmina & in Bibliothecas rettulerũt, non melius quã Cicero, at felicius, quia illos feciſſe pauciores ſciunt. Aſinius quoq; quamquam proprioribus temporibus natus ſit, videtur mihi inter Menenios & Appios ſtuduiſſe. Pacuuium certe, & Attium, nõ ſolum tragœdijs, ſed etiam orationibus ſuis expreſſit. adeo durus & ſiccus eſt. Oratio autem, ſicut corpus hominis, ea demum pulchra eſt, in qua nõ eminent venæ, nõ oſſa numerantur: ſed temperatus ac bonus ſanguis implet membra & exſurgit

toris,ipſos quoq; neruos rubor tegit & decor cõmendat. Nolo Coruinum inſequi, quia non per ipſum ſtetit quo minus lætitiam nitoremque noſtrorum temporum exprimeret. viderimus inquam iudicio eius vis aut animi aut ingenij ſufſecerit. Ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum æqualibus ſuis fuit, quæ mihi vobiſcum eſt. Illi enim antiquos mirabantur; ipſe ſuorum temporum eloquẽtiam anteponebat, nec vlla re magis eiuſdem ętatis oratores præcurrit, quam iudicio. Primus enim excoluit orationem, primus & verbis delectum adhibuit, & compoſitioni artẽ: locoſque lætiores attentauit, & quaſdam ſententias inuenit: vtiq; in his orationibus quas ſenior iam & iuxta finem vitę compoſuit, id eſt, poſtquã magis profecerat, vſuque & experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus eſt. Nam priores eius orationes, non carent vitijs antiquitatis. lentus eſt in principijs, longus in narrationibus, otioſus circa exceſſus: tarde cõmouetur, raro incaleſcit: pauci ſenſus opt. & cum quodam lumine terminantur. nihil excerpere, nihil referre poſſis: & velut in rudi ædificio, firmus ſane paries & duraturus, ſed non ſatis expolitus & ſplendens. Ego autem oratorem, ſicut locupletem ac laudatũ patrem familiæ, non eo tãtum volo tecto tegi, quod imbrẽ ac ventum arceat, ſed etiam quod viſum & oculos delectet: nõ ea ſolum inſtrui ſuppellectile, quæ neceſſarijs vſibus ſufficiat; ſed ſit in apparatu eius, & aurum, & gemmæ, vt ſumere in manus, & aſpicere ſæpius liceat: quædã vero procul arceantur, vt iam oblitterata & olentia: nullum ſit verbum velut rubigine infectũ, nulli ſenſus tarda & inerti ſtructura, in morem Annalium, componantur: fugiat fœdam & inſulſam ſcurrilitatem, variet compoſitionem, nec omnes clauſulas vno & eodem modo terminet. Nolo irridere *rotam fortunæ, & ius Verrinum*, & illud tertio quoq; ſenſu in omnibus pro ſententia poſitum, *eſſe videatur*. Nam & hoc inuitus rettuli, & plura omiſi, quæ tamen

ſola

ſola mirantur atq; exprimunt hi qui *ſe antiquos oratores* vocant. neminem nominabo, genus hominum ſignaſſe contentus: ſed vobis vtiq; verſantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Baſſi, aut ſeruilij Noniani, ex comparatione Siſennæ aut Varronis ſordet: qui rhetorum noſtrorũ commentarios faſtidiunt, oderunt; Calui mirãtur: quos more priſco apud iudicem fabulantes, nõ auditores ſequuntur, nõ populus audit, vix deniq; litigator perpetitur. adeo mæſti & inculti, illam ipſam quam iactant ſanitatem, infirmitate & ieiunio conſequuntur. Porro ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quę animi anxietate contingat. parum eſt ægrum nõ eſſe, fortem & lætum & alacrem volo. prope abeſt ab infirmitate in quo ſola ſanitas laudatur. Vos vero diſertiſſimi, vt poteſtis, vt facitis, illuſtrate ſęculum noſtrum pulcherrimo genere dicendi. Nã & te Meſſalla, video lætiſſima quæq; antiquorum imitantem: Et vos Materne ac Secunde, ita grauitati ſummum nitorem & cultum verborũ miſcetis; ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quotiens cauſſa poſcit, vbertas; ea quotiens permittitur, breuitas; is compoſitionis decor, ſentẽtiarum planitas; ſic exprimitis affectus, ſic libertatem tẽperatis: vt etiã ſi noſtra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, verum de vobis dicturi ſint poſteri noſtri. Quæ cum Aper dixiſſet; *Agnoſcitisne*, inquit Maternus, vim & ardorem Apri noſtri? quo torrente, quo impetu ſæculum noſtrum defendit! quam copioſe ac varie vexauit antiquos! quanto non ſolum ingenio ac ſpiritu, ſed etiam eruditione & arte, ab ipſis mutuatus eſt, per quæ mox ipſos inceſſeret! Tuum tamen Meſſalla promiſſum immutaſſe nõ debes, neq; enim defenſores antiquorũ exigimus, nec quemquam noſtrorum, quamquã modo laudari ſumus, his quos inſectatus eſt Aper, cõparamus, ac ne ipſe quidẽ ita ſentit, ſed more veteri & alias veſtris philoſophis

ſæpe celebrato,ſumpſit ſibi contradicendi partes. Exprime nobis non laudationem antiquorum, ſatis enim illos fama ſua laudat,ſed cauſſas cur in tantum ab eloquentia eorum receſſerimus; cum præſertim centum & XX annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Meſſalla: *Sequar à te* præſcriptam formam Materne. neq; enim diu contradicendū eſt Apro,qui primum,vt opinor,nominis controuerſiam mouit, tamquam parum propriè *antiqui* vocarentur, quos ſatis conſtat ante centum annos fuiſſe. Mihi autem de vocabulo pugna non eſt, ſiue illos *antiquos*, ſiue *maiores*, ſiue quo alio mauult nomine appellet: dummodo in confeſſo ſit,eminentiorem illorum temporum eloquentiā fuiſſe. Ne illi quidē parti ſermonis eius repugno, ſi cominus fatetur plures formas dicendi etiā iiſdem ſæculis, nedum diuerſis exſtitiſſe. Sed quo modo inter Atticos oratores primæ Demoſtheni tribuuntur,proximum autem locum Æſchines & Hyperides & Lyſias & Lycurgus obtinent; omnium autem conſenſu hæc oratorum ætas maxime probatur: ſic apud nos Cicero quidē ceteros eorumdem temporum diſertos anteceſſit;Caluus autē & Aſinius & Cæſar & Cœlius & Brutus ſuo iure & prioribus & ſequētibus anteponuntur.nec refert quod inter ſe ſpecie differant, cum genere conſentiant.At ſtrictior Caluus,numeroſior Aſinius,ſplendidior Cæſar, amarior Cœlius, grauior Brutus, vehementior & plenior & valētior Cicero; omnes tamen eamdē ſanitatē eloquentiæ ferunt: vt ſi omniū pariter libros in manū ſumpſeris ſcias,quamuis in diuerſis ingenijs,eſſe quandā iudicij ac voluntatis ſimilitudinem & cognationem. Nam quod inuicē ſe obtrectauerunt, & ſuperſunt aliqua epiſtolis eorum inſerta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non eſt oratorū vitium, ſed hominum. Nam & Caluum & Aſinium & ipſum Ciceronem credo ſolitos & inuidere,& liuere,& ceteris humanæ infirmitatis vitijs affici;

ſolum

ſolum inter hos arbitror Brutum, non malignitate nec inuidia, ſed ſimpliciter & ingenue iudiciũ animi ſui detexiſſe. an inuideret Ciceroni, qui mihi videtur ne Cæſari quidem inuidiſſe? Quod ad Ser. Galbam & C. Lælium attinet, & ſi quos alios antiquorum agitare non deſtitit, non exigit defenſorẽ, cũ fatear quædam eloquentiæ eorum, vt naſcenti adhuc nec ſatis adultæ, defuiſſe. Ceterum ſi omiſſo optimo illo, & perfectiſſimo genere eloquentiæ, eligenda ſit forma dicendi; malim hercule C. Gracchi impetũ, aut L. Craſſi maturitatem, quam calamiſtros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis. adeo malim oratorẽ, vel hirta toga induere, quã fucatis & meretricijs veſtibus inſignire. Neq; enim oratorius iſte, immo hercule ne virilis quidem cultus eſt, quo pleriq; temporum noſtrorum actores ita vtuntur, vt laſciuia verborũ, & leuitate ſententiarũ, & licentia compoſitionis, hiſtrionales modos exprimant. quodq; vix auditu fas eſſe debeat, laudis & gloriæ & ingenij loco pleriq; iactant, *cantari ſaltariq; commentarios ſuos*. Vnde oritur illa fœda & præpoſtera, ſed tamen frequens quibuſdam exclamatio, vt *oratores noſtri tenere dicere, hiſtriones diſerte ſaltare* dicantur. Equidem non negauerim Caſſium Seuerum, quem ſolum Aper noſter nominare auſus eſt, ſi his cõparetur qui poſtea fuerunt, poſſe oratorem vocari, quamquam in magna parte librorum ſuorum plus vis habeat quã ſanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omiſſa modeſtia, ac pudore verborũ, ipſis etiam quibus vtitur armis incõpoſitus, & ſtudio feriendi plerumq; deiectus non pugnat, ſed rixatur. Ceterum, vt dixi, ſequentibus comparatus, & varietate eruditionis, & lepore vrbanitatis, & ipſarum virium robore, multum ceteros ſuperat. quorum neminem Aper nominare, & velut in aciẽ educere ſuſtinuit. Ego autem exſpectabam, vt incuſato Aſinio, & Cœlio, & Caluo, aliud nobis agmen produceret, pluriſque vel certe totidem nominaret, ex quibus

alium Ciceroni, alium Cæſari, ſingulis demũ ſingulos opponeremus. Nunc detrectaſſe nominatim antiquos oratores contentns neminem ſequentium laudare auſus eſt,niſi in publicum & in commune.veritus credo ne multos offenderet,ſi paucos excerpſiſſet. quotus enim quiſque ſcholaſticorum non hac ſua perſuaſione fruitur, vt ſe ante Ciceronẽ numeret, ſed plane poſt Gabinianum? At ego nõ verebor nominare ſingulos,quo facilius propoſitis exemplis appareat quibus gradibus fracta ſit & deminuta eloquentia. *Approperа*,inquit Maternus,& potius exſolue promiſſum. neq; enim hoc colligi deſideramus,diſertiores eſſe antiquos, quod apud me equidem in confeſſo eſt,ſed cauſſas exquirimus,quas te ſolitum tractare, paullo ante,plane mitiore eloquentia & tẽporum noſtrorum,miratus, antequã te Aper offenderet maiores tuos laceſſendo. *Non ſum*, inquit, offenſus Aprina diſputatione, nec vos offẽdi decebit,ſi quid forte aures veſtras perſtringet; cum ſciatis hãc eſſe eiuſmodi ſermonum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre. *Perge*,inquit Maternus, & cum de antiquis loquaris, vtere antiqua libertate, à qua vel magis degenerauimus,quam ab eloquentia. Et Meſſalla, *Non reconditas* Materne cauſſas requiris, nec aut tibi ipſi,aut huic Secũdo,vel huic Apro ignotas,etiãſi mihi partes aſſignatis proferendi in medium,quę omnes ſentimus. Quis enim ignorat & eloquentiam & ceteras artes deſciuiſſe ab iſta vetere gloria,nõ inopia hominum,ſed deſidia iuuentutis,& negligentia parentũ, & inſcientia præcipientium, & obliuione moris antiqui? quæ mala primum in vrbe nata, mox per Italiã fuſa,iam in prouincias manant:quamquam noſtra nobis notiora ſunt. Ego de vrbe & his proprijs ac vernaculis vitijs loquar,quæ natos ſtatim excipiunt, & per ſingulos ætatis gradus cumulantur,ſi prius de ſeueritate ac diſciplina maiorũ circa educãdos formandoſque liberos pauca prædixero. Iamprimũ ſuus cuiq; filius

lius ex caſta parente natus,nō in cella emptæ nutricis,ſed gremio ac ſinu matris educabatur,cuius præcipua laus erat,tueri domum,& inſeruire liberis. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis ſpectatiſque moribus, omnis cuiuſpiam familiæ ſuboles committeretur,coram qua neq; dicere fas erat quod turpe dictu, neque facere quod inhoneſtum factu videretur. Ac non ſtudia modo curaſque, ſed remiſſiones etiā luſuſque puerorum, ſanctitate quadam ac verecundia temperabat. Sic Corneliam Gracchorum,ſic Aureliam Cæſaris, ſic Attiam Auguſti matrem præfuiſſe educationibus, ac produxiſſe principes liberos accepimus. quæ diſciplina ac ſeueritas eo pertinebat, vt ſincera & integra & nullis prauitatibus detorta vniuſcuiuſque natura, toto ſtatim pectore arriperet artes honeſtas: & ſiue ad rem militarem,ſiue ad iuris ſcientiam,ſiue ad eloquētiæ ſtudiū inclinaſſet,id ſolum ageret,id vniuersū hauriret.At nunc natus infans delegatur Græculę alicui ancillæ,cui adiūgitur vnus aut alter ex omnibus ſeruis plerumq; viliſſimus, nec cuiquam ſerio miniſterio accommodatus. horum fabulis & erroribus,teneri ſtatim & rudes animi imbuūtur. Nec quiſquam in tota domo pēſi habet, quid coram infante domino,aut dicat,aut faciat:quando etiam ipſi parentes nec probitati neq; modeſtiæ paruulos aſſuefaciunt,ſed laſciuiæ & libertati.per quæ paullatim impudentia irrepit, & ſui alieniq; contemptus. Iā vero propria & peculiaria huius vrbis vitia pæne in vtero matris concipi mihi videntur, hiſtrionalis fauor, & gladiatorum equorumq; ſtudia. quibus occupatus & obſeſſus animus quantulum loci bonis artibus relinquit.quotum quemq; inueneris qui domi quidquam aliud loquatur?quos alios adoleſcentulorum ſermones excipimus, ſi quando auditoria intrauimus? Nec præceptores quidē vllas crebriores cum auditoribus ſuis fabulas habent.colligunt enim diſcipulos nō ſeueritate diſciplinæ,nec ingenij experimēto,

ſed ambitione ſalutantium, & illecebris adulationis. Tranſeo prima diſcentium elementa, in quibus & ipſis parum elaboratur. nec in auctoribus cognoſcendis, nec in euoluenda antiquitate, nec in notitia vel rerum, vel hominum, vel temporũ ſatis operæ inſumitur. ſed expetuntur quos *Rhetoras* vocant, quornm profeſſio quando primũ in hanc vrbem introducta ſit, quamque nullã apud maiores noſtros auctoritatem habuit, ſtatim docuero. Referam neceſſe eſt animum ad eam diſciplinam, qua vſos eſſe eos oratores accepimus, quorũ infinitus labor & cottidiana meditatio & in omni genere ſtudiorum exercitationes, ipſorum etiã continentur libris. Notus eſt vobis vtiq; Ciceronis liber qui *Brutus* inſcribitur, in cuius extrema parte, (nam prior commemorationem veterum oratorum habet,) ſua initia, ſuos gradus, ſuę eloquentiæ velut quandam educationem refert. *ſe apud Q. Mucium ius ciuile didiciſſe; apud Philonem Academicum, apud Diodorum Stoicum omnis philoſophiæ partes penitus hauſiſſe: neq; his doctoribus contentum, quorum ei copia in vrbe cõtigerat, Achaiam quoq; & Aſiam peragraſſe, vt omnem omnium artium varietatem complecteretur.* Itaq; hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non geometriæ, non muſicæ, non grammaticæ, non denique vllius ingenuæ artis ſcientiam ei defuiſſe. Ille dialecticæ ſubtilitatem; ille moralis partis vtilitatem, ille rerum motus cauſſaſque cognouit. ita enim eſt, optimi viri, ita ex multa eruditione, ex pluribus artibus, & omnium rerum ſcientia exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neq; oratoris vis & facultas, ſicut ceterarũ rerum, anguſtis & breuibus terminis cluditur: ſed is eſt orator, qui de omni quæſtione pulchre & ornate, & ad perſuadendum apte dicere, pro dignitate rerum, ad vtilitatem temporum, cum voluptate audientium poſſit. Hæc ſibi illi veteres perſuadebant. ad hæc efficienda intelligebant opus eſſe, non vt rhetorum ſcholis declamarent, nec vt fi-

ctis, nec vllo modo ad veritatē accedentibus cō-
trouerſiis linguam modo & vocem exercerent; ſed vt his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honeſto ac turpi, de iuſto & iniuſto diſputatur. Hæc enim eſt oratori ſubiecta ad dicendū materia. Nā in iudicijs fere de æquitate, in deliberationibus de honeſtate dicimus, ita vt plerumq; hęc ipſa inuicem miſceantur. de quibus copioſe & varie & ornate nemo dicere poteſt, niſi qui cognorit naturam humanam, & vim virtutū, prauitatemq; vitiorum, & intellectū eorū quæ nec in virtutibus neq; in vitijs numerantur. Ex his fontibus etiā illa profluunt, vt facilius irā iudicis vel inſtiget vel leniat, qui ſcit quid ira; promptius ad miſerationē impellat, qui ſcit quid ſit miſericordia, & quibus animi motibus cōcitetur. In his artibus exercitationibuſque verſatus orator, ſiue apud infeſtos, ſiue apud cupidos, ſiue apud inuidentes, ſiue apud triſtes, ſiue apud timētes dicendū habuerit, tenebit habenas animorū; & prout cuiuſque natura poſtulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni inſtrumento, & ad omnem vſum repoſito. Sunt apud quos aſtrictum, & collectum, & ſingula ſtatim argumenta concludens dicendi genus, plus fidei meretur. apud hos dediſſe operam dialecticæ proficiet. Alios fuſa, & æqualis, & ex communibus ducta ſēſibus oratio, magis delectat ad hos permouendos mutuabimur aliquid à Peripateticis. hi aptos & in omnem diſputationem paratos iam locos dabunt: Academici pugnacitatē, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem. ne Epicuri quidē & Metrodori honeſtas quaſdam exclamationes aſſumere, hiſque, prout res poſcit, vti alienū erit oratori. neq; enim ſapientē informamus, neq; Stoicorum ciuitatem, ſed eum qui nō quaſdā artes audire, ſed omnes liberaliter debet. Ideoq; & iuris ciuilis ſcientiā veteres oratores cōprehendebant; & grammatica, muſica, & geometria imbuebātur. Incidūt enim cauſſæ plurimæ quidē

ac pæne omnes, quibus iuris notitia deſideratur: pleræq; autem, in quibus hæ quoq; ſcientiæ requiruntur. Nec quiſquam reſpondeat: *ſufficit vt ad tempus ſimplex quiddam & vniforme doceamur.* Primum enim aliter vtimur proprijs, aliter commodatis:lōgeq; intereſſe manifeſtū eſt, poſſideat quis quæ profert,an mutuetur. Deinde ipſa multarū artium ſcientia etiā aliud agentes nos ornat, atq; vbi minime credas,eminet & excellit. Idque nō doctus modo & prudens auditor, ſed etiā populus intelligit:ac ſtatim ita laude proſequitur,vt *legitime ſtuduiſſe, vt per omnes eloquentiæ numeros iſſe, vt deniq; oratorem etiam* fateatur. quem non poſſe aliter exſiſtere,nec exſtitiſſe vmquam confirmo, niſi eum qui tamquam in aciem omnibus armis inſtructus,ſic in forum omnibus artibus armatus exierit. quod adeo negligitur ab horum tēporum diſertis,vt in actionibus eorum fex quoque cottidiani ſermonis, fœda ac pudenda vitia deprehendantur,vt ignorent leges, non teneant S. C.ius ciuitatis vltro derideant: ſapientiæ vero ſtudium & præcepta prudētium penitus reformident:in pauciſſimos ſenſus & anguſtas ſententias detrudant eloquentiā,velut expulſam regno ſuo: vt quæ olim omnium artiū domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumciſa & amputata,ſine apparatu,ſine honore, pæne dixerim ſine ingenuitate, quaſi vna ex ſordidiſſimis artificijs diſcatur. Ergo hanc primā & præcipuā cauſſam arbitror, cur tantum ab eloquentia antiquorū oratorum receſſerimus. Si teſtes deſiderātur,quos potiores nominabo quam apud Græcos Demoſthenem? quem ſtudioſiſſimū Platonis auditorem fuiſſe memoriæ proditum eſt.Et Cicero his vt opinor verbis, *quidquid in eloquentia effecerit, id ſe non rhetorum, ſed Academiæ ſpatijs conſecutum.* Sunt aliæ cauſſæ magnæ & graues, quas à vobis aperiri æquum eſt,quoniam quidem ego iā meum munus expleui,& quod mihi in conſuetudine eſt,ſatis multos offendi: qui ſi forte hoc audirent,

dirent, certum habeo dicturos, *me dum iuris & philoſophiæ ſcientiam tamquam oratori neceſſariam laudo, ineptijs meis plauſiſſe*. Et Maternus; *Mihi quidem*, inquit, ſuſceptum à [illegible] munus adeo peregiſſe nondum videris, vt inchoaſſe tantum, & velut veſtigia ac lineamenta quędam oſtendiſſe videaris. Nam quibus inſtrui veteres oratores ſoliti ſint, dixiſti, differētiamq; noſtræ deſidiæ & inſcientiæ aduerſus acerrima & fecundiſſima eorum ſtudia demonſtraſti: cetera exſpecto, vt quemadmodum ex te didici quid aut illi ſcirent, aut nos neſciamus, ita hoc quoq; cognoſcā, quibus exercitationibus iuuenes iā & forum ingreſſi confirmare & alere ingenia ſua ſoliti ſint. neq; enim arte & ſciētia, ſed longe magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi ſignificare uultu uidentur. Deinde cum Aper & Secundus idem annuiſſent, Meſſalla quaſi rurſus incipiens: *Quoniam* initia & ſemina ueteris eloquentiæ ſatis demonſtraſſe uideor, docendo quibus artibus antiqui oratores inſtitui erudiriq; ſoliti ſint, perſequar nunc exercitationē eorum: quamquam ipſis artibus ineſt exercitatio, nec quiſquam percipere tot recōditas aut tā uarias res poteſt, niſi ut ſciētię meditatio, meditationi facultas, facultati uis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eamdē eſſe rationē, & percipiendi quæ proferas, & proferēdi quæ perceperis. ſed ſi cui obſcuriora hæc uidentur, iſque ſcientiā ab exercitatione ſeparat, id certe concedet, inſtructum & plenum his artibus animū, longe paratiorē ad eas exercitationes uenturū, quę proprię circa oratoriam uidentur. Ergo apud maiores noſtros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domeſtica diſciplina, refertus honeſtis ſtudijs, deducebatur à patre, uel à propinquis, ad eum oratorem qui principē locum in ciuitate tenebat. hunc ſectari, hunc proſequi, huius omnibus dictionibus intereſſe, ſiue in iudicijs, ſiue in cōcionibus aſſueſcebat, ita ut altercationes quoq; excipere, & iurgijs intereſſe,

vtque ſic dixerim, pugnare in prœlio diſceret. magnus ex hoc vſus, multum conſtantiæ, plurimum iudicij iuuenibus ſtatim cõtingebat, in media luce ſtudentibus atq; inter ipſa diſcrimina, vbi nemo impune ſtulte aliquid, aut contrarie dicit, quo minus & iudex reſpuat, & aduerſarius exprobret, ipſi demq; aduocati aſpernentur. Igitur vera ſtatim & incorrupta eloquentia imbuebantur: & quamquam vnum ſequerentur, tamen omnes eiuſdem ætatis patronos in plurimis & cauſſis & iudicijs cognoſcebant: habebantq; ipſius populi diuerſiſſimarum aurium copiam, ex qua facile deprehendebatur quid in quoq; vel probaretur vel diſpliceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electiſſimus, qui faciem eloquentiæ, nõ imaginem præſtaret: nec aduerſarij & æmuli, ferro non rudibus dimicantes: ſed auditorium ſemper plenum, ſemper nouum, ex inuidis & fauentibus, vt nec bene dicta diſſimularẽtur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam, non minus in diuerſis ſubſellijs parari quam ſuis: quin immo conſtantius ſurgere ibi, fidelius corroborari. Atq; hercule ſub eiuſmodi præceptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum diſcipulus, fori auditor, ſectator iudiciorũ, eruditus & aſſuefactus alienis experimentis, cui cottidie audienti notæ leges, non noui iudicũ vultus, frequens in oculis conſuetudo concionum, ſæpe cognitæ populi aures, ſiue accuſationem ſuſceperat, ſiue defenſionem, ſolus ſtatim & vnus cuicumq; cauſſę par erat. Nonodecimo ętatis anno L. Craſſus C. Carbonem, vno & viceſimo Cæſar Dolabellam, altero & XX Aſinius Pollio C Catonem, non multo ætate antecedens Caluus Vatinium, ijs orationibus inſecuti ſunt, quas hodieq; cum admiratione legimus. At nunc adoleſcentuli noſtri deducuntur in ſcenas ſcholaſticorum, qui *rhetores* vocantur: quos paullo ante Ciceronis tempora exſtitiſſe, nec placuiſſe maioribus noſtris, ex eo manifeſtum eſt, quod Marco Craſſo & Domitio cen-

cenſoribus *cludere*, vt ait Cicero, *ludum impudentiæ* iuſſi ſunt. Sed vt dicere inſtitueram, deducimur in ſcholas, quibus non facile dixerim vtrumne locus ipſe, an condiſcipuli, an genus ſtudiorum plus mali ingenijs afferant. Nam in loco nihil reuerentiæ, ſed in quem nemo niſi imperitus æquè intrat. In condiſcipulis nihil profectus, cum pueri inter pueros, & adoleſcentuli inter adoleſcentulos pari ſecuritate dicant & audiantur. Ipſæ vero exercitationes magna ex parte cōtrariæ. Nēpe enim duo genera materiarum apud rhetores tractantur, ſuaſoriæ, & controuerſiæ. Ex ijs ſuaſoriæ quidem etſi tamquam plane leuiores & minus prudentiæ exigentes, pueris delegantur; controuerſiæ robuſtioribus aſſignantur, quales per fidē, & quam incredibiliter compoſitæ! Sequitur autē vt materiæ abhorrēti à veritate declamatio quoque adhibeatur. Sic fit vt tyrannicidarum præmia, aut vitiatarum electiones, aut peſtilentiæ remedia, aut inceſta matrum, aut quidquid in ſchola cottidie agitur; in foro vel raro vel numquam, ingentibus verbis perſequantur: cum ad veros iudices ventum eſt rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, ſicut flamma materia alitur, & motibus excitatur, & vrendo clareſcit. Eadem ratio in noſtra quoq; ciuitate antiquorum eloquentiam prouexit. Nam etſi horum quoq; temporum oratores ea conſecuti ſunt, quæ compoſita & quieta & beata Republic. tribui fas erat: tamen iſta perturbatione ac licentia plura ſibi aſſequi videbantur, cum mixtis omnibus & moderatore vno carentibus, tantum quiſque orator ſaperet, quantum erranti populo perſuaderi poterat. Hinc leges aſſiduæ, populare nomen, hinc conciones magiſtratuum pæne pernoctantium in roſtris, hinc accuſationes potentium reorum, & aſſignatæ etiam domibus inimicitiæ, hinc procerum factiones & aſſidua ſenatus aduerſus plebem certamina. quæ ſingula etſi diſtrahebant Rempubl. exercebant tamen

illorum

illorum temporum eloquentiam, & magnis cumulare præmijs uidebātur. Quia quanto quiſque plus dicēdo poterat, tanto facilius honores aſſequebatur, tanto magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat; tanto plus apud principes gratiæ, plus auctoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud plebem parabat. hi clientelis etiā exterarum nationum redundabant. hos ituri in prouincias magiſtratus reuerebantur, hos reuerſi colebant. hos & præturæ & conſulatus uocare ultro videbātur. hi ne priuati quidem ſine poteſtate erant, cum & populum & ſenatum conſilio & auctoritate regerent. quinimo ſibi ipſi perſuaſerāt, neminem ſine eloquentia aut aſſequi poſſe in ciuitate, aut tueri conſpicuum & eminentem locū. nec mirum, cum etiam inuiti ad populum producerentur: cum parum eſſet in ſenatu breuiter cēſere, niſi qui ingenio & eloquentia ſententiam ſuam tueretur: cum in aliquam inuidiam aut crimen uocati, ſua uoce reſpondendum haberent; cum teſtimonia quoq; in publicis non abſentes nec per tabellam dare, ſed coram & pręſentes dicere cogerentur. Ita ad ſumma eloquentiæ præmia, magna etiam neceſſitas accedebat, & commoda. Diſertum haberi, pulchrum & glorioſum: ſed contra, mutum & elinguem uideri, deforme habebatur. Ergo non minus rubore quam præmijs ſtimulabantur: ne clientulorum loco potius quam patronorum numerarentur: ne traditæ à maioribus neceſſitudines ad alios tranſirent: ne tamquam inertes & non ſuffecturi honoribus, aut non impetrarent, aut impetratos male tuerētur. Neſcio an uenerint in manus ueſtras hæc uetera, quæ & antiquorum bibliothecis adhuc manent, & nunc maxime à Muciano contrahuntur: ac iam undecim, ut opinor, Actorum libris, & tribus Epiſtolarum compoſita & edita ſunt. Ex his intelligi poteſt Cn. Pompeium & Marc. Craſſum, non uiribus modo & armis, ſed ingenio quoq; & oratione ualuiſſe. Lentulos, & Metellos, & Lucul-

los, &

los, & Curiones, & ceteram procerum manum, multum in his ſtudijs operæ curæq; poſuiſſe: nec quemquam illis temporibus magnam potentiã, ſine eloquentia conſecutum. His accedebat ſplẽdor rerum, & magnitudo cauſſarum, quæ & ipſa plurimum eloquentiæ præſtant. Nam multum intereſt utrumne de furto, aut formula & interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis ſocijs, & ciuibus trucidatis. quæ mala ſicut non accidere melius eſt, iſque optimus ciuitatis ſtatus habendus eſt, quo nihil tale patimur: ita cum acciderent, ingentem eloquentiæ materiam ſubminiſtrabant. Creſcit enim cum amplitudine rerum uis ingenij, nec quiſquam claram & illuſtrem orationem efficere poteſt, niſi qui cauſſam parem inuenit. Non opinor Demoſthenem orationes illuſtrant, quas aduerſus tutores ſuos compoſuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quinctius defenſus aut Licinius Archias faciunt: Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius hanc illi famam circumdederunt: non quia tanti fuit R.P. malos ferre ciues, ut uberem ad dicendum materiam oratores haberent: ſed, ut ſubinde admoneo, quæſtionis meminerimus, ſciamuſque nos de ea re loqui, quæ facilius turbidis & inquietis temporibus exſtitit. Quis ignorat utilius ac melius eſſe frui pace, quam bello uexari? Plures tamen bonos prœliatores bella quam pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nam quo ſæpius ſteterit tãquam in acie, quoq; plures & intulerit, ictus & exceperit, quo maior aduerſarius, eo acrior qui pugnas ſibi aſperas deſumpſerit, tanto altior & excelſior & illis nobilitatus criminibus, in ore hominum agit, quorum ea natura eſt ut ſecura nolint. Tranſeo ad formam & conſuetudinẽ ueterum iudiciorum: quæ & ſi nunc aptior eſt * ita erit eloquentia, tanto illud forum magis exercebat, in quo nemo intra pauciſſimas horas perorare cogebatur, & liberæ comperendinationes erant, & modum dicendi ſibi quiſque ſumebat,

&

& numerus neq; dierum neq; patronorum finiebatur. Primus tertio conſulatu Cn. Pompeius aſtrinxit impoſuitque veluti frenos eloquentiæ, ita tamen vt omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prætores gererentur: apud quos quanto maiora negotia olim exerceri ſolita ſunt quod maius argumentum eſt, quam quod cauſſæ, centumuirales quæ nunc primum obtinent locum, adeo ſplendore aliorum iudiciorum obruebantur, vt neque Ciceronis, neque Cæſaris, neq; Bruti, neque Cœlij, neque Calui, non denique vllius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis orationibus Aſinij, quæ *pro heredibus Vrbiniæ* inſcribuntur, ab ipſo tamen Pollione medijs diui Auguſti temporibus habitæ; poſtquam longa temporum quies, & continuum populi otium, & aſſidua ſenatus tranquillitas, & maximi principis diſciplina, ipſam quoque eloquentiam ſicut omnia alia pacauerat? Paruum & ridiculum fortaſſe videtur quod dicturus ſum, dicam tamen vel ideo vt rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attuliſſe penulas iſtas, quibus aſtricti & velut incluſi cum iudicibus fabulamur? quantum virium detraxiſſe orationi auditoria & tabularia credimus in quibus iam fere plurimæ cauſſæ explicantur? Nam quomodo nobiles equos curſus & ſpatia probant; ſic eſt aliquis oratorum campus, per quem niſi liberi & ſoluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipſam quinimmo curam & diligentem ſtyli anxietatem contrariam experimur: quia ſæpe interrogat iudex; *quando incipias*; & ex interrogatione eius incipiendum eſt. Frequenter probationibus & teſtibus, ſilentium patronus indicit. vnus inter hæc dicenti ac alter aſſiſtit, & res velut in ſolitudine agitur. Oratori autem clamore, plauſuque opus eſt, & velut quodam theatro, qualia cottidie antiquis oratoribus contingebant: cum tot pariter ac tam nobiles forum coartarent: cum clientelæ quoque, & tribus, & municipio-

cipiorum legationes, ac partes Italiæ periclitantibus aſſiſterent: cum in pleriſque iudicijs crederet populus Roman. ſua intereſſe quid iudicaretur. Satis conſtat C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Beſtiam, & P. Vatinium, concurſu totius ciuitatis & accuſatos & defenſos, vt frigidiſſimos quoque oratores, ipſa certantis populi ſtudia, excitare & incendere potuerint. Itaque hercule eiuſmodi libri exſtant, vt ipſi quoque qui egerunt, non alijs magis orationibus cenſeantur. Iam vero conciones aſſiduæ, & datum ius quoq; potentiſſimum quemque vexandi, atque ipſa inimicitiarum gloria: cum ſe plurimi diſertorum, ne à P. quidem Scipione, aut Sylla, aut Gn. Pompeio abſtinuerint, & ad inceſſendos principes viros, vt eſt natura inuidiæ, populi quoque hiſtriones auribus vterentur, quantum ardorem ingenijs, quas oratoribus faces admouebant! Non de otioſa & quieta re loquimur, & quæ probitate & modeſtia gaudeat: ſed eſt magna iſta & notabilis eloquentia, alumna licentiæ, quam ſtulti *libertatem* vocabant, comes ſeditionum, effrenati populi incitamentum, ſine obſequio, ſine ſeruitute. contumax, temeraria, arrogans, quæ in bene conſtitutis ciuitatibus non oritur. Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretenſem accipimus? quarum ciuitatum ſeueriſſima diſciplina, & ſeueriſſimæ leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Perſarum; ac vllius gentis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus? Rhodij quidam, Athenienſes plurimi oratores exſtiterunt: apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia, vt ſic dixerim, omnes poterant. Noſtra quoque ciuitas donec errauit, donec ſe partibus, & diſſenſionibus, & diſcordijs confecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla in ſenatu concordia, nulla in iudicijs moderatio, nulla ſuperiorum reuerentia, nullus magiſtratuum modus: tulit ſine dubio valentiorem eloquētiam, ſicuti

cuti indomitus ager habet quaſdam herbas lætiores. Sed nec tanti Reipublicæ Gracchorum eloquentia fuit, vt pateretur & leges: nec bonæ formam eloquentiæ Cicero tali exitu penſauit. Sic quoq; quod ſupereſt antiquis oratoribus, * forum non emendare, nec vſquam ad votum cõpoſitæ ciuitatis argumentum eſt quidem, quod nemo nos aduocat, niſi aut nocens aut miſer. quod municipium in ciuitatem noſtram venit, niſi quod aut vicinus populus, aut domeſtica diſcordia agitat? quam prouinciam tuemur, niſi ſpoliatam vexatamque? Atqui melius fuiſſet non queri, quam vindicari. Quod ſi inueniretur aliqua ciuitas in qua nemo peccaret, ſuperuacuus eſſet inter innocentes orator, ſicut inter ſanos medicus. Quo modo tamen minimum vſus minimumq; profectus ars medentis habet in his gẽtibus, quæ firmiſſima valetudine ac ſaluberrimis corporibus vtuntur: ſic minor oratorum obſcuriorque gloria eſt inter bonos mores, & in obſequium regentis paratos. Quid enim opus eſt lõgis in ſenatu ſententijs, cum optimi cito conſentiant? Quid multis apud populum concionibus, cum de republica non imperiti & multi deliberent, ſed ſapientiſſimus & vnus? Quid voluntarijs accuſationibus, cum tam raro & tam parce peccetur? Quid inuidioſis & excedentibus modum defenſionibus, cum clementia cognoſcentis obuiã periclitantibus eat? Credite optimi, & in quantum opus eſt diſertiſſimi viri, ſi aut vos prioribus ſæculis, aut iſti quos miramur, his nati eſſent, ac deus aliquis vitas veſtras, veſtra tempora, repente mutaſſet; nec vobis ſumma illa laus & gloria in eloquentia, neq; illis modus & temperamentum defuiſſet. Nunc quoniam, nemo eodem tempore aſſequi poteſt magnam famam & magnam quietem, bonis ſæculi ſui quiſque, citra obtrectationem alterius, vtatur. Finierat Maternus. Tum Meſſalla: *Erant quibus* contradicerem, erant de quibus plura dici vellem, niſi iam dies eſſet exactus.

ctus. *Fiet*, inquit Maternus, poſtea arbitratu tuo, & ſi qua tibi obſcura in hoc meo ſermone viſa ſunt, de his rurſus conferemus. Ac ſimul aſſurgens & Aprum complexus, *Ego*, inquit, te poetis, Meſſalla, antiquarijs, criminabimur. *At ego* vos rhetoribus & ſcholaſticis, inquit. Cum adriſiſſent, diſceſſimus.

FINIS.

MARCI

MARCI ZVERII BOXHORNII IN C. TACITI ANNALES NOTAE.

ANNAL. I.

Pag. 3. V*Rbem Romam à principio Reges habuere. Libertatem & Conſulatum L. Brutus inſtituit.*) Qui ſtatuunt libertatem & regium imperium opponi hoc loco à Tacito, excedunt, neque capiunt Auctoris mentem. Nam in quouis imperio, etiam principatu, eſt libertas, ſi is quidem recte ſe habeat. *Nerua Cæſar*, inquit in Præfatione ad Vitam Agricolæ, *miſcuit res olim diſſociabiles, Principatum & libertatem*. De Regibus Annal. 3. *Nobis Romulus, vt libitum, imperitauerat; dein Numa religionibus, & diuino iure populum deuinxit; repertaque quædam à Tullo & Anco; ſed præcipuus Seruius Tullius ſanctor legum fuit, quis etiam Reges obtemperarent.* Hoc certiſſimum argumentum eſt, eius, quæ ſub Regibus fuit, libertatis. quæ tamen cum minor plerumque ſit, minuſque appareat in vnius, quam plurium, imperio, Rempub. qualis poſt exactos Reges inſtituta, *Libertatem*, Tacitus appellauit. Sed & ideo, quia Regum quidam,

impri-

imprimis Tarquinius Superbus, afflixerant aut euerterant libertatem. Sic hoc ipſo libro Rempub. & Monarchiam opponere videtur, vbi ait; *Quotuſquiſque reliquus*, ſub Cæſaribus, nimirum, *qui Rempub. vidiſſet?* Nec tamen reuera opponit. Nam formam imperij Cæſarum, Rempub. diſertim alibi vocat. Claudius Annal. XII. teſtatur, *de ſumma Reipub. ſe acturum.* Otho Hiſtor. I. *Sic ſit, vt hinc Reſpub. inde hoſtes Reip. conſtiterint.* Interim ſubinde ita loquitur, ac ſi opponere videretur, quia Rempublicam, publicam eſſe, magis in plurium, quam vnius imperio apparet. Sed & ideo, quia plerumque Principes non ad communem, ſed ſuam pleraq; omnia referunt vtilitatem.

Ibid. *Temporibuſque Auguſti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliſcente adulatione deterrerentur.*) Plane cum illis ſentio, qui legũt, *deterrentur*. Non eſt dubitandum, quin ſic ſcripſerit Tacitus. Docent id ſequentia, in quibus demum agitur de iniecto ingenijs terrore & metu; *Tiberij, Caiique, & Claudij, ac Neronis res, florentibus ipſis, ob metum falſæ*. Argumento etiam certiſſimo ſunt tempora Auguſti, quibus tantum abeſt, vt terrore decora ingenia circumuenta ſint, vt plurima ijs licuerint, etiam ea, quæ Auguſto non poterant non eſſe ingrata. Quod, & ſimul lectionem, quam præferimus, tuetur ipſe Tacitus. Ita Cremutius Annal. 4. *Titus Liuius, eloquentiæ ac fidei præclarus imprimis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, vt Pompeianum eum Auguſtus appellaret. Neq; id amicitiæ eorum offecit.* Et paullo poſt, probroſis aliquot in Iulium Cęſarem & Auguſtũ ſcriptis commemoratis; *Sed ipſe Diuus Iulius, ipſe Diuus Auguſtus, & tulere iſta & reliquere; haud facile dixerim moderatione magis, an ſapientia*. Prudenter. Nam, vt alibi iudicat, punitis ingenijs gliſcit eorum auctoritas. Neq; doctiſſimos viros, qui, *deterrerentur*, legendum eſſe contendunt, iuuat locus, qui exſtat ſub initium Hiſtor. 1. *Poſtquam bellatum apud Actium, atque omnem poteſtatem ad*

vnum conferri, pacis interfuit, magna illa ingenia ceſſere. Prope idem eſt, ac ſi diceret, gliſcente adulatione decora ingenia fuiſſe detrita. Certe nullam terroris facit mentionem. Sed aiunt illi, non deteri, gliſcente adulatione ingenia, ſed accendi, augeri. Fateor. Inprimis callida, exquiſita, ingenioſa eſt omnis in Principes, quibus ea placet, adulatio. Id paſſim notat Tacitus, & vel maxime Plinius in diuino Panegyrico, non vno loco, vbi Domitiani Traianique tempora pulchrè inter ſe contendit. Sed interim ſic deteruntur *decora*, vt hic loquitur, *magna*, vt Hiſtor. 1. *ingenia*, quæ nos honeſta, proba, & veri rectique ſtudioſa interpretamur. Et id verum eſt. Vbi enim peſſimis moribus apud Principes pretium, optimi magis magiſque indies corrumpuntur. Alia vero ratione deterrentur decora ingenia, alia deteruntur. Deterrentur parata pœna, ſi ex vero res Principum deſcribant; vt ſub Tiberio, Caio, & Claudio: deteruntur, vbi præmia ſunt penes ſolos adulantes; vt ſub Auguſto.

Pag. 15. *Inuictus operis ac laboris.*) Mediceus Codex diſertim habet; *intus operis*. Vnde fecerim; *intentus operi ac labori*, id eſt, continuo & ſeuere ſic militem exercebat, immitis & aſſiduus ἐργοδιωκτής. Sic *intentius adeſſe*, Annal X. *quibus intentius aſſui Quindecimuirali ſacerdotio*. Hæc enim cauſſa iræ militum in Aufedienum Rufum; non quod ipſe nunc inuictus operis eſſet ac laboris. Imo talem ipſe in præſens ſe non gerebat. Quo illa faciunt; *An tam immenſa onera, tam longa itinera libenter ferret?* Et iſta; *direptum vehiculo ſarcinis grauant*. Et; *Eo immitior, quia tolerauerat*. Tolerauerat igitur labores ipſe olim manipularis; nunc non tolerabat, ſed tantum ſuis indicebat.

Pag. 22. *Mox indiſcretis vocibus pretia vacationum, anguſtias ſtipendij, duritiam operum, ac proprijs nominibus incuſant vallum, foſſas, pabuli, materia, lignorumque aggeſtus.*) Monet me illuſtris Heinſius,

ſius, dubitandum vix eſſe, gloſſam è margine textui inſertam. Vox enim *lignorum, materiæ* interpretatio. *Materiæ aggeſtus, lignorum aggeſtus* eſt. *Ligna* enim etiam *materiæ*. Imo & ξύλα, *materia*. Eruditiſſimum Gloſſarium, *Materia*, ξύλεια.

Pag. 34. *Hominem Germanos nunquam ſatis excuſaturos, quod inter Albim & Rhenum virgas, & ſecures, & togam viderint.*) Lege, inquit Vir maximus, *Homines Germanos*. Et excuſaturos intellige poſteritati. At nulla opus eſt mutatione. Hoc enim vult; Hominem, nimirum Segeſtem, nunquam ſatis excuſaturos Germanos, ſiue præſentes, ſiue poſteros, quod eius, auitæ obliti ac hoſtis libertatis, perfidia in patriam, ſtudio in Romanos; horum imperij, non niſi ſeruilia indicentis, inter Albim ac Rhenum, datos à Natura cuſtodes libertatis, inſignia ſint conſpecta. Neque alienum aut abſurdum videri debet illud, *hominem*, quo Segeſtem Arminius deſignat. Sic enim loquimur, quotiens noſtros, ſi aduerſi ſint nobis, aut infidi, aut nos offenderint, agnoſcere merito dedignamur. Paſſim exſtant exempla. Ad hanc fere formam Dominus Ioh. 4. ad Matrem, res non ſuas intempeſtiue curantem; *Quid mihi tecum eſt, Mulier?* Non aliter ac ſi Matrem hic non agnoſceret. Et infinita talia apud alios auctores.

Pag. 39. *Nullo noſcente alienas reliquias, an ſuorum, humo tegeret, omnes vt coniunctos, vt conſanguineos, mæſti ſimul & infenſi condebant.*) Interim cæſorum Manibus, ſtatim poſt ipſam cladem, Kenotaphia alibi in Germania, ab amicis ſunt dedicata. Quorum illuſtre vnum, ſuperioribus annis in agro Cliuenſi, eo in loco, in quo Vetera fuiſſe creduntur, effoſſum vidi, &, antiquitatis cauſſa, hic deſcribo.

M. CÆ-

M. CÆLIVS || M. CÆLIVS
ML || ML
PRIVATVS || THIAMINVS

M. CÆLIO. T: F: LEM. BONO....)
LEG: XIIX: ANN: LIII... CIDIT
BELLO: VARIANO: OSSA...... INFERRE
LICEBIT: P. CÆLIVS. T. F. LEM.
FRATER: FECIT.

Pag. 43. *Quod vulgus formidoloſum.*) Lipſius reſcribit; *in vulgus formidoloſum*. Et eum alij ſequuntur. Sed Tò *in* non agnoſcunt MSS. Et cur id ſoli vulgo formidoloſum? An non etiam vel maxime illuſtribus & ſapientibus viris metum terroremque inijcit adoleſcentis Principis ingenium, ſanguine nimium gaudentis? Profecto. Legam igitur potius; *quod multis formidoloſum*; ijs nimirum, qui ex his initijs prudenter futura colligebant. Niſi malis conſtruere cum ſequentibus; *quod vulgus formidoloſum arguiſſe dicebatur*. Hoc enim proprium eſt formidoloſi & ſimul imprudentis vulgi, arguere facta Principum. Sapientes ſunt cautiores; quibus non deſunt vera de malis Principibus iudicia, ſed vix aperiũtur.

Pag. 45. *Modo ſubtractis Candidatorum nominibus, originem cuiuſque & vitam, & ſtipendia deſcripſit.*) Totus hic locus, quo de Comitijs Conſularibus agitur, qualia ſub Tiberio fuere, non ſatis ab eruditis videtur explicatus; neque forſan à quouis intelligitur. Præſertim iſta; *Aliquando ea quoque ſignificatione ſubtracta, Canditatos hortatus, ne ambitu Comitia turbarent, ſuam ad id curam pollicitus eſt*. Si enim Tiberius aliquando neque ſignificatione, neque nominatione produxerit Cãdidatos Conſulatus apud ſe profeſſos, quomodo in his Comitijs ſe geſſit, quomodo tamen

gratos addictoſque ſibi promouit ad Conſulatum? Neque enim alia via eſſe videtur, quam iſta vel ſignificandi, vel nominandi. Imo tertia etiam ſupereſt, illa priuatim, nimirum, quoſdam ijs commendandi, qui in Conſularibus iſtis Comitijs ferendæ ſententiæ ius habebant. Hoc eſt illud, ad quod curam ſuam aliquando candidatis pollicitus eſt, & obtulit Cæſar. Commendatio iſta priuata tanti Principis, imperij ineluctabilis erat loco. Sic fracta vis libertatis. Interim qui ſibi à Principe commendatos in Comitijs Conſularibus laudabant, non tam ex Principis arbitrio, quam ſuo, dicere ſententiam videbantur. Quin vero & ipſi quoque ſuam à commendante Principe etiamnum agnoſci auctoritatem ſibi perſuadebant. Sic ſuperfuit ſpecies libertatis. Vides hic quoque, vt in ſignificatione & nominatione, ea fuiſſe, quibus Tacitus hæc concludit; ſpecioſa verbis, re inania, aut ſubdola. Aliena, neque ex mente Auctoris, diſſerunt, qui hæc aliter intrepretantur.

ANNAL. II.

Pag. 48. H*Aud perinde noſtri metu, quam fidei popularium diffiſus.*) Non hic rationem reddit Tacitus, cur Phrahates partem prolis Romam miſerit. quod tamen velle video viros eruditos. Id enim factum eſt, quod iam dixit, firmandæ amicitiæ cauſſa. Nam liberi non tantum maxima coniugij pignora ſunt domi, ſed fidei etiam inter externos. Cauſſam igitur hic dat, cur Phrahates, victor, poſt depulſos exercitus duceſque Romanos, quod alias abſurdum videri poſſit, tanquam minor, & quaſi ipſe victus, cuncta venerantium officia verterit ad Auguſtum. Nempe quia fidei leuium & facile ac libenter Principes ſuos mutantium popularium diffidebat.

bat. Quippe qui domi validis munimentis non inſiſtit foris, ſocietate potentiorum, confirmare ſeſe neceſſe habet. Sic enim ſuos facilius in officio continet domi. quod hic inprimis habet locum. Alias & illa ratio eſt, cur victores nonnunquam cuncta venerantium officia vertant in victos, quod non ſit diu cum illis bellum gerendum, qui diutius perire poſſunt, quam nos vincere. De quo lege Senecam Suaſor. v. Lib. I.

Pag. 49. *Damno armorum affici.*) Legendum cenſeo; *armentorum*; equorum inprimis. Ita loquitur Annal. 13. *Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militum aliquando tranſmitterentur?* Mendum natum ex contracta ſcribendi ratione, *armatorum*, pro, *armentorum*, vnde librariorum oſcitantia factum eſt, *armorum*. Explicent mihi, quæſo, eruditi, qui vulgatam lectionem hactenus probant, quæ ſint illa armorum damna, de quibus in hac deliberatione Germanicus conqueritur; quorumq; cauſſa, mare ingredi, & ſic minore incommodo Germaniam inuadere conſtituit? Nemo, aut fallor, dixerit per damna armorum intelligi, nimis grauia terreſtri itinere quaqua ea circumgeſtanti militi fuiſſe. Non enim id admitteret mos rigidus & diſciplina militiæ Romanæ, per quam alijs etiam inſuper geſtandis miles onerabatur. Neque etiam ea mens eſſe poteſt, armorum damna ſenſiſſe milites, quam ea quæ haberent quotidianus vſus conſumeret. Nam & eadem damna in nauali expeditione ſentiuntur; neq; legimus, huius rei vnquam rationem habuiſſe de expeditione conſultantes Imperatores. Apparet nullum idoneum ſenſum admittere vulgatam lectionem. Voluit aliud longe damnum hoc conſilio præuenire in poſterum Germanicus. Equis per paludes inferioris preſertim Germaniæ, nondum adulta æſtate, vix via, aut admodum impedita; plurimi in ijs defecerant. Iacturam hanc in poſterum Gallia non erat reſarcitura, vt hactenus; vtpote equis prope exhauſta.

Hoc eſt illud, quod ſtatim ſubiungitur, & ſententiam noſtram inprimis confirmat; *Feſſam Galliā miniſtrandis equis*. Ergo ob hanc etiam rationem de maritimo itinere Germanicus cogitauit. Interim conſilij rationibus non reſpondit euentus. Orta enim atrociſſima tempeſtate, *equi*, vt paullo poſt loquitur, *iumenta, ſarcinæ, etiam arma præcipitantur*; certo documento, incerta admodum & periculoſa eſſe iſta conſilia, quorum rationes dubijs Oceani inſiſtunt; in quo, nulla hominum culpa, grauia tamen & atrocia ijs damna aliquando inferuntur.

Ibid. *Promptam ipſis poſſeſsionem, & hoſtibus ignotam.*) Quæ eſt illa poſſeſſio? An maris? Haud credam. Non tam maris petebat, quam maritimi itineris beneficio Germaniæ poſſeſſionem. Et quomodo poſſeſſio maris hoſtibus ignota? Scribe; *promptam ipſis*, Romanis, *profectionem*, maritimam, *& hoſtibus ignotam*; id eſt, ignoraturis hoſtibus quam aduerſæ Germaniæ oram ex vaſto illo, & longe lateque ſeſe exporrigente Oceano Romani eſſent ſubituri. Quod inter prima ſemper & callida conſilia Ducum fuit: vt, nempe, in agrum hoſtilem ea via pergerent, è qua in diuerſa licet irrumpere. Et hanc promptam Germanici profectionem, hocque eius conſilium, intelligit Arminius, vbi paullo poſt, in Oratione ad ſuos, eam exagitat, vt ignauam; *Claſſem & auia Oceani quæſita, ne quis venientibus occurreret*. *Profectionis* autem vocabulo etiam alibi vtitur Tacitus. Hoc ipſo libro; *Sed Germanicus nondum comperto eam profectionem, incuſari, Nilo ſubuehebatur*. Vides leui, & prope nulla, ſed tamen neceſſaria mutatione, pulcherrimam ſententiam Tacito, aut Germanico reſtitutam.

Pag. 51. *Poſtremum auxiliorum agmen, Batauiq; in parte ea, dum inſultant aquis artemque nandi oſtentant, turbati, & quidam hauſti ſunt.*) Sententiam uideo, ſed elegantiam Cornelianam in ſcribendo hic deſidero. Quis credat illa eſſe à Taciti manu?

manu? *Batauique in parte ea*, Emenda; *Batauique interea, dum inſultant aquis, &c.*

Pag. 55. *Struxitque aggerem, & in modum tryphaorum arma, ſubſcriptis victarum gentiũ nominibus, impoſuit. Haud perinde Germanos vulnera, quã ea ſpecie, dolore & ira affecit.*) Huc maxime facit Suaſoria v. grauiſſimi Senecæ, in qua deliberant Athenienſes, an trophæa Perſica tollant, Xerxe minante rediturũ ſe, niſi tollerentur. In primis autẽ ex ea huc referenda uerba Gallionis; *Alteram partẽ ſolus Gallio declamauit, & hortatus eſt ad tollenda trophaa. Dixit, gloria nihil detrahi: mãſuram enim memoriam victoria, qua perpetua eſſet; ipſa trophaa & atate & tempeſtatibus conſumi: bellum ſuſcipiendum fuiſſe pro libertate, pro coniugibus, pro liberis pro re ſuperuacua, & nihil nocitura, ſi fieret*, id eſt, ſi tollerentur trophæa, *non eſſe ſuſcipiendum*. Habes hic ſimillimum exemplum.

Pag. 58. *Se nouies à Diuo Auguſto in Germaniam miſſum.*) Contra Hiſtoriæ fidem. quod & Lipſius notauit. Quid ſi ergo reſcribas? *Se toties à Diuo Auguſto in Germaniam miſſum*. Sæpius enim Tiberius, nec tamen nouies, in Germaniam ire iuſſus eſt ab Auguſto.

Pag. 59. *Cunctaque eius dicta, factaque, cum prohibere poſſet, ſcire malebat.*) Nam mali Principes aucta eorum ſcelera cupiunt, quos cupiunt funditus euerſos; crudeliumque eſt, malle diſſimulatis aliquandiu & ſic creſcentibus ſceleribus, tandem atrociter punire, quam in tempore præuenire atrocioris pænæ neceſſitatem. Sed & crediderim hac diſſimulatione aliquamdiu uſum Tiberium, rerum omnium deſtinationumque Libonis iam gnarum, ut interea eos etiam deprehenderet, qui ſe impijs, aut ſtolidis potius, huius conſilijs forte eſſent illigaturi.

Pag. 61. *Diſtinctos Senatus & Equitũ cẽſus, nõ quia diuerſi natura, ſed vt locis, ordinibus, dignationibus antiſtent; taleſque ad requiem animi & ſalubritatem corporum parentur.*) Haud dubie mendoſus eſt hic

locus. Quomodo vero eum emaculare aggreſſi ſint eruditiſſimi homines, apud ipſos videatur. Interim mihi quoq; liceat meam hic exponere coniecturam; qua adductus ſic hæc legenda eſſe prope mihi perſuaſi: *Sed vt locis, ordinibus, dignationibus anti[illegible]ent; voluptates quoq; ad requiem animi & ſalubritatem corporum parentur.* Adeo vt totius loci hæc ſit ſententia; Maiorum noſtrorum laudabili inſtituto diſtincti certiq; definiti ſunt Senatorum & Equitum ampliſſimi cenſus; non quod illi qua homines natura pluribus indigeant quam reliquum vulgus, ac propterea maioribus opibus debeant abundare, ſed quod in ampliſſimis dignitatibus poſiti, vt ijs cæteris antiſtant, in quibus plurimæ curæ deuorandæ tolerandiq; immenſi labores ipſis ſunt: ita quoq; gaudere & frui præ alijs debeant honeſtis quibuſdam voluptatibus, ad requiem fatigati animi & ſalubritatem vigilijs plurimis afflictorum extenuatorumq; corporum facientibus, velut tot communium curarum, tot periculorum, ſolis prope atque vnicis delinimentis. Neq; eſt, quod quempiam offendat vox iſta, *Voluptates.* Illas enim hic intelligit Gallus Aſinius, aut intelligi vult, quæ *honeſta, conceſſa,* alibi apud Tacitum vocantur. quibus quidem epithetis hic non eſt opus, cum tales illæ voluptates, vt ad quietem animi & ſalubritatem corporum comparatæ, deſcribantur.

Ibid. *Aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam.*) Apuleius Apol. *Non habuit tantam rem familiarem Philus, quantam Lælius; nec Lælius, quantam Scipio; nec Scipio, quantam Craſſus Diues; at enim, nec Craſſus Diues, quantum volebat.* Quam *pecuniam* vocat Tacitus, hic, *rem familiarem*, idem autem vterque vult.

Pag. 62. *Arcana imperij tentari.*) Aliæ rationes apud alios videantur. Illa interim prætermitti non debet, quam elicimus ex his verbis Galli: *vtque legionum legati, qui ante præturam ea militia fungebantur, iam tum Prætores deſtinarentur,* Vides

hic

hic etiam arcana imperij vel maxime vexari. Hac enim ſententia fibula inijcitur Cæſari, & poteſtati nominandi præturæ Candidatos arctiores limites ponuntur. Malebat Tiberius, quos vellet Candidatos nominare ex omnibus, quam teneri ad nominandos eos legionum legatos, qui nondum Pręturam geſſiſſent. Minus enim poteſt, qui poteſtatem nominandi & deſtinandi Candidatos intra certos Ordines conſtrictam habet, quam qui eam ampliſſima, & plane libera, atque ad omnes ſeſe extendente eſt inſtructus.

Ibid. *Quintuplicari prorſus Magiſtratus.*) Quomodo? Deſtinati enim nondum gerunt Magiſtratū. Et de his ſermo eſt. Imo ita merito loquitur, quia deſtinati ſic animos attollūt; ad inſtar magiſtratuū ſe gerunt, atq; coluntur; ſicut quiſque venerantiū officia cōfert ad eiuſmodi Soles oriētes.

Pag. 64. *Nec ſane ideo à maioribus conceſſum eſt egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco ſententiæ proferre, vt priuata negotia, res familiares noſtras hic augeamus.* Eius moris frequens mentio eſt apud alios & Tacitum. Cauſſa forte nō perinde nota. Hanc fuiſſe, opinor; ne libertas & cura Senatoria, ac Reipubl. vtilitas, vni referentis arbitrio includeretur. Pone, relatum fuiſſe ad Senatum, De augendis tributis. Quam vtile & neceſſarium ſæpe fuit, excedere poſſe relationem, & loco ſententiæ promere: His aut illis publicis ſumptibus ponendum eſſe modum, & quæ eius generis alia in conſilijs deliberationibuſque publicis offeruntur.

Pag. 65. *Neq; propalam aſpici, neq; diutius iiſdem locis.*) Idem de Hilarione, illo inter monachos celeberrimo, tradit Nicephorus lib. x. hiſt. cap. IX. ἐσπούδασε γὰρ ἀφανὴς εἶναι ταῖς μεταβάσεσιν, ὥστε τάχιστα διαλύειν τὴν περὶ αὐτοῦ ἐπισυνισταμένην δόξαν. In primiſque ſtudio habebat, vt migratione crebra obſcurior eſſet, & quam primum opinio ac exiſtimatio de eo

excitata euaneſceret. Sed huius melior cauſſa, quam illius Pſeudoagrippæ.

Pag. 66. *Ob recepta ſigna cũ Varo.*) Vidi nummum æreum, in vicino Agro Cliuenſi nuper effoſſum, qui huius rei diſertam inijcit mentionem. Is altera parte repræſentat Currum triumphalem, eique inſidentem Germanicum, manibus habenas ac Aquilam tenentem, addito, GERMANICVS CÆSAR. Altera parte idem Imperator conſpicitur, capite laurea reuincto, & manu itidem Aquilam militarem complexus, adſcripto hoc elogio, SIGNIS. RECEPTIS. DEVICTIS GERMANIS. S. C. Miror ſuperbam inſcriptionem. Magis hic ex vero Tacitus, qui ſubdit, Germanicum modo de Cheruſcis, Cattiſque & Angriuarijs, quæq; aliæ nationes vſque ad Albim colunt, triumphaſſe. Et omnium veriſſime alibi, Germaniam à Romanis magis triumfatam fuiſſe, quam victam. Lib. de Mor. Germ.

Pag. 69. *Et transfugis paullatim nudatus, in Marcomannos conceſſit.*) Lipſius mauult, *transfugijs.* Sed nihil eſt mutandum. Intellige transfugas, qui cum Inguiomero, patruo Arminij, ab Arminio, ſub huius belli initium, ad Maroboduum defecerant. De quibus ſupra Tacitus. Hi afflicta Marobodui fortuna, vt tales ſolent, eum deſeruere. Nulla quippe conſtantia fidei in iſtis, neq; ijs fidendum, qui in ſuos fidem non ſeruauere.

Pag. 72. *Excepere Græci quæſitiſſimis honoribus, vetera ſuorum facta dictaq; præferentes, quo plus dignationis adulatio haberet.*) Video doctiſſimos viros illa vetera Athenienſium facta dictaq; ea interpretari, quibus ipſi olim eiuſmodi magnorum hoſpitum aduentum honeſtaſſent. Nec probo. Rationes in promptu ſunt, & recte exputanti, in aperto. An dixerint, olim eiuſmodi Principes, maiores ſuos, quorum res florentiores, maiore pompa excepiſſe, nec ſe, imminutis rebus ſuis, eadem Germanicum nunc poſſe honeſtare? Quis credat? Scribit enim hic diſertim Tacitus, *quæſitiſſimis honoribus* Germanicum nunc fuiſſe affectum.

ctum. Tales illi sũt, quibus nihil poteſt addi. Num vero expoſuerint hiſtoriam ac ſeriem eiuſdem, cuius Germanicus, aut maioris, aut minoris loci Principum, qui aliquando ab Athenienſibus hoc aut ſimili modo fuerint excepti? Quis credat? Quomodo id fecerit ad horum, quiduis in Germanicum conferre ſtudentium, inſtitutum? Commemoratio pariũ aut maiorũ Principum, coniuncta fuiſſet cum minori æſtimatione beneficij, quo nunc à Germanico afficiebãtur Athenienſes; qui haud dubie hoc ſummũ, & rariſſimum voluerunt interpretari: minoribus dicendis, quod quiuis videt, nullus hic erat locus. Itaq; longe alia mens eſt Taciti. Quæ ipſa colligi poteſt, ex his eius verbis; *quo plus dignationis adulatio haberet*. Quando autẽ hæc plus habet dignationis? Haud dubie tũc maxime, cũ laudatiſſimi celebratiſſimiq; ſunt illi, à quibus quæſitiſſimi eiuſmodi honores in alios conferuntur. Pulchrum eſt à laudato laudari. Tãto maior collatus honor eſt, quanto is, qui confert, maior habetur. Intelligebant id Athenienſes. Sed & neceſſarium cenſebant, Romanis in præſens deſpecti & contempti. Referantur huc, & cum his contendantur, quæ paullo poſt ſequũtur; *At Cn. Piſo quo properantius deſtinata inciperet, ciuitatem Athenienſium turbido inceſſu exterritam oratione ſæua increpat; oblique Germanicũ perſtringens, quod contra decus Romani nominis non Athenienſes tot cladibus extinctos, ſed colluuiẽ illã nationum comitate nimia coluiſſet. hos enim eſſe Mithridatis aduerſus Sullã. Antonij aduerſus diuum Auguſtũ ſocios. etiã vetera obiectabat, quæ in Macedones improſpere, violenter in ſuos feciſſent.* Itaq; vetera ſuorum facta dictaq; inter alia, prætulere, ex quibus, nimirum, conſtaret, quanta fuiſſet, vel etiam quantopere nunc æſtimanda eſſet ea Reſpub. quæ tamen tanta veterũ ducum, rerum, conſiliorumq; gloria atque magnitudine circumfuſa, inter omnium maxima & antiquiſſima nunc haberet, præſentem Germanicum, nobiliſſimi ſanguinis, celebratiſſimæque virtutis Principem

intueri. *Facta* & *dicta* fere, quaſi ſollenni formula, coniunguntur, cum de ijs ſermo eſt, qui Rēpub. tenuerunt. Facta ſunt, res ipſæ; dicta autem, conſilia ſententiæ, auctoritates, atq; eiuſmodi alia, quæ facta antecedunt. M. Valerius Coruinus apud Liuium lib. VII. *Quod meum factum dictumue Conſulis grauius, quam tribuni audiſtis?* Ipſe Tacitus in Agricola; *Id filiæ quoq; vxoriq; præceperim, vt omnia facta dictaq; eius ſecum reuoluant.* Annal. IV. *facta dictaq; Auguſti*, coniungit Tiberius, ea oratione, qua recuſat oblatum ab Hiſpanis tēpli honorem. Hiſtor. III. de Antonio Primo: *Omnibus dictis factiſque viam ſibi ad potentiam ſtruere.* Dicta ſunt ſententiæ, conſilia, quę ſi magnifica ſint, etiā ab euentu deſtituta, non minus dignationis habent, & conferunt ſuis, quam ipſa facta. Quare etiam à factis, hac loquēdi ratione, diſtinguuntur. Neq; publica *dicta* minus quam *facta*, Annalium laudationumq; ſunt argumentum; &, ſi, quod iam dixi, erecta ſint ac Heroica, haud minus, quam facta, in auctorum & Rerumpub. gloriam cedunt. Poſſis etiam *dicta*, imperia interpretari. Vt *dicere* ſæpe nihil aliud deſignat, quam imperare. Vnde *Edicta* & *Dictatorum* nomen. Qua loquendi ratione etiam vtuntur Germani. Vnde totiens in Principū litteris, *Hy heeft een ſeggē geſeydt.* Ad verbum reddideris; *dictum dixit*. Idem eſt, quod, iuſſit, decreuit, imperauit. Ita *dicta*. accepit Tacitus ſub initium Annal. VI. *Quid illi cum militibus? quos neq; dicta, neq; præmia accipere niſi ab imperatore par eſſet.* Annius Setinus, Prætor Latinorum, apud Liuium lib. VIII. *Quid abeſt, quin, proditi Sidicinis, non Romanorum ſolum, ſed Samnitium quoque dicto pareamus?* De his plura mihi dicere liceret, niſi manus inijceret compēdium huius, quod iam exceſſimus, noſtri inſtituti. Videt quiſq; Taciti mentem, & cur, ac quomodo, veterum Athenienſium facta dictaq; in medium allata, ad hos quæſitiſſimos, Germanico delatos, honores, plurimum adtulerint dignationis. Neq; iam neceſſe

eſt,

eſt, eorum coniecturas refellere,qui hunc locum mutare ſunt aggreſſi.

Pag. 75. *Reſponſum à Piſone precibus contumacibus.*) Illa contraria videntur,& reuera ſunt, *contumacia* ac *preces*. Sed ea oppoſita loquendi ratione vti amat Tacitus & ſingularem non elegantiam modo, ſed vim etiam iſta habet in ijs ſiue moribus,ſiue ingenijs,ſiue factis, ſiue dictis deſcribendis,in quibus,diuerſas ob cauſſas, diuerſa & contraria concurrunt, & aliquid ex vtriſque mixtum eſt. Ita hic, *Preces contumaces*. Sub initium huius libri, *ſegnis equorum cura*. Lib. 1. *arrogans moderatio*. Ann.4.*Ignoti ex fama*.Faciunt etiam huc iſta: *ſermo cœptus à Cæſare,qualem ira & diſſimulatio gignit*.Hoc ipſo libro.*Pro Plancina cum pudore & flagitio diſſeruit*. Et *Adeo vertit ac miſcuit ira ac clemētiæ ſigna*. Annal. III.Et alia eiuſmodi infinita.

Pag.80. *Componit epiſtolas,quis amicitiam ei renunciat.*) Quare?Vt ſic etiam,harum, ſcilicet, epiſtolarum auctoritate, probari poſſet venenum Germanico inſidijs Piſonis datum. Cæterum de hoc more multa Lipſius in Excurſibus, ex Auctoribus Romanis. Addo ex Græco illuſtrem, & imprimis huc facientem locum. Ita Lyſias Orat. VII. ĩ qua Accuſator ad familiares obtrectatores; χρῆν γάρ ὑμᾶς ἢ μὴ κακῶς λέγειν, ἢ μὴ ξυνεῖναι καὶ ταῦτα, φανερῶς ἀπειπόντα ὁμιλίαν. *Oportebat enim vos aut non conuitiari, aut me non vti familiariter, idq; aperte renunciando familiaritati*.Et ſub finē idem ille ἐγὼ τοίνυν ἑκὼν ὑμῖν ἐξίσαμαι τῆς φιλίας. *Lubens itaque amicitiæ ius vobis remitto*. Et addit rationem; non videre ſe, quid obfuturum ſibi ſit, ſi illorum obtrectatorum careat familiaritate;neq; quid profuturum,ſi ea diutius fruatur.

Pag.81.*Vindicabitis vos,ſi me potius,quam fortunam meam, foueatis.*) Id quoq; antiqui moris. Ita Lyſias Oratione XII.contra Agoratum;*Coram ſorore autem*,inquit, *mea Dionyſodorus res ſuas domeſticas,*

ſticas, vt ſibi viſum eſt, ordinauit; & Agoratum hunc ſua mortis cauſſam eſſe dixit; mandauitq; mihi, & huic fratri ſuo Dionyſio, & omnibus amicis, vt Agorati ſcelus in ſe perpetratum vlciſcerentur; & vxori ſuæ, quam ex ſe grauidam credidit, mandauit; vt, ſi maſculum pareret, ipſi nato indicaret, patrem eius ab Agorato eſſe interfectum, iuberetq; iniurias ab ipſo, velut homicida, acceptas perſequi. Græca apud oratorem ipſum legantur. Nihil ſimilius his morientis Germanici mandatis.

Pag. 83. *Vitare litorum oram, præterq; inſulas, lato mari, pergere in Syriam iubet.*) Verius rectiuſque cenſet Lipſius; *alto mari.* Non ego. Latum mare hic eſt ipſum apertum & interius mare. Quo pergere in Syriam Domitium iuſſit Piſo, vitatis litorum oris. Non aliter Belgæ noſtri loquuntur: *inde vvüde Zee*, cũ de ipſo quaſi meditullio maris ſermo eſt. Et hoc *latũ* dicitur, lõgiuſque abeſt à littore. Altum vero mare etiam ibi eſſe poteſt, vbi proximum eſt littorum oris.

Pag. 85. *Dolor, ira, & erumpebant queſtus.*) Sic potius diſtingue. *At Romæ poſtquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaque, vt ex longinquo, aucta in deterius adferebantur; dolor, ira. Et erumpebant queſtus. Ideo nimirum in extremas terras relegatum,* &c. Ita fere loquitur Tacitus. qui in re indigna & atroci admodum, cum animi humani diuerſis, ac maioribus motibus, ipſas quoque dicendi periodos diſtinguit. Sicut hoc loco. Priores erant doloris, dein iræ interiores hic motus. Tandem, indignitate rei & acerbitate, erumpunt etiam queſtus Eumdem ordinem in exprimendis affectibus eiuſmodi, eorum ſingularem artificem ſequi Naſonem, paſſim obſeruare eſt. Quod monendum erat, quia eiuſmodi elegantias, aut potius fulmina ac vires, ſcribendi, pauci obſeruant, pauciores exprimunt & ſequuntur. Nam hæc quoque non prætermittenda ſunt illis, qui ad antiquorum exemplar ac iudicium ſe componunt.

Ibid.

Ibid. *Ideo nimirum in extremas terras relegatum*) Cum libro proximo *externæ terræ* dicantur illæ Orientis, in quas relegatus eſt Germanicus, vt pag. 92. *Sane corpus ob longinquitatem itineris externis terris quoquo modo crematum*. Pag. 95. *quò pertinuit differri etiam per externos, tanquam veneno interceptus eſſet*. Imo hoc ipſo libro, vbi Alexander & Germanicus comparantur: *Vtrumque ſuorum inſidijs externas inter gentes occidiſſe*: hic etiam ſcribendum cenſeo: *Ideo nimirum in externas terras relegatum*. Adde, quod apud veteres extrema potius ſæpiuſque dicantur loca Septentrionis & Occidentis, quam Orientis, vt, *Extremi hominum Morini*, & eiuſmodi alia. Imo extremæ fere terræ dicuntur vltimæ, poſt quas aliæ non reſtant. In quam rem plurima ipſe Tacitus ſufficit exempla. Vide Agric. vitam.

Pag. 86. *Equeſter ordo cuneum Germanici appellauit, qui iuniorum dicebatur.*) Mos olim receptus, honoris cauſſa, bene meritorum imprimis Principum, nomina, ijs etiam indere rebus, quarum frequētior, ac in cuiuſuis ore, & perpetuum fere ob vſum perpetua mentio eſt, vt legibus, vrbibus, legionibus, turmis, *&c.* Et hodie obſeruatur. Militiæ celebriora opera, bellicæ naues, aliaq; eiuſmodi, tantorum hominum nominibus apud nos alioſque inſigniuntur.

ANNAL. III.

Pag. 92. M*Agna pars populi viam compleuere disiecti, & vt cuique libitum flentes. Aberat quippe adulatio, gnaris omnibus latam Tiberio Germanici mortem male diſſimulari.*) Viſi mihi ſunt huius loci veram ſententiam non cepiſſe viri eruditi. Dicit Tacitus, luctum hunc populi, ob mortem Germanici, ex vero animi ſenſu, non adulatione eſſe profectum. Probat id inuicto argumento, Sciebant, inquit, probe omnes,

omnes,lætam Tiberio accidiſſe Germanici mortem, (quam tamen lætitiam diſſimulare conaretur, nec ſatis diſſimularet) non tamen eo minus in publica immenſi doloris ſui ſignificatione perſiſtebant. Iam autem illi non creduntur adulari, qui hoc publice agunt, quod certo nouerint Principi ingratum eſſe & diſplicere.

Pag. 93. *Non fratrem, niſi vnius diei via, non patruum ſaltem porta tenus obuium.*)Caue cum eruditiſſimo Taciti interprete,*fratres*,reſcribas.Quamquam enim duo Germanico ſuperſtites, fratres Claudius natura, adoptione Druſus,& ſupra ſcripſerit Tacitus,vtrumq; Tarracinā vſq; progreſsū: cum tamen hæc omnia inuidioſe in Tiberium à populo dicantur, vnius modo fratris Druſi, filij Tiberij,facit mentionem. Et certe Claudius excuſari merebatur, quia haud dubie prohibitus eſt à Tiberio vlterius progredi, quā Druſus, ne plus, quam hic, lugere, magiſque affici videretur. Hæc cauſſa quoq; eſt, cur de matre Germanici Antonia hic non queratur populus, licet nullo inſigni officio in Germanicum functa. Nam id noluerat Tiberius. Vnde ſupra:*Facilius crediderim, Tiberio & Auguſta, qui domo non excedebant cohibitam, Antoniam nimirum:vt par mæror, & matris exemplo auia quoq; & patruus attineri videretur.* Quidni credamus idem Claudio euenisse?Itaq; non de eo, ſed Druſo, hæc ſunt accipienda, vt ad maiorem inuidiam concitandam in Tiberium,eiuſque domum, comparata.

Pag.94. *Hæc palam & vitato omni ſecreto.*)Hanc cauſſam reddi video,quod operam dare voluerit Druſus,ne ſecretis ſermonibus cum Piſone ſuſpectum ſe cuiquam redderet. Ego vero aliter hæc acceperim: Ideo, nimirum, callido monitu Tiberij,palam, præſentibuſque alijs, hos cum Piſone commutaſſe ſermones Druſum, atq; inprimis dixiſſe, *ſi vera forent, quæ iacerentur, præcipuum in dolore ſuum locum:* vt quanto luctui Tiberianæ domui mors Germanici eſſet, ſic palam intelligeretur.

tur. Hoc enim maxime volebat Tiberius, ob alia omnia in vulgus ſuſpectus.

Pag. 96. *Sed iudices per diuerſa implacabiles erant: Cæſar ob bellum Prouinciæ illatum; Senatus, nunquam ſatis credito ſine fraude Germanicum interijſſe.* * *ſcripſiſſent expoſtulantes: quod haud minus Tiberius, quam Piſo, abnuere.*) Corruptiſſimus locus, & plurimis eruditorum coniecturis vexatus. Harum enim, non iuuantibus MSS, hic tantum vſus eſt. Videantur autem illæ apud ſuos auctores. Pleriq; de litteris vel à Piſone ad Germanicum, vel à Germanico ad Piſonem, vel ad hunc à Tiberio, aut ab amicis Piſonis ſcriptis agi exiſtimāt, eaſque à Patribus expoſtulari, vt ex ijs conuinci poſſet Piſo. Quod ſane mihi non probatur. Quis enim credat, vel ſcelus in Germanicum cogitatū amicis, quorum nullus hic vſus erat, Piſonem per litteras aperuiſſe; vel præſente Tiberio, huius hac de reſcripta mandata Senatores expoſtulaſſe? Piſonis, ſi quæ fuerint, ad Germanicum Epiſtolæ, non tam à Piſone peti, quam Agrippina, debebant. Itaq; veriſimile mihi eſt alia hic ſcripſiſſe Tacitum. Ac veſtigia corruptæ lectionis proxime ſequutus, non incommode, totum hunc locum, ſic mihi videor reſtituiſſe; *Sed iudices per diuerſa implacabiles erant: Cæſar ob bellum Prouinciæ illatum: Senatus, nunquam ſatis credito ſine fraude Germanicum interijſſe; Cur interfeciſſet, expoſtulantes. quod haud minus Tiberius, quam Piſo, abnuere.* Adeo certum erat Patribus non ſine fraude Piſonis Germanicū interijſſe, vt in huius cauſſæ cognitione, palam expoſtulauerint, rogauerintq; ipſum Piſonem, Cur vero Germanicum, optimum & innocentiſſimum Principem, interfeciſſet; qua cauſſa ad audendum atrox adeo ſcelus eſſet impulſus. Tamen id crimen, tanta vi tantaq; conſtantia & adſeueratione obiectum, non minus Tiberius, quam Piſo abnuere. Nam, vt paullo ante loquitur Tacitus, *Solum veneni crimen Piſo viſus eſt diluiſſe.* Et intererat Tiberij, vt potius nomine læſæ maieſta-

ieſtatis, ob bellum Prouinciæ illatum, quam veneficij, contra Piſonem ageretur; metuentis, ſcilicet, ne alias ſcelesta, quæ creditus eſt Piſoni aduerſus Germanicum dediſſe, mandata in lucem protraherentur. Hæ expoſtulationes Senatus, *infenſæ patrum voces*, pagina proxima appellantur.

Pag. 97. *Cæſar flexo in mæſtitiam ore.*) Ante hæc verba haud dubie aſteriſci nota ponenda eſt. Nā hic ea deſunt, quæ de liberto Piſonis, nunciante mortem, & codicillos Patroni, vt iuſſum erat, tradente ſcripſerat Tacitus. Et hic ille eſt, quem, vt ſubditur, crebris interrogationibus Tiberius conuenit. Perijt hic etiam verbum, *Queritur*, vel quid ſimile, quo hæc referenda ſunt; *Cæſar flexo in mæſtitiam ore, ſuam inuidiam tali morte quæſitam apud Senatum.*

Pag. 101. *Neq; enim ceſſurum niſi damnandi officio.*) Hoc eſt, niſi vt damnationem Lepidæ ſuo cedentis ſuffragio etiam procuraret. Crediderim Druſum dicendæ primo loco ſententiæ exemptum, poſtremo eam dixiſſe, & eorum ſuffragiorum numerum auxiſſe, quibus Lepida damnabatur. Vbi ex plurium ſuffragijs aliquid decernitur, vanum ſæpe eorum ſuffragium eſt, quos primos plures alij exinde non ſequuntur; qui verò ultimo dicit loco, ſæpe, dum vel vnius ſuffragio auctæ vel ab eo deſertæ hæ aut iſtæ partes validæ aut inualidæ redduntur, plurimum profecto, imo plus cæteris omnibus poteſt. Facit huc Prouerbium Belgarum: *Nouiſſimum iudicum* (noſtri Scabinos vocant) *plerumq; in iudicijs plus cæteris poſſe, in eiuſque manu eſſe reum vel abſoluere, vel damnare.* Ob eam, nimirum, rationem, quam nunc dixi. Talis enim vltimo ſententiam pronuntiat loco. Pro iſta huius loci interpretatione faciunt, quæ ſtatim ſubijciuntur. *Itumque in ſententiam Rubellij Blandi, à quo aqua atq; igni arcebatur. Huic Druſus adſenſit, quamquam alij mitius cenſuiſſent.* Ex his liquet primo cedentem loco, vltimo ſententiam Druſum dixiſſe, & quidem damnandi officio, id

eſt,

eſt, vt ſic auctis damnantium ſuffragijs Lepida damnaretur.

Pag. 110. *Auguſtodunum, caput gentis, armatis cohortibus Sacrouir occupauerat, nobiliſsimã Galliarum ſubolem ſtudijs ibi operatam, vt eo pignore parentes propinquoſque eorum adiungeret.*) Lege. *Auguſtodunum, caput gentis, armatis cohortibus Sacrouir occupauerat, & nobiliſsimam Galliarum ſubolem ſtudijs ibi operantẽ, vt eo pignore parentes propinquoſque eorum adiungeret.* Qui enim *operati ſtudijs* aberant tum haud dubie Auguſtoduno. *Operantes* igitur *ſtudijs* deprehendit, occupauit, & velut in cuſtodia habuit. *Tò &*, quod inſeruimus, haud dubie vltima ſyllaba præcedentis vocis hactenus abſorpſit.

Pag. 117. *Verum hac nobis maiores certamina ex honeſto maneant.*) Hęſit hic primo aqua Rhenano, qui corrigit (ſi hoc quidem corrigere ſit) *Verũ hac nobis erga maiores certamina.* Adeo ille de bonis litteris optime meritus, hic liberalis eſt. In funeſto hoc loco (ita vocat) olim cõclamauerat optimus Taciti interpres Lipſius. Tandem inſerto *in* conijcit legẽdũ, *Verũ hac nobis in maiores certamina ex honeſto maneant.* Cęterũ non eſt funeſtus locus, aut vlla opus mutatione. Tu tantũ ſic diſtingue: *Verum hac nobis maiores; certamina ex honeſto maneant.* Plane ad eã formã, qua alibi: *Maneat gẽtibus ſi nõ amor noſtri, ſaltem odium ſui.* Annal. XV. *Maneat Prouincialibus potentiam ſuam tali modo oſtentandi.* Sẽtentia eſt: cæterum hæc immenſi luxus à fine Actiaci belli vſque ad principatũ Galbæ, & dein parſimoniæ exempla reliquere nobis noſtri maiores: nos ea, quæ in eorũ moribus honeſta ſunt, ſequi, &, quod laudabile inprimis eſt certandi ac æmulandi genus, ſuperare conemur. Vides ſuam huic loco, hac diſtinctione interpoſita, & integritatem & ſententiam optime cõſtare.

Pag. 137. *Et quando exiret è iure patrio, qui id flaminium apiſceretur, quaq; in manum flaminis cõueniret. Ita medẽdũ Senatus decreto aut lege* &c.) Poſt illa

illa verba: *quaque in manum flaminis conueniret*, defectus notas pone, hoc modo: . . . . Neque male Lipſius, defectum in loco notauit. Deſunt autem illa, aut quæ eiuſdem ſenſus: *flaminica Dialis, ſacrorum cauſſa in poteſtate viri eſſet.* quod paullo poſt additur. & quidem ita, vt receptum id tunc temporis ac latum conſtet. Sequitur enim: *Igitur, tractatis religionibus, placitum inſtituto flaminum nihil demutari: ſed lata lex, qua flaminica Dialis, ſacrorum cauſſa, in poteſtate viri, cætera promiſcuo fœminarum iure ageret.* Solum igitur prætermiſſum, quod tum admiſſum & conſtitutum fuit, ne bis idem repeteretur, credo. quæ cauſſa aut occaſio erroris huius fuiſſe videtur. Magni illius Heinſii accuratiſſimo iudicio accepta hæc ferant eruditi.

ANNAL. IV.

Pag. 140. N*Am priores duces, vbi impetrando triumphalium inſigni ſufficere res ſuas crediderant; hoſtem omittebant*) Sic Lipſius mutauit, & hodie habent Editiones. Vix vllo idoneo ſenſu. Nondum ſecurus eſt dux militię, aut ſufficere ſibi res à ſe geſtas credit, qui ſuo iudicio præmium meruit, ſed qui id publico iam accepit. Antea legebatur & MSS. habent, *ſibi*, pro *vbi*. Et illud eſt retinendum. Pro *inſigni*, reſtituendum cēſeo *inſigne*. Itaq; ſic ſcripſerit Tacitus: *Nã priores Duces ſibi impetrãdo triumphaliũ inſigne, ſufficere crediderant res ſuas, hoſtem omittebant. Sibi*, illi ſuæ, nimirum, potius gloriæ, quam Reipub. & penitus conficiendi belli ſtudioſi. *Impetrando*. gerundium eſt, non tertius participij caſus.

Pag. 142. *Ab exſilio retractus, illuuieque ac ſquallore obſitus, & tum catena vinctus perorante filio.* * *Præparatur adoleſcens multis mundicijs.*) Placet mihi illuſtris Memmij Lipſio memorata emendatio,

tio, ea lege vt etiam pro *paratur*, reſcribatur *paratu*. Quod omnino neceſſum eſt. *Ab exſilio retractus, illuuieque ac ſqualore obſitus, & tum catena vinctus, perorante filio pater; paratus adoleſcens, multis mundicÿs, alacri vultu.* Conditionem patris ac filij, accuſatoris huius, illius rei, Tacitus, vt ſolet, inter ſe contendit. Pater retractus ab exſilio in iudicium, ignarus qua de cauſſa, & de quibus eſſet reſpondendum: filius paratus, meditata oratione, qua omnium grauiſſima crimina patri obiectaret. Neque enim τὸ, *paratus*, ad *mundicÿs*, eſt referendum.

Pag. 146. *An illi quidem ſeptuageſimum ante annum perempti, quomodo imaginibus ſuis noſcuntur, quas ne victor quidem aboleuit, ſic partem memoriæ apud Scriptores retinent?* Pro *An* rectius erit grauiuſque, ſi legas, *At*, deleta ſub finẽ rogãdi nota.

Pag. 149. *Vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere: ſed illi magiſtratus & primores, qui te inuito perrumpunt, omnibuſque de rebus conſulunt, exceſſiſſe iam pridem Equeſtre faſtigium, longeque anteiſſe patris mei amicitias non occulti ferunt, perque inuidiam tui me quoque incuſant.*) Si his verbis apud Seianum vſus fuerit Tiberius, iurauerim profectò neutrum eorum intellexiſſe vel hunc, quod diceret, vel illum, quod diceretur. Adeo fœde inquinatus eſt hic locus. Potuiſſem tanquam à conclamato abſtinere manus; niſi exiſtimarem, me, ſi non omnia ad reſtituendam, ſaltim nonnihil ad eruendam eius ſententiam poſſe conferre. Quam hanc eſſe plane mihi perſuadeo. Conſtituiſti tu quidem, Seiane, pro conſtantia modeſtiæ tuæ, intra eum locum, quo nunc es, te continere: ſed etiam atq; etiam, pro prudentia tua vide, quantum tamen inuidiæ illæ, quas iam ambis, Liuiæ nuptiæ in te ſint concitaturæ. Nam ipſi illi primores vrbis Romanæ, & ampliſſimos gerentes magiſtratus, qui, licet inuito & reluctante, ac aduerſo tibi animo, in ſpeciem tamen te præferunt palam ſibi, tuorumque exquirunt ſequun-

tur-

turque conſiliorum auctoritatem, quotidie haud occulte fremunt, iam nimiam eſſe tuam potentiam, meoq; beneficio ad maiora eſſe faſtigia te promotum, quam vnquam fidiſſimos maximoſque amicorum promouerit Pater meus Diuus Auguſtus. Quid igitur ipſi illi non ſunt dicturi, ſi videant Liuiam, C. Cæſari, mox Druſo nuptam, in torum ac familiam tuam transire? Adeo vt ad cæteras rationes, hanc quoq; prudenter adijciat Tiberius, ab augenda, hoc matrimonio inito, inuidia deſumptam. Pro hoc ſenſu, leui ac prope nulla mutatione, ſic in integrum velut reſtituimus vexatiſſimum locum. *Vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere; ſed illi magiſtratus & primores, qui te inuiti* (id eſt, reluctante quanquam animo) *præferunt*, (ſibi, ſcilicet, palam æſtimant, colunt) *omnibuſque de rebus conſulunt. exceſsiſe iam pridem equeſtre faſtigium, longeque antiſſe Patris mei amicitias non occulti fremunt, perque inuidiam tui, me quoque incuſant.* Ad huius lectionis ſententiæque integritatem & cum inſtituto Tiberij conuenientiam vix eſt, quod deſideres. Illud, *inuito*, quod, nullo iure & ſenſu, hactenus occupauit hunc locum, maximas turbas fecit, peperitque tot monſtra falſarum ridicularumque interpretationum. At quam pronum erat, quod nos fecimus, reponere, *inuiti*, ſexto ſingulari caſu in primum pluralem mutato? Inuiti alium colunt, quorum in eum adulatio & obſequium in aperto eſt, odium vero opertum. Quales iſti magiſtratus & primores, de quibus hic agitur. Pro *perrumpunt*, reſcripſi, *præferunt*. Hoc, aut ſimile verbum ipſa ſententia palam requirit. Cogitent interim alij, an eius ſignificationis aliud ſubſtituere poſſint, quod minus abeat à veſtigijs corruptiſſimæ lectionis vulgatæ. Saltim hoc, quod reddidimus, non adeo longe ab ijs deflectit.

AN-

680

ANNAL. V.

Pag. 170. D*Andumque interſtitium pænitentiæ ſenis.*) Cum Florentinus habeat; *quandoque Germanicis ſtitium pænitentiæ ſenis*, noli dubitare, quin dixerit Ruſticus, & ſcripſerit Tacitus; *dandumque Germanico interſtitium pænitentiæ ſenis*. Hoc Germanico, optimo Principi, debemus, vt priuſquam atrocius quid in eius coniugem Agrippinam, in filium Neronem ſtatuamus, relinquamus interſtitium pænitentiæ moroſi & nimium præcipitis ſenis Tiberij. Lipſius malebat; *Germanicis*. Contra Taciti morem. Tiberius Annal. III. *Id ſolum Germanico ſupra leges præſtiterimus, quod in curia potius, quam in foro, apud Senatum, quam apud iudices, de morte eius anquiritur*.

Ibid. *Ne memoriam noſtri per mærorem quam læti retineatis.*) Eſt hoc ἀποσπασμάτιον egregiæ & conſtantiſſimæ, vt ex his reliquijs apparet, orationis. Sed nec integræ ſunt hæ reliquiæ; quarum grauiſſimæ tamen ſententiæ debuimus emendatricem hanc manum: *Non crudelitatem, non clementiam cuiuſquam experiar. ſed liber & mihi ipſi probatus antibo periculum. Vos obteſtor, vt memoriam noſtri ſupremorumque læti retineatis, adijciendo me quoque ijs, qui fine egregio publica mala effugerent*. Habes verba vix abeuntia à corruptis ſuperſtitum litterarum veſtigijs, & elegantiſſimum ſenſum, qui nullus eſt in vulgatis.

Ibidem *Miſerius ſit ob amicitiam accuſari, an amicum accuſare haut diſcreuerim*.) Quem non offendat *accuſandi* vocabulum bis hic repetitum? Non ita ſolet Tacitus. Semel illud, ſine cauſſa à librarijs repetitum expunge, & habebis ſententiam vere cœleſtem ac di-

uinam:

uinam : *Miſerius ſit ob amicitiam, an amicum accuſari, haut diſcreuerim.* Cogita perſonam, ob accuſatum damnatumque amicum eadem calamitate, quod tunc frequentiſſimum fuiſſe paſſim notat auctor, circumuentam, cui æquè graue accidit, & amicum, & ſe ob amicitiam cum eo initam accuſari, ac ad ſupplicium peti. Exemplum proxime ſequitur. *Huic*, nempe Pomponio Secundo, *à Conſidio, Prætura functo obiectabatur Aelij Galli amicitia, qui punito Seiano, in hortos Pomponij quaſi fidiſſimum ad ſubſidium, perfugiſſet.* Vide ergo hic, ac venerare ipſam indolem veræ & incomparabilis amicitiæ. MISERIVS SIT OB AMICITIAM, AN AMICVM ACCVSARI, HAVD DISCREVERIM.

Ibid. *Tunc ſingulos, vt cuiq; adſiſtere, adloqui animus erat.*) Nemo non videt hæc eſſe corrupta : neq; tamen, quod miror, monuerunt eruditi. Sic igitur reſtituo, *Tunc ſingulos, vt cuique adſtiterat, alloqui, amicos aut retinens aut dimittens; partem diei abſumpſit.* Nullum ſenſum habent vulgata.

Pag. 172. *Lætus præſentibus, & inanium ſpe.*) Nihil hic mutandum. Ille creditus Druſus, Germanici filius, imperium principatumque, quæ nunquam conſequuturus erat, & ſic inania ſperabat. Vide hiſtoriam Libonis Annal. II. vbi eum *facilem inanibus* vocat Tacitus : idem eſt, ac ſi dixeris, facilem ad ſperanda inania, quæ, ſcilicet, nunquam ſit impetraturus. Sperauerat Libo habiturum aliquando ſe opes, quis viam Appiam, reginam, vt ille loquitur, viarum, pecunia Brundiſium vſque operiret. *Vana* illa vocat Tacitus, non quod vanæ eſſent tantæ opes, aut inter inania habendæ, ſed quod fruſtra à Libone ſperarentur.

681

ANNAL. VI.

Pag. 175. *ET bona Seiani ablata ærario vt in fiſcum redigerentur, tanquam referret.*) Hæc lectio Lipſii eſt, non ſcriptura Taciti. MS. habet, monente Curtio Pichena, *iam referret*. Vnde facile eſt ſua verba Tacito reſtituere: *Et bona Seiani ablata ærario vt in fiſcum redigerentur, iam refertur. Scipiones hæc & Silani*, &c.

Pag. 182. *Ambigens patriam & declinans.*) Immerito ſuſpecta eſt Lipſio nouitas huius dictionis. Neque in Tacito verſatiſſimus ignorare debebat, id in Tacito haut eſſe nouum: eum breuitatis vbique ſtudioſum, ne idem nomen repetere, periodoſque nimium extendere, neceſſe habeat, duobus verbis, quæ caſus alias diuerſos requirerent, aut mutatam phraſeos rationem, vnum tantum, & vni tantum verbo proprie conuenientem caſum vel phraſin permittere. Vt hoc loco. Proprie dicimus, *declinans patriam*: improprie, *ambigens patriam*. Vſitatius foret: *ambigere de intranda patria*. Quod hic vult Tacitus. Sed quia ea loquendi ratio interciperet affectatam vbique neruoſamque breuitatem, vnius caſum tribuit vtriq; verbo, qui tamen proprie conuenit, τὸ *declinans* Nihil apud hunc Scriptorem frequentius. Et in eius lectione continuo hærebit, qui id non obſeruat. Ex infinitis, vnum modo huc conferam exemplum. Annal. II. *Enimuero, Rheſcuporis eſt*, de quo loquitur, *audita mutatione Principis, immittere latronum globos, exſcindere caſtella, cauſſas bello*. Illa, *cauſſas bello*, reguntur à *Tò immittere*. Interim proprie dixeris: *immittere latronum globos*: minus propriè: *immittere cauſſas bello*. Nihilominus & *cauſſis belli*, & *latronum globis*, tribuit vnicum illud vocabulum, *immittere*, ne, nimirum, longior ſit. Vides non eſſe

has

has in Tacito nouitates; neq. illas cuiquã reddere debere vulgatas lectiones ſuſpectas: ſed uero eſſe genuinas ipſaſque elegantias Cornelianæ breuitatis.

Pag. 190. *Inſtituta Parthorum reſumit.*) MS. habet, *inſumit*. Tacitus ſcripſit, *induit*. Sic paſſim ſolet.

Pag. 192. *Sarmatæ omiſſo arcu, quo breuius valent, contis gladijſque ruerent.*) Lucem huic, & alijs Taciti locis, in quis de Sarmatarum armatura & pugnandi ratione agitur, fænerari poſſunt hæc Tuberonis Dalmatæ, accuratiſſimi, prudentiſſimiq; ſcriptoris; *Sarmatæ*, inquit, *& his finitimi, Thraceſque atque Illyrici, quoniam corpora munimento ferreo tegere non ſolent, paucique admodum loricis ex annulis vtuntur, magis agilitate, quam vi aperta, pugnant in equis. Nec corpore erecto, vti cataphractis mos eſt equitibus, aduerſam cuſpidẽ excipiunt verum ſubducunt ſeſe occurrenti, ſpiculo aut vmbone equeſtris ſcuti illud repellunt: nec ſinunt in ſcutum, quod per ſe operis leuitate ac duritia ictum vix recipit, ferrum adigi. Quippe illæ gentes clypeos neruis decuſſatim conſciſsis, atque in fila redactis, addito vitro contuſo ac glutino, corio inſuper iniecto, ita muniunt, vt fere ferro impenetrabiles reddant, Circumactis itaque equis conſultoque lanceis proiectis, gladios ſtringunt.* Lib. II. Hiſtoriar. ſui temporis. Locum totum deſcripſi, quia is auctor in paucorum manibus eſt.

Pag. 199. *Luctumque communem & magis imbecillum tali ſuper caſu fœminarum animum.*) Certe materni doloris ſignificatio ab hac flebili oratione abeſſe non debebat. Forte illam *Tò magis* tegit. Et uix eſt, quo id poſſit referri. Suſpicor itaque legendum; *Luctumque communem, & matris, imbecillum tali ſuper caſu fœminarum animum, aliaque in eundem dolore mæſta & miſeranda diſſereret*, uel *differret*, ut uult Lipſius, uel, *diu ferret*. ut habent hactenus editiones. Nam *ferre* Latinis idem eſt, quod, *loqui*. Vnde, *vt ferunt*,

runt, *ferunt*, & quæ eius generis plura alia, ſicut apud alios, ita hunc leguntur.

682

ANNAL. XI.

Pag. 203. AD *quod victo ſilentio prorupit reus.* MSS. diſertim habent, *indicto ſilentio*. Quod non intellectum in, *victo ſilentio*, eſt mutatum. Hoc quidem commodum ſenſum, ſed eo, quem vult Tacitus, minorem habet. Lipſius igitur probat, *indicto*, ſed contra mentem Taciti interpretatur. Vt prorupiſſe, inquit, ad loquendum intelligamus, etſi ſilentium ante iuſſum. Atqui hoc falſum eſt. Paullo namque ante dixit Tacitus, *Vincliſque inditis*, Aſiaticus nimirum, *in vrbem raptus, neque data Senatus copia, intra cubiculum Principis auditur*. Qui auditur, ſiue vocatus eſt vt audiatur, ei ſilentium non eſt indictum. Amicus noſter, vir in his litteris egregie verſatus, ex, *indicto*, faciebat, *inciſo ſilentio*, id eſt, interpellato. Sed, quod ſciam, nunquam ſic loquitur Tacitus. Et, quod ei probe cognitum eſt, genius auctoris & dicendi modus hic primas faciunt. Rectum eſt, *indicto ſilentio*. Id reus, Aſiaticus, accuſatori indicit, animi vir maximi; & tunc inprimis commoti, quod & ſequentia oſtendunt. Niſi potius velis à Claudio & Meſſalina, poſt hæc dicta, accuſatori ſilentium indictum, tanquam iſta ſufficerent.

Pag. 205. *Et poſtquam annuit tacens, incipiunt.*) Poſſes hæc accipere de ea facundia, quam mutam vocat Caſſiodorus. De qua illud Ouidij; *Sæpe tacens vultum, verbaque vultus habet*. quæ & geſtibus peragitur. Sed cum in MSS. ſit *tacere*, lege; *Et poſtquam annuit placere*, ſcilicet, vt loquerentur, *incipiunt*.

Pag. 212. *Vt tamen miles otiũ exueret*. Sic Lipſius.

At nemo exuit otium, niſi qui iam eſt otiatus. Quod de hoc Corbulonis milite iam dici non poteſt. Veteres habent; *Ne tamẽ miles otium exueret.* Scribam; *Ne tamen milites otium exueret*. Otium milites exuit, ſcilicet, virtutibus militaribus, deſidia & eius amore irrepente. Sic Annal. I. *Exutoque Lepido*; vi, ſcilicet, omni ac potentia. Hæc enim eleganter ſubintelliguntur.

Ibid. *Foſſam produxit, qua incerta Oceani vetarentur.*) Atqui *incerta Oceani*, nimium ſubinde creſcentis, non tam vetari poterant hac foſſa tantum in ſpatium producta, quam verti, ne circumiectis agris nocerent. Itaq; fidenter reſcribo; *foſſam produxit, qua incerta Oceani verterentur*. Sub finem Annal. I. *Actum deinde in Senatu ab Arruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augeſcit.* Quæ plane huc faciunt.

Pag. 216. *Dum hiſtrio cubiculum Principis perſultauerit, dedecus quidem illatum; ſed excidium procul abfuiſſe.*) Vetus ſcriptura eſt; *Dum Hiſtrio cubiculum Principis exſultauero*, vel, *exultat vero, dedecus.* Quod ſane viam ſternit ad veram lectionem. Doctiſſimi viri hinc faciunt; *Dum hiſtrio cubiculum principis* (aliquis, *cubiculo in Principis*, vt Annal. VII. *Ripam ad Euphratis*) *exſultat, hero quidem dedecus illatum.* Sed vbi alias apud Tacitum, grauioreſque auctores, Principi, *heri*, datur cognomentũ? Non dubito, quin iis, qui ſic emendant, hoc ſit ſuſpectum. Melius fuiſſet, *viro*, minuſque ſic abiiſſent à vegiſtijs antiquæ ſcripturæ. Quomodo vir maximus ad Tertulliani Pallium. At potius, antiqua veſtigia illa ſequutus proxime, ita lege: *Dum hiſtrio cubiculum Principis exſultat adulterio quidẽ dedecus illatum, ſed excidium procul abfuiſſe.* Ex poſtremis litteris τῦ *exultat*, vt plerumq; fit, non repetitis in membranis, & cum *verò* à nobis coniunctis naſcitur, *adulterio Exſultat cubiculum principis*, ea Corneliana phraſi dicetur, qua Annal. I. *Quintilij Vari corpus inluſiſſe dicebatur.* Senſus autem

tem apertus eſt. Adulterium nempe diſtinguitur à matrimonio, ſuperſtite Principe, cum alio inito. Illo dedecus, hoc exitium Principi procuratum. Confer cum his Orationem Narciſſi, quæ pagina proxima exſtat, hac de re apud Claudium habitã.

Pag. 217. *Is veniam in præteritum petens, quod ei cis Vectium, cis Plautium diſsimulauiſſet. Nec nunc adulteria obiecturum, ait.*) Non iam rogo, vt Taciti lectores inſpiciant aliorum in hunc locum conatus (ſunt enim tantum conatus, neq; alio nomine laudandi,) ſed modo MSC. Florentini lectionem. Illa tandem nos, niſi fallor, veriſſimam docebit & abſoluet. Sic habet; *Quod ei cis Vecticis Plautio diſsimulauiſſet.* Premamus iam ſingulas litteras, & ſic conſtituamus totum locum. *Quid enim ſi Vectios, Plautios, diſsimulauiſſet? Nec nunc adulteria obiecturum, ait.* Veniam petit Narciſſus, Meſſalinæ cum Silio coniugium Principi expoſiturus, quod priores adulteros Meſſalinæ ad Principem non detuliſſet. Poſt quæ exclamat: Sed vix ſibi propterea veniã eſſe opus. Quid enim eo peccatum, quod Vectios, Plautios, Meſſalinæ adulteros, apud Principem hactenus diſſimulauerit? Non fuiſſe illam rem cum exitio eius coniunctam. Neq; proinde nunc etiam adulteriorum Meſſalinæ facturum mentionem. At iam ſibi minime ſilendum, poſtquam Meſſalina palam Silio nupſiſſet, & in præſentiſſimum diſcrimen fortuna Principis eſſet coniecta. *Ei* pro *enim* in MSS. fere inuenies, virgula aliquando, ſubinde nulla, ſuperimpoſita. Illud *Vecticis* totidem apices continet ex quibus *Vectios* facias. Quem accuſatiuum pluralem etiam vult illud *Plautio*, pro quo *Plautios*, ſcribendum eſſe, quis diffiteri audeat? Et ſic alibi loquitur noſter. *Marios poſthac & Vedios, & cætera Equitum Romanorum præualida nomina referre nihil attinuerit.* Annal. XII. Paulo poſt lege: *Frueretur imo iis, at redderet vxorem, rumperetq; tabulas nuptiales.* Minus eſt dicentis impetu *Tà &* vulgatum.

ANNAL. XII.

Pag. 225. *QVin & inceſtum, ac, ſi ſperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur.*) Hærent hic omnes, & nonnulli aliter atque aliter interpretantur. Vna modo littera mutata offero ipſam ſcripturam Taciti. Qui non, *inceſtum*, ſcripſit, ſed *inceptum*. Expendamus totum locum. Dicit Tacitus, clam pactum inter Agrippinam & Claudium matrimonium, ſed necdum auſos palam celebrare ſollemnia nuptiarum. Cauſſa iſta, quod nullum hactenus datum eſſet exemplum deductæ in domum patrui fratris filiæ. Interim ſubibat cura & cogitatio, inceptum iam eſſe matrimonium; ſolenni more porro peragendum: non licere reſilire; ſi id, & in eo Agrippina ſperneretur, rem in motus & perniciem publicam, moue e vel Agrippina, ſic contempta, vel populo, qui, vt ſupra dixit, id matrimonium iam fama firmauerat, erupturam. Iccirco videbatur, ſollennia nuptiarum non eſſe diutius differenda. Adeo vt Claudij eiuſque amicorum cunctatio, & diuerſi conſilij diuerſæ rationes, quod cunctantium eſt, duabus diſtinctis periodis proponantur. Lege igitur: *Quin & inceptum*, ſcilicet, matrimonium eſſe, *ac, ſi ſperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur.* Neque, *in malum publicum erumperet*, hic aliter accipiendum, quam infra, *Niſi prauitas tam infenſa docentium arceatur, erupturam in publicam perniciem.* Hanc cunctationem Claudij ſuis artibus tandem ſuſtulit Vitellius, effecitque vt ſolenniter Claudio nuberet Agrippina, quod ſtatim ſubiungit & perſequitur auctor.

Pag. 125. *Clementiamque ac iuſtitiam, quanto ignara Barbaris, tanto toleratiora capeſſeret.*) Merito accuratiſſimus Freinshemius contendit, *toleratiora,*

ra, non habere hic locum : & ex repetitione poſtremæ ſyllabæ τȣ' *tanto* natum eſſe illud vocabulum. Reponit autē, *gratiora*, vera & egregia ſententia. Neq;tamen ipſi,quæ virtus viri eſt,accidet ingratum,ſi malim,*lætiora*. Paullo minus id abit à veſtigijs vulgatæ lectionis. Neq; tantillum hoc monerem, niſi pro me ipſe Tacitus loqueretur. Ita ille Annal.III. *Quanto rarior apud Tiberium popularitas,tāto lætioribus animis accepta*. Dixeris totidem & eadem prope verba repeti hoc loco. Certe idem voluit auctor. Cæterum non repugnat, quod videtur velle Pichena, huic conſilio Tiberiano, quod legitur ſub initium Annal. II. *Prompti aditus, obuia comitas, ignota Parthis virtutes*. Quare & à Vonone Parthi defeciſſe ibidem dicuntur. Nam ibi agitur de modo Parthis, cum ludibrio & contemptu maieſtatis Principis eum coniunctum eſſe cenſentibus,ingrato,exſerendarum eiuſmodi virtutum; quod epitheta iſta, *prompti aditus, ob via comitas*, ſatis oſtendunt. Hic autem,de ipſis virtutibus,quæ non poſſunt non cuiuis homini, ac proinde Partho etiam, eſſe gratiſſimæ. Humanitas vbiq; & inter omnes eſt uirtus hominis,inprimis Principis, ſed non eodem modo vbique exſerenda. De quo alibi latior commodiorque erit dicendi campus. Interim obiter nunc id monere uolui, quo intelligant tyrones, quo iudicio in legendo hoc omnium prudentiſſimo ſcriptore oporteat verſari.

Pag. 236. *Imbuendis ſocijs ad officia legum.*) Olim monui legendum eſſe, *ad officia legionum*. Et hoc vult Tacitus,idq; inſtitutū fuit Romanorum.

Ibid. *Sed tum aſtu,locorum fraude prior.*) Malim, *locorumque*. Illud,*que*,abſtulit,ſequens littera f. In libris enim antiquis *que* contracte ſcribitur conuerſo f. eſtque quaſi q.

Pag. 240. *Triumphalium veſte tranſuecti ſunt.*) Nihil eſt mutandum. Cur enim minus dicere liceat, *triumphalium veſtem*, quam, *triumphalium inſigne*? quomodo ſupra.

Ibid. *Commotus his quaſi criminibus Claudius.*) Rectè, *quaſi criminibus.* Agrippina enim fictis quibuſque ac falſis criminibus optimum quemuis educatorem Britannici amoliri conabatur. Et hæc ipſa, quæ iam adduxit, ficta eſſe, cur dubitemus? Quæ Britannicus enim dixit hic aut fecit ab Agrippina quidem dicuntur, ſed non probantur, facta educatorum inſtinctu. Facit huc illud vulgatum ICC. quaſi, vocem ſimilitudinis eſſe, non veritatis. Quod Venetus hic habet, *quamquam*, haud dubie corruptum eſt ex, *tanquam*. Hoc vero idem eſt, quod *quaſi* aut illud interpretatur.

Pag. 242. *Ne dubitaret * armis, quam incruentas conditiones malle.*) Mirum eſt in hoc loco hactenus hæſiſſe viros doctiſſimos. Ecce tibi integerrimum; *Ne dubitare armis, quam incruentas conditiones mallet.* Mihi non eſt dubium, quin ſic ſcripſerit Tacitus. Ne mallet dubijs bellorum caſibus ſe permittere, quam accipere incruentas, facta pace, conditiones. *Dubitare armis* eleganter gerentes bellum dicuntur, ob maxime dubiam, incertam, trepidam, ambiguam ſpem ac fortunam bellorum. Idem volunt, & eodem fere modo loquuntur Tiridatis oratores Annal. XIII. *Ideo nondum ipſum Vologeſem commotum, quia cauſſa, quam vi agere mallent.*

ANNAL. XIII.

Pag. 255. E*T pari in ſocietate potentiæ concordes.*) An adeo neceſſarium eſt illud *pari*, vt breuitatis tantopere ſtudioſus Cornelius id non potuerit hic omittere? Certe *ſocietatis* vocabulum eius vim ſibi includit; quæ, nimirum, accipit omnes pares aut facit. Neq; tamen tentarem hunc locum, niſi moneret Codex Florent. Ita ille, *& parem in ſocietate potentiæ & concordes.* Vnde facile & eligantius, niſi fallor, reſcripſeris

&.

&, rarum in ſocietate potentia, concordes.

Pag 258. *Et inclinatione quadam etiam hoſtium.*) Nullum iſta idoneum ſenſum admittunt. Legam, *inclinatione quadam etiam Hoſtorij.* Nam in alijs libris non *Hoſteius*, ſed *Hoſtorius* hic centurio vocatur. Hoc autem vult: Parthos Corbulonem prætuliſſe, partim ob recentem eius gloriam, partim, quod, pacis concordiæque cauſſa, aliquatenus eo inclinare ipſum Hoſtorium, à Vinidio miſſum, obſeruarent.

Pag. 266. *Nero autem metuentior in poſterum.*) Malim, *metu intentior.* Ita fere loquitur. Vide quæ olim ad Agricolam notauimus. Sequentia ſatis oſtendunt Neronem non tam metuentiorem, quam metu intentiorem factum fuiſſe, magiſque ſibi in poſterum cauiſſe.

Pag. 267. *Vt ne an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum conſultarent, ac verberibus manus vltro intenderent, impulere vel pœnam ſuam diſſuadentes.*) Horum nulla ſententia eſt. Proba eſt lectio vulgata, ſi ſic modo diſtinguas. *Vi ne an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum conſultarent. An verberibus manus vltro intenderent, impellerentue pœnam ſuam, diſſuadentes?* Hic frementes alloquuntur paucos illos, & ſententiæ, de coercenda libertorum licentia, aduerſos, dicuntque. Si dubitetis an vi an æquo cum patronis iure, id eſt, ex præſcripto legum agant, atque agere conſtituerint liberti, ipſos libertos adite, eorum hac de re ſententiam rogate: profecto, ex ſuperbis reſponſis, quid illis in patronos animi ſit, ſatis cognoſcetis. Cur ergo neceſſario remedio interceditis? An non intelligitis vos, diſſuadendo tam ſalutare remedium, & à nobis diſſentiendo, augere licentiam libertorum, in verbera, in pænas, & damna veſtra, qui & Patroni eſtis, tandem erupturam? Poſtrema illa ſic accipienda eſſe primus & rectiſſime iudicauit Cl. Gronouius. Ipſum adi lib. I. Obſer. cap. XXII. Priora, ſicut nos ea diſtinximus & explicaui-

mus, ſunt aperta. Illud *æquo iure*, male Lipſius, alijque acceperunt. Ponitur hic ea notione, qua Annal. II. vbi de audita Romæ valetudine Germanici; *Neque ob aliud interceptos, quam qui a populum Romanum æquo iure, reddita libertate, complecti agitauerint.*

Pag. 270. *Quippe Syria transmotæ legiones, pace longa ſegnes, munia Romanorum ægerrime tolerabant.*) Ita hæc accipio, tanquam hi Romani ita exuiſſent ſegni otio & longa pace mores militiæ diſciplinamque Romanæ, ut uix Romani eſſe uiderentur. Conſidera ſequentia. Et ſic loquuntur elegantiſſimi auctores. Ita,) *vltimi Romanorum*, poſt quos tamen Romani plurimi ſuperſint, illi vocantur, qui poſtremi virtutes maiorum expreſſere. Vononem ut externum habent & expellunt Parthi, quia Romanis artibus infectus. Annal. II. Italum Arminij fratris filium, eadem de cauſſa Cherusci. Annal. XI. Si hæc interpretatio adſenſum non mereatur, haud dubie uerſſima eſt doctiſſimi amiciſſimique uiri, Ioannis Freinshemij, cuius eximias dotes nuper hic nobis propius intueri contigit, & utiliſſimæ in Tacitum obſeruationes iam publicè leguntur, ſententia, qui pro *Romanorum*, leui mutatione, & Corneliana phraſi, *armorum* reponendum arbitratur.

Pag. 282. *Seruarent ſane receptos gregibus inter hominum famem.*) Quomodo hæc alij mutent, aut interpretentur, apud ipſos videre eſt. Plurimos enim exercuit hic locus. Lego; *Seruarent ſane receptos gregibus*, ſcilicet, *agros, inter homines tamen; modo ne vaſtitatem & ſolitudinem mallent, quam amicos populos.* Modica ac prope nulla mutatione, ſententia aperta, phraſi Corneliana. Cl. Gronouius, *inter hominum famam*, legit, & eruditè tuetur in Obſeruationibus, ac *famam hominum*, ipſos homines interpretatur. Iudicent docti, quorum arbitrio iſta permittuntur.

Pag. 283. *Illique ſiluis ſalem prouenire, non vt alias apud gentes, eluuie maris areſcente vnda, ſed ſu-*

per

 686

per ardentem arborum ſtruem fuſa, ex contrarijs inter ſe elementis, igne atque aquis concretum.) Non inter Hermunduros tantum & Cattos illa conficiendis ſalis ratio recepta, ſed etiam Zelandos noſtros, forte Cattorum iſtorum poſteros. qui,ut &, eorum beneficio, reliqui omnes Belgæ, ante duo uix dum ſæcula, non alio ſale utebantur. Leuinum Lemnium, Zirizeum, Zelandum, hac de re loquentem hic audiamus: *Maiores,* inquit, *noſtri olim ſalem confecerunt, vberrimo ſane quæſtu, non ex aqua marina, ſolis ardore in ſalem concreta atque indurata, quale ex Hiſpanijs & Gallijs ad nos perfertur; ſed ex marinis glebis exuſtis atque in cinerem redactis, quem infuſa aqua minutatim, in ſalem reducebant ſplendidum ac nitentem.* Zel oft Zilſout, *populares atque indigenæ appellant, à glebis ſalſugine imbutis, vnde id elicitur. Nec alio ſalis genere tota Belgica ad noſtram vſque memoriam vſa eſt. Qui conficiendi ſalis modus, inducto externo, exoleuit.* Ita ille Cap. IX. Lib. III. de Occult. Nat. Mirac. Ego autem cum ſuperioribus annis Zirizeam excurrerem, multa ibi tum comitate ab Adriano Hoffero, Regalium Zelandiæ, quæ ad Orientem Scaldis eſt, ſupremo Quæſtore, viro inſuper doctiſſimo, & antiquitatis inprimis ſtudioſo, exceptus, tabulam apud eum inſpexi, in qua omnis illa conficiendi ac colligendi eiuſmodi ſalis ratio accuratiſſime depicta habebatur. In quam ipſe, vt elegantiſſimi eſt ingenij, ita olim luſit:

Quem coquit igne ſuo peregrino in littore Titan,
Hunc dedit effoſſum Scaldia noſtra ſalem.
Quam domino fœcunda fuit! cum ceſpite vili
Abſtruſus tantas fundus haberet opes.
Terra ferax alibi eſt, ſed quà ſulcatur aratro,
Hæc cœli & pluuiæ neſcia dona dedit.
Excepto reſtuis quod circum raditur vndis,
Cætera prouentu fertiliore tumet.

At tamen, ablato pereant ne ceſpite terra,
Aduehat hunc alio puppis ab orbe ſalem,

Sed de his plura legere eſt in Commentarijs noſtris Rerum Zelandicarum.

ANNAL. XIV.

Pag. 286. *AN fecunditatem & verum animum.*) Quotſunt, qui de Tacito benemereri ſtuduerunt, tot exſtant in hunc locum hariolationes. Sane corruptiſſimus eſt. Sunt qui probant, quod Errico Memmio placebat, legenti, *veterum annuum*. At illius locutionis exempla deſidero. Sed parcent vano labori, quibus noſtra hæc, veſtigijs vulgatis proxime inſiſtens, coniectura probabitur; *An fecunditatem, & Neronem alium,* ſcilicet, diſplicere? Certum enim eſt, hic agi de fecunditate. Neque minus notum eſt illud Didonis, apud Virgilium, cuius Tacitus perpetuus imitator eſt; *Vtinam mihi paruulus aula, Luderet AEneas*. Et ſuppetunt plurima alia eiuſdem elegantiæ exempla.

Pag. 290. *Quod contra ſubſidium ſibi? niſi quod Burrhus & Seneca expergiſcerentur.*) Malim vna vocula tranſpoſita; *Quod contra ſubſidium ſibi? Quod,* nempe ſubſidium conſiliumque reliquum, *niſi Burrhus & Seneca expergiſcerentur?* Eſt enim hic etiam ponenda interrogantis nota.

Pag. 297. *Apud Simbruina ſtagna, * cui Sublaqueum nomen eſt.*) Omnes Taciti Codices hic deprauati ſunt. Interim nihil mihi deeſſe videtur. Tolle aſteriſcum & lege, *quibus*, ſiue, vt in MSS. ſæpe legitur, *cuibus Sublaqueum nomen eſt*. Poſtremam ſyllabam τῦ *cui* inuenire eſt in prima ſequentis vocis, *Sublaqueum*. Sententia eſt; diſcubuiſſe Neronem ad Simbruina ſtagna, ubi illis Sublaquei factum eſt cognomentum, ob tres

lacus,

lacus, quos amænitate nobiles Anio defert in Tiberim. Auctor eſt Plinius lib. III.

Pag. 303. *Solitum quidem Britannis fœminarum ductu bellare, teſtabatur; ſed tunc non vt tantis maioribus ortam, regnum, opes; verum, vt vnam è vulgo, libertatem amiſſam, confectum vulneribus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam vlciſci.*) Hæc ut ſana tranſeunt: nec mouent quidquam, aut mutant eruditi. At locus palam mendoſus eſt. Quid enim ſibi hic uult, *ſed tunc*? Omnino legendum eſt: *Se nunc, non vt tantis maioribus ortam, &c.* Hoc uult: Non eſſe nouum Britannis ſub fœminarum ductu bellare, cum Britanni ſexum in imperijs non diſcernant: non tamen ſe nunc in bello præire alijs ac præeſſe, tam ut reginam, tantis ortam maioribus, & pro regno pugnaturam, quam ut unam è uulgo, plebeio homini non ferendis contumelijs ac iniurijs affectam à Romanis. Quæ oratio inprimis facit ad augendam inuidiam in Romanos, & plus habet grauitatis.

Pag. 310. *Et Burrhum intellecto ſcelere, cum ad viſendum eum princeps veniſſet, aſpectum eius auerſatum, ſciſcitantique hactenus reſpondiſſe, Ego me bene habeo.*) Hæc ſane ſunt inepta. Quid enim in hoc reſponſo Burrhi, id eſt, ſpiritus eſt generoſi? Quomodo eo Nero perſtringitur? quod tamen non obſcure indicat Tacitus. Et quid ſibi uult illud, *hactenus reſpondiſſe?* Non eſt niſi erecti ingenij, quid tantus uir dixerit, quidue uoluerit, obſeruare. Itaque ad incomparabilem Heinſium rurſus nobis eundum eſt. Scribit ille ac diſtinguit: *ſciſcitantique,* Hactenus, *reſpondiſſe,* ego me bene habeo. Verba, inquam, Burrhi ſunt, *Hactenus ego me bene habeo.* hoc eſt, donec acceſſiſti tu, à quo petitus ueneno ſum. Acute profecto ac libere. Quod non mirabitur, qui apud Xiphilinum leget in Nerone, eumdem, cum bis idem Nero rogaret, ore liberrimo dixiſſe, περὶ ὧν ἂν ἅπαξ τι εἴπω, μηκέτι μὲ αὖθις πύθη. De

buibus ſemel dixero, iterum interrogare me noli.

Pag. 314. *Ad ſpes nouas tranſiſſe vna. Hæc more famæ credentium otio augebantur.*) Non placet mihi illud *vna*, ſub finem periodi contra Taciti morem, & numeros plerumque ab eo obſeruatos. Itaque reſcribo, *vana*, & cum ſequentibus coniungo, *Ad ſpes nouas tranſiſſe. Vana hæc, more famæ, credentium otio augebantur*. Erant enim hæc reuera falſa & uana, ſicut ex toto contextu liquet.

Ibid. *Effugeret ſegnem mortem, otium, ſuffugium, & magni nominis miſerationem.*) Illa, *otium*, *ſuffugium*, meritò Lipſio, alijſque ſunt ſuſpecta. At certiſſimum eſt, quod reponit Heinſii illa feliciſſima manus; *odij ſuffugium*. Effugeret ſegnem mortem, qua nihil aliud, quam odium hoſtium effugeret, & magni nominis miſerationem pararet.

Ibid. *Muſonium Thuſci generis conſtantiam operiendæ mortis pro incerta & trepida vita ſuaſiſſe.*) Imo, *oppetendæ mortis*. Ita legendum me monet idem Heinſius: quo nemo genium Taciti altius inſpexit.

ANNAL. XV.

Pag. 320. T*Iridates quoque regni profugus, per ſilentium haud modice querendo, grauior erat.*) Nihil hic eſt mutandum. Silentis orationem & queſtus exponi ac ſubijci, non eſt nouum apud elegantiſſimos auctores. Nam ſilentio non minor uis ineſt indicandi interiores animi motus ac cogitationes, quam ſermoni. Itaque haud ſine ratione ex eo orationem colligunt, & proponunt Scriptores. Cauti inprimis & callidi, qualis Tacitus. Neque aliter Lucanus lib. 1.

vbi

vbi de Ariminenſibus, cum Romanorum fulſiſſent aquilæ,& agmine in medio Cæſar eſſet conſpectus.

Diriguere metu, gelidos pauor alligat artus.
Et TACITO MVTOS *voluunt ſub pectore* QVESTVS.

Ac ſtatim taciti pectoris muti iſti queſtus à Poeta grauiter exprimuntur.

O male vicinis hæc mœnia condita Gallis!
O triſti damnata loco! Pax alta per omnes
Et tranquilla quies populos, &c.

Plane eodem modo,quo hic Tacitus. Vide etiam quæ ad hunc locum notat Cl. Freinshemius.

Pag. 320. *Veſtra quidem vis & gloria in integro eſt, addita modeſtiæ fama; quæ neque ſummis mortalium ſpernenda eſt, & à Dijs æſtimatur.*) Ab hoc etiam loco mutando abſtinendæ ſunt manus. Plena quippe eius & pulcherrima eſt ſententia. Poſtrema iſta referenda ſunt ad eam Modeſtiæ virtutem, eiuſque ampliſſimum continent elogium, qua, æquitate, quam ſanguine, cauſſa quam armis parta à maioribus retinere, & ſua recuperare conantur; quaque inuiti, & cunctanter, & non niſi poſt alia omnia nequidquam tentata, in arma Principes prorumpunt. Illa virtus non ſpernenda eſt ſummis mortalium, primoque in faſtigio poſitis, & à Dijs ipſis æſtimatur: eaque ante bellum virtute vſis fauent. Nam Dij fauent iuſtum bellum gerentibus. Ad iuſtitiam autem bellorum facit, non tantum cauſſa, ſed etiam neceſſitas ineuitabilis; qualis eſt, cum alijs conſilijs, cunctando, tolerando, modeſtia, vt hic loquitur, arma declinari non potuere.

Pag. 321. *Omitteret potius obſidionem.*) Lege, *Omit-*

Omitteret protinus obſidionem, aut ſe quoque in agro hoſtili caſtra poſiturum.

Pag, 329. *Magno adſenſu celebrata ſententia, non tamen ſenatuſconſultum perfici potuit, abnuẽtibus cõſulibus ea de re relatum.*) Ad iſta accuratiſſimus Lipſius: *Ius relationis ſolis Cõſulibus: nec ſine relatione perfici potuit vllum Senatuſconſultũ.* Scribe ergo cũ Heinſio: *Magno adſenſu celebrata ſententia, non tamen ſenatuſconſultum perfici potuit. Nec, abnuentibus Conſulibus, eã de re relatum.* Id eſt, nec quod Conſules abnuerent, ea de re relatum. Non dubito, quin hanc eius de hoc loco ſententiam magno adſenſu celebraturi ſint eruditi. Et vtinam ei nũc fuiſſent ad manum, quæ plurima alia eaque pulcherrima notaſſe olim ad Tacitum ſcimus, ijs pręſertim in locis, in quibus aliorum ingenium aut eruditio hactenus defecit? Quæ vt aliquando in lucem ipſe producat, tanti ſcriptoris, totiuſque eruditi ordinis nomine, identidem priuatim, nunc etiam publicè rogamus.

Pag. 334. *Neque aliam ſpem, quam in rebus nouis eſſe, quin eum nobiles habere, quos ab epiſtolis, & libellis, & rationibus appellet.*) Vox illa, *nobiles*, adeo ſuſpecta eſt doctiſſimo interpreti, vt neceſſario aut mutandam cenſeat, aut eiiciendam. At rationes, quas adfert, nullæ ſunt. Qui enim iſti, inquit, tam viles nobiles, qui alteri ſuæ ſortis ad tale officiũ ſe ſubmitterẽt? Atqui Torquatus hic Silanus erat inter nobiles clariſſimus, vt qui ſuper Iuniæ familiæ claritudinẽ Diuũ Auguſtũ attauũ ferebat. Addit, nec ipſos Principes, ad ea munera nobiles habuiſſe. Id quidẽ verũ eſt. Nam malorũ Principum eſt, deprimere veterem nobilitatẽ, & nouos euehere ac viliores, qui eo nomine magis ſeruiũt & obnoxij sũt. Interim ex eo non ſequitur, nobiles in his muneribus haud occupaſſe Torquatũ; ſed ſic plures grauioreſq; de ſe ſuſpiciones apud Principẽ excitaſſe. Quin vero cenſeo, eã vocem, *nobiles*, adeo hic eſſe neceſſariã, vt in ea vis ac põdus omne accuſationis ſit. Nam alia priuati ſub Cæſaribus impune

pune quoſdam à rationibus & epiſtolis habuerunt. Conſule corpus Inſcriptionum antiquarum.

Pag. 335. *Igitur in ſtagno Agrippæ fabricatus eſt ratem, cui ſuperpoſitum conuiuium nauium aliarum tractu moueretur.*) Idem de Domitiano Plinius in cœleſti Panegyrico, vbi eiuſmodi naues *religatas, reuinctas,* & *quaſi captas* vocat. *Itaque,* inquit, *procul ab omni ſono, inconcuſſus ipſe & immotus, religato reuinctoque nauigio, non ſecus ac piaculum aliquod, trahebatur. Fœda facies; cum populi Romani Imperator alienum curſum, alienumque rectorem, velut capta naue, ſequeretur.*

Ann. XV. Cap. 52. *Ergo Epicharis plura, & omnia ſcelera principis orditur.*) *Plura* & *omnia,* meo iudicio, non bene hic coniunguntur. Emenda: *Et cõmunia ſcelera Principis orditur.* Communia, ſunt publica. Ita Tacitus & optimi Auctores paſſim loquuntur. Communia eiuſmodi ſcelera erant: *quod nihil maneret Senatui, euerſa Reſpub.* Contra Voluſius Proculus Priuata tantum ſcelera produxerat. Conſidera antecedentia.

Cap. vlt. *Inſcripſitque* IOVI VINDICI.) Malim ſingulari nota, I. VINDICI. Sic enim ad præſagium & auſpicium futuræ vltionis, ac Iulij Vindicis nomen ac res, hæc facilius trahi tandem potuerunt. Paullo poſt, pro, *ſui exitus,* malim etiam, *ſequuturi.* Vt iam iam ante dixit, *futuræ vltionis.*

ANNAL. XVI.

Pag. 357. D*Antur triremes, & delectum nauigium, iuuandæ feſtinationi.*) Cur triremes & nauigium hoc loco diſtinguuntur? An non nauigij nomine etiam veniunt triremes? Malim igitur: *& delectum remigium, iuuandæ feſtinationi.* *Remigium* hic idem eſt, quod remiges. Ita Annal. XIV. *Detentuſque rebus gerundis Suetonius quod poſt paucas naues in littore, remigiumque in iis*

amiſe.

amiſerat, tamquam durante bello, tradere exercitum Petronio Turpiliano iubetur: Neque aliter Annal. III. vbi Agrippinæ in Italiam ex Oriente aduentus deſcribitur, *non alacri remigio*, dixit,

Ibid. *Nec aliud per illos dies populus credulitate pro dētis diuerſa fama tulerat.*) Recte eruditiſſimus Gronouius notauerat, populi & prudētiū iudicia hic, vt & alibi, à Tacito diſtingui. Qui pro inde ſic reſcribit: *Nec aliud per illos dies populus, plebs credulitate, prudētes diuerſa fama tulere.* Nēpe quia MSSC. habent, *populus plus credulitate.* Vide ipsū ca. XIV. lib. I. elegantiſſimarū Obſeruationū. Ego iā ante, nobili & egregio iuueni Nicolao Heinſio, in his litteris iudicij incorrupti, ad oram Codici meī notatā hanc emendationē oſtenderam: *Nec aliud per illos dies, populus credulitate, prudētes diuerſa fama tulere.* Quæ niſi fallor, ipſa Taciti ſcriptura eſt. Populus & prudentes fere à Tacito opponuntur. Non plebs & populus, quod ſciam. Diſtinguere videtur Annal. I. vbi de Teſtamento Auguſti, ſed videtur. eſt enim corruptus iſte locus. In quem vide doctiſſimum Freinshemium. Sed & ibi de alijs potius, quam de iudicijs hominum agitur.

Ibid. *Sed noua vbertate præuenire terras.*) Mirum certe eſt, hæc vt ſana hactenus eſſe ab omnibus transmiſſa? At vero quis Latine dixerit, *prouenire terras*, ubi de ijs agitur, quæ ex terra proueniunt, & enaſcuntur? Mihi haud dubium eſt, quin aliter ſcripſerit Tacitus. Ad oram codicis mei ſic reſcripſi, neque nunc muto: *Non enim tantum ſolitas fruges, nec metallis confuſum aurum gigni, ſed noua vbertate prouenire, Æternas & obuias opes deferre Deos.* Diſtinguendum eſſe, ſicut nos diſtinximus, quiuis uidet. Æterna ueteribus dicuntur, aut quæ reuera talia, ut Dij: aut quæ ſpe ac uoto talia facimus, ut Principes & Reſpublica: aut quæ continuū, diu durant, & prope inexhauſta ſunt: ut ſeruitus, diſcordia, Annal. XII. & opes, hoc loco. Nam, ut paullo ante Tacitus, Ceſellius Blandus, exprompſit apud Cæſarem, repertum in

agro

agro ſuo ſpecum, altitudine immenſa, quo magna uis auri contineretur. Magna & immenſa, æterna fere uocantur.

Pag. 358. *Per iniuriã publici flagitij.*) Vix uideo quid hæc ſibi uelint. Reponam: *per incuriam publici flagitij*. Talis ſemper fuit indoles populi: hic præſertim Romani, qui Principis ſui indecoris factis (quæ, hercle, merito uocantur publica flagitia) uelut maieſtatis Principis ac imperij incurioſus lætabatur.

Pag. 359. *Ac vt memoria tantum infenſi nominis ad diſcordias vteretur, adſumpſiſſe L. Silanum.*) Accuratiſſimus interpres legit: *Ac ne memoria tantum, &c.* At integra eſt lectio uulgata. Hoc enim uult Tacitus: Statua Caſſii culta, hoſtis Cęſarum, & adſumpto L Silano, cuius patruus imperium erat meditatus, nihil aliud egiſſe C. Caſſium, quam ut repetitis tantum æſtimatiſque eorum nominibus, qui uel ipſi Cæſaribus exſtiterant infeſti, uel tales nomine ac ſanguine contingebant, diſcordias populi aduersũ Cęſares excitaret. Quãtum in obliteratis ac depreſſis eiuſmodi nominibus momenti Principes reponant, uel ex eo horum inſtituto liquere poteſt, quo damnare eiuſmodi nomina, & interdicere poſteris, conſueuerunt. Cuius paſſim, etiam apud Tacitum, exſtant exempla.

Pag. 360. *Deportatuſque in inſulam Sardiniam Caſius, & Senatus ius exſpectabatur.*) Hæc plurimos exercuerunt. Et locus haud dubie mendoſus eſt. Quippe iam iam tradidit Tacitus, ſenatuſconſulto exſilium Caſſio indictum. Quomodo igitur hic dicitur, Senatus ius exſpectatum? Florentinus codex habet; *& ſenatus eius exſpectabatur*. Corrige autem; *& feſtinatus exitus exſpectabatur*. Id eſt, in Sardinia breui uitam cum morte commutaturum Caſſium ſperabatur. Quam peſtilens, & aliunde aduenientibus pleriſque letale fuerit Sardiniæ cœlum, nemo neſcit. In hanc autem Caſſius erat deportatus.

Pag.

Pag. 363. *Quam ne oderim tam ſegniter pereuntes*) Malebam; *quam ne omiſerim tam ſegniter pereuntes*. Sententia eſt. Non aliam defenſionem ab ijs, qui hæc legent, exigo, quam vt cogitent, me hos ſegnes illuſtrium virorum exceſſus omittere non debuiſſe. Volunt id ſequentia; *Detur hoc illuſtrium virorum poſteritati, vt quomodo exſequijs à promiſcua ſepultura ſeparantur, ita in traditione ſupremorum accipiant habeantque propriam memoriam*. Cauſſam reddit, non cur non *oderit*, ſed quare non *omiſerit* tot illuſtres viros tam ſegniter, tamque ſeruili patientia pereuntes. Quales qui ſint docet, quæ paullo poſt ſequitur, amicorum Thraſeæ oratio, monentium, vt, ante exceſſum, curiam ingrederetur, & pro libertate verba faceret, & eius cauſſa mori ſe palam exponeret. Inter alia, iſta: *Segnes & pauidos ſupremis ſuis ſecretum circumdare. Adſpiceret populus virum morti obuium, audiret ſenatus voces quaſi ex aliquo numine, ſupra humanas. Poſſe ipſo miraculo etiam Neronem permoueri. Sin crudelitati inſiſteret, diſtingui certe apud poſteros memoriam honeſti exitus ab ignauia per ſilentium pereuntium.* Hæc enim cum iſtis ſunt contendenda; & ideo hic deſcribi debebant.

Pag. 365. *Neque tamen præceps vitam expulit; ſed inciſas venas vt libitum obligatas, aperire rurſum & alloqui amicos.*)Illud *vt libitum*, hic mihi eſt ſuſpectum. Neque enim admodum huc facit. Elegantius erit, ſi ſcribas; *inciſas venas, & iterum obligatas, aperire rurſum, & alloqui amicos.*

Pag. 368. *Supereſſe qui forſitan manus ictu, que per immanitatem Auguſti.*) Recte incomparabilis Grotius vidit, pro *Auguſti* vocabulo, *audendi* eſſe reponendum. Legit autem; *per immanitatem auderent*. Ego iam olim in codice meo notaueram; *per immanitatem auſuri*. Quod & eamdem ſententiam habet, & minus abit ab apicibus corruptæ iſtius vulgatæ lectionis. Sic audere aciem, codicillos, pericula, alibi dicit Tacitus.

HISTOR.

HISTOR. I.

Pag. 381. *SVlpiciæ ac Lutatiæ decora, nobilitati tuæ adiecisse.*) Omnia ſana ſunt, ſi, vt oportet, illa, *Sulpitiæ ac Lutatiæ*. referas ad id, quod ſequitur, *nobilitati*. Hic enim ſubintelligitur, *nobilitatis*.

Pag. 384. *Num & Piſo proficiſceretur maiore prætextu.*) Græci dicerent, ἐπὶ μείζονι προσχήματι. Subijcit enim Tacitus; *illi auctoritatem Senatus, hic dignationem Cæſaris laturus.* ἀξίωσιν ſcilicet καὶ πρόσχημα, quod *prætextum* vocat. Itaque non erat, quod in hoc loco Lipſius deſideraret. Erat Piſo iam Cæſar factus adoptione Galbæ, & ideo plus dignationis legationi conciliaturus.

Pag. 389. *Dilapſis ſpeculatoribus, cætera cohors non adſpernata concionantem, vt turbidis rebus euenit, forte magis & nonnullo adhuc conſilio.*) Varia hic moliuntur, nec meo animo ſatisfaciunt hactenus eruditi. MSC. lectionem producamus; quem ſic habere notat diligentiſſimus Pichena; *Vt turbidis rebus euentior te magis, & nonnullo adhuc conſilio par ſignas.* Sequor harum litterarum ductus, & fidenter hæc reſcribo; *Dilapſis ſpeculatoribus; cætera cohors non adſpernata concionantem; vt turbidis rebus euenit, reuerentior magis, & nonnullo adhuc conſilio, parat ſigna; an, quod poſtea creditum eſt, inſidijs & ſimulatione.* Singula explicemus. *Vt turbidis rebus euenit.* vt ſæpe videre eſt turbata Republ. quoſdam in obſequio adhuc perſiſtere, neque ſtatim turbatoribus ſeſe adiungere. *Reuerentior magis*, ſcilicet Principis, quam ſpeculatores, qui concionaturum Piſonem deſeruerant. *Reuerentior*, vt alibi, *metuentior*, aut *metu intentior*. Et quis dubitet, quin ea vox lateat in corrupta illa MS. *euentior*? *Nonnullo adhuc conſilio*, quo hactenus ſic vtcumque ſtatuebant, vtilius futurum Reipub. ac ſibi, agnoſcere Principem

potius

potius Piſonem, quam Othonem, monſtrum hominis, nulla virtute redemptum. In publicis turbis trium generum homines fere ſe offerunt, & Tacito deſcribuntur. Horum alios *ruentes*, alios *bonos*, quoſdam *dubios*, hoc ipſo libro, vt alia iam non adducam, vocat, *Ruentes* ſunt, auctores turbarum, aut qui eos acerrimo ſtudio ſequuntur. *Boni*, quibus eſt recti contumacia. *Dubij*, quibus nec nullum, nec fixum, ſed trepidum, & facile mutandum eſt conſilium pro cauſſa meliore. Hi ſunt, quibus, *nonnullum adhuc conſilium*, tribuit non ſenſibus tantum; ſed verbis etiam accuratiſſimus auctor. Poſtrema iſta, *an, quod poſtea creditum eſt, inſidijs & ſimulatione*, quin genium Taciti ſapiant nemo ambigat. *An* illud vltima ſyllaba præcedentis vocis, *ſigna*, haud dubie intercepit. *An* etiam plerumque apud eum particula eſt non tam rogantis, quam dubitantis. Dubitat autem hic Tacitus.

Pag. 398. *Præmia quam ſtipendia malebat.*] Ille prompti & amœni ingenij Dominicus Baudius ad oram codicis ſui, quem videre mihi contigit in incomparabilis Heinſij ditiſſima Bibliotheca, notat nobiliſſimum Rutgerſium legere, *præmia quam ſtipendia malebat*: idque omnino probat. At ſi adtendas ad ea, quæ proxime antecedunt: *Cæſo cum omnibus copijs Iulio Vindice, ferox preda gloriaque exercitus, vt cui ſine labore ac periculo ditiſſimi belli victoria eueniſſet*: non dubitabis, quin legendum ſit; *prædam quam ſtipendia malebat*. Nam, vt iam dixit, erat ferox præda exercitus, ac ideo eius nunc quoque auidus. Reddi enim quiſque ac denuo offerri ſibi cupit, per quæ iam ante profecit.

Pag. 400. *Spectator flagitij Hordeonius Flaccus Conſularis legatus aderat, non compeſcere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos auſus, ſed ſegnis, pauidus, & ſocordia innocens.*] An Hordeonius ergo, tot indignis legato Conſulari

vitijs

692

vitiis opertus, innocens iudicio Taciti rigidiſſimi vbique ſcriptoris, dicam, an cenſoris? Hactenus innocentem agnouerim, dum dicit Tacitus, *non auſus*. Malum enim vbi maius remedio eſt, non peccat, cum deficit, cuius alias fuiſſet mederi. Quamquam fortean ne hoc quidem nomine excuſandus veniat Hordeonius. Quid ſi enim auſus non fuerit, cum debuerit potueritque audere; Iam vero cum addat, fuiſſe, *ſegnem, pauidum, ſocordem*, quis nõ iudicet fuiſſe eum, *inter nocentes*; Atque ea de cauſſa ſic lege. Haud ſum neſcius, *ſegnẽ innocentiam* tribui Annal. XIV. Fenio Rufo Sed id idẽ eo loco ſignificat, quod alibi *ſilentium*. Vt in Agricola: *Idem præturæ ſilentium*. Et hæc ſegnities plane fuit innoxia, qualem hanc Hordeonij nec eſſe, nec hic deſcribi, quiuis videt. *Inter* autem hic poſitum, qua forma alibi *ante*. Annal. I. *Cn. Lentulus ante alios ætate & gloria belli*. Hiſtor. IV. *Claſſicus nobilitate opibuſque ante alios*. Et ſimilia paſſim.

Pag. 403. *Damnatos fidei crimine grauiſſimo.*) Vocat hic *fidei crimen*, ſicut Lucanus ſub initium I. Pharſal. *ius datum ſceleri*. Vbi enim bella ciuilia & iniqua tempora ſunt, ſcelera virtutum, virtutes criminum nomine induuntur.

Pag. 406. *Se coloniam Romanam.*) Quid ergo, inquit doctiſſimus interpres? Non etiã Vienna inter Romanas colonias? Equidẽ haud ſatis hæc concilio. Ita ille. Vtraque Colonia Romana, & Lugdunenſis & Viennenſis. Non tamen vtraque nunc vere Romana, fide, affectu, obſequio in Romanos. Hanc laudem, cum magna Viennenſium inuidia, hic ſibi vindicant ſoli Lugdonenſes. Vides ſic optime hæc poſſe & debere conciliari.

Pag. 409. *Vnde nulla innocentiæ cura, ſed vices impunitatis.*) Vix habent hic *vices* locum. Agitur tantum de effugio in futurum. Lege, *ſed vitæ & impunitatis*. Nemo, inquit, de innocenter agenda vita cogitabat, ſed tantum de ea quauis ratione conſeruanda. *Impunitas &*

vita

vita hic diſtinguuntur pro ratione diuerſa pœnarum, quarum aliæ capitales ſunt, ut mors, aliæ non capitales, ut exilium, infamia & aliæ eiuſmodi tunc temporis frequentiſſimæ.

Pag. 418. *Curam nauium Oſcus libertus retinebat, ad obſeruandam honeſtiorum fidem inuitatus)* Cur *honeſtiorum?* Nam inhoneſtiorum potius fides obſeruanda uideri poſſit. Imo, *honeſtiorum*. Nam peſſimis principibus optimi ſunt ſuſpecti, ut optimis peſſimi. *Obſeruare* hic eſt eorum cuſtodum, quorum iam iam meminit: *Addidit claſsi urbanas cohortes, & pleroſque è prætorianis, vires & robur exercitus, atq; ipſis ducibus conſilium & cuſtodes.* Sed hæc in gratiam tyronum. At turbant hic eruditi. Omnibus ſuſpectum *Tò inuitatus*. Cuius ego ſuſpicionis cauſſam certe nullam uideo. Vocantur alij ad dignitates, alij ad eas gerendas aut retinendas à principibus inuitantur. Vocantur ab ijs, qui iuſto & idoneo titulo, inuitantur ab ijs, qui precario imperant; Talis hic Otho. Vocantur etiam ad dignitates, qui uocantur, ut eas recte gerant; inuitantur præſenti uel pretio, uel præmio, vel utriuſque ſpe, quos miniſtros ſcelerũ peſſimi Principes eſſe uolunt, aut optimorum, ne quid contra peſſimos Principes moliantur, acerrimos obſeruatores. Quod hic in Oſco locum habet, ideoque integrum rectumque cenſeo *Tò inuitatus*; poniturque ea ſignificatione, quam dixi.

HISTOR. II.

Pag. 433. **E**T *Cæcina fama & pudore captæ temere oppugnationis.*) Lipſius reponit; *fame*. Et hanc quoq; cauſſam abſceſſus dicit. Sed contra Taciti mentem, qui paullo poſt ſe ipſe explicat; *ne vanus irriſuſque ijſdem caſtris adſideret*. Recte ſe habet lectio uulgata. Fama, qua apud alios lacerabatur; quam meliorem excitare ſe non poſſe intelligebat, niſi alijs alibi felicius tentatis; pudore, quo in ſuo ipſe iudicio, quotiens in-

 692
inſpiceret hæc loca, ſubeunte irriti conatus memoria, grauis ſibi moleſtuſque erat.

Pag. 442. *Incertus vndique clamor accurrentium, vocitantium.*) Locus haud dubie corruptus. Veteres; *vomantium*. Vnde fecerim; *vitantium*, nempe ſigna. Vt *vitare caſtra* paullo poſt dicit. Certum eſt hic agi de militibus, alijs ſtrenuis, & accurrentibus ad ſigna, alijs ignauis, & ſigna uitantibus. Horum autem diuerſus & incertus clamor. Conſidera ſequentia, & agnoſces reſtituendum hic eſſe uerbum, quod τῷ *accurrere* opponatur.

Pag 457. *Eſſe priuatis cogitationibus regreſſum.*) Recte hanc uocem repoſuit Freinshemius, cum ante, ſed nullo ſenſu, *progreſſum*, legeretur. Priuatæ, & illæ de inuadendo principatu cogitationes hic inter ſe contenduntur. Priuatæ cogitationes dicuntur, quibus ad quaſuis, ſed quæ infra principem ſint, publicas dignitates, potentiam, auctoritatem adſpiramus. Quidquid enim infra principem eſt, quantumuis cætera maximum & publicum, adſpectu principis eſt & dicitur priuatum. Paſſim Tacitus & alij auctores ſic loquuntur. Illæ priuatæ cogitationes, etiam ambitioſiſſimæ, ciuuis licitæ ſunt; nec peccatur, aut metuenda eſt pæna, etiamſi uotis & conatibus non reſponderit euentus. Regredi enim hic impune licet. Si ſummas dignitates cogitaueris, nec acceperis, ut Conſulatum; licet ad ſecundas, aut tertias reſilire, ut Senatoriam, Prætoriam, Ædilitiam, Quæſtoriam, & quæ aliæ ſunt infra Conſulatum. At qui ad principatum ſemel adſpirauit, nec accepit, ab incepto regredi impune nõ poteſt Reus eſt maieſtatis. Nihil ei reſtat niſi præcipitium, & ultima pernicies. Vnde hic additur; *Imperium cupientibus, nihil medium inter ſumma & præcipitia.* Refer autem huc illud Iuuenalis Satyra x.

Quid Craſſos, quid Pompeios euertit, & illum
Ad ſua qui domitos deduxit flagra Quirites?
Summus nempe locus.

Et iſta; *Alta turris tabulata, vnde altior eſſet*

Ca-

niſi breuitatis vbique Tacitus eſſet ſtudioſus.

Pag. 475. *Plebem quoque & vim equitum, qua ſola valent, obtulere.*) Malim; *peditem quoq; & vim equitum, qua ſola valent, obtulere.* Hiſtor.I. de Sarmatis; *Namq; mirum dictu, vt ſit omnis Sarmatarum vis velut extra ipſos; nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignauum, vbi per turmas aduenere, vix vlla acies obſtiterit.* Qui locus huc, & pro hac coniectura noſtra faciat.

Pag. 508. *Dum inter Veſpaſianum ac Vitellium prælijs legionum, captiuitatibus vrbium, deditionibus cohortium iudicatur.*) Nihil hic muta. *Iudicare, dijudicare* dicunt Latini, cum de bello & prælijs loquuntur. Sicut & κρινειν Græci. Cicero lib. x. Epiſt. VII. ad Att. *Hoc vide, non eſſe iudicium de tota contentione in Hiſpanijs.* Curio apud Cæſarem lib. II. de Bello Ciuili: *Vos autem incerta victoria Cæſarem ſequuti, dijudicata iam belli fortuna, victum ſequamini?* Paterculus lib. II. *Diſcordia ciuium ante conditionibus ſanari ſolita, ferro dijudicata.*

HISTOR. IV.

Pag. 523. *ERant quibus appetentior fama videretur, quando etiam ſapientibus cupido gloriæ nouiſſima exuitur.*) Totidem pene verba, eadem ſententia. leguntur apud Simplicium in Comm. ad Epicteti cap. XLVIII. διὸ inquit. καὶ ὕστατος λέγεται τῶν παθῶν χιτὼν ἡ φιλοδοξία, διότι τῶν ἄλλον πολλάκις δι' αὐτὴν ἀποδυμένων, αὐτὴ προσίσχεται μᾶλλον τῇ ψυχῇ. Ideſt; *Quare etiã extrema tunica reliquorũ affectuũ dicitur gloriæ cupiditas, propterea quod alios ſæpe exuens, ipſa magis diutiuſque animo adhæreſcat.* Ergo cupido gloriæ, velut ꝓuerbio, Stoicis ἔσχατος τῶν παθῶν χιτὼν, ſiue, *extrema affectuũ tunica,*

 nica,

nica, dicebatur. Atq; eo alludens *exuendi* vocabulo hic uſus eſt Tacitus.

Pag. 526. *Aſiaticus (enim is libertus) malam potentiam ſeruili ſupplicio expiauit.)* Locus integer eſt, ſi ſic diſtinguas; *Aſiaticus enim (is libertus) malam potentiam ſeruili ſupplicio expiauit*. Sic enim τὸ *enim* vti ſolent elegantiſſimi auctores: vbi, nempe, plurium mentio eſt, & de poſtremo ſingulare quid exponitur. Neq; tum ea particula eius quod præceſſit cauſſam indicat, ſed eius quod ſequitur diuerſitatem. Poſſet tamen defendi lectio vulgata illis Liuij lib. VII. *M. Valerius (ei quoq; enim in annum prorogatum imperium eſt) claſſem, quæ ad Siciliam erat nauium LXX. obtineret.* At, quod ſciam, nunquam ita Tacitus.

Pag. 528. *Impoſituſque ſcuto, more gentis, & ſuſtinentium humeris vibratus, dux deligitur.)* Ex hoc more nata illa loquendi ratio, quæ in Faſtis Germanorum & Annalibus, medio æuo ſcriptis, toties offertur: *Leuatus eſt Princeps, Comes, Imperator*. Idem eſt, quod creatus.

Pag. 551. *Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amandatum in Friſios diximus, corruptis cuſtodibus profugit.)* Lectio jam recepta, ſed omnium ineptiſſima. Quomodo enim extra conuentum amandatus, qui eius pars vix fuit. Id ea, quæ ſupra dicuntur, ſatis oſtendunt. At veteres Codices habent, *commentum*. Emendem: *extra continentem amandatum in Friſios*. Cum enim iubente Ciuili in Friſios amandatus eſt Labeo. ipſe non Inſula Batauorum, ſed in expeditione & campo fuit. Id ſuperiora liquido oſtendunt.

GERMANIA.

Pag. 586. P*Rimo à victore ob metum, mox à ſeipſis inuento nomine Germani vocarentur.)*

tur.) Mirum dictu eſt, quam hic fruſtra laborent eruditi Legam, inquit Lipſius, *à reip à inuento nomine*. Germani enim etymo priſco bellaces viri ſunt. *Gerra* bellum. Inuenere ergo id nomen, ab ipſa re, quia tales Vulgatam quomodo expedies? aut qui à ſeipſis hoc nomen inuenere, quod antea in Tungris? Sane interpretes hic fluctuant, & fluctuabunt æternum. Ita ille. At faxo ego, propitijs Muſis, ne in poſterum fluctuare habeant neceſſe. Locus integerrimus eſt, ſi modo ſic diſtinguas: *primo à victore ob metum, mox à ſeipſis, inuento nomine, Germani vocarentur*. Nomen *Germanorum* olim non totius gentis fuit, ſed vnius modo nationis, eius, nempe, quæ poſtea dicta eſt, *Tungrorum*. Neque exſtiterat vocabulum inter Germanos, quo omnes in vniuerſum appellarentur. Notæ tantum erant plures diuerſarum gentium appellationes Marſi, Gambriuij, Sueui, Vandalij, Batatui, Catti, &c. At vero cum Tungri, ſoli olim Germani appellati, primi Rhenum trangreſſi Gallos expuliſſent, & feliciter geſtis rebus nominis ſui terrorem ac celebritatem longe lateque auxiſſent, Galli, atque aliæ proximæ nationes, omnes Transrhenanos iſtos populos *Germanorum* nomine inſigniuere. Hoc eſt illud, quod dicit: *primo à victore ob metum Germanos omnes eſſe vocatos*. Alij exteri nimirum, vt Galli, à victore populo, tunc Germanorum, poſtea Tūgrorum nomine inſigni, omnibus Transrhenanis *Germanorum* vocabulum indidere. Transrhenani autem, cum illud generale, quo omnes deſignarentur, nomen iam ab alijs, vt Gallis, eſſet inuentum, haud grauatim ipſi quoque inter ſe illud admiſere, quod neque inconueniens eſſet, vnum aliquod exſtare, quod commune eſſet omnibus, nomen, neque dedecorum, id nomen ab omnium fortiſſima celebratiſſimaque poſtea Tungrorum dicta gente mutari. Hoc vult Tacitus, cum addit, *mox à ſeipſis, inuento nomine, Germani vocarentur*. Nemo in po-

Hh 2 ſterum

ſterum dubitabit, quin vexatiſſimi loci ea ſententia ſit, quam expoſuimus. Vis etiam exempla? Otho Friſingenſis Chron. Henrici IV. Imperatoris: *Omnes occidentales populos,* Franco, *ob antiquam gentis illius virtutem & dignitatem, Orientales appellare ſolent*. Quod & fit etiamnum. Hieronymus Oſorius de geſtis Emanuelis Regis Luſitaniæ, lib. V. *Campſon Ægypti Imperator miſit multos ex illis, quos olim, dum illud imperium vigebat,* Mamelucos *appellabant: qui in pueritia à Chriſtianis parentibus per vim abducti, & Mahumetanis inſtitutis imbuti, & armis diligenter exerciti, bellicæ diſciplinæ laudibus excellebant. Hos Indi* Rumes, *id eſt,* Romanos *vocabant. Nam cum ex antiquis monumentis accipiſſent, quantum Romanum imperium reliquis gentibus militari gloria præſtitiſſet, cum primum in Indiam hi Sultani milites inuecti ſunt, eorumque robur, & in re militari diſciplinam ac induſtriam percepiſſent, Romanos eſſe iudicarunt*. Vides quomodo à victore populo, alijs, vicinis maxime, plerumque vocabulum indatur. Batauorum nomen cum vnius olim in inferiore ſiue ſecunda Germania nationis fuerit, hodie, ob eius celebritatem, ſibi etiam tribunt vicini Belgæ, imprimis qui nunc Fœderati dicuntur. Et hic vides, populos à ſeipſis alieno & illuſtri nomine appellari. Sed iam exceſſimus inſtitutum, & Notarum, quas quam breuiſſimas hic eſſe voluimus, modum.

Pag. 588. *Definitur & numerus. Centeni ex ſingulis pagis ſunt.*) Antiquiſſimum Gloſſarium noſtrum Latino Teutonicum MS. *Centurio præfectus*, hundro.

Ibid. *Vidimus ſub Diuo Veſpaſiano Velledā &c. Sed & olim Auriniam.*) Apud Germanos veteres *Vel* aut *Vella* ſignificat viraginem. Id mihi conſtat ex Gloſſario, de quo iam dixi, MS. quod aliquādo in lucem emiſſurus ſum. Hinc fortean illud hodieq; Belgis noſtris frequentatum: *het is een ſtout uel* cū de viragine loquuntur. *Auriniam* quod ſpectat, id vocabulum contractum ijſdem Belgis etiam-

num

num in vſu eſt. Sagam enim, fatidicam & diuinatricem, *Aunier*, vel mollius, *Eunier* vocant.

Pag. 589. *Lucos ac nemora conſecrant, Deorumque nominibus appellant.*) Idem gloſſarium; *Deuotus religioſus*, hold. Hoc autem vocabulum hodieque *lignum* ſignificat.

Pag. 593. *Sic viuendum, ſic pereundum. Accipere ſe quæ liberis inuiolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rurſque ad nepotes referant.*) Vox *digna*, non ſincera videtur, inquit Lipſius. Et recte iudicat. Sed Tacitus plus debet hic illi nunquam ſatis laudato Heienſio, qui legit; *Accipere ſe quæ liberis inuiolata reddat; digna quæ nurus accipiant, rurſuſque ad nepotes referant.* Neque mihi dubium eſt, quin ſic ſcriſperit Tacitus.

Pag. 602. *Herthum, id eſt, Terram matrem colũt.*) Ego verã vocem cẽſeo, *Aerthum*, inquit accuratiſſimus Lipſius. Nempe, quia id vocabulum cum adſpiratione non terram nobis ſignificat, ſed focum. At *Hertam* ſcripſerunt veteres Germani. Antiquiſſimæ illæ Gloſſæ noſtræ, *Solum, herda, herdi*. Itaque nihil hic mutandum.

AGRICOLA.

Pag. 623. P*Rimo ſtatim congreſſu non oſtendamus, quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit?* Imo proba eſt nec mutanda lectio hactenus vulgata; *primo ſtatim congreſſu inde oſtẽdamus, quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit.* Quod recte obſeruat Cl. Gronouius in Obſeruationibus ad Papinij Syluas. *Inde*, autem, interpretatur, ab hoc momẽto, à primo congreſſu incipientes cõtinenter oſtẽdamus. Ipſũ vide. Adde vero ad iſta, quæ ab eo adducta ſunt, verba Senecæ, quæ exſtant ſub initiũ Suaſor. 1. *Fertiles in Oceano iacere terras, vltraq; Oceanum rurſus alia littora, alium naſci orbem, nec vſquam naturam rerum deſinere, ſed ſemper inde*,

vbi deſiiſſe videatur, nouam exſurgere,

Pag. 631. *Nā ſicuti durare in hac beatiſſimi ſæculi luce, ac principē Traianum videre, augurio votiſque apud aures noſtras ominabatur.*) Mirum ſi tot annos ante præſagiit. Nec de Traiano ſpes vlla aut ſuſpicio, niſi ſi Deus mētē illi mouit, aut noſtro ſcripto ri blāditia, quod nō ſolet. Hæc Lipſius. At, *nō ominabatur*, legēdū eſſe, monet me Heinſius. A cuius tanti viri ſententia hic non abirē, niſi cōmoda interpretatione, omnē, quæ in recepta lectione eſt, difficultatē tolli poſſe viderem. Neque enim hoc vult Tacitus, Agricolā nominatim votis augurijſque ſuis cōplexū eſſe ac expreſſiſſe imperiū Traiani; ſed ipſe ſingulatim particulatimque deſcribit illa tempora meliora, quæ breui ſucceſſura apud aures amicorum Agricola augurabatur. Adeo vt hæc accuratior περίφρασις ſit Agricolæ votorum. Quomodo autem, vbi iam peſſima ſunt tempora, ſapientes non vane præſagiant mutationē, oſtendimus in Commentario ad Agricolam ſeorſim nuper edito, qui facit, vt hic ſimus breuiores.

Pag. 639. *Admiratione te potius, tēporalibus laudibus, & ſi natura ſuppeditet, militū decoramus.*) Pro, *temporalibus laudibus*, feliciter repoſuiſſe Lipſium iudico, *immortalibus laudibus*. Poſtrema iſta nō tēnentat. At quis dubitet, quin ipſa Taciti ſcriptura ſit, quā ei redit Heinſius? Is pro *militū*, legit, *ſimilitudine morū*. Ex his alijſque agnoſcere prōptum eſt, quantū ad hunc auctorem illuſtrandum tanti Herois ingenium poſſit conferre. Illuſtrium virorū virtutes ornantur immortalibus laudibus, cū memoria annaliū poſteris tradūtur: ſimilitudine morum, cum veris exemplis exprimuntur. Hoc autē nō eſt cuiuſuis. Vnde additur: *ſi natura ſuppeditet*. Quæ ſola ſatis oſtendunt, vana eſſe, neque huc facere, quæ de militum laudibus Dialogiſta quidam nuper eſt commentus. Adi ipſum, ſi tanti eſt, & Apologeticam noſtram aduerſus eum pro Commentario ad Agricolam diſſertationem.

FINIS.

697

HVGONIS GROTII

NOTAE

ET

EMENDATIONES

AD

CORNELIVM TACITVM.

ANNAL. I.

PAg. 20. *Ad militares animos altius coniectantibus præcipuum indicium magni atque implacabilis motus, quod neque diſiecti nil paucorum inſtinctu, ſed pariter ardeſcerent, pariter ſilerent: tanta æqualitate & conſtantia, vt regi crederes.* Legam *nec paucorum inſtinctu.* Nam & vox *neque* talem ſibi reddi poſtulat, & ſenſus exigit. Duo enim diſtincte notat in illa Germanicarum legionum ſeditione, quod neque ſparſim mouebantur, neque ita vt à paucis eſſet motus initium, quos cæteri velut contactu ſequerentur: ſed corpus vnum facerent, & in eo corpore non vnus alij, ſed ſibi quiſque turbandi auctor eſſet. illa cauſa validam faciebat ſeditionem, hæc durabilem.

26. *Tua, Diue Auguſte, cælo recepta mens, tua pater Druſe imago, tui memoria, iiſdem iſtis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam.* omnino legendum *commilitibus.* Ipſis enim elui vult hanc maculã, ipſos exſolui hac culpa. Frequens autem ducibus milites benigniore

gniore vocabulo commilites appellare. Sic Hiſtoriarum primo in Piſoniana oratione. *Quis ad vos proceſſerim commilitones.*

34. *Hominem Germanos nunquam ſatis excuſaturos, quod inter Albim & Rhenum virgas & ſecures & togam viderint*, Lege *homines Germanos*. Et excuſaturos intellige poſteritati.

42. *Dum veritati conſulitur*. veritati hic nullus locus. ſcribe *ſeueritati*. Ea enim recte opponitur precibus & ambitui.

LIB. II.

Pag. 54. *Aliud ſibi reliquum, quam tenere libertatem aut mori ante ſeruitium*. Legendum putem *aliud quid*. Tres vocis prioris literæ voci ſequenti non diſſimili omittendæ cauſam dedere.

60. *Fonteius Agrippa & C. Liuius*, lege *Q. Vibius* & mox iterum *donec Vibius*. Infra Annal. IV, ita diſerte nominatur & poſt damnatum Libonem queſtus dicitur, ſuum tantum ſtudium ſine fructu fuiſſe. non debuit ergo in hac hiſtoria omitti.

61. *Sed vt locis, ordinibus, dignationibus antiſtent, taleſque ad requiem animi aut ſalubritatem corporis parentur*. optime cohærebit ſenſus & minimum mutabitur ſi ſcribas *& alijs quæ*.

73. *Igitur aliaq; quæ ibi varietate fortunæ & noſtri origine veneranda relegit Aſiam, appellitque Colophona*. Vox male repetita & nonnihil mutata ſenſum turbat. legam. *Igitur Aſiam quaque ibi varietate fortunæ & noſtri origine veneranda relegit, appellitque Colophona*. Nauigatio hæc Germanici inter Europam eſt Aſiamque. Suprà dictus fuit tramiſſa Lesbo adijſſe extrema Aſiæ: ſed inde in Europæ oram, vbi Perinthus & Byzantium, perlatus fuit. retroque verſus, & à Samothrace inſula reiectus ventis, qui rurſus ipſum in Aſiæ oram tulere, ea regione vbi fuit Troia. Vides cur dicat *relegit* & cur varietatem fortunæ, originemque Romanam memoret.

Pag. 76. *Quiſquis eam prouinciam, clauſtraque terræ ac maris, quamuis leui præſidio aduerſum ingentes exercitus inſediſſet.* Rectius erit per appoſitionem legere: *quiſquis eam prouinciam, clauſtra terræ ac maris.* ſic mox. *Syenen clauſtra olim Romani imperij.* & apud Lucanum *Regni clauſtra Philæ.*

Pag. 82. *Iſque infamem veneficijs ea in prouincia & Plancinæ percaram nomine Martinam.* Sic & infra id nomen ſcribi video. ſed cùm prouincialis, ideſt, Syra fuerit hæc venefica, nomen non Romanum, ſed Syriacum requiro. id vero eſt Martha: quomodo & illa diuinacula Syra dicta eſt quæ Marium ſectabatur. uide Plutarchum.

LIB. III.

Pag. 93. *Præpoſitam toro effigiem.* Imo *propoſitam*, ideſt, in toto poſitam conſpicuam omnibus. ita enim mos erat.

112. *Quanto intolerantior ſeruitus iterũ victis.* Non puto aut apud hunc aut alios hiſtoricos reperiri id genus ex participijs uerbalia ſenſu paſſiuo. quare præferã *intoleratior* ἀτλητότερον ἐπίπονον. Sic lib. XII. *tanto toleratiora capeſſeret.*

116. *Simultates faciunt ac mihi relinquunt.* Senſus poſtulat. *faciundas mihi relinquunt.* Poſtulant illi ſenatuſconſulta acria: deinde negligunt ea exſequi, Cæſaremque ea cura offenſionibus plena onerant. Similis ſenſus libro VI. *Neque emtio agrorum exercita ad formam ſenatus conſulti acribus, vt ferme talia, initijs, incurioſo fine.*

122. *Eadem cæteri, niſi quod Cn. Lentulus ſeparanda Silani, materna bona, quippe alia parente geniti, reddendaque filio dixit adnuente Tiberio.* Nullum hinc ſenſum tolerabilem eruas, nec ex ijs quæ alij ſubſtituunt. Repone *quippe Mallia parente geniti.* Omnia quidem bona Silani, quippe in inſulã deportandi, publicanda erant: ſed Lentulus rigorem ſententia ſua mitigat, & bona ma-

terna damnati vult ipſius filio ſeruari in hono-rem Manliæ ſiue Malliæ gentis, vnde genus maternum Silano. Infra *ſororem quoque Silani Torquatam*. Mos autem frequens virginibus mulieribuſque Romanis nomen à matre ſumere, præſertim ſi ea pars ſanguinis illuſtrior. Infra lib. XIII. *Sabina Poppæa T. Ollio patre genita, ſed nomen aui materni ſumſerat, illuſtri memoria Poppæi Sabini Conſulari & triumphali decore præfulgentis.*

LIB. IV.

Pag. 129. *Vim præfecturæ modicam antea intendit, diſperſas per vrbem cohortes vna in caſtra conducendo, vt ſimul imperia acciperent, numeroque & robore & viſu inter ſe, fiducia ipſis, in cæteros metus crederetur*. Male hæc ita ſcribi & alij notarunt: ſed quod ſubſtituunt *dideretur* fiduciæ non conuenit. Ego pro *crederetur* omnino ſcribendum arbitror *creſceret*.

LIB. VI.

Pag. 175. *Quos neq; dicta Imperatoris, neq; præmia niſi ab Imperatore accipere par eſſet*. Eijcienda vox importune repetita vt fiat: *quos neque dicta neque præmia niſi ab Imperatore accipere fas eſſet*.

LIB. XI.

Pag 207. *Eoque ferocior & ſubiectis intolerantior*. Iterum putem ob cauſas modo mihi dictas ponendum *intoleratior*.

209. *Aſpiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiſcitis per fora ac templa fixo*. Vna litera adiecta corrupit ſententiam. Fuit *publicandis plebi SCtis*. illis enim æneis tabulis quæ ſenatus conſtituerat, plebi innoteſcebant. Eodem ſpectat Ouidij illud:

.... nec vincla minantia fixo
Ære ligabantur.

212. *Ne*

212. *Ne tamen miles otium exueret*. Duæ literæ adiectæ ſenſum facient optimum: *ne tamen miles otio vim exueret*. Infra lib. XIII. *pace longa ſegnes munia Romanorum ægerrime tolerabant*. & quæ ibi ſequuntur.

213. *Interea Romæ nullis palam, neque cognitis mox cauſis, Cn. Nouius insignis eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu ſalutantium principem. nam poſtquam tormentis dilaniabatur, de ſe Nouius conſcios non edidit, incertum an occultans*. Inepte repetitur nomen proprium, & vox alia deſideratur. Farneſianus liber *noui*. Scribam *nota*. De ſe edidit quæ nota erant, rem, non cauſam rei. Conſidera antecedentia.

214. *Quid ſi memoria eorum inoriretur qui Capitolio & ara Romana manibus eorundem proſtratis?* Puto legendum, *qui Capitolium & re & ara Romana manibus eorundem proſtratis*. Poſt vocem Capitolium ſubaudiri debet *obſederint*. ex eo quod præceſſit *Diuum Iulium ad Aleſiam obſederint*. Certe ab illis Senonibus proſtrata & vrbs & cæremoniæ Romanæ. Aram intellige Maximam Herculi dicatam ſummæ ob antiquitatem ſanctimoniæ.

LIB. XII.

Pag. 223. *Ipſe modo huc, modo illuc, vt quemque ſuadentium audierat promtus, diſcordantes in concilium vocat*. Imo *in conſilium*. Priuata enim hæc deliberatio: & cum paucis in eadem vrbe habitantibus, non aliunde atque aliunde euocatis, quorum cœtus concilium dicitur, Græce *σύνοδος*.

237. *Nam ſi vos omnibus imperitare vultis, ſequitur vt omnes ſeruitutem accipiant*. Ponam *non ſi vos*. Elegans loquendi genus & Iuriſconſultis etiam familiare, fefellit exſcriptores. Accipere ſeruitutem eſt ſua ſponte & ſine reniſu eam ſubire.

243. *Vocat concilium*. Reſcribe iterum *conſilium*. Ita enim mos vocare præſidis adſeſſores.

248. *Cauſa Ilienſium ſuſcepta, Romanum Troia*

terna damnati vult ipſius filio ſeruari in honorem Manliæ ſiue Malliæ gentis, vnde genus maternum Silano. Infra *ſororem quoque Silani Torquatam.* Mos autem frequens virginibus mulieribuſque Romanis nomen à matre ſumere, præſertim ſi ea pars ſanguinis illuſtrior. Infra lib. XIII. *Sabina Poppaa T. Ollio patre genita, ſed nomen aui materni ſumſerat, illuſtri memoria Poppai Sabini Conſulari & triumphali decore præfulgentis.*

LIB. IV.

Pag. 129. *Vim præfecturæ modicam antea intendit, diſperſas per vrbem cohortes vna in caſtra conducendo, vt ſimul imperia acciperent, numeroque & robore & viſu inter ſe, fiducia ipſis, in cæteros metus crederetur.* Male hæc ita ſcribi & alij notarunt: ſed quod ſubſtituunt *dideretur* fiduciæ non conuenit. Ego pro *crederetur* omnino ſcribendum arbitror *creſceret.*

LIB. VI.

Pag. 175. *Quos neq; dicta Imperatoris, neq; præmia niſi ab Imperatore accipere par eſſet.* Eijcienda vox importune repetita vt fiat: *quos neque dicta neque præmia niſi ab Imperatore accipere fas eſſet.*

LIB. XI.

Pag 207. *Eoque ferocior & ſubiectis intolerantior.* Iterum putem ob cauſas modo mihi dictas ponendum *intoleratior.*

209. *Aſpiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiſcitis per fora ac templa fixo.* Vna litera adiecta corrupit ſententiam. Fuit *publicandis plebi SCtis.* illis enim æneis tabulis quæ ſenatus conſtituerat, plebi innoteſcebant. Eodem ſpectat Ouidij illud:

...... nec vincla minantia fixo
Ære ligabantur.

212. *Ne*

 697

212. *Ne tamen miles otium exueret*. Duæ literæ adiectæ ſenſum facient optimum: *ne tamen miles otio vim exueret*. Infra lib. XIII. *pace longa ſegnes, munia Romanorum ægerrime tolerabant.* & quæ ibi ſequuntur.

213. *Interea Romæ nullis palam, neque cognitis mox cauſis, Cn. Nouius, inſignis eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cætu ſalutantium principem. nam poſtquam tormentis dilaniabatur, de ſe Nouius conſcios non edidit, incertum an occultans.* Inepte repetitur nomen proprium, & vox alia deſideratur. Farneſianus liber *noui*. Scribam *nota*. De ſe edidit quæ nota erant, rem, non cauſam rei. Conſidera antecedentia.

214. *Quid ſi memoria eorum inoriretur qui Capitolio & ara Romana manibus eorundem proſtratis?* Puto legendum, *qui Capitolium & re & ara Romana manibus eorundem proſtratis*. Poſt vocem Capitolium ſubaudiri debet *obſederint*. ex eo quod præceſſit *Diuum Iulium ad Aleſiam obſederint*. Certe ab illis Senonibus proſtrata & vrbs & cæremoniæ Romanæ. Aram intellige Maximam Herculi dicatam ſummæ ob antiquitatem ſanctimoniæ.

LIB. XII.

Pag. 223. *Ipſe modo huc, modo illuc, vt quemque ſuadentium audierat promtus, diſcordantes in concilium vocat*. Imo *in conſilium*. Priuata enim hæc deliberatio: & cum paucis in eadem vrbe habitantibus, non aliunde atque aliunde euocatis, quorum cœtus concilium dicitur, Græce σύνοδος.

237. *Nam ſi vos omnibus imperitare vultis, ſequitur vt omnes ſeruitutem accipiant*. Ponam *non ſi vos*. Elegans loquendi genus & Iuriſconſultis etiam familiare, fefellit exſcriptores. Accipere ſeruitutem eſt ſua ſponte & ſine reniſu eam ſubire.

243. *Vocat concilium*. Reſcribe iterum *conſilium*. Ita enim mos vocare præſidis adſeſſores.

248. *Cauſa Ilienſium ſuſcepta, Romanum Troia*

demiſſum, & Iuliæ ſtirpis auctorem AEneam, aliaque haud procul fabulis vetera facunde exſecutus. Deeſt aliquid implendo ſenſui. Mihi placeat *Romanum nomen*. vt exciderit vox poſterior ſimilitudine literarum præcedentium.

251. *Ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cunctæ regno viliora habere.* Erit rectius *haberi*.

LIB. XIII.

Pag. 260. *Audiretur hinc Germanici filia, inde vilis rurſus Burrhus & exſul Seneca.* Pro *rurſus* Lipſio placet *ruffus*, non male, ſi non tam ad nomen alluditur Burrhi, quam vultus notatur. Sed turbat adhuc vox præcedens, pro qua in Vaticano codice *bibil*. Ego legam *bili rufus*. Ex tali enim corporis concretione talis color. Neque extra rem id obijcit Agrippina, cum ad regimen publicum minus apta ſint eius mixturæ ingenia.

265. *Viuere ego Britannico rerum potiente poteram. at ſi Plautus aut quis alius rempublicam iudicaturus obtinuerit: deſunt mihi ſcilicet accuſatores, qui non verba impatientia caritatis aliquando incauta, ſed ea crimina obijciant quibus niſi à filio mater abſolui non poſſim.* Primum non eſt hic ponenda interrogatio poſt vocem *poteram*, quod Lipſio viſum. Non enim quærit ſed plane affirmat, potuiſſe ſe viuere & quidem tuto ſi Britannicus ad imperium veniſſet, quippe cum nullorum offenſas adhuc in ſe concitaſſet. Atque obiter oſtendit, quod imperium ad Neronem tranſtulerit non ſibi ſe, ſed Neroni filio præſtitiſſe. At mox pro *iudicaturus* reſcribam *iudicia dictaturus*. Raro iudicabant Principes, præſertim de capite. Sed iudicantibus alijs dictabant, id eſt, præſcribebant, ſententias. Senſus ergo eſt. Si Rubellius Plautus aut quis alius, nulla me neceſſitudine contingens, imperium inuadat & cum imperio licentiam iudicia pro nutu verſandi, clarum eſt non deeſſe mihi inimicos,

qui parati ſint obijcere mihi non leuia quædam, ſed vel atrociſſima, qualia apud extraneum, vt formidoloſa eſt ſumma poteſtas; fidem poſſunt inuenire, apud filium autem de matre non poſſunt, obſtante naturali caritate. Hoc modo artificioſe admodum oſtendit Agrippina, nihil eſſe quod magis metuere deberet, quam id quod concupijſſe arguebatur. Error autem ſcriptoris natus omiſſione, vt ſæpe literarum ſimilium. dictare iudicia idem eſt quod Hiſtor. IV. dicit Eprius. *Non magis ſua oratione Thraſeam quam iudicio ſenatus afflictum: Sæuitiam Neronis per huiuſmodi imagines illuſiſſe.* Et forte Agrippina crimen, cuius non niſi à Nerone poterat abſolui, intelligit Claudij mortem.

267. *Vi an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum conſultarent, an verberibus manus vltro intenderent, impellerentue pœnam ſuam diſſuadentes.* Locus difficilis, qui tamen mihi videtur tranſpoſitione verborum, quæ medicina ſæpe neceſſaria eſt, ſenſum poſſe accipere commodum. *Vt an æquo cum patronis iure agerent, an verberibus manus vltro intenderent impellerentue, ſententiam eorum conſultarent, pœnam ſuam diſſuadentes.* Subtilitas paucis peruia effecit, vt hæc non recte ſcriberentur caperenturque. Nonne mirum eſt, eo audaciæ perueniſſe libertos (nempe Principe clam eos fouente, quo vim ſenatorum diuitumq; infringeret,) vt ipſos ſenatores, ipſos patronos ſuos cogerent de eo ſententiam dicere, non an reuerentiam, officia, obſequia, patrono deberent, ſed an æquari ipſis deberent, imo quod eſt amplius, an liceret libertis, fretis ſcilicet aulæ gratia, manus intentare patronis (vide locum qui eſt tertio Annalium argumenti eiuſdem) & impellere in ruinam, ſi forte patroni plus valentium odio labaſcere cœperint. quid vero iniquius quã ipſos, quorum de iuſtis pœnis conſultatur, audiri velut collegas aut tribunos legem diſſuadentes?

274. *Medijs decumanorum dilectis.* Miror non

vi-

vidiſſe viros tot eruditos nullum his verbis eſſe ſenſum, mutatione opus leui: *medijs decumanorum dilecti*: Medijs, locis ſcilicet (præceſſit enim latere dextro & ſiniſtro) incedebant lectiſſimi legionis decimæ.

274. *Artaxatis ignis immiſſus, deletaque & ſolo æquata ſunt: quia nec teneri ſine valido præſidio, ob magnitudinem mœnium, nec id nobis virium erat, quod firmando præſidio & capeſſendo bello diuideretur.* Si ita legas deeſt verbum aliquod vnde pendeat illud *teneri*: At ſi *tenere* ponas poterit id regi à verbo proxime ſequenti *erat*, conſtructione infrequente magis quam ignota.

277. *Tum, vt aſſolet, in amore & ira, iurgia, preces, exprobratio, ſatisfactio; & pars tenebrarum libidine ſepoſita.* Imo *libidini ſepoſita*. Agnoſcet Taciti locutionem tritus in eo lector.

278. *Deijcitur familiaritate ſueta, poſt congreſſu & comitatu Otho: & poſtremo, ne in vrbe æmulatus ageret, prouinciæ Luſitaniæ præficitur.* Non agnoſco hanc locutionem *æmulatus ageret*: neque dubitem reſcribere, *ne in vrbe æmulus ageret*. Notum epigramma:

Cur Otho mentito ſit quæritis exſul honore?
Vxoris mœchus cæperat eſſe ſuæ.

Nolebat Nero æmulum, id eſt, riualem, in eadem vrbe, in conſpectu ſuo viuere.

LIB. XIV.

Pag. 293. *Simul progredi expoſcunt.* Imo *prægredi*. Rogant ipſi Romam mittantur, cuncta exploraturi.

294. *Nec dum inſignis ætatis nati conſidere ſimul, & allatos, vel ibidem repertos verſus connectere.* Pro *nati* quod ferri non poſſe viderunt & alij, reponam *noti*, id eſt, amici, familiares, necdum inſignis ætatis, id eſt, adoleſcentes. Ætas inſignis eſt ætas ſenatoria, infra libro xv. & hiſtoriarum quarto.

296. *Vel ſi vetuſtiora repetas, ſtantem populum ſpectaſſe: ſi conſideret, theatro dies totos ignauia continua-*

tinuaret. Vox vna excidit qua repoſita implebitur hians ſenſus: *ſtantem populum ſpectaſſe, ne, ſi conſideret theatro, dies totos ignauia continuaret.*

297. *Hunc illum numine deum deſtinari credebant*. Imo *hinc*. reſpondet ea vox voci *quia* quæ pręceſſit.

312. *Et per annos nixum faſtigij regimen*. Putem rectius *enixum faſtigio* id autem eſt *ad faſtigium*.

315. *Itur etiam in Principis laudes, repetitum venerantium*. Corrigendum puto: *repetitur veneratio*. Deorum ſcilicet vt in re læta. Præceſſerat enim *deoſque tandem venerantur*.

LIB XV.

Pag. 326. *Illum locum tempuſque conſilio deſtinatum, quid de Armenia cernerent: Adieciſſe deos dignum Arſacidarum: ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent*. Traiectione & mutatione haud multa ſenſum Vologeſis epiſtolæ congruentem ſic eruo: *Allegiſſe deos illum locum, tempu que dignum Arſacidarum conſilio deſtinatum, quid de Armenia cernerent, ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent.*

326. *Interim fluuio Arſania (is caſtra præfluebat) pontem impoſuit, ſpecie ſibi illud iter experientis*. Imo *expedientis*. Sic expedijt copias, arma, tela, alibi ſæpe. Experiendi hic nec tempus nec locus.

330. *Et certamen ad exemplar Atticæ religionis decretum*. Fruſtra nos in Græciam trahunt viri eruditi. Farneſianus codex habet *Anciata*. legendum haud dubie *Antiatis*. Fortuna Antij maxima religione colebatur, vt notum ex Horatio & aliunde. Eam imitati Romani, nempe quia Poppæa, vt iamiam dixerat Tacitus, pepererat Antij.

332. *Quia filio eius tribuno ducere manipulos, atque operiri reliquias malæ pugnæ imperauit*. Imo *operire*, id eſt, terra tegere inſepulta ſuorum corpora.

Pag. 337. *Nec quiſquam defendere audebat, crebris multorum minis reſtinguere prohibentium, & qui alij palam faces iaciebant, atque eſſe ſibi autorem vocifera-*

ciferabantur: ſiue vt raptus licentius exercerent, ſeu iuſſu. Eo in tempore Nero Antij agens non ante in vrbem regreſſus eſt, quam domui eius, qua palatium & Mæcenatis hortos continuauerat, ignis propinquaret. Connectam horum verborum ſenſus hoc modo: *Eo enim tempore.* Cauſam reddit cur ſuſpicari quis poſſit iuſſum à Nerone incendium.

339. *Feminæ quibus mariti erant.* Puto excidiſſe vocem, vt fuerit, *quibus vni mariti erant.* Eæ enim dijs gratiores creditæ quam quæ diuortio aut viri morte alias nuptias erant expertæ. Vide Tertullianum de Monogamia.

341. *Vis fulgurum non alias crebrior, & ſidus cometes ſanguine illuſtri ſemper Neroni expiatum.* Quaſi vero quotidianum aut frequens adeo ſidus eſſet Cometes, vt mos Neronis in eo expiando notari potuerit. Dele importunam vocem ex interpretamento male intextam & ſcribe. *& ſidus cometes ſanguine illuſtri ſemper expiatum.* Idem vult quod alibi cum dicit eo ſidere mutationem regis portendi, & quod ſtatim ſequitur in alterius prodigij explicatione, parari rerum humanarum aliud caput. Nec his obſtat quod aliquo poſt hæc tempore ſuperuixit Nero. Præſagia enim talia ἐν πλάτει, non ἐν στιγμῇ ſumebantur. Sic fine huius libri: *quod ad omen olim ſui exitus verteretur.* De eodem hoc Comete Seneca Naturalium VII. *Hunc qui ſub Nerone apparuit & cometis detraxit infamiam.*

343. *Ergo Epicharis plura & omnia ſcelera Principis orditur:* Puto ex compendioſa ſcriptione natum errorem vt fuerit *populi iram & omnia ſcelera Principis.* Neque enim bene connectas plura & omnia.

Ibid. *Neq; ſenatui quid manere.* lege, *neq; ſenatui fidem manere.* nempe in Neronem. id affirmat Epicharis tanquam non ignota & ſenatoribus.

345. *Vt plerique tradidere de conſequentibus.* Senſus nullus eſt. conijcio, *de conſcientibus.* id eſt, conſciorum plerique.

354. *At illa mater Annæi Lucani*. Non monerem niſi in multas editiones irrepſiſſet hic error. legendum *Atilla*. Vide ſupra.

LIB. XVI.

Pag. 357. *Nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuerſâ fama tulerat*. Cuius vero prodentis? Luxatum ſenſum ſana leui mutatione. *credulitate prudentis diuerſa fama*.

363. *Neque aliam defenſionem ab ijs quibus iſta noſcerentur exegerim, quam ne oderim itam ſegniter pereuntes.* Imo *ne oderint*. A lectoribus non petit vt mortem ita perdentes probent, ſed vt ignoſcant quaſi fatali, vt alibi loquitur, ignauiæ. Dubito an & *defenſionem* mutandum in *depenſionem*, id eſt, mercedem pro ſcribendi opera.

366. *Ludis Ceſticis a Troiano Antenore inſtitutis*. Imo *Xyſticis*. quod in tecta porticu celebrarentur. de xyſto vide Vitruuium libro VI. de xyſticis certationibus Suetonium Auguſto.

368. *Supereſſe qui forte manus ictuſque per immanitatem Auguſti. etiam bonos metu ſequi*. Auguſti vox hic aliena, nec Tacito in vſu vbi de Nerone ſermo. Reſtituo *auderent* cuius vocis extritas literas poſteriores imperita coniectura impleuit. Audendi verbum addito caſu quarto frequens Tacito. Hoc ait metuendum ne ludibria & contumeliæ non intra verba eorum quibus eloquentia pro telo erat ſtaret, ſed ad verbera quoque prorumperet, & boni etiam malorum facinora metu imitarentur.

368. *Etenim quid mirum è longinquis prouincijs adueniri*. Imo *non adueniri* in vrbem ſcilicet. conſidera quæ ſequuntur.

371. *Obuerſis in Demetrium*. Vnam quæ hic ſecuta vocem ſupplere non eſt difficile *oculis*. de cætero exſpectandi libri pleniores.

HIST. I.

Pag. 380. *Et iam in T. Vinij odium diuerterant, qui in dies quanto potentior, eodem actu inuiſior erat.* Varia hic tentant viri eruditi. ego non dubitem ſcripſiſſe Tacitum: *eodem tanto inuiſior erat.* Eodem valet ea ipſa de cauſa quia potentior.

399. *Et Vitellius apud ſeueros humilis. ita comitatem bonitatemque fauentes vocabant.* Quid? hocne fauentium comitatem appellare nomine humilitatis quæ Latine loquentibus (Chriſtiani enim ſignificationem mutarunt) nihil boni notat. Imo contra, vt ait, vitia pro virtutibus interpretabantur, vt apud Horatium:

Parcius hic viuit, frugi dicatur: ineptus
Et iactantior hic paullo eſt, concinnus amicis
Poſtulat vt videatur: at eſt truculentior, atque
Plus æquo liber, ſimplex fortiſque habeatur.
Caldior eſt: acres inter numeretur.

Quare pro *ita* lege *id.* quod erat humilitas, id comitatem blandientes appellabant.

409. *Vnde nulla innocentiæ cura ſed vitæ impunitatis.* Mendoſam eſſe ſcripturam, notatum & alijs. Ego ſic ſanem: *vnde nulla innocentiæ cura, ſed vitia & impunitates.* Quia, inquit, peſſimus quiſque aduerſus publicum odium gratiam ſibi T. Vinij parat, inde factum vt nulla cura eſſet faciendi officium, ſed & vitia regnarent & ijs comes eſſet impunitas.

417. *Quidam vera probra iacere: in clamore tamen & vbi plurimæ voces, aut tumultu verborum ſibi ipſi obſtrepentes.* Non cohæret ſermo, ni reponas *aucto tumultu.*

HIST. II.

Pag. 422. *Augebat famam ipſius Titi ingenium quantæcunque fortunæ capax, decor oris cum quadam maieſtate, proſpera Veſpaſiani res, præſaga reſponſa, & inclinatis ad credendum animis loco omnium*

nium etiam fortuna. Prætereunt hunc locum vt ſanum omnes, cum tamen poſtrema illa ſonum habeant ſine ſenſu: neque dubitem legendum: *loco omnium etiam fortuita*. Quæ alias caſui aſſcripta fuiſſent rapiebantur in omen principatus Tito deſtinati, ex quo ſemel iſta credulitas animos inuaſerat. Simile illud Annalium I. *quæ caſus obtulerat in ſapientiam vertenda ratus*. & Hiſtoriarum IV. *quod in pace fors ſeu natura tunc fatum & ira dei vocabatur*.

422. *Obliuiſcendum inſenſarum*. Vox mihi non lecta. Ponam *inſenſorum*, nempe Othonis ac Vitellij. niſi quis *offenſarum* ex Vaticano malit ſenſu eodem.

441. *Non vt ad pugnam, ſed ad bellandum profecti*. Imo plus eſt ad bellum ſe parare, quam ad prælium. Scribe *ad debellandum*. Ibant non quaſi ad incertum certamen, ſed vt finem impoſituri bello vna victoria.

459. *Nec ſimulacrum deo, aut templum. aram tantum & reuerentiam*. Senſus poſtulat: *ara tantum & reuerentia*. Nam & illa ſimulacrum & templum nominatiui hic ſunt.

463. *Prima iuuenta quietis cupidine ſenatorium ordinem exuerat*. Non ſane quieti hic homo ingenij, vt ſequentia oſtendunt. lege *quæſtus cupidine* & expone ex illo loco XVI. Annalium. *Mela quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambitionem præpoſteram, vt eques Romanus Conſularibus potentia æquaretur, ſimul acquirendæ pecuniæ breuius iter credebat per procurationes adminiſtrandis principis negotijs*.

HIST. III.

Pag. 475. *Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Sueuorum, quibus vetus obſequium erga Romanos & gens fidei commiſſæ patientior*. Emendem. *& gens fidei commiſſa potentiorum*. Ro-

mani habebant inſtrumenta ſeruitutis & reges quorum potentiam vi ſua ſuſtinebant, vt per eos gentes retinerent in obſequio. Non diſſimile illud Annalium VI. de Artabano qui Seleuciæ plebem primoribus dicitur tradidiſſe ſuo ex vſu. Et octauo Thucydidis libro Piſander ſuadet Athenienſibus vt paucis rempublicam committant, eo enim modo futurum vt plus ipſis fidei haberet rex Perſarum. Sic & Philippus rex vbique fouebat partes potentiorum quod obſeruatum Demoſtheni Philippica IV.

477. *Vt proditionis ira militum in T. Ampium Flauianum incubuit.* Putem: *vt proditi ira militis.* Exiſtimabat miles ſe à Flauiano, ut Vitellij propinquo, proditum hoſti. vide ſequentia.

480. *Id Baſſo & Cæcinæ viſum, poſtquam domos, hortos, opes principi abſtulerint, etiam militibus principem auferre, licet integros incruentoſque, Flauianis quoque partibus viles. quid dicturos repoſcentibus aut proſpera aut aduerſa.* Sequor Ferretti emendationem Lipſio memoratam. addo interpunctionis lucem hoc modo: *etiam milites auferre licet integros incruentoſque. Flauianis quoque partibus viles, quid dicturos repoſcentibus aut proſpera aut aduerſa.* Et poſtrema interpretor ex ſimili Lucani loco.

Non potes hoc cauſæ, miles, præſtare ſenatus,
Aſſertor victo redeas vt Cæſare, certe
Vt vincare potes.

HIST. IV.

Pag. 522. *Vbi ad Heluidium Priſcum prætorem deſignatum ventum, prompſit ſententiam, vt honorificam in bonum principem. Falſa aberant, & ſtudijs ſenatus attollebantur.* Placet mihi quod Rodolpho placuiſſe notat Lipſius; ſed extremam vocem & cum ea ſenſum leuiter muto vt fiat: *promſit ſententiam, vt honorificam in bonum principem, ita falſa aberant. Et ſtudijs ſenatus attollebatur.*

batur. Id initium offenſæ Priſco fuit, quod ſententiam dixiſſet ſeueram & adulationis expertem: deinde quod ob id ipſum magnis ſenatus laudibus ac fauore celebraretur.

526. *Aſiaticus (enim is libertus) malam potentiam ſeruili ſupplicio expiauit*. Neque Taciti neque eius æui mos eſt *enim* præponere. deinde ſenſus in his verbis nullus. Lego: *Aſiaticus neminis libertus* acute admodum. Fuerat libertus Vitellij: eo mortuo manebat libertinæ conditionis, ſed ſine patrono. itaque pro ingenuo agebat.

526. *Batavi donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, ſeditione domeſtica pulſi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, ſimulque inſulam inter vada ſitam occupauere*. Libri veteres *inſulam Vacaſitam occupauere*. vnde fecerim *inſulam vacantem occupauere*, id eſt, ἀδέσποτον, vt bona vacantia dicimus.

547. *Et quidam è Vitellianis vrbe profugi, oſtentabant Piſoni nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipſius & in pace ſuſpecta tutius bellum*. Omnino emendandum. *& pace ſuſpecta tutius bellum*. Sic & ſupra habemus pacem miſeram bene vel bello mutari.

HIST. V.

Pag. 573. *Moſen vnum exſulum monuiſſe, nequam deorum hominumue opem exſpectarent, ab vtriſque deſerti, ſed ſibimet vt cæleſti duci crederent, primo cuius auxilio credentes præſentes miſerias pepuliſſent*. Senſus erit non incommodus ſi pro *primo* ſcribas *pridem*.

575. *Incertæ vndæ ſuperiecta, vt ſolido feruntur*. Scribe *Inerti vndæ*, quod verum eſt Aſphaltitæ ἐπίθετον. Sic *iners Cocytus* apud Senecam.

575. *Illic immenſæ opulentiæ templum & primis munimentis vrbs deiugis, templum intimis clauſum: ad fores tantum Iudæo aditus: limine, præter ſacerdotes arcebantur*. dele vocem ex inter-

terpretamento inepte repetitam. pro *vrbs deiugis*, aut vt alij libri habent *vrbs deingia*, aut *vrbs ob demgia* ſcribe *vrbi adiuge*: vt ſic habeat locus: *primis munimentis vrbi adiuge, intimis clauſum*. Verum eſt quod dicit, Templum primis, id eſt extimis munimentis cohæſiſſe vrbi, interioribus ſeparatum ſecluſumque. Adiuge eadem forma dicitur qua ſeiuge.

DE GERMANIA.

589. *De minoribus rebus principes conſultant, de maioribus omnes, ita tamen, vt ea quoque, quorum penes plebem arbitrium eſt, apud principes pertractentur*. Egregiám deſcribit reipublicæ formam apud gentes in hoc certe non barbaras. ſed quam corrumpit vox vna corrupta, pro qua ſcribendum non ambigam *pratractentur*. Hoc eſt, quod apud Athenienſes dicebatur προβουλεύεσθαι. nam & ibi, vt Romæ, in Senatu prius conſultabatur, quam res ferretur ad populum. Meminit προβούλων & Ariſtoteles Politicorum IV, 14. & VI, 8,

593. *Sic vnum accipiunt maritum quomodo vnum corpus, vnamque vitam; ne vlla cogitatio vltra, ne longior cupiditas, ne tamquam maritum, ſed tanquam matrimonium ament*. Tranſpoſitæ voces efficiunt ne ſani quid hinc elici poſſit. At rectum & acutum hoc modo: *ne tãquam matrimonium, ſed tamquam maritum ament*. Interdictæ erant apud quosdam Germanos regulos ſecundæ nuptiæ, vt diſcerent mulieres coniugium amare coniugis cauſa, non coniugem coniugij cauſa, ſiue vt perſonæ non rei affectus manciparetur.

596. *Agri pro numero cultorum ab vniuerſis per vices occupantur, quos mox inter ſe ſecundum dignationem partiuntur*. lege *per vicos*. Primum enim regiones vniuerſim occupãt: eas deinde inter ſe per fundos diuidunt. Seneca de Beneficijs libro IV. *Fines Athenienſium aut Campanorum*

vocamus

vocamus. quos deinde inter ſe vicini priuata terminatione diſtinguunt,

604. *Illuc vſque (& fama vera) tantum natura.* Erudite vt multa hoc explicat Lipſius. Tamen non placet ſermonis cohærentia & omnino putem ſcribendum. *illuc vſque, ſi vera ſama, tantum natura.* Si verum eſt, inquit, illud quod aiunt de ſtridore radijſque ſolis, ſane ſequitur ibi deficere hoc uniuerſum, nec ultra protendi.

AGRICOLA.

Pag. 611. *Agricola naturali prudentia, quamuis inter togatos, facile iuſteque agebat.* Imo *inter ſagatos*, aut *quamuis non inter togatos*, nam de caſtrenſi iuriſdictione ſermo, in qua Agricolæ æquitas non minus quam aliorum in foro eluxit, quod ut rarum merito notat Tacitus.

612. *Diſpecta eſt & Thule quam hactenus nix & hyems abdebat. Sed mare pigrum & graue remigantibus perhibent; ne ventis quidem proinde attolli.* lege *ne ventis quidem perinde attolli*. id eſt, non æque ut illud notum Romanis mares. Is apud Tacitum uſus iſtius uocis. Et in eo quod ſequitur non omnino negat impelli, ſed ait tardius impelli.

615. *Singulos ſibi olim reges fuiſſe, nunc binos imponi: è quibus legatus in ſanguinem, procurator in bona ſæuiret. æque diſcordiam præpoſitorum, æque concordiam ſubiectis exitioſam: alterius manus centuriones, alterius vim & contumelias miſcere.* Probo emendationem: *alterum vim & contumelias miſcere*. procuratorem ſcilicet. Quæ præcedunt non mutem: nam legati manus centuriones, quorum miniſterio ſæuitiam exercet. Hinc hiſtoriarum IV. legati grauem comitatum dixit.

623. *Primo ſtatim congreſſu vnde oſtendamus, quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit.* Scribam: *abunde oſtendamus*. Frequens uox Tacito & Sal-

luſtio: nec video cur id (nam & alius monuit) damnat Lipſius.

624. *Cum Agricola quanquam latum & vix monitis coercitum militem adhuc ratus ita diſſeruit.* lege *adhortatus*, aut *adhuc adhortatus*. Non opus videbatur hortatu, cum tanta eſſet militis alacritas, vt vix cohiberi poſſet quin ante ſignum datum hoſtem inuaderet. Præceſſit enim: *audentiſſimi cuiuſque procurſu*. Tamen hoc quoque incitamentum virtuti adhibere Agricola voluit & militē, vt in prouerbio eſt σπεύδοντα καὶ αὐτον ὀτρύνειν.

627. *Eligere latebras & ſtatim relinquere: miſcere inuicem conſilia aliqua & ſtatim ſperare.* Imo dein' *deſperare*. Tale de Vitellio illud: *quæ iuſſerat, vetare: quæ vetuerat, iubere.*

629. *Poſcebatur ore vulgi dux Agricola, comparantibus cunctis vigorem, conſtantiam & expertum bellis animum, cum inertia & formidine eorum.* Languidum hoc nec latine ſatis: ſcribe *cæterorum*.

632. *Admiratione te potius, temporalibus laudibus, & ſi natura ſuppeditet, militum decoramus.* Bene Lipſius *te immortalibus laudibus*: ſed & ſequentia emendanda hunc in modum: *ſimilitudine decoremus*, aut *imitatione decoremus*. Similis ſenſus apud Dionem Pruſæenſem oratione XXIX. & Plutarchum conſolatione ad Apollonium.

FINIS.

INDEX

INDEX ALPHABETICVS IN CORNELIVM TACITVM.

A.

ABbarus Arabum Rex. pag. 228 & ſeqq.
Abnoba mons. 585
Acte, liberta Neronis. 259. 278. & ſeq. 287
Adgandeſtrius Chattorum princeps. 87
Adiabeni. 320
Adiutrix legio. 442. 494
Adoptionis fictæ mos prauus. 328
Adrana fl. 32
Adulterij pœna apud Germanos. 593
Ædui populi. 109. & ſeqq. 399. & ſeq. 411
Ægyptus. 379. 425. 476.
Ægyptia Iudaicaq; ſuperſtitione infecti, pelluntur Italia. 87
Ælia Petina. 223
Ælius Gallus. 171. & ſeqq.
Ælius Seianus. 124. eius genus, vita & mores. 129. Liuiam Druſi vxorem adulterio polluit. 130. Venenum parat Druſo. 132. & ſeqq.
Æmilia Lepida. 100
eius mors. 195
Ænus fl. 475
Æſculapius deus. 570
Æſtyorum gentes. 604
Afranius Burrhus. Vide Burrhus.
Africa. 71. & ſeq. 379. 496.
M. Agrippa. 4. 381
Agrippa Poſtumus vnicus nepos Auguſti. 4
eius cædes. 5
Agrippa Poſtumus falſus, Clemens nomine. 65. & ſeqq. interfectus. 66
Agrippina Auguſta, Germanici vxor, neptis Auguſti. 21. 25. & ſeq. 39. & ſeq. 91. & ſeq. 135. & ſeq. 155. & ſeq. eius mors. 189
Agrippina Iulia, Germanici filia, mater Neronis. 73. & 74. & ſeqq. nubit Claudio Imper. 225. & ſeq. eius la-

laſciuia. 259.287
Agrippinæ inſidiæ parantur à filio. 287. & ſeq. occiditur. 290. & ſeq.
Agrippina Colonia, Vbiorum opidum. 402. 531. & ſeq. 551. 554. 556. & ſeqq. ſic dictum ab Agrippina Iulia, ibi genita. 233
Agrippinenſes. 401. & ſeq. 535. & ſeq. 554. 556. & ſeq. 566. & ſeq.
Albani. 191. & ſeq. 377
Albis fl. 56. 603
Albium Intemeliū. 428
Albucilla, vxor Satrij Secundi, multorum amoribus famoſa. 198. & ſeq.
Alexandria. 496. 569
Alienus Cæcina. Vide Cæcina.
Aliſo fl. 50
Allobroges. 406
Alpes Iuliæ. 473
Alphenus Varus. 436. 443. & ſeq. 490. 499. 503. 526.
Alpinus Montanus. 490. 537. 581.
Altinum. 475
Amiſia fl. 36
Amphitheatrum Placētinum conflagrat. 432
Amphitheatrum cœptum apud Fidenam, cadit, maxima ſtrage hominum. 161. & ſeq.
Andecaui pop. 110
Angli. 602
Angriuarij. 51. 55. & ſeq. 599
Anicetus, Polemonis libertus. 288. & ſeq. eius mors 495. & ſeq.
Annæus Lucanus occiditur. 353
Annæus Seneca. 226. rector Neronis. 264. accuſatur. 310. & ſeq. eius cædes. 350
Annius Baſſus. 497
Annius Fauſtus. 426 damnatus. 427
Annius Gallus. 418. & ſeq. 427. 433. & 443
Annus magnus & verus. 645
Anſibarij. 282
Anteius. 362. & ſeq.
Antiochia. 459
Antiochenſium theatrum. ibid.
Antiochus rex. 460. 572
Antiſtius Soſianus. 309. 545.
Antium colonia. 330
Antona fl. 235
Antonia turris. 577
M. Antonius. 68. 72
Antonius Felix. Vide Felix.
Antonius Flamma. 545
Antonius Nouellus. 418. 428.
Antonius Primus. 499. & ſeq. 521. 477. & ſeq.

ſeq. 498. & ſeq. 502. 504. 505. 514. 567. 522.
Apenninus. 493. 498. 560. 502. &c.
Apicata, Seiani vxor. 130. 135.
Apinius Tiro. 501. 512
Apis idolum. 573
Aponius Saturninus, Męſiæ pręfectus. 413. 463. 468. & ſeq. 477. 478. & ſeq. Apronius, inferioris Germaniæ proprætor. 166
Apuleia Varilia, ſororis Auguſti neptis. 71
Aquileia. 475
Aquilius primipilaris. 528.
Aquilius Regulus. 543
Arabes Iudæis infenſi. 572.
Arauiſci pop. 597
Araxis. 274
Archelaus Cappadociæ rex, inuiſus Tiberio. 66. eius mors. 67
Arduenna ſaltus. 101
Arenacum. 581
Aticinum nemus. 490
Arij. 604. & ſeq.
Ariobarzanes Medus. 49
Ariouiſtus rex. 563
Armenij. 74. 242. 272. & ſeq. 298. & ſeq.
Armenia. 48. 272. & ſeq.
Arminius, Cheruſcorum princeps. 31. & ſeq. 51. & ſeq. 68. & ſeq. occiditur. 88
Arnus fl. 44
Arpus, Chattorum princeps. 50
Arrius Varus. 475. & ſeq. 481. & ſeq. 521 & ſeq. 541. & ſeq. 559
Arruntius Stella. 265
Arſaces, Armeniæ rex. 190. & ſeq.
Arſacidarum gens. 48 & ſeq. 190
Arſametes fl. 326. & ſeq.
Artabanus, Parthorum rex. 48. 190. 192. 196. & ſeq.
Artaualdes Armeniorum rex. 48 & ſeq.
Artaxata, vrbs Armeniæ. 74. 191. 244. 274. combuſta, deleta & ſolo æquata. ibid.
Artaxias, Artaualdis filius. 48
Artaxias Zenonis Polemonis filius rex datus Armenijs à Germanico. 74. defunctus. 190
Aſciburgium. 537. 586
Aſinius Gallus. 7. & ſeq. 61. & ſeqq. 165. eius mors. 185
Aſinius Pollio. 146
Aſphalties lacus. 575
Aſyla. 136. & ſeq.
Athenæ. 72
Ateſte. 475
Auenticum Helu. caput. 407.

laſciuia. 259.287
Agrippinæ inſidiæ parantur à filio. 287. & ſeq. occiditur. 290. & ſeq.
Agrippina Colonia, Vbiorum opidum. 402. 531. & ſeq. 551. 554. 556. & ſeqq. ſic dictum ab Agrippina Iulia, ibi genita. 233
Agrippinenſes. 401. & ſeq. 535. & ſeq. 554. 556. & ſeq. 566. & ſeq.
Albani. 191. & ſeq. 377
Albis fl. 56. 603
Albium Intemeliū. 428
Albucilla, vxor Satrij Secundi, multorum amoribus famoſa. 198. & ſeq.
Alexandria. 496. 569
Alienus Cæcina. Vide Cæcina.
Aliſo fl. 50
Allobroges. 406
Alpes Iuliæ. 473
Alphenus Varus. 436. 443. & ſeq. 490. 499. 503. 526.
Alpinus Montanus. 490. 537. 581.
Altinum. 475
Amiſia fl. 36
Amphitheatrum Placētinum conflagrat. 432
Amphitheatrum cœptum apud Fidenam, cadit, maxima ſtrage hominum. 161. & ſeq.
Andecaui pop. 110
Angli. 602
Angriuarij. 51. 55. & ſeq. 599
Anicetus, Polemonis libertus. 288. & ſeq. eius mors. 495. & ſeq.
Annæus Lucanus occiditur. 353
Annæus Seneca. 226. rector Neronis. 264. accuſatur. 310. & ſeq. eius cædes. 350
Annius Baſſus. 497
Annius Fauſtus. 426 damnatus. 427
Annius Gallus. 418. & ſeq. 427. 433. & 443
Annus magnus & verus. 645
Anſibarij. 282
Anteius. 362. & ſeq.
Antiochia. 459
Antiochenſium theatrum. ibid.
Antiochus rex. 460. 572
Antiſtius Soſianus. 309. 545.
Antium colonia. 330
Antona fl. 235
Antonia turris. 577
M. Antonius. 68. 72
Antonius Felix. Vide Felix.
Antonius Flamma. 545
Antonius Nouellus. 418. 428.
Antonius Primus. 499. & ſeq. 521. 477. & ſeq.

ſeq. 498. & ſeq. 502. 504. 505. 514. 567. 522.
Apenninus. 493. 498. 560. 502. &c.
Apicata, Seiani vxor. 130. 135.
Apinius Tiro. 501. 512
Apis idolum. 573
Aponius Saturninus, Męſiæ prępectus. 413. 463. 468. & ſeq. 477. 478. & ſeq. Apronius, inferioris Germaniæ proprætor. 166
Apuleia Varilia, ſororis Auguſti neptis. 71
Aquileia. 475
Aquilius primipilaris. 528.
Aquilius Regulus. 543
Arabes Iudæis infenſi. 572.
Arauiſci pop. 597
Araxis. 274
Archelaus Cappadociæ rex, inuiſus Tiberio. 66. eius mors. 67
Arduenna ſaltus. 101
Arenacum. 581
Aticinum nemus. 490
Arij. 604. & ſeq.
AriobarzanesMedus. 49
Ariouiſtus rex. 563
Armenij. 74. 242. 272. & ſeq. 298. & ſeq.
Armenia. 48. 272. & ſeq.
Arminius, Cheruſcorum princeps. 31. & ſeq. 51. & ſeq. 68. & ſeq. occiditur. 88
Arnus fl. 44
Arpus, Chattorum princeps. 50
Arrius Varus. 475. & ſeq. 481. & ſeq. 521 & ſeq. 541. & ſeq. 559
Arruntius Stella. 265
Arſaces, Armeniæ rex. 190. & ſeq.
Arſacidarum gens. 48 & ſeq. 190
Arſametes fl. 326. & ſeq.
Artabanus, Parthorum rex. 48. 190. 192. 196. & ſeq.
Artaualdes Armeniorum rex. 48 & ſeq.
Artaxata, vrbs Armeniæ. 74. 191. 244. 274. combuſta, deleta & ſolo æquata. ibid.
Artaxias, Artaualdis filius. 48
Artaxias Zenonis Polemonis filius rex datus Armenijs à Germanico. 74. defunctus. 190
Aſciburgium. 537. 586
Aſinius Gallus. 7. & ſeq. 61. & ſeqq. 165. eius mors. 185
Aſinius Pollio. 146
Aſphalties lacus. 575
Aſyla. 136. & ſeq.
Athenæ. 72
Ateſte. 475
Auenticum Helu. caput. 407.

Aufidienus Rufus. 15
Augurium aquilarum. 54.
Auguſta Taurinorum. 453.
Auguſtales ludi. 12. 31
Auguſtani equites. 294
Auguſtus Cæſar. 3. & eius teſtamentum. 6. mors. ibid. funus. 7.
Auguſtodunũ Æduorum caput. 110
Auiones pop. 602
Auitus Didius. Vide Didius Auitus.
Aulus Vitellius, Vide Vitellius.
Auſpicia, ſortes & præſagia Germanorum. 589.

B.

Baduhennæ lucus. 167.
Baianus lacus. 288
Balſamum. 574
Bardanes rex Parthorũ 206. eius mors. 207
Baſilides Ægyptius ſacerdos. 569
Baſſus Lucillius. Vide Lucillius Baſſus.
Bataui. 50. & ſeq. 403. 405. 435. & ſeq. 453. & ſeq. 527. 532. 536. & ſeq. 581. 598
Batauorum inſula. 50. 583.
Batauodurum. 582
Bedriacum. 443
Belgæ. 21. 109. 529. 531
Belus amnis. 575
Berenice regina. 423
Bethaſii. 552. 558
Bibaculi carmina. 146
Bingium. 560
Blæſus Iunius. Vide Iunius Blæſus.
Boij. 597
Boiocalus Anſibarius. 282.
Bonna. 531. 533. 561
Boodicia Praſutagi vxor. 301. vitam veneno finit. 304
Bracha tegmen barbarum. 431
Brigantes Britanniæ populi. 235. 616
Brinio Caninefas nobilis. 527. & ſeq.
Britanni. 235. & ſeqq. 304. & ſeq. 611.
Britãniæ deſcriptio. 612
Britãnicus Claudij Cęſ. & Meſſallinæ filius. 208. & ſeq. Britannico Domitium anteponit Claudius. 240. Britannico venenum paratur à Nerone. 269. eius mors. ibid. ſepultura. 270
Brixellum. 438. 440
Bructeri. 29. 34. & ſeq. 283. 580. 599.
Burij pop. 603
Burrhus Afranius rector Neronis. 255. & ſeqq. eius mors. 290.

Byzantium. 73. & ſeq. 249. 462. 495.

C.

CÆcilius Simplex, conſul. 451. 506
Cæcina alienus. 399. 404. 407. & ſeqq. 427. 430. 441. 466. & ſeq. 488.
Cælius mons. 162
Cæſarea. 459
Cæſia ſilua. 37
Caledonia. 620. & ſeq.
Cales prouincia. 142
Caligula Germanici filius militari vocabulo ſic appellatus.
Caliſtus Claudij libertus. 217. 223.
Calpurnius Aſprenas. 426.
Calpurnius Galerianus C. Piſonis filius. 525. eius mors. ibid.
Calpurnius Piſo. 62. & ſeq. 139. & ſeq.
Calpurnius Repentinus, centurio. 401. eius mors. 402
Caluiſius Sabinus legatus.
Camalodunum, colonia. 301. & ſeq.
Cameræ, naues Ponticæ. 495. & ſeqq.
Campania. 118
Campaniæ ora vaſtata 361.
Cãdidati præturæ duodecim. 12. & ſeq.
Caninefates. 166. & ſeq. 527. 530. & ſeq. 552. 567.
Capito Fonteius. Vide Fonteius Capito.
Capitolij ſtructores. 375.
Capitolij conflagratio. ibid.
Capitolij reſtitutio.
Cappadoces. 74
Cappadocia. 425
Capreæ inſula. 163
Capua. 501
Caracates pop. 560
Caractacus rex Britanniæ. 236. 494. & ſeq.
Carioualda, Batauorum dux. 52
Carmelus mons. 459
Carſulæ. 502
Carthiſmandua, Brigãtum regina. 237. 494
Caſpiarum clauſtra.
Caſpia via. 191
Caſſius Chærea. 20
Caſſius Seuerus exſul. 140. & ſeq.
Caſtorum lucus. 434
Caſtum nemus. 602
Catualda nobilis iuuenis. 77
Catulli carmina. 146
Catumerus Chattorum princeps. 210
Celenderis Ciliciæ caſtellum. 84
Celſus Marius Vide Marius Celſus.
Cenchrius amnis. 119

Centuriones verberibus mulctātur à militibus. 20
Cenus Neronis libertus. 448.
Cerialis Petilius. Vide Petilius Cerialis.
Cerius Seuerus tribunus. 389
Ceſellius Baſſus Pœnus. 357. eius mors. 358
Ceſtius Gallus Syriæ legatus. 576
Ceſtius Seuerus. 543
Cethegus Labeo legatus. 166
Chaldææ artis peritus Tiberius. 184. & ſeq.
Chamaui. 282. 599
Charicles medicus. 200
Chaſuari pop.
Chatti. 31. & ſeq. 50. & ſeq. 234. 283. 599
Cheruſci. 33. 34. & ſeq. 54. 66. 210. & ſeqq. 234. 600 & ſeq.
Chriſtus. 339
Chriſtiani. ibid. & ſeq.
Ciceronis carmina. 649
Ciceronis libri. 656
Cilices. 67. & 85
Cilices agreſtes Clitæ dicti. 246
Cimbri. 563. 600
Cingonius Varro.
Cinithij. 72
Circenſes ludi. 208
Ciuilis Claudius. Vide Claudius Ciuilis.
Clanis flu. 44
Clarij Apollinis oraculum. 73
Claſſicus præfectus alæ Treuerorū. 428. 551. & ſeq. 556. 567. & 581.
Clauarium donatiui nomen. 497
Claudia M. Silani filia, C. Cæſaris vxor. 184
Claudia Pulchra, ſobrina Agrippinę 155. 162
Claudius Apollinaris. 501.
Claudius Tiberius Cæſar. 204. 208. 223. Claudio nubit Agrippina Iulia, mortua Meſſallina. 225. Claudij ſæuitia. 248. Claudius temulentus. 251. Claudio venenum paratur dolo Agrippinæ. ibid. moritur. ibid. eius funus. 253
Claudius Ciuilis Batauorum princeps. 526. & ſeq. 560. 579. 583
Claudius Coſſus legatus. 407
Claudius Druſus. Vide Druſus.
Claudius Fauentinus centurio. 500
Claudius Iulianus. 501
Claudius Labeo Præfectus alæ Batauorum. 530. 551.
Claudius Sagitta. 547
Claudius Sanctus. 555
Claudius Seuerus. 407

Clau-

Claudius Timarchus Cretenſis, reus agitur. 328.
Claudius Victor. 537
Clemens Iulius centurio. 17
Clemēs Poſtumi Agrippæ ſeruus. 65. & ſeq.
Clitarum natio. 195
Clodius Macer. 469
Cluuius Rufus. 411. 449. 452. & ſeq.
Cocceius Nerua. 354. abſtinentia moritur. 186.
Coctianæ alpes. 559
Codicilli Seiani. 148
Codicilli Piſonis. 97
Cœlaletæ pop. 109
Cœlius orator. 646
Cogidunus rex. 614
Cohibus flu. 496
Coi. 136. 249
Colonia Agrippina. Vide Agrippina Colonia.
Comageni. 67. 74
Cometes ſidus. 297. 341
Comitia conſularia. 45
Comitia à campo tranſlata ad patres. 12
Comitia Magiſtratuum habendæ in quinquennium. 63
Cōiuratio in Neronem. 342. & ſeq. eiuſdem coniurationis proditio è domo Sceuini. 344. & ſeq. & coniuratorum ſupplicia. 346. & ſeq.
Conſulum diſcordia. 172
Cora Etruriæ promontorium. 65
Corbulo Domitius 105. & ſeqq. 211. & ſeqq. 257. & ſeq. 274. & ſeq. 298 & ſeq. 321. & ſeq. 331. & ſeqq. 475.
Corcyra inſula. 91
Cornelius Dolabella. 113. 122. eius mors. 452. & ſeq.
Cornelius Fuſcus. 463. 475. 493.
Cornelius Laco. 376. 380. & ſeq. 391. 393. eius mors. 396
Cornelius Martialis. 508. & ſeq.
Cornelius Sylla. 265. 278. eius mors. 313
Cornelius Tacitus de ſuis Annalibus. 144
Cornelius Tacitus ſacerdos Quindecimviralis, & prætor ſub Domitiano. 208
Corſica 429 & ſeq.
Cotta Meſſallinus. 139. 169. 176.
Cottiæ alpes. 417
Cotys rex Thracum. 78. & ſeq. occiditur. 79
Cotys rex minoris Armeniæ. 207
Cremona. 433. & ſeqq. 455. & ſeq. 470 480. & ſeq. oppugnatur. 486. Cremonæ excidium,

&c.489.& ſeq.
Cremutius Cordus. 145. eius mors. 147. eius libri. ibid.
Creſcens Neronis libertus. 411
Creticus Sullanus rector Syriæ. 49. 67
Criſpinus Cēturio. 403
Crupellarij. 111
Cruptoricis villa. 167
Cugerni. 579. & ſeq.
Cincia lex. 205
Curtius Montanus. 369. 537. 542. & ſeq.
Curtius Rufus. 212
Curtius lacus. 393. 448
Cuſus flu. 78
Cyclopes. 109

D.

Dacorum gens. 375. 495.
Dahæ pop. 48
Dalmatæ. 479. 497
Danubius flu. 585
Decimus Pacarius. Vide Pacarius.
Decumana porta. 38
Demetrius Cynicus. 371
Dianæ Limenetidis tēplum. 151
Diana perſica. 120
Dicendi formæ & genera mutantur cum temporibus. 646
Didius Auitus. 239. 281. & ſeq. 300
Dillius Vocula. Vide Vocula.
Dinis Thracū dux. 154
Diuodurum, Mediomatricum oppidum. 406
Domitia Neronis amita. 250
Domitianus, Veſpaſiani filius. 502. 510. & ſeq. Cæſar conſalutatus à militibus. 517. eius ſtupra, adulteria, & indomitæ libidines. 521. 559. & ſeq. præturam capit. 653. & ſeq. imperij munia omittit. 570
Gn. Domitius. 167. 174
L. Domitius, Gn. Domitij Ænobarbi & Iulię Agrippinę filius. 208. 224. ei deſpondetur Octauia Claudij filia. 224. & ſeq. adoptatur à Claudio. 233
Domitius Afer. 155. 162
Domitius Balbus. 305
Domitius Celer. 83
Domitius Corbulo. Vide Corbulo.
Domitius Sabinus. 389
Donatius Valens. 401. eius mors. 402
Druidæ. 301
Druſilla Germanico genita. 181
Druſus Claudius priuignus Auguſti, Germanici pater. 4. 21. 66. 91.
Druſus Germanici frater. 12. 16. & ſeq. 43. 67. 93. 99. & ſeq 130.

Druſo

Druſo venenum parat Seianus. 133. & ſeq. Druſi mors. ibid. funus. 134
Druſus Germanici filius. 130. 138. eius mors. 186
Druſus Germanici filius falſus. 171
Dulgebini pop. 599

E.

EDucatio praua. 655. & ſeq.
Edui, ſenatorum in vrbe ius adepti. 215
Eleazarus, Iudæorum dux. 578
Eloquentiæ vtilitas, 636
Emeritenſes. 412
Ennia Macronis vxor. 197.
Epheſii. 119
Epicharis. 343. & ſequ. eius mors. 346
Eporedia. 408
Epponina vxor Iulij Sabini. 558
Eprius Marcellus. Vide Marcellus Eprius.
Equeſtris Fortunę ędes apud Antium. 123
Erato regina Armeniorum. 49
Euphrates flu. 193
Eudemus medicus Liuiæ. 130. 135
Eudoſes pop. 602
Ezates. 228

F.

FAbius Maximus. 57 eius mors. ibid.
Fabius Priſcus. 566
Fabius Valens. 377. & ſeqq. 399. & ſeqq. 434. 441. & ſeq. 448. & ſeq. 454. 466. 492. & ſeq. capitur. 494. interficitur. 503. eius vita & mores. ibid. & ſeq.
Fabricius Veiento. 310
Fanum Fortunæ. 497
Faſti adulatione temporum fœdati. 542
Fatone an ſorte voluantur res mortalium. 185
Felix Iudææ præfectus. 246. 576. & ſeq.
Feminæ ob lacrymas damnatæ. 179
Feminarũ libido coercita. 86
Feminarum pœnæ quæ ſeruis coniunguntur. 245.
Feminarum vitia. 106
Fenius Rufus. 265. 310. & ſeq. 342. & ſeq.
Fenni pop. 605
Filius patrem interficit. 485. & ſeq.
Flaccus Hordeonius. 378. 401. & ſeq. 449. 469 & ſeq. 530. & ſeq. interficitur. 540
Flamen Dialis. 118. 137
Flauianus. Vide Titus

Ampius Flauianus.
Flauius Arminij frater. 51.210.
Flauius Sabinus. Vide Sabinus.
Flauius Veſpaſianus. Vide Veſpaſianus.
Fleuum caſtellum. 166
Fonteius Agrippa. 60. 495.
Fonteius Capito. 147. & ſeq. 378. 399. & ſeq. 526.
Forum Iulij. 493
Foroiulienſis colonia. ibid.
Foſi pop. 600
Friſii. 165. 211. 281. & ſeq. 528. & ſeq. 600
Fucinus lacus. 247
Fuſius conſul. 169
Fulcinius Trio celebris accuſator. 59. & ſequ. 94. & ſeq. 194
Furius Camillus. 72
Fundani lacus. 507
Funera Germanorũ. 596
Furnius. 156

G.

Galatia. 426
Galba. 374. & ſeq. occiditur. 394. eius vita, mores, &c. 398
Galbiani. 399
Galeria, vxor Vitellij. 452.
Galerius Trachalus. 419
Galilæi. 246
Galli. 586. & ſeq.
Galli Rhenũ accolentes Galbianis aduerſi. 399
Galli rebellionem cœptant. 109. & ſeq.
Galli in Germaniam transgreſſi. 597
Gallia. 377
Gallia comata. 404
Gallia Narbonenſis. 232
Galuia Criſpinilla, magiſtra libidinum Neronis. 409
Gambriuij 586
Garamantum rex prædarum receptor. 141
Gannaſcus Chaucorum dux Canifas natione, Germaniam inferiorem incurſat, & Gallorũ oram vaſtat. 211. eius mors. 212
Gelduba, locinomẽ. 537
Germani milites. 384. & ſeq. 439. 468. læti bello. 528. fluminibus ſueti. 579. cuſtodes imperatoris. 16. Germanorũ armatura. 53
Germanorũ patrius mos in bello. 587.
Germanorum obnoxia morbis corpora. 467
Germaniæ ſitus, mores & populi. 585. & ſeq. vſque ad finẽ libelli.
Germaniæ inferioris legiones. 378. 401
Germaniæ ſuperioris legiones 379. 400
Germanię turbatio. 494
Germanicus Cęſar Clau

dij Druſi filius. 4. & ſeq. 21. & ſeq. 28. & ſeq. 68. 72. & ſeq. moritur. 82. eius funus. ibid. honores illi poſt mortem decreti. 86
Geſſius Florus procurator Iudææ. 576
Gindes flu. 207
Gotarzes Parthorum rex. 206. 227. & ſeq. moritur. 228
Gothini pop. 603
Gothones pop. 604
Gracchus prætor. 182
Graiæ alpes. 408
Granius Marcellus. 42
Grinnes. 582
Gugerni. 535

H.

HAdria. 493
Hæmus mōs 109
Hāmonis oraculū. 572
Haruſpicum collegium. 210.
Q. Haterius 11. eius mors. 160
Haterius Agrippa. 71. 113.
Helius Gracilis Belgicæ legatus. 281
Hellufii pop. 606
Heluetij Gallica gens. 407. 597.
Heluidius Priſcus. 244. 550.
Hercules apud Ægyptios celebris. 76
Herculis columna. 600
Herculis oraculum. 228
Herculi ſacra ſilua. 52
Hercynia ſilua. 65. 597
Herennius Gallus. eius mors. 561
Herminones. 586
Hermunduri. 234. 283. 603.
Herodes rex Iudæę. 586
Hertum, id eſt, terram matrem colunt Germani. 602
Hiberi. 191. & ſeq.
Hieroſolyma. 572. 575
Hiſpalienſes. 412
Hiſtriones. 136
Hordeonius Flaccus. Vide Flaccus Hordeonius.
Hortalus nobilis iuuen. 64.
Hoſtilia vicus Veronēſium. 477. 492
Hyberi. 241. & ſeq.
Hyrcani. 299

I

Icelus Galbæ libertus, Martialis vocitatus. 380. 390.
Iceni pop. 235. 301
Idiſta viſus campus 54
Ignes terra editi. 283
Illyricum. 68
Illyricus exercitus. 464. & ſeq.
Ingæuones pop. 586
Inguiomerus Arminij patruus. 39. & ſeq.
Interamna. 503. & ſeq.
Ioannes Bargiora, dux Iudæorum. 578

Iordanis fl. 575
Iſichi. 272
Iſis. 572.589
Iſtæuones pop. 586
Italus Cheruſcorum dux. 210
Iuba Maurorum rex. 131.
Iubilſius Hermundurorum rex. 234
Iudæi. 246.582
Iulia Agrippina. Vide Agrippina.
Iulia Auguſta Tiberij mater moritur. 168. eius ætas, genus, vita, &c. ibid.
Iulia Auguſti filia. 30 eius mors. ibid.
Iulia Auguſti neptis. 165. eius mors. ibid.
Iulia Druſi filia. 104. 187
Iulius Agreſtis. 499
Iulius Agricola. 607. vſque ad finem libri.
Iulius Alpinus. 407
Iulius Atticus. 391
Iulius Auſpex. 559
Iulius Briganticus. 433. 560.
Iulius Burdo. 402
Iulius Calenus. 490
Iulius Carus. 394
Iulius Ciuilis. 403
Iulius Claſſicus. Vide Claſſicus.
Iulius Florus Treuir. 109. eius mors. ibid.
Iulius Frontinus. 541
Iulius Fronto. 384. 435
Iulius Gratus. ibid.
Iulius Manſuetus à filio occiſus. 485
Iulius Martialis. 419. 387.
Iulius Maximus. 537
Iulius Paullus. 526
Iulius Pelignus, procurator Cappadociæ. 244.
Iulius Placidus. 516
Iulius Poſtumus. 135
Iulius Priſcus. 466. eius mors. 499
Iulius Sabinus. 551. eius mors. ibid.
Iulius Sacrouir Æduus. 109. eius mors. 112
Iulius Secundus. 634
Iulius Tutor, Treuir. 551. 553 560. & ſeq. 581. & ſeq.
Iulius Vindex. 398
Iulia Silana. 208
Iulius Blæſus legatus legionum Pannonicarum. 13. & ſeq. proconſul Africæ. 107. & ſeq. 118. 124
Iunius Blæſus, Lugdunenſis Galliæ rector. 403. 450. eius mors. 491. eius genus & mores. 492
Iunius Gallio. 175. 354
Iunius Ruſticus. 169
Iuris, & legum principia. 101. & ſeq.
Iuuenales ludi. 334

Laco.

L.

Laco. Vide Cornelius Laco.
Langobardi. 69. & ſeq. 602.
Laodicea vrbs. 299
Latinius Latiaris. 163. & ſeq. 176
Latinius Pandus proprætor Męſiæ. 79
Legum principia & varietates. 102. & ſeq.
Lentulus Getulicus. 189
Lepida mater Meſſallinæ. 220. 250
M. Lepidus. 11. 139. & ſeq. eius mors. 187
Leptitani. 548
Leucorum ciuitas. 405
Libanus mons. 574
Liber pater. ibid.
Libertatis atrium. 389
Libo Druſus. 59. eius mors. 60. & ſeq.
Licinius Mucianus. Vide Mucianus.
Licinius Proculus. 395. 414. & ſeq. 443. 451.
Ligi pop. 234. 603
Ligures. 429
Lingones. 400. & ſeq. 559. & ſeq.
Linus Thebanus. 209
Litterarum formę. ibid.
Liuia Auguſta. 5. 21
Liuia Druſi vxor, ſoror Germanici. 68. 86. 130. adultera Seiani. 134. 149.
Liuineius Regulus. 295
Locuſta venefica mulier. 251. 261.
Lollia Paullina. 224. 232
M. Lollius. 113
Londinium. 302
Luceius Albinus. 449
eius mors. ibid.
Lucillius Baſſus. 470. & ſeq. 479. 492. 521
Lucillius centurio, Cedo alteram, dictus. 16
Luco municipium Vocontiorum. 406
Lugdunum. 403. 570
Lugdunenſis colonia. 399.
Lugdunenſes & Viennenſes diſcordes. 405
Luna langueſcens claro cœlo. 18
Luppia flu. 35
Luſtrale certamen. 358
Lutorius Priſcus. 113. eius mors. 114
Lygdus ſpado. 133

M.

Macer Martius. 433. 439.
Macro libertus Tiberij. 194. & ſeq.
Magi 59
Magius Cæcilianus. 108
Maguntiacum. 527. 540. & ſeq 556.
Maieſtatis lex. 41
Malorix Friſiorum princeps. 281
Malouendus Marſorum dux. 58
Mamercus Scaurus. 11. 189. eius

189. eius mors. ibid.
Manlius Patricius. 545
Manlius Valens. 405
Mannus Tuiſtonis filius. 585
Marcellus ſororis Auguſti filius. 4. 381
Marcellus Eprius. 447. & ſeq. 544. & ſeq.
Marcomani. 69. 77. 603
Mardi pop. 298
Margarita ſubfuſca & liuentia gignit Oceanus. 614
Maricus Boius, deus Galliarum. 451. feris obiectus, ſed non laniatus. ib. interfectus Vitellio ſpectante. ib.
Marius Celſus. 381. 389. & ſeq. 408. 434. & ſeq. 441. 451.
Marius Maturus. 428. 493.
Maroboduus Marcomanorum rex. 68. & ſeq. 77. & ſeq.
Marſaci. 552
Marſi. 29. & ſeq. 58. 586
Marſigni. 603
Martianus Icelus. Vide Icelus.
Martius Macer. Vide Macetr
Marus flu. 78
Mathematici. 61. 385. 451.
Mattiaci. 540. 598
Mattiacus ager. 212
Mattium Chattorum caput. 32
Mauri. 449. 171
Mauretaniæ dux. 379. 449.
Mediolanum. 408
Mediomatrici. 561
Meherdates filius Phrahatis 227. 228. victus. ibid.
Mella eques Romanus. 363.
Memmius Regulus. 308
Memnonis ſaxea effigies. 76
Memphis. 569
Menapij. 579
Mennius Rufinus caſtrorũ præfectus. 479
Mephitis templum. 489
Meſopotamia. 193
Meſſalla Valerius. 8
Meſſallina vxor Claudij. 203. & ſeq. eius adulter C. Silius. 208. nubit C. Silio. 215. accuſatur apud Claudiũ. ib. eius mors. 220
Meſſallinus Cotta. Vide Cotta Meſſallinus.
Mæuius Pudens. 386
Milichus. 345. & ſeq. 353
Miluius pons. 279. 417
Minucius Iuſtus. 477
Miracula. 446. 567
Miſenenſis claſſis. 426. 500.
Mithradates Armeniæ rex. 207. 229. & ſeq. occiditur. 243. & ſeq.
Mœſia. 412. 438

Mœſicæ

Mœſicæ legiones. 438. 474.
Mona inſula. 300.617
Monobazus. 320
Mōtanus Alpinus. Vide Alpinus Montanus.
Morini. 535
Moſa flu. 50.535
Moſella flu. 281. & ſeq. 565.
Moſes. 573
Mucianus. 378. 424. 457. & ſeq. 476. 498. 505. 522. 541. & ſeq. 559. 564.
Mumius Lupercus. 529. & ſeq. ĩterfectus. 555
Munatius Plancus. 24
Muſonius Rufus. 514. 525. 542.
Muſulani. 71

N.

Nabalia, ſiue Vahalis flu. 584
Naharuali. 603
Nar flu. 94.44
Narbonenſis prouincia. 411. 428.
Nariſci pop. 603
Narciſſus Claudij libertus 217. 223. 250. ad mortē adigitur. 254
Narnia. 504. & ſeq. 512
Nauportum. 14
Neapolis. 334
Nemetes pop. 233. 597
Nero filius Germanici. 67. 104. 159.
Nero filius Gn. Domitij Ænobarbi & Iuliæ Agrippinę. 239. Octauiam Claudij filiā in matrimonium accipit. 248. Imperator conſalutatus. 252. lupanaria pererrat, &c. 266. matrē interficit. 291. exturbat Octauiam & Popææ coniungitur. 315. denubit Pythagoræ. 336
Nero falſus. 425. interfectus. 426
Neruij. 528. 538. 586. 597
Nola vrbs. 6. & ſeq.
Nonius Actianus. 542
Nonius Receptus. 401. eius mors. ibid.
Norici. 408. 584
Noricum. 408
Nouaria. ibid.
Noueſium. 534. & ſeqq. 582.
Nuithones pop. 602
Numiſius Rufus. 532 eius mors. 561
Numiſius Lupus. 477
Nymphidius. 354
Nymphidius Sabinus oppreſſus. 376
Nynos vrbs Aſſyrię. 228

O.

Occia Veſtalis. 87
Occhoris rex. 572
Oceanus tumeſcit maxime impulſu Aquilonis ſimul ſidere æquinoctij. 40. violentior cetero mari. 57
Octauia Claudij filia

Britannici ſoror. 224. deſpondetur Domitio. ibid. & ſeq.
Octauius Auguſti Pater. 8
Octauius Fronto. 61
Octauius Sagitta. 276
Odruſæ pop. 109
Olennius. 166. & ſeq.
Onomaſtus. 386. & ſeq.
Ophenſis populus. 548
Opitergium. 475
Oppiæ leges. 107. & ſeq.
M. Opſius. 165
Oratio Agrippinenſiū. 556.
Oratio Caractaci. 236
Oratio C. Caſſi. 306
Oratio Cerialis. 562
Oratio Ciuilis. 537. 580. 583.
Oratio Claudij. 214
Oratio Curtij Montani. 543.
Oratio Galbæ. 381
Oratio Galgaci. 615
Oratio Germanici. 25
Oratio Hortali. 63
Oratio Iulij Agricolæ. 624. & ſeq.
Oratio Iuliæ Agrippinæ. 264. & ſeq.
Oratio M. Lepidi. 113
Oratio Muciani. 457
Oratio Neronis. 312
Oratio Othon 391. & ſeq. 415. 445.
Oratio Peti Thraſeæ. 329.
Oratio Piſonis. 388
Oratio Segeſtis. 33
Oratio Senecæ. 311
Oratio Tencterorum legati. 556
Oratio Tiberij. 95. 149
Oratio Vitellij. 225
Oratio Vologeſis. 320
Oratio pulchra quę 649
Orationis forma ac ſpecies mutanda cū cōditione tēporū ac diuerſitate aurium. 641
Orator qualis eſſe debeat. 650
Oratorum dignitas. 662
Oratorum vitia. 653
Orcades inſulæ. 612
Ordouices. 236. 616
Orientis regna mota. 48
Ornoſpades dux. 193
Orodes filius Artabani regis. 191
Orphidius Benignus interficitur. 442. eius corpus crematur. 443
Oſi pop. 597. 603
Oſtorius, proprętor Britanniæ. 235. & ſeq. eius mors. 238
Oſtorius Scapula. 308. 362. eius mors. 363
Oſyris. 570
Otho. 380 & ſeq. 384. & ſeq. imperator conſalutatus. 386. eius falſæ virtutes. 408. luxu, ſæuitia, audacia exitioſus Reipubl. 437. eius mors. 446 ſepulchrum. ibid. eius ętas, genus,

genus, mores, &c. ibid.& ſeq.
Oxiones pop. 606

P.

PAcarius Decimus. 429. eius mors. ibid.
Pacorus rex Parthorum. 586
Pacorus, Vologeſis frater. 326
Pactius Africanus. 543
Pactius Primipili centurio. 271. 325
Pados flu. 408. 430. 438. 443. 496.
Pætus Coſennius. 322. & ſeq. 330.
Pętus Thraſea. 279. 368. & ſeq. 523. & ſeq.
Pallas Claudij libertus. 223. & ſeq. 224. 251. & ſeq. 252. & ſeq. eius mors. 317
Palmæ. 574
Pamphilia. 426
Panda flu. 229
Pandateria inſula. 30
Pannonij. 12. 324. 478. 427.
Paphiæ Veneris templum. 423
Papyrius centurio. 547
Papia Poppæa lex. 102
Paris hiſtrio. 263. 267
Parthi. 191. & ſeq. 207. & ſeq. 227. & ſeq. 241. 257. 270. & ſeq. 299. 320. 330.
Patauium. 477
Paullinus Suetonius. Vide Suetonius Paullinus.
Pecuniæ, nerui ciuilis belli. 461
Pedaneus Secundus à ſeruo interfectus. 306
Peninæ alpes. 417
Percennius. 13. eius mors. 19
Petilius Cerialis. 502. 514. 561. & ſeq. 579. & ſeq. 582
Petronia vxor Vitellij. 452.
Petronius Turpilianus. 305. eius mors. 376
C. Petronius. 363. eius vita & mores. 364
Peucini. 605
Pharaſmanes, Hyberniæ rex, Mithradatis frater. 206. & ſeq. 241. & ſeq.
Philippopolis. 109
Phœnix auis. 187
Phrahates rex. 48
Phrahates, Phrahatis filius. 190. eius mors. ibid.
Phryxus. 192
Picenus ager. 493
Pirenæum. 386
Gn. Piſo, Piſonis filius, Syriæ præfectus. 67. 73. & ſeq. accuſatur, Germanicum deuotionibus & veneno peremiſſe. 94. & ſeq. Piſonis mors. 97. eius codicilli. 98.

eius filij. ibid.
Piſo proconſul Africæ præfectus. 541. interficitur. 546. & ſeq.
L. Piſo Hiſpaniæ citerioris prætor. 152. eius mors. ibid.
L. Piſo pontifex fatò obit. 179
Piſo Licinianus. 381. eius genus & mores. ibid. adoptatur à Galba. 384. trucidatur. 394.
Placẽtia. 430. oppugnatur à Cæcina. 431
Plancina vxor Gn. Piſonis. 67. 74. 96. eius mors. 187
Plautius Siluanus. 140
Plautius Ælianus pontif. 550
Plautus Rubellius. 297. 360. eius mors 314
Plinius Germanicorum bellorum ſcriptor. 39. 486.
Plotius Firmus. 395. 414
Plotius Griphus. 498. 541.
Poeticæ laus. 644
Poeticus decor ab Oratore exigitur. 648
Pomerium vrbis auxit Claudius. 232
Pompeia Paullina Senecæ vxor. 348
Põpeius Longinus. 389
Pompeius Propinquus. procurator Belgicæ. 379. interfectus. 402
Pompeij theatrum igne fortuito hauſtum. 124
Põponia Græcina. 269
Pomponius Flaccus. 79. eius mors. 183
Pontius Pilatus. 339
Pontus. 425
Poppæa Sabina ſcortũ. 277. 286. 380. 385. coniungitur Neroni exturbata Octauia. 315. eius mors. 359
Poppæus Sabinus. 44. 152. eius mors. 194. eius origo & vita. ibid. & ſeq.
Poppæus Siluanus. 497. 546.
Poppæus Vopiſcus. 411
Porcius Septimius. 475
Portus Herculis Monęci. 493
Prætores ærarij. 526
Primus Antonius. Vide Antonius Primus.
Praſutagus Icenorum rex. 301
Priſcus Heluidius. Vide Heluidius Priſcus.
Priſcus Iulius. Vide Iulius.
Proculus Licinius. Vide Licinius Proculus.
Prodigia. 275. 416. 578
Proſerpina. 569
Pſeudophilippus rex Macedonum. 249
Ptolemæus Mathematicus. 385

Ptolemæus rex.142.568
Publicani.280.& ſeq.
Publius Celer. 525
Puteoli vetus opidum in Italia. 299
Puteolani. 279.501
Pyramides. 77
Pyramus fl. 80
Pythagoræ Nero nubit. 336.
Pythius Apollo. 569

Q.

Quadi. 603
Quæſtores 268
Querquetulan⁹ mōs.162
Quinctilius Varus. 31. eius mors. 162
Quinctus Atticus. 510
Quinquennale ludicrum. 296

R.

Rapax legio. 442. 481.
Rauenna. 470
Remi. 559
Reudigni pop. 602
Rhacotis. 567
Rhadamiſtus, Pharaſmanis filius. 241. & ſeqq. 256.272
Rhenus fl. 50. & ſeq. 281.283.526.532. & ſeq. 579
Rheſcuporis Thraciæ rex.78.interficitur.79
Rheti. 475. & ſeq. 403
Rhetia. 379.475
Rhetica iuga. 408
Rhodanus flu. 281
Rhœmetalces Thraciæ rex. 79
Rigodulum.561.& ſeq.
Roma oppugnatur & capitur. 514
Romæ incendium. 161. 197.
Romæ incendium ſub Nerone. 336. & ſeq.
Romanus Hiſpo. 42
Romilius Marcellus. 401. occiſus. 403
Roſcius Cælius. ibid.
Rubellius Plautus. Vide Plautus.
Rufus Criſpinus. 240. 277.353. eius mors. 363.
Rufus Heluius. 100
Rugij pop. 513
Ruminalis arbor. 284

S.

Sabinus Flauius.395. 451. & ſeq. 507. & ſeq.eius mors. 510
Sabinus Titius.Vide Titius Sabinus.
Sabrina flu. 235
Saleius Baſſus. 635
Salluſtius Criſpus. 6.65. eius mors. 104
Salluſtiani horti. 515
Salonina vxor Cæcinæ. 431.
Saluius Cocceianus.445
Saluius Titianus. Vide Titianus.
Samaritæ. 246
Samij. 136
Sardiani. 157
Sardinia. 429

Sa-

Sariolenus Vocula. 542
Sarmatæ. 191. 412
Sarmatæ Pazyges. 234. 475.
Saturnus. 573
Saturni dies feſti. 512
Scitinum inſula. 426
Scriboniani fratres. 543
Scribonianus Camerinus falſus. 456
Scribonianus Craſſus. 541.
Scydrothemus Sinopēſium rex. 569
Seditio militaris. 408 435. 545.
Sedochezorū rex. 496
Segeſtes. 31. & ſeq.
Segimerus Segeſtis frater. 40
Segimundus Segeſtis filius. 32
Seianus. Vide Ælius Seianus.
Seleucenſes. 195
Seleucia. 207. & ſeq.
Seleucus mathematicus. 459
Semnones. 68. 602
Sempronius Dēſus. 394
Sempronius Gracchus peruicax adulter. 30. eius mors. 31
Senatorum adulatio. 121. 354.
Senatu depelluntur famoſi probris. 215
Seneca. Vide Annæus Seneca.
Senia lex. 215
Senienſis colonia. 545
Gn. Sentius. 82
Sequani. 21. 111. 558
Seruius Galba. Vide Galba.
Serui Germanorū. 596
Seruile bellum motum per Italiam. 142
Seruilia, Seruij Sorani filia. 369
Seruius Maluginenſis, flamen Dialis. 118
Seſtius Pagonianus. 175
Sextilia Vitelliorū mater. 452
Sextilius Felix. 475
Sextil. Papinij repentinus & informis exitus. 199
Sex. Veſtilius. 179
Sibyllæ libri. 180. 339
Sido & Italicus Sueuorum reges. 475. 483
Silanus. 101. & ſeq. 122
Silia. 313
Silius legatus inferioris Germanicæ legionis. 19. 50. & ſeq. 58. 112. eius mors. 138
Silius conſul. 204. adulter Meſſallinę. 208. 217. tribunali admotus. 219. eius mors. ibid.
Silures. 236. & ſeqq.
Simon Iudæorum dux. 578.
Sinnaces. 193
Sinope, Ponti vrbs. 569.

Siſenna. 426. & ſeq.
Sitones pop. 605
Smyrnæi. 157
Sohemus rex. 460
Sophonius Tigellinus. Vide Tigellinus.
Soranus, proconſul Aſiæ. 365
Soſia Galla Silij vxor. 138. & ſeq.
Soſibius Britannici educator. 203
Spectaculum gladiatorum. 213
Spelunca, nomen villæ. 159.
Spurinna Veſtricius. 427. & ſeqq. 439.
Statius Murcus ſpeculator. 394
Stertinius. 51. & ſeqq.
Stæchades, Maſſilienſium inſulæ. 494
Suardones pop. 602
Subrius Dexter. 389
Subrius Flauius. 351. eius mors. ibid.
Suedius Clemens. 418. 428. & ſeq.
Suetonius Paullinus. 418. 433. 443. 450. 615.
Sueuia. 603
Sueui. 26. 68. & ſeq. 374. & 601. & ſeq.
Sugambri. 58
P. Suilius, quæſtor Germanici. 144. accuſatur ſub Claudio. 203. & ſeq. 275. & ſeq. in inſulas Baleares pellitur. 276
Suiones. 604
Sulpicius Florus. 394
Sulpicius Quirinus. 113. & ſeq.
Sunici. 558
Suouetaurilia. 193
Sylla Corn. Vide Cornelius Sylla.
Syllani. 408. 428
Syria 67. 378. 424. 459. & ſeq.
Syrię legiones 378. 411. 458.

T.

TAbularum publicarum cura. 268
Tacfarinas Numida. 71. 99. & ſeq. 106. 141. eius mors. ibid.
Tacitus. Vide Cor. Tacitus.
Tanais flu. 228
Tanfanæ templum celeberrimum Marſis. 29.
Tarpeia rupes. 509
Tarracina. 503. 512
Tarracinenſes. 521
Tartarus flu. 477
Taunus mons. 32. 234
Tauriana ala. 475
Taurina ala. 403
Taurina colonia. 453
Taurus mons. 195. 323
Tencteri. 283. 599
M. Terentius, eques Rom. 178
Termeſtina natio. 152

Terrę motus in Aſia. 69
Tertius Iulianus. 541
Teutoburgienſis ſaltus. 35.
Thebæ veteres. 76
Thraces. 152. & ſeq.
Thraſea Pætus. 279. 365. & ſeq. 523.
Thubuſcum opidũ. 141
Thuſcus vicus. 162
Thyle. 612
Tiberis. 44. 417
Tiberius Alexander. 332. 379. 460.
Tiberius Nero priuignus Auguſti. 4. & ſeq. 25. 39. & ſeq. 49. 56. 64. & ſeqq. 105. libellis accuſatorum inſumit operã, in ſecuritatẽ compoſitus. 111. in Campaniam proficiſcitur. 158. abdit ſe in inſulam Capreas. 163. eius libidines & ſcelera. 175. & ſeqq. eius mors. 200. eius ætas, eius mores, &c. ibid. & ſeq.
Ticinum. 430. 435
Tigellinus Sophonius Neronis corruptor & proditor. 409. eius inhoneſtus exitus ibid. eius genus, vita & mores. 310. 409
Tigranes Armenię rex. 49. eius mors. 195
Tigranes Cappadox, Archelai regis nepos. 299. 320
Tigranocerta. 298. 322
Timotheus antiſtes cærimoniarum. 568
Tingitana prouĩcia. 450
Tiridates, Vologeſi frat. 190. 244. 272. 321
Titianus Saluius, frater Othonis. 419. 433. 438. 451.
Titius Sabinus eques Rom. 138. 163. mors. ibid.
Titius Ampius Flauian. 463. 474. 477.
Titus Liuius. 146
Titus Veſpaſianus. 571. 476. 522.
Titus Vinius. 374. & ſeq. 589. eius cædes. 394. ætas, genus, vita, &c. 396
Togonius Gallus. 175
Tolbiacum. 566
Tranſalpinę gentes. 550
Tranſpadanæ regionis municipia. 408
Tranſrhenani. 532. 536
Trapezus, ciuitas Græciæ. 495
Traſullus, ſciẽtiæ Chaldæorũ magiſter. 184
Trebellius Maximus. 403. 453. 616.
Treboci pop. 597
Trebonius Garucianus. 377.
Treueri. 109. 402. 428. 529. 535. 540. 560. 597
Triaria, L. Vitellij vxor. 452.

452. 512
Triboci. 560
Tribunicia poteſtas. 118
Trinobantes. 301
Trio Fulcinius. Vide Fulcinius Trio.
Tubantes. 29.282
Tuiſto deus. 585
Tullius Flauianus. 513
Tullius Valentinus. 559 & ſeq. capitur. 561. occiditur. 570
Tungri 428.528.551.586
Turonij. 110
Turullius Cerialis. 433
Tutor. Vide Iulius Tutor.

V.

Vacationes militares remiſſæ. 396
Vada, caſtrum. 581
Valens. Vide Fabius Valens.
Valētinus Tullius. Vide Tullius Valentinus.
Valerius Aſiaticus. 203. 403. eius mors. 522.
Valerius Feſtus. 469.547
Valerius Ponticus. 306
Vandalij. 586
Vangio & Sido reges Sueuorū. 235. & ſeq.
Vāgiones. 233.560.597
Vannius, Quadorum rex. 78
Vānius Sueuorum rex. 234.
Varini pop. 602
Varius Criſpinus. 413. obtruncatur. ibid.
Varus Alphenus. Vide Alphenus Varus.
Varus Arrius. Vide Arrius Varus.
Vaſcones. 538
Vaticani infames loci. 467.
Vatinius. 334. & ſeqq.
Vbij. 22. & ſeq. 551.
Vbiorum ara. 23
Vbiorū ciuitas. 23.233
Vectigalia. 280
Vectius Bolanus, Britanniæ præfectus. 453. 469. 616.
Vedius Aquila. 443.477
Velinus lacus. 44
Velius Gallus. 171
Velleda virgo fatidica nationis Bructeræ. 555
Vellocatus Carthiſmāduæ adulter. 494
Venedi. 605
Venuſius Brigantū rex. 494 & ſeq.
Vētidius Cumanus Galilææ præpoſitus. 246
Verania, Piſonis vxor. 396.
Vercellæ. 408
Verginius. 378. & ſeq. 399. 411. & ſeq. 447. & ſeq. 454.
Verona. 433.477.498
Verritus Friſicorū princeps. 281
Verulamium municipium. 303
Verulana Græcilia, fœmina inſignis. 507

Veſpaſianus. 379. 398. 411. 422. & ſeq. 456. & ſeq. 521. & ſeq. 549. 578. & ſeq.
Veſtales virgines. 514. 549.
Veſtinus. 352. & ſeqq. eius mors. ibid.
Veſtricius Spurinna. Vide Spurinna.
Veſuuius mons. 163
Vetera caſtra. 531. 539. 553. 579.
Veterani. 300
Veturius Optio. 386
Vibius Criſpus. 426
Vibulenus Agrippa eques Rom. venenum haurit. 194
Vibulenus miles gregarius. 15. eius mors. 19
Vicentia. 476
Vienna. 453
Viennenſes. 405. 453
Vindex Iulius. Vide Iulius Vindex.
Vindoniſſa. 555
Vinius. Vide Tit. Vinius.
Vipſania M. Agrippæ filia. 11
Vipſanius Meſſalla. 477. 543.
Virdius Geminus dux. 496.
Viſellius Varro inferioris Germaniæ legatus. 110
Viſurgis flu. 40. 52
Vitelliani motus initia & cauſæ. 398
A. Vitellius. 378. 397. 399. & ſeq. 445. & ſeq. 490. & ſeq. capitur. 516. occiditur. 517. eius genus, vita, mores, &c. ibid.
L. Vitellius, A. Vitellij pater. 224. 517
L. Vitellius, A. Vitellij frater. 490. 491. & ſeq. 511. & ſeq. interficitur. 521. eius mores. ibid.
P. Vitellius. 171
Vmbria. 493
Vmbricius haruſpex. 387.
Vocetius mons. 407
Vocontij. 406
Vocula dux. 535. & ſeq. 551. & ſeq. eius mors. 553.
Vologeſes, Parthorum rex. 241. 244. 258. & ſeq. 271. 320. & ſeq. 326. 549.
Vonones, Phrahatis filius, Arſacidarũ rex. 48. & ſeq. eius mors. 80 & ſeq.
Vrgulania. 62. 140
Vſipetes. 29
Vſipij. 599. 621

Z.

Zenobia vxor Rhadamiſti. 152
Zenon Polemonis regis Pontici filius. 74
Zeugma oppidum. 228

FINIS.

Digitized by Google